

ROMANEASCA

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

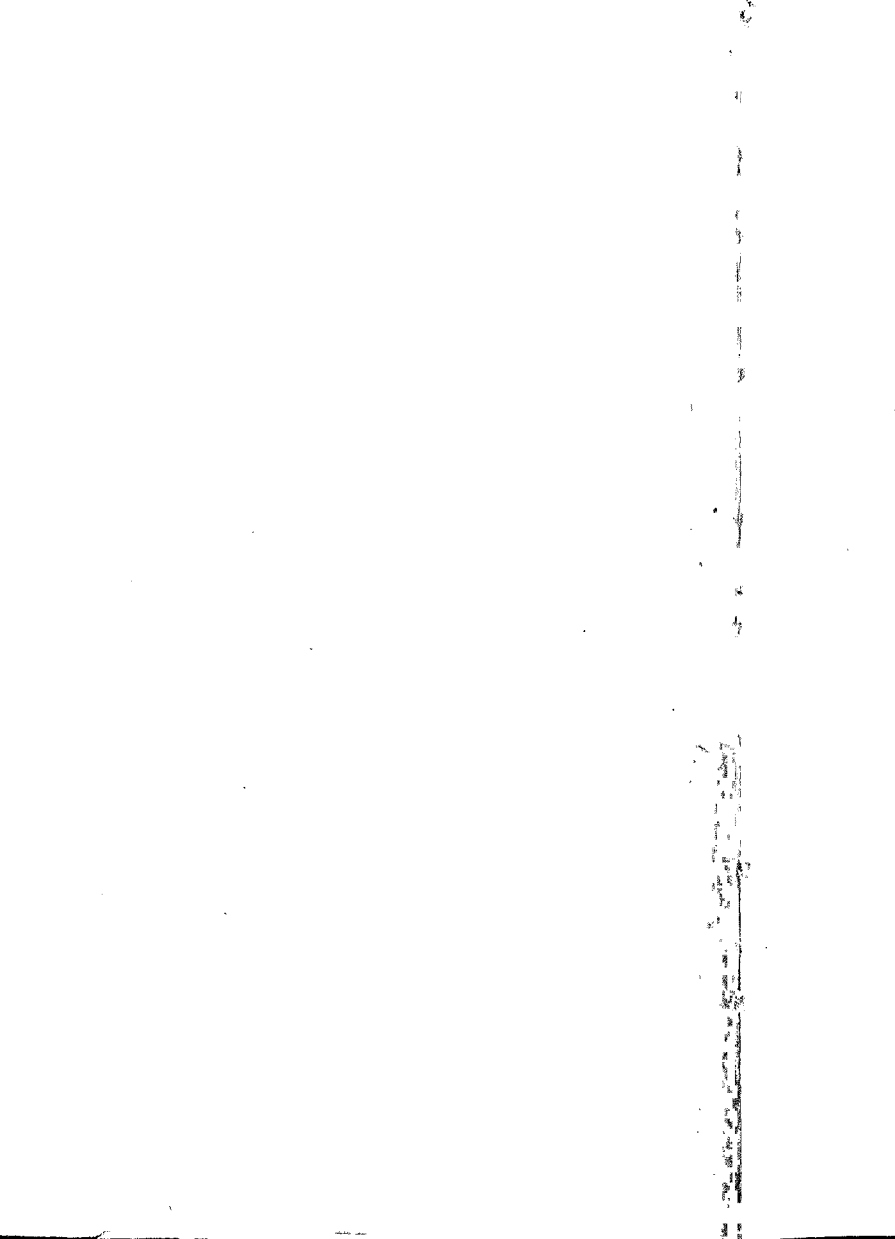
Apare sub conducerea unui comitet de redacție

4

ANUL V — APRILIE

1 9 5 2

29.550

RĂSPUNSUL TOVARĂȘULUI STALIN

LA ÎNTREBĂRILE PUSE DE UN GRUP DE REDACTORI AI UNOR ZIARE AMERICANE

MOSCOVA, Agenția TASS transmite :

Un grup de redactori ai unor ziare americane de provincie au adresat tovarășului Stalin, în numele a 50 de redactori ai acestor ziare, patru întrebări, la care tovarășul Stalin a dat următoarele răspunsuri :

Întrebare : Este oare un al treilea război mondial mai aproape în prezent, decât acum doi sau trei ani ?

Răspuns : Nu, nu este.

Întrebare : Ar aduce folos o întâlnire între conducătorii marilor puteri ?

Răspuns : Este posibil că ar aduce folos.

Întrebare : Considerați că momentul actual este potrivit pentru unificarea Germaniei ?

Răspuns : Da, consider.

Intrebare : Pe ce bază este posibilă coexistența capitalismului și comunismului ?

Răspuns : Coexistența pașnică a capitalismului și comunismului este pe deplin posibilă atunci când există de ambele părți dorința de a colabora, când există voința de a-și îndeplini obligațiile asumate, când se respectă principiul egalității și neamestecului în treburile interne ale altor state.

CUVÂNTAREA TOVARĂȘULUI GH. GHEORGHIU-DEJ LA CONGRESUL ÎNVĂȚĂTORILOR DIN R. P. R.

Din însărcinarea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române, aduc Congresului Învățătorilor un călduros salut.

Felicit cu acest prilej pe învățătoarele și învățătorii care au primit decorații și titlul de învățător emerit pentru merite deosebite în munca de instruire și educare a elevilor, în acțiunea de lichidare a neștiinței de carte și de ridicare a nivelului cultural al maselor muncitoare.

Congresul dumneavoastră constituie un eveniment de seamă în viața publică a țării noastre. El este primul congres de acest fel. Însemnătatea lui constă înaintea de toate în aceea că reunește delegați ai unuia dintre cele mai numeroase detașamente ale intelectualității noastre — învățătorimea. Față de restul intelectualității, învățătorimea are anumite particularități. Ea vine în contact zilnic cu mase mari populare, îndeosebi la sate.

Statul de democrație populară i-a încredințat învățătorului o misiune înălțătoare, aceea de a forma pe noul cetățean al țării noastre, ziditor al socialismului, de a făuri cadrele noi, necesare construcției socialiste, capabile să aplice în viață știința și tehnica nouă. Învățătorul are frumoasa și nobila misiune de a lupta pentru stărpirea obscurantismului și înapoierii culturale, de a duce în masele cele mai largi făclia culturii și științei înaintate. Învățătorimea are misiunea patriotică de a crește din tinerii noștri, oameni devotați cu trup și suflet poporului muncitor, patriei noastre, Republica Populară Română, oameni devotați cauzei păcii, educați în spiritul frăției între popoare, al dragostei nețărmurite pentru eliberatoarea și prietena noastră, Uniunea Sovietică, pentru învățătorul oamenilor muncii din întreaga lume, genialul corifeu al științei și culturii, tovarășul Stalin. (*Aplauze puternice. Asistența în picioare ovaționează îndelung și scandează numele tovarășului Stalin*).

Aceasta este cu adevărat o misiune frumoasă și înaltă, care cinstește și înobilează pe acela căruia îi este încredințată. Este o mare satisfacție morală și o mare fericire să dai societății, țării tale, elemente valoroase, culte, luminate, capabile de fapte de ispravă. Această satisfacție înaltă înlocuește cu prisosință unele mici satisfacții de ordin personal, de care este adeseori lipsit învățătorul din mediul rural, spre deosebire de locuitorii marilor centre orășenești. Ce-i drept, această deosebire este inevitabilă deocamdată, când procesul de ștergere a deosebirilor dintre oraș și sat este abia la primele sale începuturi. Partidul și guvernul nostru fac și vor face toate eforturile pentru a crea învățătorului, în special celui dela sate, condițiuni cât mai bune de trai și de activitate pedagogică. (*Aplauze*). Partidul și guvernul dau o înaltă apreciere muncii rodnice pe care o duc cu modestie și abnegație zecile de mii de învățători răspândiți pe tot întinsul țării noastre. Numai

o parte dintre ei sunt membri ai partidului nostru. Dar, în marea lor massă, ei au menirea de a duce în popor cuvântul partidului, ei introduc în viaţă politica statului de democraţie populară.

De bună seamă, pentru a-şi îndeplini cu cinste misiunea, învăţătorul trebuie să fie el însuşi bine pregătit, să aibă bune cunoştinţe ştiinţifice şi pedagogice. Aceste cunoştinţe trebuie să aibă la bază o cultură generală şi nu orice cultură, ci o cultură cu adevărat progresistă, care ajută omenirea să meargă înainte — o cultură care se inspiră din învăţăturile marxism-leninismului.

Menirea acestui Congres este de a ajuta pe învăţători în munca minunată pe care o duc pentru desfăşurarea cu succes a revoluţiei culturale, de a da un avânt puternic muncii de ridicare a nivelului cultural şi profesional al masselor de învăţători, de a determina o cât mai activă participare a învăţătorimii la activitatea obştească pe tărâmul construcţiei socialiste şi îndeosebi al culturalizării masselor largi ale poporului; de a pune în centrul preocupărilor învăţătorimii însuşirea învăţăturii marxist-leniniste, deschizătoare de largi orizonturi. (*Aplauze*).

Cunoaşteţi împrejurările internaţionale în care are loc acest Congres. Problema care preocupă în cel mai înalt grad popoarele iubitoare de pace şi libertate este problema apărării păcii, împotriva aţâţătorilor unui nou război mondial — imperialiştii americani şi englezi. Lagărului războinic, în frunte cu Statele Unite ale Americii, i se opune forţa mereu crescândă a lagărului păcii, în frunte cu puternica Uniune Sovietică, care are scrise pe drapelul ei luminoasele cuvinte ale tovarăşului Stalin :

„Pacea va fi menţinută şi consolidată, dacă popoarele vor lua în propriile lor mâini cauza menţinerii păcii şi o vor apăra până la capăt“.

În timp ce propaganda imperialistă caută din răspuţeri să provoace psihoza războinică, oamenii simpli de pe tot globul salută cu profundă satisfacţie răspunsurile clare şi categorice date recent de tovarăşul Stalin la întrebările cu privire la situaţia internaţională. Tovarăşul Stalin a caracterizat în mod concis şi profund calea coexistenţei paşnice a capitalismului şi comunismului, arătând că o convieţuire paşnică a capitalismului şi comunismului este pe deplin posibilă atunci când există de ambele părţi dorinţa de a colabora, când există voinţa de a-şi îndeplini obligaţiile asumate, când se respectă principiile egalităţii şi neamestecului în treburile interne ale altor state.

În actualele împrejurări internaţionale apare cu o deosebită claritate contrastul puternic între lumea capitalismului şi lumea socialismului.

Tovarăşul Stalin ne învaţă că trăsăturile principale ale legii economice de bază a capitalismului contemporan sunt asigurarea unui profit capitalist maximal, prin exploatarea, ruinarea şi sărăcirea majorităţii populaţiei din ţara respectivă, prin înrobirea şi jefuirea sistematică a popoarelor din alte ţări, în special ale ţărilor înapoiate, şi, în sfârşit, prin războaie şi militarizarea economiei naţionale, utilizate pentru asigurarea profiturilor celor mai mari.

În Statele Unite ale Americii, ca şi în alte ţări imperialiste, cu preţul înfometării masselor populare, al asupririi propriului popor şi al subjugării altor popoare, se cheltuiesc sume uriaşe pentru înarmări, pentru ducerea criminalului război agresiv în Coreea, pentru înăbuşirea luptei de eliberare a popoarelor coloniale. Goana înarmărilor aduce profituri colosale magnaţilor monopolişti americani. Poporul muncitor din Statele Unite ale Americii, goana înarmărilor i-a adus şomajul şi nesiguranţa zilei de mâine, inflaţia şi scăderea continuă a nivelului de trai. Pentru nevoile culturale ale populaţiei, fabricanţii de armament nu găsesc fonduri; chiar după statistici oficiale, Statele Unite ale Americii au ajuns să aibă milioane de analfabeţi.

Şi mai grea este situaţia celorlalte ţări capitaliste. Aşa numitul pact al

Atlanticului și planul Marshall — arme ale politicii expansioniste și agresive a imperialismului american — au adus aceste țări într'o stare economico-financiară dezastruoasă. În Anglia se secătuesc rezervele de aur, este gătuită industria civilă, o serie de ramuri ale industriei naționale, îndeosebi cele producătoare de mărfuri de larg consum, cum este industria textilă, sunt lovite de o criză gravă.

În Franța și Italia bântue haosul economic, inflația și șomajul. Lovite de expansiunea economică americană, se închid numeroase întreprinderi ale industriei naționale franceze și italiene. Jugul fiscal, mizeria masselor, criza de locuințe devin tot mai apăsătoare.

O cruntă mizerie, foamete și teroare domnesc în Iugoslavia, vândută imperialismului americani de clica de spioni și asasini Tito-Rankovici.

Politica de discriminare față de U.R.S.S., de China, de țările de democrație populară, dictată de imperialismul americani lacheilor lor din guvernele marshallizate, lovește nu numai în interesele oamenilor muncii, dar și în cele ale întreprinzătorilor și duce la pierderea unor avantajoase piețe de comerț exterior.

Se ascut neconținut contradicțiile dintre țările capitaliste. Totodată, crește avântul luptei revoluționare a oamenilor muncii din țările capitaliste și al luptei de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale și semicoloniale.

Cu totul alta este situația în lagărul socialismului și păcii. Trăsăturile esențiale ale legii economice de bază a socialismului, ne învață tovarășul Stalin, sunt: asigurarea satisfacerii maxime a necesităților materiale și culturale, în permanență creștere, ale întregii societăți, prin creșterea și perfecționarea neîntreruptă a producției socialiste, pe baza tehnicii celei mai înaintate.

O vie ilustrare a acestei legi o constituie realizările grandioase ale Uniunii Sovietice, care, ducând o consecvență politică de apărare a păcii, ridică grandioase construcții ale comunismului, pune în aplicare noi și noi măsuri de ridicare a standardului de viață al populației, obține noi și noi succese pe calea înfloririi culturii și a științei, succese printre care un loc de cinste îl ocupă cele ale școlii sovietice de toate gradele, în care învață peste 40 de milioane de elevi și studenți.

Acesta este exemplul admirabil care călăuzește în munca de construire a socialismului țara noastră ca și celelalte țări de democrație populară. (*Aplauze puternice*).

Partidul Muncitoresc Român și guvernul Republicii Populare Române mobilizează poporul întreg la lupta pentru îndeplinirea cu succes a planului cincinal, pentru industrializarea și electrificarea țării, pentru transformarea socialistă a agriculturii pe baza mecanizării ei, pentru continua creștere a nivelului de trai al celor ce muncesc. Promovarea culturii, dezvoltarea școlii de toate gradele fac parte integrantă din politica de construire a socialismului, dusă de partidul și guvernul nostru.

Partidul și guvernul au luat în ultima vreme o serie de măsuri cu caracter economico-financiar, printre care cea mai importantă o constituie reforma bănească și reducerile de prețuri. Realizarea cu deplin succes a reformei bănești a dus la întărirea puterii de cumpărare a leului, la creșterea salariului real, la intensificarea schimbului de mărfuri între oraș și sat, la îmbunătățirea aprovizionării celor ce muncesc. Reforma bănească a creat condițiile favorabile unui avânt și mai mare în toate domeniile economiei noastre naționale. Ea deschide perspectiva aprovizionării populației cu mărfuri de larg consum, alimentare, textile și altele, în cantități din ce în ce mai îndestulătoare, a desființării sistemului de aprovizionare pe cartele și introducerii sistemului de prețuri unice.

Pentru atingerea acestor obiective este necesară realizarea unei serii de sarcini care vă sunt cunoscute din recenta Hotărâre a guvernului și partidului cu privire la consolidarea succesului reformei bănești. Creșterea producției industriale

și sporirea continuă a productivității muncii, mărirea producției-marfă în agricultură, întărirea legăturilor de producție și de schimb între oraș și sat, respectarea obligațiilor față de sat, ocupă un loc de frunte printre aceste sarcini.

Se prevede un an agricol bun. Avem condiții prielnice unei recolte bune. Trebuie mobilizată întreaga țărănime muncitoare, pentru ca niciun petec de pământ să nu rămână necultivat, pentru ca toate culturile să fie bine îngrijite, iar toate lucrările agricole să se desfășoare în termen și în bune condițiuni. Depinde de efortul organizat și perseverent al oamenilor muncii, ca să avem anul acesta o recoltă îmbelșugată, ca să putem aproviziona pe oamenii muncii cu mai multă pâine, mai multă carne, mai multe grăsimi vegetale și animale, mai mult zahăr.

Putem spune cu siguranță, cu încredere în forțele poporului muncitor, ale clasei muncitoare, ale partidului nostru, că ceea ce ne-am propus în domeniul îmbunătățirii traiului celor ce muncesc, vom realiza, așa cum și până acum am realizat toate cele ce ne-am propus, ridicând noi întreprinderi și centrale electrice, construind Canalul Dunăre-Marea Neagră, construind noi drumuri, căi ferate, așezăminte de cultură. (*Aplauze puternice*).

Tovarăși și tovarășe,

În domeniul învățământului public, ca și în alte domenii, sau chiar într-o măsură mai mare decât în alte domenii, regimul burghezo-moșieresc a lăsat țării noastre o grea și tristă moștenire. Clasele exploatoare nu erau interesate să dea o largă dezvoltare școlii. Fabricanților și moșierilor din țara noastră nu le trebuia lichidarea analfabetismului. Ei nu erau interesați în culturalizarea masselor populare, deoarece aceasta ar fi dus la o creștere a conștiinței masselor, la intensificarea luptei lor pentru un trai mai bun. Clasele exploatoare n'aveau nevoie de un popor cult, ci de robi supuși, care să lucreze pentru ele. Interesul lor pentru școală și cultură se limita la acele cunoștințe pe care trebuia să le aibă omul muncitor dela oraș și dela sat pentru a putea munci cu mai mult randament în interesul capitaliștilor, moșierilor și al statului lor.

Sub regimul burghezo-moșieresc țara noastră număra peste 4 milioane de analfabeți și semianalfabeți. După datele oficiale de atunci, cu mult micșorate, numai în anul 1933 peste un milion de copii de vârstă școlară nu puteau urma școala și îngroșau astfel numărul neștiutorilor de carte.

Vorbind despre activitatea școlară din anul 1933, anul sângeroasei repressiuni dela Grivița, un fost ministru de instrucție publică al guvernului burghezo-moșieresc de atunci a fost nevoit să recunoască că o „frecvență atât de îngrijorător scăzută a elevilor face iluzorii întreg învățământul primar la sate”. Politica școlară a burgheziei și moșierimii consta în restrângerea numărului școlilor, în reducerea sumelor destinate învățământului și cadrelor didactice.

Învățătorii și profesorii nu primeau cu lunile salariul lor de mizerie. Mulți dintre dumneavoastră își amintesc de flagelul șomajului, care apăsa pe învățători și profesori. După o statistică parțială, întocmită în anul 1933 de Asociația Generală a licențiaților universitari din România, dintre profesori 5% ocupau posturi sigure, 63% ocupau posturi întâmplătoare, iar 32% erau șomeri.

Cu excepția unui număr restrâns de elemente mai înstărite, pentru care școala nu constituia o preocupare, marea masă a învățătorilor a fost ținută în mizerie de toate guvernele burghezo-moșierești care s'au perindat la cârma țării, oricare era firma lor politică.

Nu s'ar putea spune totuși că partidele burgheze n'au manifestat un anumit „interes” pentru învățătorime. Dar acesta nu era interesul pentru condițiile lor de viață, sau pentru propășirea învățământului public, ci interesul pentru captarea

voiturilor învățătorimii în preajma diferitelor alegeri și pentru specularea în interese politicianiste reacționare a influenței pe care o avea învățătorul în rândurile populației.

Clasele exploatoare știau că învățătorul este respectat de populația țărănească, că la învățător țăranul vine să ceară sfat, deaceia toate partidele burghezo-moșierești — liberalii, național-țărăniștii, cuziștii, legionarii și alții — au căutat, prin demagogia cea mai abjectă, să câștige învățătorimea de partea lor, pentru ca, prin ea, să câștige și să amăgească masele țărănești. Exploatând starea materială mizeră a învățătorimii, partidele burghezo-moșierești împărțeau la dreapta și la stânga promisiuni demagogice, pe care le uitau a doua zi după instalarea lor la putere.

Deosebit de desgustătoare era demagogia fasciștilor legionari, care — alături de lozinci menite să înșele și să dezorienteze țărănimea, ca „omul și pogonul” — se străduiau să prindă intelectualitatea și îndeosebi învățătorimea în mrejele misticismului și obscurantismului, ale cultului crimei și al morții.

În aceste grele condițiuni materiale și spirituale, în acest climat de decadență a culturii, învățătorii — deveniți obiect al demagogiei partidelor burghezo-moșierești, divizați între diferite partide reacționare — erau îndepărtați de la misiunea lor adevărată de răspânditori ai științei, culturii și luminii. Cei mai luminați dintre învățători au luptat cu mult curaj împotriva acestor condițiuni vitrege. Se găsesc în arhive sute și mii de memorii de ale învățătorilor: memorii cu privire la ravagiile analfabetismului, cu privire la grelele condițiuni materiale care împiedicau pe fiii de țărani să urmeze școala, cu privire la nevoile școlilor sătești, date uitării de guvernele burghezo-moșierești. Acești dascăli luminați merită sentimentele de recunoștință și căldură pe care mai fiecare om al muncii le nutrește pentru școala unde a învățat în copilărie. Care dintre noi nu s'a apropiat cu un sentiment de emoție și de duiosie de fosta lui școală, care dintre noi nu-și amintește cu drag școala și pe acei care l-au învățat carte! Cu toate condițiile grele din acea vreme, cu toate metodele câteodată barbare de educație, care se practicau în școala veche, aceste amintiri bune și această recunoștință pentru cei care ne-au învățat, sunt vii în sufletul fiecăruia dintre noi. (*Aplauze puternice*).

Tovarăși și tovarășe,

În situația școlii, în situația învățătorimii și în conținutul învățământului s'a petrecut o schimbare hotărâtoare după eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică, după răsturnarea regimului burghezo-moșieresc de către oamenii muncii conduși de Partidul Comunist Român. Regimul de democrație populară arată, dela instaurarea lui, cei mai mare interes pentru dezvoltarea învățământului public și culturalizarea masselor, pentru pregătirea viitorilor cetățeni, constructori conștienți ai socialismului. La baza concepției regimului de democrație populară asupra învățământului, asupra educației tineretului, stă nu cultul morții, ci cultul vieții, cultul muncii creatoare, cultul luptei dârze pentru fericirea poporului. (*Aplauze*).

Pentru a păși la construirea socialismului, a fost nevoie să se schimbe fundamental principiile de organizare a școlii, de orientare a învățământului și de îndrumare a cadrelor didactice.

Partidul nostru a înfăptuit reforma învățământului, care marchează hotarul între școala veche, burgheză, și școala nouă, a regimului de democrație populară.

Reforma învățământului a deschis larg porțile școlii pentru copiii oamenilor muncii.

Guvernul a sporit din an în an fondurile bugetare destinate învățământului public.

În bugetul votat recent de Marea Adunare Națională se prevăd pentru acțiuni social-culturale peste 5 miliarde 300 milioane lei noi sau 106 miliarde lei vechi. Această sumă reprezintă un spor de 19,4% față de anul 1951 și 17,5% din totalul cheltuelilor bugetare ale R.P.R. pe anul 1952. Aproape 40% din această sumă sunt destinate pregătirii cadrelor necesare construirii socialismului. (*Aplauze*).

Sute de mii de foști neștiutori de carte au absolvit cursurile de alfabetizare cu durata de doi ani, iar în primul nostru plan de cinci ani analfabetismul va fi pe deplin lichidat. S'au înființat câteva mii de noi școli elementare. În anul școlar 1951/1952 sunt cuprinși în învățământ 96% din numărul copiilor de vârstă școlară.

Sub regimul burghezo-moșieresc, minorităților naționale le era răpit dreptul la școală în limba maternă. Aplicarea de către regimul de democrație populară a politicii naționale leninist-staliniste se oglindește în cele peste 3500 de școli elementare și medii, precum și în institutele de învățământ superior, în care predarea se face în limba maternă a minorităților naționale.

Din grija partidului și guvernului, între anii 1948—1951 s'au întocmit și tipărit 590 de manuale școlare noi într'un tiraj de aproape 28 de milioane de exemplare, dintre care aproape 3 milioane de exemplare în limba maternă a minorităților naționale.

Pentru ca tânăra generație să-și poată îmbogăți cunoștințele prin însușirea înaintatei culturi sovietice, prin reforma învățământului s'a introdus în programul școlii studiul limbii ruse, începând din clasa a IV-a elementară.

Prin reforma învățământului s'au creat forme noi de învățământ: școli de doi ani pentru muncitori, școlile profesionale ale rezervelor de muncă, școlile tehnice medii, noi institute superioare de învățământ. S'au creat recent Institutul de Științe Pedagogice de pe lângă M. I. P. și Institutul pentru Perfecționarea Cadrelor Didactice.

Învățământul nostru superior cuprinde 55.000 de studenți, viitori constructori de mașini electrice necesare electrificării țării, constructori de mașini grele, de care au nevoie întreprinderile noastre metalurgice, siderurgice, petrolifere, etc., viitori economiști, agronomi, zootehnicieni, istorici, profesori, literați.

Prin Hotărârea din 16 August 1951 a partidului și guvernului s'au îmbunătățit condițiile de trai și de muncă ale cadrelor didactice din învățământul elementar și mediu.

Partidul și guvernul au luat hotărârea de a clădi la București un centru universitar, care va cuprinde o nouă clădire a Universității C. I. Parhon, precum și clădiri pentru un număr de Institute tehnice de învățământ superior: energetică, metalurgie, chimie, construcții, etc.

Actualmente se elaborează un vast plan de durată pentru pregătirea, prin școală, a cadrelor necesare în toate domeniile construcției socialiste, plan care va fi supus aprobării Comitetului Central și guvernului. S'a depus o muncă intensă în vederea elaborării planurilor de învățământ — la toate obiectele, pentru școlile de toate gradele și de tipuri diferite — după model sovietic. Continuă munca de profilare a învățământului superior și a învățământului mediu tehnic.

Aceste fapte ilustrează grija partidului și a guvernului pentru școală și cultură, pentru formarea de cadre noi, pentru educarea tinerei generații de ziditori ai socialismului.

Statul și partidul încredințează învățătorilor milioanele de cetățeni de mâine; te încredințează misiunea de a forma, începând cu școala elementară, cetățeni de tip nou, oameni noi ai societății socialiste. Ce răspundere mare pentru învățători și totodată, ce cinste înaltă!

În lucrările sale, marele Stalin ne avertizează împotriva „diletanților și

atotștiutorilor“ și ne învață că societății socialiste îi trebuie oameni culti, având cunoștințe științifice solide, capabili să devină buni specialiști, oameni folositori societății, în orice domeniu vor lucra.

Elevii pe care-i creșteți astăzi în școală vor fi mâine stahanoviști, tehnicieni, pedagogi, savanți. Școala este izvorul principal de cadre pentru construirea socialismului. Deaceia, este necesar ca școala noastră să predea elevilor cunoștințe științifice în legătură indisolubilă cu practica, cu activitatea în producție.

În acest sens, încă în anul 1920, Lenin cerea școlii sovietice „de a pune ca sarcină necondiționată trecerea imediată la învățământul politehnic“. În continuare, Vladimir Ilici Lenin dădea o serie de indicații asupra sarcinilor educației politehnice, anume de a da elevilor o serie de *noțiuni fundamentale*: despre electricitate, despre aplicarea electricității în industria *mecanică și chimică*, despre planul de electrificare (Goelro); elevii să frecventeze de cel puțin 1—3 ori o instalație electrică, uzine, sovhozuri; să cunoască elementele agronomiei etc. Cadrelor noastre didactice, aceste indicații ale lui Lenin trebuie să le servească drept călăuză în activitatea lor pedagogică-educativă.

Învățătorul trebuie să educe pe elevi în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, în spiritul luptei împotriva dușmanilor interni și externi ai regimului de democrație populară.

Trebuie să se acorde o deosebită atenție studierii în școli a limbii române, făurită de popor prin eforturile a zeci de generații; a literaturii progresiste, clasice și contemporane, care oglindește năzuințele poporului, lupta și cuceririle sale; a istoriei României, care înfățișează lupta de veacuri a poporului pentru libertate.

Învățătorii și profesorii trebuie să cultive mândria națională pentru tradițiile revoluționare, progresiste, ale poporului nostru, interesul și dragostea pentru opera lui Nicolae Bălcescu, Victor Babeș, Gheorghe Marinescu, Aurel Vlaicu, pentru operele realiste ale unor scriitori și artiști ca Mihail Eminescu, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, Gheorghe Coșbuc, Teodor Aman, Nicolae Grigorescu.

Tineretul nostru trebuie învățat să cunoască și să iubească minunatele frumuseți și bogățiile ale țării noastre. Pământul patriei noastre ne oferă tot ceace trebuie pentru a face viața omului bogată și fericită. Avem câmpii mănoase, al căror rod poate fi înzecit. În măruntaiele pământului nostru se găsesc: petrol, fier, cărbune și alte comori încă necercetate. Avem căderi de apă, a căror putere, încă neîmblânzită, poate pune în mișcare sute de uzine pe întreg întinsul țării. Să înarmăm pe tinerii fii ai patriei noastre cu puterea științei, să aprindem în sufletul fiecărui tânăr mândria de stăpân al acestor bogății nescutate și râvna de a le pune în slujba poporului, pentru binele omului, pentru înflorirea patriei noastre. (*Aplauze prelungite*).

În procesul învățământului trebuie acordată o mare atenție cunoașterii neprețuitelor valori ale culturii sovietice, studierii limbii ruse, a cărei cunoaștere ne dă putința de a citi în original operele nemuritoare ale lui Lenin și Stalin, operele lui Pușkin, Tolstoi, Gorki. Școala trebuie să cultive sentimentul de prietenie și colaborare frățească cu marele popor sovietic, dragostea față de glorioasa Uniune Sovietică, care ne-a eliberat și ne ajută să ne clădim patria noastră socialistă, față de cel mai bun prieten al poporului nostru, tovarășul Stalin. (*Aplauze puternice. Congresiștii ovaționează îndelung pentru Uniunea Sovietică și marele Stalin*).

Tovarăși și tovarășe,

Vorbind despre rolul social al învățătorilor, în cuvântarea ținută în anul 1918 la Congresul Învățătorilor Internaționaliști din toată Rusia, marele Lenin a spus:

„Armata învățătorilor și profesorilor trebuie să-și pună sarcini culturale gigantice și, în primul rând, trebuie să devină armata principală a învățământului socialist“. Inșă — continuă marele Lenin — „Nu te poți limita la cadrul îngust al activității didactice. Cadrele didactice trebuie să se contopească cu întreaga massă muncitoare care luptă. Sarcina pedagogiei noi este de a lega activitatea didactică de sarcina organizării socialiste a societății“. Această sarcină de a lega activitatea didactică de sarcina organizării socialiste a societății o are și învățătorimea din țara noastră.

Învățătorului îi revine un rol de seamă în lămurirea țărănimii muncitoare asupra avantajelor mecanizării agriculturii, ale întovărășirilor de lucrare în comun a pământului, asupra superiorității gospodăriilor agricole colective.

Învățătorul trebuie să fie exemplu în îndeplinirea obligațiilor cetățenești față de stat și să lumineze țărănimea muncitoare asupra obligației patriotice de a respecta cu sfințenie legile Republicii Populare Române, mobilizând țărănimea săracă și mijloacă la lupta împotriva chiaburimii — exploatarea țărănimii muncitoare.

„Să devină una din verigile care unesc masele țărănești cu clasa muncitoare — iată sarcina principală a învățătorului dela sat, dacă vrea într'adevăr să servească cauza poporului său, cauza libertății și independenței poporului“ — a spus în anul 1925 tovarășul Stalin, cu prilejul Congresului Învățătorilor din Uniunea Sovietică.

Învățătorul are un mare rol în răspândirea cunoștințelor științifice în popor, în lupta împotriva misticismului și prejudecăților, împotriva stării de înapoiere culturală, lăsată moștenire de regimul burghezo-moșieresc. Învățătorul trebuie să considere ca o obligație de onoare de a fi în fruntea luptei pentru îndeplinirea prevederilor planului cincinal cu privire la lichidarea completă a neștiinței de carte în Republica Populară Română.

La îndeplinirea tuturor acestor sarcini, în interiorul și în afara școlii, sunt chemați să participe zecile de mii de profesori și de învățători din școlile Republicii Populare Române.

În multe școli au apărut în ultimii ani învățători noi, crescuți de regimul de democrație populară. Acesta este un fenomen îmbucurător, dar noii învățători reprezintă o minoritate față de marea massă a învățătorimii, care s'a format la școala burgheză, în perioada când burghezia și moșierimea erau clase dominante, și care a fost hrănită cu ideile reacționare ale culturii burgheze.

Pentru a-și putea îndeplini misiunea, pentru a-și putea duce la bun sfârșit sarcinile, masa învățătorilor nu are decât un singur drum: acela al lichidării vechilor vederi burgheze asupra școlii, asupra metodologiei, al lichidării concepției burgheze asupra lumii și vieții. (*Aplauze puternice*).

Fără îndoială că însușirea concepției marxist-leniniste asupra lumii nu este un proces ușor, ci unul îndelungat și adesea anevoios, un proces care dă naștere unei lupte chiar în conștiința oamenilor, educați în vechile concepții și în vechea mentalitate. Dar, la întrebarea dacă învățătorii formați la școala veche pot să-și asimileze concepția marxist-leninistă, dacă ei pot să se elibereze de balastul vechilor concepții, dacă au condițiile necesare pentru aceasta, trebuie să răspundem categoric: Da. Aceste condiții există. Învățătorii au aptitudinile intelectuale necesare pentru aceasta, au condiții noi, mult îmbunătățite, de muncă și de trai. La putere nu se mai află burghezia și moșierimea retrogradă, obscurantistă, ci clasa cea mai avansată a societății, clasa muncitoare, care și-a pus ca scop să construiască socialismul și să lichideze clasele exploatare. Învățătorimea se bucură de sprijinul permanent al clasei muncitoare. Așadar există condițiunile materiale, politice și morale favorabile pentru ca perioada de asimilare a concepției științifice asupra lumii să fie

cât mai scurtă. Insușirea învățaturii marxist-leniniste, conștiința superiorității ei covârșitoare, dă o înaltă satisfacție spirituală oricărui om de cultură cinstit. Un astfel de om de cultură, chiar fără a fi membru de partid, pe măsura creșterii conștiinței sale și pe măsura însușirii marxism-leninismului se apropie de partid — detașament care cuprinde elementele cele mai avansate ale societății — și devine un militant pentru marea cauză a lui Marx-Engels-Lenin-Stalin.

În ultimii ani s'au tradus în românește numeroase lucrări ale clasicilor marxism-leninismului. Tezaurul neseecat al științei marxist-leniniste se află astfel la îndemâna oricui. Să-l folosiți din plin, tovarăși și tovarăse, pentru că în măsura în care veți pune stăpânire pe el, veți putea lua parte din ce în ce mai activ și cu mai mult succes la construirea societății socialiste, la făurirea culturii socialiste în conținut și naționale în formă, la înflorirea și propășirea patriei noastre. (*Aplauze puternice*).

Există vreo forță care să poată împiedica dragostea și dorința învățătorimii de a se avânta spre culmile științei marxist-leniniste? Nu există asemenea forță! Dacă mai sunt printre învățătorii unii care se cramponază de ideologia burgheză retrogradă, elemente prînse în păienjenişul obscurantismului și al misticismului, al naționalismului și cosmopolitismului, apoi aceștia nu formează decât o minoritate infimă de oameni avuți, interesați în restaurarea vechilor stări de lucruri, nepăsători față de interesele culturii, față de școală și față de luminarea poporului. Fiind în număr restrâns față de marea masă a intelectualității învățătoresți, ei nu pot constitui o piedică serioasă pentru aceste mase și nu va fi necesar un efort prea mare pentru combaterea și îndepărtarea lor, odată ce marea masă a învățătorilor a luat în serios misiunea sa de factor activ al vieții publice.

Învățătorimea legată de popor și devotată poporului trebuie să lupte pe întregul front, pe frontul ridicării nivelului învățământului, al creșterii de cadre noi pentru industrie, agricultură, comerț, cooperatie, pentru diferitele sectoare ale vieții culturale, să lupte pentru lichidarea analfabetismului și răspândirea culturii în mase. Învățătorii au datoria să lupte împotriva moravurilor vechii societăți și împotriva elementelor retrograde, obscurantiste, din rândurile proprii, care încearcă să frâneze mersul înainte al învățământului, profitând de buna credință a oamenilor cinștiți, de libertățile regimului de democrație populară, de lipsa de vigilență și de combativitate a unora dintre învățătorii.

Cu voință și perseverență, îndreptându-ne cu hotărîre spre izvoarele marxism-leninismului, călăuzindu-ne de dragostea pentru cultură, pentru popor, vom ieși victorioși din această luptă. (*Aplauze puternice*).

Cunoașterea temeinică a științei marxist-leniniste, a adevărului științific despre natură, viață, societate, este necesară pentru aprofundarea oricărei ramuri a științei — fizica, chimia, matematica, fără să mai vorbim de istorie, limbă, literatură. Materialismul dialectic este călăuză sigură a omului de știință. Numai această concepție permite studierea lucrurilor și fenomenelor în mișcare, desvoltarea și transformarea lor și nu o prezentare scolastică, înțepenită, a acestora. În știință se desfășoară o luptă ascutită între materialism și idealism, lupta împotriva concepțiilor idealiste, pentru triumful materialismului. Aceasta este însăși lupta pentru progresul științei. Deaceia sarcina combaterii vederilor reacționare, idealiste, în diferite ramuri ale științei trebuie să preocupe în cel mai înalt grad pe profesorii și învățătorii noștri de diferite specialități.

Marile debateri științifice din Uniunea Sovietică în jurul problemelor filozofiei, lingvisticii, biologiei și fiziologiei, descoperirile remarcabile ale savanților sovietici în domeniul structurii materiei vii, al structurii atomului, al cosmogoniei, constituie izvoare de prețioase învățăminte pentru cadrele noastre științifice și didactice. Uniunea Sovietică este centrul științei și culturii universale.

Trebue să relevăm în deosebi marele rol pe care-l joacă în dezvoltarea a numeroase ramuri ale științei (filosofie, lingvistică, istorie și altele) geniala lucrare a tovarășului Stalin, „Marxismul și problemele lingvisticii”, lucrare care marchează un nou pas în dezvoltarea materialismului dialectic. Ridicându-se împotriva tendințelor de înăbușire a criticii în știință, tovarășul Stalin proclamă în această lucrare lupta de opinii pe tărâm științific, drept forță motrice de dezvoltare a științei. Această indicație a tovarășului Stalin trebue să servească drept un îndemn puternic pentru oamenii de știință și cultură din țara noastră, în lupta lor împotriva opiniilor reacționare, antiștiințifice, în domeniul filologiei, fizicii, chimiei, biologiei, științei medicale și al altor discipline științifice. (*Aplauze puternice*).

Prin contactul viu, permanent, pe care-l are învățătorul cu masa populației, în special a populației sătești, el întâlnește la fiecare pas formele cele mai grosolane ale concepțiilor idealiste, obscurantiste și mistice. Sarcina învățătorului este de a combate misticismul și prejudecățile, de a explica fenomenele naturii, de a răspândi adevărul științific asupra originii pământului, vieții și a omului. Cunoașterea acestor adevăruri trebue să contribuie la mobilizarea oamenilor muncii și îndeosebi a tineretului la munca constructivă, creatoare, pentru construirea unei vieți fericite, nu pe lumea cealaltă, ci pe lumea asta. Se știe că, pentru a ține în jug pe muncitori și țărani, moșierii și capitaliștii dădeau celor flămânzi și goi, în locul lichidării suferințelor și lipsurilor de pe această lume, numai speranța într-o fericire pe lumea cealaltă.

Noi, comuniștii, luptăm pentru a făuri fericirea pe pământ. În activitatea noastră ne întemeiem pe cunoașterea legilor naturii și societății și ne călăuzim de ele în interesul fericirii și bineității a oamenilor muncii.

Drumul pe care sunt chemați să meargă învățătorii — și, în general, intelectualii devotați poporului — este drumul participării active la făurirea acestei vieți fericite, pe care ne-o aduce construirea socialismului în patria noastră. (*Aplauze puternice*).

Să vă slujească drept exemplu tipul sovietic al învățătorului, cu temeinicia de cunoștințe care îl caracterizează, cu conștiinciozitatea și modestia lui, cu devotamentul său nemărginit față de popor, față de cauza lui Lenin și Stalin. Studiați cu perseverență experiența admirabilă a școlii sovietice, adevărat focar al științei și culturii, făuritoarea minunatelor generații de constructori ai socialismului și comunismului.

Faceți ca acest Congres să aducă o contribuție nouă la dezvoltarea școlii noastre, chemată să pregătească omul cu o înaltă cultură, omul societății socialiste, pe care o construim.

Fiți la înălțimea sarcinii de cinste pe care vi-o încredințează poporul muncitor, guvernul Republicii Populare Române, Partidul Muncitoresc Român.

Spor la muncă Congresului Învățătorilor în slujba poporului muncitor, a socialismului și a păcii, în slujba răspândirii culturii înaintate în popor, în slujba fericirii poporului! (*Aplauze puternice și îndelung repetate. Congresiștii în picioare ovaționează cu entuziasm, scandând numele tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej*).

NICOARĂ POTCOAVĂ

POVESTIRE ISTORICA

I

La hanul lui Gorașcu Haramin.

Dela adormirea bătrânului Ștefan-Voievod, părintele Moldovei, trecuseră șaptezeci și doi de ani. Urgii felurite se abătuseră asupra țării: foamea și ciurma se dovedeau tot așa de cumplite cât și războaiele pentru stăpânirea țării. Ca și cu un veac mai înainte, se perindaseră feciori legiuși ori copii din flori ai Domniei, care râvneau să ia puterea, stârnind tăieri, pustiiri și pojaruri, cu ajutor de la Munteni, Leși ori Tătari, și gloabele le plăteau bieții pământeni. Aceștia de mult scorniseră vorba potrivită pentru asemenea împrejurări despre schimbarea Domnilor și bucuria nebunilor. Sărăciți și prigonți de poghiazuri *) și bulucuri de pradă, se îngreșau și Moldovenii de asemenea viață; puneau și ei mâna pe sabie și se amestecau în războaiele timpului. Ajutau la ieșirea în asemenea treburi și asupra cnejilor care își sporeau tot mai mult lăcomia de a apuca silnic ocinile răzășilor și storceau fără nici o cumpătare pe țărani plugari.

În acea vreme s'a stârnit o altă zicală a norodului:

Lăcomia

Vinde neamul și moșia...

Cătră sfârșitul primăverii anului 1576, la hanul lui Gorașcu, poreclit Haramin, se găsea, ca într'o zi de sărbătoare ca aceea a Rusaliilor, adunare de oameni în trecere.

Hanul lui Haramin se afla așezat la o răspântene de drumuri care apucau spre Roman și Piatra, spre Baia, spre valea Siretului și scaunul Țării. La Tuchilați, unde era și pod pe șăici la apa Moldovei, fusese în acea zi iarmaroc; și unii dintre oamenii de prin sate făcuseră popas la Gorașcu Haramin, în calea întoarcerii; deshamaseră caii de la căruțe și stăteau la sfat, unii în soarele amiezii, alții sub niște nuci vechi ce împodobeau dâmbul oblu de la cotitură. Hanul, care era în același timp și cinstită crâsmă, fusese bine adăpostit și dinspre miezul nopții și dinspre răsărit; îl durase, din bârne și vâlătuci, bunicul lui Gorașcu, — unul popa Ilie. Îi mai zicea Popa-lui-Vodă, pentru că ieșise c'o bute de vin în calea

*) detașamente leșești de pradă

alaiului lui Ștefan-Voievod ș'o închinase măriei-sale și curtenilor săi. Atunci măria-sa i-a mulțămît zâmbind și i-a bătut pe spate. Gorașcu Haramin se fudulea că samănă la vrednicia băuturii cu bunicul său Popa-lui-Vodă.

În adunare petreceau, cu minciuni înțelepte culese de la iarmaroc, vreo zece-doisprezece gospodari; și, pe lângă minciuni înțelepte fără de care nu poate fi divan în țara Moldovei, nu uitau să-și împărtășească veștile din primăvara aceea despre năcazurile țării, pomenind și patimile din altă vară ale lui Ion-Vodă, cel ce se prăpădise în războiul cu Ismailitenii.

Gorașcu Haramin închinase a treia oară ulcica lui cu vin acru, vărsând încă o picătură întru pomenirea voievodului Ion. Picăturile închinatelor se prelingeau pe barbă și apoi în sân pe pânțele, căci era un bătrân mare, spătos și gros. La a treia închinare, cu picăturile de vin i s'au prelins și lacrimile aducerii aminte. Gospodarii l-au împresurat și au ridicat spre el ulcelele de lut.

Moș-Leonte Spănu de la Miroslăvești, ștergându-și cu mânica ochii înroșiți de alean și obrazul uscățiv, a găngăvit cu jale:

— Măria-sa Ion Vodă a fo-fost domnitorul norodului. Dumnezeu să-să-l ierte pentru câte va fi păcătuit; că multor asupriți le-a dat carte dreaptă de judecată și pe mulți sărimani a miluit. Un an și nouă luni s'au petrecut de la pieirea lui. Il mai pomenesc popi la biserici ferite.

— Numai la domnia lui Ștefan-Voievod a fost tot astfel, s'a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui Vodă a ocrotit pe mișei *). Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-Vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decât a bătrânului. Căci în vremea bătrânului boierii n'au cutezat să facă atâtea blăstămății câte se văd săvârșindu-se în zilele noastre.

— De-drept, drept cuvânt, a găngăvit mazilul dela Miroslăvești.

— Bun și drept! au încuviințat alți gospodari trăitori pe lângă apa Moldovei.

Savu Frâsinel de la Mitești a bătut cu talpa ciubotei în pământ. Pe cât era de mic și de tupilat, pe atât mai tare i se zbârlise ariciul bărbii pe care i-l tușina baba Cireașa în fiecare săptămână.

— De aceea mi s'au dus în pribegie doi feciori ce-am avut! Se mai afla pe lume un capăt de răzășie din partea bătrânului nostru Ipate. Și toți ceilalți răzăși ipătești fiind împresurați și călcați de cneazul Bârlădeanu, vornicul lui Petru-Vodă, numai eu am stat în picioare. Și când a venit și asupra mea cneazul Ursu Bârlădeanu cu poruncă și călărași de la vornicie ca să mă scoată din ocina părintească, feciorii mei Gavrii și Naftanail au ieșit la codru. Toată lumea știe de pătımirea mea. Și plângea baba mea Cireașa de câte ori își aducea aminte că feciorii noștri trăiseră împăcați în pământul rămas de la bătrânul nostru Ipate, iar acum umblă prin lume câștigându-și pâinea cu baltagul. Amară pâine în țară străină, oameni buni. S'au umblat ei, în vremea lui Bogdănuț-Vodă, să-l răpuie cu puterea pe cneaz; dar erau să-și piardă capetele. Până ce iaca, a adus Dumnezeu stăpânitor în Țara Moldovei pe Ion Vodă al nostru; el ne-a fost frate; la dânsul am găsit ascultare. S'au sculat feciorii mei și l-au pârît pe Bârlădeanu, și ne-a venit poruncă să ne ducem tot satul la Domnie; și ne-am înfățișat la scaunul lui Ion-Vodă toți Ipăteștii. Așa că a ieșit pentru noi dreptate și pieire pentru cneaz. Dacă n'ar fi fost atunci pieirea lui, apoi s'ar fi întors iar acel Bârlădeanu asupra Ipăteștilor. Căci acum nu mai avem cu noi puterea săbiei lui Vodă Ion; căci Vodă Ion al nostru și-a pus capul pentru țara Moldovei.

— Ș'acuma unde ți-s feciorii, Savule? a întrebat Haramin privind de sus, din trufia lui, pe răzășul cel mărunțel.

— D'apoi unde pot fi? S'au pustiit prin Țara-de-Jos, unde l-au urmat pe măria-sa Ion Vodă. Poate s'or întoarce, poate nu s'or întoarce. Dacă s'or întoarce,

*) (Vechi) săraci — sărimani

bine ne-a părea mie și babei Cireașa. Dacă nu s'or întoarce după război cum a fost acela de anțert, apoi pomeni-i-va și pe dânsii norodul, alătura cu toți credincioșii care s'au prăpădit cu măria-sa.

— Fost-a mare cumpăt, creștinilor... s'a desumflat crășmarul, clătindu-și fruntea pleșuvă la dreapta și la stânga.

— Intr'adevăr, cum spui... s'a umilit bătrânelul de la Mitești. Spune baba mea Cireașa că așa i-i dat țării aceștia și norodului din țara asta, să aibă hodina vântului și tihna valurilor. Dacă nu ni s'or mai întoarce feciorii, ne-om duce și noi, eu și cu baba Cireașa, unde se duc toate... unde se duc ș'aceste frunze de frasin zburate de vânt...

Moș Savu a privit cu mâhnire pe fratele său copacul, care își scutura în boarea vântului de asfințit frunzele pălite de seceta acelei primăveri. Privirea lui s'a dus mai departe, spre oglinzile râului, care scânteiau printre lunci, și spre munții incununați de cețuri albastrii.

Coboriseră de sub nuci și ceilalți gospodari, ascultând tânguiera bătrânelului de la Mitești.

Moș Savu Frâsinel a oftat și a rămas tăcut; apoi, ridicând nasul, a zâmbit cu blândea oamenilor din jurul său, frecându-și cu palmele negre și arse ariciul bărbii.

— Mă îndeamnă azi baba Cireașa, a urmat el, să mai ies la iarmaroc, ca s'aud ce vorbe mai umblă prin lume. Eu știu că, în lipsa mea, baba îi bocește în voie pe feciori. Din câte am auzit la Tuchilați, nu-i pot duce nici de data asta veste bună. De un an și nouă luni tot așteptăm.

Oamenii păstrau tăcere; se auzea numai susurul frunzelor arse pe care vântul le purta în vârtej spre culmea dâmbului.

— Zice baba mea Cireașa, a suspinat moș Savu: cine oare ne-a putea spune nouă câte s'au petrecut acolo unde au picat feciorii noștri și țara, cu măria-sa? Nu s'a găsi nimene să ne spuie, se tânguie ea; — nu s'a găsi nimene să ne spuie cum s'au petrecut toate! A trecut atâta vreme și noi tot ne întunecăm, fără a ști.

S'a auzit răspuns de la un bărbat, după câte se vedea străin.

— Ba dacă este întrebare, se va răspunde.

Acel bărbat înalt, bine legat și cu mustața porumbă, nu vorbise până în acea clipă cu oamenii din partea locului. Ținuse tainic sfat cu tovarășul său, om mai tânăr decât el, sprinten, smead la față și cu puf creț de barbă neagră. Nu se depărtaseră de căruța ferecată și de cei doi cai roibi bine hrăniți cu care sosiseră la vremea prânzișorului. Păreau a duce marfă și se înțelegea că aveau pentru paza ei arme la îndemână.

Oamenii din popas au întors ochi holbați către acel drumeț străin care vorbise :

— Prietine drumeț, s'a umflat din foale Gorașcu Haramin; dacă știi, nu ne pedepsi; spune, ca să ne izbăvești de neștiință. Om umplea iar ulcelele și te-om asculta ca pe un prooroc. Poate ai trecut prin acele locuri din Țara-de-Jos și ai cules vorbe.

— Ba am fost cu acest soț al meu la Roșcani și la Cahul și am văzut cu ochii toate câte s'au întâmplat.

— Fost-ați poate chiar în oastea lui Ion Vodă?

— Fost, și Dumnezeu a binevoit să nu ne prăpădim.

— Și-acuma unde vă duceți?

— Acuma ne ducem la ale noastre. Să nu întrebați unde.

— După cât bag de samă, s'a poticnit cu voce mai moale Haramin crășmarul, domnia ta nu este Moldovan de-ai noștri; după viersul vorbirii, pari Muntean.

— Ai ureche bună, nene Grigorașcule, a zâmbit străinul. Ești cântăreț la biserică ?

— Sânt și nu mă laud. Glas ca al meu nu se află în nouă hotare.

— Ai ghicit ; sânt de subt Intorsura Buzăului, mă chiamă Radu Suliță și am stat ucenic la Episcopie. Iar după aia, umblând după procopseală prin lume, am fost oștean în leafă la Domnia Moldovei și am ajuns în vremea lui Ion Vodă diac *) la logofeția cea mare. Ascultați, oameni buni, povestea mea adevărată.

— Spune-ne, prietine străine, a mai strigat un glas subțiratic ; însetați sântem, ca cerbii depărtați de izvor.

Cel care strigase a venit la Radu diacul și s'a părut că vrea să-l împungă cu nasul ; dar numai l-a cuprins de după grumaz și l-a sărutat pe tâmplă.

— L-ai sărutat pentru noi to-țoi, bade Ghiță, a găngăvit Leonte răzășul de la Mirosălvești.

A făcut rânduială Gorașcu Haramin :

— Bine este, înainte de toate, să bem vinul. Să curgă picușul pentru măria sa și luptătorii măriei-sale, care toți se află acum în loc de verdeață și tihnă, cu sfinții. Al doilea, să-i spunem prietinelui nostru drumețul că acest vrednic bărbat care l-a sărutat la tâmpla stângă subt cușma domniei sale brumărie, e unul Ghiță care trăiește singur ca un monah schivnic în sat la Dăvideni sub aripa unui mazil.***) Badea Ghiță n'are nici casă, nici jupâneasă. Și vine uneori la mine și-mi spune unde ar vrea el să se ducă, să se oștească cu Alisandru Machidon în țara lui Por împărat. Să se știe că e mare viteaz, dar nu s'a urnit mai departe decât târgu Romanului.

Bărbatul deșirat cu numele Ghiță și-a mângâiat puțina barbă bălaie ; zâmbind, după aceea, a apucat în palmele lui mâna dreaptă a străinului drumeț.

După ce rânduiala închinării vinului s'a săvârșit, străinul a stat un timp parcă privind cu ochii deschiși o nălucă. Apoi a grăit astfel :

— Să știți domniile voastre că Ion Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. Dar măria-sa n'a ținut numai sabie în mână ; ci a fost vrednic și cu înțelepciunea. Ani și ani, chibzuind să agonisească aur cu neguțătorie de pietre scumpe, a ținut să ajungă stăpân în moșia Moldovei nu pentru vinovat folos al său, ci ca să dea țării slobozenia ei cea veche și ca să scoată de sub sabia boierimii pe birnicii și credincioșii săi. Uitați de Dumnezeu, asemenea obijduiți numai la un voievod al lor puteau găsi milă.

„Cei mulți care robotesc sânt sarea pământului“, a zis măria sa la praznicul cel mare de sfântu Ion Botezătorul în mitropolia dela Iași. Iar la ospățul dela palatul domnesc din aceeași zi ar fi spus răsând o prorocie, cum că va veni o vreme când va să schimbe Domnul-Dumnezeu oaspeții raiului, și vor fi acolo numai boieri, iar mișeii se vor bucura aicea pe pământ de bunurile acestei vieți.

„Sula de aur zidul străpunge“, mai spunea măria-sa în pofida Turcilor. Le-a vărsat aur și a încăput la Domnie. Și cum a venit în țară n'a avut stare pe loc nici cu stăpânirea dinlăuntru a boierilor, nici cu stăpânirea din afară a Ismailitenilor.

Dădea tot ce avea la sine năimind oșteni, și degetul său amenința pe gădea, să nu ostenească, să-i fie paloșul totdeauna gata și cu tăiușul ager. Pe unii cnezi i-a scurtat, pe alții i-a surghiunit. Averile lor le-au scris diecii vistieriei în condicile țării. Și astfel în doi ani a dobândit puterea ce râvnise. Și când a adunat oștenii în leafă și țara în jurul său, și când a alungat beii și beglerbeii și a închis vadurile Dunării, s'a cunoscut că s'a ridicat un leu la miază-noaptea împărăției.

— ...un leu la marginea împărăției... a mormăit cu înfiorare moș-Savu bătrânelul.

*) scriitor de cancelarie, copist

***) boier fără dregătorie, supus birului

— Ion Vodă își punea nădejdea în norod, care se sculase de pretutindeni la chemarea mării-sale. Ion Vodă avea o credință și o socotință: că țara-i mai tare decât oștile năimite. Acestea se împrăștie ca pulberile; țara rămâne statornică, știind că-și apără ale sale. Astfel mării-sa a biruit multe oști ale asupritorilor, albind cu oasele lor câmpurile de bătălie de la Jiliște, Bender, Brăila și Cetatea Albă.

Dar împărăția ridica alte puhoai de oști din Rumelia și Anadol *) îmbulzindu-le la noi în Țara-de-jos, Ahmed pașa aducea o sută de mii de Ismailiteni și Adel Ghirai altă sută de mii de Crâmleni, și mării-sa cu aceiași luptători, mai puțini și mai îndârjiți, legase tabără între codri și smârcuri, într'o pustie, în domnia zimbrilor.

Moșnegelul a șoptit iar :

— ...babă Cireașă, în domnia zimbrilor au stătut și feciorii noștri..

— Mai era cu mării-sa și un steag de călărime **) a boierilor de țară care juraseră credință; și șaptesprezece sotnii de Zaporojeni de la Pragurile Dniprului. Cu aceștia venise și Nicoară Potcoavă hatman, frate de mamă al mării-sale, viteaz tare, căruia îi stărnise cântece de slavă căzăcimea. Au venit și alte săbii vestite de la Praguri, ca să se bată împotriva păgânilor asupritori.

Înainte bătăliei de la Cahul, Vodă chemase la sfat de război căpeteniile și au stat alături față de mării-sa „neamurile“ cot la cot cu vatamanii țărănimii.

A șoptit la urechea lui Ion Vodă reimentar ***) Buzenchea :

— Potrivit ar fi fost, mărite stăpâne, să nu ne pui alături de acești țărani cu mâinile ciotoroase.

— Într'adevăr ciotoroase, a răspuns mării-sa; dar bine mânuiesc sulița și coasa, și dacă n'ar fi țara, n'ar fi nici boierii.

Poate de la aceste vorbe ar fi luat aminte părcălabul Irimia să se ajungă prin solii ascunse cu păgânii; și când a pălit Ahmed beglerbei tabăra legată a creștinilor dinspre partea Cornului Dumbrăvii, călărimea boierilor a trecut cu flămurile fâlfâind la năvrapii împărăției.

Cu mare mânie atunci, mării-sa, numai cu Zaporojenii și răzășii, a pălit din săbii pe năvălitori despicăndu-i, iar pedestreimea a proșăpăit sulițele într'o parte și'n alta stropșind bulucurile și dându-le îndărăt. Când s'a făcut sară, Domnul s'a găsit cu ai săi mai împuținați, iar în zare s'au aprins focurile ordiei, clipind ca stelele cerului.

— ...babă Cireașă, focurile ordiei erau ca stelele cerului..

— Așa-i, Savule uncheșule; ș'atunci a poruncit mării-sa credincioșilor săi să se tragă cătră Roșcani.

Când s'au oprit în Fința, la parcame de mai nainte pregătite, au venit la vodă Ion prietini săi asaulii ****) zaporojeni și țărani și l-au sfătuit să-și scape capul, pe cărări ascunse, știute de ei.

— Doamne, du-te și ne lasă, au zis. Oșteni ca noi se mai găsesc; Voievod ca mării-ta, ba.

— Ba cu voi am să mor, fraților. Cadă capul meu unde vor cădea capetele voastre!

Așa, ordiile au legat împresurare de pretutindeni.

Șase zile și șase nopți a stătut oștirea creștinilor fără pită și mai ales fără apă. Oamenii își întindeau, noaptea, cămășile pe iarbă, ca să se moaie de rouă, să-și poată umezi buzele arse.

*) Anatolia

***) escadron de cavalerie

****) comandant de regiment

*****) căpitani de oaste la Zaporojeni.

Vodă a încercat ieșiri năpraznice. N'a izbândit. Ș'atunci la soliile ce-i tot trimitea beglerbei Ahmed, s'a înduplecat, ca să-și scape pe credincioșii săi.

Pe măriia-sa Ion-Vodă să-l ducă viu la împărăție în fața lui Sultan Selim.

A intrat măriia-sa în cortul lui beglerbei.

— Ai jurat, Ahmed-bei, să-mi lași viața.

— Am jurat să nu te ating, viteazule... a zâmbit Ahmed, pe când Cigala turcitul, blăstămat să fie în veci, îl pălea pe la spate cu jungherul.

— ...blăstămat să fie în veci și să nu mai putrezească ; atunci vor fi pierit și feciorii noștri, babă Cireașă...

Răzășul bătrânel de la Mitești lăcrăma cu fruntea plecată pe umărul stâng, ca un răstignit.

— Astfel a pierit Ion Vodă al nostru, și Ahmed beglerbei a poruncit să-i fie legat leșul cu patru odgoane și patru cămile să tragă în patru părți, sfărtecându-l.

Când glasul străinului drumeț a conținut, oamenii din popasul lui Haramin au rămas un răstimp tăcuți, ascultând parcă din fundul ființii lor un vechi cântec al întristării.

S'a auzit o muiere suspinând și bocind mai la o parte.

Badea Ghiță cel spânatic a sughițat cu amar și, cuprinzând pe străin de după grumaz, l-a sărutat pe umărul drept ; părea scăzut și cu neputință de a ajunge mai sus.

— Atâta-i ? a întrebat el cu glasu-i subțiratic.

Diacul a tăcut, cu sprinceana nouroasă .

— Dar noroadele, și Zaporojenii, și fratele lui Ion Vodă ce-au făcut ?

— Au petrecut fiecare după norocul său ; mulți și-au lăsat acolo capetele. Cele șaptesprezece sotnii au ajuns în bună stare la Pragurile Dniprului ; cu ele a hălăduit și Nicoară, fratele lui Ion Vodă, și celălalt frate mai mic, Alexandru ; au ajuns acolo și alți puțini credincioși ai măriei-sale.

— Apoi stăi, frățioare dragă, a răsărit zbârlindu-și ariciul bărbii Savu Frăsinel. Ce zvonuri am auzit eu în iarmaroc la Tuchilați ? Că Nicoară Potcoavă fratele măriei-sale, a pălit acum patru zile la Iași...

— Se poate... a răspuns diacul, zâmbind subțire.

— Ar fi pălit la Iași cu multă oaste.

— Știu eu ?

— Ar fi tăiat străjile palatului domnesc, și au cătat pe Petru-Vodă. El și cu maică-sa Chiajna ar fi uneltit la împăratul turcesc, stărnind război împotriva țării noastre și a lui Ion Vodă al nostru.

— Poate fi și asta. Se vede că Vodă, oricât de șchiop ar fi, a scăpat și nu l-au putut ajunge ; a intrat la cetățuia Galatei, speriind din somn bulucul de Ismailiteni care-l păzesc. Dar poate să fi căutat Nicoară Potcoavă pe domnia sa pârăcalabul Irimia.

— Numai asta poate fi ! s'a desumflat cu uimire crășmarul Haramin ; căci pârăcalabul Irimie a vândut pe Domnul său.

— Intocmai precum spui, nene Gorașcule, a lămurit străinul. Pârăcalabul Irimia l-a vândut pe Domnul său Turcilor pe treizeci de pungi... ca Iuda, carele a vândut pe Hristos fariseilor pe treizeci de arginți. Dar nu s'aude să fi fost prias Irimia, cum n'a fost prins nici Vodă-Șchiopul.

— Atuncea cum ? s'a mirat crășmarul cu măreție ; n'a pălit Nicoară, fratele măriei-sale, cu oaste la Iași ? De șase săptămâni umblă zvon cum că va să vie voievod de la Praguri...

— N'ași putea să-ți răspund bine, neică Haramine... și-a încrețit fruntea diacul.

— Nici tovarășul domniei tale nu știe ? Poate să fi oblicit el ceva.

Crășmarul băgase de samă că tânărul cel smead scăpara de neastâmpăr în chilna de dinapoi a căruții căzăcești, unde stătea ascultând.

— Cine-i dumnealui și cum îl chiamă ? stărui Haramin.

— Asta-i Ile Caraiman de la Runc, tovarăș de căraușie cu mine. Dar el cunoaște mai mult cântări din gură și strune, decât vești care vă trebuiesc domniilor voastre.

— Apoi de ce nu spui așa ? Dacă nu ne poate spune veștile de care avem nevoie, macar să ne zică din alăută.

Bărbatul cel tânăr din căruță a părut a alunga o muscă supărătoare de dinaintea ochilor :

— Ba ! a îngânat el c'un glas dulce de cântăreț. Nu mi-i inima a cânta, mi-i inima a plânge. Să nu spun minciună : știu că a pălit la Iași măria-sa Nicoară cu puțini tovarăși.

Adunarea a ciulit urechile, ascuțindu-și auzul.

— Ei ? l-a îndemnat crășmarul.

— Atâta știu.

— Cât de puțini tovarăși ?

— Apoi cam câți ar fi mers în petrecere, la o vânătoare.

— Ce spui, omule ? a strigat cu spaimă Haramin.

— Spun ce-am auzit, a urmat Caraiman cu același viers de blândeță ; zice că la Praguri s'ar fi aflând voinici care uneori se mânie că nu le-a izbândit bine o treabă, și apoi trag cu săgeata în nouri.

— Impotriva pajurilor ?

— Ba împotriva lui Dumnezeu.

— Maică-măiculiță, așa de păgâni să fie ?

— Ba nu-s păgâni ; is drept credincioși ; fac cruce ca mine și ca dumneata ; da-s aprigi ca sănețele care au ieșit acuma la curțile crailor și împăraților : iau foc dintr'o scânteie.

— Am auzit. Să fie adevărat ? Ai văzut dumneata cu ochii dumitale ?

— Văzut.

— Au cumva și cazacii asemenea meșteșuguri ?

— Au. Dobîndite când au fost cu dubasurile lor dincolo de Mare, la Anadol.

— Măi, măi — pozna mare ! Dacă au venit cu sănețe de acelea, cine să le steie împotriva ? Și după ce-au pălit la Iași ce isprăvi au mai săvârșit ?

— N'ași putea nici eu spune.

— Apoi dacă n'au găsit ce căutau, s'or fi întors înapoi, și-or veni altădată.

— Așa socot și eu.

Sfatul a conținut un răstimp la popasul de la Haramin și gospodarii cei mai grăbiți au măsurat vremea trecută privind chiorș soarele de amiază. S'au scârbit, socotind cât e de scurtă acea zi a vieții lor. Toate trec ca ceasurile, toate curg ca apa Moldovei, numai codrii rămân în putere pe opcina zării.

Bătrânelul de la Mitești a prins a se foi.

— Mai stau un pic, a hotărît el, ș'apoi mă duc la surul meu să-i strâng chinga tărniței.

Leonte de la Miroslăvești a răs :

— Da acel pi-pic de ce-l mai ză-zăbovești ?

— Mai zăbovesc, căci vreau să mai întreb ceva pe aist prietin drumeț. Vreau să-l întreb dacă Ion Vodă, Domnul nostru, fost-a au ba Arman.

— Asta-i o vorbă, a răspuns diacul cel străin. Maica măriei sale a fost pământeană.

— Așa e, după cum spune și baba mea Cireașa : că feciorul e drept al mamei, iar pe tată îl cunoaște numai ea și ades lunca înflorită.

Badea Ghiță de la Dăvideni a dat și el semn că vrea să se ridice, cumpănând în sinea-lui graba. Diacul i-a atins umărul cu palma.

— Ași vrea să te întreb ceva, prietine.

— Intreabă-mă cât de multe, ca să mai pot sta.

— Ași vrea să știu, dacă este în acest colț de lume un loc care se chiamă Boura.

— Este; îl vezi în piscul codrului, când ajungi drept semnul de hotar al Păstrăvenilor, pe acest drum mare, care duce la Baia și la Gura-Humorului.

— Mulțumesc frumos, prietine, și rău îmi pare că ne despărțim. Eu și tovarășul meu Ile ne-om duce spre Boura.

— Apoi dacă n'ași avea treaba blăstămului, m'ași întoarce cu domnia-ta, să-ți arăt calea. Căci și eu mă aflu trăitor în acele locuri cătră care te duci. Pe lângă treaba blăstămului, mai am de adus și anafură de la vlădica Istatie. De ce aduc anafură, știu unii dintre gospodarii de față. Căci popa nostru Ciotică e oprit de vlădica Istatie să săvârșească taina împărtășaniei, fiind neștiutor de carte. Bun slujitor popa nostru, nu avem ce spune; știe pe de rost toate slujbele: le-a învățat la mănăstirea Neamțu; însă nu cunoaște buchile. Pentru evangheliile Duminicilor și sărbători, mai ales cele schimbătoare, se duce să ia învățătură de la o presviteră bătrână, Olimpiada văduva, care trăiește în satul Filipenilor, frați cu noi. Pe lângă împărtășanie, mai are năcaz popa nostru Ciotică cu cazania: asta n'a mai putut-o desbate și învăța pe de rost. Sânt atâția sfinți câte are cerul stele. Așa că popa nostru Ciotică ne-a întrebat dintru început, când a venit să slujească la noi: „Oameni buni, creștinilor, știți domniile voastre ce scrie în cartea asta groasă? poate știți unii, iar alții nu știți. Apoi faceți bine și cei care știți spuneți celor care nu știu. Și pe mine să mă iertați, că n'am putut dovedi atâta liotă de sfinți părinți ai ortodoxiei. Dacă o învăța pe de rost și asta, apoi crăp și mă duc la Belzebut!“ Nu zâmbi a râde, prietine drumet; povestea asta o știe o lume, mai ales lumea care vine în petrecere la Haramin. Iar de blăstăm, ți-oi spune și de blăstăm și n'ai să mai râzi. Mă duc să-l poftesc pe vlădica Istatie de la Roman să mai strige odată anaftima împotriva ginerelui nostru, cel care și-a lepădat soția, fiică a mazilului nostru, de s'a prăpădit. Și să întărească blăstămul vlădica Istatie arzând treizeci și trei de făclii de ceară pe care i le duc la ciochine, ca să se prăvale acel treclet în gura balaurului Ghehenei. Așa că eu mă despart acum de domnia-ta poftindu-ți sănătate. Poate ne-om mai întâlni; dacă nu în rai, unde s'or îmbulzi boierii după prorocia lui Ion Vodă, — batâr pe lângă parcanele raiului, unde se găsesc turme de berbeci, izvoare cu ape reci, și cad mere domnești din pomul cel vechi de la începutul lumii.

II

Sfat în doi și întâlnire cu mai mulți.

Când s'au văzut singuri în căruța lor, sub coverga de papură împletită, Diacul Radu și Ile Caraiman s'au uitat cu zâmbete mîhnite unul la altul. Nu îndrăzneau a grăi, le erau inimile apăsate de jale. Le părea totuși rău că se despărțiseră de adunarea acelor oameni buni de la popas. Dar ei nu se aflau singuri pe lume, și aveau datorie de împlinit cătră tovarășii de la care primiseră porunci anumite.

Caii mergeau spornic pe drumul cel mare al Humorului. Moldova curgea la vale de la munții din miază-noapte prin stînga pe undeva, prin locuri acoperite de lunci bătrâne. Ei se duceau în sus spre obîrșie, dar nu aveau a umbla prea mult, după îndreptările ce dăduse badea Ghiță Botgros la popas, și după alte socoteli ce le făcuse unul dintre soțiile *) de care se despărțiseră în ajun — Alexa Totărnac,

*) tovarășii

băştinaş din partea locului, luptător dintre puţinii rămaşi lui Nicoară Potcoavă, după întâmplarea cea năprasnică de la Iaşi.

Căruţa uşoară pe roate nalte, sunând ca din clopote din obezile ferecate, era alcătuită în depărtate locuri, de meşteri de la Kiu; însă caii erau înhămaţi la oişte cu şleauri şi guri de ham după rânduiala moldovenească, spre a nu fi bănuială pentru nimeni că ar veni din ţinutul Cazacilor.

— Soarele încă-i sus, a grăit într-o vreme Diacul Radu; şi codrii merei, *) unde se află într'un pisc pleşuv crucea care se cheamă Boura se văd spre dreapta cam la un ceas de cale. Socot că măria-sa Nicoară cu ai săi n'or fi avut nici o sminteală pe cale, căci îi poartă om cuminte, pe poteci ferite. Dela Căpoteşti au ţinut tot pe sub poală de pădure, prin singurătăţi, umblând cu fereală. Alexa îi duce bine; de asta n'am grijă.

— Pentru asta nu-i îndoială, diece, şi-a dat răspunsul Caraiman, întorcându-şi albul ochilor: mie nu mi-i în grijă decât de pălitura de sabie cu care a ieşit măria-sa Nicoară din fiertura ce am avut sub Galata.

— Da, a încuviinţat diacul. Norocul oştenilor e de-obşte schimbător, între viaţă şi moarte. Puţinţel, puţinţel mai aveam şi-l prindeam pe Şchiopu-Vodă.

Şi diacul şi Caraiman au avut nălcuirea acelei nopţi.

...Şchiopul fugea iepureşte cu pieptul pe coama calului. Rămăsese răzleţ de curcni într'o latură; Alexandru, fratele măriei sale Nicoară, îşi şi pregătise arcanul. Ieşise luna din nour cu lucire prielnică. Numai cât năvrapii din Galata fuseseră înştiinţaţi. Tocmai atunci un năboit din cetăţuie dând glas, — şi curtea, nădăjduind sprijin, a chiuit punând pinteni cailor, iar o slugă de la grajd a dat cu harapnicul, sfichiuid şi harmasarul şi pe Vodă. În clipă, Potcoavă şi ai săi s'au aflat în primejdie...

— Am rămas puţini, a oftat Caraiman.

— Asta zic, a adaos diacul; în primăvara asta ne-a secăuit norocul.

...După ce au prăpădit pe Ion Vodă, se poate spune că au rămas orfani... N'au găsit nici pe Maria Săsoaica, ţiitoarea măriei-sale, ca să-i apere copilul ce-l avea de la măria-sa. Os domnesc, de la Ştefan bătrânul, şi de la Ştefăniţă. N'au avut parte; n'au găsit nici pe maică, nici pe copil. Pierit-au în furtuna acelor zile. După aceea de două ori s'au pus pe urmele lui Irimia hainul. Nu l-au putut vâna.

Iar acuma, la Iaşi, s'au prăpădit cincisprezece feciori; patru dintre căruţe le-au prăvălit în Bahlui ş'au rămas numai cu căruţa în care se aflau...

În căruţă aveau baltagele şi săneţele cu cinci sute de încărcături pulbere.

— Cu asta, şi-a făcut socoteală diacul, având de partea noastră iscusinţa, cred c'om răzbi. În partea în care am apucat nici nu se gândesc curtenii lui Şchiopu să ne urmărească; ei aţin vadurile răsăritene, iar noi, dacă răzbim în munte, nu ne mai temem de nimic. Numai să nu se învenineze rana măriei-sale Nicoară. Asta-i grija mea cea mare.

Ile Caraiman ţiganul a oftat cu mare sfâşiere a inimii:

— Când a dat măria-sa Ion Vodă slobozenie satului nostru Runcu, a cântat el, l-am urmat de bună voie pe măria-sa, şi, slobod, i-am fost cu credinţă mai mare decât când erau ai noştri robi domneşti. Acu dragostea şi credinţa mea le-am mutat cătră măria-sa Nicoară, fratele lui Ion Vodă. Zic eu, diece, că nu se cuvine să cadă cei vrednici şi să rămâie pe lume numai răii...

Nicoară Potcoavă, cu tovarăşii ce-i avea pe lângă sine, se oprise în ajun pentru hodina omului şi calului câteva ceasuri, la o pădurărie părăsită. După noaptea cea cu năcaz, rupseseră legătura cu năvrapii. Veniseră nouri asupra lunii, ocrotindu-i.

*) Codrii întinşi

Ocoliseră prin Bârnova ; apoi apucaseră calea întâmplării, spre asfințit. Umblaseră ferii ziua, cu mare pază. La pădurăria părăsită din Căpotești, aflaseră și apă, la o fântână cu cumpănă. Găsiseră și fân vechi pentru dobitoace. Aflaseră și un sac de orz într'o camară. După ce au prins caii putere, au ospătat și oamenii puțină pită și brânză.

După porunca lui Potcoavă și sfaturile lui Alexa Totârnac, căruța de preț pe care o mai aveau s'a dus nainte pe căi umblate, ca să iasă dincolo de Siret, în calea Romanului.

Au umblat și de la hodina asta noaptea întregă, pe potecile știute lui Alexa ; și trecând vadul Siretului la Cozmești, tot pe subt pădure, tot pe subt pădure, s'au furișat în piscurile de unde se vedeau ici și colo, clipind, oglinzile Moldovei.

De-acolo s'au văzut nevoiți a umbla în pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arșița ce-avea în el. Se părea că rana ce primise nu merge bine. „Bubă ce se cățălește“, cugeta în sine cu mare spaimă uncheșul Petrea care era cel mai bătrân dintre toți.

— Să mai poposim, să deslegăm rana, măria-ta ?

— Să nu poposim și să nu deslegăm... a mormăit Potcoavă.

Bătrânul Petrea Gânj urma a cugeta : „Cum se poate ca un bărbat ca acesta care s'a bătut în multe locuri și a fost de șapte ori rănit, să slăbească într'atâta ? Adevărat este cum glăsuște o vorbă veche, că omul e tare ca fierul și slab ca oul.“

Uncheșul Petrea călărea alătura de Potcoavă și-l ispitesea cu coada ochiului. Iși trăgea cătră urechi mustățile și-l cumpănea cât mai poate răbda. „Când te gândești că-i bărbat care rupe potcoava în două...“

— Sânt asemenea bărbat, a zâmbit Nicoară întorcându-se spre uncheșul său. Vorbești singur, moș-Petrea.

— Să fiu iertat, măria-ta. M'am spăriat și eu că-mi sună vorba fără voie.

— Sânt bărbatul care spui, moș Petrea, și rup potcoava, dar numai cu amândouă mâinile. Altfel nu pot.

— Mă aflu mulțămît de răspuns, măria-ta. Șaga măriei-tale îmi dă nădejde. Mai pune și soarele care strălucește și miroazna care adie de cătră apa Moldovei... E vremea când înflorește sulfina.

În afară de uncheș și de Alexandru, fratele mezin, care călărea de cealaltă parte a lui Potcoavă, se mai aflau cinci tovarăși oșteni în plaiul unde umblau domol în pasul cailor.

Alexa Totârnac înainte, călăuză. Om ager și priceput : ceilalți îi ziceau „Vulpea“.

Patru — doi câte doi, veneau în urma lui Nicoară : Ștefan a Mariei și Gheorghe Stângaciu, frați de cruce din ținutul Sorociei ; Toader Ursu și Crăciun Harbuz, mustăcioșii ; alții întrebuntau arme ușoare, — ei nu-și lepădau de la oblânc buzduganele.

După îmbrăcăminte, nu se vedea a fi străini. Pentru vânătoarea lor, intraseră în Moldova ca niște negustori ori răzăși mai înstăriți. Numai pintenii le erau la vedere ; dar pinteni de fier purta pe vremea aceea orice călăreț. Pe lângă pinteni, era nevoie de sabie, ca să nu le cate pricină oarecare oameni ce se uită pe subt sprinceană. Iară jungherele cele lungi și agere le țineau subt dulamele de noaten. Numai Nicoară purta încălțări de marochin până la genunchi, ca unul ce părea stăpân ; iar ceilalți aveau ciubote de rând. Căciula de pielea de Crâm o aveau toți, fără surguciu și fără pană. Erau vânători dibaci ; dar se întorceau înșelați în nădejtile lor.

Nici chiar uncheșul Petrea, care era mai bătrân, nu purta barbă. Se rădea și el c'o custură de coasă, ca să fie în rând cu tinerii. Așa se alintau pe atunci bărbații și în Moldova. Sămânța lor se împuținase de atâtea războaie.

Cătră amiază au prins a pogori pe un drumeag ce se strecura în cârjoaie pe subt muncel. Ici-colo pâraie pe subt sălcii încremenite în măhnirea singurătăților.

Soarele de primăvară pârjolise cu putere, iar subt streșina codrului căldura prindea a se potoli. La dreapta și la stânga se înălțau fagi uriași care de-asupra își împreunau cununile, într'o pace de biserică. Lumina tremura printre trunchiuri ca umbrele schițelor unei roți. Granguri galbeni speriați se săltau din fihlișuri ; se auzea mai încolo frântura lor de cântec fluierat.

Totârnac descălecuse și-i aștepta într'un ponor. Potcoavă strânse frâul și opri.

— Ce este Alexa ? întrebă Nicoară.

— Până acu e bine, măria-ta. Ia uitați-vă : se vede de-aici în piscul cel mare crucea de la Boura. Acolo, zice-se a doborât Dragoș-Vodă vaca sălbatică. Pe urmă a pus stăpânire pe moșia părinților săi.

— Da. Locuri tari, care au rămas neschimbate de la începutul zidirii... zise mișcat Nicoară. Aici trebuie să ne întâlnim cu Radu diacul ?

— Aici, măria-ta ; înțelegerea a fost să ne aștepte la drumul Păstrăvenilor. Soarele scapătă cătră chindie, coborîm și noi din ponor și dăm glas de înștiințare.

— Bine, așa să facem. Socoți tu, Alexa, că găsim la Dăvideni, după prepusurile tale, pe cel pe care îl căutăm ?

— Știu eu, măria-ta ? Poate să fie numai închipuire. Dar dacă îl găsim la socruⁱⁱ său pe Irimia pârcașul, cum prepun eu, atunci socot că asemenea întâmplare fi-va leacul cel mai bun pentru măria-ta.

— Să i-l plecăm măriei-sale la picioare, mormăi cu mânie uncheșul Petrea și să-l judece măria-ta cu paloșul, pentru vânzarea și pieirea Domnului său.

— Mă îndoiesc, uncheșule, că va fi așa. De la o vreme, ne ies toate împotriva.

— Ba, măria-ta, și întâmplările neprielnice au sfârșit. Se sfârșesc ciumele, puhoaiete, secetele. Vine și ceasul boierilor haini. Doar în cer să se suie, ori să se cufunde în pământ ; — dar în această viață ne-om întâlni, așa-i cu dreptate.

— Imi spui bune vorbe, uncheșule, și vreau să le cred. Iar dacă nu-l găsim, ce facem ?

Alexa Totârnac puse piciorul în scară și se svârli pe cal ; apoi își plecă nasul ascuțit spre Domnul său :

— Dacă nu-l găsim aici, măria-ta, zâmbi el, căutăm un loc tainic pentru hodina măriei-tale și până ce te faci sănătos, întindem mreață și-l chemăm cu răvaș. Trăiește, măria-ta, aicea, un neam de oameni care au fost călcați în ocina lor, loviți și sărăciți de acel Irimia. Chiar dac'or afla de ființa noastră, nu vor da pe față taina. Răzășii de aici se stăpânesc cu fălcile înceștate și așteaptă ceas potrivit ca să plătească dușmanului după cuviință. Cum vor avea sprijinul nostru, nu se mai tem de slujitorii Șchiopului.

— Ai dreptate, Alexa, murmură Potcoavă trudnic. Alcătuirea ta e bună pentru un braț care nu mai poate ține paloșul.

Uncheșul Petrea Gânj își întindea mustățile albe spre ureche, când de-o parte, când de alta.

— Fi-vom noi vrednici să facem județ cu brațele noastre, măria-ta. Dar dacă nu va fi nici azi, nici mâni, apoi în trei zile vei putea ridica singur măria-ta paloșul judecății.

— Bine, să coborîm ! hotărî Nicoară.

Când au coborât până ce au prins să zărească printre lunci gârlele Moldovei pline de jăratecul apusului, Alexa Vulpea a dat chiot prelung care a hăulit pe vale și a sunat din răpă în răpă până la Boura.

S'au oprit și au așteptat răspuns.

A hăulit undeva glas cântat care li s'a părut celor ce coborau viers al bucuriei.

— Incep a se jîmba spre noi întâmplări plăcute, a fost de părere uncheșul.

— Să vedem, să vedem, a răspuns Totârnac. Popriți, până ce mă reped și mă întorc.

Întoarcerea Vulpei n'a fost cu întârziere.

— Se întoarce rânjind și lingându-se pe bot ca de bunătați... s'a veselit ca un copilandru uncheșul.

— Se vede că l-a găsit pe diac, a râs întâia oară în ziua aceea fratele mezin Alexandru.

— Domnilor și fraților, după mine ! a repezit îndemn Totârnac. Stăpâne, s'a tânguit el spre Nicoară, când om ajunge la drum, cată să facem săritura căprioarei ; și apoi în lunca Moldovei poposim și ținem sfat. Am aflat de la diac vești nouă.

Pornind cu mare însuflețire, cei opt drepti judecători și-au uitat oboseala, foamea, setea și au rupt painjenişul de aur cătră luncile Moldovei, intrând ca într'un basm.

III

Popas la apa Moldovei.

Mai întâi s'a întâmplat minunea care bucură pe călătorii singuratici de mii și mii de ani. Dintr'o bucată de criță cât degetul cel mic și dintr'o zburătură de cremene neagră, Caraiman a prins o scânteuță într'un firioșor de iască și cu acea scânteuță, mult mai mică decât semincioara de mac, c'un meșteșug pe care puțini muritori îl cunosc, a aprins focușor slăbuț din câteva vreascuri mărunte și mușchi uscat, după care au izbucnit limbile de aur ale pojarului, cel dintâi Dumnezeu al oamenilor.

La vatra pe care or spulbera-o vânturile și în puțină vreme nu și-or mai aduce aminte de ea, pribegii și-au petrecut inserarea. Lunca de sălcii vechi deschidea bolți în jur ; pe subt ele unii din ei duseseră caii la păscut. Pe cei rămași, pâlpairile focului îi descopereau când și când, apoi umbra îi cufunda ca într'un necunoscut. Venea până la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei. Subt malul nalt râul sclipea lin într'o bulboană, în care dintr'odată și-a oglindit globul luna în scădere, răsărită de-asupra piscului Bouei.

Diacul Radu își isprăvea istorisirea cătră măria-sa Nicoară despre întâlnirea de la hanul lui Haramin, cu acel bărbat ciudat și spânatec cu nas ascuțit cât și al lui Alexa Totârnac. Slujitorul acela al mazilului din Dăvideni ducea la episcopia de Roman blesteme împotriva Irimiei pârcălabului.

— Poate om găsi aici prietinie, a zis Potcoavă cu glas de trudă.

— Dar dacă acel om al mazilului, s'a împotrivit uncheșul Gânj, e un bărbat care grăiește în dodii ? Moldovenii au acest obicei la băutura : spun și văd închipuiri.

— S'ar putea ; de aceea, cu învoirea măriei-sale, fratele Alexa și cu mine om intra chiar în sara asta în sat la Dăvideni ș'om iscodi printre oameni.

— Bun cuvânt ; așa să fie, ca să-mi iau de-o grijă. Nu-mi plac ochii măriei-sale Nicoară. M'ași teme să-i desvelesc rana ; nu mai avem scamă la căruță. Chiar în noaptea asta, când gospodarii dorm, trebuie să-l vârim pe măria-sa într'o casă și s'aducem pe vrăcița de care s'a vorbit.

— Bădiță Nicoară a șoptit mezinul Alexandru, să facem cum zice uncheșul.

— Intr'adevăr, e bine cum spune uncheșul, a încuviințat Potcoavă ; așa să se facă.

— Apucăm în taină satul, fără știința nimănui, — a urmat bătrânul ; — străji or veghia ; despre cine sântem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se afle nimic. Iar până la acel ceas târziu, măria-ța, când ne-om mișca de aici, îi

pregătim aşternut în căruţă, pe iarbă şi flori. Hodineşte-te; te-om duce şi te-om scoate în taină, la casa pe care om alege-o.

— Să se facă precum spui, uncheşule, s'a învoit Nicoară, şi pleapele i s'au coborît pe arşiţa ochilor.

Bătrânul, Alexandru şi diacul au sărit sprijinindu-l şi l-au călăuzit la căruţă. Caraiman, din chilnă, l-a apucat cu fereală de subsuori pe stăpânul său şi l-a ajutat să se aşeze pe pologul pregătit, acoperindu-l cu poclada. Înainte de a-l lăsa singur pe măria-sa slujitorul cel oacheş a scos cu grijă din lada săneţelor o straiţă, a strâns-o subsuoară şi s'a tras cu luare-aminte din căruţă în bătătura focului.

— Am scos ornicul, a rânjit Caraiman, ca să nu-l supere pe măria-sa.

S'a furişat subt sălcii destul de departe de căruţă şi a aninat straiţa cât mai sus, într'un clomb *) de răchită. Apoi a venit iar la vatră, furiş, ca o dihanie a umbrei.

Mezinul şi Radu s'au vârit subt căruţă, ca să prindă în gene un crâmpei de somn. Au rămas la foc uncheşul Petrea şi Caraiman. Au lăsat să se potolească jarul. Ascultau de departe, din fundul poienii, pufniturile cailor la păşune, care se tot depărtau până ce nu s'au mai auzit. Lumina lunii a fugit de deasupra bulboanei de subt malul nalt. S'au uitat cătră Boura. Se ridicase în fundul răsăritului o sprinceană de nour.

Era aşa de mare tăcerea serii, încât, o clipă, cei de la foc şi-au auzit inimile bătând.

Moş Petrea şi-a scos beşica de porc în care îşi ţinea tutunul şi a tras din tureatca ciubotei luleaua scurtă. Caraiman îi urmărea toate mişcărilor, mirându-se ca totdeauna de îndeletnicirea aceea ciudată a bătrânului. Nimeni dintre ceilalţi tovarăşi ai lui Potcoavă nu întrebuiţa doftoria lui moş Petrea pentru alinarea răcazului şi adormirea gândului. Numai el îşi aprindea astfel pipa şi sta neclintit în capul oaselor, trăgând din când în când „iarba dracului“ şi slobozind pe nări fum. Era ca o minune a vremurilor nouă, care îi dădea lui moş Petrea un fel de putere asupra celorlalţi muritori. Căci tutunul, arăta el, curăţă măruntaiele omului; cu fumul, ies din trup toate răutăţile. Foloseşte la răceli, te apără de frigurile de baltă, potoleşte tusa de dimineaţă. Acest tutun, în păpuşi de câte un sfert de ocă, moş Petrea îl dobânda de la un Ovrei de la Braţlau, căruia i-l aduceau neguţători bătrâni tatarî tocmai de la Baccè-Sarai din Crîm.

— Ce s'aude? a şoptit într'o vreme bătrânul. Are de gând să se schimbe vremea?

Parcă se înfiora în afundul luncilor un susur de vânt.

— N'aşi crede... a adăogat tot el. Căci avem treabă în noaptea asta.

A tras iar adânc din pipă. Apoi a pufăit fumul în afară, învăluindu-se în nouri, ca Savaot.

— Ba tot s'aude ceva, a şoptit şi Caraiman. Căi noştri îs cătră amiază, în curgerea apei; s'aude ceva din sus.

— Şi-au aţinut urechile cu luare-aminte în susul apei.

Au înţeles curînd ce era acel zvon de glasuri subţirele: au ieşit băieţi în prundul Moldovei cu căii. De când e lumea, la noi Moldovenii, asta e plăcerea cea mai mare a copilandrilor.

Uncheşul a zîmbit la lucirea domolită a jarului, aducându-şi aminte de petrecerile tineretului, în nopţile de vară, când se afla şi domnia sa prunc fericit în ţinutul Fălcuiului, pe valea Ialanului.

Au stat tăcuţi, aşteptând oaspeţi; căci de bună samă copiii simţiseră că se mai află cineva în sara aceea în poienile lor. S'au furişat paşi în preajmă.

*) ramură.

Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de samă spre loc. Au văzut oameni stând neclintii ca două stane de piatră la vatră.

— Buna-sara, bădică.

Cel mai tânăr le-a făcut semn tainic de tăcere cu degetul la gură, arătându-le apoi căruța. Hodineau acolo oameni. Au venit mai aproape, șoptind :

— Avem nevoie de-un cărbune, s'aprindem și noi foc. Am prăpădit scăpărătorile. Ne-a trimis bădița Costin, care-i vataman peste toți...

Caraiman, în tăcere, a mișcat brațul, a tras din vatră un tăciune și l-a întins. Când unul din cei doi țânci, păzitori ai tabunului, a pășit să ia focul, dinspre Boura a scăpărat fulger. Bătrânul s'a mișcat ducând mâna la obraz, după care a slobozit pe nas un nour de fum. Copiii au apucat-o la goană cu tăciunile, fără a mai întoarce capul.

O suflare de vânt a spulberat spuza de pe jar, luminând dinții albi ai stanelor care râdeau una la alta.

Nu târzie vreme după întâmplarea asta, din straița aninată în clombul de răchită, cucoșul a cântat, vestind straja întâia a nopții. Diacul a ieșit de sub căruța strângând pe sine brâul.

— Mă duc să-l caut pe Totârnac, a șoptit el cătră cei de la foc; încălecăm, trecem dincolo și intrăm în sat. Indemn și pe ceilalți să vie aici cu caii.

— Nu întârziați, diece, a grăit moș Petrea. Căci cătră miezul nopții poate să vremuiască.

Diacul a privit cerul întunecat de pâlcuri de nouri și și-a încătăramat mai tare dulama. Ii era foame. Uncheșul a înțeles, ș'a jîmbat și i-a făcut semn cu luleaua să se ducă. Căruța a rămas iar singură, cu focul și cu cele două momâi neclintite.

Când s'au simțit pașii cailor și celorlalți tovarăși intrând în poiana bulboanei, Caraiman a crescut cu găteje vâlvătaia.

Lunca a început a suna de zvonul unui vânt grabnic. Intr'un sfert de ceas s'a auzit freamătul ploii, au clipit fulgere, au detunat trăsnete în râpele dealului Bourei. Nourii repeziți de furtună s'au scuturat cu grăbire, și apoi după asemenea lucrare s'au dus cătră asfințit, lăsând cerul spălat curat și iarăși luminat de lună.

Cei din poiană s'au adăpostit sub streșina luncii.

Diacul și Alexa s'au întors cu dulamele sclipind de apa cerului. Au descălecat, s'au apropiat de foc. Uncheșul i-a întrebat numai cu ochii.

— Vestea-i bună, a rostit diacul ; omul acela al mazilului nu s'a spurcat cu nici o minciună. Am intrat întâi la Iorgu Samson, logofătul, și i-am spus că sântem câțiva oșteni, care ducem cu noi un rănit de sabie, mai marele nostru ; și căutăm un loc de hodină și tămăduire. Să se știe însă că ne-am supăra foarte dacă am cădea între oameni care nu ne sânt cu priință.

— Da' ce fel de oameni vă sânt domniilor voastre cu priință ? a întrebat Iorgu Samson.

— Apoi, creștin bun, nouă nu ne sânt cu priință trântorii și schiopii de la domnie. Dacă boierul dumitale mazil e încleștat de curtea lui Vodă acesta, carele asuprește acuma țara Moldovei, ne-om lipsi de bunătatea domniei sale... Cu toate acestea mai marele nostru are nevoie de popas și de milă. Noi știm că boierul dumitale e socrul acelei Iude blestemate cu numele Irimia.

— Apoi dumneavoastră veți fi știind ; dar eu vă duc chiar în acest ceas la stăpânul meu mazilul, ca s'auziți cu urechile domniilor voastre cât i-i de drag Iuda.

Așa că a intrat numai decât în casa cea mare și cât am fi rostit tatăl nostru de douăsprezece ori, s'a întors și ne-a poftit la stăpânul său. E un om cuvios, cu barbă albă, și ne-a îndemnat să aducem pe mai marele nostru. Că-i bucuros să ne primească frățește. Iar dacă nouă nu ni-i drag pârălabul Irimia, să se știe că acel pârălab e otrava vieții mazililor.

Socot, am răspuns eu, că nu-i casă mai potrivită decât aceea, ca să se pribotească stăpânul meu. Numai căt m'ași ruga să nu se afle că și-a căutat adăpost acolo, ca să nu se ducă vreo vestire unde nu trebuie. Iar noi tovarășii măriei sale domnul nostru ne-om așeza pe unde s'o putea, la logofăt, ori la odaie, unde sânt căruțele și caii mazilului; și nu ne vom arăta la vedere decât prea puțin; însă vom fi cu ochii deschiși asupra domnului nostru. Pentru măria sa avem în mâinile noastre tunete și fulgere.

I-a plăcut mazilului câte i-am spus.

— Unde-i bolnavul domniei voastre? a întrebat.

— Aproape, cinstite frate, și noi aduce-l-am chiar în noaptea asta; nu te supăra, căci numai așa e bine ca să nu se simtă intrarea noastră aici și ca să-i putem da cât mai degrabă îngrijirile de cuviință.

Diacul a tăcut; Alexa și-a scuturat de ploaie dulama.

— Multe s'au schimbat în sat la noi, a grăit Vulpea. Iorgu Samson nu m'a cunoscut până ce nu m'am vădit cine sânt. Atunci mi-a spus că acum doisprezece ani, când am ieșit eu din Dăvideni, oamenii mâncau pită; iar acum se nevoiesc cu terci de mei. Unii boieri detreabă au ajuns mazili, iar răzășii s'au vândut bogătanilor și au intrat în șerbie. Eu zic, uncheșule Petrea, să nu mai pregetăm. Chiar în această clipă să ne sculăm și să-l ducem la Dăvideni pe măria-sa.

— Plecăm, a strigat de subt căruță un glas bucuros, și fratele mezin a ieșit lângă vatra focului.

— Numai decăt, numai decăt... a mormăit bătrânul, bătându-și de un pinten luleaua, ca s'o descarce de scrum. Și te-ași pofti pe domnia-ta, Alexandre, să-l rogi pe măria-sa, din partea noastră a tuturor, să nu coboare din căruță. L-om duce cu băgare de samă, ca într'un leagăn, scutindu-l de trudă.

Moș Petrea a mormăit poruncă de încălărare: mezinul a cercetat căruța și s'a întors.

— Bădița Nicoară doarme... a zis el; dar pare că-l chinuiesc visuri. L-am văzut cu obrazul pălit în lucirea lunii.

— Să mai adăstăm?

S'a auzit din căruță glasul lui Potcoavă:

— Nu, uncheșule. Poruncesc chiar în această clipă plecarea. În noaptea asta, se alege între viață și moarte.

Oștenii au rămas tăcuți de uimire, până ce Caraiman s'a mișcat ca să-și caute ornicul în clombul de răchită. Asta a fost semnul plecării.

IV

Casa mazilului

Vulpea și diacul au fost călăuză, călărind înainte, pe drumeagul luncii, cătră vadul Sasului. Caraiman purta de dârlogi, în pas, roibii căruței. Mezinul se suise în polog lângă Nicoară. Uncheșul și Toader Ursu umblau în laturile Domnului Ior. Ceilalți patru în urmă. Cu asemenea rânduială și cu armele la îndemână, s'au strecurat printre ostroavele de verdeață subt luciul lunii. Când apăreau, când dispăreau. În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca naframe de aur. Tunetul nu se mai auzea.

Acea vale a Moldovei fusese pentru pământeni care se statorniciseră aici de veacuri un fel de rai al lumii, așa era de înflorit pământul și de luminat văzduhul. O vreme locașnicii trăiseră întru desmierdare, până ce au venit asupra lor năcazuri fierbinți de le-au opărit bucuria, și amărăciuni de le-au otrăvit dulceața.

— De aceea am fugit eu de-aici, zicea Alexa Totărnac diacului. Dacă s'or

îmbânzi vremile, tare m'ași întoarce, să-mi sfârșesc la apa Moldovei zilele. Dar eu știu că mi-i dat să mor aiurea.

— De unde știi ? s'a mirat diacul Radu.

— Știu de la presvitera Olimpiada. Acea bătrână cuminte are învățătură veche. Alină durerile trupului, descurcă mâhnirile inimii.

Diacul a răs:

— Va fi fiind o filosoafă, cu învățătură de la Eghipt și de la Bizanț.

— Nu râde, diece, căci e întocmai așa. Soțul ei a fost preot, spune ea, ucenic al părintelui Amfilohie arhimandrit, mai-marele cămării de taină a lui Ștefan-Voievod bătrânul. Prea învățat preot s'a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, și de la acest soț al său a deprins presvitera Olimpiada meșteșugul scrisorii și al cititului în cărți. E de mirare s'o ascuți cum spune întâmplările de demult. Și mai de mirare cum poate desbate gândul omului și sorții lui de viață.

Diacul a luat aminte și râsul i s'a stâns :

— Spune-mi, frate Alexa, cum ți-a prorocit domniei-tale ?

— Eram tânăr și zbrehul atuncea, diece; abia plinisem douăzeci și cinci de ani și pe tatăl meu, jude la Filipeni, îl oboriseră *) cu buzduganele vorniceii Sucevii, căci se împotrivișe a primi în hotarul nostru om străin. După datina noastră a pământenilor, partea de ocină rămasă stearpă n'o poate cumpăra decât tot un răzăș din același bătrân, și, numai după ce se leapădă toți ceilalți răzăși de cumpărătură, poate fi vorba să fie primit în obște răzăș străin — însă tot de neam, coboritor dn frații vechi, bătrânii de la început. Atunci la acea moarte a părintelui meu a fost răzmiriță și vorniceii au stropșit pe filipeni și au pus pe un bătrân slăbănog să înfizeze cu de-asila pe Scârlat Neamțu, omul lui Eraclid Vodă Despotu ; și așa mai toți filipenii au intrat în șerbie la acel căpitan de lefegii la Domnie. Atuncea m'am dus eu la presvitera Olimpiada și m'am mărturisit ei tânguindu-mă; și presvitera Olimpiada s'a uitat lung la mine cercetându-mă cu ochii, până în măruntaiele ființii mele. Și m'a întreat :

— Ai aici o dragoste, Alexa?

— N'am, cuvioasă presviteră. Și chiar de-ași fi avut așa lepăda-o.

— Și te duci în răzvrătire și la pieirea capului?

— Mă duc.

— Cu jurământ?

— Cu jurământ, între douăzeci și nouă de feciori ai Filipenilor, care se pustiesc și ei în lume. Toți am rămas sărimani și nu mai avem nimic.

— Atunci du-te Alexa ; cetesc în ochii tăi că ești neînduplecat, și să știi că ai să trăiești ani șaptezeci și, măcar că te vei mai întoarce la cuib, popasul morții îl vei avea în altă parte de lume.

— Văd că, în adevăr, te-ai întors, Alexa.

— Da, diece, dar mă duc iar cu domnul nostru Nicoară. Până la plinirea vieții mai am mult, și mormântul îmi va fi aiurea.

— Poate.

— Asta e credința mea, diece. Și cineva trebuie numaidecât să aducă în răsăritul soarelui, pe presvitera Olimpiada, la căpătâiul măriei-sale Nicoară.

Grăind așa domol prin pacea nopții, s'au apropiat de prunduri pustii și în fund s'au văzut licărind solzii de valuri ai vadului.

— Drumul nostru dintâi, în sara asta, zicea Alexa, l-am făcut prin altă parte, tăind de-adreptul cursul Moldovei. Căruța numai pe dincoace poate trece; și dela vad tot în pas, să tot avem un ceas până la Dăvideni. Aici, la acest vad, s'a petrecut cea dintâi ispravă a noastră a celor douăzeci și nouă de feciori ce ne însoțisem. Am împresurat carele cu poveri ale căpitanului Scârlat și le-am îngrămădit

*) doboriseră, răpuseră.

mânându-le la vale până într'o bulboană nouă a Moldovei pe care o cunoșteam numai noi. Iar pe vatamanul carelor, Ferent, l-am tăiat cu topoarele chiar pe loc, în vad. Acest sas fusese gâdea părinților noștri. Multe capete căzuseră sub paloșul lui. Deacum doisprezece ani vadul îi poartă numele.

— Dar căpitanul Scârlat mai trăiește ?

— N'a fost chip să-l prindem decât după pieirea lui Eraclid Despota. Iar după aceea oamenii Filipenilor nu s'au mai putut scula din mișelie ; și noi cei douăzeci și nouă ne-am risipit prin lume...

La vad s'au oprit. Alexa Vulpea a rămas cu ochii ațintiți în licărirea undelor.

Apa zvonea domol ca într'o somnie. Răzbeau din fânașurile de dincolo de apă cărările acelor paseri sălbaticе sfioase care se chiamă cristei.

De tăcerea plină de gânduri a lui Alexa, diacul Radu stătea oarecum deoparte, simțindu-și inima jalnică. Și el era un pribeag și un străin în oricare colț al lumii se ducea, ca și acest Moldovean ; și tot pentru aceleași urgii și neașezări ale Țării Românești, unde noroadеle se aflau îngenunchiate în aceleași suferinți ca și în Moldova.

Grăind așa domol prin pacea nopții, s'au apropiat de prunduri pustii și în călăreți înaintași îndemnară caii și străbătură pânda largă a apei, având adâncime mai mult decât două palme domnești. Căruța și ceilalți călăreți îi urmară și, când ajunseră în mijlocul vadului, ornicul lui Caraiman din straița pe care acesta o ducea pe umăr, dădu vestirea pentru miezul nopții. Intre oamenii încălărați la urmă, veneau și caii fraților : murgul lui Potcoavă și surul lui Alexandru. Iși purtau șeile și tarhatul cu capetele plecate ca într'o umilință.

— Caraiman nu mai are viers de când măria-sa e bolnav, clătina din cap diacul. Acum s'ar potrivi acele stihuri pe care uneori le îngâna la popasuri.

Vulpea zâmbi cu mâhnire. După un răstimp de trap, ca să fie iarăși la depărtarea de pază ce se cuvenea, stăpâniră caii în pas, și Alexa ascultă cu același zâmbet de mâhnire îngânarea dulce a diacului :

*Murguleț, murguleț căluțul meu
Ce-mi oftezi așa de greu ?
Ori ți-i foame, ori ți-i sete ?
Ori ți-i greu de trupul meu ?*

*Nu mi-i foame, nu mi-i sete.
Holteieș stăpânul meu.
Nici mi-i greu de trupul tău,
Dar mi-i greu de ce văd eu...*

— Socoți domnia-ta, diece, că acel cal pe care măria-sa Nicoară îl încalecă de patru ani, nu înțelege că ce se petrece nu-i bine ?

— Ba socot că înțelege.

În aceeași clipă, când călăreții din urmă, străbătând vadul, au ajuns la malul Dăvideniilor, calul lui Nicoară a slobozit un nechezat prelung.

— Acum el bate cu copita în prund și întreabă... a zis uimit Vulpea cătră diac.

Deodată s'a auzit, dintr'un pâlc de sălcii de aproape, glas gros care căuta să pară grozav :

— Care-i acolo, oamenilor ? Cine bate cu copita în prund și întreabă ?

S'a auzit și un dulău mormăind cu învierșunare și scheunănd ca să se smulgă din lanțug.

— Dar tu care întrebi, cine ești ? Pas la drum și-ți dă sama !

— Eu ăș Iorgu Samson, prietinel dumneavoastră.

— Să fii sănătos !

— Bine-mi pare că sânteți acei pe care-i aștept. Dacă era cumva un neprietin, apoi dădeam drumul acestei haite Vidra de-l rupea !

Omul ieșise din păpuriș, c'o bătă mare în dreapta, trăgând cu stânga după sine în lanțug o cățea mare ciobănească, împodobită cu rașilă la grumaz.

A dat drumul bătei la pământ sprijinind-o în umăr și a bătut palma cu oaspeții ce-i căzuseră la înserat.

Era un bărbat nu prea nalt, însă lat în spete. Purta subt cușmă plete pe care și le scutura de bucurie, rânjind prin mustața-i zbârliță.

— Iți mulțămesc că ne întâmpini, a zis Radu diacul.

— Vă întâmpin, ca să vă arăt calea cea mai bună după sfatul nostru de-asară. Ca să nu intrăm printre casele oamenilor, vă rog să îndrumați căruța dumilorvoastră după mine pe un drumeag care ocolește prin țarină, pe la capetele ogoarelor, și dă deadreptul la hambarele stăpânului nostru mazilul. Altfel s'ar fi putut să stârniți un răzăș și s'ar fi făcut numai decât laie în jurul dumilorvoastră.

— Ai dreptate și așa vom face, cinstite logofete, a încuviințat diacul Radu.

Diacul și Alexa au făcut semnele de înștiințare cu mâna ; căruța și călăreții ei au ocolit și au mers lung răstimp în tăcere, pe dincolo de casele răzlețe ale răzășilor dăvideni. Tocmai în fund departe, cei doi din frunte călăreau câte-o toană și se opreau, iar între ei și căruța logofătul Iorgu întindea de lanțugul Vidrei și înălța bătă, ca un duh păgân al acelor locuri.

Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S'au tras zăvoare, s'au deschis porți, căruța și călăreții au intrat ; porțile s'au închis și au sunat zăvoarele iar. Intr'o minută de ceas soții lui Nicoară Potcoavă au descălecat și și-au dus caii la locurile lor cu fân proaspăt și grăunțe, în vreme ce li se slobozeau chingile și se luau de pe ei tarnițele de cătră doi oameni tăcuți ai logofătului. Căruța a cotit la casa mazilului, unde ardeau în ferestre candelile și făclii. Mezinul a sprijinit pe fratele său pe trepte : au pătruns prin uși deschise de mâni nevăzute. Intr'o chilie au găsit pat așternut, apă într'o covată, pe o laiță, și ștergare. Uncheșul Petrea Gânj a ajutat pe stăpânul Nicoară să se descingă, să se desbrace, să se spele. Nu se zărea nimeni ; nu s'auzea nimic ; făcliile și candelile s'au tras de la ferestrele dinspre curte. Două făclii de ceară luminau de pe o masă chilia bolnavului. Uncheșul Petrea Gânj se mira de asemenea casă fermecată și, ieșind în tindă, scotocea cu ochii prin colțuri, trăgea cu urechea, aștepta pe logofătul Iorgu. Când, dintr'odată, s'a deschis o ușă chiar lângă tâmpla lui și, stăpânul locului a ieșit ca o umbră. Ii era încununat obrazul de barbă și plete ca neaua.

— Dumneata ești mazilul ? I-a întrebat uncheșul fără prietinie, punându-i mâna grea în piept.

— Eu sânt, cinstite oștene, și vă poftesc tuturor celor care ați intrat subt acoperământul meu sănătate și pace. Am așteptat să vă faceți rânduielele, și doresc să cunosc pe mai-marele dumilorvoastră, care se zice că-i rănit.

— Intăi să vie domnia-sa Lixandru.

Mezinul a ieșit în prag cu mâna întinsă :

— Poftește, cinstită gazdă, și ne iartă pentru tulburarea ce-ți pricinuim.

— Mă bucur de oaspeți și mai ales că vă pot fi de folosință, a răspuns cuviincios bătrânul Andrei Dăvideanu.

Avea ochi negri și ageri. Uncheșul se trăsese mai la o parte, cercetându-l furiș și cercând, cu clipiri de gene, să atragă luarea-aminte a lui Alexandru.

— Eu și cu domnia sa Lixandru stăm strajă aici, în pragul mai-marelui nostru, a grăit el cu glasul cel neprietinos. Și afară avem și alte străji. Să nu fie cu supărare dacă înștiințăm pe cinstita gazdă să nu treacă slujitori ai săi prin linda asta.

— Din ceasul acesta, casa mea e a dumneavoastră, a răspuns zâmbind bătrânul.

Mezinul l-a apucat de mână și l-a tras după sine poftindu-l la divanul pe care zăcea, obosit și cu ochii închiși, Nicoară Potcoavă.

Făclile îi luminau fața pălită de trudă. După bătăiul de bondar al vorbelor schimbate la pragul chiliei, se făcuse deodată tăcere. Lovit ca de ceva, bolnavul a deschis ochii învâpăiați, și obrazul i s'a rumenit.

— Mărite Doamne, a șoptit el cu glas de rugă, cercând să întoarcă fruntea spre arătarea cu plete și barbă ca neaua; nu fi, aspru cu umilit robul tău ce se înfățișază la scaunul dreptului județ. Legământul ce-am făcut cătră măria-sa Ion Vodă nu l-am putut îndeplini, și vrăjmașii țării sânt încă tari... Iartă-mă, Doamne, că am fost lovit înainte de vreme; anii vieții mele nu sânt decât patruzeci...

Bătrânul nu s'a înfricoșat decât în clipa întâia de nedumerire.

— Aiurează... a șoptit el cătră Alexandru.

Uncheșul Petrea își ridicase cu spaimă pumnii la tâmpile și simțea ghiță în locul inimii.

— Doamne, luptat-am după puterile mele, a urmat cu glas mai slab rănitul. Am apărat pe sârmanii lumii și am ridicat sabia împotriva nedreptilor dirigători ai țării acestia, — după cum a fost diata bătrânului Ștefan-Voievod... Și am fost hatman la Dnipro, purtând război împotriva dușmanilor creștinătății...

Rănitul s'a oprit privind înfricoșat la fantasma nălucirii sale. Apoi a oftat și a închis ochii.

— Trebuie să trimit înainte de a se face ziuă după presvitera Olimbiada, — a șoptit gazda.

— Cinstite mazil, s'a trezit din uimirea sa uncheșul, iartă-mă pentru slăbiciunile mele de oștean bătrân, care vede numai dușmani și primejdii în toate; căci numai dușmanii și primejdiile au fost partea vieții mele.

Bărânul Dăvideanu i-a apucat mâna dreaptă strângându-i-o și arătându-i cu fruntea cătră rănit, care deschisese iar pleoapele. De data asta ochii îi erau senini.

— Bun găsit cinstite domn... a vorbit el cătră stăpânul casei surâzând. Am visat vis de mahnire, că murisem. De-acuma nădăjduiesc să mă fac sănătos.

— Să nu te îndoiești de asta nici o clipă, măria-ta, i-a răspuns bătrânul Dăvideanu.

V

Presvitera Olimbiada.

Când sună la urechea noastră istorisiri din vechime ori din locuri depărtate, noi Moldovenii petrecem ca într-o clipă nopțile. Astfel unii dintre oștenii lui Potcoavă, dintre cei mai tăcuți, cum erau cei doi soroceni și Toader Ursu, găzduiți la logofățul Iorgu, parcă nici n'au avut vreme să se șteargă la ochi și numai ce-au văzut în răsărit, deasupra codrilor, revărsându-se zorile.

Întâmplările ce povestea Iorgu Samson le avusese, cu ani în urmă, sub privirile domniei sale în spătăria domnească, la scaunul țării, când Alexandru Vodă a slobozit slujitorii Curții asupra boierilor, de le-au tăiat capetele și le-au clădit apoi ca pe o movilă pe masa ospățului.

— Așa a gândit măria sa Lăpușeanu Vodă să stârpească din țară lăcomia cătră norod și violenția cătră Domn. Tot astfel la Moldova s'a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică și păgubitoare, căreia îi zice chir. Greu s'o stârpească plugarul, oricât ar tăia-o. Ba de ce o tai, de ce odrăsește mai vârtos. Odată și odată poate tot s'a cunoaște un meșteșug ce l-or scorni filosofii lumii să facă din chir buruiană bună și din boier om; ori să facă să nu mai fie. Mult pătimește

această țară de răul lor. Iară până atuncea să ne mângâiem, fraților, cu nădejdea și cu acest vin cam acru din viile Ciangăilor, de la ținutul Bacăului. Iaca, bine trăim noi cu acești Ciangăi de lege și limbă străină. Și ei plugari, și noi plugari, suntem ca frații. Dar boierul, limbă și lege cu noi, e dușman norodului și Domniei. Când se scoală Țara împotriva lui, apoi și Ciangăii se adună cu noi ca să-l desbatem din rădăcină. Iar noi le plătim Ciangăilor pe două vedre de vin un ban de aramă, ca acesta care a ieșit la domnia lui Ion Vodă, cu chipul măriei sale.

Iorgu Samson a scos din chimir un bănuț de la Ion Vodă și l-a aruncat pe masă.

— Au acolo câștig bun Ungureni, a întâmpinat Toader Ursu; dar la noi în Țara-de-Jos, la ținutul Tecuciului, ies oamenii din podgorii la vremea culesului și poftesc pe trecătorii creștini de la drumul mare să vie să beie fără parale, de pomana răposaiților părinți. Așa era când am ieșit eu în lume; iar de atunci am auzit că au intrat unii boieri în vii, cotoindu-le, ca să nu se mai facă atâta risipă, lipsind de darea vinăriciului vistieria.

Iorgu Samson a răs :

— Căci podgoreni țărani plătesc dajdie, însă boierii nu.

Logofeteasa și-a arătat în pridvor obrazul oțărît. Atunci se sculase și era cam înourată. Și-a ridicat în brâu poala catrinței, s'a frecat la ochi ca s'alunge aburii somnului neîmplinit, potrivindu-și apoi pe frunte casâncă de borangic.

— Dumneata, Iorgule, a zis ea c'un glas ce părea blând, ai uitat că am hotărît să tăiem un vițel pentru prânzare ?

— N'am uitat, a răspuns logofătul. Să fii dumneata sănătoasă, logofeteasă Marie; vițelul e jupuit și spânzurat în chiler.

— Și n'ai uitat că aveai a te duce la vremea asta să aduci de la Filipeni pe presvitera Olimpiada ?

— Ba asta am uitat, Marie, și văd că-mi ești nevastă cu priință.

— Dumnealui diacul Radu e gata. Pavăl Potronic grăjdarul a înhămat cei doi cai bătrâni la căruță. N'ași înțelege ce mai aștepți domnia-ta, Iorgule; ori fără poveștile domniei-tale nu înfrățeste și nu dă spic grâul, și rămân fără fruct oile, și nu pot roi albinele din prisacă ?...

Logofeteasa Maria râdea și-și arăta dinții frumoși. Era o muiere care își mai păstra încă tinereța. Dăduse domnului său patru feciori : cel mai micuț de doi ani și cel mai mărișor de zece.

— Las'că de cinstiții oaspeți am eu grijă, să nu le lipsească nimic. Gătește-te. Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru cu căpușală roșie. Poftim; ți l-am adus eu.

— Intr'o clipeală îs gata, logofeteasă Marie.

— Iaca, chiui de la grajd Pavăl Potronic. Până ce trage aici căruța, vreau să-ți spun o întâmplare minunată. Astă noapte, Corniță al nostru, fiind cu alți copii și cu tabunul de cai în lunca bulboanei peste Moldova, a văzut pe Sântilie.

— Ascultați, oameni buni, a rîs Iorgu Logofătul. Poveștile nevastei sunt mai presus decât ale mele.

— Nu rîde, logofete, l-a amenințat femeia cu fruntea. A fost cu băiatul nostru și Coman al surorii mele Aglaia; soră-mea a sărit mai nainte pârleazul ș'a venit să-mi spuie. Scotea fum prin ochi și prin nări.

— Cine, dragoste ?

— Sfântu-Ilie, cine putea fi altul ? Și când a venit asupra luncii nouri cel negru din Boura cu fulgere și trăsnete, el s'a suit cu căruța în nouri și s'a dus. Nu s'a mai știut de urma lui. Când s'au apropiat copiii ceilalți, după vârtejul ploii, ca să vadă și ei ce văzuseră Corniță și Coman, n'au mai găsit nimic.

Logofătul Iorgu nu s'a mirat, cum s'aștepta femeia.

— Marie, a grăit el, minunile sunt ale nopții și, la lumina zilei, se dovedesc a nu mai fi minuni.

— Așa socoți domnia-ta, Iorgule ?

— Așa socot eu, dragoste.

— Atuncea nu măi spun nimic, s'a oțărît muierea ; și iaca diacul Radu ; du-te cu el unde ți-i poruncit.

Când s'au aflat singuri, în căruța ușoară, pe drumeagul drept care ducea în lungul hotarului Dăvidenilor spre colțul de moșie ce fusese odinioară devălmășia Filipenilor, diacul Radu Suliță și logofătul Iorgu au căutat sămânță de vorbă, adică de prietinie. Și logofătul, înțelegând că ascuțimea diacului tinde să afle toate câte se petrec în acele locuri, l-a îndestulat cu prisosință.

Era cel mai de mirare lucru la Dăvideni că mazilul nu ajunsese cel mai înstărit dintre toți răzășii și vecinii din acel hotar. Stânjenii bătrânului Andrei din ogoarele hotărnicite îi lucrau vecinii, cei mai mulți fugari din alte locuri și oploșiți în această moșie cu pământ roditor, și dădeau mazilului stăpân numai zeciuială. Ii mai curgea mazilului mertic de la moară, brânză de la oi și venit din ceara de la trei prisăci. Și vecinii îl ocroteau pe mazilul lor în toate împrejurările, umplându-i cămările la crăciun și la paști, ca să se cunoască prietinia lor față de un stăpân care avea mai puțin decât ei, fiind singur, cu puține brațe de ajutor. Astfel munca sa cumpănea bine cu stăpânirea, mazilul fiind jude al Dăvidenilor, după rânduilele cele vechi de la Ștefan-Voievod. Casa lui Andrei judele umbla destul de bine și răzășii toți îi căutau cinste, fiindu-i nu numai neamuri ci și cumețri și fini. Apoi, în pădure, fânațuri și pășune, care se aflau în devălmășia răzășească, mazilul își avea și el vitele, caii și oile.

— Pot zice că la noi viața încă se poate trăi, mai spunea Iorgu Samson ; dar în alte părți s'au risipit răzășiile cum se risipesc cuiburile pitulicilor, când aduc în ele cuculesele ouă ale lor. Când s'a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s'a înfoiat într'atât, după firea lui, încât a prăvălit puii drepți ai cuibului ; ș'a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n'au încetat de-a-l hrăni, agonisind pentru el de dimineață până în sară.

Astfel s'au prăpădit Filipenii. N'au mai rămas în acea răzășie decât două curți slobode : a presviterii Olimbiada, la care ne ducem noi, și a lui Sandu Gârbovu care-și are ograda până în apa Moldovei și și-a tras gârlă, clădind moară. Să nu crezi dumneata, diece Radule, că boierul de la Filipeni, care-i pîrcalab la Roman, nu umblă să-l poprească pe Sandu Gârbovu de a avea moară.

Grăind astfel unul, iar celălalt ascultând, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor aceluși cuprins soarele. Logofătul a cârnit caii într'o vâlcea, apoi i-a îndemnat să suie un pripor unde se afla o curte singuratică. Când au oprit, au și văzut, în vale de pripor, moara Gârbovului.

— Cum ră sare soarele, a dat lămurire logofătul după ce-au coborît din căruță, presvitera noastră iese și ea în prag să se'nchine luminii. Toți copiii dumisale o așteaptă cu ochii boldiți. Copiii cuvioșiei sale sunt jigăniile ale codrului și văzduhului : un vătui de căprioară, un ursuleț, un lupan, o bufniță cu niște ochi ca ai presviterii, și altele pe care nu le știm, deoarece, când intră om aici în curte, toate se duc în ascunzișuri, nesuferind pe străini. Unora din prietiniile stăpânelor lor le primesc mângâierea. Nu vorbesc de ucenica presviterii, o filipeancă ce vrea să învețe meșteșugul tămăduirii bolilor. Mai intră aici când și când Ilinca, nepoata noastră a mazilului. O copilă care nu se mai află de isteață.

Vorbind, Iorgu Samson rânduia loc și pentru vrăciță, alcătuiindu-i maldăr de fân strâns în pocladă și așezat în fundul căruții. Sfătuind caii cei bătrâni să aștepte liniștiți, a făcut zece pași până la zaplazul nalt, cu diacul după el, și a bătut în porțiță.

Îndată s'a auzit lătrând cu îndârjire cățelușa „cu dinții de fier și cu măselele de oțel“, cum o poreclea șoptit logofătul.

— Cine-i ? s'a auzit un glas fără frică și fără blândețe.

— Noi sântem, sfântă Vineri, finul cuvioșiei tale, a răspuns Samson.

— Așteptați un pic, vine Safta să deschidă.

Au așteptat un pic, ascultând tropăitul mărunț al jigăniilor mânate la tai- nițele lor. A sunat zăvorul ; portița s'a deschis ; s'a arătat întâi o bătrână cât un mal, cu gura suptă și clonțul nasului adus spre bărbie. S'a ploconit și a lăsat pe oaspeți să treacă. În cerdacul înălțat pe două trepte, presvitera Olimbiada sta dreaptă în strai sur și broboadă neagră. Era uscată și subțiratică, privind drept cu ochi ce păreau rotunzi și soarele îi încununa frumuseța anilor ei târzii.

— Te-am cunoscut, fine Iorgule, după vorbele tale șăgalnice, a zâmbit ea dintr'odată, și diacul, la sunetul nou al cuvintelor ei și la zâmbetu-i dulce cu dinți curați, a simțit în ființa lui roua evlaviei.

Finul Iorgu a sărutat mâna întinsă, albă și subțire. Diacul, deși nu era fin, a făcut la fel, simțind în nări mireasmă de busuioc.

— Acesta-i Radu Suliță, diacul.

— Să fie sănătos. Spune-mi, Iorgule, la ce nevoie voiți să mă duceți cu căruța mazilului ? La o durere a trupului, ori a sufletului ? Pe mazil îl știu sănătos. Atunci pentru un străin, stăpânul acestui diac ?

— Intocmai, nănașă. Și te-am pofți să mergi cu noi în clipă. Mai-marele acestui diac așteaptă într'o chilie la casa mazilului meu.

Bătrâna cu broboadă cernită a dispărut, parcă ar fi sorbit-o umbra chiliei deschise.

Diacul n'a mai văzut-o și s'a uimit.

— A intrat ca să ia toate de câte are nevoie pentru un oștean rănit ; acesta e cel mai mare meșteșug al ei, dădea lămurire logofătul.

— De ce-i spui „sfânta Vineri“ ? a șoptit diacul.

— Căci Vineri e ziua când presvitera ajunează și se duce să se închine în biserica filipenilor pe lespedea sub care hodinește soțul său preotul Dionis.

Presvitera Olimbiada a ieșit din umbră tot pe neașteptate, cum intrase, și avea într'o corfă de mlajă petrecută în cotul mâinii stângi cele de trebuință lucrării sale. A făcut un semn cu arătătorul mâinii drepte către ucenică. Safta și-a închinat cu smerenie trupul ei greoi, fără a grăi cuvânt.

Cățelușa cu dinți de fier și măsele de oțel și-a scos botul subțire dintr'un cotlonaș și a adulmecat o clipă spre străini.

Au ieșit ; poarta s'a izbit în urma lor în clanță. În clipă a fost fiecare la locul său în căruța ; și, când au purces, au ieșit oameni de la moară din râpă, care i-au petrecut cu ochii un timp.

— Aceia-s străjerii presviterii, a gândit în sine, cu plăcere, diacul Radu.

S'au mișcat cu repejune pe drumeagul țarinii ; le-a tăiat calea un popândău ce-și aduna grâne în saraiul său subpământean : un mierloi a trecut fluierând spre livezi ; se vedea aproape codrul de peste Moldova. Au ajuns.

Cu pași nesimțiți, în conduri moi de cordovan, presvitera Olimbiada a pătruns pe unde i se deschideau ușile până la căpătâiul lui Nicoară, unde s'a oprit. A țintit ochii bolnavului. Acei ochi o așteptau având lumina unui rămnic liniștit dar într'o zi fără soare. Presvitera Olimbiada a zâmbit bolnavului și în același timp căutătura ei ageră a trecut fulgerat peste dreapta lui Nicoară, odihnită pe cerga mișoasă cu care era învălît până la subsuori. În degetul cel mic ea a băgat de samă pecetea cu bour pe verigă de aur. Jos, lângă căpătâi, se afla șaua cu boturile de argint. Tot în acel loc al tarhatului domnesc, uncheșul Petrea și mezinul aduseseră un burduf de piele neagră ca o pungă țărănească, însă mult mai mare, legată strâns în baierile ei. Acolo nimeni nu putea ști ce se află ; dar presvitera, urcând și coborînd cu repejune scara înțelegerilor ascunse, a socotit

că acolo s'ar afla vîstieria de război a răposatului în sângele său Ion-Vodă, și măria-sa răposatul a lăsat-o în mîinile fratelui său după mamă. Acolo poate se află și punga de mătăasă cu rubinurile și smaragdele din care Ion Vodă, schimbînd pe bani unele, la Liov, a putut acoperi cheltuiala oștilor țării.

Vrăcița și-a încrucișat pe piept brațele, închinându-se. Apoi, cu degetele-i subțiri, a ridicat ușor mîna mare a bărbatului; și-a pus buzele uscate pe semnul bourului și a așezat brațul în lungul trupului. Descoperind pieptul, a pipăit la coasta stîngă legătura rănii, veche de trei zile.

Bolnavul a tresărit. A închis pleoapele. La pipăirea vrăciței, se simțea în trupul lui crîncenă suferință.

După rînduielele știute, și-au făcut loc bătrîna stăpîna casei ajutată de nepoată-sa Ilinca și logofeteasa Maria, aducînd o măsuță joasă cu trei picioare, cu fața de în atunci tăiată din val. Pe acea măsuță aburea o oală nouă de lut, cu apă neîncepută, atunci fiartă. Lîngă oală se înșirau trei puici ale ei de-un sfert de ocă, tot nouă ca și maica lor, și tot nesmălțuite.

Ajutoarele femeiești s'au tras puțin mai la o parte, fără a privi dincolo de prag, în tindă, unde se aflau mazilul, uncheșul, mezinul și diacul Radu.

Totuși copila a strecurat o ochire pe care a primit-o în inimă Alexandru. Bălaie și pieptănată lins. Subt întristarea pe care i-o porunceă în acea clipă cuviința, se bănuia clocotul vieții; pe cînd bunica ei mazilița Zenovia era cu găvanurile ochilor istovite de bocet pentru o singură fiică ce avusese.

Presvitera Olimbiada a tras din corfă cu mîna cealaltă, care-i era slobodă, scamă pe care a lepădat-o în una din ulcele. La îndemnul ei mut, logofeteasa Maria a turnat uncrop peste scamă. Alegînd cu aceeași mîna, și tot din corfă, o lopătică ascuțită de criță, a prins a tăia și a desface legătoarea veche a rănii, năclăită în sânge uscat. Lucrînd cu grabă și luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puțin deasupra deșertului. L-a muiat cu scamă udă din ulcea; și atunci ajutoarele femeiești au auzit-o întîia oară suspinînd ușurată, și au întors unele către altele priviri luminate.

Presvitera și-a urmat lucrarea ei cu liniște, însoțind-o de șopot ca de un descîntec.

— Acuma, fină Ilincă, scoate din corfă gărăfioara verde.

Floare de pojarăniță uscată la umbră, plămădită cu undelemn de candelă și ținută la soare, nouă săptămîni de vară.

Strecurată după aceea prin pînză de borangic.

Și'n acest oleu, draga mării, am picurat, de pe un vîrf de ac, venin de doamnă-mare mătrăgună.

Să-i fie leacul de folos mării sale.

Să doarmă somnul cîmpului.

Să-i cînte adierea vîntului.

Să intre în domnia-sa puterea pămîntului.

În vreme ce șoptea, vrăcița trecea pe subt mijlocul rînitului fașa de în, înfășurînd de două ori legătura nouă.

— Dragele mele, a șoptit ea din nou, rana-i curată.

Să-l lăsăm liniștit pe domnia-sa.

Ne ducem și pregălim o fierțură de buruieni pe care le știu eu, îndulcite cu miere.

La al treilea ceas al dimineții se trezește.

Băutura, copilița noastră Ilinca i-a aduce-o în mîna stîngă, iar cu dreapta i-a închina o floare, ca să-i bucure ochii.

Presvitera Olimbiada și-a conținut vorbele șoptite și a suspinat iarăși adînc. A privit somnul lin al pribeagului străin, zîmbind, ca să se amestece acel

zâmbet cu raza de soare strecurată prin perdele și să pătrundă la inima lui întristată.

Zâmbetul și soarele au străbătut și la bărbății din tindă. Alexandru mezinul era însă în acel ceas, cercetat de un demon al neliniștii. Se simțea vinovat că n'are ochi numai pentru bădița său Nicoară. Ochii lui aprigi căutau într'una pe nepoata maziului, socotindu-i mișcările, prețuindu-i boiul și dorind dintr'odată o singurătate în care s'ar afla numai el cu ea.

— Să lăsăm pe bădița meu singur... a zis el mai mult în neștire, văzând pe presviteră că vine asupra sa.

— Il lăsăm, a încuviințat ea.

Lui i s'a părut că-i prinsese într'o capcană nevăzută privirea și că avea muștrare în glas.

— Să intrăm, a hotărît ea, în ceastălaltă odaie, unde maziul ține câteodată divan al înțelepciunii.

— Cu cine ?

— Câteodată singur ; câteodată eu și cumătra mea Zenovia ne punem împotriva lui. Vin și oameni care nu mai sânt, vin când ne aducem aminte de ei...

Diacul zâmbea ascultând-o. Mezinul s'a înfiorat.

— Să vie și căpitanul Petrea, a urmat presvitera punând mâna pe umărul uncheșului și îndemnându-l către un divan. Așează-te și domnia-ta, diece Radule. Și tu, fină Marie, dă-te mai lângă mine. Stăpânii casei să stea în jălțurile în care îi văd totdeauna, când vin aici. Ilinca rămâne dincolo, să păzească somnul bolnavului nostru. Domnia-ta, brad verde, stai cu noi, ca să-ți sporești învățătura.

„Baba asta îmi cunoaște taina“, s'a mirat mezinul și a înțeles că i-i frică de zâmbetul ei.

Uncheșul Petrea Gânj își puna și el o întrebare, îngrijorat : „De unde mă cunoaște, de-mi spune după numele de altă dată“ ? Presvitera i-a răspuns cașicum i-ar fi auzit glasul :

— Căpitane Petrea, i-a cântat ea blând, eu te cunosc pe domnia-ta de acum treizeci și șapte de ani, când te aflai la Ștefan-Vodă Lăcustă și erai mai marele curții sale în cetatea Sucevii.

Bătrânul Gânj s'a cutremurat de amintiri. Ștefan-Vodă Lăcustă era drept icoana voievodului celui bătrân Ștefan, fiind copilul său. Era mic de stat și aprig, și puneu ușor mâna pe sabie.

— Adevărat este... a mormăit uncheșul. Văd că vracii sânt câteodată și vrăjitori...

— N'ai de ce te teme, căpitane Petrea ; te cunosc de atunci ; deoarece mă aflam și eu la curtea lui Lăcustă Vodă, ducând viață alintată de curteancă. Nu-ți aduci aminte ?

— Ba mi-aduc aminte, a răspuns uncheșul, cu glas dintr'odată tulburat. Fost-a la acea Domnie foamete în țară ; iar boierii măriei-sale petreceau fără grijă.

— Da, căpitane Petrea. Îți mai aduci aminte că Ștefan-Vodă a dobândit de la boieri porecla lui după urgia acestor jivine care au pustiit pământul Moldovei, într'o vară de secetă. Și Ștefan Vodă îi îndemna pe boieri să aibă milă de noroade ; cei cu stare să deschidă jitițele ; iar alții să ușureze măcar de datorii pe sărmani. Ei s'au pus împotriva măriei-sale, și Ștefan Vodă a început a-i tăia, după pilda ce-o avea de la Bogdan Vodă și de la Ștefăniță Vodă. Atunci cei mai apropiați dregători ai Curții, în noaptea Crăciunului, după ce-au ieșit din paraclis de la vecernia Nașterii Domnului, l-au dus cu ei pe măriasa, zugrumându-l și astrucându-l într'un loc pe care nu l-a mai aflat nimeni.

Uncheșul tăcea cu fruntea plecată, împovărat de vedenia aducerilor aminte.

Glasul presviterii s'a coborît, ochii cu sprincene încă negre i s'au înfierbântat ;

— Imi spunea soțul meu preotul, ucenicul lui Amfilohie arhimandrit, că a aflat de la învățătorul său taina blestemului acestui pământ. Legea domniei lui Ștefan Vodă a fost împuținarea puterii boierilor : dreptățile poporului să fie mai presus de îndârjirea lor.

Deci Bogdan-Voievod cel orb a făcut de tânăr precum i-a fost învățătura ; și a fost grozav față de nesațul dregătorilor. Acestui voievod i-a dat duhovnicul său anafură otrăvită în noaptea Paștilor anului 1517 de la Hristos.

Ștefăniță-Vodă, feciorul legiuit al lui Bogdan-Vodă, a cutezat să taie pe cel mai cu putere dintre boierii săi, jertfindu-i și feciorii, ca să nu se mai ridice în țară alți lupi, tot așa de colțați ca lupul cel bătrân : și după Arbore portarul Sucevii, gădea s'a trudit cu paloșul și asupra altor boieri. Doamna și cu neamurile ei i-au dat lui Ștefăniță otravă.

Pe Alexandru Cornea, copil din flori al lui Bogdan, boierii l-au înjunghiat la o vânătoare.

Lui Lăpușneanu-Vodă i-a dat pocal de otravă chiar Doamna sa, sub binecuvântarea părintelui mitropolit Spiridon.

Aceste lucruri, căpitane, le-am văzut cu ochii noștri. Boierimea nesătulă a țării aceștia a avut și ea cuvânt și diată să stângă neamul acelu Ștefan-Vodă, de care ea s'a înfricoșat patruzeci și opt de ani.

Acum doi ani, a pierit, prin viclenia boierilor, și Ion-Vodă, os domnesc, feciorul lui Ștefăniță-Vodă.

Astfel s'a săvârșit stângerea celor din osul lui Ștefan-Voievod bătrânul, și fiarele lăcomiei mănâncă inoșia.

Din locul său de unde nu se clintise, vorbi gros și mormăit uncheșul Petrea :

— He-he ! dar de ce Rareș-Vodă a adormit cu pace în crivat lângă paraclisul cetății Sucevii ?

Presvitera a zâmbit :

— Căci Petru-Vodă avea sabia duhului, care-i mai tare decât cea de fier. Și la curtea lui Petru-Vodă mai erau și altele, după cum știi și domnia-ta, căpitane Petrea.

— He-he ! așa este, s'a bucurat uncheșul. La cetatea Sucevii se aflau două căpităanii ale străjerilor : patru sute de dalmați sprincenați și muți, căpitanul lor fiind Batiște Negru ; și patru sute de Moldoveni adunați de pe unde îi împrăștiase desnădejdea...

He-he ! Rareș-Voievod era un bătrânel hâtru, care se arăta numai cu această putere lângă sine !

Presvitera Olimbiada și-a înăbușit glasul într'un suspin :

— Of ! domnilor și fraților, fiecare își poate găsi Tebaida, întru care să-și așeze sufletul său. Eu am găsit-o aici, unde a închis ochii soțul meu. Dar aud încă în jurul meu furtunile și valurile...

Am cunoscut oameni vrednici pe care i-au copleșit răii. Văd în jurul meu căzând și pustiindu-se satele pământenilor.

Acest mazil Alexandru Dăvidean, văr de-al doilea cu noi, a fost în vremea lui staroste de Putna și pe urmă de Neamț, având cărmă a corăbiei sale dreptatea. Cei tari l-au surghiunit în acest mormânt înflorit.

Iarși s'a oprit.

— Nu vă mirați că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire. Dar am cunoscut pe cel care are de împlinit și el o diată. Și mi-am adus aminte de toate. Acest Nicoară va ajunge poate Voievod al acestui pământ ; și paloșul lui va sluji dreptatea. Poate fi-va și el unul dintre cei jertfiți, dar după jertfe vine răscumpărarea și biruința celor buni.

Intorcându-și privirea în locul unde stătuse mezinul, presvitera a aflat

scaunul gol și a văzut în închipuirea sa că în umbra pardosului scheaună un lupan de rând.

— Vai, cumătră Zenobie, a îngânat ea cătră maziliță. N'ai dreptate când îți stingi ochii pentru cei duși. Țeasta fiicei tale e așezată în gropnița chinoviei de la Agapia din Deal; nu mai ai de ce-o plânge. Păstrează-ți lacrimile ce ți-au mai rămas pentru tinerețile ce înfloresc acum.

Bătrîna maziliță a ațintit-o cu spaimă pe presviteră, fără a înțelege asprimea vorbelor ei și primejdia acelei primăveri.

— Să mergem, i-a zis presvitera, să pregătim băutura de liniște pentru bolnavul nostru.

VI

Vorbe, la casa logofătului Iorgu.

Când badea Ghiță Botgros și-a oprit calul lângă foișorul casei logofătului Samson, a clipit din pleoape și s'a holbat cu mirare.

— Minune! a strigat el cu viers înalt și voie bună.

Masa din foișorul casei lui Iorgu Samson era împresurată de oaspeți și acei oaspeți ospătau. Dar printre dâșii badea Ghiță a cunoscut numaidecât pe prietinel său nou Radu diacul de la popasul lui Haramin. A văzut și pe Caraiman, lângă logofăt, în capătul celălalt. Dar dincoace, în istalalt capăt, diacul se afla așezat la dreapta unui ostaș vechi și cu înfățișare aspră.

— Minune! a strigat a doua oară badea Ghiță, descălecând grabnic. A ridicat brațele, și-a lepădat cușma, și s'a dus cu pași mari întru toată înălțimea și uscăciunea sa, ca să cuprindă pe după grumaz pe diac, ce-i ieșise întru întâmpinare. L-a sărutat pe prietinel său de trei ori, l-a depărtat de sine ca să-l cunoască mai bine; l-a mai îmbrățișat odată și numai după aceea s'a potolit.

— Vrasăzică, te-ai adunat cu soțiile domniei-tale și ați nimerit aicea, la curtea mazilului nostru! Asta-i după o rânduială mai presus de oameni, diece. Căci eu socoteam să nu te întâlnesc decât în altă viață. Așa, n'a trecut decât ziua de marți la mijloc. Am săvîrșit toate câte-mi fuseseră poruncite de către mazilul nostru. Și astăzi, miercuri, am purces de la episcopia Romanului după slujba utreniei, am primit anafura și, încălecând, am umblat fără popas. N'am mai oprit la Gorașcu Haramin, ca să nu întârzii.

Mă uit la acești bărbați și-i cunosc că-s oșteni. Cine să fie? Cum îi chiamă?

— Sunt cei pe care m'am dus să-i aștept subt piscul Bourei, prietinel Ghiță.

— A! așa-i pricina... păru el a se dumiri. Dar nu știa încă nimic și obrazul lui spânatec se încrețea de nerăbdare.

Ascultând numele acelor oșteni, badea Ghiță a poftit numaidecât să bată palma cu ei. La uncheș s'a oprit mai mult, cuprinzându-i palma cu amândouă mâinile, însă moș Petrea nu-și împlânzi deocamdată ochii.

— Mai sunt unii lipsă, a dat lămurire diacul.

— Cine?

— Lipsește de la această masă mai marele nostru, a grăit Radu Suliță, și lângă el se află domnia-sa Alexandru.

— Mă duc atuncea să mă închin și domniilor sale la masa mazilului.

— Ba mai îngăduie, om bun, i-a zis pe neașteptate și cu blândețe uncheșul. Înțeleg că ești bărbat cu libov și cu inima ca pânea; îți fac loc lângă mine și te îndemn să cînstești cu un oșten bătrân o ulciă de vin.

— Numaidecât! și din clipa asta-s robul dumitale! a strigat badea Ghiță.

A venit la uncheș, pupându-i dreapta și a băut după el din aceeași ulciă

istovind-o și apoi aruncând-o peste parmaclâcul foișorului, în ogradă, între găini, unde pocnetul ei a stîrnit mare spaimă.

— Iată, se întorc de la mai marele nostru, a răsărit din locul său uncheșul, cei doi tovarăși ai noștri care au făcut la chilia domniei-sale strajă. Care vi-i vestea, prietinelor, și cum îs ochii stăpânului nostru astăzi ?

— Vestea-i bună, uncheșule, a răspuns Toader Ursu.

A lămurit mai bine Alexa Totârnac :

— L-am văzut pe măriia-sa rîzînd, cînd a primit din mîna copiliții stebla de zburătoare adusă de la pădure. A rîs și a întrebat-o :

— Cum te cheamă ?

— Tot Ilinca, a îndrăznit ea a răspunde și a ieșit în fugă, împungând într-o parte cu fruntea.

Cum și-a sfârșit Alexa vorba, s'a ridicat întru toată înălțimea sa uscată badea Ghiță Botgros, s'a apropiat și și-a pus mîna dreaptă pe un umăr al oșteanului.

Totârnac s'a întors privind-l. Părea că nu-și mai aduce aminte de nimic din trecut.

— Cine ești domnia-ta ? a întrebat el nedumerit.

— Nu mă mai cunoști ?

— Nu.

— Nici după chip, nici după glas ?

— Nici după una, nici după alta.

— Uită-te bine.

— Mă uit.

— Și nu ?..

— Iaca nu. Ori, poate, nu-i fi dumneata Ghiță, pe care l-am lovit odinioară cu bâta, și l-am brîncit în bulboana Moldovei ?

— Tocmai acela sînt și mă bucur că te văd !

— Dar de ce te bucuri ? căci eu te-am ucis...

— Mă bucur, dușmane, căci am fost frați și am trăit ca în sânul lui Avram, cum spune popa Ciotică, și numai iată piază rea asupra frăției noastre : muierea lui Anania, cel care a fost tăiat de năvrapi în războiul lui Vodă Eraclid. Dragă mi-a fost și tu mi-ai luat-o, și eu am ieșit cu baltagul la potică în cărarea ta și tu bine ai făcut lovindu-mă și prăvălindu-mă în bulboană. Mai bine să-ți fie ție oprită intrarea raiului, iar eu să spun lui sfîntu-Petru : lasă-l și pe Totârnac să intre aici, că eu l-am iertat.

— Apoi dac'ai scăpat, a răspuns Alexa, bine-mi pare ; și că m'ai iertat de asemenea îmi pare bine. Să știi că Mândra lui Anania mi-a fost și mie necredincioasă.

— Cunosc. S'a prăpădit pe cînd tu nu mai erai în sat. S'am îngropat-o în cornul ținîrimului spre miază noapte sub bradul cel vechi. Am plîns-o căci mi-a bucurat zilele și am iertat-o și pe dînsa.

— Tu ești mai blajin decît mine, Ghiță. Eu în locul tău ași fi ars-o și i-ași fi risipit în vînt cenușa.

— Nu te cred, Alexa. Intru pomenirea mîierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem din ulcica mea.

Totârnac a gustat din ulcica lui badea Ghiță. Vinul i s'a părut prea acru.

Amîndoi prietenii și-au strîmbat nasurile unul către altul. S'au îmbrățișat fără să-și puie buzele pe ragilele obrazurilor. După care badea Ghiță s'a tras la o parte, lăcrămînd singur și stînd la sfat șoptit cu sufletul său.

A intrat în foișor logofeteasa Maria, îmbujorată la obraz și purtînd un chersin de plăcinte poale'n brău chiar atunci scoase din cuptor. Badea Ghiță i s'a

îchinat, și-a primit partea și s'a așezat, mai domolit, între uncheșul Petrea și diacul Radu.

Avea în acel timp trecere în țara Moldovei o vorbă de la Turci :

*Dacă vrei treaba să-ți iasă,
Nu grăi la lucru, nu grăi la masă.*

Cu rânduiala asta — „nu grăi la lucru, nu grăi la masă”, Ismailitenii câștigaseră Bizanțul și multe țări și ostroave ale creștinătății.

Așa că acei Moldoveni de la ospățul logofătului au ținut samă de rânduiala Osmanliilor și au stăpînit în ei toate vorbele, toate întrebările și răspunsurile, un pătrar de ceas. După aceea au lăsat Turcilor lumea și ei s'au bucurat în țara lor cu multă zvoană de glasuri.

Mai au Ismailitenii o rânduială : că nu beau vin. Ca să-și aibă mintea limpede, când câștigă cu sabia haraciurile și plocoanele sultanului precum și dobînzile de război de li se cuvin lor.

— Ba nouă nu ne trebuie, zic Moldovenii, nici război, nici dobânda săbiei; noi cu dulceață trăim în țara noastră de podgorii.

Însfârșit, mai au Ismailitenii și a treia rânduială : că la ei femeile îs ca găinile împrejurul cucușului: și ei nu știu ce-i dragoste. Apoi de la asta are să le vie lor pieirea, că fiii lor sunt fiii roabelor, și sămânța vitejilor se va stînge. Pe când Moldoveanul se închină dragostei ca Făt-Frumos împărăției din poveste.

Diacul Radu Suliță s'a ridicat, cu ulcică nouă :

— Eu zic așa, a rostit el cuvânt, că-s bune rânduielele domniilor-voastre de care a grăit fratele Alexa, pentru vorbă, vin și dragoste ; și întocmai la fel sînt ale noastre, ale moșnenilor din țara Românească ; deci să ne înfrățim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s'o prețuim. Bună-i vestea noastră de azi, că mai marele nostru s'a odihnit bine și s'a trezit cu ochii înseninați, zăbind unei flori și unei copile.

Logofeteasa Maria s'a strecurat furiș lângă el și l-a sărutat pe tâmplă, fără a se rușina.

— Asta-i de la o răzășiță din Dăvideni, a răs ea, pentru vestea bună ce ne dai, Radule vorbă-dulce. Inchinați domniile voastre și pentru presvitera noastră Olimpiada care dă celor întristați bucurie și celor slăbiți putere.

Sfatul s'a oprit o clipeală, ca să se uite toată lumea din foisor la intrarea pe poarta deschisă a unui fecioraș de răzăș care aducea cărdul de găște de la păscut.

— Iacă și Corniță al nostru cel viteaz ! s'a fudulit răzășița. Ce-i dragul mamei ?

Corniță a ridicat ochii de subt strașina de păr bălan care-i umbrea fruntea.

— Mămucuță, a răspuns el ; am adus găștele și bobocii să le dau codină.

— Bine, dragul mamei ; scoate cu căușul, din lădoiul din chiler.

Dar Corniță rămăsese cu ochii rotunzi așintiți la lumea din foisor.

Lepădând varga, a venit fuguța, a pășit treapta în foisor, a apucat-o pe logofeteasă de după gât, trăgând-o înspre clonțisorul lui.

— Mămucuță, i-a șoptit el la ureche : văd aicea, în capul mesei, pe Sântilie de as'noapte.

— Vai, dragul mamei, s'a crucit logofeteasa mângâindu-l, nu mai spune asemenea vorbe, să nu ți se întâmpile vreun năcaz. Aista-i uncheșul Petrea. Du-te de-i pupă mâna, și vezi-ți de găște.

Bătrânul a mângâiat creștetul copilului și s'a înduplecat a zâmbi când acesta și-a ridicat spre el ochii albaștri ca floarea de in.

— Iaca și-o plăcintă, Corniță, s'a aplecat cu dragoste logofeteasa Maria spre fiul său. Să-i spui și lui Coman să-și ție gura. Înțeles-ai ?

— Înțeles, a răspuns copilul coborînd spre varga lui. Dar se vedea că nu-i bine dumerit.

Logofătul a clătinat din cap, în pofida logofetesei :

— Ce-i și cu copiii noștri, a zâmbit el ; întocmai ca și cu oamenii mari. Am spus și am vorbit să nu se facă zvoană în sat despre oaspeții noștri. Nu-i îngăduit să se împrăștie știri prin lume, nevastă !

— Dar nu mai împrăștie nimeni știri, bărbate, a întors cuvînt logofeteasa Maria. Despre cinstiți oaspeții noștri nu știe nimenea nimic în Dăvideni ; iar Corniță nu stă de vorbă decât cu bobocii. De asemenea Coman al surorii mele, care, după cum știți, e mai domol și mai adormit decât Corniță al nostru.

— Dar Bujor, cel mai măruț dintre feciorii ce avem ?

— Apoi acela nici n'a fost cu caii în prund as'noapte. Nu l-ai trimis oare dumneata, ieri, la stână, cu Cercel ? Încă nu s'au întors și mi-i mai mare grija să nu li se fi întâmplat ceva.

— Da' nu li se mai întâmplă nimica, a liniștit-o logofătul pe soția sa.

Apoi s'a întors spre oaspeți, îndemnându-i să nu uite dajdia dințaritului, pe care au a o plăti în acea zi cu soare.

— Socot ,a adăugit el, că lumea din Dăvideni are altă grijă. Doar acolo, peste o săptămână, dacă va răsufla ceva.

Abia își arătase logofătul Iorgu încredințarea asta, și la foisor s'au arătat, sosiți prin altă parte a ogrăzii, doi bărbați : unul nalt, cu plete cărunte, cu torbă de piele la șold și baltag în mîna sa dreaptă, iar al doilea, mai scund, dar mai vîrstnic, purtând ilic cu bumbi rotunzi de argint și ciubote roșii.

— Aista-i vornicul nostru, a strigat de sus logofeteasa, moș Evghenie, fratele mamei, Dumnezeu s'o ierte... De ce-o fi aducînd pe badea Năstase pădurarul ?

— Dar nu-l aduc eu pe dînsul, nepoată Marie ; m'a adus el pe mine.

Mai întăi, a urmat îndată vornicul, mă închin cătră cinstita adunare.

— Poftește la masa noastră... l-a îndemnat logofătul, din fundul foisorului.

— Om pofti, nepoate Iorgule ; dar nu pentru asta am venit. Eu desdedimineață am aflat că avem oaspeți în sat la noi niște vrednici oșteni. Dar badea Năstase, pădurarul din Urlătoarea, a oblicit mai dimineață decât mine, dela fecioru-său, vatamanul tabunului de cai ; a venit la mine acasă ; am stat noi și ne-am sfătuit ; și acum să vă spuie el năcazul ce avem. Eu îi stau mărturie și sprijin. Spune bade Năstase !

Uncheșul Petre a rînjit :

— Intru mare taină ne aflăm noi aicea...

Vornicul Evghenie a ridicat fruntea, cu oarecare măreție:

— Este cumva pricină de supărare ? a întrebat domnia-sa.

— Ba nu, ba nu, s'a grăbit a răspunde uncheșul.

— Ei, atuncea-i bine. Bade Năstase, spune ce ai de spus.

— Apoi eu ce să spun alta, a început pădurarul sprijinindu-se în baltag, decât că au pornit asupra noastră vajnic război niște mistreți din codru. Jale mare la ogoarele Dăvidenilor dinspre apa Moldovei. Vin la mine, la Urlătoare, neveste și se tînguie că porcii sălbatici le calcă mazărea și bobul. Tot la două nopți răzbesc acolo și clefăiesc în păstări. Mai mult împrăștie și strică decât mînăncă.

Acu eu i-am pîndit la luna plină pe acești vrăjmași, să-i văd de unde și cum vin.

Se află o râpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura râpei și ascultă ; stau, parcă ar fi bolovași. Și numai unul, cel mai bătrîn și mai cuminte, se mișcă spre apă. Când și când se oprește, ascultă, adulmecă vîntul.

Numai ce trece apa, nu departe de poiana bulboanei. Cum a ajuns dincoace iar stă, ca să-și ieie încredințările. Și odată poruncește : broh !

Cum a poruncit, turma de dincolo intră în Moldova și vine buluc dincoace, înotând lin.

Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. Trece la mazărea și la bobul de care v'am spus. Mai face un pas ; rupe din păstări, clefăiește, iar se oprește și ascultă. Ceilalți nu se clintesc din prund. Ii luminează luna. Sunt vreo patruzeci de porci, scroafe și godini.

Dintr'odată iar s'aude porunca bătrânului : broh ! Și turma se duce la el. Rup, mânâncă, mai ridică sfârlele ș'ascultă ; iar mânâncă.

Apoi, înainte de a se arăta zările zilei, se întorc pe unde au venit având căpitan și călăuz tot pe bătrân. Se năruie deodată în baltă, duruie după aceea în prund, și cât ai scăpăra au ajuns în râpa de unde au ieșit.

Asta am văzut, fraților oșteni ; și noi n'avem ce le face. Dacă se sparie de om ori de foc, conțenesc de a veni câteva zile ; apoi pălesc în altă parte. Așa că noi le lășăm lor stricăciunea începută, ca să nu mai avem pagube și aiurea.

Pădurarul s'a oprit, s'a îndreptat de șale, a ferit baltagul, și-a mângâiat mustățile cărunte.

— Ce zic eu, domnilor și fraților, a urmat la cuvânt vornicul Evghenie, mișcându-se un pas înainte. Ajutați-ne domniile voastre cu sculele ce aveți și ne scăpați de acești hoți vicleni. Numai câțiva să cadă, ori să doborîm pe călăuzul cel bătrân, și nu se mai întorc aici ; își caută loc de pradă în altă parte peste șapte văi și șapte pâraie.

— Și când ai vrea domnia-ta să ieșim la asemenea vânătoare? Chiar acuma?

— Nu, cinstite oștene, ci când va fi bunăvoința dumilor-voastră.

— Apoi, întâi trebuie sfat ; și după asta alegem ziua.

— Tot asemenea părere am și eu. Prea mult să nu ne grăbim. Iar domniile voastre vă luați îngăduința care-ți socoti-o.

— Inșă nici de întârziat nu putem întârzia.

— Ba mai zăboviți, vă rog, cinstite oștene, s'a rugat vornicul, scoțându-și cușma bălțată de miel. Grija c'or afla oameni străini, lepădați-o. Răzășii noștri de la Dăvideni sunt ca albinele care nu sufăr în știubei fluturele cu cap de mort și-l străpung la urdiniș cu acele lor. Parcă numai cu acești mistreți avem noi luptă ? Avem multe altele ; iar dăbilarii și jăcmăntorii de la Domnie nu-i putem suferi între noi, cum nu pot suferi albinele fluturii cap-de-mort. Cum s'arată, cum ridicăm asupra lor boldurile ! Să zicem c'om rândui vânătoreea, Sâmbătă ori Duminică înainte de leturghie.

— Până atunci, noi pădurarii, s'a amestecat Năstasă, împresurăm locurile și le aflăm mistreților mocirla unde hălăduiesc. In ziua hotărîtă, o împresurăm cu oameni și mai ales cu câni vrednici. Il rugăm și pe logofătul Iorgu să ne deie atunci pe Vidra domniei-sale cu cei patru.

— Care patru? s'a mirat uncheșul Petrea.

— Asta-i altă poveste, căpitane Petrea, pe care ți-oi spune-o mai pe urmă. Se ridicase în aceste părți de lume, căpitane Petrea, un lup sur, cu părul aproape că năgara. Și trăind el în preajma stânilor noastre, își lua de la turmă dobânda, cum e obiceiul acestei fiare. Nici păstori, nici zăvozi nu l-au putut birui. Și fiind acu patru ani la o cășlărie haita noastră Vidra, pe care ați văzut-o, iată că s'a pustiit o vreme cu acel lup sur ; ș'apoi după aceea, când i-a venit vremea, a fătat patru căței care toți au avut părul fiarei, numai capul le era negru și sprincenele roșcate ca ale mamei lor. Când s'au ridicat cățelandri, s'a văzut că „cei patru“ — cum le spunem noi, au să fie mai mari și mai voinici decât mama lor. Trăiau bine la cio-

bani și păreau blânzi. Când au ajuns vârstnici, au ieșit cu haita, ascultând-o și bătându-se cu dânsa împotriva vrăjmașilor sărmanelor oi. Ciobanii le-au pus ragi și i-au mângâiat pe ochi pentru isprăvile ce săvârșeau. Iar în iarna care a trecut cei patru au prins pe lupul cel sur în preajma haitei și l-au rupt.

— Ciudată poveste... s'a mirat diacul.

— Apoi, s'a înălțat de la locul său uncheșul Petrea, — după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic și pădurarului. În două zile binevoii a împlini cele de cuviință, iar noi ne-om struni arcele, ne-om ascuți săgețile, ș'om scoate întru slava măriei sale și alte meșteșuguri, de care se va pomeni la Dăvideni după plecarea noastră.

Toate câte se petrecuseră la acel prânz, le privise diacul Radu și toate câte se vorbiseră le ascultase. Și-i era sufletul luminat, căci încetase a fâlfâi în ființa lui fluturile negru al neliniștii.

Cucoșii ogrăzii au cântat ceasul al nouălea al zilei și ornicul lui Caraiman, din straița pe care o avea el atârnată pe umăr, a dat deasemenea mărturie de trecerea timpului și împutinarea vieții noastre.

— Eu zic, dice, a grăit uncheșul sculându-se din scaun, să nu-l lăsăm pe măria-sa fără strajă.

Cei doi oșteni s'au retras în colțul foișorului ca pentru o vorbă tainică. După aceea s'au dus la chilia lui Nicoară, în casa mazelului.

Nicoară ațipise. Mezinul Alexandru nu se vedea nicăieri.

Uncheșul Petrea a rămas neguros într'un jilț din tindă. În ființa lui încă nu se domoliseră neliniștile.

Diacul s'a întors pe treptele intrării. I s'a părut că vede ceva într'un colț singuratic de grădină? Parcă ar fi trecut prin soare, o clipă, fruntea lui Alexandru. Poate să fi fost o părere; a auzit pași pe subt teii înfloriți și a așteptat să se arate cel pe care îl căuta. Dar nu era decât părintele Ciotică, îmbrăcat cuviincios cu rantie neagră, și cu potcap cum purtau clericii la Bizanț. Avea ciubote roșii pe care și le privea umblind. În stânga ținea crucea cu mănunchi de busuioc, și la subsuoara dreaptă strânga un terfelogositor.

— Domnul Dumnezeu să te binecuvânteze, a zis el diacului. Și-a adunat după urechi pletele și și-a vârât la ceafă subt rantie coada împletită. Domnia-ta ești strajă la măria-sa?

— Intocmai cum spui, părinte.

— Și te cheamă Radu? adică Bucurie?

— Și asta-i adevărat și aș vrea să cunosc pe cine cauți sfinția ta.

— Il caut chiar pe măria-sa bolnavul. Nu m'a chemat, dar am socotit să vin singur, cu puterea mea, că să-i citesc măriei-sale moliftele cele de cuviință.

— Socot că n'ai făcut rău, părinte Vasilie.

— Ba spune-mi, dice, cum îmi spun toți. Eu îs popa Ciotică, cel cu faimă în răzășia Dăvidenilor. Și eu de carte n'am nevoie, Maica Domnului înzestrându-mă cu har de a ști toate pe de rost ca apa. Când am făcut slujbele de încercare în fața prea sfințitului Istatie îmi mergea gura de nu mă putea opri nimene; iar călugării și popii ce erau de față numai crăpau de ciudă și de demonul zavistiei care-i muncea.

Uncheșul a poruncit gros din pragul chiliei lui Nicoară:

— Lasă-l să intre, dice, măria-sa îl primește.

Atunci, părintele Ciotică s'a bucurat și, vârind mâna dreaptă sub rantie, a tras din sân patrafirul. A lepădat pe-o măsuță potcapul. Trecându-și după grumaz patrafirul, s'a poticnit la prag, închinându-se adânc spre fața luminată a lui Nicoară. A deschis terfelogul, a pus în el crucea mică de lemn de chiparos, adunând o parte a terfelogului cu alta, și a prins a murmura cu grăbire rugăciunile cele de obște. Iși făcea des semnul crucii, poposea și pornea iarăși. A isprăvit de grabă.

— Căci oamenii în ziua de azi n'au vreme, s'a desvinovățit el. Și rugăciunile cuviincioase pe care le-am rostit măriei-tale, a urmat sfinția sa, nimene nu le putea spune mai repede decât popa Ciotică în toată lumea asta. Și te rog pe măria-ta să-mi slobozi pentru treaba ce-am săvârșit un firfirc de argint. Iar împărțania, măria-ta, nu-s volnic a o săvârși. La urma urmei, ce nevoie poate fi de împărțășanie? Dumnezeu vede și cercetează pe om până în rărunchi, și gata!

Nicoară ascultase pe gânduri și a căscat cu lacrimi.

— Mi-i somn, părinte, și aș vrea să dorm.

— Tare bine, măria-ta, somnu-i sănătate. Așa că mulțămesc pentru banul de argint pe care-l văd pe masă și-ți poftesc măriei-tale ușurare grabnică.

— Popa ista vorbește ca unei lehuze... o mormăit uncheșul.

— Și-ași mai sta, a urmat popa Ciotică, dar mai am de făcut două rugăciuni la Țigani, și trei la vecinii mazălului nostru, și încă una la o babă care trage să moară și se ține cu cângile de viață, până ce-oi veni eu s'o izbăvesc — s'o îndrum în loc de bucurie, în loc de verdeață, c'un dărăb de pită în fiecare dimineață.

VII

Povești vechi.

Se află o priveliște încântată cum nu e alta pe lume. Nu departe de locul unde puhoiul Sucevii intră ca un paloș de sticlă în apa domoală a Siretului.

Acolo, la domnia lui Ștefăniță-Vodă, și-a fost clădit curte cu turn de strajă un cneaz, cu numele Iurg Litean. Nu era cneaz, dar așa-i zicea lumea pentru pofhala ce arăta.

Totuși curtea lui, afară de turn, n'avea nimic deosebit. Casa era clădită din bârne de stejar, lipită cu lut și apoi stropită cu tencuială de var. Imprejmuire de șipci înalte. Numai la odăi și la saraiuri erau parcame. Chilii cu îndestulare, pentru oaspeți și petreceri. De câteva ori pe an aici se afla desfătarea boierilor curteni ai măriei-sale.

Avea atunci Iurg Litean părul creț în cap și în barbă, și ochii mari. Umbletul îi era greoi, fiindu-i picioarele arcuite în afară; de aceea viața lui, cât nu stătea în casă, era mai mult în șa. Lumea îl vedea numai îngemănat parcă pe un cal alb, de aceea îi și scornise porecla cu care era deobște cunoscut, Iurg Calalb. Așa ca el erau Schiții cei vechi care-și făceau viața călări, iar când coborau pe pământ, umblau legănat ca rațele.

Pământ și turme avea numai pentru hrana curții. Indeletnicirea lui era să iasă de două ori pe an, cu învoirea Domniei, dincolo de hotare, luînd cu el slujitori pașnici și două chervane de cele mari. Incărcătura era mai slabă la dus; iar la întors chervanele erau bușite de blăni de sălbătăciuni rare de la miazănoapte, mai ales soboli, și de postavuri de Veneția. Cât stătea la Liov și cât umbla în împărăția nemțească cumpăra și vindea de două și de trei ori cât aducea în țară; așa că-i era umflat chimirul, după o vorbă pe care o spunea el, uneori, prietinelor puțini ce avea: „Nu-i negoț bun, dacă nu cumperi ieftin și nu vinzi scump“. Și totuși, nu mărturisea acelor prietini tot negoțul său. Căci câștigul lui cel mare îl aduna în pietre scumpe; și nu era în țară om mai priceput decât el în asemenea negoț. Cu dibăcia lui ascunsă, n'aducea aur dela Leși și de la Nemți, ci rubinuri și smaragde. Aurul e primejdie. Iar pietrele rare le ții într'o punguță cât un ou și aceea o amistui într'un cotlon sfredelit în chervan, de n'o află și nici n'o caută nimeni.

Când a ajuns la patruzeci și cinci de ani ai vârstei sale, acel Iurg Litean, poreclit Calalb, s'a gândit să facă cel mai plăcut popas al vieții sale. A căutat și a găsit o fecioară orfană, surghiunită la o mănăstire de maici de cătră frații săi, care

au prădat-o de zestrea ei părintească. Fiind acea fecioară frumoasă și înaltă în boi, după gustul său, a scos-o din mănăstirea Adam unde se afla, plătind-o stăreției c'o icoană ferecată în argint, și s'a cununat cu ea la Suceava, în vederea curtenilor și a măriei-sale, și apoi a adus-o cu alai la așezarea sa cea cu turn de piatră.

Numai ce-a înflorit acea orfană și i s'au desvălit frumuseți ce stătuseră până atunci ascunse în ființa ei. O chema Calomfira și-i pusese soțul său Iurg verigă de aur la degetul cel mijlociu al mâinii stângi cu piatră de opal cât un ou de pitulice. Și-i închina straiie scumpe. Numai cât acea însoțire a rămas câțiva ani stearpă.

Erau locurile acelea din preajma curții lui Iurg Litean nu numai ca o vedenie fericită. În oglinda sură a Siretului își plecau creștetele sălcii vechi, în care huruiau, vara, turturile. Și în stecă creață a Sucevei năluceau cieni. Și sub poalele codrului umblau cărduri de căprioare. Se afla ș'o poiană veche, ce-i zicea Poiana Ursului, unde făceau obișnuit sobor vânătorii, toamna.

În toamna anului al treilea după nunta celui cneaz neguțător, măria-sa Ștefăniță Vodă a venit cu alai, la vânătoare. Au înșesat țăriile codrului de dincolo de Siret cu voloc de oameni, au hăituit domol sălbătăciunile tot mânădu-le spre locul unde aștepta măria-sa cu curtea și vânătorii săi. Și'n ziua întâia, sara, au rămas cerbii împresurați, și toată lumea pe loc, la ospăț, urmând ca o doua zi pe la amiază să se sloboadă sălbătăciunile bulucite pe o vale, unde s'aținea curtea.

Iată că, la cea dintâi strajă a nopții, s'a auzit în Poiana Ursului freamătul grăbit al codrului, ca o viitură de ape mari. Huhurezii cu ochi de om au huhuit cu spaimă, și potopul ploii n'a întârziat.

Curtea s'a sculat dela focuri, fugind pe cai și'n căruțe la așezarea lui Iurg Calalb. Acolo măria-sa a ajuns cu șiroaiele curgându-i din plete. Și i-au ieșit înainte cu făclii jupâneasa Calomfira și slujitoarele ei călăuzindu-l până la chilia gătită în pripă pentru măria-sa.

S'a făcut haz și s'a băut vin vechi în cupe de cleștar. Iar maria-sa Ștefăniță, deși era băutor vrednic din fire s'a simțit prea devreme cuprins de trudă și a poftit să se ducă la culcare, îndemnându-și însă curtea să nu-și lase îndeletnicirea cea bună decât atunci când va conteni ploaia.

Noaptea aceea și-au însemnat-o în mintea lor trei ființe: Ștefăniță Vodă, jupâneasa Calomfira și sotnicul Petrea, care era de strajă cu paloșul la ușa măriei sale.

Apoi Domnul a mai făcut cinste curții lui Iurg și la anul nou, când a găzduit în cea albă privesiște a codrilor trei zile, având cu sine pe slujitorul său prea iubit Petrea sotnicul. Era tinerel acest oștean, însă vrednic și cu credință.

La șase luni după vânătoarea din toamnă când huhurezii cu ochi de om chemaseră furtuna, au pornit desghețurile unei ierni cum nu se mai pomenise din bătrâni. Atât omăt s'a topit și atâta s'au umflat Suceava și Siretul, împreunându-se în lunci, încât s'a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n'a mai fost într'un veac vechi și cum nu va mai fi decât într'o mie de ani. Într'acea mare spumată a revărsării, se adunaseră, din zborul lor de primăvară cătră miază-noapte, toate sălbătăciunile aripate, de la lebădă, babiță și găscă până la cele douăsprezece soiuri de rațe și rătuște; bătlani, cocori și stârci și țigănuși de la Eghipet și mărunței cu pliscul lung care strigă chi-vi, chi-vi; și alte paseri ce grăbeau la cuibarele lor de baștină din ostroavele desghețate de la marea albă.

Atunci a venit iarăși măria-sa Ștefăniță și s'a bucurat de acea vedenie, de care se desfătează poate și în somnul său veșnic; și a aflat, la ceasul de dragoste cu Calomfira, că i se va naște copil și poate fi-va bărbat, moștenitor din osul său.

I-a spus așa Ștefăniță Calomfirei:

— Ascultă ce-ți spun eu, prea iubito, și ia aminte. La ceasul ușurării tale, soțul tău Iurg nu va fi aici; îi voi da slobozenie să se ducă cu chervanele lui în Lehia. Și voi trimite o moașă iscusită de la curtea mea, să primească pruncul. Va

veni cu ea credinciosul meu, sotnicul. Și de va fi fecior, apoi credinciosul meu sotnicul îl va însemna cu foc, punându-i la umărul stâng pecete, ca să-l cunoască pe urmă norodul că-i din osul meu.

Așa s'a făcut. Și fiind la Iulie în 21 nașterea pruncului domnesc, maica lui i-a pus numele Ion.

Iar când s'a întors Iurg din negoțul său, jupîneasa Calomfira i-a înfățișat pruncul îngenunchind și mărturisindu-și păcatul.

Fiind om înțelept, Iurg Litean și-a închinat fruntea și a primit darul de preț ce-i înfățișa nevasta și a rostit și domnia-sa aceste cuvinte :

— Ascultă ce-ți spun eu, prea iubito, și ia aminte. Nu-s taine care să nu se deslege și lacăte care să nu se deschidă. Asupra acestui copil domnesc stă primejdia din clipa când a deschis ochii pe lume. Și acea primejdie poartă într'o mână sabia și în alta jungher înveninat. Vrajmașii lui Ștefan-Vodă, ai lui Bogdan-Vodă și ai lui Ștefăniță-Vodă sunt și vrajmașii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm și să-l ascundem și, când va împlini zece ani, îl trimitem la Liov, dându-i dascăl bun și învățătura ce se cuvine s'o aibă voievozii. Să-i vadă semnul. Acest prunc fi-va, poate, cândva, voievodul Țării.

Desfăcând pruncul din scutece, jupîneasa Calomfira a arătat soțului său semnul, și Iurg Litean și-a închinat asupra aceluia semn fruntea.

Iar după aceea mult n'a trecut și Ștefăniță Vodă a pierit, adăogindu-se la strămoșii săi.

Și când a sosit ceasul hotărît, Iurg și jupîneasa Calomfira au căutat pe oșteanul care cunoaște taina și i-au încredințat pe pruncul Ion. L-au legat, cu jurământ și blestem, să-l ducă în casa lui Mati Harian, neguțator de pietre scumpe la Liov, văr de-al treilea al lui Iurg.

Astfel a fost adus în țară străină copilul pe care Ștefăniță-Vodă îl făcuse jupînesei Calomfira.

Trecând iar vreme, între valuri care băntuiau țara după alte valuri, într'o primăvară, după întoarcerea sa cu chervanele dela Liov, Iurg Litean poreclit Calalb a slăbit și simțindu-și aproape ceasul sfîrșitului, a chemat pe doamna sa Calomfira și i-a grăit astfel:

— Ascultă, prea iubito, și ia aminte. Bine am trăit cu tine în această viață și acum vine vremea să te părăsesc. Să știi că-ți las ție o parte din tot ce-am agonisit, aur și pietre scumpe. Partea ta se găsește în tainița turnului și cheia tainiței e în tașca de subt perina pe care îmi zace fruntea în acest din urmă ceas al meu. Vei mai găsi în tașca de piele și însemnarea pentru rubinuri, olmazuri și smaragde ce se află în păstrarea vărului meu Mati Harian. Acelea sânt zestrea măriei-sale Ion, fiul răposatului Ștefăniță-Vodă. Și tu să nu te temi, prea iubito, că Mati Harian e viclean cuvântului său, căci Mati Harian e cel mai detreabă om din țara Craiului și a înfiat pruncul în fața lui Dumnezeu și a judecătorilor de la Liov.

Conținându-și vorba, Iurg Litean și-a conținut și răsufletul vieții.

După ce l-a îngropat cu cinste în paraclisul curții pe soțul său iubit, jupîneasa Calomfira a stat să cugete cum să se ducă să-și vadă fiul la Liov.

Prin slujitorii săi credincioși, s'a ajuns cu sotnicul Petrea, care trăia în Suceava, subt cetate, depărtat dela slujba Domniei. Căci sotnicul Petrea slujise la Ștefăniță Vodă, iar Vodă Rareș slobozise din leafă pe toți slujitorii nepotului său Ștefăniță.

S'a sfătuit jupîneasa Calomfira cu sotnicul Petrea și s'au înțeles s'o ducă sotnicul Petrea la Liov să-și vadă feciorul. S'au pregătit în vremea primăverii, au mai întârziat o parte din vară pentru rânduielile curții de lângă apa Sucevii și a Siretului ; și pe la Sântilie s'au dus la Liov, punând subt ochii domniei sale Mati Harian hârțile din tașca cneazului Iurg.

Tare s'a bucurat domnia-sa neguțătorul Harian de vederea jupînesei Calomfira, și a înfățișat-o fiastrului *) său ca pe sora maicii lui drepte. Și jupîneasa Calomfira a plâns îmbrățișându-l, iar Ion-Vodă copilandrul n'a știut că acea jupîneasă frumoasă e chiar maica lui.

Apoi în anul celălalt jupîneasa Calomfira nu s'a putut duce la Liiov, căci a fost lehză, din dragostele ce-o amētiseră, cu prietinel său sotnicul Petrea. Inșă în anul celălalt care a urmat, s'a dus iar la Liiov și a îmbrățișat pe copilandrul Ion-Vodă, mai marele său născut. Și s'a tot dus așa în toți anii, până la domnia lui Lăcustă-Vodă, când prietinel său oșteanul Petrea era căpitan la curte și a înșoțit-o pe doamna sa cu doisprezece călăreți până în Lehia. Iar când a pierit Alexandru Cornea în luna lui Faur la o vânătoare, jupîneasa Calomfira a mai fost odată lehză în curtea cea veche dintre apa Sucevii și Poiana Ursului.

Lucruri vechi, lucruri uitate, vorbe duse de faimă...

Presvitera își amintea de unele, stând în scaun, la căpătăiul lui Nicoară. Era o dimineață leșetică și vântul svonea în grădină cu înmlădieri jalnice, înproșcând stropi în geam.

Rănitul dormea adânc subț puterea băuturii de capete de mac pe care o primise la miezul nopții. Se răsucise subț pocladă. Gemea încet; avea un vis tulbure.

A deschis deodată ochii :

— Presviteră Olimpiadă, am visat o întâmplare de demult.

— Și eu de-asemeni, măria-ta, stând trează.

Inșă Nicoară o privea țintă fără s'o vadă. Și-a lăsat iar ceafa în perină, închizând strâns pleoapele.

— Am visat un vis... a bolborosit el.

A tăcut scurt răstimp; după aceea a rostit limpede ;

— Se făcuse că mă aflam la Bar în Lehia, cu Alexandru. El de doisprezece ani, eu de douăzeci. Și iată, m'am spăimântat de o veste venită ca o pajură asupra noastră.

A șoptit mai încet :

— Că pe maica noastră au tăiat-o lotrii. Să le spuie unde i-s comorile. Ea nu le-a spus ș'au tăiat-o.

Și noi ne-am dus s'o vedem...

Nu ne-am dus, că era pierită și îngropată... și curtea arsă...

Slujitorul de credință al mamei, uncheșul Petrea, ne-a înfățișat fratelui nostru Ion-Vodă la Liiov.

Atuncea a aflat Ion-Vodă că sântem frați drepti dintr'o mamă...

Și măria-sa a poruncit uncheșului să ne ducă în ostroavele Zaporojenilor, să învățăm meșteșugul războiului.

Pribeagul rănit se frământa, se frământa, căutând prin somn o așezare mai prielnică.

Presvitera Olimpiada s'a plecat asupra lui, suflându-i peste pleoape.

Nicoară s'a răsucit pe coasta dreaptă. A deschis deodată ochii limpezi și s'a liniștit.

— Vorbeam prin somn, presviteră, cum am uneori nărav. Ce-am spus ?

— Că te-a trimis Ion Vodă la Zaporojeni.

— Da, se poate; înșă dumneata să știi, presviteră, că-s numai niște năluciri.

— Nici nu le-am ascultat. Mă uitam la ploaia asta care nu mai stă de asară și-ți dă truda neliniștii. Dormi; mai ai până ce-ți vei împlini somnul, și-ai să uiți visul rău.

*) fiul lui vitreg.

— Da, a șoptit Nicoară, ș'a adormit iarăși.

Presviterii i s'a părut că somnul i-i lin ș'a oftat, așezându-se iarăși în scaun, cu brațele încrucișate pe săni.

În tindă s'au auzit un răstimp mormâind străjile : Ion a Mariei și Stângaciu. După aceea se vede că au căzut iar cu capetele în culcușuri, căci presviterii a început a auzi prin părete bâzâit straniu de sforăituri.

VIII

Vânătoare sub piscul Bourei.

Tot la a patra săptămână e orânduit de la episcopie să vie la biserica Dăvidenilor un cuvios ieromonah de la schitul din codru, să facă slujbă împreună cu părintele Ciotică și să cetească și Cazania.

Numai ologii nu se îngărmădesc atunci la leturghie ; altfel vine tot satul aducând multe daruri. Și preotul și ieromonahul se întrec în cântări, biruindu-l mai des popa Vasile pe călugăr, deoarece popa nostru Vasile are viers tare frumos. Iar la cetanii popa Ciotică spune fără să se uite în tipic și iese la capăt mai repede decât cârturarul. Dar la cazanie ieromonahul e întru toată puterea și slava, și înșiră poveștile sfinților domol și cu rânduială și unii ascultă, iar alții se uită la zugrăvelile de pe păreți.

A cetit anul trecut, la sărbătoarea sfântului Spiridon, ieromonahul Diomid de la Boureni, minunile aceluia vraci și filosof iscusit, care a biruit pe necredinciosul Arie în fapte și întrebări.

Las'că a poruncit să se lipească la trupuri capetele cailor săi, tăiate de cătră sluga necuviosului. Dar sfântul nostru părinte Spiridon a dovedit lui Arie cum e cu treimea cea de o ființă. A luat în mână o cărămidă și a zis : una este ! și, când a cuvântat astfel, focul s'a aprins pălpiind în sus, apa a curs în jos, iar lutul a rămas în pumnul sfinției sale.

La un an după aceea, părintele Vasile Ciotică s'a aflat singur în biserică în fața poporânilor săi, nefiind rândul călugărului să ajute la leturghie.

Părintele Ciotică bagă de samă că răzășii și răzășițele, după rugăciunile și cântările sale, mai așteaptă ceva. Și-a adus aminte de Cazanie și de isprăvile sfântului din celălalt an.

— Eu știu ce așteptați domniile voastre, a zis sfinția sa ieșind la altar. Eu am să vă spun, fraților mei, că nu s'a aflat să mai fi săvârșit sfântul Spiridon alte isprăvi decât cea cu caii și cu cărămida, așa că rămânem tot la cele știute. Dacă mai săvârși alte minuni până la anul, vi le-o spune atunci.

Răzășii noștri de la Dăvideni, fiind hâtri din fire, s'au bucurat de cele arătate de preotul lor și le-a plăcut cazania popii Ciotică mai presus decât cazania ieromonahului Diomid.

Istoria asta o spunea o căpităneasă a unor neveste îndrăznețe care suiseră, în număr de paisprezece, în foisor la logofeteasă și când colo, în foisor găsiseră pe uncheșul Petrea, pe diacul Radu și pe badea Ghiță Botgros.

Acești doi bărbați din urmă se stricau de răs. Uncheșul avea mai multă stăpânire de sine și se uita pe sub sprinceană la muieri. Cine știe ce-o fi punând ele la cale !

— Este vre-un drac la mijloc, a mormăit el cătră soții săi. Să chemăm pe logofeteasa Maria, să ne deie ajutor.

S'a întors spre căpităneasă :

— Mă rog dumatiale, care ți-i numele ?

— Marga mă chiamă, a răspuns ea, și nu mă lua domnia-ta, oștene, cu blân-deță și cu șiretlic. Nu socoti că ai să ne îmblânzești. S'ar fi putut întâmpla asta în dalba tinereță. Dar acum avem năcaz de crapă inima'n noi.

— Ce este, mă rog dumitale, jupâneasă Margă ? Cazania a fost, se vede, un tâlc împotriva noastră...

— Apoi tot om îndrăzni și ți-om spune, uncheșule. Am părut noi cutezătoare, dar să știi că de domnia ta ne sfiim. Aceste paisprezece neveste de răzăși care ne aflăm aici sântem din partea cealaltă de sat, și nouă ne farmă porcii mistreți toată munca din primăvara asta.

— Bobul și mazărea ?

— Intocmai precum spui, cinstite oștean : bobul și mazărea. Ne-am tânguit vornicului Evghenie și pădurarilor și ne tot poartă cu vorba. I-am mânat să vie la niște bărbați pricepuți ca domniile-voastre, dar ne-au mărturisit că n'au primit răspuns bun.

— A plouat trei zile... s'a amestecat diacul.

— Lasă dumneata asta ; știm c'a plouat ; am văzut c'a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbăticiunilor. Nu ne lăsați, rogu-vă ; au săvârșit acei mistreți o batjocură de ne-am pus mâinile în cap. Popa zice că să ne facă rugăciuni și sfeștării. Că de asta grăiam mai nainte de el. Cu sfeștania sfinției sale ni se îngroașă și mai tare paguba, că porcii sălbatici nu știu de Dumnezeu și sfinți. Așa că tot la domniile-voastre cădem cu rugăminte. Altfel, dacă ne lăsați și nu întindeți cătră noi mână de ajutor, apoi nici nu ne mai primim bărbații acasă. Iasă ei singuri împotriva dihăniilor, facă ce-or ști.

De la casa cea mare a Mazilului a venit în fugă, cu costițele înflorite și ochii aprinși, Ilinca : a trecut dreadreptul prin adunare și a cerut leliții Maria ceva, șoptit.

A intrat după logofeteasă la culme și a ieșit îndată cu o ulcică de lut aburind, pe-un fundișor de lemn. Umbla cu băgare de samă, fără a zâmbi nevestelor. Numai cdată a aruncat în treacă o căutătură de ochi cât paharele. Negri erau ? albaștri erau ? Nevestele și-au dat coate. Doar anume și pentru asta veniseră, ca să isco-dească ce se petrece la curtea mazilului.

Mai încolo, Ilinca a rupt o crenguță cu trei flori de răsură și s'a suit în cerdacul de la casa mare. Mezinul Alexandru i-a ieșit înainte așinându-i calea. S'a ferit de el, cu fruntea plecată, ș'a intrat. Adunarea și-a contenit un răstimp sfatul. După aceea iar s'a stârnit vorbă și căpităneasa nevestelor s'a întors spre uncheșul Petrea, cu obrazul îmbujorat de întăritare.

Tot atunci a intrat pe poartă vornicul Evghenie, cu toiagul vorniciei lui în mâna dreaptă, și cu pădurari după dânsul.

După ce au intrat pe poartă, vornicul Evghenie și pădurarii s'au oprit și au întors urechile, să deslușească ce este.

— Dar paguba domniilor-voastre, nevestelor, a zis uncheșul încrețindu-și coada pleoapelor, paguba domniilor-voastre, poate s'o fi făcut altcineva. Nu știu să le placă mistreților mâncarea de bob și de păstări de fasole.

— Apoi, cinstite oștene, a răspuns căpităneasa, la asta ne-am gândit și noi și am prepus întâi pe Șeptelici, care își au răzășiile mai la vale de noi, departe de-o fugă de cal. Gâștele lor le vedem de la noi zburând pe sus când se întorc de la Moldova. Și crapă de ciudă muierele Șeptelicilor, că avem grădini frumoase. Ade-vărat că acuma nu le mai avem ! Ș'atuncea, ne-am sfătuit noi să ședem cu rândul la pîndă, — câte trei, câte patru, că să nu ne fie urît. Ș'am stat vre-o câteva nopți la pîndă și n'a venit nimeni. N'au venit nici mistreți.

Din ogradă a ridicat întrebarea cu glas înalt moș Nastasă pădurarul. Toată lumea s'a răsucit cătră el.

— Dar mă rog să-mi spuneți, nevestelor, dacă la acea pîndă ați tăcut ?

— Cum să tăcem ? Har Domnului, că doar nu sîntem mute.

La aceste vorbe, pădurarii s'au întors cătră vornicul Evghenie și vornicul Evghenie cătră pădurari, ș'au prins a râde, cârligându-se din șale și bătând cu brațele împrejurul lor, parcă ar fi lepădat ceva din mână.

— Dar de ce vă hliziți, mă rog ? a țipat cu mirare căpităneasa.

Nu s'a mai dat nevestelor răspuns.

— Ascultă, nepoată Margă, a ridicat iar glas din ogradă pădurarul cel bătrân, după ce s'a potolit răsul ; noi am venit aici să le spunem dumilorsale oștenilor, după sfatul ce-am avut, că am împresurat locurile și știm unde se țin mistreții — în bahna de la mestecăniș. Și mâni-dimineață om ieși toți bărbații și feciorii și-i ocolim.

— Apoi de aceștia mi-ați fost ? s'a încruntat cu mânie prefăcută căpităneasa Marga, arătând pumnul cătră oșteanul cel bătrân. Noi cerșim cu lacrimi și domniile voastre rideți pe subt mustață. Amarnic om trebuie să fi fost domnia-ta în tinereță !

Ochii lui moș-Petrea s'au înceșoșat :

*Tinerețe ce-am avut
Cu amar le-am petrecut...*

a îngănat el și adunarea de la casa cea mică a tăcut și s'a întristat un răstimp. Apoi pădurarii au suit în pridvor la sfat, iar cele paisprezece neveste s'au dus la treaba lor, vorbind și răsând.

— Mai repegior, mai repegior ! le-a strigat vornicul Evghenie, amenințându-le cu toiagul. Bărbații voștri așteaptă prinzișorul, pruncii vi s'au răsturnat din covățele, găinile s'au suit în vârful șurii !

Duminică, a doua zi, desdedimineață, când se îngăna ziua cu noaptea, dar mai luceau stele, a sunat un buciom dincolo de Moldova și răzășii cu feciorii lor au prins a se aduna și îndruma spre vaduri. Ici-colo se mai prevedeau prin geamurile de sticlă ale unora dintre case luminile opaițelor.

Asta era una din mândriile pe care răzășii din acest sat le moșteniseră de la străbunul lor David Călărețul. Ș'a doua mândrie era că purtau ciubote de piele. Și când încălecau la slujbele domnești ce datorau, puneau pînteni.

Suna în tăcerea faptului zilei bocănitul ciubotelor pe hudiți și cărări.

Când a crescut geana de foc a răsăritului, steaua ciobanului a mai fălfnit odată ca o naframă și apoi s'a stins. Atuncea au trecut vânătorii de la Dăvideni vadul Sasului, călare. Iar hăițașii s'au arătat mai la vale, ieșind cu podul umblător în dreptul unor ripe oable unde se afla bahna mestecănișului.

Doi dintre oșteni, mezinul și Alexa, rămăseseră strajă la casa cea mare lângă chilia lui Nicoară. Ceilalți șapte se aflau toți în drum spre valea de la Budăie și Caraiman ducea, în căruța lui cu cei doi cai roibi, sculele de trebuință.

Oștenii erau în șa; pădurarii umblau pe jos în urma lor ; iar după căruța unii dintre bătrânii satului veneau pe căluți harnici, călărindu-i deadreptul pe păr.

Încălărat și mai semeț decât Alexandru Machedon, sălta în tărniță badea Ghiță Botgros, purtând pe umăr o sulită cu bold de fier; iar la ciochine îi atârna în partea stângă o pavază de lemn pe care o avea rămasă între cioveele din pod din vremea veche, când era tânăr strămoșul David. Badea Ghiță își bătea iapa cu călcăiele ca să nu rămîie în urma unui oștean ca Sulită, pe care îl socotea cel mai bun prietin al său din acele zile îmbeșugate în mîncări și băutură.

— Cum crezi c'o să meargă vânătoarea noastră ? l-a întrebat diacul Radu.

— Bine ; dacă nu ne-om întoarce cu plin, să-mi razi mustața.

Uitându-se la obrazul spânatec al lui Botgros, diacul nici n'a zâmbit.

— Ai mai fost, frate Ghiță, la asemenea vânători ?

— Fost.

— Prinsa-i mistreți ?

— N'ași putea spune decât că am ajutat, diece Radule. Dar acum mi-am luat sulița și dacă n'oi izbîndi să dobor batîr unul, nici să nu te mai uiți la mine.

— De ce să nu mă uit ? Ești bărbat mândru și în putere.

— Da ; am eu o prietinie și aș vrea ca aceea să-mi spuie la ureche asemenea vorbe .

— Atunci doboară mistrețul.

— Să știi că am să-l dobor !

— Cunoști meșteșugul ? Să-i repezi sulița drept în spata de dinainte ca să-l înghenunchi. Tragi sulița spre dumneata și-l proțapești la ii ; dacă se culcă, înfingi sulița până în pământ.

— Nu-i lucru ușor ; așa am să fac. Numai să nu mă înfior, îți spun drept, de acea groaznică arătare, cu colții belciugați și cu ochii crânceni de sânge.

— Nu te teme ; te sprijin și eu de-alătura.

— Așa da. Am și pavăza.

— Eu te-ași sfătui, bade Ghiță, pavăza s'o lepezi la căruță. S'o scoți la focul vânătorilor, când om pune pe dânsa inima friptă a mistrețului dumitale.

Se lumina de soare piscul din Boura. Căruța s'a oprit la Budăie. Caii au forăit pe oglinda apelor bînd prelung din izvoare.

La scara uncheșului s'au înfățișat pădurarii și-au arătat care-i meșteșugul lor.

Mistreții numaidecât trebuie să pogoare pe unde le-au alcătuit pădurarii cale. Trebuie să cuprindă bine laturile poienii, mai în sus de Budăie, și arcași dintre cinstiții oaspeți i-or așeza pădurarii cei bătrâni pe unde se știe că numaidecât dau aceste sălbătăciuni. Se mai află cu suliți bărbați tari, cu câni de la stână, la anume țiiitori. Iar Vidra și cu cei patru au să dea atâta dezbin dihăniilor, până ce i-a prinde spaima ; în acel ceas mistreții nici nu văd, nici n'aud. Năboiesc pe unde apucă, dînd cu colții ; atuncea-s mai cu primejdie.

Badea Botgros asculta pe gânduri.

— Ce zici, bade Ghiță ? I-a întreat diacul.

— Zic bine și nici nu-mi pasă ! Acuma, gîndindu-mă, parcă mi-i mai frică de acea bală fioroasă ; dar atuncea știu eu că-mi vine puterea spaimei. Asta mi s'a întâmpat la multe harțuri, în războaiele Domniei.

De la izvoare mai sus au dat de goruni uriași care întindeau, în laturi, brațe mari și, după un somn de un veac, parcă abia acuma în acea dimineață se deșteptau în bătaia luminii răsăritului. Ciocăniții și alunari își luau zborul tăcut și furis cătră sihla deaproape.

Chihaia Nastasă, cel mai vechi dintre pădurari, s'a oprit și s'a uitat în jurul său cu semeție, făcînd semn.

Acolo între goruni, le-a fost descălecatul. Caraiman a scos din căruță, pentru oștenii mării-sale Nicoară, arcele — fiecare arc avînd cucura sa, și pădurarii s'au bucurat. Iar apoi a scos șapte țevi lungi cu condace și pădurarii s'au mirat, socotindu-le trîmbițe de buciumat. Inșă nu erau trîmbițe. Ce-or fi, — că acei oșteni le înfundă de cărbune ! Să fie acel cărbune iarbă de pușcă ? Or fi aceste buciume sînețele despre care se vorbește că le poartă de-o vreme ienicerii sultanului ?

Ce-or fi se va vedea îndată, căci, pe lângă arce, oștenii le-au luat cu sine. Iar căruța, Caraiman a întors-o iar la vale cătră izvoare, cu caii. Și acel Caraiman oacheș, fiind, se pare, slujitorul celorlalți, nu s'a mai întors sus. Dar cum să se întoarcă cînd el are de priveghiat acea căruță cu zestrea lor de război ?

Pădurarul cel bătrîn, Chihaia Nastasă, numai ce-a pus la gură cornul și a

buciumat în trei răstimpuri până ce i-a venit răspuns jalnic și stâns din adâncurile înrouate ale codrului. S'au înălțat îndată, din depărtări felurite, și alte răsunete care se defășurau pipăind ponoarele și costișele.

N'a trecut decât scurt răstimp ș'au prins a răzbi din depărtări chiotele hăitașilor. Se auzeau mai deslușit din culmi și mai înfundat din văile pâraielor. Apoi la urechea vânătorilor din țitorile poienii, au ajuns hămăiturile dulăilor. Dintr'odată au chefnit plângând Vidra și cu cei patru pui. Ce pui? Că erau mai nalți în picioare decât haita. Și s'a înțeles deslușit că ciurda mistreților coboară pe valea socotită de pădurari, și că o prigonește căteaua vânătoare și corcii de lup.

S'au văzut din locul vânătorilor, prin luminișuri depărtate, săgetând o clipă și mistuindu-se în bungeturi, pâlcuri mici de căprioare cu țapii lor. La vremea aceea cornițele căpriorilor au încă blăniță. Au trecut două, trei vulpi cu blana înfioată și cu coada târîită.

Apoi s'a auzit sosirea: grohăituri întăritate, pârâiri de vreascuri, scheauenele cânilor vânători. Și asupra celor care s'au arătat mai întâi și mai aproape, cu coamele zbârlite, cu ochi crunți și spumă în colți, au bătut din crăcâni sănețele, stărnind duruiri de tunete și spăimântând singurătățile și pe oamenii din acele singurătăți.

Când grosul turmei s'a învărtejit în poiană, vânătorii cu arce le-au trimis săgeți, cei cu sulițele au repezit suliți. Indată câinii, sosiți cu limbile atârînd, au adulmeccat urmele sângelui și oamenii s'au luat după ei, cu furci și topoare.

Sălbaticii doborâți de plumbii sănețelor zăceau în poiană. Doi se trudeau încă; pădurarii i-au pălit cu baltagurile. Căzuseră cinci dihăanii. Era unul mai mare, cu platoșă de slim.

— Aista-i tata celorlalți, se bucura badea Ghiță Botgros. Am svârilit și eu în unul sulița.

— Dacă-i pălit unde trebuie, îl găsec câinii, i-a zis ca pentru mângîiere chihăia * Nastasă. Dar s'a dovedit după aceea că sulița lui badea Ghiță Botgros nimerise bine, și pădurarii au găsit într'o răpă și porcul lui badea Ghiță, luându-se după urma de sânge. Era un godin dar Botgros a părut a se sui până în naltul cerului și era în stare să facă și pentru acest vânat mai mic un chef de o mie de zlofi...

— Dacă i-ași avea... a adăogit el, cărnind din nasu-i ascuțit.

Cu godinul lui, se făceau șase mistreți. S'au mai adus doi, târîți la vale, din alte țitori, pe unde căutase cale de scăpare turma. Făceau în totul opt.

Când s'a umplut poiana de mai multă zvoană și nimeni nu se aștepta, numai iaca iese, dintr'un tufăriș ca peria, un lup sur. A zbrucnit dela zece pași și oamenii au stupit spre el chiuind. Alții au zvârilit după dânsul cu ciomegele. Diacul Radu a tras din cucură săgeata ș'a încordat-o în arc, pălind dihania după ceafă. Lupul a căzut pe loc, ridicând în sus, tremurat, coada.

— Apoi așa pălitură îmi place și mie, diece, a zis uncheșul Petrea. Dacă n'ași fi încredințat că mistrețul cel mare e al meu, ași avea asupra domniei-tale zavistie. Parcă tot mai frumos cade vânatul din săgeata unui arc, decât după trăsnetul săneței. Condacul era cât pe ce să-mi scoată o măsea de minte, din fundul gurii. Alții și-or fi mușcat limba. Nu ne lăsăm noi lesne, diece, de arc și paloș, ca'n vechime...

Cornul lui chihăia a buciumat contenirea vânătorii și răzășii strănși în poiana de la Budăie au îngrijit să deșerte vânatul de măruntaie și să-l atârne în pârângă pe trunchișori de carpăn. Apoi au strâns câinii, hrânindu-i din sângele jert-

*) șeful pădurarilor.

felor; și, dând din răstimp în răstimp glas de cornuri, au purces pe la vremea amiezii către Dăvideni.

IX

Badea Ghiță și Căpităneasa

În sat, a fost în acea zi de Duminică mare bucurie pentru izbînda împotriva unor sălbătăciuni stricătoare; iar badea Ghiță Botgros a arătat mare trufie, nu pentru că ar fi prăvălit și el cu sulița un godin, ci pentru ca să-i cunoască vrednicia unii care nu o cunoșteau.

— Am să-ți spun eu mai pe urmă o taină, prietine Radule, se tînguia el către diac. Dacă-ți aduci aminte, eri dimineață s'au înfățișat în foisor la logofătul Iorgu paisprezece neveste mărginence, cu mare vâlvă împotriva mistreților. Și s'ar fi părut că Marga căpităneasa n'avea pe lumea asta laudă mai mare decât acea laudă a biruitorilor de mistreți.

— Mi-aduc aminte, a zămbit diacul. Acea căpităneasă e muiere cu draci.

— E văduvă, a băgat de samă badea Ghiță; bărbatul ei s'a întâmplat să fie un om gubav care tot tînjea primăvara, și acu doi ani, la sfîntu-Gheorghe, s'a prăpădit de-o tusa otrăvită.

— Ei ?

— Fii cu răbdare; ai să cunoști numaidecât ce vreau să-ți spun.

— Ce vrei să-mi spui, înțeleg eu...

— Ce'nțelegi, diece ? Poate înțelegi că eu și acea căpităneasă ne avem bine ?

— Cam așa, bade Ghiță.

— Cum ar putea fi așa, diece, când eu n'o slăbeam din ochi și ea nu s'a uitat măcar odată la mine ? Iar astăzi i-am dus un but de godin, și am întreat-o dacă-i place. — Cum să nu-i placă ? — Dar știi dumneata, cumătră Margă, cine l-a doborît pe acest godin ? — Cum să nu știe ? căci vuiuște tot satul de isprava cumătrului Ghiță. — Și nu-l lauzi ? — Ba-l laud. — Numai atîta, cumătră Marga ? — D'apoi ce mai poate fi alta ?

— Ce zici de una ca asta, prietine Radule ?

— Ce pot spune alta, decât că așa-i feleșagul muierilor.

— Da, da, s'a muiat cumătrul Ghiță; așa-i feleșagul acestei tagme. Când socoți că-i bine, atunci e mai rău. Și eu am socotit că dacă i-am alintat gusa odată, de două ori, apoi se va bucura și a treia oară. Și când colo, în foisor la logofătul Iorgu, ea nici nu se uită la mine. Am oblicit eu din unele zvonuri femeiești ce poate fi; și asta-i taina pe care ai s'o afli când a veni vremea, nu mai departe decât desară. Și dacă nu ți-a plăcea, să-i razi lui badea Ghiță mustața. Ai înțeles ce spun eu, diece ?

— Înțeles, prietine Ghiță. Se cunoaște c'ai mâncat inimă de mistreț pârplîtit în jar de pe scuțul strămeșului dumitale David călărețul.

— Ehei, diece, vulpoiul nu umblă de multe ori la vizunie. Din pricina acelu vulpoi nu-i pasă căpitănesei de-o vrednicie care nu s'a mai pomenit în sat la Dăvideni. Atîta-i, alta nu mai spun. Numai cât să ne ridicăm din chilia asta a logofătului și să ieșim în privesite, unde se aude svon de strune și au scos credincoșii maziului nostru o bute de vin. În cinstea cui crezi domnia-ta, diece, că s'a dat sfredel acelei buți de vin ? S'a dat sfredel acelei buți de vin în cinstea oștenilor mărieisale Nicoară.

Radu Suliță s'a oprit în prag și l-a privit cu mirare pe Botgros.

— De unde știi dumneata, bade Ghiță, că-l chiamă așa pe mai marele nostru ? Asta-i o taină pe care nu trebuie s'o pătrundă nimeni.

— Apoi iaca o pătrund căpitănesele și alte treisprezece neveste. La asemenea viclenii se pricep, dar să bucure pe-un bărbat ca mine nu se pricep. Așa că s'a adunat tot neamul Dăvidenilor ca să cinstească pe acei oșteni, aflându-mă cu vrednicie în mijlocul lor și eu, carele am doborât mistreț.

— Godin, bade Ghiță.

— Godin, mistreț, — nu-i tot atâta ?

— Ba da, precum sărbătoarea de eri e tot una cu cea de azi.

Badea Ghiță a clătinat fruntea desfășurându-se în sus :

— Oî, viclene, viclene, nu-mi mai aduce aminte că azi nu mai samănă cu eri. Pogorîm pe coala și ne aflăm la un loc cu cei care petrec cu inima bucuroasă. Dar inima mea, sărmana, e neargă ca tina...

Grăind, badea Ghiță și diacul au intrat în adunarea din latura casei mici, lângă un gârlici de pivniță. Cuparii logofătului împărțeau în oale nouă nesmălțuite vin din butea sfredelită. Acolo se adunaseră bărbații cărunți ai satului, precum și cei care nu erau cărunți. Iar tinerii fără griji luaseră cu ei în pajiște, mai la o parte, doi lăutari țigani, întocmind o horă, ca să li se vadă suratelor catrințele, hurmuzurile și cununile.

Lăutarul cel bătrân avea pe el cele mai umilite straie, lepădate în dar de strănepoții călărețului, ilic fără bumbi și nădragi cusuți cu petece roșii, ș'un comănc sur de lână împletită cu iglița.

Părea amărit de anii ce-l împovărau, ca unul care fusese și rob la Crâm. Dar știa să tragă arcușul, când mângâind, când zădărind strunele. Cânta poate mai mult pentru sine, ademenit de aduceri aminte de pe când era în floare, ca cobzarul ce-i ținea ison. Acest nepot se ținea mândru în felendreșul lui, dăruit de mazil. Scărpinând cobza, se socotea vataman și maistru peste horă. Erau Ilie și Iliuță de la șatra de lângă moara Gârbovului, cu faimă în ținut ; dar această faimă nu le ținea nici de foame, nici de sete. În țara Moldovei aveau trecere mai mult cântecele decât cântăreții.

Și adunarea de la bolta gârliciului, și hora, erau priveliște depărtată pentru Dăvideanu și mazilița sa, pentru Ilinca și Alexandru mezinul, care se aflau în scaune sub streșina cerdacului. Intr'un răstimp a ieșit lângă ei presvitera Olimbiada, ca un duh al timpurilor trecute. Și atunci pe unde ieșise presvitera a intrat Ilinca.

S'a arătat la un geam ce se deschidea lunecând în sus și se închidea coborînd, chipul pălit și posomorît al lui Nicoară. Și-a răsucit grumazul cătră cineva care se ținea îndărătul său, apoi obrazul i s'a întors în deschizătura geamului și părea luminat ca de un asfințit de soare.

— Îndărătul măriei-sale stă și grăiește fata, s'a gândit diacul Radu.

La bute, șipotul de vin s'a împuținat.

— Vine o secetă, a fost de părere părintele Ciotică. Să ne aținem cu ulcelele cât mai curge picuș și să mai închinăm odată pentru cinstiți oaspeții noștri. S'a apropiat cu ulcica lui și badea Ghiță :

— Da' pentru mine nu închini, părinte ?

— De ce nu ? Eu închin pentru tot creștinul.

— Nu așa, părinte Vasile, s'a îndârjit slujitorul mazilesc. Eu te întreb pe sfinția-ta dacă închini anume pentru mine...

— Dar de ce să închin anume pentru dumneata ?

Era și părintele cu chef.

— Apoi să închini anume pentru mine, căci eu am săvârșit azi o ispravă, împreună cu cinstiții oșteni.

— Bine, bade Ghiță, eu nu mă pun de pricină ; închin și pentru dumneata.

— Nu așa, nu așa, părinte Vasile.

— Dar cum ?

— Să închini numai pentru mine și să-mi faci o urare, să mă adun când oi pofti eu cu cineva care mi-i drag.

— Bade Ghiță, a grăit blând popa Ciotică, eu văd că dumneata ai oleacă de harțag. Dar dacă îmi spui cine-i anume, ți-o face urarea.

— Nu spun.

— Atuncea nici eu nu închin.

Badea Ghiță Botgros a chemat cu mâna pe prietinel său diacul.

— Pofteste aicea, diece Radule, și fă-ne judecată. Eu l-am prețuit pe părintele Vasile ca pe-un frate și văd că tare m'am înșelat. Eu îl rog să se închine lui Dumnezeu pentru o bucurie a mea, și sfinția-sa m'ar vinde diavolului.

— De ce spui o vorbă ca asta, bade Botgros ? s'a tânguit preotul.

— O spun pentru c'au stat ploile, ș'am dăruit un but din purcelul pe care l-am vânat, și pentru că desară are să se întâmple poznă mare.

— Ce vorbe-s acestea ?

— Ți-o spune altădată, părinte Vasile. Acuma te poftesc numai să te uiți la horă și să-mi spui dacă vezi pe cineva care-o știu eu.

— Nu văd nimica.

— Ți-s tulburi ochii, părinte Vasile. Iți doresc sănătate. Eu și cu diacul ne ducem în treaba noastră.

Badea Ghiță a vărsat vinul și a trântit ulcica de pământ ; apoi a luat de grumaz pe diac, pornind încolo. S'au dus să ciuguiească din masa pe care o întin-sese în pridvor logofeteasa Maria. Dar nici acolo n'au stat decât până ce s'a confundat soarele în pâcla munților. In acel pătrar de ceas când se cufunda soarele, a ieșit din răsărit de pe codrii Bourenilor, luna plină.

— Ia acu-i vremea să ieșim noi la altă vânătoare, i-a șoptit la ureche badea Ghiță diacului. Ca să afli și taina de care ți-am spus. Dacă nu ți-a plăcea, să-mi razi mustața.

Badea Ghiță se „chiurluise“ cum se spunea în sat la Dăvideni, dar nu prea mult. Și'n aceeași stare plăcută se afla și diacul Radu.

— Unde ne ducem, frate Botgros ?

— Nu ne ducem mai departe decât la Mărgineni, diece, la casa căpitănesei de care ți-am vorbit ; și să mergi cu mine ca să nu creadă dumnăeai cine știe ce. Cât facem drumul până acolo, se ridică luna de o suliță, Radule, și satul se liniș-tește și i-i somn. Numai câinii mai zăpăiesc ici-colo ; după aceea se alină și ei.

— Nu-i măcar o adiere de vânt. Iată trecem puntea la pârăul Plopilor și s'aude cum cântă apa.

S'au stins toate opaițele în Mărgineni.

Numai la cumătra mea căpităneasa Marga mai arde o făclioară, pe care i-am adus-o eu de la târg de la Român. Se vede că m'așteaptă. Hm !

Cotim pe hudiță și intrăm. Poițița-i bine unsă, cu untură de la godinul meu ; nu scârțâie. Și dulăul mă cunoaște. Vino'ncoace, Tărcuș, să vadă diacul cum știi tu să-ți porți coada, ca un steag.

Badea Ghiță a bătut cu băta în ușă și a dupăit la prag. A strigat :

— Acasă ești, cumătră căpităneasă ?

N'a venit îndată răspuns. Poate femeia se gătea de culcare și desvelea stratele patului.

— Aicea ești, cumătră ? a strigat iar badea Ghiță.

Glasul căpitănesei s'a auzit nu prea târziu de după ușă :

— Care-i acolo ?

— Eu, cumătră Margă.

S'a tras zăvorul ; cumătra a deschis ușa, luminând tinda și ușa de la chiler cu făclioara de la Roman.

— Poftește, mă rog. Nu ești singur.

— Nu ; l-am adus și pe diac. să fie martor...

— Cum grăiești dumneata, cumătre Ghiță... Il cunosc pe domnia-sa diacul și-mi plac ochii lui.

— D'apoi mie ; așa ochi zic și eu ! Nu fără sprincene ca ai unui oarecare popă, cel cu barbă roșă ca un măturoi.

— Lasă-l pe părintele Vasile, cumătre Ghiță, că nu ți-a făcut nici un rău și intră în casă cu prietinel dumatil.

— Intru. Dar mai întâi eu ași pofti să văd cât grâu ai în camară.

— Doamne, cumătre, mi se pare c'ai închinat cam multișor la gârliciuul pivniței.

— Cât îi trebuie unui bărbat viteaz, ca după o ispravă ca aceea pe care a săvârșit-o. Iaca intrăm și ne așezăm.

Văd că ai întins masă, cu două străchini și două linguri.

Căpităneasa a răs, alintându-se.

— Apoi tot te așteptam, cumătre Ghiță. Acum pun ș'al treilea talger și aduc plăcintele ; încă-s calde. Pofțiți.

— Mulțămesc frumos. Dar eu mă duc să văd câți saci de grâu mai ai în camară.

— Ba gustă din ce ți-am gătit, cumătre.

— Numai decât ! Dar eu vreau să văd întâi câți saci de grâu mai ai în camară.

Badea Ghiță Botgros s'a zvârlit în sus ca dintr'un arc, a făcut doi pași mari ; a deschis smuncit ușa de la tindă, cu stânga, apucând în dreapta bâta de lângă horn ; a repezit în clampă ușa și a dat dintr'odată glas. Căpităneasa a rămas ca o icoană a uimirii fără să aibă timp a mișca măcar un deget.

— D'apoi, cumătră, noi stăm cuminți aici, a zis badea Ghiță intrând din tindă și pălind cu bâta întâi în dușunea și pe urmă în bagdadie, noi stăm cuminți aici și la dumneata în camară — hoțul. M'am pălit piept în piept cu dânsul.

— Doamne, ferește și apără ! s'a crucit căpităneasa.

— L-am împuns cu bâta, l-am apucat de barbă ; deschisese ușa de afară și s'a tot dus. La lumina lunii, parcă parcă l-ași fi cunoscut.

Căpităneasa Marga își cuprinsese pleoapele ochilor în palme.

— Mie mi s'a părut c'ar fi părintele Vasile, a urmat badea Ghiță, fără să arăte supărare ; și descopere-ți ochii, cumătră Margă, of ! ochii cei căprii care mi-au fost dragi, — și uită-te la smocul de păr din ghiara mâinii mele stângi. Așa păr roș și aspru n'are nici o barbă din sat decât barba părintelui Vasile.

Cumătră Margă, mai bine mâncam astăzi friptă inima lupului decât a unui biet purcel sălbatic, ca să urlu și să te rup cu colții. Căci noi ne-am avut bine ș'am strâns în inimă ca o comoară, ș'acuma văd că ești căpităneasa înșelăciunilor.

Ba cumătra Marga era căpităneasă adevărată. A ridicat fruntea și a privit fără teamă pe badea Ghiță Botgros.

— Ghiță, a zis ea cu glas limpede, am martor și pe diac și pe Dumnezeu și mă jur că n'am știut de popă, cum nu știu când îmi va veni ceasul morții. Poate s'a furișat el de bună voia lui, ca să-mi facă o spaimă, ca unul ce s'a întors bătut de la petrecerea vânătorilor.

Cum s'ar putea să mă leg eu c'o față bisericească și să fac supărare cuivoasei preotese ?

Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzășia, să samăn, să culeg ? Nu-mi ajută

oare cumătru ce-l am? Dacă nu-i cumătrul, ar putea oare popa să m'ajute într'aceiași fel, în vederea satului, a fiicei mele măritate Ileana și a ginerelui meu Tudose?

Fac cruce, am jurat și acum mânâncă-mă!

Adevărat că atunci când întorceai ochii spre mine ieri dimineață, în foișor la Iorgu, eu mă uitam în altă parte. Dar n'ai calcat aici în casa asta de douăsprezece seri și femeile își au meșteșugul lor să-i facă a-și aduce aminte pe cei care uită.

Botgros a clătinat din cap și s'a uitat cu jale la prietinel său:

— Ce fac eu cu smocul ista de barbă, dicea Radule?

— Il zvîrli pe foc, prietine Ghiță. Ș'odată hotărăște-te, ca un viteaz ce ești, să nu-ți mai aduci aminte de nimic. După care să mâncăm plăcintele și să poftim sara bună căpitanesei. Mă petreci până la curtea mazilului, unde am slujbă după straja a treia, și, după ce mă petreci, vei face ce-i ști.

Era liniște deasupra grădinilor de la Mărgineni și cântau privighetorile.

Intr'o vreme, badea Ghiță a rostit, cașicum ar fi venit de departe:

— Acum dragostele stau boldite la stele, ascultă și tac.

Pe urmă după alt răstimp, a bolborosit din gușter:

Nopti cu lună,

Bată-vă pustia,

Eu cu voi mi-am prăpădit pruncia!

Aceste vorbe deșănțate se desprindeau chiar atunci din el, ca niște scânteie de suflet. În starea în care se afla, le-a îngânat și le-a uitat.

Numai diacul și-a adus mai târziu, cândva, aminte de ele.

X

Nicoară Potcoavă și visurile nepotei.

Intr'a zecea zi decând schimba scama, presvitera Olimbiada a socotit că nu mai are nevoie de irul său. A acoperit buzele închise ale rănii c'o legătură ușoară de in și a bălăt ușor pe umăr cu mâna-i uscată pe Nicoară.

— Acuma îmi ești fin, măria-ta, a zis ea; și doresc să-ți câștigi cât de degrabă toată puterea ce-ai avut.

I-a sărutat mâna cea cu inel domnesc.

În apa ochilor lui Potcoavă se aprinsese o rază a soarelui său lăuntric.

— Mi-a fost dat să nu mor, presviteră, a zis el încet.

Și-a tras pe el straiul, fără a încinge brâul.

Nepoata mazilului a intrat aducând ulcica de lapte și felia de pâine de grâu. I-a închinat și floarea, după porunca ce avea dintru început. Acuma, când îl vedea pe bolnavul său într'o stare în care încă nu-l cunoscuse, fata înțelegea, c'o strângere de inimă, că diminețile ei se ofileau. Florile pe care i le aducea aceluși făt-frumos cam cărunț puteau să nu mai înflorească; nu mai avea ce face cu ele. A privit cu sfiială nouă înfățișarea neașteptată a celui care trebuia curând să plece, fără să știe de dragostea ei. Așa credea ea. I s'au aburit ochii de lacrimi.

Presvitera o privea cu luare-aminte; i-a dat o învățătură pe care o socotea înțeleaptă.

— Draga mea copilă, i-a spus ea, poți plânge. Măria-sa Nicoară nu se duce la petreceri și oșpețe ci la datorii grele.

Ilina și-a acoperit ochii și a ieșit cu grabă.

— Se duce să vestească pe bătrânii ei, a suspinat presvitera. Visuri, ca fluturii... Am fost și eu așa. Care fecioară nu crede că cel dintâi bărbat care-i zâmbește nu-i ursitul său? Nepoata asta te iubește, măria-ta, și-ți închină plocon inimioara.

— Am băgat de samă, presviteră, dar noi avem altele.

— Se'nțelege. Oamenii sânt de două feluri: cei care râd și cei care se'ntristează. Cei care râd trec mai lesne prin viață, a urmat bătrâna gândindu-se la mezin; iar cei care se'ntristează se chinuiesc în neliniști. La douăzeci de ani, pe când erai la Bar, ai avut poate și măria-ta o nălucire a bucuriilor trecătoare. Știu, știu; să nu ți se înourez ochii, căci viața fiecăruia dintre noi înflorește odată; și nu te rușina, măria-ta, că înflorirea asta a fost scurtă; așa-s primăverile.

— Nu mă rușinez, presviteră; mă întristez. Iar de atunci, din tinereță, piază-rea m'a prigonit.

— Căci erai sortit să porți cunună și schiptru.

— Poate. Dascălii pe care i-am avut aveau și ei scrisă în obraz amărăciunea. Mă învățau elina și latina, ca aceste limbi să nu-mi fie de folos. Și numărău împărații zădarnic, căci din toți rămăsese numai pulberii ori mumii. Ne îndopau cu filosofii lui Plato și Aristotele iar la urmă s'a dovedit că avem nevoie mai ales de învățătura săbiei.

— Voievozii, măria-ta, trebuie să mânânce fructele amare ale științei, ca să li se îndulcească anii cei târzii.

— Dintre cei pe care i-am știut în vremea noastră ajuns-au oare mulți la ani târzii?

Presvitera Olimpiada n'a răspuns.

— Când eram ucenic la Bar, a urmat Nicoară, mi-a fost drag un învățător al nostru leah, care ași putea zice că vântura dinaintea ochilor noștri împărățiile vechi și nouă. Au fost faraonii și împărații persieni, care aveau sub toiagul lor pământuri întinse și furricar de popoare; și totuși cu puțini oșteni a ieșit de la celatea Filipopol un fecioraș fără barbă, Alexandru Machedoneanul, care s'a dovedit mai destoinic decât toți. Tot astfel în vremurile ce-am trăit eu, spunea acel dascăl, am apucat un voievod de la Moldova care a ridicat sabia sa împotriva padișahilor ismailiteni, cotropitorii lumii de azi. Fost-a acel voievod stăpân pe o țară mică, oștile lui erau puține; dar el s'a dovedit mai semeț și mai vrednic decât împărații și craii de atunci. Căci măria-sa Ștefan de la Moldova lupta împotriva robiei și cotropirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul.

Și dela Ștefan bătrânul, spunea fratele nostru Ion, ne-a rămas nouă poruncă să ne desrobim de păgâni și de cneji.

Când s'a pregătit măria-sa Ion Vodă să se ducă jertfă în tabăra beglerbeiu-lui, m'a sărutat pe frunte în cortul său, și a lepădat sabia. Eu m'am aplecat și am ridicat-o. Măria-sa mi-a spus: S'o porți tu! fii vrednic.

Nepoata mazilului, fiind o copilă neștiutoare, îndată ce ieșise din chilie, se ștersese cu grăbire la ochi; și în loc să înștiințeze pe bunicii săi, cum socotise presvitera, despre însănătoșirea măriei-sale, ea se oprise lângă ușorul ușii, ca s'asculte ce spun cei doi rămași singuri.

Ce spune iubitul meu de dascăli și împărați? se oțăr ea ascuțindu-și urechiușa. Plăcut e s'ascuți istorisiri de războaie care au fost; dar ce-mi pasă mie de domni și împărați?

Cum va fi fost oare cu acea amețeală de la douăzeci de ani? Măria-sa era atunci ieșit din pruncie, dar era tot viteaz fără frică. Mă înfior când m'apropii de el. Iar atunci îi va fi ieșit în cale frumoasa frumoaselor, nu ca mine care am păr de fuior și pistrii ca oușorul de codabatură... Mătușa Anghelina, dacă ce-am avut, m'a vestit că va să vie și pentru mine un făt-frumos, iar eu să făgăduiesc

cât cele trei fete la un loc : mîncări pipărate, și pânză să-i îmbrac oștenii și doi pruncușori cu părul creț, cum e și părul măriei-sale Nicoară.

Ce-avem noi cu noroadele ? s'a mirat ea urmînd să asculte.

Jupînița Ilinca a stat nedumerită auzind ce spunea iubitul său Nicoară despre sabia lui Ion Vodă. Acum măria-sa cugetă la plecare și nu se gîndește că eu rîman jalnică și amărită. Dar nănașa presviteră i-a spus ceva, și poate măria sa Nicoară s'a întoarce după ce va bate războiul pe care-l pregătește...

Un glas de aproape a cutremurat-o.

— Ce face aici Jupînița noastră ?

Era uncheșul Petrea. O privea zîbind, dar în ochii lui aspri nu era prietinie.

— Ce să faci ? Se pregătește să ducă bunicului și bunicăi veste bună.

— Care veste ?

— Măria-sa Nicoară s'a sculat. Dar încă nu și-a încins sabia.

— Are să și-o încingă.

— Dar poate că va lăsa de-acuma războaiele.

— Ce știi copiii ? și-a clătît cu neîncredere fruntea uncheșul.

— Ba știi, uncheșule ; n'a trece mult și fi-vor bătrâni și ei.

— Așa este, s'a împlînzit uncheșul. Du-te și spune bunicilor vestea, dar mai întai spală-ți obrazul cu apă rece, ca să nu ți se cunoască lacrimile.

Copila s'a dus. Uncheșul a ciocănit la ușă, a auzit dinlăuntru glas îndemnându-l și a ridicat clampa.

Măria-sa avea alt glas. Pieptul bătrînului s'a umflat de bucurie.

— Mă închin ca la răsăritul luceafărului... a zis el intrînd. Am aflat vestea bună de la nepoțica mazilului. Om mai întîrzia poate câteva zile, după cum vei porunci măria-ta.

— Om mai întîrzia, uncheșule, dar nu mult.

— Bine, măria-ta ; iar pînă atunci dă poruncă să fie încălecați și purtați caii, deoarece la această curte se îngrașă de lene. Și să le batem la copitele de dinapoi potcoave nouă. Poate va trebui să intrăm în locuri tari.

— Dau poruncă... a încuviințat Nicoară.

— Să fie porunca măriei-tale cu noroc, s'a plecat din șale oșteanul cel bătrîn. Și mă duc să-l aduc pe domnia-sa Alexandru, să afle poruncile din gura măriei-tale.

Nicoară se juca cu floarea de căldărușă pe care i-o adusese Jupînița Ilinca. Ii păștea când frunzișoarele, când florile albastre ; le mesteca pe gînduri și le scuipa ușurel într'o parte.

— Ies și eu în cerdac, presviteră, a zis el, ca să-mi văd soții. Am fost pierit pentru dânșii.

— Ba nu, măria-ta, a mormăit uncheșul Petrea. Toți te-am priveghiat și am așteptat să te ridici în scări. Și sărutăm dreapta cuvioasei presvitere Olimbiada, că ne-a scurtat năcazul.

I-a sărutat vrăciței mîna dreaptă.

— Să fii sănătos, căpitane Petrea, i-a mulțămît ea, privindu-l stîns ca din depărtarea trecutului.

Peste un pătrar de ceas Nicoară se afla în cerdacul casei mari împresurat de credincioșii săi și de gazde. Jupînița Ilinca începuse a urî din dimineața aceea adunările oștenilor și se depărtase cătră singurătatea livezii, unde o tot năcăjea un

grangur. După socotința ei acel grangur îi arunca două stihuri fluierate, care pluteau pe rând deasupra ei, în soare.

Întâiul stih îi plăcea :

Zâna zânelor ! zâna zânelor !

Al doilea, nu :

Urîta urîtelor ! urîta urîtelor !

— Străpungă-te săgeata soarelui ! îl amenința ea c'o vârguță. Rogu-te, frățioare grangur, nu mă amări !

Cu acea vârguță, făcând botișor, îl alungase din preajma ei și pe Alexandru; altădată îi plăcea să-l vadă păun în jurul ei. Acuma voia să fie singură.

— Lasă-mă că-s supărată !

— Dar de ce, Ilincuță ?

— Pentru că plecați.

— Cum să plecăm ? Nu se poate.

— Suie în cerdac ș'ai să ații și domnia-ta, chiar din gura măriei-sale.

Îndată a intrat în adunare, găfîind, și mezinul.

A ascultat vorbele ce se spuneau și nu i-a plăcut mai ales lipsa de stăpînire a uncheșului. Fără îndoială că acest moș se întoarce către anii copilăriei.

— Dacă-i în picioare măria-sa, nu mai așteptăm ! amenința el cu pumnul mare cât un buzdugan. Călărim trei zile caii ca să-i facem sprinteni și-i potcovim la copitele dinapoi ca să poată prinde în suiburile oable.

Mezinul a ieșit la vedere și s'a uitat la bătrîn cu oarecare milă.

— Oștene, a zis el, de cînd știi că numai în trei zile caii grași se fac iar vitioni ?

— Oștenii vechi știu cum să-i și hrănească de drum, a răspuns bătrînul fără a-l privi. Dacă nu în trei zile, apoi în cinci. Zi de amînare, zi de supărare.

— Însă mai află, moșule, că breazul lui Toader Ursu alicnește.

S'a amestecat mazilul :

— Pentru asta aflăm leac ușor. Poprim aici breazul și dăm în schimb alt cîl din tabunul nostru.

— Să zicem că va fi așa. Însă trebuiesc strânse șinele și fiarele căruței noastre. Dacă o mai purtăm așa cum este, se hărbuiește de istov.

— Și oala asta are capac, a rîs bătrînul Andrei Dăvideanu. Trimitem pe trei zile căruța la meșterul faur Bogonos, lângă moara Gârbovului.

Mezinul s'a bucurat, dar bucuria îi era acră.

— Toate se potrivesc bine, cașicum cinstita gazdă ar pofti să-i plece oaspeții mai curînd.

S'a făcut o clipă tăcere. Nicoară și-a încruntat sprinceană și a zis, închinîndu-se cuviincios spre mazil :

— Iartă-i pe cei care aiurează, cinstită gazdă. M'ai iertat întăi pe mine, al doilea iartă-l pe fratele meu prea iubit.

Mezinul și-a mușcat limba și a cerut pe loc iertare mai mult bîlbîită de la stăpînul casei.

Presvitera Olimpiada îl privea subțire și batjocoritor din scaunul ei.

Moș Petrea Gânj mai avea cuvînt și în sfatul de război, nu numai în cel diplomatic. Și-a umplut pipa, a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroși cît și pe cei mînioși, și s'a ploconit către adunare.

— Fraților și măria-ta, a chibzuit el ; dacă nu mai avem nici o pricină de întîrziere și putem porni către ținta pe care o avem, atunci ieșirea noastră nu se va face cu alai, nici ziua, — și chiar dacă'r ști-o prietînii gospodari de la Dăvideni, apoi află că noi poftim să nu fie dumnealor de față cînd ne-om încălăra.

— Asta o înțelegem tare bine, a răspuns cu limpezime și voie bună logofătul Iorgu. Noi n'am știut când veniți și nu știm când plecați.

— Tare bine, a urmat moș Petrea ; asta-i una la mână. Și măria-sa Nicoară știe singur unde facem cele cinci popasuri. Nu le are scrise pe izvod, ci le are însemnate în mintea măricei-sale.

Nicoară se bucura în jilțul său de șireclicul bătrânului.

Nu se știa încă nimic de nici un popas, căci calea pribegilor e calea întâmplării. Totuși Nicoară hotărâse în taina inimii lui să nu ocolească locul unde trăise și-și dăduse obștescul sfârșit biata sa mamă Calomfira.

Numai presviterii Olimpiada îi mărturisise Nicoară acest gând, cât sfătuiseră singuri în chilie, și acum măria-sa primea, de la privirea ei ațintită, încă o întărire.

— Du-te, parcă-i spunea acea privire neclintită de Sibilă. Poate nici nu vei mai găsi acel mormânt ; și'n locul unde acel mormânt a fost, nu te vei mai întoarce.

Nepoata mazilului se tot ducea la vale, printre mesteceni și scoruși. Codri înainte în zarea răsăritului, munți subțire îndărăt în zarea asfințitului, și soarele în putere la amiază ; iar câtră miază-noapte o boltă de nouri. Un buratec verde cere ploaie la o tufă de smeură zbatându-și gușa albă. La pasul copilei s'a oprit. O șopârlă cu ochișori de neghină a ieșit într'o rază.

— De ce ești supărată, șopârlă ? a întrebat în gând Ilinca.

Șopârla s'a strecurat sub flori albastre de bărbănuț. Acolo, sub foile tari și lucii, veșnic verzi și iarna și vara, se afla o piatră veche cu semne dăltuite. Acolo spune bunicul Andrei că ar fi dormind bătrânul satului, strămoșul David.

— Cine știe cine a fost și când a trăit...

— Sărutu-ți ochii frumoși, jupîniță... îi răspunde gropnița cea veche ; și de sub marginea ei de câtră vale se ridică stafia livezii.

Dar nu-i stafia livezii, ci țiganca lui Bogonos faurul, cu traista de călți lungă de la umăr până la glezne, în care încarcă daruri de la gospodinele din Dăvideni.

Desculță și cu catrință roșie.

Ii râd dinții între salba de la gât și cununa de la frunte.

Amândouă din bani de argint din comoara pe care a găsit-o faurul în hotarul Filipenilor.

Acolo unde a fost țintirimul răzășilor.

Acuma acolo-i cocină și îngrașă boierul mascuri.

Fata cunoaște locul : trece pe lângă el când se duce să dea mâncare copiilor presviteriei.

— Să-ți ghicească baba... o îndeamnă chiranda lui Bogonos pe copilă.

Nu-i babă, e încă tânără și cu ochi iscoditori.

— Să-ți ghicească baba în ghioc... o îndeamnă iar țiganca ; pune în ghioc bănuț nou... poate fi și vechi, numai să-l dai cu dragă inimă.

— N'am bani, râde jupînița.

— Dă-mi ceva, ce-o fi.

— N'am, Mură dragă, decât floarea de căldărușă de la ureche.

— Aceea ține-o, că șade bine ochilor albaștri. Ți-ași spune că te caută doi, unul blând iar altul mănios ; și inima ta e împărțită și la îndoială. Norocul tău fi-va cel blând, dacă hărăzești babei ceva, că te-oi legăna, și ți-oi descânta, și de rău te-oi apăra.

— N'am ce-ți da, Mură, că n'am decât sufletul.

— Acela e al celui căruia îi ești dragă. Dar măcar dăruiește-mi o învățătură.

— Cum nu, dacă m'oi pricepe.

— Spune-mi unde să-l găsesc pe bărbatul sprinten, oacheș și cu barbă creață.

Ilinca a răs, pușintel rușinată.

— Nu-l cunosc, Mură.

— Ba-l cunoști, Jupîniță; nu-i cel la care te-ai gândit; dar și-al meu trăiește la Dăvideni de zece zile, cu stăpânul lui la odaia mazilului; ș'a trimis răspuns faurului Bogonos pentru o căruță, care are nevoie să fie desferecată și iar ferecată, să nu se mai hrentuiască niciodată.

— Caraiman... a tresărit Ilinca.

— Așa taman, a încuviințat țiganca. Unde-l găsec?

— La logofățul Iorgu.

Țiganca a privit-o țintă.

— Cum ași putea, Jupîniță frumoasă, să-i trimet răspuns fără a mă arăta, să înțeleagă fără a întreba; la mine să vie cu bucurie; să mi s'agăte de gât, să uit de cel urît...

— D'apoi ce-ar zice faurul?

— Bătrân și urît soțul meu faurul Bogonos, Jupîniță dragă! Când vei cunoaște ce știu eu, abia atunci ai să afli bucuria. Ți-oi spune și altele despre ursitul tău. Ia aminte și fii cuminte.

— Ce spui tu, Mură?

— Spun bine. Uită-te la mine. Te pândește zburătorul...

Fata începea să simtă o amețeață de descântec.

Mura i-a desprins ușor căldărușa de la ureche, mângâindu-i tâmpla.

— El nu s'a sfiit să vie la mine. Și mi-a poruncit să te vestesc că te-așteaptă...

Jupînița Ilinca a auzit dinspre deal o chemare. O striga dadaca ei cea bătrână Anghelina.

S'a uitat în juru-i. Era singură, lângă bărbănuțul înflorit albastru și lângă piatra cea veche cu slove dăltuite.

XI

Județul lui Alexandru mezinul.

Mezinul Alexandru știa că, Vinerea, presvitera Olimpiada se duce obișnuit la biserica Filipenilor, ca să-și facă datoria pomenirii cătră soțul său preotul de multă vreme adormit. Cel care fusese ucenic al arhimandritului prea învățat și iscusit Amfilochie, logofățul de taină al bătrânului Ștefan-Voievod.

În acea zi, presvitera ajuna până la asfințitul soarelui, fără pâne și fără apă. Iși lua cu sine, că să-i ție de urît în pustia singurătății, pe ucenica cea grasă și greoaie Safta. Căci cuvioasa Olimpiada în acele ceasuri păstra rânduiala tăcerii și Filipenii aveau față de ea sfială. Erau și prea umiliți și trudiți, de când nu mai erau socotiți neamuri și căzuseră în șerbia vornicului Vartic, care acuma își spu-nea vel-vornic Filipeanu. Dar el era dintr'o sămânță de venetic străin în ocina Filipenilor. La urechea presviterii, cât privegheau în biserică la lespeda preotului, în dreapta naosului, Safta șoptea din când în când câte văzuse, câte auzise în acea săptămână și măcina în gingiile ei toate întâmplările oamenilor pe care îi știuse și-i știa.

În acele Vineri ale pomenirilor, fi da cuvioasei ajutor, la curtea ei rămasă fără stăpână și fără slujitoare, finuța Ilinca. De vreo doi ani era această copilă la ascultare, îngrijind puii cuvioasei, adică dihăniile și lighioile adunate de mila ei. Aceste dihăni și lighioi, chiar dacă erau din soi de fiare crunte, trăiau cu pace. Vrăcița le împrietinise și o învăța pe finuța că din firea lor dobitoacele sălbatice nu-s rele și pot fi îmblânzite. Dar amestecându-se omul care le prigonește

și foamea cea fără istov, au ajuns că în singurătățile lor nu mai sunt înfrățite ca în raiul de la începutul vieții.

După întâmplările din a zecea zi a popasului măriei-sale Nicoară, mezinul a avut cu sine însuși un sfat viclean, ca să-și agonisească, în acea puțină vreme cât mai avea a petrece la Dăvideni, o bucurie pe care o visa în toate nopțile, și treaz și în somn.

A unsprezecea zi era o Vineri. Și i s'ar fi otrăvit ziua dacă n'ar fi văzut-o pe Ilînca; dacă n'ar fi ocolit cărările livezii, ca să-i iasă undeva pe neașteptate în cale, dacă n'ar fi oprit-o ca să-i spuie vorbe șagalice de dragoste.

Copilei îi plăcea să-l vadă în preajma ei, să-l zădărescă alintându-se, să-l împungă cu ochii; însă pe urmă rămânea cu gândul dus în altă parte, parcă ostenită.

Mezinul avea înțelegerea vârstei și știa unde zboară gândul fetei. Era gând fără noimă. Oștenii își schimbă locul neconținut; îi bate vântul cătră zarea furtunilor. Cei isteți își cată în grabă ceasul bucuriei. Și tinereță cu tinereță găsin-du-se, fiecare își agonisește un dram de plăcere în puțină și trecătoarea noastră viață.

Smintit ar fi el să nu-și agonisească dramul. Cei care se însoțesc cu mărirea și puterea, cum sînt voievozii, și cum e bădița Nicoară, își găsesc mulțămirea de multe ori în visuri deșarte. Dar mai bine-i să te ții lângă cele omenești și să te bucuri întâi pentru tine însuși. Spunea un dascăl filosof dela Bar că măsura eroilor e una, iar a înțelepților epicurei alta.

Știind-o deci în altă parte pe Ilînca, mezinul s'a hotărît s'o caute acolo.

Caraiman ducea faurului Bogonos căruța, să-i tragă șinele și să-i strângă ferecătura. În șatra faurului Bogonos trăia și Mura, cu care mezinul se ajunsese, cătînd amândoi aceleași ciuperci bune de mâncat, prin aceleași locuri ferite. De la lelea Mura ar fi putut avea răspuns, după soia ce-i încredințase, și, dacă nu răspuns cel puțin sfat. A îndemnat pe diacul Radu să vie cu el, ca să-și potcovească și ei caii după porunca ce slobozise măriia-sa Nicoară. La al treilea ceas al dimineții a ajuns cu Caraiman la șatra lui Bogonos, acolo unde găfiau foile și băteau ciocanul și barosul în preajma jarului.

Meșterul nu-și vedea capul de atîta năvală de trebi. Dar rînjea mușterilor, nădăjduind câștig bun.

— Bună-dimineța, moșule! a strigat din ușa covăliei diacul Radu.

— Bună să-ți fie inima cum ți-i căutătura, oștene.

— Ne potcovești caii au ba?

— Potcovesc, cu potcoave de-o ocă, a rânjit faurul Bogonos.

Era un bătrîn șpanchi de un ochi, cu vînturătură de paie amestecate în păru-i zbîrlit; straietele de pe el ferfeniță, cum se cuvîne să fie straietele unui meșter; desculț și cu brațele goale până la umăr. Cămașa îi era scurtă numai până la buric și nădragii tare puțini. Straietele cele de fudulie le avea în ladă. Chiranda Mura n'avea vreme să-i cârpească; cum a zărit obraz străin, numaidecât și-a tras ghiocul, căci era și ea meșterită, cum era Bogonos meșter.

— El nu poate găci cu ciocanul și eu nu pot coase cu ghiocul.. a rîs ea, privind goliunea soțului său. Apoi cunoscînd pe Alexandru, s'a închinat și a tăcut, strecurîndu-se afară, pe după umărul diacului.

Faurul făurea potcoave. Il ajuta cu barosul un lungan care s'a bucurat peste samă, când a văzut pe domnia-sa Alexandru. S'a bucurat mai puțin privind pe diac, deoarece până atunci nu-l mai văzuse. Iar pe domnia-sa Alexandru îl mai văzuse; măriia-sa îi dăduse ș'un pitac; deci îl socotea prietin al său.

Caraiman, afară, legase de belciuge căpestrele cailor de pe care descăle-

caseră tovarășii săi, apoi se întorsese la căruța goală. O descălțase de roate, așezând-o pe butuci.

Chiranda Mura a dat ocol, ș'apoi a venit de cealaltă parte a ușii. Foile conțineră, un răstimp; băteau ciocanul și barosul; săreau scînteii până în prag; domnia-sa Alexandru s'a ferit, poticnindu-se în șoldul țigăncii.

— Milostivește-te, stăpîne... a îgînat Mura, chemându-l cu o clipire de geană.

El s'a scobit în chimir, căutînd un bănuț. Ea s'a gudurat cătră măriasa.

— Slăvite, i-a șoptit ea, când s'zu aflat la o parte; eri i-am spus mândruței cele cuvenite, și să știi că-i ești drag. Dacă sui în dîmb, găsești la curtea preotesei porțița deschisă. Intri fără teamă și găsești pe nepoata mazilului singură.

— Cu știrea și voia ei?

— Intră ș'o să vezi... a rânjit Mura. Iți iai calul. Dar după aceea nu te depărta singurel prin lunca Nacului.

— De ce?

— Mai este ceva; ți-oi spune pe urmă; poate greșesc și nu vreau să-ți stric ceasul cel bun al măriei-tale. De la curtea preotesei cobori tot într'acoace.

Cu ochii lucind de nădejde, mezinul s'a dus la cal, dezlegîndu-l din belciug.

— Nu-l potcovești, stăpîne? s'a mirat Caraiman.

— Ba până ce faurul potcovește roibii căruței și pintenogul diacului, eu sui în dîmb.

Diacul ieșise din covălie și auzise aceste vorbe.

— Te duci să vezi copiii de suflet ai sfintei Vinerii... s'a jâmbat el cu haz.

— Mă duc; dar nu întârzii și mă întorc îndată.

— Te-aștept, domnia-ta Alexandre...

Domnia-sa mezinul Alexandru a încălecat și s'a dus.

— Se duce pe-o urmă de căprioară... a mormăit diacul, dându-și dintr'o clătinare a frunții cușma pe urechea stîngă. Noroc că sânt și cărunteți pe lume! Dar la ce-i bună toamna, a urmat el oftînd, dacă s'a petrecut fără întoarcere primăvara. Arată-mi oglinda, lele Mură, să văd dacă mai pot face umbră pămîntului.

— Oglinda ta îs ochii mei, oștene, și ți-ași arăta ce poțtești, numai îngăduie până la amiază.

— Ce este?

— Nu știu; e încuiată încă ușa, dar socot că m'oi pricepe s'o descui, ș'atunci om vedea ce drac s'a arătat iar la moară. Să nu te duci departe, — după tocmeala ce avem cu oglinda.

Țiganca asta are diavoli, zîmbea oșteanul, și mă face s'aștept. Diece, diece, unde-s căile înțelepciunii tale?

S'a așezat subt un arțar cu ceafa răzimată pe șa. Luminile și umbrele frunzișului îi jucau pe pleoapele închise.

Mezinul, în vremea asta, descălecase sus, în dîmb. A aninat frîul de botul șelei dându-i lungimea trebuitoare, ca să poată paște calul. „Ca să aibă și el săracul, petrecere în umbra zaplazului“... Locul era singuratic; nu se vedea țipenie de om; pe ogoare se coceau pânile în cuptorul verii.

Când a pășit la porțiță, a dat glas ascuțit cățelușa. Nu cu multă mînie.

Mezinul a apăsat clanța ș'a deschis bucurîndu-se că poate că i se lăsase anume slobodă calea dorită. Cățelușa a tăcut, trăgându-și botul ascuțit în covru, după ce adulmecase la străin flori de sânziene.

Zburătorul a pășit cu fereală și a văzut așintiți asupra sa ochii lighioilor și jigăniilor sfintei Vineri. S'a dus de la el cătră ele adierea dulce a florilor. Se afla acolo, subt umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreață tânără. Lângă mistreață ursulețul cu capu-i de catifea pe coapsa ei aspră. Și vătuiul de căprioară a întors

capul de subt brațul drept al Ilincuței, petrecut pe după grumazul lui. Șoimul a făfăit în sus și a venit lin asupra oaspetelui așezându-i-se pe umăr. Pe urmă a făfăit iar și s'a pus pe streșina fântinii. Oi țigăi dormitau cu picioarele subțiri subt ele. Cucușul ogrăzii a vestit om străin; dar nepoata mazilului n'a mai avut când întoarce fruntea; bărbat îndrăzneț a cuprins-o străns; i-a presărat din mănunchiul de flori pulbere de aur, răzînd numai din gușă ca un hulub.

Din spaima dintăi, jupinița Ilinca a tresărit numai decăt cu mânie, încordîndu-se ca împotriva unui dușman. I-a pus mâinile în piept, apoi în frunte, încordîndu-se; a țipat:

— Am să te spun nănașei Olimbiada.

El a răs. N'o credea și își vedea aproape biruința.

O clipă neliniștite, jigăniile și lighioile imblănzite ale presviterii parcă priveau cu plăcere această joacă a prietinei lor.

Fata și-a stăpănit plânsul ce sta gata s'o înece. S'a descordat și a avut o tristeță înfricoșată; dintr'odată a părut umbra ei însăși, cu smocuri de păr fălțindu-i în ochi.

Mezinul a șovăit.

Și dintr'odată, în tăcerea acelei curți, a celor câmpuri și livezi și a soarelui copleşitor, s'a auzit o chemare.

Părea depărtată; însă oșteanul, desmeticit din mânia lui de dragoste, a ridicat fruntea, a mai auzit-o odată și a înțeles că vine deaproape, de subt dîmb, de la moara Gârbovului ori de la coliba faurului.

S'a repezit spre porțiță, fără să bage în samă zbciumul împotriva lui a cățelușei celei cu dinți de fier și măsele de criță; a deschis, a apucat frâul, a sărit în șa și în câteva clipite a fost deasupra priporului.

A văzut că de la moara Gârbovului veneau împotriva lui Caraiman, cu tesace scurte, doi bărbați spătoși și rânjiți, tot cătînd să-l taie. În bătătură la moară nu se afla decăt Gârbovu bătrânul care împungea în toate părțile cu nasul căutînd ceva: un bolovan, un lemn, ca să vie într'ajutorul celui încolțit. La covălie în față nu se vedeau nici lelea Mura, nici diacul Radu. De vuiet de nicovală și ciocane, faurul și ajutorul lui nu putuseră auzi nimic. Abia atunci când se arătase mezinul Alexandru în pisc, — ieșeau și ei în priveliște la covălie. Au lepădat ciocanele, au ridicat brațele goale în sus și parcă și-au luat vânt să săvîrșească ceva. Au stupit în palme și au rămas pe loc.

— Ciocanele! ciocanele! a strigat dela jumătatea coborîșului Alexandru, repezînd din tălpi scările și sărînd din șa. Calul s'a proptit în picioarele de dinainte și a rămas ca o stană, pe când călărețul se năpustea la vale. Caraiman, cu ochii aprigi, îl zărea că-i vine în sprijin; deodată s'a oprit, desfăcînd în sus cu brațul un băț de corn pe care-l avea totdeauna cu sine la căruță.

Iată că deasupra acelei priveliști de subt dîmb, dintre moara Gârbovnicului și covălia faurului Bogonos, a plutit șoimul presviterii. Tocmai sus nu departe de poarta curții, se arătase, ca să vadă ce se întîmplă, Ilinca împreună cu jvinile și lighioile, așa cum ies mărginașii satului de răzăși când se întîmplă să fie un harț de război în preajmă.

Alexandru mezinul a chiuit prelung deasupra văii:

— Unde ești... Radulee!

S'a auzit răspuns din luncă:

Hai-hai! hai-hai!

Două răspunsuri. Unul îl cânta lelea Mura.

Caraiman nu-și făcuse zădarnic oprirea și nu sta numai în apărare. A prins a da cu băta când în tesace, când în oamenii cei spătoși și bine hrăniți.

— Dacă are Caraiman în mână bățul de corn, zicea diacul cătră chirandă,

care fugea înaintea lui, nu mai am grijă ; și am când apuca sabia pe care am spânzurat-o în arjar.

— Ți-am spus eu să mai așteptăm o țină, până ce s'or da pe față tăunii, bogănea cu muștrare lelea Mura.

— Hai-hai ! îndemna diacul pe tovarășul său.

Caraiman pălea bine. Unul din grășuni a scăpat tesacul. S'a plecat și, când se ridica, slujitorul lui Nicoară l-a șters cu bățul la tâmplă și l-a umplut de sânge. Indată l-a pălit și pe al doilea.

— Aman ! a strigat cel umplut de sânge îngenunchind.

Mezinul trăsese paloșul, dar se oprise lângă omul fratelui său. Diacul își desprinsese din arjar sabia și venea și el la județ.

Gârbovu morarul își găsisse bucata de lemn de care avea nevoie ca să se amestece și el în bătălie, și se înfățișase șchiopătând. Faurul Bogonos și cu ajutorul lui întindeau oșteanului acela tînăr și falnic ciocanele, neînțelegînd ce poștește domnia lui să facă cu ele.

Mura a venit asupra lor cu ghiare și țipet :

— Să le spargeți capetele, păcătoșilor și nevolnicilor ce sânteiți !

— Aoleo ! că nu m'am priceput... s'a desumflat într'o tînguire lunganul, săltînd barosul.

Diacul a făcut doi pași înainte:

— Inchideți gurile și clonțuri'le. Domnia-sa ține scaun de judecată.

— Da cine-i domnia-sa ? a întrebat fără sfială grășunul ce se afla în picioare. Că noi am venit aicea cu răvaș de la domnia-sa vel-vornic Filipeanu și cu împuternicire de la starostia Neamțului.

Caraiman l-a pălit numaidecât cu bățul de corn la grumaz :

— In genunchi, lingăule ; și răspunde numai când te-o întreba.

Mezinul a întors paloșul cu vârful în pămînt. A privit în sus: vedenia de pe dâmb dispăruse.

— Să-mi spui moș Gârbovu, a poruncit el, de ce-l prigoneau pe slujitorul nostru acești nemernici, de cătră moară ? Căci pe slujitorul nostru l-am lăsat la căruța descălțată, nu-i deatuncea decît cel mult un ceas.

— Acești străini, a mărturisit moș Gârbovu, se aflau la mine la moară, sosiți de dimineață. M'au rugat să-i las să mestece la vatra mea o fiertură de mălai. l-am îngăduit, le-am dat ș'o măsură de mălai, și i-am întrebat cu ce treabă-s în trecere. — Dă-ne, moșule, ș'un talger de brînză, s'au rugat ei, și după ce ne-om pune pîntecele la cale, țî-om spune.

Până ce a fiert ceaunul, că lor le-a plăcut să fiarbă mult; până ce-am gătit brînză ș'am prins cu crîsnicul și șase scobai la lăptoc, și până ce am fript scobaii a trecut bună bucată de vreme. Zice unul : — Să se ducă cei doi feciori s'aducă oleacă de băutură. Unul de la orînda Filipeanului, rachiu ; și celălalt de la crășma Dăvidenilor, vin. Iar cel care se duce la crășmă să întrebe ce oșteni străini s'au poprit acolo în sat. Eu am răspuns că n'a poposit nici un oștean. — Tu să taci, moșnege, a răspuns acesta mai pîntecos, și să faci cum poruncesc eu. Iată o grivnă pentru rachiu, iată o grivnă pentru vin.

— Dar unde-or pune atîta băutură pentru două grivne ? m'am mirat.

— Ori lua cât le trebuie și mi-or aduce cusur, a poruncit acesta mai pîntecos. Cum au purces băieții, ei au dat mîncarea deoparte.

— Ia acuma ai să afli tu de ce am venit noi aicea, zice pîntecosul. Intâi am venit ca să tăiem și să poprim lăptocul morii tale. Așa-i porunca boierului, ca în hotarul Filipenilor să nu se afle altă moară.

— Nu vă îndurați de un moșneag bătrîn, mă rog eu. Sânt răzăș adevărat, cu uric de la bătrînul nostru Filip.

— Dar vel-vornicul nu-i filipean ?

— Nu-i filipean, zic.

— Când ți-o fărma fălcile cu buzduganul, atuncea ai să-l cunoști.

— Ba n'am să-l cunosc nici atuncea.

— Vedem noi acuși, când ți-om scurta limba. Și feciorii tăi, când or veni, pe rând, îi cetluim, le punem căluș și-i dăm pe baltă. Dar ne-om milostivi să te iertăm, cum ai mai fost iertat și altădată, dacă ne-i spune ce te-om întreba noi. Stăpânirea care ne-a trimis te întreabă dacă-i cunoști și i-ai văzut pe oștenii de care am vorbit mai înainte.

— Nu-i cunosc, nu i-am văzut pe acei oșteni.

— Nici pe cei care stau de vorbă cu faurul ?

— Care ? să mă uit și eu, zic. Ies în prag și-l văd pe domnia-sa pe acesta cu bățul de corn. Om bun, strig eu, ia vină încoace și răspunde acestor dregători ce te-or întreba.

Atuncea burduhosul m'a tras de pulpană în moară și m'a plesnit peste gură. M'au trântit jos și m'au pălit în coaste cu ciubotele. M'au sîngerat și m'au ferchezuit cum făcuseră și alți slujbași de aceștia în alte rînduri, după ce, tot așa, întâi i-am hrănit cu mălaiul meu și cu peștele meu. Dar cum mă chinuiam ei ca pe Hristos, iaca și oșteanul de la căruță s'a arătat la ușă, jucându-se în degete cu bățul lui.

Acești doi i-au poruncit să intre în moară. El a răs; apoi s'a uitat peste umărul lor la mine, și n'a mai răs, văzîndu-mă în starea în care mă aflam. A chiuit și a strigat pe unul Alexandru. Atuncea ei s'au dat le el cu tesacele.

— Moșule, a rînjit mezinul, eu sânt acel unu Alexandru.

— Să fii sănătos, s'a tînguit moș Gârbovu...

— Și acest unu Alexandru poruncește lingăilor acestora ai Filipeanului și ai părcălabului de Neamț să-și plece frunțile și să-și primească plata.

A răspuns cu jumătate de glas pîntecosul :

— Sîntem oameni domnești. N'om răbda să ne bată nimene cu toiegele.

Mezinul și-a sclipit iar rînjetul :

— Ba nu te-om bate. Acest slujitor, cu bățul va să vă fărîme întăi dinții.

După aceea vă vor cădea capetele, unde ați vrut să faceți voi judecată acestui bătrîn și feciorilor lui!

— Să le dau eu câte una cu barosul ? a întrebat lunganul.

— Să le dai, așa poruncesc, ca să fie pecetluite gurile. Și-i veți lega în saci cu bolovani, prăvălindu-i într'o bulboană. N'a știut nimene afară de noi, decât șoimul presviterii, care se uita la ei de pe-o creangă de arțar.

Acest județ s'a săvîrșit în pripă și dumnealui Alexandru și-a întors de cătră ei fața spre soarele cel strălucit al zilei. Iar lelea Mura se uita la el cu frică, judecîndu-l în mintea ei ageră că bună dreptate face acest tinerel, dar pe semne că nu i-au mers bine în acea dimineață treburile dragostei.

XII

Ospăț de plecare.

În chilîa mării-sale Nicoară se adunaseră, chemați la sfat, uncheșul Petrea Gânj, mezinul și diacul. Era după ceasul al patrulea al nopții; cucoșii cîntaseră de mult întăia oară; afară, sub cerul posomorît, juca un vînt dinspre munte, sunînd ușurel în cercevelele ferestrei.

Trei făclii de ceară ardeau pe masa cu fața albă de în. Lucea un sîmburaș de aur și la candela de subt icoane. Pașii lui Potcoavă, care se plimbă gînditor, de

la ușă la perdeaua geamului, n'aveau răsunet, între pereții căptușiți cu scoarțe de lână.

Însfârșit măria-sa Nicoară s'a așezat în scaun ; ceilalți au rămas în picioare, cu spatele spre ușă.

— Întimplarea pe care o aflu grăbește plecarea noastră, Lixandre, a rostit increțindu-și fruntea Nicoară. După cât am înțeles din ce mi-a mărturisit și diacul, nu se putea face altfel.

— Așa gândesc și eu, măria-ta, a încuviințat mezinul. În acel pătrar de ceas, am avut vreme numai pentru faptă. Iar de gândit, nu m'am gândit decât la apărarea măriei-tale de toate câte ar fi pricinuit amestecul acelor iscoade.

— Așa este, Lixandre. Atunci cugetul nu era de față; iar acum iată-l între noi, și el spune ce urmări poate avea întimplarea.

— Morții n'au grai, măria-ta.

Nicoară a ridicat ochii spre fratele său.

— Lixandre, nu-i faptă, ca asta pe care ai săvârșit-o, care să nu se vădească.

— Pînă ce se vădește, noi ne-am dus; sintem departe. Toate sînt gata de plecare.

Nicoară și-a clătit fruntea :

— Fapta n'o știu alții, dar e destul că o cunoaștem noi... Capetele noastre n'au asupra lor nici o primejdie, dar rămîn oamenii de acolo, de la moara Gârbovului, și faurii care au ajutat la împlinirea județului.

Potcoavă a privit spre diac.

— Să-mi îngăduie măria-ta, a răspuns acesta, să arăt că, din cât am înțeles, feciorii au de gând să se apere împreună cu bătrânul lor, într'o singurătate. Iar Țiganii nici ei nu vor mai fi acolo, atunci când s'o face vreo cercetare.

— Oamenii își mută locul năcazurilor, a încuviințat Nicoară, zîmbind cu mîhnire, cu pleoapele pe jumătate închise. Acel Vartic vel-vornic va intra în stăpînirea morii și a petecului de răzășie al moșului, destulă gloabă după socotința lui, pentru pieirea slujitorilor stărostiei. Dar stărosția poate va să scurme ceva mai departe, aflînd că sînt amestecați în treaba asta și alții. Neliniști-se-va curtea cu-voasei noastre presvitere, și curtea mazelului nostru Andrei.

— Așa este, a încuviințat mezinul, toate acestea n'am avut când le socoti.

— Se'nțelege ; județul tău e bun și nu te mustru pentru județ. Ci cată să luăm aminte la cele ce rămîn după noi.

S'a făcut tăcere scurt răstimp.

— Cine ar putea stîrni stărosția ? a întreat apoi mezinul. Ce-i pasă dregătorului de la Piatra de doi slujitori puturoși pe care i-a trimes, la rugămîntea aceluia vornic Vartic ?

A dat și diacul alte lămuriri :

— Acci slujitori, a adaos el, ca și alții care au mai fost și pe care Țiganii și Țiganca Mura i-au văzut în alte rînduri, au venit, la stăruința lui Vartic, pentru răzășia Gîrbovului, pe care demult vrea să-l alunge, să-i răpească vadul de moară. Indemnați numai de Vartic, acei slujitori au întreat de noi, ca să-l înfricoșeze și mai mult pe bătrîn.

— Atuncea dacă-l pălim și pe Vartic, a mormăit cu mînie uncheșul Petrea, apoi pîrcălabul va sta în pace într'ale sale, gîndindu-se numai la cîștiguri, la pîlcocane și la toate câte sînt de folos ființei sale. Slujbași ca cei care s'au prăpădit se găsesc cît lumea asta. Iar județul domniei-sale Alexandru drept a fost cu atît mai virtos cu cît asemenea păcătoși se aleg dintre răzăși care-și vînd slujba pe-un bîlid de linte, împotriva fraților lor.

— Cum să-l pălim și pe Vartic ? a zîmbit iar cu înfățișarea-i de mîhnire

Nicoară. Nu socoti domnia-ta că atunci aprindem în urma noastră un pojar, care într'adevăr ar amenința pe iubiții noștri?

— Măria-ta, eu am săvârșit asemenea trebi, și socot c'oi izbândi ș'acuma.

Sâmbătă, logofătul Iorgu Samson, a împănat căruța lui Caraiman cu de toate, merinde pe-o săptămână, grăuncioare pentru cucușul cel isteț carele intra iarăși în straiță; dohot amestecat cu său, ca să nu suferă de uscăciune osiile, și alte multe de trebuință la o gospodărie pe roate ca cea a pribegilor. În sara de Sâmbătă logofeteasa Maria a copt pită.

Diacul Radu a căutat pe badea Ghiță Botgros și a stat cu el la sfat pină într'un târziu.

Jale îi era lui badea Ghiță că rămîne singur.

Diacul l-a cuprins de după umăr, stringîndu-l cătră sine.

— Dar ai pe căpităneasa Marga, frate dragă, este cine să te mîngîtie.

— O am; și deocamdată este; dar dragostele îs cu ace și cu cîrlige, precum se știe, dice; și într'o bună zi mi-oi lua de-o samă ș'oi porni în lume să-mi caut prietini, și nu mă las până ce nu l-oi găsi mai ales pe Radu diacul. Văd eu că trec anii, se surpă domniile și împărățiile, se învâluiesc în războaie vitejii; numai eu rămîn aici pe loc. Am de gând să mă smulg din rădăcină și să mă duc pe furtună unde se bat munții în capete.

— Nu te-ași sfătui.

— Ba să mă sfătuești, dice, căci altă viață decât asta n'am; și dacă nu săvîrșim nimic, nevrednici vom fi, nevrednici vom pieri!

Badea Ghiță și-a șters genele umede cu coatele, întăi din dreapta și apoi din stînga

— Să-mi razi mustața, dice Radule, a smărciit el, dacă n'oi veni și eu unde vă duceți domniile-voastre. Și când oi veni, să vă fie milă de mine și să nu m'a-lungați.

Radu Suliță îl privea în tăcere și dus pe gînduri pe prietinel său.

A doua zi mult înainte de al patrulea ceas al dimineții, dăvideanul cel nalt și cu nas ascuțit s'a aflat călare la căruța lui Caraiman, care potrivea cu grijă pânile în chilna de dinapoi.

— Buna-dimineată, frate Caraiman, și să nu-ți fie niciodată inima așa cum mi-i mie acuma.

— Înțeleg, bade Ghiță, a răspuns cu blîndețe slujitorul, dar n'avem ce face; așa-s trebile oștenilor. Ne bate vîntul cătră miază-noapte. Degrabă, degrabă fi-vom la Praguri.

— Unde să fie asta?

— Apci în ținuturile căzăcești, bade Botgros.

— Ehei! După câte am auzit povestindu-se, acolo ar fi de mine, în locurile unde vitejii își dobîndesc slobozenia. Iaca, eu nu mai am ocină în acest pămînt al Călărețului, strămoșul meu; dar mă socot tot răzăș. Iar filipenii au prăpădit tot, n'au rămas buni decât de sapă lată!

Caraiman, la aceste vorbe ale lui badea Ghiță, s'a pălit cu palma peste frunte.

— Să te uite relele, bade Botgros, cum am uitat eu porunca de la uncheș în privința dumatile.

— Da' ce poruncă? Că eu pe domnia-sa am venit să-l caut, la ceasul al patrulea.

Fără a-i răspunde deocamdată, slujitorul cel oacheș a început a cotrobăi într'o latură a căruții; și, după ce a găsit ce căuta, a întins lui Badea Ghiță un paloș lat, în teacă de piele.

— Porunca mea e să-ți dau acest paloș, să-l porți cu domnia-ta, calare.

— Și după ce l-oi purta, ce să fac cu el ?

— Nu târzie vreme, vei vedea. Mai întâi cată să te aduni cu Alexa Vulpea.

După aceea vine diacul. Și la urmă vă caută uncheșul pentru o socotință a dumisale tainică.

Botgros a primit paloșul, mândrindu-se ; l-a tras din teacă și l-a cercetat și pe o parte și pe alta, cercându-i tăiușul cu degetul.

— Paloș din vremea veche, s'a mirat el, scânteindu-l. Te-ași întreba dacă i-ai dat unul la fel și lui Alexa.

— Nu. Vulpea își are sabia lui. Acesta-i paloș.

— Ce să fie pricina, că mi-l dă în mână ? Poate pentru isprava unde ne ducem ? Am a tăia cumva o căpățină de dușman ?

— Nu rîde, bade Ghiță și nu șăgui. Că, de vreme ce uncheșul Petrea îl pune în mâna dumitale și ți-l și dăruiește, apoi înșamnă că ești un om al său de încredere, în care se bizuie.

— He-he ! nu socot că m'a pus să zbor căpățina cuiva.

— Vei vedea numaidecât, n'ai grijă, după ce te-a duce uncheșul Petrea la harț.

— Toate bune, a răspuns cu mulțămire badea Botgros ; să-mi razi mustața dacă nu i-a plăcea uncheșului cum învîrt acest paloș. Da-i greu, măi omule !

— Ca pentru un braț ca al dumitale.

— Greu ; dar când m'oi pune, nici n'am ce face cu el.

— Ba după cât înțeleg ai să ai ce face cu el.

Cum șăguiau ei astfel, slujitorul lui Potcoavă și omul mazilului, fiind amândoi înveseliți de băutura pentru supărarea plecării, iată s'au arătat, încalarați gata, uncheșul Petrea Gânj, diacul Radu și Alexa Totîrnac. Ș'aceștia aveau privirile aprinse. Diacul Radu, pe lângă sabia de la obloc, purta o săneață în curmezișul tarniței, și, la ciochine, arcul lui cel scurt și cucura de săgeți.

— Bună-dimineață ! a răspuns uncheșul la urarea slujitorului mazilesc, și să-mi dai dumneata, bade Ghiță, paloșul.

Slujitorul mazilesc s'a supus cu părere de rău ; dar n'avea ce face. Se uita cu sfială la încruntarea fioroasă a moșneagului.

— Apucați înainte, Ghiță și tu Alexa ; dați pinteni cailor, tăceți, nu întrebați și apucați de-adreptul, pe unde știți, la biserica Filipenilor. Trebuie să tragă îndată clopotele de încheierea slujbei. Cum ajungeți, cum vă opriți. Om fi în clipă lângă voi, eu și diacul.

— Ce-o fi ? se minuna în sine Botgros. S'o fi ducând să-i sfințească paloșul popa de la Filipeni ? Să vedem ce face uncheșul când e cu chef...

A pus pinteni balțatului său, ținându-se scară la scară lângă Totîrnac. Ar fi întrebat ceva pe Alexa, și tot întindea spre el gātu-i lung. Alexa l-a fulgerat cu ochiul și a încruntat la el sprinceana — să tacă. Nici Alexa nu dusesese la ureche în dimineața aceea...

Au apucat pe-un șanț de hotar între Dăvideni și Filipeni. Omul mazilului simțea că din urmă vin cu repejune ceilalți doi — uncheșul și diacul. Și de ce-i simțea mai aproape, de ce mai des bătea în balțat cu pintenii.

Biserica ! Desfăl de sărăcuță ; oamenii de azi din Filipeni nu mai au cu ce-o griji, ca să fie ca în vremea de demult, ca o mireasă. Prind a suna clopotele, parcă ar boci vremuri trecute.

— Stai, Ghiță ! a icnit înăbușit Alexa Vulpea ; vrei cumva să intri în pridvor ?

Botgros a strîns zabala. Amândoi, el și Totîrnac s'au oprit încremenind ca niște stane.

I-a privit pîcliș din toată grăsiimea sa Vartic biv-vel vornic, carele ieșea întru toată fudulia boieriei sale din biserica cea săracă a Filipenilor. Ghiță și Alexa n'au ferit caii, după porunca ce aveau să aștepte pe uncheș și pe diac, care au și sosit închizând calea. Vartic biv-vel vornic a dat să ocolească prin cealaltă parte. Dar dintr'odată l-a oprit pe loc porunca înfricoșată a uncheșului.

— Să steie pe loc boierul. Ii aduc domniei-sale solia.

Vartic s'a oprit în blana-i până în pămînt, s'a uitat pieziș în latura de unde venea porunca; a stat o clipă în cumpănă și și-a pus peste pletele-i cărunte cușma de miel negru.

— Poate-i poruncă de la Domnie? a întrebat domnia-sa, nedumerit.

Uncheșul a întors fața-i aspră către norod, care se bulucise în preajmă.

— Feriți, oameni buni, a grăit domnia-sa. Dați-vă către gropnița bătrînelului vostru Filip și nu încurcați aicea treaba noastră.

Poporul s'a dat cu grabă îndărăt, până într'un loc unde nu puteau auzi, dar puteau vedea.

— Boier Vartic, a urmat uncheșul cu glas mai domolit dar tot întăritat. Nu sîntem solii de la păpușa Ismailitenilor. Am venit c'o solie de la alt Domn și stăpîn. Teme-te de el și scoate-ți cușma.

Vartic biv-vel vornic s'a supus. Și-a tras de deasupra pletelor cărunte cușma. Ochii uncheșului îl așteptau crunt.

— Ce poștești domnia-ta? a îngînat el.

— Poftesc să nu se știe nimic de întâmplarea unor slujitori care au avut poruncă de la domnia-ta să bată pe Gârbovu, răzășul ce-a mai rămas în Filipeni, și să-l alunge de la moară împreună cu cei doi feciori ai săi.

Biv-vel vornic Vartic își frămînta palmele.

— Acei slujitori care s'au dus la Gârbovu nu s'au mai întors și eu le-am dat poruncă să nu asuprească pe Gârbovu.

— Să se uite tot, și de ce s'au dus și dece nu s'au mai întors; și nimeni, nici din partea domniei-tale, nici din partea stăpînirii, să nu se atingă de oamenii trăitori astăzi la Filipeni și Dăvideni. Să nu-i supere nimeni c'o vorbă, să nu-i păgu-bească de un fir de păr.

Uncheșul a tras paloșul și l-a ridicat către nouri.

— Dacă nu te supui poruncii, atunci vei pătimi. Căci spune stăpînul meu, că din pricina onora ca domnia-ta nu mai are norodul nici bob de grîu să-și hră-nească pruncii, nici loc de mormînt să-și îngroape bătrîinii, nici lacrimi să-și plîngă robia. Dacă boier Vartic poștește să-și păstreze capul pe umeri, atunci s'as-culte porunca ce-i dau. Iar dacă va cuteza boier Vartic să nu asculte porunca ce i se dă, îi va cădea capul! Iar părcălabii să cunoască încă odată că la Moldova Dom-niile se schimbă lesne. Să ia aminte și ei de primejdia căpăținei. Cunoaște, rogu-te acest paloș și teme-te de el.

Vartic a ingenunchiat; și în acea clipă s'a surpat văzduhul de tunetul săneței care a bufnit asupra nourilor. Biv-vel vornicul și-a lipit fruntea de pămînt, cutre-murat pînă în rărunchi. Uncheșul a întins lui badea Botgros paloșul:

— Bagă de samă! a grăit uncheșul cu sprinceana coborîtă. Uite-te la el; ține-l în pumn și cumpănește-l. E îngust la strajă; se lățește la vîrv. Când trebuie, te duce după dînsul; se cere el singur la județ.

Ghiță a primit cu smercnie paloșul și a sărutat uncheșului mîna.

Cei patru călăreți au pus pînteni și s'au dus învăluți în pulberi. Abia atunci a îndrăznit popa Florea să scoată capul din pridvor. Sfinția-sa auzise toate — și se înfricoșase ca de un sfîrșit al lumii.

Când au ajuns la casa cea mică a lui Iorgu Samson, cei patru au găsit prînzarea gata; și sta în capul acestei mese de despărțire însuși măria-sa

Nicoară, cu mazilul Andrei la dreapta sa. Era o adunare de bărbați. Slujea Caraiman mîncările, iar logofătul dregea băutura.

Intrînd ca să-și ia locul la stînga lui Nicoară, uncheșul și-a pălit cușma pe-o sprinceană și a avut zîmbet șagalnic pe care arar i-l vedeau tovarășii săi.

— Jucăria asta, a grăit el, am mai făcut-o cîndva, la domnia lui Despot Eraclid; dar nu se găsește pe lume tagmă ca cea boierească, mai fără dreptate și cuvînt. Pentru că nu mi-au ascultat sfatul, multora le-au zburat capetele la domnia Lăpușneanului Vodă. Să nu socoată acest Vartic că noi nu ne-om aduce aminte, cînd ne-om întoarce cu măria-sa Nicoară. De aceea lăsăm paloșul nostru într'o mină vrednică.

— Ai auzit? a întrebat diacul, făcînd lîngă el un loc înghesuit lui Badea Botgros. Această uneltă, a spus și măria-sa Ion Vodă, fi-va izbăvirea asupriților.

Slujitorul mazilesc s'a făcut mai mic în umilința bucuriei sale. Ochii lui arzători cătau cu evlavie spre acel bărbat viteaz care sta în capul mesei cu nume mare și vîlvă între noroade. Umblau și cîntece în lume despre el. Sta cuviincios și fără semeție, cu pletele-i crețe pieptănate cu cărare în moalele capului, ca sfinții.

Abia cînd s'a descoperit și și-a așezat sub scaun cușma, uncheșul Petrea a băgat de samă că alătura de el locul mezinului era gol. Chiar în acea clipă Alexandru venea înfierbîntat și pălit de soare, cu mare grabă. S'a așezat lîngă Nicoară, rugînd pe bădița lui de iertare. Ochii lui Gânj bătrînul s'au umbrît de asprimea lor obișnuită.

Logofătul Iorgu a umplut cupa cea mare de ospețe și, după ce-a luat după datină credința, a întîns-o capului mesei.

— Vă închin vouă, credincioșilor mei, acest vin, a grăit Nicoară înălțându-se din scaun. Nădăjduiesc, cînd ne-om întoarce, să plinim diata fratelui nostru spărgînd pe mulți răi din țara Moldovei.

S'a plecat ușor cătră frații săi și a trecut uncheșului Petrea cupa. Au băut pe rînd ceilalți nouă și le erau privirile înSORITE.

— Dacă a mai rămas un pic, a cutezat a grăi și badea Ghiță, milostiviți-vă și mi-l dați mie ca să-l închin și eu măriei-sale.

Și dacă nu ne-om mai vedea, a șoptit el diacului, dacă nu ne-om mai vedea în această lume și în această viață, apoi să-mi radeți mustața.

Măria-sa Nicoară a privit cu mirare la slujitorul mazilesc și i-au plăcut vorbele lui.

Bucurată a fost plecarea aceea pentru unii și întristată pentru alții. Mai stăruia încă la asfințit pe munți o lumină de aur, cînd, deschizînd pleoapele din lacrimi, jupînița Ilinca n'a mai văzut în pajiște nici căruța cu cei doi roibi și cu Caraiman sub covergă, în chilna de dinainte, nici pe ceilalți călăreți străini care acuma se îndrumau pe căile negre ale întîmplării. Pulberea purcesului lor se potolea. Iși ridicaseră cușmele închinîndu-se; apoi nu mai întorseseră frunțile, și acuma în locul lor era ca o pustie, mormînt al visurilor unei copile.

Bătrînul Andrei Dăvideanu se întorcea cu pași înceți spre casa mare, cu mazilița lui împovărată de tristeță. De mult tăceau acești doi bătrîni cînd se aflau împreună, nemaivînd ce-și spune.

În cerdac, lîngă nașa Olimpiada, fata își stăpînea suspinele și-și culegea cu degetul cel mic de la mîna stîngă lacrimile.

Presvitera Olimpiada o cerceta cu vorbe iscusite.

Să-i spuie nepoata mazilului:

N'a ademenit-o cumva tînărul cel îndrăzneț? Nu-i presăra în cale glume, ca licurici?

Nu, n'a ademenit-o, se împotriva ea cu cornițele, suspinînd.

Nu i-a suflat cumva vorbe fierbinți la ureche?

N'a ridicat-o de subsuori trăgînd-o spre el, sufletul să-i soarbă ?
N'a îndemnat-o la jocuri primejdioase între căpițe de fân și ierburi necosite ?
Nu și nu !

Fătărnicia vîrstei o îndemna pe Ilinca să tăgăduiască pe cînd o ardeau încă simțurile răscolite, adică demonii, — cum spuneau oamenii de altădată.

Presvitera o sfredelea cu ochii ei negri.

— N'ai nimic a mărturisii ?

Copila avea de mărturisit — minunea vieții ei, dar nu atunci. A plecat fruntea și presvitera a mîngîiat-o cu milă.

XIII

Sfat de drum.

Drumul cel mare din stînga râului era de pe vremea cînd moșnenii s'au întors din bejenie cu trei veacuri în urmă, după ce se astîmpăraseră viscolul urgiei Tătarilor. Pomenirea lui Behadîr mai-marele lor nu se stînsese ; o mai aduceau aminte copiilor bătrîinii în povești de groază. Dar călăreții cei negri ai pustiei trecuseră, întorcîndu-se înapoi la hanul lor de la Karacorum ; și soarele a lucit iar asupra cîmpiilor și apelor acestui rai din valea Moldovei. Monahii și-au căutat altarele risipite, gospodarii cei bătrîni vetrele ; Dragoș Vodă a coborît din Maramureș cu soții săi, întocmind iar Domnie și dreptate cu sabia, așa erau de ademeniți cei tari să asuprească pe cei slabi. Și atunci, cînd s'a intermeiat scaun domnesc la Baia și pe urmă la Suceava, au ieșit noroadele să sape drumul cel mare ce se află și astăzi în ființă, și s'au înșirat satele ca mîrgăritarele în lungul acestui drum, dela cetatea nouă a Romanului pînă la Humor, și de acolo cătră altă cetate nouă a Sucevii.

— Toate așezările omenirii sînt aicea mîndre și la vedere, zise uncheșul Petrea, cătră domnia-sa Nicoară și cătră mezinul Alexandru.

Uncheșul Petrea călărea în stînga lui Nicoară, iar mezinul în dreapta.

— Mîndre și frumoase... Le cunosc de cînd am slujit la curțile voievozilor. Pe măriile lor le petreceam la mănăstirea Neamțu cu pohfală, la parastasele adormiților Domni care se află astrucați acolo. Se mai văd aceste sate de răzăși cît mai ține lumina, pînă într'un amurg. Pe urmă le părăsim și apucăm la dreapta, ca să ne depărtăm de priveliștea lor. Mini ne-ar întîmpina și ne-ar întreba răzășii la fiecare han și crîsmă, căci oamenii de aicea sînt prea doritori să afle cine-s drumetii și-i roagă să le spuie toate veștile cîte se aud din om în om. Pentru această pricină m'am rugat mării-tale să ne dai poruncă a trece pe calea codrului de la dreapta, care ne scoate cătră valea Șomuzului și a Siretului.

— Porunca e în inima mea, a răspuns Nicoară, căci vreau să facem popas la locul unde a fost curtea Liteanului .

— Răsfățată curte, mării-ta erai plăpînd cînd ai părăsit-o, ca să te duci la școală în țara leșască. Te-am călăuzit eu la Liov, și după aceea nu te-ai mai întors.

Nicoară a suspinat. A plecat prunc și acuma-i cărunt...

— Să nu-mi uit vorba, mării-ta. Pe calea codrului nu mai întîlnim decît rar sate. Omenirea s'a tupilat în vîgăuni după o socotință veche că bine este a te feri de lotri, atît domnești cît și ceilalți. În valea Moldovei satele se țin de mână și se pot apăra la nevoie. Aici, în codru, necăjiții ocolesc silnicia, ferindu-se în ascunzișuri, și pălesc și ei cînd le vine la îndemină. Aicea trăiesc ca vai de ei pămînteni mai vechi, care au stat lipiți de pămînt, în vizuniile lor la vremuri grele ; pe

cînd în valea Moldovei s'au așezat bejenarii sosiți cu Domnia, ca rîndunelele în primăvară.

Mezinul s'a amestecat fără pricină în poveste.

— Frumos le spui domnia-ta, uncheșule, pe toate. Numai căt mă gîndesc că, dacă-s satele rare și ferite de oameni, n'om găsi popas când ne va trebui. Bag de samă că la asfințit s'au așezat nouri și poate să vremuiască la noapte ori mâne.

— Ba eu și cu uncheșul avem alte semne, l-a dojenit Nicoară pe mezinul său. Soarele a privit înapoi din zarea munților, pe subt sprinceana celui nou ca să nu ne uite. Lostunii fulgeră hăt sus, în înălțime, după gîze. Iar acuma, la însurare, rațele au prins a umbla în stol cu grabă, depănîndu-se și încrucuiîndu-se. Vin și peste codru la Moldova, din bălți depărtate. Nu-s semne de vreme rea.

— Dacă asta-i astronomia mării-tale, mă închin.

— Iartă-mă, Alexandre, a zîmbit Nicoară întorcînd o privire piezișă spre fratele său: eu n'am avut ca tine dascăl pe vestitul Inovroțlavski, ucenic al lui Copernic. Ca și uncheșul nostru, și ca și prostimea, am învățat din năcazurile noastre schimbările vremii. Adevărat că la Moldova și vremea umblă fără noimă ca multe altele; încă nu simțesc înțepătură în coastă, și asta îmi pare alt semn prielnic.

— Acesta e cel mai bun semn, s'a bucurat uncheșul.

— Inșă, a întâmpinat fără voie bună mezinul, în codru și'n întuneric cum ne-om călăuzi?

— Eu ți-oi răspunde domniei-tale, Alexandre, că, deși nici n'am auzit pînă acuma de acel dascăl vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul când răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă, avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie s'ajungem. Și mai pe urmă, a adăogat uncheșul uitîndu-se pe de-asupra codrului, — bună, rea, vremea fi-va cum va binevoi, noi n'avem putere s'o schimbăm dacă va fi să fie rea. Nu mai puteam întîrzia la Dăvideni, cu toate că unii și alții ar fi poftit altfel.

— Care-s aceia, unchieșule? Ai putea oare să mi-i spui pe nume?

— Cum nu? Eu și cu mării-sa Nicoară. Mării-sa pentru că i s'ar mai fi cuvenit hodină, după ce s'a războlit; iar eu, ca să-mi mai hodinesc ciolanele bătrine.

— Aha!

— Apoi da!

Mezinul a tresărit, gata să repeadă un cuvânt necugetat. Nicoară l-a potolit strîngîndu-i brațul.

Înainte, călăreau diacul și Alexa. Au și ocolit la dreapta pe un drumeag de țarină pe când se schimba împunsătura de vorbe dintre bătrîn și mezin.

— De-acu am apucat calea dreptății, a mormăit moș Gânj.

— De ce-o fi fiind asta și nu alta? s'a mirat mezinul.

— Se va vădi când va sosi ceasul.

Părea o vorbă cu două înțelesuri. Mezinul a lăsat-o totuși să treacă scrișnind.

În urmă venea sunînd din obezi căruța, cu Ile Caraiman mînînd roibii, și cu ceilalți slujitori, doi dinainte și doi dinapoi.

Nemulțămirea și mânia mezinului erau pricinuite de fierbințeala gîndurilor ascunse. Nu cuteza să se rupă de lîngă Nicoară și să se întoarcă unde i se părea că și-a găsit raiul visat. În el se scutura, cătînd să rupă lanțurile, fiara patimii lui. Și totuși înțelegea nesăbuirea unei asemenea întoarceri și batjocura unei datorii pentru care jurase: În ființa lui era de mult intrată și frica de fratele său mai mare. Acuma, la cărunție, firea lui Nicoară se mai potolise: dar Alexandru cunoscuse înfricoșatele salturi ale hatmanului Potcoavă de altădată, și se cutre-

mura de amintirea lor. Acest bărbat blind, cu pletele pieptănate în două părți ca ale sfinților mucenici de pe iconostas, ridicase căzăcimea de la Praguri, pregătise de război patruzeci de dubasuri negre cu câte patruzeci de lopeți, și numai cu aceste vase ușoare intrase în Mare și, cu vînt norocos în pînze, ajunsese la Sinope, în țara necredincioșilor. Se întorsese de acolo cu pradă, dar cum se întorsese? biruind furtuna și talazurile...

S'ar putea să-i calce voia? Și apoi cu ce scop și cu ce urmări? Când lumea-i plină de dobîndă, de flori și de muieri... Să-și plece fruntea la mila unor răzăși săraci? Să vie să-l culeagă slujitorii domnești pentru o faptă care poate s'a și vădit?

Cu ce ochi de miță îl privea acea presviteră la plecare, și cum mâna pe care i-a sărutat-o a pus-o în creștetul lui mîngîindu-l... Iscusită și înțeleaptă bătrînă. Poate l-a înblînzi și pe dînsul între jigăniile și lighioile ei...

Departa de el ispitele nebune! Departa de el pornirile nesăbuite! Sorții vieții lui sunt legați de hotărîrea lui bădița Nicoară de a dobîndi scaunul Moldovei. De asta fac acest drum cătră taberele Zaporojenilor, unde vor afla prietini și ajutor. Nicoară va năimi oastea de care are nevoie. Și cînd va pîli a doua oară, țara va fi a lui. Până atunci nu-i departa și Dăvidenii nu fug din locul unde se ailă.

Covrul *) ascuns sub lespede cu pisanie a Călărețului, vorbele care s'au rostit acolo, dintr'odată s'au umbrit și s'au stîns în întuneric și'n murmurul înfiorat al codrului.

— La ce te gîndești, Alexandre?

— Mă gîndesc că am făcut bine plecînd grabnic, bădița Nicoară; așa, repede vom ajunge la prietinii noștri și curînd ne vom întoarce.

Uncheșul a pus cu glasul amar întîmpinarea sa:

— Trebile pripite de război aduc mai mult pagubă de cît dobîndă! Se vede asta și din ce ni s'a întîmplat la Iași. Eu cunosc și pe vinovați, stăpîne Nicoară și Alexandre. Vinovat e un moșneag neînțelept care a crezut zvonuri și vești cum că s'ar găsi la curtea domnească din Iași Irimia pîrcălabul, fiind ziua și noaptea cu domnul său ca sfințic de taină. Și acel moșneag se jurase și se blăstămase pe sine însuși ca să n'aibă tihnă și pace până n'a lua cu sabia țeasta aceluia cîine vînzător.

— Lucruri trecute, uncheșule... a rînjit mezinul.

— Lucruri viitoare, uncheșule Petrea, a mîngîiat Nicoară pe slujitorul său. Pe lîngă acel bătrîn, am fost nebăgător de samă și eu, punîndu-mi în primejdie ființa. Dacă ași fi pierit, rămînea în veci neîmplinită diata fratelui nostru Ion Vodă.

— Povești trecute, bădița Nicoară.

— Poveștile viitoare le-om face să fie mai iscusite, a mormăit uncheșul.

— Știi ce, Alexandre? a zis Nicoară, întorcîndu-se cătră fratele său; hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea.

Mezinul dintr'odată a fost mișcat până la lacrimi. Cuvintele din urmă ce rostise bădița său Nicoară, erau cuvinte vechi de pe cînd petreceau amîndoi în unele seri la Bieloveț în Ucraina, aflîndu-se ucenici la Bar. Se certau pentru învățăturile și filosofiiile dascălilor lor, și la urmă bădița Nicoară rostea cu voie bună acele vorbe:

— Hai să ne împăcăm și să ascultăm ce ne spune pădurea.

Ca și atunci demult, a închis ochii, ascultînd tăcerea. Cînd și cînd sunau suiete; după aceea pornea un zvon ca valuri de departe la scocul morii. Nu se mai auzea nimic o clipă până ce dintr'odată chema buha din adîncimi cu glas de spaimă. Și apoi se împietrea iarăși muțenia, cu ochi rotunzi neclintîți.

*) culcușul.

Totuși, în acest răstimp, în sufletul amînduror fraților care ascultau se împletea un cîntec stîns abia auzit ca în somnie, cîntec al poveștilor și al aducerilor aminte a rîndurilor de oameni care s'au petrecut ca florile fără roadă, subt robii mute, în viață fără bucurie, în moarte fără răscumpărare...

Poveștile și doinele iubiților care nu mai sunt au strecurat în sufletul lor asemenea înțelegere tainică.

Intr'un răstimp, s'a prefirat prin cununile copacilor lucirea pătrarului de lună, și calea s'a luminat ușor. Dar din când în când treceau prin văzduh perdele de nori, întunecînd-o.

— Acuma ce-or fi spunînd astronomiile? a întreat uncheșul pe mezinul Alexandru.

A zîmbit Nicoară, deșteptat din aduceri aminte:

— Acuma, uncheșule Petrea, astronomiile trebuie să-și facă socotelile și după aceea s'aștepte.

— Ba socotelile mele-s de față, a răspuns uncheșul. Noi, prostimea, ne uităm la cupa lunei zugrăvite pe cer. Și dacă o vedem cum e acuma, aplecată, înșamnă că nu poate ținea apă și o varsă; așa că e semn de ploaie.

— Atuncea vremea ne este împotriva, uncheșule. Ce-om face?

— Om face, ce-am făcut totdeauna la asemenea nevoie. Ne dăm subt poala celui mai vechi fag și-l rugăm: fagule, bătrînule, primește-ne în popas. Și el ne primește. Ploaia trece și noi ne vedem iar de drum. Dar pîn'ce s'or strînge nourii vremii rele și-or ține sfat mormăind din tunete și clipind din fulgere, noi ajungem.

— Unde? a rîs mezinul. Unde putem ajunge prin aceste singurătăți.

— Ajungem la jumătățile de om.

— Astăzi îți place să șaguiști, căpitane.

— Căci îl văd zîbind și în putere pe stăpînul nostru. Jumătățile de om, Alexandre, trăiesc între ziduri și subt clopote. Sunt monahii de la Pobrata, măriata, s'a întors el cătră Nicoară. Vulpea știe calea; n'avem grijă. Când a cînta de al doilea cucoșul lui Ile, am ajuns.

— Dar pînă va cînta de-al doilea cucoșul lui Ile Caraiman, trebuie să cînte dintăi.

— Apoi domnia-ta, Alexandre, nu cunoști sama pădurii? Afară, se îngîna noaptea cu ziua: iar aici suntem parcă în țăriile nopții. Dacă ajungem la un izvor înșamnă că începem a coborî cătră valea Siretului. Atuncea adăpăm caii și ne potolim și noi arșița. Și atuncea socotește vremea ornicul lui Ile, întăia oară. Nu mai stăm mult lungiți pe iarbă verde; caii au păscut o toană și stau din ronțait. Atunci e vremea să încălecăm iar.

Vorbind astfel au mers și-au mers, și nourii tot goneau unii după alții, cătră soborul lor din miază-noapte la un munte.

— Ii zice Deleleu, dădea lămurire Vulpea. Și subt nourii care s'adună acolo, viețuiește un sihastru și se roagă. Numai la viforele iernii intră în peștera lui și se hodinește pe pat de mușchi; însă vara stă numai afară în izbeliștea vîntului și a ploii și se roagă pentru toți oamenii păcătoși de pe lumea asta.

— Bine face că se roagă și pentru noi, a dat încredințare uncheșul Petrea. Dar ruga-s'ar mai bine pentru cei pe care îi plouă nevoile și grijile și nu mai pot răsufli de clăci și dabile. Ruga-s'ar să cadă trăsnetele nu pe Deleleu, ci la curtea de la Iași unde doarme acuma Șchiopu-Vodă. Și când a tuna înainte de-a trăsni, săgețile fulgerului să-i arăte semn cătră locul unde a pierit măriia-sa Ion.

— După ce ajuns nourii la acel munte, a urmat a da lămurire Alexa Vulpea, apoi se învîrtejesc și vîntul se întoarce. Acuma vîntul curge într'acolo, cătinel; dar cum va sta, prinde-va a suna mai tare căuțîndu-și urma.

— Atuncea sus ! a poruncit măria-sa Nicoară. Frate Alexa, treci iar înainte cu diacul și arată-ne calea.

— Mult nu mai este, măria-ta. Cum dăm în vale, iaca și mănăstirea, chiar în margine de codru.

Vântul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiu. Intr'un răstimp s'a făcut liniște ; atuncea au văzut, pe zarea depărtată a văii Siretului, turlele bisericii mănăstirești. Chinovia era împresurată cu zid ca o cetate.

Drumeții s'au oprit la porțile ferecate. De-a călare, Alexa a bătut cu straja săbiei. Diacul a dat chiot.

— Frate portar ! Hei, frate portar, ieși la meterezul cuvioșiei tale.

N'a dat nimeni răspuns. Vulpea a bătut iar și diacul Radu s'a întărit iar a striga. Ar fi putut părea locul pustiu, dacă nu s'ar fi văzut prin ferestruicile turlei lucirea făcliilor.

— Care-i acolo, oamenilor ? a strigat un glas supărat la meterez.

— Creștini care cer găzduire, a răspuns cu aceeași supărare uncheșul Petrea. Dă-ne drumul, și ți-om fi mulțamitori.

— Câți sînteți ? Aud glasuri amestecate și tropot.

— Zece sîntem, nu mai mulți, părinte portar, a glăsuț mai blând uncheșul.

— Domnul cu voi ! Duceți-vă și cătați gazdă în altă parte ! Noi nu primim oșteni !

Alexa ascultase cu luare-aminte aceste cuvinte de amenințare. A proptit c'un semn pe uncheș de la răspunsul pe care acesta îl pregătea. A strigat :

— Ascultă ce-am să-ți spun eu, frate portar...

— Acesta-i altul ?

— Altul, frate portar; și te întreb eu pe tine, puturos călugăr, cum cutezi a necinsti casa Domnului tău Hristos ? Căci Domnul tău a miluit străinii, iar tu îți batjocorești jurămîntul ce-ți poruncește să fii ca stăpînul la care te închini ! Atunci ne-om duce la creștinii mireni ! Aicea-i viziunea lui Belzebut.

Călugărul de la metereze a tăcut o clipă, cutremurat, se vede, de mare uimire. Diacul scăpărase și aprinsese lumină dintr'o funioară de fân. Când și-a grămădit călugărul barba în gura meterezului ca să vadă și să răspundă, funioara de fân s'a stîns.

— Cine-i cel care grăiește ? a strigat el cu alt glas. Parcă ași cunoaște asemenea viers.

— Cunoaște-l și te rușinează, Agatanghele ! Eu sînt fratele tău de cruce de la Dăvideni ; amîndoi ne-am fustiit acum zece ani din pricini știute, iar tu te-ai așezat aice unde te-am și cercetat într'o vară la Sînpetru.

— Tu ești, Alexa ? Mă miram de ce-mi sună dulce blăstămul tău. Cum să fac ?

— Să faci bine. Să deschizi porțile și să dai drumul la hodină stăpînului nostru măria-sa Nicoară. Noi om dormi pe-afară.

— Unde se află una ca asta ? pentru prietini avem loc, frate al meu Alexa, creștini sîntem și urmăm pildele învățătorului nostru.

— S'a și văzut.

— Vă cer iertare tuturor ! a strigat cu putere fratele portar ; și-mi iau canon patruzeci de *tatăl-nostru* și patruzeci de mătăni sara și dimineața, patru zeci de zile !

— Lasă ispășirea și deschide porțile !

— Numaidecât !

Cum a deschis porțile, cuviosul Agatanghel și a îmbrățișat pe fratele său Alexa, astupându-i obrazul cu barba lui cât un măturoi, s'a și auzit huruitul tunetului pe de-asupra codrului. Ridicând de-asupra capului făclia închisă în finar, frațele portar a cunoscut numaidecât care-i mai-marele. Tocmai atunci descăleca, și cuviosul Agatanghel i s'a închinat cu smerenie.

— Pofțiți în cerdac la stăreție, fraților creștini, și chem numaidecât pe prea cuviosul nostru Paisie starețul, ca să vă cunoască. Acuma-i în biserică, la racla Domniței. Tot la o săptămână, Duminica, îi facem rugăciuni și pomenire. Vă rog grăbiți-vă; aduc frați să puie caii la adăpost și creștinul de la căruță a priveghia rînduiala lor ș'a dormi la odaie. Vă rog iertați-l pe păcătosul și nevrednicul Agatanghel și să nu-l pîrască măriia-sa cuviosului stareț.

Fără multă întârziere, arhimandritul Paisie s'a înfățișat și a pofțit la lumină, în odaia cea mare a stăreției, pe oaspeți.

Era un bărbat tânăr încă, sprincenat și cu ochi pătrunzători, parc'ar fi privit din haiducie.

I-a plăcut lui Nicoară că nu și-a început vorbirea cu tînguiuri, și numai se silea să înțeleagă dacă acel oștean nalt și cărunt, pieptănat ca sfinții, e dintre cei cu duhul vredniciei, ori un moștenitor de averi și fală.

— Mă închin și vă pofțim bun venit, a zis el cătră Nicoară. Doriți să vă lodiniți, ori doriți să gustați ceva, — vă rog porunciți.

— Ba noi ne-om duce să ne facem întâi datoria ce nu ne iartă, a hotărît Nicoară.

Arhimandritul Paisie s'a închinat și a dus pe acel om-ales cu duhul, — după a sa înțelegere de oameni — în biserica mănăstirii, în lumina naosului, la cîntările soborului.

Nicoară s'a oprit subt policandelon și și-a făcut plecăciunea înspre cele patru părți ale navei sfinte cu semnul care arăta că nu-i păgân. Slujba pomenirilor s'a oprit numai o clipă, cât clericii au răspuns închinării străinului.

— Cine să fie ? cine să fie ? își măcina gîndurile prea cuviosul Paisie ; când Agatanghel, sosit pe furis în stînga stranei starețului său, i-a șoptit numele acelui călător.

Indată prea cuviosul, pășind cătră înfățișarea de voievod, și-a dus dreapta până la lepezile de piatră umilindu-se mai îndelung și mai adînc și l-a pofțit în strana cea mare. Dar în acel loc cuvenit Domnilor, măriia-sa Nicoară n'a stat decît câteva clipe.

Înțelegând că oaspetele domnesc e nerăbdător ori trudit, prea cuvioșia-sa Paisie l-a îndemnat cu supunere să treacă, înainte de-a ieși din biserică, pe la mormântul cu lespede al Domniței căreia i se făcea pomenirea. Nicoară s'a plecat cetind slovele săpate.

— Cine-i această cuvioasă monahie Maria ? a întrebat mai apoi Nicoară pe arhimandrit.

Se aflau intrați din nou la stăreție în sala oaspeților.

— Noi am moștenit-o pe această cuvioasă Maria la pomelnicul Domnilor, a răspuns Paisie, și de la anul de la Hristos 1540, monahii cei bătrîni știu că e maica bătrînului Ștefan Voivod.

Nicoară a plecat fruntea. Afară veneau vîntul și ploaia, învăluindu-i-se cu gîndurile.

— Măriia-sa Oltea a răposat aici ?

— Nu, a răspuns strețul ; ci a adus-o în acest sfînt lăcaș Ștefan-Vodă Lăcustă, nepotul său, copilul lui Ștefan Bătrînul. În cel din urmă an al vieții și domniei a adus-o aici, întovărășit de curte și de boieri. Și era în acea vreme tulburare între boieri pentru strășnicia lui Lăcustă Vodă împotriva lor. Era acest Lăcustă

Vodă, precit se spune, un bătrîn cu barbă albă și sămăna părintelul său. A stat în picioare toată vremea la privegherea bunicii sale și stătea și curtea împrejurul lui, după rînduiala neînduplecată ce o statornicise măria-sa. Spun bătrîni monahi care mai trăiesc că au luat aminte la unele neltiri ce se săvîrșeau între boieri. Purtau cu ei arme în biserică și la praznicul de pomenire se hotărîseră să-l jertfească chiar atunci pe Vodă, pe osemintele buniciei lui. Nu l-au omorît atunci; l-au omorît pușin mai târziu, la sfîrșitul anului, cînd a fost sărbătoarea Nașterii, la Crăciun.

La pomenirea cuvioasei monahii Maria, a rămas aicea la Pobrata obicei de cetim anatema asupra acelor făptași.

XIV

Mănăstirea cea din pustie.

Cînd cuviosul Agatanghel a intrat la odaie, ca să stea de vorbă cu fratele său de cruce, oștenii lui Potcoavă se aflau trei, într'o încăpere mare, cu obloane de scînduri la ferestre. Stăteau pe niște scăunașe cu trei picioare împrejurul vetrei, iar subț hoarnă, ardea foc mare în care se învăluia cînd și cînd vîntul de afară. Din acel foc, Ile adunase jar în marginea vetrei și pîrpîlea bucăți de slănină, în țăpușă. Cînd socotea el că bucata cea mai aproape de jar s'a rumenit, o lepăda într'o strachină. Și cel care se credea mai flămînd, apuca cu două degete slăcina și o așeza pe o lespede ce-și tăiasc dintr'o pâne coaptă de logofeteasa Maria. Degetele fripte de untura fierbinte și le sbătea scuturîndu-le, ca să se răcorească, și apoi începea să muște fără grabă cînd dintr'un colț al slăninei, cînd dintr'un colț al pitei.

— Bună îndeletnicire aveți domniile-voastre aicea, a zis călugărul, așezîndu-se pe vine, lângă Alexa Vulpea. Dacă îmi veți face și mie parte, apoi n'am să vă uit în rugăciunile mele.

— Ți-i foame tare, părinte? a întrebat rîzînd Ile Caraiman.

— N'ași putea minți, a răspuns monahul; nu mi-i foame. Dar cînd văd ce fel de ospăț ați iscodit, nu pot sta de-oparte. Bună tovarășie cu vorbe și povești; afară e potopul părintelui Noe cel cu corabia; nouă nici nu ne pasă de dușmani subț apărarea cetății. Întăi m'am înfricoșat cînd v'am auzit chiuînd și bătînd cu buzdu-ganele; iar pe urmă foarte m'am bucurat ascultînd viersul fratelui meu Alexa. Cine chiuia?

— Eu, a răspuns diacul.

— Strașnic glas! l-ar fi auzit și zîmbrii din țările codrului. Dar eu nu m'am înduplecat de înfricoșarea dumitale, ci de vorbele plăcute ale fratelui meu Alexa. Am să vă povestesc o întîmplare. Dar, mai întăi, s'aduc de la camara cuviosului nostru părintele Paisie un ulcior de vin, ca să ne pară mai bună friptura. Și să întreb pe Alexa dacă a mai îndrăznit a calca în satul unde am petrecut noi odată, ori dacă a mai aflat de acolo vești.

— Părinte Agatanghele, a răspuns Alexa Vulpea, la noi nu s'au schimbat decăt năcazurile. Mulți oameni s'au prăpădit nu de binele lumii aceștia; încep a se înfiripa pruncii, tot pentru pedeapsa vieții.

— Ah! Ah! frate Alexa, bine era cîndva la noi la Filipeni, după căt spuneau bunicul și bunica; atuncea oamenii mureau zîmbind. Iar la vremea noastră mor mănioși, suduînd pe Dumnezeu. De aceea ne-am și depărtat noi de locul pruncii noastre. Ai trecut poate pe acolo?

— Trecut.

— Și-ai mai auzit cumva, că s'ar mai fi aflînd pe lume o fată fecioară, Irinuța Grecului?

— Nu mai este nici fecioară, nici bătrînă, părinte Agatanghele.

— A murit poate ș'o soră a ei mai mare, una Safla ?

— Ba aceea mai trăiește, ucenică la presvitera Olimpiada, și nu ți-ași dori să înserezi cu dînsa într'o chilie, părinte Agatanghele.

— Și alții, frate Alexa, cu care ne-am aflat subț același soare ?

— N'am găsit pe nimeni, a mărturisit cu întristare Alexa. Cât am stat cu măria-sa Nicoară prin acele locuri, ași putea spune că n'am avut cu cine sta la sfat și tot supărat umblam de colo colo. Numai pe Ghiță Botgros l-am găsit, acel pe care-l ucisesem.

— Mai trăiește badea Ghiță ?

— Cum îți spun, trăiește, și-i tot cu capul în nouri. Nu te teme, n'avem să-i mâncăm noi lui din colivă.

— Oi, Alexa, a strigat părintele Agatanghel, înălțîndu-se în straiul negru ca un corb și filfiînd din aripi. Amar ți-i viersul și tare mi-i jele. Mă duc s'aduc ulciorul, ca să cinstesc pe dragii oaspeți și pe urmă nu uit să vă spun povestea făgăduită.

După ce s'a întors în grabă părintele Agatanghel și a înfățișat un ulcior burduhos, rugînd pe toți cei de față să-l îmbrățișe, cuvioșia sa n'a întirziat să spuie ce avea de spus.

— Aflați, creștini buni, că avem și noi câteodată năcazuri în cetatea noastră. Ne-am adunat aicea nu atît ca să postim întru slava sfințeniei, — iertați-mă pentru vorbe adevărate ! ci ca să ne agonisim o viață mai ușoară. În țara asta unde curge miere și lapte, după slova scripturii, noi sărmanii n'avem rînd la ospăț. Ci numai boierii cloncani și-au găsit acolea Canaanul și pe noi ia numai așa ne dau la o parte cu sabia. Răzăși am fost ș'am rămas la sapă de lemn și pentru o pită ne-am dat robi. Așa că, ajungînd țărani șerbi, nu putem ieși din starea asta decăt hălăduînd la o mănăstire, ori intrînd în cinul preoției de mir. De aceea aici noi trăim întru bună înțelegere și frăție, ca unii ce-am scăpat de iad și ne aflăm lângă poarta raiului. Nu ne lipsește nici mîncarea, nici somnul. Și nici iscusința, fraților, ca să ne strecurăm pe lângă schimbătoarele vremi. Facem rugăciuni și pomeniri fețelor domnești, dar noi știm că mulți dintre aceștia cărora ne închinăm au stropșit pe părinții și pe frații noștri. De aceea nu ni-s dragi nici slujitorii stăpînirii, care bat și asupresc. Iar știîndu-vă că sunteți cu fratele lui Ion Vodă, mă pot mărturisi fără grijă, ca unor frați.

Iată ce mi s'a întămplat mie de cînd mă aflu portar aicea la Pobrata. Tot așa, într'o noapte cu trăsnete și fulgere au bătut în poartă niște străini, cerînd găzduire. Iar eu nu i-am numărat și nici nu mi s'a părut că poartă săbii. Am deschis și i-am lăsat să intre, ca pe niște călători trudiți.

Le-a întins părintele econom masă ; a poruncit părintele stareț vin ; li s'au gătit douăsprezece crivaturi. Iar la miezul nopții, cînd au trecut cuvioșii părinți la rugăciune, acei călători s'au sculat și au închis biserica cu acei care se rugau, proțăpînd ușile. Iar pe părintele stareț l-au apucat de grumaz și i-au poruncit să aducă cheile vistieriei și să deschidă lada de fier din tainița ei. Numai decăt să le mărturisească unde-s cheile, și unde-i tainița... Au dat și cu mînerul săbiei și cu latul săbiei în prea cuvioșia-sa și l-au împuns mînîndu-l înaintea lor.

Se tînguia prea cuviosul nostru stareț :

— Oameni ai stăpînirii sînteți domniile-voastre ? Dumnezeu vede și vă prăpădiți sufletele. Să nu cutezați a prăda sfînta mănăstire !

— Ba cutezăm ! a răs căpitanul acelor slugi ale stărostiei.

— Ucideți-mă, nu vă duc și nu vă dau. Mai bine faceți-mă mucenic decăt proclat. Iată, nici unul din sfinții părinți care au mai rămas la slujbele celelalte nu va mărturisi cine ține cheia și unde-i lada obștei. Iar după ce-i căutați pe toți aceștia, părintele Agatanghel vi-i poate aduce pe rînd și pe ceilalți. Bateți-ne cu vergi de

fier, străpungeți-ne cu strămurare înroșită în foc, noi nu ne supunem unor asemenea păgâni ca domniile-voastre !

Pe când cei doisprezece slujitori se dădeau din colț în colț suduind, bătînd și împungînd cu tesacele, eu umilitul Agatanghel am luat aminte la vorba „strămurare“ pe care o rostise prea cuviosul stareț uitîndu-se la mine. „Strămurare“ era numele unui om, prietin al nostru, care-și avea sălaş într'o răpă stearpă ce-i zice Pietrăria. Și el vine acolo cu tovarășii ca să-și împartă vămile dela vadurile lor, fiind de meserie hoț. Și noi monahii trăim în prietinie cu dâșii. Iar ei scuturau numai bărbi de oameni bogați și spintecau chimiruri grele.

Cum aud eu vorba aceea „strămurare“, mă gîndesc că părintele stareț e om cu glagore la cap și că ne aflăm într'o noapte spre Duminică ; iar prietini noștri vor fi venit de bună samă la peștera Pietrăriei. Căci a doua zi fiind sfîntă sărbătoare nu se cade să lucreze și se hodinesc.

Mă strecur mai la o parte, dau fuga aici la odaie și încalec un căluț flocos în care aveam încredere că m'a duce fără sminteală unde vroiam eu. Il îndemn numai din frîu și nu-i pun în coaste pinteni ; și ajung într'un ceas de vreme la Pietrărie și mă rog de Strămurare și de hoți să vie să ne scape. Ca oameni cuviincioși, unde au încălecat toți cu sulii și ghioage ș'au coborît la sfînta Pobrata, și i-am vîrit prin porțița pe unde ieșisem. Și s'a nimerit să trăsnească din nouri, când am pătruns la stăreție. Și când a trăsînit, noi de colo am și fost asupra acelor oaspeți, pîlindu-i unul după altul. Părintele stareț era întins pe podele și-l ardeau cu făclii aprinse la tălpi și-i pregăteau și țapușe să i le bată subt unghii. Trei dintre cuvicioșii monahi pieriseră în chinuri. Strămurare și cu ai lui i-a prăvălit pe toți fără nici o cruțare și ne-a rămas nouă numai să cerșim iertare pentru sufletele lor de la Domnul Dumnezeu.

Acum gîndiți-vă și domniile-voastre, fraților, a urmat cu mirare monahul, cum să cerșim noi iertare pentru unii ca aceia care au ridicat viețile călugărilor și au ucis pe starețul nostru, încît nouă săptămîni a stătut în umbra morții ?

S'au sfătuit bătrînii soborului nostru și deocamdată s'a hotărît așa :

Am desbrăcat de straie pe acei păcătoși și le-am cules și săbiile cu celelalte unelte ale răutății lor și le-am dat în mîna lui Strămurare, drept dobîndă de război ce i se cuvenea.

După aceea, pe acei păcătoși, goi cum au ieșit din pîntecele maicii lor, i-am așezat la rînd într'o groapă, cu fața în jos, ca să se uite cătră părintele lor Tartorul.

Iar mie mi s'a poruncit să încalec și să mă duc fără întîrziere la vlădica Istatie, care-i mai mare peste noi, și să-i cerem deslegare și poruncă în privința iertării.

Deci am încălecat pe căluțul meu cel flocos în care aveam încredere și m'am dus ; și am ajuns în ziua de Luni cătră sară la Episcopia Romanului. Am ingenuchiat la vlădica în camera lui de taină unde primește mărturisirile și i-am spus prea sfințitului : iaca așa, iaca așa.

S'a înfiorat prea-sfinția-sa și s'a sculat asupra mea cu uimire, că poate îi înșir basme.

Am bătut metanie și m'am plecat cătră icoane.

— Acesta-i adevărul adevărat, prea sfințite Istatie ; fac cruce. Ostenește-te până la Pobrata, să vezi cu ochii însuși prea sfinția-ta !

— Au belit pe cuvicioșii monahi și le-au pus țapușe ?

— Mai rău, prea sfințite. Le-au răpit ce nu le puteau da : viața.

— Și pe starețul vostru Paisie l-au ucis ?

— Trupul prea cuviosului nostru Paisie e desfăcut ca la căsăpie, prea sfințite părinte Istatie, și numai mila lui Dumnezeu îl poate întoarce în starea în care s'a aflat mai nainte.

— Atuncea cum să cerșiți voi iertare de la Dumnezeu nostru pentru ase-

menea faptă ? Căci slujitorii aceia haini au săvârșit o lucrare mai crâncenă decît a păgînilor Ismailiteni. Ei sînt lepădați de cătră oameni și asemuiți fiarelor. Ar fi fost mai bine să-i fi cunoscut în ceasul nașterii lor moașele că sînt sîmîntă a diavolului, să le sucească beregățile și să-i lepede la umblătoare. Să știi, cuvioase Agatanghele, că lotrii care v'au ajutat în asemenea năcaz vor avea bună primire la scaunul împărăției. Mai îngăduie, cuvioase Agatanghele, zice vlădica, până ce ți-oi da poruncă scrisă, cu pecetea episcopiei, să nu faceți altfel decît cum poruncesc. Până atunci pune-ți inima la cale în trapeză, prinde putere și roagă-te sfîntului Dimitrie ostașul, și după aceea încalecă și du-te cu bine. Și altfel să nu faceți !

Eu am sărutat mîna prea sfinției-sale și am așteptat poruncă scrisă ; și m'am gîndit că noi anahoreții de la Pobrata am făcut bine ce-am făcut, fără a fi vlădici și fără a avea suflare de la sfîntul duh.

Acuma, pe gropnița păcătoșilor, stau gunoaiele sfîntului nostru lăcaș.

Djapul își însemna toate în mintea lui, cuprins de spaima răutății oamenilor.

— Și cu Strămurare ce s'a mai întîmplat ? a întrebat el.

I-a răspuns rîzînd Alexa :

— Strămurare stă la ospăț cu sfîntul Dimitrie.

— Ba tu, frate Alexa, l-a dojenit pe oștean monahul, să nu șaguiesti cu cele sfinte. Strămurare se află încă în această lume ticăloasă și plină de strîmbătăți. Și-a schimbat locul din acest codru, și s'a aflat, prin oameni de departe, că a ieșit prin părțile scaunului nou al Domniei, la Bărnova și la Căpotești, care-s codri mai adânci decît acesta al nostru.

În odaia Galatei lângă Iași, stau și se împutesc beșlegii ismailiteni, — până ce s'or încheia păreții bisericii. Acolo se află și aga dăbilarilor Porții. Se duc dăbilarii și adună de la oameni cu îngăduința lui Vodă, peșcheșuri sultanatului, le pun la poalele agăi și, după aceea, căraușii creștini le duc până la vadul Obluciței, și de acolo ceamuri turcești le plutesc pe Dunăre și pe lângă țarmul mării la împărăția neagră.

Strămurare și-a găsit acolo o treabă ce nu s'a mai pomenit.

A întocmit pînde, ba la văi rele, ba la vaduri de ape, ș'a prins din acei dăbitari, scrijelindu-i la beregată. Dar pe bani și peșcheșuri n'a pus mîna, socotind să dea numai înfricoșare păgînilor. Însă de fapta lui nu s'au folosit decît slugile domnești care și-au însușit zloți și plocoane, dînd cu piciorul în rîpă leșurile turcilor. Văzîndu-și greșala, Strămurare a luat asupra sufletului său și pe slugile acelea. Iar no-roadele abia atunci au băgat de samă că se află în preajma lor o voinicie. Li se întorc cele luate cu hapca și li se mai îndulcește amărăciunea.

Nu știi ce-o li adevărat din toate căte se spun. Dar într'o sară din toamna trecută, la vecernia sfîntului Andrei, iaca bate la poartă însuși prietinel nostru Strămurare cu doi din oamenii lui și cere găzduire. Numai decît i-am deschis și l-am primit ca pe un frate al nostru. Și înainte de a-l ospăta, a intrat în biserică și s'a închinat cu smerenie ; iar după ce l-am ospătat, s'a dus la starețul nostru prea cuviosul Paisie. Și fiind și noi unii dintre monahi de față, Strămurare a zis așa :

— Fraților monahi, aflați că, după atâtea strădanii ale mele, cărările de scăpare mi s'au împutinat ; dacă mai întărzii mult făptuind căte făptuesc în folosul fraților mei sărmanii obișduiți, apoi mi se va atîrna țeasta în prăjină la poarta curții domnești, și pe trupul meu se vor încăiera câinii. Deci am ținut stat cu soțiile mele și ne-am gîndit să ne pustiim la o sfîntă mănăstire, nici de monahi zidită, nici de vlădici știută, unde cîntă apele laudă Ziditorului, și stau pădurile în odăjdii și se închină când bate vîntul. Această sfîntă mănăstire se află peste nouă hotare. Și după ce ne-om închina acolo ș'om dobîndi pentru sufletele noastre alinare, om pași la ostroavele unde trăiesc oștenii crucii zaporojenii, ș'om intra la ei la ascultare slujind mai cu folos pe frații noștri creștini. Acuma-i vremea asupra iernii și nu mă pot bizui împotriva viscoalelor din miezul nopții și gerului celui nemilostiv și foamei.

Dar cum se va încheia în primăvară cel codru verde, m'oi duce să caut pe Nicoară Potcoavă de care povestesc noroadele cum că s'ar găti s'apuce domnia Moldovei. Ce zice de asta prea-cuvioșia sa Paisie ?

Cuvioșia sa Paisie a zis : Bine ! și l-a sfătuit să se ducă.

— Avea-voi putere ?

— Vei avea, frate Strămurare, după aleanul sufletului tău.

Acuma unde-i binevoitorul nostru Strămurare, ca să afle că, subt policandelon la Pobrata, a stat măria-sa Nicoară ! Socot că l-om vesti printr'un om bun, și l-om îndruma unde rîvnește. Acel bun om bun oi fi eu, fraților, și nu știu dacă m'oi mai întoarce la Pobrata. M'oi duce mai bine cu Strămurare la mănăstirea din pustie.

XV

Curtea lui Iurg.

A doua zi dimineață, soarele a răsărit în senin și, după ploaia nopții, codrul a lucit de mii și mii de nestemate ca flori fără nume și degrab trecătoare.

Văzduhul era curat. Călătorii cât și localnicii îl simțeau întrînd în ei ca pe un vînaș bun. Soborul monahilor ieșise cu starețul în afara porții ferecate, ca să fie de față la plecarea măriei-sale, Nicoară. I-au urat cale fericită și lui și oștenilor și au rămas o vreme privind cum se duc.

De lucirea biruitoare din ochii călătorului domnesc, pe care o băgaseră de samă acei monahi, se bucura mai ales uncheșul Petrea, care amesteca aducerile lui aminte cu anii de pruncie ai lui Nicoară, la curtea lui Iurg Litean. Într'acolo el și cel ce fusese prunc umblau acum fără grabă, ca într'o lenă a unei plăceri. Căpitanul Petrea era acum bătrîn, iar pruncul cărunt.

În asemenea bună stare a spiritului, au umblat prin valea îngustă a Șomuzului, pe lângă niște lunci bătrîne rămase în stăpînirea Domniei după moartea lui Șendrea Hatmanul ; căci acele pămînturi și lunci de la Dolhești, unde se afla gropnița lui Șendrea, cumnatul lui Ștefan bătrînul, fuseseră, împreună cu toată valea, zestrea surorii Voievodului. Și din acel timp rămăseseră uitate ; Domnia nu le socotise vrednice a fi dăruite boierilor celor mari.

Călătorii băgau de samă o rînduială a satelor deosebită decât în alte părți pe unde umblaseră. Gospodarii își vedeau fără grijă de prisăci și livezi și se închinau cu voie bună la trecerea acelor străini. Vite albe pășteau pe lunci ; numai cât dealurile care străjuiau din dreapta și din stînga păreau a coplesi valea. Astfel au ajuns la prînzișor, cu rînduiala știută, la un pod de peste Șomuz și la o moară, pe unde drumul începea să suie un holm înalt, cătră valea largă a Siretului, departe, spre curtea veche a amintirii.

Moara umbla numai pe-o piatră, zvonind ușor. Și sub streșina morii, la drum, sta pe o laiță morarul. Împotriva tuturor datinilor și poveștilor, morarul nu era un chiag împovărat de ani și slăbie, ci bărbat tînăr, cu înfățișare veselă.

— Îți poftesc bună-ziua, morarule, și noroc ! a strigat moș Petrea, mai mult ca să-l stîrnească la vorbă de petrecere în popas.

— Vă mulțumesc frumos, domniilor-voastre, a răspuns morarul ridicîndu-se de pe laviță și descoperindu-și pletele.

— La moara asta nu-i adunare ? Te văd singur, a urmat uncheșul. Îngăduie să poposim subt streșina dumitale.

— Cu dragă inimă, a răspuns morarul, privindu-i cu ochi verzi ca luciul iazului.

Ceilalți călăreți au înaintat ; s'a apropiat și căruța lui Ile. Morarul a dat lămurire :

— Mușterii mei cu tăbîltoacele, cinstiților drumeți, se adună mai pe sară,

după ce se întoarce lumea de la câmp și de la alte treburi. Macină rișnița grăunțe ; măcinăm și noi vorbe, punând țara la cale. Asta-i moara lui Barbacot.

— Cine a fost creștinul cu asemenea poreclă ?

— Strămoșul nostru ; după ce-a trăit ani nouăzeci și nouă, a lăsat strănepoților moștenire moara și mai ales învățăturile sale.

— Atuncea va fi fost filosof ? a ris mezinul Lixandru.

— Cu voia domniei-tale, da.

— Și pe dumneata cum te cheamă ?

— Domnilor, numele meu din botez e Tudorică ; iar porecla Prepelea.

Adunarea a făcut mare haz.

— Hai să descălecăm la moara lui Statu-Palmă Barbacot, a zis Nicoară cu voie bună, și Prepelea să ne vindă povești.

— Asta nu se poate, a zis Tudorică arătându-și dinții și privindu-i pe toți cum sar din tărnițe. După învățătura bătrînului nostru, povești nu vând, ci schimb. Aicea în valea Șomuzului, cinstiților drumeți, noi viețuim întru singurătate și neștiință. Vrem să aflăm ce se petrece la curtea lui Vodă și'n Țara-de-Jos. Fost-au războaie și cutremur ; poftim să știm ce mai este și ce se mai pregătește. Am auzit unele, dar nu toate. Pe la noi nu se află, ca'n alte ținuturi, salașuri boierești, unde să se cuibărească minciunile. Să iertați domniile-voastre acei care veți fi fiind boieri. Dar eu, afară de săbiile ce purtați, după straie vă socot neguțători.

— Neguțători care nici nu vindem, nici nu cumpărăm, a răspuns Nicoară punîndu-și mîna sa cu inel și pecete pe umărul morarului.

Acesta a tras cu coada ochiului și a luat aminte, fără să se tulbure.

— Mare cinste să poposească în sărăcia de la noi măriri de la scaunul Domniei.

— Nu suntem boieri, meștere Tudorică, și nu venim de la Iași.

— Eu socoteam altfel, măria-ta, avînd ochi și văzînd.

Potcoavă s'a întors cu bunăvoință :

— Nu sunt decât un oștean, prietine morar.

— Mă bucur, măria-ta, s'a tulburat morarul, fulgerat de înțelegere deplină, că te văd bine cumpănit pe amîndouă picioarele.

Tovarășii lui Nicoară au ris cu hohot.

— Imi place că ești meșter hitru, Tudorică.

— Ca uncheșul meu Barbacot, măria-ta. El ne-a învățat să ne ferim de tagma boierilor. Nici noi să ieșim cătră ei, nici ei la noi să nu vie, ca să nu ne întarte și să le sărim în cap.

Am oblicit de la niște neamuri de-a noastre, care au căutat pămînt mai bun la lărgime, în șesul Siretului, cum că în partea aceea de țară ar fi ieșit cu putere mare boieri vistiernici să împlinescă dări nouă, scornite acuma. Noi aceștia de la Șomuz, mai puțini și mai săraci, am rămas uitați. Dar acolo, lângă Ruginoasa, au intrat într'un sat ș'au împlinit pe gospodari, luînd șaptesprezece boi de la toată obștea. Dar satul datora optsprezece. Atuncea, acei dregători, neputînd găsi încă un bou, au apucat pe-un prunc al unui om și l-au dus cu ei zălog, pentru bou lipsă. Să fie adevărat ? Domniile-voastre n'ați auzit de una ca asta ?

— De asta n'am auzit, dar cunoaștem altele... a mormăit moș Petrea.

— Eu ași zice așa, a urmat Tudorică așintind pe Nicoară ; că pentru așa dregători i-ar folosi lui Vodă leacul babelor de la Șomuz ; alior plămădit cu vin pe care-l dau pe apă ca să amețească peștii și să-i prindă. Să-și hrănească și măria sa lighioile de la curte cu alior, să se ducă pe apa Sîmbetei, să ajungă la Dunăre, pe urmă în marea și în fundul Tartorului.

Diațul a privit cu mare plăcere pe strănepotul lui Barbacot.

— N'oi uita să spun asta măriei-sale când l-oi întîlni, i-a zîmbit el, pe când Nicoară și oștenii încălecau.

Când au purces, lucea soarele în iazul cel întins, scurmînd cuibare de foc. Ceata călăreților umbla în buiestru, pătrunsă de duhul de voie bună a unui meșter leneș la treabă și harnic la vorbă, pe care pribegii n'aveau să-l mai vadă, poate, niciodată. Clipele aceluia popas se risipeau ca fulgii de păpădie în adierea vântului.

Așa au umblat cu spor pe sub biruința soarelui de amiază și au ajuns într'un pisc unde se legănau finațuri înflorite. De-acolo au văzut valea cea largă a Siretului, unde curge o apă domoală, scriind cotituri între lunci vechi.

Au mai făcut un popas, hrănindu-se oameni, cai și cucoși.

Când uncheșul Petrea Gânj i-a călăuzit în acel colț încintat unde puhoiul limpede al Sucevei rupea turbureala Siretului, Nicoară și-a simțit inima bătînd mai grăbit. Acolo era curtea copilăriei lui cu turnul de piatră, și livezile între parcame înalte și prisaca de care avea grijă moșu Voicu, și odăile cu cai și carțe și ocolul vitelor albe, și cuhnea zvonind de robota Țiganilor, și slujitoarele cele tinere lucrînd la stative în pridvor, și cneaghina Calomfira trecînd din cămări la ceardac în straiul ei cernit. Căci în acel timp al copilăriei, cneazul cel bătrîn Iurg Litean hodinea subț lespede, în grădină, lângă altarul paraclisului. Toate le-a părăsît când abia se ridicase mărișor, și căpitanul Petrea l-a dus peste hotar, într'o țară străină. De atunci nu s'a mai întors.

Iar acuma, într'o clipă ca de spaimă, a privit și și-a plecat fruntea. Din toate nu mai era nimic. Turnul se prăbușise și-l învăluiau iederi sălbatice. Din curte nu mai era nimic; trecuse peste ea pojarul. Acoperișul paraclisului se dărîmase.

Zece oșteni cu capetele descoperite așteptau parcă totuși, ca și la sfîrșitul poveștilor măhnite din copilărie, să le nălucească palatul scufundat de o vrajă. Însă pădurea din prejur fremăta lin; se alungau în sbor măcălendiri între lumini și umbre și minunea nu se săvârșea, căci mormintele rămîn morminte.

Nicoară și-a strîns pleoapele, ca să lepede două lacrimi, pe urmă a suspinat și a înălțat fruntea.

— Oare osemintele maicii mele au fost adunate și așezate la veșnică odihnă ?

Căpitanul Petrea a tăcut.

Și-au îndemnat caii spre paraclis. Lespedea ce adăpostise pe Iurg era prăvălită, gropnița deschisă, ca să i se prade cneazului mort podoabele.

Nici mormintele nu rămîn morminte. Crudă întristare, căci nu-i muritor care să fie apărat de asemenea umilință.

Totuși sînt bărbați care pot sta deasupra vieții și a morții, păstrîndu-și cumpăna inimii în urgii, pentru că au de împlinit aici pe pămînt, în timpul lor scurt, o datorie. Așa patruzeci și opt de ani măritul Ștefan-Voievod a stat cu sabia apărător al moșiei și norodului său. Cunoscind zădărnicia silințelor sale, măria-sa a stat totuși în picioare pînă la sfîrșit, ca să fie pildă altora care vor veni după el. Acea pildă a urmat-o Ion Vodă și s'a pus și măria-sa Ion jertfă. Cît sînt încă dușmani, trebuie să le stăm împotriva, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. Vor cădea vitejii cei juruiți ? — se vor scula mișeii pînă la cel din urmă, cît frunzele și cît nisipul pentru slobozenia lor și pentru dreptate.

— Așa că să ne avem sus inimile, dragă frate, și să ne urmăm calea.

— Da, bădiță Nicoară, a suspinat cu amar Alexandru. Mă gîndesc unde-om poposi la noapte.

— Trecem în poiana cea veche, a răspuns uncheșul. Alcătuim acolo colibă de frunzar, și nu ne-om prăpădi cu firea.

Mezinul i-a aruncat moșneagului o privire înveninată.

— Om face foc, a urmat căpitanul Petrea, ș'avem toate câte ne trebuie pentru trupul nostru.

— Da, moș-Petre, a răspuns îmblînzit mezinul.

Dar poiana Ursului nu era singură. Avea oaspeți, vetre de foc și colibe de frunzar. Iși făcuse acolo, vremelnic, oprire o tabără de rudari.

Cînd judele lor a văzut larma ce se stîrnise la cele patru căruți ale sălașului și și-a dat sama că vin împotriva călăreți cu arme, a slobozit mare strigăt și a poruncit să se așeze toți cei douăzeci și opt de supuși ai săi pe brînci și cu fruntea plecată. Glasul său repezise porunca într'o limbă necunoscută, pe care un singur om dintre slujitorii lui Nicoară o putea pricepe.

— Pas, Ile Caraiman, a zis blind măria-sa, și întreabă cele de cuviință pe acești sărmani.

Potcoavă cunoștea că acei sărmani pe jumătate goi nu pregetau să mintă și să prade, ba chiar, la nevoie, să întrebuinteze buzdugan și cuțit împotriva cui se nimerea, numai să aibă cîștig. Poate ei să fi desfăcut gropnița cneazului Iurg. Dar acești robi aduși de tătari tocmai de la India și vînduți boierilor pămînteni n'au cunoscut decît urgia în rătăcirile lor, decît hrană de cîni și biciul; nimene nu i-a învățat altfel de viață, nimene nu i-a miluit și sunt cei mai mișei dintre toți mișeii pămîntului. Dar trupul lor e bine alcătuit și au muieri frumoase. Au darul cîntecului și al meșteșugurilor. Și cînd găsesc milă, sunt cu credință tare, cum se vede că s'a ales acest Ile Caraiman, tovarăș de nădejde. Sălașul lui Ile a primit de la măria-sa Ion-Vodă slobozenie, și iată îl are alături pe Ile ca pe un frate om.

Au prost obicei cnejii moldoveni de poruncesc la oștețe acestor robi să se suie în copaci și apoi se pun asupra lor la întrecere cu săgețile. Și pe fetele lor le aduc la iatacuri. Le prețuiesc ca pe niște flori de o clipă, ș'apoi le aruncă în glod. Vor fi fost fericiți în țara lor. Se spune că la India viața e blindă și îmbelșugată. Chiar de-ar fi fost cei din urmă paria acolo, n'ar fi fost mai nefericiți. Tătarii, care au domnie în Asia și bat răsboaie la India și au întemeiat și acolo împărăție, îi aduc marfă vie, în țările noastre, și de două veacuri s'a iscat și la noi asemenea rînduială neomenească a robiei negre. Ș'apoi, de la asta, Domnii lumii se întartă și asupra băștinașilor, să-i calce în picioare și să-i socoată șerbi. „Binecuvîntat fie dascălul meu Ian Savițchi de la Bar, și-a amintit Nicoară, — care mi-a deschis ochii asupra acestui adevăr. Dar boierii leși l-au osîndit în seim pentru cele ce ne învăța pe noi ucenicii, și gîdea l-a tăiat pe podină înaltă, în mijlocul Liovului, în zi de târg”.

Potcoavă nu apucase a descăleca și Ile Caraiman s'a întors cu ochii speriați, să-și deie sama de solie.

— Măria-ta, a strigat el, și și-a pus fruntea pe teltia de subt șaua murgului. Măria-ta, a suspinat după aceea, ridicînd o privire înfricoșată. Acest Zailic, judele rudarilor opriți aici în Poiana Ursului, îi de loc tot de la Runc unde se afla taica meu Fedeleș mai mare peste toți rudarii care au dobîndit slobozenie de la slăvitul Ion Vodă. Dar i-a spart domnia nouă a Șchiopului Vodă; și pe taica al meu l-a oborît cu buzduganul armașul Ciornei. Și toți ai mei s'au prăpădit și s'au împrăștiat: și pe ciți i-au apucat de grumaz armășeii, i-au supus iarăși robiei. Iar Zailic a apucat a fugi cu aceste patru corturi. S'au nimerit aicea și au început a lucra alvii și căușe de plop și salcie, pentru satele din partea locului. Dar bieții aceștia mișei stau cu frică și de aceea s'au înspăimîntat de vederea noastră. Ce să fac cu ei, măria-ta?

— Să-i îmblînzești, Ile, și să-i lăsăm în pace. Și inimile noastre sunt negre ca tina de supărare ca și ale lor.

Măria sa a mîngîiat fruntea țiganului; Caraiman a cuprins acea mîină prietină și a sărutat-o. Apoi hîrîindu-și în gîtiță lacrimile s'au dus la Zailic judele, să-i împărtășească porunca stăpînului său.

— Numai atîta mai stă măria-sa în Poiana Ursului, cît om îmbuca cina, a dat veste judeului slujitorul lui Potcoavă.

— Da' de ce, frate Ile?

— Căci măria-sa a găsit casa părinților săi dărîmată și arsă, și din toate

cite au fost ale unui cneaz n'a rămas un par de care măria-sa Nicoară să se apuce cu mina. Așa că le lasă toate pustiei și vouă. Domnia-sa își scutură încălțările, încalcă iar și ne-om tot duce.

— Vă veți tot duce fără întoarcere ?

— Ba măria-sa Nicoară s'a întoarce, ca să facă dreptate în țară !

Judele Zailic s'a închinat cătră măria-sa, și a poruncit sălaşului său să intre în colibele de frunzar, să steie acolo cu ochii stecliți și să tacă. Căci măria-sa descalcă la ospăț. Totuși în acel asfințit de soare, cînd pribegii s'au așezat la cină lîngă căruța lor, a pornit un murmur moale și blînd în colibe, și poporul lui Zailic s'a îndemnat a cînta.

La glasuri s'au adaos strune de cobză și viers de alăută. Rudarii cîntau pentru inima lor, dar și pentru inima acelor călători pribegi.

Nicoară și cu ai săi erau cu luare-aminte să înțeleagă vorbele, dar acele vorbe erau într'o limbă veche de la împărăția lui Por-Impărat, pe care numai Ile Caraiman le putea desluși.

— Cîntă și Moldovenii acest cîntec în limba lor... a dat el lămurire lui Potcoavă. Cum conțenesc rudarii, vi-l spun așa cum l-am auzit de la niște ciobani megieși cu Runcul nostru.

Ile a rostit încet măriei-sale vorbele aceluia cîntec :

*Maică, măiculiță,
Maică, dorul de la tine
Peste munți și ape vine,
Și nu-l poate opri nime :
Nici cioban cu fluierul,
Nici popă cu cîntecul,
Numai eu cu suflitul...*

XVI

La Siret și la Prut

Chiar în aceeași zi de Luni, înainte de amurgul serii, drumeții pribegi s'au înfățișat la malul Șiretului pentru trecere, la un pod ce se afla în hotarul Vercicanilor, nu prea departe de curtea răposatului cneaz Iurg.

Era un pod cunoscut și vechi, de la un mal la celalalt mal, pe șăici, și cu otgon legat de amîndouă țărnițele în șarampoi de stejar cît buțile.

La acel pod erau brudnici doi bătrîni, tatăl și feciorul, amîndoi cu ochii streșiniți de sprincene albe, iar bărbile lor erau împuținate și păscute, ca suhatul oilor. Nepoții lor trăiau în două case aproape și le erau într'ajutor, la o nevoie de trecători certăreți, ori la o viitură de ape.

— Cît e brudina, uncheșilor ? a întrebat căpitanul Petrea. Tot ca acum treizeci de ani ?

— Se vede că domnia-ta ai mai trecut pe-aici, oștene, a răspuns cel mai bătrîn. Dar eu nu te mai țin minte, măcar că nu-i așa de mult de-atunci. Va fi fost la domnia lui Rareș-Voievod. Ori poate greșesc. Tu nu ții minte, măi băiete ?

— Apoi va fi fost cum spui dumneata, tătucă.

— Așa. Nu știu ce să fac cu tine, măi Andriușa, că uiți toate. Cît îi brudina ? Spune acestor oșteni ! De cînd se uită la noi ș'asteaptă !

— Apoi brudina îi tot aceea, oameni buni, a răspuns cel cu ani mai puțini. Un om cît trei dobitoace, adică o para ; iar dobitoacele căte un ban. Și oile zece la

un ban și ciobanul un ban, că el e stăpînul oilor. Nu se socotesc cîinii, deoarece ei sînt păzitorii oilor.

— Cam scump și încurcat, a zîmbit Potcoavă.

— Apoi dă, a zis tot fiul moșneagului; scump, da și cheltuiala obștei Vercicanilor nu-i puțină. Că noi avem poruncită brudina de la Domnie de cînd ne-am așezat aici.

S'a amestecat tatăl; fiul a conțenit.

— Nu uita să spui, Andriușa, că pe noi ne-a adus aici slăvitul Ștefan bătrînul și ne-a așezat la apa Siretului, dîndu-ne ocină și uric.

Am venit din porunca mării-sale cînd a bătut război în olatul lui Crai și am ajuns la Peremîsla-cetate. Și fiind mării-sa voievod pravoslavnic de lege răsăriteană ca și noi, apoi am venit aici la porunca mării-sale și ne-am așezat la loc deschis unde ne aflăm și astăzi.

Bine-am petrecut noi aici la Moldova, fraților oșteni, un rînd de oameni mai vechi, după aceea noi, și iaca, azi se arată greutăți asupra nepoților noștri. Se află un boier Coșovei, la un ceas de cale de aici, și a așezat și el un pod peste Sirete, și ne tot trimite răspuns că să desfacem podul nostru. Ne-a despăgubi. Iar el, dac'a rămînea singur, să crească brudina. Dar noi nu putem face asta avînd poruncă și de pod și de brudină de la sfîntu Ștefan-Voievod.

Potcoavă a întrebat, în limba ucrainiană :

— Și mai țineți minte domniile-voastre, bătrînilor, limba neamului de care v'ați deslipit? Că de la războaiele lui Ștefan Bătrînul trecut-a multă vreme.

Foarte s'au bucurat bătrînii auzind pe acel bărbat mîndru că grăiește limba lor.

— Cum nu, prea cinstite, grăim și-acum limba de la baștina noastră ș'am învățat și moldovenește, și ne-am încuscrit cu pămîntenii de la apa Siretului, trăind cu ei în pobratanie, adică în frăție, avînd biserică și țintirim laolaltă.

Dar iată Coșovei poștește să desfacem podul... s'a mirat fiul, scărpinîndu-se cu mîna sîngă la subsuoara dreaptă.

— Tu, Andriușa, stai cuviincios și nu grăi fără întrebare, l-a mustrat bătrînul. Andriușa s'a dat cu sfială mai la o parte.

Potcoavă a întrebat iar :

— Cum te chiamă pe dumneata, moșule?

— Mă chiamă Stepan, cinstite neguțător, căci m'a ținut în brațe Ștefan Vodă Bătrînul, cînd a venit cu alai să vadă pe Vercicanii săi, ș'atuncea m'a botezat mării-sa.

— Dacă-i așa, primește de la mine altfel de vamă pentru pod, a grăit Nicoară în limba Vercicanilor, ș'a tras de la brîu punga de pielică neagră, desfăcîndu-i baerele.

Moș Stepan și-a scos căciula, și, de sus din șa, Potcoavă i-a aruncat în ea un taler de argint. Brudnicul cel vechiu s'a mirat de asemenea plată cum nu primise niciodată într'un veac de om, de cînd trăia la acel vad.

Și-a scuturat fruntea și s'a uitat zîbind la călător prin streșina sprincenilor lui.

— Domnia-ta vei fi fiind neguțător cum sînt eu sultan Soliman. Află, slăvite, că mai am un zgripsor tot asemenea, dărușag de la botezul meu. Pe amîndoi am să-i las bisericii de la noi, ca să facă preoții pomenirile cele de cuviință. Mă rog, binevoiește a rosti numele mării-tale, să-l scrie popa nostru și să nu se uite niciodată la proscomidie.

— Ion-Nicoară, bătrînule, a suspinat călătorul.

Bătrînul și-a ridicat sprincenile cu toiagul și a stat privind pe străin, cu gura căscată.

— Acu știi, măria-ta, al cui frate ești, și slăvite să vă fie numele în veac, și al voievodului Ion și al măriei-tale. Acuma știi că te duci unde ai mai fost și de acolo au sunat pînă la noi cîntări, de le cîntă cobzarii.

Și-a ridicat cușma :

— Măi Andriușa ! și-a schimbat el glasul ; dă o fugă pînă în capul podului și chiuie de ceea parte să ferească tot omul, și muierea, și pruncul, și dobitocul, că trece măria-sa și să nu-i încurce calea.

Moșul cel mai puțin bătrîn a dat fuga, cu pași scurți ; dar chiotul pe care l-a repezit s'a dus departe, pînă peste luncile de dincolo.

Călătorii au trecut cu caii tropăind și căruța s'a dus după ei huruind peste undele turburi ale Siretului. Moș Stepan a rămas lungă vreme cu căciula cu taler în brațe, uitîndu-se după ei.

— Ai văzut, Andriușa ? a întrebat el, după aceea.

— Văzut, a răspuns c'o îngînare de uimire feciorul.

Altă întîmplare de care și-a adus aminte măria-sa după aceea, s'a petrecut la Prut, la un vad din sus de Ștefănești, în ziua de Miercuri, la amiază. Apa aceluî râu mare și larg se umflase de ploile din sus și măturase ca pe nimic podul umblător. Podarii fugeau cu căruțele la vale, în lungul malului, ca să prindă șăicile oprite prin scrutare și grinzile risipite de pe unde le aruncaseră talazurile.

— S'a trezit leneșul din lenevie... au zis niște oameni din partea locului, care stăteau cu brațele încrucișate ori cu palmele vîrite în chimiruri și se uitau în sus și'n jos, la vîrtejirile undelor ducînd căpițe de fin ori ciovee de pe la gospodăriile creștinilor.

— Când vin nahlapi, s'a întors un pădurar cătră călăreții oprîți în prund, apoi parcă au ghiare, așa apucă și duc cu ei. Domniile-voastre vreți să treceți, oștene ?

— Vrem, dar nu știm cum om face, a răspuns uncheșul Petrea. Om căuta mai în susul apei. Știam eu un vad de-l treceam cu caii pînă la glezne.

— Va fi fiind la vadu Ionașcului ; dar acel vad de șapte ani s'a stricat ; apa și-a schimbat cursul, de intră acuma în fundul bulboanelor. Altă întinsură mai bună decât aici nu se află prin partea locului. Dacă vă uitați bine, printre sălciiile de pe mal, apoi vedeți o colibă. Acolo s'au așezat păscari la prutețul *) lui Axinte. De trei săptămîni au închis balta cu gard, ca să nu iasă crapul ce a intrat la boiște în primăvara asta. Au început a-l prinde cu năvoadele. Dar trei-patru zile trebuie să steie pe loc, cu carele cu boi goale. Pînă ce s'a întemeia din nou podul umblător, nu pot ieși cu peștele de la pruteț, să-l negușteze la tîrguri și sate. Iar în partea cealaltă a apei, două poște de cale tot înainte, is locuri goale. Pasc numai cirezi de vite, prin singurătăți, cu câni și haidăi.

Oamenii călări se înălțaseră în scări și priveau cătră prutețul lui Axinte.

— Să văd oameni, a zis mezinul, cu palma streășină la frunte.

— S'ar putea să-i chemăm, a zis pădurarul privind spre Potcoavă ca înspre călăuzitorul acelor neguțători, mai mult oșteni decât neguțători. Am eu un corn de bour, la o colibă de aproape, însă cine-a fi vrednic să scoată sunet ? Trebuie putere de răsuflet, ș'apoi parcă se scoală și muște bourul cel vechiu. Tătuca, în vremea lui, putea să sufle în el ; dar eu nu pot, fiind mai slab de piept.

— Adă-l domnia-ta, frate creștine, aicea și ți-om fi mulțămitori.

— Nu-i vorba de asta, a dat din mîna pădurarul, dar cine să buciume ?

— S'a găsi, a răspuns cu umilință prefăcută Caraiman.

— Apoi asta n'ași crede, negustorașule. Și dacă buciumezi dumneata cu acel corn de bour, apoi ți-l dăruiesc.

— Adă-l dumneata, pădurarule.

*) braț mic al unei ape curgătoare.

— Il aduc, doar să facem haz.

Pădurarul a încălecat vesel și s'a dus iepurește până'ntr'o vilcică. Și s'a întors purtând un corn bărbat în care vor fi sunat oameni vechi la ospățul lui Verde-împărat.

— Iaca, a zis el, oprindu-se și descălecînd în fața lui Nicoară.

Ile Caraiman a întins mîna.

— Chiar nu șăguiești ? a zîmbit pădurarul, și vrei să-l cerci domnia-ta ?

— Apoi altul nu poate, a zîmbit Potcoavă, căci numai Ile e meșter cîntăreț.

— Ile îl chiamă ? Să fie sănătos ; și eu cuvîntul dat nu-l uit.

Caraiman a mîngîiat cornul, i-a cercetat doaga subțire, și îmbucătura cu meștesug rotunzită la vîrf. Și cum l-a pus la gură a început a scoate din el cîntare cu înmlădieri domoale și creșteri de muget, ș'apoi alinări cu bății de limbă, parcă atunci s'ar fi trezit la lumea nouă din moarte bourul cel vechiu.

— Halal să-ți fie și te rog să mai suni odată, frate Ile, s'a uimit pădurarul. Dacă-i mai suna și a treia oară, apoi numai decît vin aicea cu luntrile pescarii de la pruteț. Și mă dau bătut; acest corn moștenit de la părintele meu al domniei-tale să fie.

— Mulțamește-i, Ile, pădurarului...

— Mă chiamă Pavel Vavel, negustorul.

— Mulțamește-i pădurarului Pavel Vavel, a urmat Nicoară ; și scoate, Ile, pentru acest om de treabă un cuțit dintre acele cu care facem noi negoț.

Caraiman a scos numaidecât de la căruță un cuțit lung de război, cu mîner îmbrăcat în corn de cerb.

Pădurarul Pavel Vavel l-a primit cu smerenie, înroșindu-se până în albul ochilor.

— Acesta-i dar domnesc, măria-ta, a îngînat el, sărutînd prășelele și închinîndu-se adînc spre Nicoară. Acu mai zi odată, frate Ile, din cornul dumitale, a adăogat el venind la Caraiman.

Slujitorul lui Nicoară a sunat iar cătră luncile de dincolo de întinsura Prutului.

— Mîndru zici ! și-a scuturat fruntea Pavel Vavel și a stat dus, cu urechea aplecată, ascultând. Acu să vezi dumneata, frate Ile, s'a înălțat el, cînd cornul n'a mai sunat ; cînd vei zice mai scurt și a treia oară, ca o poruncă, să vezi dumneata ce-au să facă pescarii.

Cînd a tutuiț a treia oară Caraiman din cornul de bour, ca o chemare și ca o poruncă, s'au văzut trei oameni ieșind la arătare în capătul luncii, dincolo de apă. Alți doi s'au suit în niște sălcii vechi ca să vadă mai bine.

— Haidem drept lîngă apă, a dat sfat pădurarul. Oamenii de dincolo au să ne întrebe ce vrem. Cum s'au tupilat la mal, a pornit de dincolo zvon care venea lin în tăcere zilei ca o vietate, peste creșturile apei.

— Aveți nevoie cumva de dubasuri, ca să treceți ?

— Avem nevoie; și veți primi bună plată de la măria-sa, a dat răspuns pădurarul Pavel Vavel.

— Am auzit și venim... a filfiit din capătul luncii păsărea tainică a glasului.

Drumeții străini s'au bucurat de bunăvoința unor frați necunoscuți pe care nu-i văzuseră și poate nu-i vor vedea decît în această clipă de întîlnire. Meștesugul vorbirii pe întins de ape e altfel decît al păstorilor, care detună cu glasuri înalte de pe culmi. Potcoavă își aducea aminte de zavodurile pescarilor dela Dnipro. Aceștia de aici erau din aceeași breaslă cu cei de colo. Și erau tot așa de săritori la nevoia trecătorilor, între ape și pustietăți.

Trecerea de pe un mal la celălalt a întîrziat până cătră asfințitul soarelui. Oamenii de la prutețul lui Axinte și-au pornit mai din susul apei două dubasuri îngemănate, legate strîns unul de altul, pe care au așezat pod. Și au venit opt, șase cu

lopeți și doi cu ghiondere, aducînd pieziș acea plută prin sforul apei. Au ieșit mult mai la vale decît locul unde așteptau străinii. Apoi au tras la edec pluta în susul apei și au oprit-o într'un loc potrivit, unde s'au dus și călătorii. Au grămădit pe podină căruța, caii și oamenii, au chibzuit plecarea și au pornit întăi lin; apoi lopătării din crivacele dubasurilor s'au încordat odată toți la porunca vatamanului lor, bătînd cu lopețile deoparte și de alta, ca din aripi.

— Rămii cu bine, Pavel Vavel! Pădurarul își scînteia în soare cuțitul cu mănunchi de corn de cerb, minunîndu-se încă odată de oțelul lui. Pe urmă a încălecat pe căluț și s'a dus. Când dubasurile au ajuns la celălalt mal, trîmbița de corn de bour a sunat căutîndu-l pe Pavel Vavel, dar el nu mai era în priveliște, și asculta dintr'o singurătate a luncilor.

— Bine-ați venit la noi, fraților, s'a închinat vatamanul de la prutețul lui Axinte.

Era un bărbat abia intrat în cărunție, înegrit de soare și vînturi. Ii luceau dinții în mustățile cît vrabia.

— Dacă ați avut mînie din lipsa podului, socot că acuma v'a trecut.

— Vă mulțumesc, vrednicilor pescari, a dat răspuns Nicoară. Bunătatea dumneavoastră ne-a îndulcit inima.

— Apoi aflați, fraților drumeți, că numele meu e Agapie Lăcustă, de la răzeșia Lăcustenilor, dincolo de Prut, hăt la vale.

— Să fii bucuros în toate zilele vieții dumitale, cum sîntem bucueroși noi acuma.

— Bucuroși, dar flămînzii, a rîs plăcut cu dinții lui albi vatamanul Agapie. Iaca, îndată om găsi leac și la asta. Mîndru suna din corn un slujitor de-al domniei tale. Parcă am mai auzit undeva asemenea viers.

— N'aveai cum, vatamane, a rîs Ile, căci cornul acesta de bour abia acuma l-am cîștigat de la Pavel Vavel pădurarul.

— Cunoscutul și prietinel nostru... a încuviințat Agapie Lăcustă. Cornul va fi el de bour, că tot se lauda Vavel cu el; și acuma înțeleg că s'a găsit pentru acel corn vechi, stăpîn nou. Dar eu vorbesc de viers, care mi-a mai sunat odată la urechie: unde, nu mai știu.

Potcoavă a zîmbit:

— Vei fi umblat poate prin Țara-de-jos?

— Am umblat, a răspuns cu glas scăzut vatamanul Agapie, aruncînd o privire ageră asupra lui Potcoavă. Focu-i alcătuit, fraților năvodari? s'a întors el cătră soții săi pescari. Văd că-i alcătuit. Și cazanele-s pregătite, cu cele de cuviință? Văd că-s pregătite! Atuncea dați zăgneață focului, ca să ospătăm pe măria-sa și pe slujitorii săi.

Nu te mira, măria-ta, că te-am cunoscut. Întăi m'am mirat eu de vorba lui Vavel, când a grăit cu noi peste baltă. Va fi primit un ban de argint, îmi făceam socoteală, și cel care plătește cu argint pare domn și mărire. Văd că Pavel Vavel nu s'a înșelat și a nimerit cuvîntul drept. Măria-ta nu mă cunoști pe mine?

— Până acuma, nu mi se pare.

— Nu-ți aduci aminte?

— Nu; dar de astăzi, am să-mi aduc...

— Bucură-mi-se inima de asemenea cuvînt! Apoi de ce am ciulit eu urechea, măria-ta, la cîntarea cornului? Căci am auzit-o la Jiliștea și la Catlabuga și în alte părți, unde ne-am oștit, noi răzășii Lăcusteni, sub mîna lui Vodă Ion, slăvit să-i fie numele în veac!

Au rămas în picioare, neclintii și uimiți, cei zece pescari de la vatra focului. Au rămas uimiți, cu capetele plecate, slujitorii străini.

Nicoară n'a răspuns, ci a privit țintă lacrimile vatamanului Agapie. Apoi a pășit până la el și l-a îmbrățișat.

— Măria-ta te duci tot cătră soare-răsare ? a întrebat încet Lăcustă, apucînd mîna cu inel a lui Nicoară și lipind-o de inima sa. O auzi cum se zbate, măria-ta ?

— O aud.

— Asta-i inima norodului măriei-sale Ion ! Rămas-am nemîngîiați și fără părintele nostru. Nu ne părăsi, măria-ta ! Căci te-am văzut cine ești în furtuni și primejdii. Și dacă te duci să pregătești altă oaste, primește-ne și pe noi. Las obștei satului și bătrînilor pește la închis în pruteț. Și noi cei care am mai fost la oaste, cum și alții care încă nu s'au oștit, ne gătim de cale și mergem după măria-ta.

— Nu vă grăbiți, prietine Agapie, a răspuns Nicoară.

— Cum poruncești măria-ta, așa vom face. Dar primește-ne și pe noi.

— Asta se poate. Faceți-vă în voie pescuitul și negoțul. Petreceți în pace pînă la primăvară ; iar la primăvară, veniți la ostrovul moldovenilor. Diacul meu Radu are să vă scrie pe toți în tablele lui și are să vă ție socoteală de leafă din ziua cînd veți descăleca acolo. Atunci e și mai lesne pentru hrana cailor, căci înflorește stepa. Iar după zăpor, puteți pescui pește în Dnipru, pentru îndestularea dumneavoastră. Și după ce s'a isprăvi pescuitul, vom pune la cale vânători cu bună dobîndă.

— Măria-ta, a răspuns Agapie, sfatul ce ne dai e înțelept. Greu ne vine să mai stăm aici, cînd te știm pe măria-ta acolo. Greu ne vine să întîrziem, ca să mai vedem răutățile vremii și scăderea țării. Dar oftăm și n'avem ce face ; sîntem datori ascultare Domnului nostru. Ne rugăm numai să mai stai cu noi două zile să ne ducem caii din ceair și tărhatul din sat, să te petrecem pe drum măcar o parte dintre noi, acei care au fost la vodă Ion. Te-om duce prin pustietățile acestea pînă la Nistru ; acolo ne-om închina măriei-tale și ți-om ura cale bună. Măria-ta te vei duce la Praguri, iar noi ne-om întoarce la prutețul lui Axinte și pe urmă la Lăcusteni, așteptînd pînă ce-or începe a trece păsările călătoare. Atunci purcedem și noi cătră răsărit.

— Nici întîrzierea asta n'o pot primi, prietine Agapie, a răspuns Potcoavă. Mulțămesc pentru mîncare și hodină ; dar plec. S'a strînge țara în jurul meu nu acuma, ci cînd mă voi întoarce. Dar tovărășia ce binevoiți a-mi pregăti îmi place.

— Cum facem atunci, măria-ta ?

— Să ne sfătuim cu uncheșul Petrea, prietine Agapie. Domnia-sa cunoaște locurile. Mă călcați pe urmă din popas în popas și ne sprijiniți trecerea la un vad, cerînd ajutor de la altă frăție pescărească, dacă și apa Nistrului vine mînioasă.

— Se poate, a intrat în sfatul de război căpitanul Petrea. Calea noastră e pîrtie veche, din corhan în corhan, pînă la Lipșa. Avem de poposit la trei hanuri, iar la Lipșa căutăm a trece...

— Vorbim la masă, a încuviințat vatamanul Agapie, și ne-om însemna în minte toate cite ne porunciți ; vă găsim, fiți fără grijă ; și sîntem mulțămitori măriei-tale.

Iubiților frați și stăpîne, a urmat vatamanul pescarilor ; poftiți cu noi la masă și ne iertați că nu vă putem sta înainte cu toate cele de cuvîntă. Vinars avem ; e mai bun decît apa din baltă. Talgere n'avem ; veți mîncă, după datina noastră a pescarilor, pe masa de lemn de-adreptul. Sarea în scoici, fiind mai scumpă ; felia de mămăligă pe o frunză de lipan. Cu dragostea noastră a tuturor împrejur.

XVII

Căprioara.

La răsăritul soarelui, cînd pribegii erau gata de plecare, s'a înfățișat Agapie vatamanul la măria-sa Nicoară.

— Stăpîne, a grăit el descoperindu-și fruntea, să-mi fie cu iertăciune dacă vin și eu cu măria-ta o bucată de loc. De porunca măriei-tale țin socoteală, ș'om

veni după măria-ta la primăvară, acei care ne vom putea alcătui aice. Țin de asemenea socoteală că măria-ta nu vrei să întârzi, și bine faci. Dar nici noi nu se cuvine să întârziem, acei câțiva care ne-am juruit să vă călcăm pe urme și să vă ajungem la vadu-Lipșei.

— Asta nu mă supără, prietine Agapie, a răspuns Nicoară; îți mulțămesc chiar; ți-a fost cumva sfătuitoare noaptea?

— Ba femeea, stăpîne. Două ceasuri dusul acasă, două pe loc, și două întorsul. A mănâat calul de aici hoștește; și la întors am luat altul, — acesta pe care mă aflu. Pot să mă laud cu nevasta pe care o am, fraților, s'a întors el cătră ceilalți pribegi, sticlindu-și de rîs albul dinților. Ageră ca o coasă; duh al înțelepciunii.

Cum să vă despărțiți voi de măria-sa, zice. Măria-sa înainte și voi pe urmă. Potrivit e să fiți voi înainte, ca să-i limpeziți drumul. Potrivit e să fiți și'n laturi și'n urmă, — dar înaintea măriei-sale numaidecât.

În ținutul în care intrați sînt puțini oameni, adevărat. Oameni ca noi, care nu vor răul măriei-sale, — zice tot nevastă-mea. Dar sînt în acel ținut și străini, mai ales decînd l-au adus pe Șchiopul-Vodă la Domnie, — așa zice tot nevastă-mea. Și de bine ce i-au făcut slujba asta de l-au adus la Domnie, Vodă le-a dat slobozenie să-și agonisească unele căștiguri. Dar mai este una, zice tot nevasta mea. Acei năvrapi și beșlii care neguțează folosul lor sînt totodată ochii și urechile lui baș-buluc-baș de la Galata. Și acel baș-buluc-baș nu stă cu mîna în sîn, după pătania de acu trei ori patru săptămîni. Și ca să-și spele vina de atunci, a dat poruncă beșliilor și năvrăpilor din ținut să privegheze ieșirea din țară a oricăror neguțători străini. Să-i caute și să-i cerceteze cu grijă — zice tot nevasta mea.

— Înțeleaptă nevastă, a zis fără mirare Potcoavă, gîndul meu nu e departe de al ei. Dar noi, prietine Agapie, nu suntem muieri, ci bărbați cu îndrăzneală. Hotărîți suntem să trecem cu pază, — dar și cu puterea, de va fi nevoie.

— Asta i-am spus și eu nevastei mele, măria-ta. O chiamă Căprioara.

— Și ce ți-a răspuns nevasta domniei-tale, Căprioara?

— Apoi bărbate — zice — noi nu ne îndoim de îndrăzneala măriei-sale și de puterea brațului său. Acestea s'au dovedit la Iași acu trei ori patru săptămîni. Dar potrivit este să treacă măria-sa Nistrul fără pagubă și, mai ales, fără întârziere, cum zici dumneata că a arătat însuși măria-sa.

— Înțelepciunea muierilor a sprijinit și a dărîmat împărățiile... a zîmbit Potcoavă.

— Așa-i, stăpîne. Și zice tot nevasta mea, ia-ți, bărbate dragă, pe moș Mitrea, fratele mamei, care s'a oștit în bătăliile lui Vodă Ion, și a învățat și turcește pe unde-a umblat vreo doi ani, în preajma Dunării și a Bugeacului; mai ia și vreo doi feciori cu virtute, dar și cu minte; și priveghiați în tot lungul drumului, vestind în satele răzășilor noștri, că trece măria-sa Nicoară la Praguri. Și să nu carecumva să aibă măria-sa sminteală din partea beșliilor și năvrăpilor stăpînirii. Căci după căderea lui Vodă Ion, a rămas Domn al nostru măria-sa Nicoară.

— Rostit-a într'adevăr nevasta dumitale, Căprioara, asemenea vorbe?

— Rostit, măria-ta, — tot zădărînd-o și eu de colo...

— Când te vei întoarce, cât de degrabă, s'o săruți din partea noastră, prietine Agapie...

— Am sărutat-o din partea mea acuma, a răspuns cu grabire vatamanul Lăcustă, dar voi mai săruta-o și pe urmă.

Oștenii lui Potcoavă s'au uitat unii la alții, zîmbind cu milă.

Se vădea că la casa vatamanului Agapie cînta găina...

Potcoavă a tăcut un răstimp. Apoi s'a întors cătră ai săi și cătră vatamanul pescarilor.

— Asemenea sfetnic îndrăzneț a fost și gîndul meu, a zis el. Dacă nu ne-

ajută norodul nostru pentru care ne punem capul, atuncea de ce mai purtăm sabie și de ce ne mai trudim? Și l-ai găsit pe Mitrea?

— L-am adus, Măria-ta, ș'am luat și doi feciori de la tamazlicurile noastre ale Lăcustenilor. Cum asvîrl aceștia măciuca de-a călare și o culeg cu măciucărița — e minune. Acu-i vremea s'o pornim, măria-ta; iar eu cu moș Mitrea intrăm prin satele răzășilor noștri dînd o veste în taină din sat în sat, până la vadu-Lipșei. Or rîvni unii vornici bătrîni să te vadă: nu-i lipsi de bucuria asta, măria-ta. Iar ceilalți să steie ca mrejele, încurcînd pe Ismailiteni și pe slugile stăpînirii. Dacă fi-va nevoie, — zice tot nevasta mea.

— Atunci să lăsăm prutețul lui Axinte și pescarii Lăcustenilor cu pace a cuvântat, înălțându-se în scări, Potcoavă. Să ne'nchinăm răsăritului și să purcedem în calea noastră.

— Cale bună, măria-ta, au răspuns pescarii, și după aceea au intrat iar în coliba lor. Nu prea păreau mulțămîți de vatamanul lor.

— Și să iasă la vedere căpitanul Mitrea, a adaos Potcoavă, să văd și pe acest prietin.

— Aicea sunt, măria-ta, a răspuns răzășul, înaintînd călare între cei doi feciori de la tamazlicuri, care n'aveau alte arme decît măciucile de carpen și măciucărițele.

Căpitanul Mitrea era un om stătut și blînd la înfățișare, îmbrăcat cu straietele sure ale tagmei lui și peste plete cu pălărie neagră scufundată în creștet. Feciorii, cu mînicile cămeșoaielor suflecate până la cot și cu plete revărsate pe umeri. Căciulile, pentru vreme de ploaie, și le țineau aninate la ciochinele tarniței, lângă măciucărițe; iar dulamele de pănură dinapoia tarniței.

Călătorii au pornit dintr'odată ș'au mers cu repejune până ce nu s'a mai zărit în urma lor priveliștea luncilor Prutului.

Lumina soarelui de vară le bătea din față. În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulgiau ușoare păcle, din care se înșurubau cînd și cînd în sus vîrtejuri posomorite.

Căpitanul Mitrea sfătuia cu uncheșul Petrea, ca s'audă și măria-sa Nicoară, despre acele fulguri ușoare și vîrtejuri întunecoase.

— Acolo în fundul zării, mai mult cătră ochiul drept decît cătră ochiul stîng, au fost odinioară codri merei de stejar. Erau cine știe de cînd, de la zidirea lumii. Și cînd s'au așezat o vreme hoardele aicea, atunci cînd au bîntuit Țara Moldovei și Leha, și Țara Ungurească, au dat foc stejărimii. Ș'a ars acolo codrul toată vara și toată toamna, până'n luna lui Răpciune, cînd au pornit ploile cele lungi și, după ploi, ninsoarele. Au rămas stejarii cei bătrîni în picioare ca niște tăciuni stînși și pămîntul era acoperit de zgură de un stat de om. Ș'apoi cu anii s'a măcinat zgura, ș'acuma o poate purta vîntul ca pe un năsip negru în tăriile vîzduhului. Acolo unde se văd vîrtejurile, suflă vîntul.

Iar în stînga se vor arăta sate în poienile de la marginea pădurilor rămase. Răzășii au curățit locul, întemeind ogoare și grădini, iar sate numai colo și colo. Și au oamenii așezări și în sihlă, la vremile de nevoie, cînd se iscă război și pojar. După ce trec războiul și pojarul, sărmanii oameni se întorc la satele lor.

Dearte în stînga, dincolo de sihlă, nu mai viețuiește om. Acolo au domnia lor fiarele. Las'că sunt urși ca'n alți codri, dar pe lingă aceștia se arată cîteodată pămîntenilor și zimbrî, care acuma ies cu greu din singurătățile cele mai pustii.

În locuri fără poteci, se mai află păduri de mestecăn și mlaștini, unde își alcătuiesc iaz și-și durează colibe niște jivine care se chiamă brebi. Li se mai spune și cîni de apă. Au iscusință ca meșterii de iazuri și ca lemnarii de la noi.

Ș'apoi se mai rătăcesc de către miază-noapte prin acele păduri ialanii, despre care se vorbește ca de năluci înfricoșate, cu copaci în loc de coarne.

Iar cătră luncile Nistrului trăiesc mistreți mii de mii, cum nu se mai află așa de mulți nicăeri pe lumea asta.

Cînd călătorii s'au oprit în cel dintîi popas de prînzișor, vatamanul Agapie a venit iar în preajma măriei-sale, la sfat de drum.

— Stăpâne, a zis el, îngăduie să mă amestec iar cu vorbele mele. După sfatul nevastei mele Căprioara, moș Mitrea are rînduit să umble prin sate și să steie de vorbă cu gospodarii. Umblă, adicătelea, cercetînd rubedenii și cuscri. Spune el, spun alții; din vorbă în vorbă se pot afla multe... Iar feciorii de la tamazlicuri, Cosoroabă și Vițelaru, caută, să zicem așa, niște boi fugiți de la pășunile Lăcustenilor. Stau la vetre de foc, în sfat cu bouarii satelor de aici. Azi bate vîntu cătră Vadu-Rășcului : zboară și veștile ca niște păsări măiestre într'acolo. Mîni bate vîntul de cătră Vadu-Rășcului încoace; aduce veștile cătră noi. Cosoroabă și Vițelaru stau, ascultă și țin minte. Iar noi tot mergem spre vadul nostru al Lipșei, lîngă Codreni.

Potcoavă asculta vorbirea incurcată a vatamanului de pescari și ar fi poftit o limpezire.

— Ascultă, prietine Agapie, a zis măriia-sa; deocamdată aud vorbe și eu sunt deprins cu faptele. Am înțeles de la căpitanul Petrea, uncheșul nostru, că vadu-Lipșei nu-i departe de tîrgul Moghilăului, care se află de ceea parte de Nistru.

— Intocmai așa este, stăpine. Tușești la Lipșa, s'aude la Moghilău.

— Apoi eu ași vrea, prietine Agapie, să trimet o veste la Moghilău, unde am niște prietini.

— Se poate. Vor fi așteptând prietini ai măriei-tale și la alte vaduri. Dacă vrei măriia-ta să dai veste la Moghilău, numai pînă mine s'aștepți și eu ți-auduc om potrivit pe cumnatu-meu Cozmuță Negrea din Petrușcani.

— Unde dormim în sara asta, prietine Agapie ?

— Nu se poate ști măriia-ta; după cum va zbura pasărea măiastră.

Moș Mitrea, răzășul cel domol de la Lăcusteni, a clătinat din cap și s'a încruntat cătră nepotul său.

— Se vede, Agapie, că n'ai sfătuit toate sfaturile.

— Ba, moș Mitrea, a rîs vatamanul, la noapte vine la mine Căprioara și mai spune și altele. Nu-mi încape inima în piept de bucurie, moș Mitrea. Ași vrea să-i aștern măriei-sale pat într'o chilie albă, la o curte domnească, să doarmă somn lîn și la porți să steie străji rezemate în suliiți, să nu-l tulbure nimeni...

— Bine-ar face să se depărteze acest vataman limbut, a mormăit uncheșul. Dar vatamanul s'a părut că nici nu-l bagă în samă pe uncheș.

S'a oțărît și moș Mitrea la Agapie :

— Ei, spune unde-a dormi măriia-sa ! socot că nu te-ai gîndit să-l vîrim la hanu Pintilioaei, unde hoții își scutură lețcăile și purecii.

— Cum grăiești dumneata, moșule, în fața măriei-sale !... s'a mîhnit vatamanul.

— Apoi să-mi răspunzi, Agapie, dacă ai acea chilie în curte domnească.

— N'o am și de aceea mă rușinez să-i spun măriei-sale că masul ne va fi la o tîrlă a Negrenilor. Am și trimese înainte pe Cosoroabă și Vițelaru să mute în sara asta oile, ciobanii și baciul.

— Măi băiete, baci-u-i mai mare decît Vodă în stîna lui.

— Să se mute de voie, moșule, nu cu sila.

Potcoavă a zîmbit :

— Să nu călcăm dreptul oilor, frate Agapie, cum calcă cei mari dreptatea norodului.

Vatamanul și-a clătît fruntea și s'a scărpinat la ureche.

— Nici în sat nu-i chip ?

— In care sat ? Inerăm pe drum, cum știi...

— Apoi atuncea dar, cu toată rușinea, om poposi în vale la Budăile Negre.

— Bun. Așa spune. Socot că măria-sa, ca oștean, e deprins să doarmă și subt stele.

— Se'nțelege ! a răspuns cu voie bună Potcoavă. Imi pun gândurile pernă și mă'nvălesc cu grijile.

Au purces iar, în pojarul amiezii. De o parte și de alta a drumului de țărână, pînă în fundul zării, cătră amiază, se întindeau pășuni înflorite. Și ici-colo vedeau de departe vitele albe mișcîndu-se domol și auziau tălăngi care cîntau lenea zilei.

În stînga — margine de pădure, pînă în rîpa unui pîrâu.

Deia acel pîrâu pînă la drumul pe care mergeau, cît poate să fie ? își făcea socoteală diacul, care călărea înaintea stăpînului, lingă Alexa. Cum îl copleșea zăduful amiezii, i-a venit așa, fără noimă, să afle și părerea lui Totîrnac în privința depărtării.

Chiar în clipa aceea, cînd voia să întreb, s'au arătat în cotitura drumului cei doi feciori Cosoroabă și Vițelaru de la tamazlicul Lăcustenilor, călărind în goană și alungînd cu chioțe, un lup. Fiara le ieșise înainte dintr'un dudău des. Acuma fugea cu coada lungită după el, amestecîndu-se în lumina orbitoare cu pîlcurile de năgară ale cîmpiei. Unul din feciori cu mare putere a zvîrlit măciuca după lup din fugă, și l-a lovit. C'un scheaun, animalul sur s'a scuturat și a încetenit. Diacul a tras arcul ș'o săgeată, oprind calul. Atunci i-a trimes sălbatecului măciuca și celălalt fecior, doborîndu-l. După ce și-au cules lemnele ghintuite, feciorii au descălecat și au pălit pe dușmanul lor pînă ce l-au văzut întins și neclintit rînjindu-le. După aceea și-au repezit în sus pletele, greblîndu-se cu degetele pe lingă urechi, și s'au apropiat de măria-sa.

— Ei, ce-ați făcut la stîna Negrenilor ? a întreat moș Mitrea. Și tot el a răspuns îndată : — N'ați făcut nimica.

— Așa-i, a încuviințat feciorul cel mai sfătos, Cosoroabă ; N'am făcut nimica.

— Am spus eu.

— Ce puteai ști domnia-ta ? că nu erai acolo... a grăit cu buze late și groase Cosoroabă. Moș Nichita a strigat cătră noi că de ce-i mai aducem un rînd de oșteni ? că iaca, chiar azi dimineață au venit asupra stîinii slujitori, de-ai stărostiei și turci și i-au făcut mare pagubă, răcnind la el să le spuie numaidecât dacă n'au trecut niște oșteni ori neguțători pe care-i caută ei... Ce să răspundă baciul ? Nimica ! S'au supărat atuncea slujitorii aceia și l-au sfătuit să se mai gîndească. Deocamdată îl lasă ; dar au să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu-Rașcului și atuncea vai și amar de stîna și de vite, și vai de sat, dacă n'or găsi ce caută. I-au luat baciului tot cașul din comarnic și dumilorvoastre nu v'am putut aduce nimic.

— Se'ncurcă treburile... a fost de părere moș Mitrea.

— N'avea grijă, că le descurcăm noi, a dat încredințare vatamanul Agapie, cu ochii fierbinți.

— Nu știu ce zice măria-sa.

— Măria-sa zice bine, a răspuns tot Agapie. Deocamdată să-l ducem la Budăile Negre.

La locul de care se rușina vatamanul Agapie, subt o sprinceană de deal împădurit mărunț, curgeau șapte izvoare. Șapte budăie negre, scorburi de la pădurea arsă de stejar, deschise într'o parte, erau cufundate numai de doi coți de-a-supra izvoarelor ; și apa din fund forfotea jucînd nisipiș mărunț și se revărsa în pîrâu, printre flori de sovriv și mintă. Stăteau tus-șapte fîntînele la rînd, cu pa-injenșiul soarelui scînteind în unda lor rece.

Mai la o parte, se desvălea o pajiște aproape de un șir de brazi vechi, aduși de la munte și răsădiți cîndva de-asupra izvoarelor, spre pomenirea celor șapte feciori ai lui Negrea, bătrînul satului.

Acolo a descălecat îndată Nicoară și după el toți ceilalți au pus piciorul pe iarbă verde. Caii au fost deschingați și lăsați un răstimp să se desmeticească de arșiță înainte de a fi adăpați. Oamenii au alcătuit stăpînului odihnă pe cetină și pe cergi, apoi au căutat fîntînelele și umbra.

Numai Agapie Lăcustă n'a scos tarnața. Și-a tras de urechi calul, mîngîindu-i ochii, și l-a ținut de frîu, stînd și el în picioare, gînditor.

S'a apropiat de moș Mitrea și s'a închinat cătră măria-sa.

— Eu, moșule, mă duc după căpitan Cozmuță, la Negreni. Îl aduc în sara asta, căci îi face mării-sale trebuință.

— Du-te, nepoate Agapie, i-a răspuns blînd moșul.

Agapie n'a mai așteptat. A încălecat și s'a dus.

Moș Mitrea s'a întors cătră Nicoară, clătînîndu-și fruntea.

— Are două ceasuri de umblet pînă'n sat.

Măria-ta, a daos el după o gîndire scurtă; îl vei ierta pe acest băiat al nostru pentru unele vorbe încurcate și nesăbuite. Cînd îi vine lui ziua pustie, apoi o duce așa numai într'o așîtare, parcă ar fi băut .

— Ce vrei să spui, moș Mitre? s'a mirat Potcoavă.

— Apoi uite cum s'a întîmplat, măria-ta, și să-l ierți pe Agapie. Om vrednic și de credință ca el nu socot să se găsească. Numai cît îi vine așa cîte o toană, parcă au suflat asupra lui ielele. Vorbește de Căprioara lui, cu care a fost însoțit cinci ani, și acuma, din milosîrdia lui Dumnezeu ori răutățile oamenilor, nu se mai află între noi. Poate nu-i nici în această viață... Cînd îi vine lui Agapie ziua pustie, apoi socoate că dragostea lui Căprioara e cu el și stă la sfat cu dînsul. Asta-i vine lui la o tulburare mare. Acuma-i a treia oară. După aceea-i trece. Rămîne liniștit, dar umbrît de mîhnire.

A fost în războiul lui Vodă Ion la Jiliște. Și după biruința oștilor noastre, Agapie dobîndește învoire să se repeadă acasă pe două săptămîni. Și el și Căprioara se doreau ca și în vremea cînd așteptau cununia.

Se'ntîmplă, măria-ta, că chiar în zilele războiului de la Jiliște, Căprioara lui Agapie, într'o zi, nu s'a mai întors acasă. Va fi prăvălit-o furtuna într'o ripă; ori a apucat-o un podgheaz de mazuri din țara leșească, ori un ceambul de țatari de la Bugeac. Căci în zilele cînd se afla măria-sa cu oastea la Jiliște, lîngă Focșani, au bîntuit asupra noastră și furtuni, și podgheazuri, și ceambuluri.

S'a prăpădit Căprioara. N'am mai aflat nimica despre dînsa.

Vine de la Jiliște Agapie. Ne găsește în spaimă. Cînd îi spunem ce și cum, — numai odată a răcnit și s'a dărîmat la pămînt. Ș'apoi a zăcut opt săptămîni, cufundat în arșiță și tulburare a minții. Pe urmă și-a venit în ori, *) numai cît îl durea lăuntruul său, cașicum ar fi băut un venin.

Ș'apoi, la pieirea lui Ion Vodă, cînd s'a vestit în țară că l-au rupt în patru cămilele turcilor, numai ce-i vine băiatului nostru nebulia asta. Spune de sfaturile lui cu Căprioara ș'o laudă... și-i bucuos. E o nebulie, măria-ta. Nu înțeleg din ce i-a venit astăzi; dar de trecut îi trece. Mai mult de o zi nu-l ține.

Cei care ascultau povestea aceasta a lui moș Mitrea au rămas cu sufletele secate de milă. Măria-sa a stat tăcut, cu ochii ațintiți în freamătul argintiu al fîntînelor negre, și parcă simțea în palmă bătaia nebulă a inimii vatamanului.

În clipa aceea dorea numaidecît să-l vadă, să-i ceară iertare pentru muștrări și să-i spuie o vorbă de mîngîiere...

*) și-a venit în fire. s'a desmeticit.

XVIII

Răzăși moldoveni.

La al treilea ceas al serii, a sosit pe neașteptate la Budăile Negre căpitanul Cozmuță cu doi răzăși negreni. Amurgul încă lumina pădurile și câmpiile din urmă și răsfrîngea în nouri din înălțime, deasupra răsăritului, o lucoare stînsă trandafirie. Dedesubtul acelor nouri se întuneca zarea de prevestire de furtună. Dar pajiștea de la fîntînelele popasului era pașnică.

Căpitanul de răzăși a vestit de departe că vin la măria-sa prieteni. Slujitorii lui Potcoavă totuși s'au ridicat după rînduială, strîngînd pe ei săbiile. Căii erau închingați.

Înainte de a intra în vîlcea, acei care-și vesteau sosirea s'au oprit, așteptînd răspuns.

— Să descalece și să coboare, a poruncit Nicoară.

Străjerii de sus, diacul și Vulpea au adus la Budăie și apoi cătră pajiște pe căpitanul negrenilor, călăreț cu faimă.

Era un bărbat mărunț, încă mlădios și sprinten, deși împlinise cinzeci de ani. Avea barbă neagră scurtă, sprincene îmbinate, ochi îndrăzneți. Și-a lăsat calul la Budăie, cu soții lui; a pășit cătră pajiștea unde se afla Potcoavă. S'a oprit.

— Il cunosc, a dat mărturie moș Mitrea; e omul nostru.

Potcoavă a încuviințat cu fruntea.

— Apropie-te, vere Cozmuță! a adăogit răzășul dela Lăcusteni.

Călărețul cel sprinten și negru a făcut cei din urmă pași cu repeziciune și s'a închinat. A primit dreapta pe care măria-sa, în picioare, i-o întindea și și-a pus pe ea fruntea descoperită.

— Am înțeles, slăvite, a grăit el cu voce lină și blîndă, că trebuie să mă grăbesc. Prietinel nostru Agapie, însă, nu s'a mai putut întoarce aici. I-au asfințit ochii pe cînd îmi spunea porunca mării-tale și a adormit în șa, de trudă.

— Ziua lui cea rea s'a isprăvit, a îngînat moș Mitrea, privind țintă pe Cozmuță. Mine dimineată se scoală înseninat.

— Da, a răspuns domol negreanul. Am dorit tihnă bietului suflet ș'am încălecat. Slăvite, s'a întors el cu mișcări repezi spre Nicoară, binevoiește a porunci plecarea. Te-așteaptă cină, acoperemînt și pat la noi la Negreni. De asemeni cerneală și pană, ca să alcătuiști cartea pe care am a o duce la Moghilău.

— Il știu și eu pe acest călăreț, de la domnia lui Petru-Vodă, a mormăit uncheșul Petre. El nu mă mai poate cunoaște căci am îmbătrînit.

— Glasul ți-i tot acela, căpitane Petrea, i-a întors cuvînt negreanul.

— Și domnia-ta ești tot îndrăzneț, Cozmuță.

— Sunt îndrăzneț, căpitane Petrea, numai lîngă ce mi-i drag.

Potcoavă a zîmbit:

— Moș Petrea, pe cel pe care nu-l cunoști din clipa dintăi, nu-l vei cunoaște nici după nouăzeci și nouă de zile. Plecăm fără zabavă, moș Petre.

— Suntem în sama lui Dumnezeu și la porunca mării-tale, a răspuns uncheșul.

— Ba eu, moș Petrea, sânt în sama iubiților mei.

După ce-au purces, cu ceilalți doi răzăși negreni călăuză, moș Petrea i-a făcut loc lîngă sine lui Cozmuță, în urma mării-sale Nicoară. Au călărit un răstimp la umblet repede; după aceea, pe subt streșină de dumbravă, au suit o culme la pas.

Uncheșului i se trezise în acea înserare plăcere de vorbă și aduceri aminte. Îl întreba pe negrean și Cozmuță îi răspundea.

— Iși mai aduce aminte căpitan Cozmuță Negrea de domnia Lăpușneanului-Vodă?

Cum nu ? La acea Domnie, odată, căpitanul Petrea a dus o poruncă a lui Vodă suind călare în pălmar la vel-medelnicerul Vancea și apucându-l de barbă.

S'au mai făcut de acestea și la alți Domni, a mărturisit uncheșul. Dar Cozmuță Negrea mai poate oare umbla și astăzi în picioare, în șa, din fuga calului ?

Cum nu ? Mai poate, măcar că nu-i mai arde de asemenea zburdăciuni. În vremea când era mai tânăr, apoi din șa se înălța la gratiile unei ferestre. Cneaghi-nelor le plăceau mai mult căpitanii decât boierii cei bârboși. Boierii coborau greoi pe scări, legându-se ca niște jilțuri ; iar căpitanii săltau în același timp pe prichi-ciurile ferestrelor din grădină. Cîinii își băteau de garduri fălcile încleștate de cîlți cu smoală ; roabele prielnice băteau în pumni la chiliile lor și pîneau pe cneaghină cum întinde brațele printre curpeni de rouruscă.

Fost-a la Iași o vreme când înfloreau altfel primăverile.

— Inșă, iubiții mei, le-a răspuns Potcoavă întorcând fruntea prin întunecime, se aflau și atunci în țară, cum se află și astăzi, oameni fără primăvară și fără bucurie...

— Asta o vedem noi abia acum, măria-ta, când ni s'au trecut tinerețile și libo-vul, a șoptit ca într'un fel de alintare căpitan Cozmuță.

Uncheșul l-a mustrat c'un mormăit neînțeles. Iar măria-sa, întorcîndu-și fruntea'n vînt, a văzut urcînd îmbulzirea nourilor de la răsărit, și a purces iarăși la umblet grăbit.

La alt pas domol, întorcîndu-se oarecum din visurile tinereții la stradaniile unei vîrste mai tîrzii, amîndoi căpitanii s'au întristat de pomenirea muceniciei Dom-nului Ion. Ș'apoi s'au bucurat că se ridică alte săbii tari pentru izbăvirea lumii. Una din aceste săbii o poartă bărbatul care călărește dinaintea lor și-și înalță cînd și cînd ochii spre steaua sa.

N'au făcut pînă la răzășii negreni mai mult decît două ceasuri.

Intr'o curte ardea foc ș'un moșneag îl tot zădăra și-l creștea.

La lumina acelui foc, s'a văzut casa cea mică întunecată și fără nici o miș-care. Iar casa mare avea ușile deschise, scoarțe pe trepte și făclii de ceară în fe-restre. Priveghiau femeii bătrîne sosirea călătorilor. Cînd s'au arătat călăreții la poartă, femeile bătrîne au intrat în umbră și nu s'au mai arătat. Dar toate erau găsite : și pat cu așternut și masa întinsă.

Au intrat la lumină Nicoară Potcoavă și mezinul său. Pe oștenii măriei-sale căpitan Cozmuță Negrea i-a dus la casa cea mică într'o încăpere din fund, unde se lumina întunericul de ochii candelor de la icoane. Se aflau și acolo merinde, în vatra largă ; și pe lavițe perini și poclăzi, așteptînd trupuri trudite. Intr'un colț își găsise de cîteva ceasuri alinare Agapie vatamanul. Dormea adînc, întins drept ca o scîndură, pe pîntece, fără perină, cu fruntea pe brațe. Nu s'a mișcat la intrarea celorlalți călători, nu i se auzea răsufarea.

Uncheșul Petrea s'a oprit o clipă în dreptul acelui frate năcăjit, privin-du-l lung.

În preajma celor două case au ieșit din întuneric străjeri mulți. Focul din ogradă s'a stins.

Căpitanul Cozmuță Negrea a intrat la măria-sa Nicoară, pășind cu fereală. Mezinul sta la măsuta cu trei picioare pe un scăunaș scund, cu coatele pe genunchi și cu obrazii în palme. Poate îi era foame, înșă trebuia să aștepte pe badița său. Poate ar fi fost mai bine, se gîndea, să lase butul de miel fript în țăpușă, urda proaspătă și cana de vin, și să se întindă pe-o coastă, cu tîmpla în palmă, pe patul de lîngă sobă. Căci Nicoară mai avea a zăbovi înainte de-a băga de samă la cele hărăzite ticăloasei noastre ființi de carne și sînge.

Diacul se afla lîngă măria-sa pregătind firul de mătasă și ceară verde. Nicoară și-a tras din deget inelul cu semn domnesc și a apucat pana de gîscă, muind-o în cearneală. Diacul a potrivit dinaintea măriei-sale, pe măsută, hîrtia

vinătă, și măria-sa a scris astfel carte pe slovenie cătră un prietin al său de dincolo de Nistru.

„Ion Nicoară din mila lui Dumnezeu străin în țara Moldovei. Scrie Domnia-meă la al meu iubit și de multă nădejde prietin, pan Tadeus Kopytchi căpitan de oaste al scump răposatului nostru frate Ion Voievod. Și-ți dăm știre domniei tale“...

Măria-sa a ridicat ochii cătră căpitan Cozmuță care aștepta în picioare lângă ușă, încins, dar cu fruntea descoperită.

— Când socoți domnia-ta, căpitane Cozmuță, c'om fi noi la vadul Nistrului ?

— Duminică dimineață. Oamenii noștri au înștiințare ; vatamanul Agapie va fi călăuza măriei-tale. Dinspre partea unor dușmani care s'ar putea arăta în preajmă, fie turci, fie slugi ale lui Vodă-Șchiopul, să știi, măria-ta, că acum aici locurile-s ghimpoase, anevoie de răzbit.

— Atuncea pot înștiința pe prietini mei că voi fi la Nistru Duminică ?

— Duminică dimineață, măria-ta, întocmai.

„...Și-ți dăm știre Domniei-tale că voi fi la vadu-Lipsei pe Nistru, împotriva Moghilăului, Duminică dimineață. Și te rugăm să dai de știre prietinelor noștri ; și să repezi carte credinciosului nostru pircălabul Țopa, Romașcanul, care acuma se va fi aflind la Brațlau după înțelegerea ce am avut.

Pun pentru încredințare semnul meu cu ceară și cu fum. Să fii sănătos; Domnul Dumnezeu să adaoge verile și anii domniei-tale.

Ion Nicoară“.

Diacul a păturit și a închis răvașul, pecetluindu-l. Nicoară a mai scris de dos : *„Căpitanul Cozmuță aduce această carte la al meu bun și prea iubit prietin Tadeus. La casa domniei-sale în tirgul Moghilăului“.*

Răzășul negrean a primit hîrtia închinîndu-se.

— Dai cartea asta, căpitane Cozmuță. Dacă este vreo pricină de împotrivire...

— Nu poate fi nici o împotrivire, măria-ta. Cartea o pun în mîna lui pan-Tadeus. Dar dacă, din pricina smreduitoarelor vremi, pan Tadeus nu va mai fi fiind în această viață...

— S'ar putea, căpitane Cozmuță ; viața noastră e ca un zbor de rîndunică ; dar eu îți spun c'ai să găsești pe Tadeus. Noi sintem dintre cei îndărătnici, și mai stăruim în această lume, deoarece avem de împlinit jurăminte. Dar dacă prietinel meu nu-i, cartea trebuie să ajungă la Brațlau, în mîna domniei-sale pircălabul Țopa. Caută om care s'o ducă și te întorci la mine.

— Am înțeles, măria-ta. Mi-am luat măsuri și pentru întoarcere. Iar după ce pun scrisoarea în palma lui pan Tadeus, eu te aștept pe măria-ta Simbătă-sara la vadu-Lipsei. Aicea la noi negrenii, nu poate fi nici o sminteală. Și încrede-te în răzășii lăcusteni, care or să te însoțească. Rămâi cu bine, măria-ta.

— Fii sănătos, căpitane Cozmuță.

Negreanul a ieșit cu pașii lui ușurei în ogradă. Acolo îl așteptau doi slujitori călări, soții săi, cu calul pe care trebuia să-l încalece el însuși. Alți doi cai de schimb, numai cu căpestrele, îi țineau alătura de dîșii acei slujitori.

O umbră mare i-a acoperit lui căpitan Cozmuță vederea. Uncheșul Petrea Gânj i-a pus pe umeri palmele grele.

— Să știi, căpitane Petre, i-a zis el domol, cu glasu-i repede, că toate-s puse la cale.

— Ne cunoaștem, a răspuns oșteanul cel bătrîn strîngîndu-l lângă sine. Nu am a-ți da învățăminte. Cu toate acestea, fiind mai vîrstnic decât domnia-ta cu vreo doisprezece ori cinsprezece ani pe cît știu, îngăduie-mi, frate Cozmuță, să te socotesc frate mezin și să te sfătuiesc unele și altele .

— Ascult, bădiță.

— Intâi cruță calul ca să nu poticnești cînd ți-a fi lumea mai dragă. Am văzut schimbașii. Cînd ți-a părea că trupul dumitale începe a fi greu calului pe

care umbli, pui şaua pe cel ce-a mers slobod, numai cu frîul. Bună rînduială, dar mai rămîne soarele verii şi lipsa de apă a pustietăţilor goale.

— M'oi pricepe eu cum să fac, bădiţă. Dacă-i pustie, ocolesc şi beau zer de la stîni.

— Nu te supăra. Şi mai sunt două hanuri pe care trebuie să le ocoleşti şi câteva sate în care să nu intri. La han ţi-a ieşi înainte împungîndu-te cu zâmbet şi cu bourii sînilor o muiere, şi eşti încă tînăr, Cozmuţă.

— De han şi de băutură mă feresc, bădiţă. Dar de satele răzăşilor noştri, nu. Eu nu caut la răzăşi nici prînzare, nici cupă cu vin. Ci caut prietini pe care să-i vestesc şi să-i pun la cale pentru trecerea mării-sale.

— Da, căpitane Cozmuţă, aicea ai dreptate, căci noi păzim un odor rămas de la Domnul nostru Vodă Ion, şi acel odor se cuvine s'ajungă cu pace şi în bună stare în pămîntul unde stăpînul nostru îşi are toţi prietinii şi unde a slujit cu cinste legea semînţiei creştineşti, fiind hatman la Praguri. Acolo-i pămînt slobod al vitejilor.

— Bădiţă, a răspuns cu supunere negreanul, nu beau, nu mănînc, nu cunosc muiere. Imi ţin ceasurile numai cu pădureţe uscate şi mălai din traistă şi cu apă dela izvoare. Şi Vineri, prietinel mării-sale va ceti cartea aceasta pe care i-o duc.

— Am priceput; să-ţi ajute sfîntu-Gheorghe călăreţul, cel care străpunge balaurul.

— Rămâi cu bine, bădiţă, şi să ştii că Mitrea şi Agapie sunt oameni cu nume frumos în părţile noastre, iar pentru domniile-voastre sunt scumpi, avînd cuvînt şi suflet ca pe haruri ale credinţii. Deci nu fi cu bănuială asupra lor.

Uncheşul a tăcut.

— Nu fi cu bănuială, bădiţă, crede în ei. Cînd nu-i vezi, să ştii că-s între oameni prin sate. Caută acolo numai pe cei vrednici şi nici o vorbă n'o cheltuiesc în zadar. Aşa! Dusu-ne-am! Hai, flăcăi!

XIX

Solia căpitanului negrean.

Cînd a început a-i bâzîi pe la ureche adiere din lărgimea cîmpiilor, căpitan Cozmuţă a văzut geană de ziuă în fundul răsăritului.

Spunea cite-o vorbă feciorilor, mîngîia fugarul bătîndu-l uşor cu frîul pe gît şi chemîndu-l pe nume; se ducea în buiestru lin şi grăbit. Nu călărea pentru că aşa-i era poruncit, nu se trudea cu supărare, ci în el era o plăcere ca a apelor care fug rîzînd zilelor şi nopţilor.

De mult căpitanul negrean doarme în ţintirimul satului său; dar pomenirea încă nu i s'a şters, iar vînturile şi valurile îl mai aşteaptă, să-i cînte şi să-l oglindească...

Bărbatul de credinţă s'a tot dus cînd în lumină, cînd în umbră, cu puţine opriri, cu puţin somn, schimbînd tarnaţa cînd şi cînd de pe un cal trudit pe unul mai puţin trudit; a străbătut locuri goale şi păduri, pe la opusturi de heleştee, pe povîrnişuri de livezi, aţintind ochiu-i vulturesc tot înainte, pînă ce s'au văzut steclele verzi ale Nistrului într'un asfinţit de soare.

Era ziua hotărîtă, de Vineri.

Căpitanul Cozma şi cei doi feciori au ocolit drumul deschis cătră vadu-Lipşei ş'au coborît rîpa Nistrului într'o luncă pustie. Au cotit pe o potecă, la o pădurărie unde au aflat pe un moş pădurar, prietin al negrenilor, care avea acolo săhăstrie. Tocmai îşi închidea vitele în ocolul de răzlogi, avîndu-şi pe lingă sine dulăii de pază.

— Moş Mindrilă! a strigat căpitanul Cozmuţă.

— Ha ? Cine-i acolo ?

— Moș Mîndrilă, eu sunt, prietinel domniei-tale căpitanul ! Inhide câinii și dă-ne drumul.

— Iaca, ia ! dumneata ești, nepoate Cozmuță ?

— Eu sunt.

— Ce vînt te-aduce ?

— Ți-oi spune, dacă dai din picioare mai repede.

— Apoi, măi băiete, picioarele cele din tinerețe le-am schimbat ș'acum mă slujesc numai de niște hleaburi.

Iaca, ia ! să'nchid zăvozii ! iaca, ia să deschid poarta ! Greu mă împovărează cele pustii bătrînețe ! Iaca, ia ! să zădăresc focul. Că n'am muiere să-mi ajute și nu pot împrumuta de nicăieri că n'am cu ce-o ține, nu din mâncare, că de asta — slavă Domnului ! dar din altele. Iaca, ia, să umplu ceaunul cu apă și să-l anin la cracană.

Ușurat-ați dobitoacele de tarnițe ? Dat-ați jos târhaturile ? Indemnați caii la iarbă grasă.

Iaca, ia ! niște capete de butuci. Lepădați hamurile ce mai aveți ; dați din picioare și din brațe cum dă moara din spezeze cînd o umflă vîntul, ca să vă desmorțiți. Ici lîngă foc e șipot. Stropiți-vă ochii, să vă răcoriți.

Da ce treabă ai domnia-ta, nepoate Cozmuță, prin aceste părți de lume ?

— Ți-oi spune cît îmbucăm ceva, moș Mîndrilă.

— Apoi iaca-i bine. Ori mi-i spune, ori nu, tot atîta-i ; bucuria mea-i că te văd și ochii tăi mi-aduc aminte de ochii bieteii mele surori Anastasia, biată să fie de păcate. De mult s'a prăpădit prin cele străinătăți la Negreni. După ce s'a dus de la părinții noștri, n'am mai văzut-o decît de două ori : la nuntă și la îngropăciune.

Cîinii cei mari au prins a hăuli prelung.

— Iaca, ia ! ce v'a apucat, mare, dulăilor ?

S'a dus pînă la închisoarea cîinilor ș'a pălit de două ori c'o bită în scînduri. Zăvozii au tăcut.

— Li-i foame și lor, a rîs cu gura știrbă moșul, că și ei îs făpturi de suferință, ca și omul.

Vorbele bătrînului și tînguirile lui despre biata soră-sa Anastasia erau aceleași și aceleași ori de cîte ori căpitanul Cozmuță nimerea aici, la pădurăria ascunsă cu felurite trebi. Răzășul sta gînditor, luminat de foc și aștepta răstimpul cînd „clopotul moșneagului“ cum îi spunea el, contenește. Era ceasul cîinei. Atunci moș Mîndrilă molfăia în tăcere mîncarea-i puțină.

— Moșule, i-a grăit în acel răstimp negreanul, după ce ți-ai mînat toate treburile cu grăbire așa cum știi domnia-ta, acuma să m'ascuți și pe mine. Am nevoie să trec Nistrul chiar în sara asta.

— Ihî, cogîlț ! a înghițit moșul cu greutate.

— Nu te bucura prea tare, moș Mîndrilă, căci nevoia mea nu privește, ca'n alte dați, boii ; de data asta nevoia mea privește oamenii.

Moșneagul s'a holbat, mai înghițind odată greu, după ce mestecase îndelung cu moara-i hîrbuită.

— Altădată veneam să caut cumetri de ceea parte, ca să trecem boi în țara leșească. Adevărat că boii noștri, de care au nevoie neguțătorii de la Moghilău să-i vîndă la împărăția Neamțului, au acuma preț bun : un taler părechea, bani curați puși în palmă fără alte angării și fără vama boierilor leși. Ii trecem prin vadul știut al boilor și-i scoatem într'un loc singuratic. Ii numărăm, îi dăm pe samă, primim talerii și atît. Acuma-i alta, mai greu. Am de trecut o carte, cătră un căpitan de oaste de-ai noștri.

— Ihî !

— Acuma cată să trec singur-singurel și nu voi să mă întîlnesc cu straja. Nici cartea și nici viața să nu le pun în primejdie. Nici un străin nu pot trimete. Trebuie

să mă înfățișez eu singur în târg, să caut ulița, să găsesc casa și pe stăpînul casei. Iaca, e mai anevoie să duci o hîrtie de nimica decît un tamazlic de boi. Da ; însă hîrtia aceea cît palma privește viața unui bărbat iubit al nostru. Noi răzășii de la Negreni și din alte părți nu vrem ca acel bărbat iubit al nostru să treacă de la un mal la celălalt mal ca un năcăjit, într'o luntre, prin întunericul nopții. Il poate oricine apuca de grumaz, căci capul lui are preț la Turci și la Domnia Moldovei. De asemenea nici nu se poate înfățișa cu ușurință în vederea lumii, ca să nu-l poprească străjile Moghilăului și să-l întoarcă spre Bugeac, ori spre Hotin, ori spre Iași — pentru un cîștig mai mare decît prețul a o sută de tamazlicuri. Cartea mea agonisește celui care o trimite puterea prietenilor săi de dincolo de Nistru. Care putere îl sprîjină să se ducă unde are treabă. Asta-i. Se poate trece chiar în sara asta ?

— Se poate ! a putut însfîrșit răspunde moșneagul, scuturîndu-și barba de fărmațuri.

— Cum ?

— Bine ; cu pescarii, căci breasia asta umblă la amîndouă malurile. Iaca, ia ! Doar ai mai avut de-aface cu dîșii, nepoate. Nu-i cunoști ?

— Ba-i cunosc. Unde să-i găsesc la vremea asta ?

— Ii găsești unde trebuie. Cu schimbările vremii s'a mutat și munca lor. Altădată pescuiau ziua ; acuma pescuiesc noaptea. Atuncea făceau negoț cu somn, îl prindeau cu oriile în vederea tuturor ; acum îl prind noaptea, cu cîrlige, în cotloane atunde. Dar cîrligele stau singure și ei fac un negoț mult mai bănos — ducînd negustorași de marfă măruntă în târg la Moghilău. Acei negustorași de la noi caută lucruri ușoare și scumpe ; le poartă cu ușurință și le trec fără năcaz. Iaca ia, mărgele ; iaca rumenele ; iaca afion ! Ba pentru cneaghine, ba pentru țititoarele mării-sale, ba pentru țigăncușele de la palat. Gătelile părții femeiești îs la fel și la stăpâni și la robi.

— S'apoi cum oi face, moș Mîndrilă, să-i găsesc pe acești pescari cumsecade ?

— Iar bine. Te duci pe unde te duceai și altădată în lungul pârăușului istuia. Iaca iar zăvoaiele, iaca și bulboanele. Ca și altădată, nu iai cu tine unelte primejdioase ; nu-ți face trebuință decît de un ispol, pe care-l găsești la luntrea mea din gura pîrăului. S'apoi celelalte socoteli le cunoști.

— Mulțămesc, moș Mîndrilă ; las caii și feciorii și m'am dus. De-acu, dacă va fi să ne mai vedem, asta s'a întâmpla mîne dimineață.

— Dar mai stai, măi nepoate Cozmuță. Spune întăi cine, ce și cum.

— Îți spun mîne, moș Mîndrilă ; acuma n'am vreme.

— Ptiu ! acu a fost aici acest nepot și iaca nu-i !

Căpitanul negrean s'a dus rîzînd singur pe cărarea din lungul pîrăului. A ajuns la un povîrniș unde curgea apa duruînd între sălcii. În balta de subt povîrniș, a găsit dosit între rogozuri, ca și'n alte rînduri ale neguțătorilor lui, ciobaca lui moș Mîndrilă, fără lopată și fără ghionder. Ispol de scos apă din ciobacă însă avea.

A luat acel căușel de lemn și s'a dus pînă la bulboana de aproape a Nistrului. Subt zarea cea din urmă a înserării, apele veneau posomorîte clătîndu-se ca lezezi fumurii și clipotînd ușor la țarm. Căpitanul Cozmuță s'a lăsat pe vine și, întorcînd spre undă cupa ispolului, a bătut odată : clonc ! cașicum ar fi sărit o broască din cele mari în bulboană. S'apoi iar, de trei ori, clonc-clonc-clonc ! Și a așteptat.

Or fi fiind cei de la celalt mal la locul lor ? Și-a plecat urechea, ascultând cu luare-aminte prin pacea adormită și somnia luncilor.

A mai bătut de trei ori.

Atunci a auzit răspuns. Și nu mult după aceea a zărit, încă departe, luntrea ca o gînganie de acelea care fug cu labele pe deasupra luciului. Atunci a răsuflet pe nas aerul pe care îl ținea în plămîni, s'a ridicat în picioare și s'a liniștit. S'a dus și a pus ispolul în ascunziș, după aceea s'a întors la țarm.

Cînd a venit luntrea aproape, i-a ieșit înainte.

— Bun sara, om bun, i-a șoptit unul din cei doi luntrași.

— Buna sara.

— Care ți-i voia ?

— Ași avea trebuință de un somn de vreo zece ocale pentru un praznic.

Plata pe loc.

— Cum nu, om bun ? Se poate ; sui și mergi cu noi să-l scoatem din cîrlig ori vîrșă. Dar parcă ne-am cunoaște noi... Ehe ! bucuria noastră nu-i proastă. Cum îți mai merg treburile căpitanule Cozmuță ?

Cine nu-l cunoaște pe căpitanul de la Negreni ? Toți pescarii, toți neguțătorii de boi în susul apei și în josul apei.

La noi, la Moghilău, șoptesc pescarii prin întunecimea serii sprijinindu-se cu putere și lin în lopeți, au mai scăzut afacerile cele bune ; s'aude că boierii noștri și șleahicii s'au înțeleș cu beii ; și Turcii s'așază în ținutul Hotinului ; ș'această înțelegere este ca șleahicii s'asculte, iar păgîinii să poruncească. Și s'au mai înțeleș șleahicii noștri cu păgîinii să ridice prigoană împotriva Zaporojenilor. Să-i strunească șleahicii pe Zaporojeni, să-i taie și să-i împuțineze. Așa că noroadele-s supărate.

— Au dreptate noroadele, bagă de samă căpitanule.

— Ei, da ! Om vedea ce-a mai fi !

Ce treabă are căpitanul în tîrg la Moghilău ?

Căpitanul Cozmuță are treabă în ulița săidacarilor, la meșterul Miloslav Cișca. Se duce la el pentru o șa nouă.

— Nu cumva se gătesc răzășii de dincolo să se oștească iar în Țara-de-jos ?

— Va fi și asta, răspunde căpitanul negrean, atunci cînd se va ridica voievod nou Nicoară Potcoavă... Ne-om duce cu el cum ne-am dus cu Ion Vodă...

Luntrașul cel de lîngă negrean a murmurat :

— Cu alt noroc, căpitane, căci de pieirea lui Ion Vodă s'a cutremurat lumea.

Au mai plutit un timp în tăcere. Acuma, prin balta domoală de la celălalt mal, pescarii întorceau luntrea cu botul în susul apei și lopătau ca s'ajungă în coltonul de unde plecaseră, la o colibă tupilată. După ce-au ieșit pe năsip, pescarii au pipăit banii de brudină și s'au arătat mulțămii de mușterii lor.

— De-acu mîni, pe la prînzisor, mă veți întoarce de unde m'ați luat, le-a spus Cozmuță.

— Se poate, au rîs ei. Te ducem cu două ciobăci și cu oria ; poate tot încurcăm un somn.

— Somnul pe care-l încurcăm, a răspuns răzășul de la Negreni, stă în scaun și se chiamă judele Moghilăului.

Căpitan Cozmuță a trecut ca un tîrgovaț grăbit pe străzi înguste și întorto-chiate ; cîni n'a stîrniț, colb însă destul ; ș'a ajuns destul de degrabă la casa meșterului săidăcar.

A bătut într'o poartă ; a mormăit întrebări și răspunsuri ; i s'a dat drumul chiar de cătră meșterul cel de la Praha, Miloslav, decît care mai bun săidăcar nu se află în toată lumea. El meșteșugește frîiele cu ținte și teltiile înflorite care au bun preț în zaporojă. Deși e așa de bun meșter și cîștigă destul, n'are liniște în acest tîrg al Movilăului căci domnia-sa e pribeag husit și-l tot împung popii catolici și șleahicii se potrivesc popilor, și pîrgarii ascultă de șleahicii ; așa că meșterul Miloslav nu putea dovedi decît împingînd unde trebuia zgriptori de argint.

În camera sculelor și pielăriei, meșterul Cișca se tînguie prietinului său răzășul un ceas de vreme greblîndu-și cu degetele barba bălăie stropită cu fire argintii și-l mai întreabă ș'acuma, cum l-a mai întrebat și'n alte dăți, dacă n'ar fi cumva cu putință să se așeze într'o țară mai blîndă din partea popilor papistași. Poate-i Moldova țara aceea.

— Este, fi răspunde căpitanul, dar mai îngăduie, meștere Miloslav, pînă ce-a veni la noi un voievod după inima noastră. Atuncia are să fie și mai mult de lucru pentru meșteșugul dumnitale. Iar de papistași ai a te teme la noi ca de Sisoe cel mare.

Meșterul Cișca rîde. Domnia-sa nu știe cine-i sfîntul Sisoe. Socoate că va fi fiind un bărbos cumsecade și blînd de la Ierusalim ori de la Bizanț.

— Noroc că n'am copii nici de la Ana, nevasta mea de-al doilea, adaose el, urmînd a-și scărmana barba; și noroc că Ana e vrednică nevestă cu care mă înțeleg; și cînd lucrez eu, ea cîntă parcă n'am avea griji. Mulțămesc, căpitan Cozmuță, pentru plata zlotului datorit. Și nu te vei supăra pe mine, dacă nu-ți pot da pat de hodină decît între scule și piei.

Cînd l-a lăsat meșterul, Cozmuță și-a așezat bine ciolanele pe patul vîrtos, a pus tîmpla pe pumnul drept și-a adormit numai decît.

Dimineața, cînd a vîrît capul în cuhnia strîmtă a gospodinei, căutînd apă, pana Ana Cișcova cînta, potrivit și în spelci de sîrmă cozile și privindu-și fața albă în oglindă, cînd din dreapta, cînd din stînga.

— Jesus Maria! a strigat ea lepădînd oglinda și pocnindu-și palmele; de unde ai ieșit, căpitane Cozmuță?

— Dintre sculele și pieile meșterului. Bine te gălesc sănătoasă și veselă, doamnă Ana, și te-ași ruga să mă îndrepti la careva care cunoaște în Moghilău casa unui fost căpitan de oaste cu numele Kopițchi.

— D'apoi îl pot îndrepta eu pe prietinel nostru căpitanul Cozmuță. Casa lui pan Kopițchi se află în a treia uliță la stînga, peste drum de biserica Uspeniei. Și trebuie să fie astăzi la pan Tadeus mare năvală de popor. Căci mîni, Duminică, se face judecată lui Barbă-roșă cel gras, episcopul Uspeniei. Inchipuiește-ți, căpitane, că un boier mare cu opt moșii cum e Roman Barbă-roșă, s'a apucat s'a pus amanet biserica Uspenia la un cămătar venetic Costa Luli, și neplătind Barbă-roșă la soroc nici capete nici dobindă, Costa Luli a pus lacată și a poprit intrarea preotului și a poporănilor la sînta leturghie.

Vai Doamne, s'a mai auzit pe lume asemenea blestemată faptă? A împrumutat proclatul bani pentru nunta unei fiice și nici nunta n'a făcut, nici douăzeci și cinci de taleri nu i-a întors lui Luli.

— Ce dracul o fi făcut cu atîtea parale? s'a mirat negreanul.

— Le-a bătut la cărți, căpitane Cozmuță! Infiorire-ar pe el lepra! Și n'ar mai ajunge la Duminica cealaltă acest varvar mai rău decît Ismailitenii...

— Ce fel de judecată?

— Nu știu, că-l judecă tot corbi de cei mari, neamuri cu el. De aceea s'adună poporul ca să facă răzmeriță și să-i ceară capul. Unde te duci, prietine al nostru? La prînz nu te întorci?

— Nu pot și-mi pare rău, doamnă Ana... Imi place să te aud rîzînd și cîntînd.

— Acuma nu mai rîd și nu mai cînt.

— Imi place să te aud rîzînd și cîntînd și împărțind mîncare în farfurii înflorite. Dar eu am o slujbă poruncită, doamnă Ana; și slujba mea în dimineața asta numai decît trebuie s'o isprăvesc.

— Și pe urmă te duci?

— Da, tot cu slujba.

— Și de la soțul meu Miloslav luatu-ți-ai rămas bun?

— Luat.

— Bine, atunci ia-ți și de la mine și nu ne uita.

Cozmuță a pornit repede, pipăind la brîu cartea stăpînului său. La poartă a stat, ascultînd dacă nu se aude în urma lui cîntec. Nu s'auzea nimic; nevasta meșterului se uita după dinsul din prag. Căpitanul a oftat, a deschis, a trîntit porțița în clampă și s'a dus.

Cum a văzut în ulița a treia biserica Uspeniei și adunare de norod la casa de peste drum, s'a destins, simțindu-se la capătul urcușului său. S'a uitat la învăluirea mulțimii și a văzut că-i ca și la Negreni când răzășii se supără. A ocolit o grămadă de oameni ici, a cotit pe după alții, și a băgat de samă că de la poartă și pînă la ușă casei oamenii îmbulziți nici nu mai pot răsufla.

Cine-i acest străin ?

Pan Kopițchi n'are vreme astăzi și mine decît pentru urgia ce s'a abătut asupra sfintei noastre Uspenii. Să-l lese în tihnă cei de peste Nistru. Pentru străini va scrie pan Kopițchi jalbe poimîni.

Căpitanul Cozmuță s'a făcut mititel și a întrebat cu umilință pe cei ce se aflau mai aproape de dînsul, dacă pan Kopițchi e singur.

— Ba e cu vatamanii noștri. De ce întrebî ? Asta se știe și se vede !

— Ba eu socoteam să s'ar fi aflînd în sfat cu Ion Nicoară Potcoavă, hatmanul.

— Da de unde ! Hatmanul Potcoavă e la Moldova.

— Eu știam că a pornit într'acoace. L-am și petrecut o bucată pe cale.

— Da de unde vii dumneata și cine ești ?

— Sunt un căpitan de răzășii de la Negreni.

— D'apoi nu-l cunoașteți, lume dragă ? Acesta-i căpitanul Cozmuță, carele a fost cu unii din noi și cu Zaporojenii în războaiele lui Vodă Ion de la Moldova.

— Auzi, creștinilor ! Și ce poștește, mă rog ?

— Zice că s'ar fi aflînd la pan Kopițchi în cancelarie Potcoavă hatmanul.

Din gură în gură, din zvon în zvon, lumea strînsă dinaîntea sfintei Uspenii s'a încredințat că nu este altă veste mai adevărată decît asta. Apoi acum este cine judeca pe Barbă-roșă pentru hoția lui !

Strigăte și chemări ; mulțimea îl copleșea pe negrean. Cei din bulzul de la intrarea casei s'au revărsat spre poartă. Căpitanul Cozmuță a sărit din doi pași cele patru trepte ; mulțimea a început a urla la el și a-l sudui rîzînd pentru asemenea viclenie. Dar domnia-sa a tras de la brîu cartea lui Nicoară ș'a tremurat-o deasupra capului său descoperit.

— Domnilor și fraților, aflați că nu v'am viclenit ; măria-sa hatmanul Potcoavă nu se află în casă și nu vorbește cu pan Kopițchi, dar cuvintele lui sunt scrise aicea, pentru prietinii săi din această țară !

S'a făcut tăcere.

— Fraților oameni buni, a grăit cu liniște căpitanul de la Negreni, eu sunt soi și aduc lui pan Tadeus această carte scrisă chiar de mîna măriei-sale Nicoară.

La tumultul de glasuri care a cutremurat ulița după asemenea mărturisire, în fereastra de alături a intrării s'a deschis o portiță și a ieșit capul lui pan Kopițchi întrebînd numai cu ochii holbați și schimonositura obrazului ce-i asemenea tăcere, ce-i asemenea freamăt, ce-i asemenea glas străin ? Căci căpitanul negrean grăia limba localnicilor cu destulă ușurință, însă și cu destule greșeli și amestecuri de moldovenie.

Acel cap al fostului căpitan de oaste avea rase cu briciul bărbia, obrazii și tîmplele, după felul de a se purta al Zaporojenilor ; mustățile cărunte îi erau lungi, învăluite mărunt cu drotul. Obrazii rași îi atîrnau. Ochii, după ce s'au holbat, au rămas mici și cu pleoapele încrețite, ațintiți asupra cărții pe care solul o ținea în crăcana a două degete, întinzînd brațul cît mai sus cu putință.

Repede se arătase acel cap în portița ferestrei, repede s'a tras îndărăt. Și prin ușa intrării numaidcît a venit și prelungirea în jos a ființei celui mai cu faimă bărbat din Movilău. Fostul căpitan Tadeus Kopițchi era de două ori mai înalt și mai spătos decît răzășul. A repezit mîna-i groasă cătră acea carte sau acea minciună ; deoarece se putea ca omulețul care o tremura între două degete să nu întrebuițeze decît un tertip.

Căpitanul Cozmuță s'a ploconit spre stăpînul casei întrebînd dacă are cinstea să vadă înaintea-i pe vestitul căpitan Tadeus Kopițchi.

— Da ! el este ! în ființă ! a răspuns cu glas gros și răsunător stăpînul casei, și'n palma lui groasă răzășul a lăsat să cadă cartea.

Fostul căpitan de oaste a cetit ce era scris deasupra, a desfăcut-o și i-a ceretat pecetea.

— Dumneata ești căpitanul Cozmuță ? a întrebat răstit.

— Da, el este, a răspuns cuviincios negreanul.

Pan Tadeus s'a cufundat dintr'odată în cetirea cărții. A ridicat numai o clipă ochii spre biserica Uspeniei luînd martor parcă pe Dumnezeu închipuirii sale, un Dumnezeu al răzbunării în vifor de nour, a bătut cu dosul palmei stîngi foaia pe care o ținea în dreapta ș'apoi cu foaia a amenințat lumea îmbulzită în juru-i.

— Vină după mine, a zis el către sol.

Cu o sprinteneală de mirare la un om atît de gros și destul de vîrstnic, pan Kopițchi l-a dus pe căpitanul Cozmuță la o cămară deosebită de canțelărie.

L-a așezat pe oaspete pe un divan, s'a așezat și el într'un jilț pe care l-a rostogolit întăi dinaintea divanului ; s'a mai uitat odată la cartea deschisă și iar a bătut-o cu dosul palmei stîngi. Dintr'odată solul a auzit un glas blînd în care tremurau lacrimile.

— ...Din mila lui Dumnezeu străin în țara părinților săi...

Căpitane Cozmuță, spune-mi toate cîte știi despre sosirea prietinelui meu Potcoavă.

Negreanul i-a povestit în cîteva cuvinte tot ce știa.

Pan Tadeus și-a sprijinit fruntea cu palmele ; apoi a înălțat încet-încet ochii și i-a ațintit asupra căpitanului negrean, ascultînd în același timp zvonul norodului de-afară.

— Iubitule, a spus el după aceea răzășului, zîbind. Avem mîni în tîrgul Moghilăului frumoasă adunare de popor. Toată această adunare va întîmpina pe prietinel nostru care trece la prietini săi din Zaporojă. Oricîte cîrcote și supărări vor fi, nimic nu-l va putea opri pe Potcoavă. Luăm noi cei de-aici toate măsurile.

— Înțeleg ; măria-sa hotărăște ziua trecerii sale mîni.

— Am văzut din cartea ce mi-ai adus. Dar Tadeus Kopițchi hotărăște și ceasul. Să fie al patrulea ceas al dimineții.

— Se va face întocmai, a dat încredințare răzășul. Mă întorc fără întîrziere la măria-sa.

— O bărbat prea harnic ! nu pleci înainte de-a bea cu mine paharul prietinieii noastre ; și de-a te sfătui cu Tadeus și despre alte lucruri ce privesc intrarea la noi a slăvitului nostru Nicoară Hatman.

(Continuare în numărul viitor)

EUGEN JEBELEANU

RĂZBOIUL BACTERIOLOGIC

E'n foc Coreea, holdele-s de fum,
de gheață-s morții, piatra e fierbinte.
Unde zâmbea copilul ieri, acum
un leagăn ars îți mai aduce-aminte.

De-atâtea bombe, țarina-i de fier.
Ciungi, arborii'n tulpine urcă sânge
și ceru-aprins e-acoperit de-alt cer
de dinamită ce, tunând, se frânge.

Unde-i mânuța pruncului plăpând?
Și mama doborâtă unde-i, oare?
Ii caută furtuna șuierând
sub cismele yankeilor, murdare.

Dar avioane, viscole de foc
și-a tancurilor uriașe labe
să-i clatine pe coreeni din loc
și să-i sfărâme, — toate-au fost prea slabe.

— Prea slabe sunt! — scrâșnește domnul Truman
și, ca să mai răpună alți copii
și alți bătrâni, acum trimite ciuma'n
Coreea, să învingă'n bătălii.

Peste Coreea, pe-ale Chinei zări,
paingi ciumați svârlind, — ar vrea să țeasă
un giulgiu negru până'n depărtări,
din țară'n țară și din casă'n casă.

Pe lumea'n care n'ar mai fi nici cânt,
și nici-un prunc să ciripească'n fașe, —
să dea ocol ucisului pământ
un foșnet greu de muște uriașe.

Și-ar vrea, la noi, pe-orașul ce-l ridici
tu, muncitor în liberă ta țară,

să suie ucigașele furnici
curgând sub cerul prăvălit în seară.

Dar nu!... Din ecuator până'n ghețari,
din China până'n munții țării mele,
vă simt, o milioane de-oameni tari,
urcând mânia lumii până'n stele!

Voi, care plămădiți copii cumiți,
și tremurați de mica lor viață,
voi cei ce, când li-s frunțile fierbinți,
vegheați, în lacrimi, până dimineață ;

tu, cel ce'n fragedul amurg de-April,
te'ntorci din câmp, mânând voios tractorul
spre creșa nouă unde un copil
cu alții'n somn, visează viitorul ;

voi toți cei cari — muncind în mină, jos —
simțiți, chiar de s'a stins în pumn lămpașul,
că totu-i uimitor de luminos
când vă răsare'n minte copilașul ;

voi toți — vegheați!... Luptați!... Un crâncen vânt
să fie glasul sfintei voastre furii...
un uragan ce bate, doborînd
turbatul trup al fiarelor pădurii ;

crunt vânt de munte, repezind din vârfuri
vârtej de săbii, care știu să muște
în putrezii dricari, păduchi și stârvuri,
foind sub steagul înstelat cu muște!

Martie 1952.

BELOIANNIS

*„...Partidul Comunist Grec își are în-
fipte rădăcinile stropite de sânge, în
popor ; ei nu va putea fi nimiciti nici
de curțile marșiale, nici de plutoanele
de execuție“.*

Nikos Beloiannis

Pe cei ce carceri nu l-au doborit, —
nici moartea — n'nrântă — nu-l putu abate,
nu-l căuta'ntr'un cimitir tăcut,
nu'n marmora cu fulgere'nghețate.

Ci, dacă lupți, vei ști să-i recunoști
chemarea lui și azi la fel de vie

în mersul mult mai dârzei sale oști,
care — suind la marea bătălie —

privește'n zări cum crește'n ploi și'n vânt
mărețul pom cu frunze miliarde.

Pe cea mai naltă creangă, luminând,
e-o frunză vie : inima-i ce-i arde !

OCHII

Femeea nu s'a plâns. Nici n'a oftat.
In dispensarul alb era tăcere.
Și'n ochii doctorului, parcă'ntregul sat
privea'ncordat, în trudă și veghere.

Ea sta cu ochii-abia întredeschiși.
...— Voiu mai păși pe câmpuri cu brigada ?
La'ntâiul colectivei seceriș
eu am să vântur între palme roada ?...

Afară, răpăia o ploaie grea.
S'o ducă la raion, dar cum ? Și-i noapte.
Femeea nu plângea. Nici nu gemea.
Și parcă satu'ntreg vorbea în șoapte.

A doua zi, rotindu-se ușor,
a coborît un avion pe-arman.
Mai fluturau, pe-aripi, scame de nori,
din goana către satul pierdut pe Bărăgan.

Când au suit-o, a zâmbit.
...— Prin spice
voiu trece iar ,cântând, cu vântu'n păr...
Iar vâjâitul molcom de elice
avea tăria unui adevăr.

Demult pierise avionu'n zare,
dar mai priveau țaranii în tărie.
Era pământul, sub picior, mai tare.
Era mai larg tot largul de câmpie.

Vedeau savanți, muncind să afle-un leac,
Și paturi de spital, sub albe pături.
Vedeau gonite bolile din veac,
și moartea'nvinsă și'mbrâncită'n lături.

Vedeau mai mult. Și le citeai pe fețe
cum văd, departe, altfel de-avioane...

...Coreea. Nori de suprafortărețe,
se-apropie de-un sat. Americane.

Aici e-un templu, vechi de mii de ani.
Alături e o creșă. Un parc cu iarbă.
Și — nu mai sunt. Rânjind din bolovani
privește'n sus enorma groapă oarbă.

Diagonal, se'ntoarce stolul, calm.
Spitalul... Bombele se-aștern, covor.
Bolnavii ard, ca jarul, în napalm.
Gravidele-au murit de două ori.

Pâraiele-s secate'n fier și foc.
Copacii-s smulși de ghiare uriașe.
Nici buruieni să nu mai crească'n loc !
Doar hărțile să mai păstreze cătune și orașe !

Și, peste țipătul pământului, s'au dus
corăbiile grele din văzduhuri.
În urma lor, abia văzut, de sus
coboară-armata negrelor lor duhuri.

Moșnegii ce-or scăpa, copilul, muma,
tot ce răsuflă încă, sub puzderii,
atâta să'ntâlnească'n cale : ciuma,
și oastea-americană a holerii !

Pruncilor — tifos. Celor bolnavi — lepră.
Și tuturora — moarte. În pachete.
Cu minți plutind în ape-adânci de febră
savanți drăcești au stat, plecați pe eprubete,

și-au instruit microbii, în cohorte.
Ce-i de stârpit, au pus să se'nmulțească.
Un vis de sânge fierbe în retorte
și-ar vrea pe'ntregul glob să năvălească

deslănțuind cangrene, molimi, larve,
turnând prăpăd, deslănțuind atomul,
ca, peste nesfârșituri de cadavre,
dolarul să'ngenunche-odată omul !

Innebunit, New-York-ul țipă-a moarte
și crima-și sbate aripi lungi în vânt.
Dar luncile Coreii nu-s deșarte.
Eroii ies mai dârji, ca din pământ.

...In satul mic, la noi, pe Bărăgan,
țărani toți încă priveau, departe.
Era aproape satul coreean
bătut cu grindină de boli și moarte.

Încă priveau țărani. Și tăceau.
Sburaseră, după-avionul sanitar, și norii.
Iar casele modeste străluceau
mult mai înalte ca sgârie-norii.

Pe-obrazurile ca tăiate'n stânci
plutea o veche, dedemult durere.
Dar stăpânea'n privirile adânci
necruțătoarea, sigura tăcere.

O, regi ai aurului ! Cât ați vrea
de ochii-acești tăioși a vă ascunde,
în fața lor, nu prea târziu, veți sta,
și, pentru totdeauna, veți răspunde !

PENTRU VAN-CUNI

Eu îți cunosc, Van Cuni, doar cântul și făptura
Vorbirea ta îmi pare pe scenă-ades' ciudată,
Dar am simțit prin tine durerea ca și ura
Trăită'n vremi trecute de'ncărunțita față.

Eu nu știu ce cuvinte ai spus vibrând, Van-Cuni,
Am plâns însă cu tine când sufereai, copilă,
Și unghiile'n carne îmi sângerară pumnii
Și-am fost la judecată ca tine fără milă.

Niciun fior în cântec, din mila cea dulceagă.
Tu mi-ai strigat cu glasul ce n'am să-l uit nicicând,
Străvechea ta durere, și-a țării tale, 'ntreagă,
Tu, sora mea de luptă, de drumuri și de gând!

Iar ura ce făcut-a din tine partizană,
A fost de veacuri partea poporului meu drag.
Boier sau mandarin, el tot dușman înseamnă
Al vieții ce ne-o creștem sub roșul nostru steag.

Eu nu știu ce cuvinte-ai spus, vibrând, Van-Cuni
Când în lumina scenei intră a opta-Armată,
Dar am simțit atuncea că vocea-ți strigă lumii;
„Să smulgi numai victorii, o, Chină liberată!”

Și când întreaga sală a fost un singur glas
Cu inimile noastre acelaș ritm bătând,
I-am mulțumit lui Stalin, jurând și'n acel ceas
Că'n lupta pentru viață vom fi'n acelaș rând!

GLASUL MÂNIEI

Am răsbunat poporul în război,
Și inima s'a'ncrâncenat în mine
De-atâtea lacrimi, sânge și nevoi.
Dar orice glonte tras în țintă bine
Și orice pod care sărea în aer
Și orice blestemată carapace
De tanc dușman plesnind cu foc și vaer
Mă alina, m'aprofia de pace.

Sinistre ziduri groase de lagăr dărâmam
Salvând pe frații noștri din hulpavele ghiare
Ale fasciștilor, turbate fiare;
Și sângele cu sânge-l răsplăteam
Necruțător lovindu-i tot mai tare.

Trei ani în șir în mine-a clocotit,
Zi după zi, cumplită, răsbunarea.
Se năpustea asemeni c'un armăsar rănit
Sau ca un șoim tăia semeață zarea;
Se furișa pe lângă sentinele
Spre casa vreunui sbir fascist; și-apoi
În flacăra exploziilor grele
Se înălța pornind la fapte noi.

Dar poate-atuncea nu m'am răsbunat
Pe toți călăii lagărelor, poate
Că vreun bandit nemernic a scăpat
Și crimele n'au fost plătite toate.

Cu pacea'n patruzeci și cinci, deodată
S'a potolit și greul meu necaz.
Și-acum, uitând războiul, câteodată,
Mă lupt cu stepa stearpă și uscată
Și'n fund de Nipru bat taraci, zăgaz.

Inima mea, în care pacea crește
Ar trebui să fie de bunătate plină.

In versurile mele s'au adunat frățește
 Ruși și tovarăși din întinsa Chină,
 Georgieni din munți și mamele bulgare...
 Ce-aș mai putea să cer eu vieții oare ?

Și totuș, nu ! Pe lume-s iar urgii
 Și sânge curge'n văile Coreii
 Și canibalii ard din nou copii
 Păstrându-și drept trofee ciorăpeii.

Dar n'au putut învinge eroicul popor
 Ce-și apără pământul scump ; și-acuma
 Nelegiuții chiamă'n ajutor
 Microbi și molimi, holera și ciuma.

Spre voi acuma vocea mea se'ndreaptă,
 Popoare de pe tot cuprinsul lumii !
 Să înfierăți cu o mânie dreaptă
 Pe-cești mișei, răspânditori ai ciumii !

Să se oprească până-i vreme încă
 Și la o parte să se dea, spre-a face
 Loc omenirii să pășească'n pace
 Spre zarea viitorului, adâncă.

Am răsbunat poporul în război
 Și inima s'a'ncrâncenat în mine
 De-atâtea lacrimi, sânge și nevoi...
 Călăi turbați ! Băgați de seamă bine !
 Din Grecia și până'n Industan
 Sunt milioane ce gândesc ca mine ;
 Au inimi tari și de nădejde pline
 Și știu să'nfrunte tot ce li-i dușman !

In românește de Al. Philippide

CATIUȘA

Fata mea, neasămănată-mi fată,
— cum sunt toți copiii pe pământ!
Eu iubesc, prin tine, lumea toată,
tu-mi aduci noi visuri și avânt.

Tot ce-i poate încă lipsă-acuma,
pentru ea nimic nu va mai fi!
Din pruncie'n tinerețe, numa,
câte ape-or curge prin pustii,
și stejari, cu ea de o etate,
își vor înălța frunzișu'n sbor,
și vor adumbri stepe sărate,
vor stârpi nisipul călător.

Unde eu călcat-am prin pustie,
în posomoritul Cara-Cum,
vântul Caspicei o să adie,
și-Amu-Daria tăia-va drum.
Va culege floare după floare
fata mea, cu pasul legănat,
albe — nu de sare sau sudoare,
roșii — nu de sângele vărsat.

Fetei i-am pus numele Catiușa;
(din război îl țin, cu legământ,) —
când un cer ca jarul și cenușa
stăpânea pe râuri și pământ.

Iat-o, gângurește-acum, culcată;
iepurăși de soare'n mână vrea.
Dintr'un sfert de vorbă, de îndată
știe ce-a vrut maică-sa cu ea.
Iat-o cum privește 'ntrebătoare,
cercetându-mă cu ochii-i mari, —
mica generație, ce are
azi o sută patru zile doar!

Și, copilăros cercându-și pașii,
în curând păși-va'n viitor.
Mult se tem, de umbletu-i, vrăjmașii,
tot mai mult vărsându-și ura lor.

Știu, în astă zi de sărbătoare,
cât de tare sunt, prin fata mea.
Nici cu glonț, sau secete-arzătoare,
nu mă vor clinti de lângă ea,
ea — plăpânda, fata mea, odorul,
ea — prin care lumea o iubesc,
pentru ea — planific viitorul,
pentru ea — eu pacea străjuesc.

Mai, 1951

În românește de Mihail Andrei

TRAIAN SELMARU

REPORTAJ DIN CHINA NOUĂ *)

I

E seară. Suntem departe de oraș. Nu se zărește încă nicio lumină. Numai prin geamul din spatele mașinii se vede din ce în ce mai mic până se pierde în ceață: *Aeroport Moscova*. Un timp mergem fără a putea distinge ceva deoparte sau de alta a șoselei. Din loc în loc, stâlpi înalți cu lumini puternice sparg ceața. Vedem placcarde cu lozinci. În fuga mașinii distingem : Pace... Comunism... Stalin... Tăcem toți. Fiecare privește pe ferestre. Așteptăm să vedem luminile Moscovei, suntem nerăbdători să intrăm în oraș. Deodată, pe stânga șoselei, o clădire monumentală. Moscova ne salută cu una din clădirile ei înalte, clădirile comunismului : Universitatea Lomonosov. Clădirea e aproape gata. În 1952, Universitatea se va muta aci. Ne apropiem. Mai văzusem această clădire în reviste. Iat-o aeeva, în fața noastră, ca un mesagiu al viitorului, monument arhitectonic pus în slujba omului, a păcii, a culturii, monument pe care mintea omenească nu l-a putut concepe până acum, construcție semeață ce se înalță avântat spre cer. Moscova te întâmpină cu această imagine a zorilor comunismului, ca un salut adus călătorului de peste hotare, care sosește aici, unde bate inima lumii.

Incep să apară luminile marelui oraș. Intrăm pe bulevardele largi pe care se văd monumentalele construcții ale cincinalelor socialismului. Intrăm în centru. Iată strada Gorki; suntem aproape de Piața Roșie. Oprim în fața hotelului Național. Hotelul se află aproape de vechea universitate Lomonosov. Trec grăbiți, studenți care ies dela cursuri, merg în pas vioi, glumind, râzând. Trece lume multă veselă, vorbăreată. Oamenilor li se citește pe față bucuria vieții. Am rămas locului, pe trotuarul care furnică de lume. Aș sta aici ore întregi să privesc ceace cu ochii minții văzusem de atâtea ori. Iată muzeul revoluției. Iată Kremlinul. Intre ele se profilează — parcă desprinsă dintr'un album cu stampe vechi rusești — biserica Sf. Vasile Blajinul. Disting liniile sobre ale mausoleului lui Lenin. Pe turlele Kremlinului, ca niște pietre scumpe, țintuite de boltă, cele cinci stele rubinii. Se perindă prin fața ochilor minții imagini de mult știute, desprinse din cartea măreață a Revoluției, din anii glorioși ai construcției socialiste, din anii marelui război de apărare a Patriei. Imi sună în minte cuvintele calme, sigure, de neuitat ale tovarășului Stalin în acel 7 Noemvrie 1941, când hoardele hitleriste asaltau Stalingradul. „Va li sărbătoare și pe strada noastră !” Privesc strada, oamenii, urmăresc furnicarul de lume, șirurile nesfârșite de mașini, luminile, valul de viață, de bucurie al ceasului acela de neuitat al primei mele întâlniri cu Moscova, capitala lumii. E

*) Fragmente din volumul cu acelaș titlu care va apărea în curând.

sărbătoare într'adevăr. În fiecare zi, în fiecare ceas. O sărbătoare neîntreruptă a vieţii, mereu mai frumoasă, mereu mai fericită. Va fi sărbătoare şi pe strada noastră! Pentru câte sute de milioane ale lumii, cuvintele rostite atunci nu sunt azi realitate? Şi când, dacă nu atunci, s'a hotărît şi marea sărbătoare a poporului chinez pe care mergeam s'o salutăm în îndepărtatul Pekin? Da, desigur, va fi sărbătoare pentru toţi oamenii buni şi cinstiţi ai lumii, şi pentru cei ce suferă încă robia, tortura, mizeria pumnului de bancheri şi aţăţatori la război, pentru toţi cei ce luptă încrezători în izbândă, cu privirile aţintite spre aceste stele rubinii ale căror raze bat până departe, peste mări şi ţări.

Privesc Kremlinul. Acolo trăieşte, lucrează, veghează pentru soarta omenirii tovarăşul Stalin. De câte ori nu ne gândim la asta şi când suntem acasă, în Patrie. Şi gândul ăsta ne dă încredere şi putere de luptă. Dar acum ştiu că tovarăşul Stalin e aici, la câteva zeci de metri. Ar putea oricând să se apropie de una din ferestrele astea luminate, să privească în stradă din biroul lui, firesc, simplu, ca orice om care se ridică dela masa de lucru, pentru a se odihni o clipă. Cât de bine înţeleg acum mândria oamenilor Moscovei de a trăi în oraşul în care trăieşte cel mai bun şi mai mare dintre oamenii vremii noastre, bucuria de a putea trece în fiecare zi când te duci la lucru prin faţa casei în care lucrează el, încrederea, curajul şi forţa pe care îi le dă prezenţa lui concretă, aproape, foarte aproape de tine.

Aşa gândeam în seara ceea de toamnă, acolo, în faţa Kremlinului, când, deodată, o voce îmi opri firul gândului. Era un om ce se afla în uşa hotelului şi care, văzându-mă atât de absorbit de priveliştea ce mi se deschidea în faţa ochilor, înţelesese că sunt pentru întâia oară la Moscova. Omul îmi arăta cu mâna întinsă un steag roşu care flutura pe Kremlin şi-mi spuse aproape şoptit, cu o căldură de nedescris în voce: „Când e steagul sus, înseamnă că tovarăşul Stalin e acasă“.

Nu peste multă vreme am plecat din Moscova. Plecam cu sentimentul de amărăciune pe care-l purtam în mine încă dela Bucureşti că voi vedea Moscova doar în fugă, ca într'un vis. Ca o dorinţă pe care nu îndrăzneşti s'o mărturiseşti, îmi spuneam că poate, la întoarcere, să mai putem rămâne un timp. Nu ştiam cât va dura călătoria noastră în China. În orice caz se prevedea o vizită de mai lungă durată. Şi atunci, cine ştie? Poate că am putea fi înapoi la Moscova chiar de 7 Noemvrie... Dar, repet, acestea erau simple dorinţe pe care nu îndrăzneam să mi le mărturisesc nici mie însu-mi. Mai târziu am aflat că asemenea gânduri frământau şi pe ceilalţi tovarăşi de drum. Şi nu numai pe cei din ţara noastră.

Iată-ne deci din nou în salonaşul prietenos din aerogara Moscovei. E seara târziu. Avionul spre Pekin urmează să plece după miezul nopţii. E multă lume. Sunt şi alte delegaţii care pleacă spre China, cu prilejul lui 1 Octombrie, sărbătoarea celei de a doua aniversări a proclamării Republicii Populare Chineze. Ii recunosc după vorbă: bulgari, cehoslovaci, polonezi. E printre delegaţi Dimităr Polianov, veteranul poeziei bulgare revoluţionare, Caraslavov, talentatul ziarist şi romancier, preşedinte al Uniunii scriitorilor bulgari, Jerzy Putrament, secretarul general al Uniunii scriitorilor polonezi... Cu câtă bucurie îl revăd pe bătrânul Polianov. Bătrânul, e un fel de a vorbi. Căci deşi în vârstă de 75 de ani, Polianov păstrează o tinerete de adevărat poet revoluţionar. Se vede pe faţa lui cât e de fericit. Are şi de ce. Omul acesta, vechi militant al Partidului Comunist Bulgar a văzut înfăptuindu-se sub ochii săi idealuri de o viaţă întreagă. A văzut triumful Mării Revoluţii Socialiste din Octomvrie, eliberarea Patriei sale şi clasa muncitoare bulgară conducătoare în stat, şi iată-l acum aici, la Moscova, trăind ivirea zorilor comunismului şi plecând spre Pekin, în China liberă, să vadă cu ochii lui izbânda revoluţiei marelui popor chinez. Pe pieptul lui Polianov străluceşte medalia de aur a premiului Dimitrov. Mă apropii şi-l salut. Cu câtă dragoste şi bucurie vorbeşte Polianov despre ţara noastră, despre poporul nostru, despre Partidul nostru. Simt în prietenia lui sinceră, în lumina din ochii lui vechea şi trainica prietenie a poporului bulgar pentru

poporul nostru, cu a cărui istorie de luptă și-a împletit de atâteaori propria sa istorie. Se apropie de noi Gheorghe Caraslavov. Înalt, voinic, cu privirea deschisă, tovarășească, Caraslavov îmi strânge mâna în mâna lui mare și puternică. Și el, ca și Polianov, a fost adesea în țara noastră, și el ca și Polianov iubește din toată inima poporul nostru. Mă întrebă de prieteni, despre locuri pe care le cunoaște, de care-și aduce aminte cu drag. Ne bucurăm că vom fi împreună în această călătorie în care atâția trimiși ai unor popoare libere, înfrățite, merg să salute poporul frate chinez. Curând trebuie să oprim convorbirea noastră. Suntem mereu întrerupți de întrebările personalului de pe aeroport: pașapoarte, bagaje, formalități... E mult sgomot. Voci care vorbesc limbi diferite se întretaie grăbite. Mai e puțin până la plecare. Jerzy Putrament, veșnic agitat, se informează și informează la rândul lui. Vorbește tare, ca un student care a plecat în excursie cu un grup de colegi și e preocupat ca o călăuză, nu numai de propria sa delegație, dar de toți cei prezenți. Îi face o deosebită plăcere să se considere un fel de șef al „expediției“, să pună la cale tot felul de combinații în legătură cu călătoria, să organizeze mereu câte ceva, să facă planuri care chiar dacă nu se realizează au însă farmecul entuziasmului său tineresc și căldura unui frățesc spirit colectiv.

Din delegația cehoslovacă nu recunosc pe nimeni. Nici nu-mi dau bine seama cine sunt delegații, pentru că sunt aici foarte multe persoane care vorbesc limba cehoslovacă. Trebuie să fie desigur mulți dela ambasadă, care au venit să-i însoțească pe delegați. La un moment dat cineva pronunță un nume: Fucikova. Și o femeie de vreo patruzeci de ani, într'un pardesiu cenușiu, cu capul descoperit, cu părul tuns scurt, în care fire albe se împletesc cu altele castanii, cu ochi mari, luminoși și tineri, răspunde: da. E Gusta Fucikova, Gustina, cum o numește Iulius Fucik în nemuritorul său „Reportaj“. O privesc pe femeia asta simplă, modestă, cu mișcări vioaie de față tânără dar pline de o adâncă energie, și-mi vin în minte cuvintele lui Fucik: *„Câtă putere se ascunde în femeia asta mărunță, cu trăsături regulate și ochi mari de copil care privesc cu atâta duioșie“*. Revăd scena descrisă de Fucik, când Gestapoul a adus-o în fața lui pentru a-l „convinge“ să vorbească. — *„Convinge-l, i-a spus la confruntare șeful secțiunii, convinge-l să-și bage mințile în cap. Dacă nu vrea să se gândească la el, cel puțin să se gândească la dumneata. Vă dau o oră de gândire. Dacă va continua să se încăpățâneze, vă vom împușca pe amândoi chiar astă seară!“* — *Gustina m'a mângâiat cu privirea și a zis: „Domnule comisar, aceasta nu constituie pentru mine o amenințare; e tocmai lucrul pe care vi-l cer; dacă-l omorâți pe el, omorâți-mă și pe mine. — Aceasta e Gustina: iubire și hotărâre“*.

O privesc lung pe Gusta Fucikova. Și în fața ochilor mei apare, alături de chipul ei, chipul strălucitor de viață, de încredere în viitor, de iubire de oameni, plin de tinerețe și optimism al lui Iulius Fucik. Ce fericit ar fi Iulius Fucik dacă în seara asta, aici, în aerogara din Moscova, ar fi alături de noi, în pragul acestei mari și emoționante călătorii. *„Prieteni — a scris el — vă închipuiți voi cum am trăi dacă ne-ar fi dat să ne mai întâlnim după chinurile acestea? Dacă ne-am întâlni într'o viață luminoasă de libertate și spirit creator? Să trăim și să vedem cu ochii visul spre care am năzuit, pentru care mergem acum la moarte! Dar chiar morfi, vom trăi într'o părțică a marii voastre fericiri, căci i-am dăruit noi viețile noastre.“*

O față tânără, în uniforma albastră a aviației civile, ne invită la avion. Pornim cu toții. Toată lumea e veselă. Afară, noaptea e plină de stele. Litele roșii de pe aerogară strălucesc puternic: MOSKVA. E animație ca ziua. O privesc mereu pe Gusta Fucikova. E într'un grup. Cineva îi vorbește. Merge încet, atentă, privind în jos. Ridică doar din când în când *„ochii ei mari de copil care privesc cu atâta duioșie“*. Suntem cu toții împreună, oameni ai unor țări eliberate prin jertfa atâtor eroi, aici pe pământul sovietic, printre oamenii sovietici, eliberatorii

noștri, ai tuturor, în viața luminoasă de libertate și spirit creator pe care o visa Fucik. Mă gândesc la el, la toți cei ce au căzut pentru această viață, la atâția care mai cad astăzi pe câmpiile însângerate ale Coreii, în închisorile noului gestapo american... Pentru o viață de libertate și spirit creator!

Urcăm în avion. Ne așezăm. Am pornit. E în mine o umbră de tristețe. Privesc în noapte. Luminile Moscovei dau peisajului un aspect feeric. Curând nu se mai vede nimic decât bolta înstelată. O voce pare că-mi șoptește foarte aproape: „*Noi am trăit pentru bucurie, pentru bucurie ne-am avântat în luptă, pentru ea murim. Deaceea tristețea nu trebuie niciodată legată de numele nostru.*” Sunt ultimele cuvinte ale testamentului lui Iulius Fucik.

În avion e liniște. Oamenii privesc pe fereastră. Deodată începe un cântec. Una câte una vocile se împletesc și cântecul izbucnește puternic, larg, luminos:

„*Șirokà stranà maià rodnàia...*”

În mod normal, avionul plecat noaptea din Moscova ajunge la Pekin după trei nopți și două zile de drum. Așa că odată plecați Miercuri noaptea, trebuia să ajungem la Pekin Sâmbătă la prânz. Dacă timpul nu e bun, călătoria se prelungește. Noi, de pildă, am ajuns Duminică.

Călătoria peste Siberia nu e obositoare, deși uneori se zboară și noaptea. E întreruptă de numeroase escale de cel puțin o oră, timp în care se poate mânca, — și de altele, mai lungi, în timpul cărora se poate dormi confortabil în hotelurile aerogărilor sovietice. Asemenea escale am făcut la Sverdlovsc, Crasnoiarsc, Novosibirsc, Omsc, Ircuț, — în Uniunea Sovietică, și la Ulan-Bator, capitala Republicii Populare Mongole. Pe tot acest lung traseu, am simțit dragostea frățescă a oamenilor sovietici. Pretutindeni am fost întâmpinați cu o deosebită căldură, ca de niște vechi și buni prieteni. Așa a fost la Sverdlovsc, așa a fost la Novosibirsc, la Crasnoiarsc, dar în special la Omsc și Ircuț, unde am stat de altfel mai multă vreme.

La Omsc am ajuns pe la ora prânzului, la 13,50. Asta, după ora Omsc-ului. Pentru că după ora Moscovei era 10,50. În țară, la cea oră era deci 9,50. Am regăsit și aici atmosfera familiară a aerogărilor sovietice, în care poposisem până la Moscova. Aici însă, parcă și din cauza unui fel deosebit al aranjamentului, al mobilierului, atmosfera de intimitate era și mai pronunțată. Dacă la Kiev, de pildă, sala de așteptare amintea o sală de lectură, aici aveai impresia că te găsești într-o cameră de primire a unei familii. În mijlocul încăperii, era o masă mare, rotundă, înconjurată cu scaune de sufragerie. Într'un colț, o pendulă, dealungul zidurilor, canapele îmbrăcate în pluș. Prin colțuri, plante mari cu foi late. Pe pereți, tablouri, reproduceri după pânze celebre. Într'un colț, un pian. Ușile care dădeau spre camerele de odihnă erau îmbrăcate în draperii somptuoase de catifea roșie. Până și ghișeuul biroului de informații și al casei de bilete aveau în spatele plăcilor de sticlă perdelețe de mătase. Pe o masă, erau expuse cărți, reviste, ziare la zi. Dacă voiai să cumperi ceva, n'aveai decât să alegi, să cercetezi prețul și să lași contravaloarea pe masă.

Din această sală de așteptare dai într'un restaurant cochet, cu mese rotunde, încărcate cu tot felul de bunătăți. Fete cu șorțuri proaspăt călcate, de un alb strălucitor, prinse de umeri cu bretele garnisite cu volănașe, te întâmpină prietenoase, pline de voioșie, nu ca niște chelnărițe ci ca niște gazde grijulii. Ai impresia că fiecare om din personalul aerogării, al restaurantului, al hotelului, toți acești oameni pe care nu i-ai întâlnit niciodată, te consideră ca pe niște oaspeți personali. De cum am venit ne-au întâmpinat câțiva tovarăși din personalul de conducere al aeroportului, care ne-au arătat camerele unde avem să locuim cele câteva ore cât

aveam de stat la Omsc și apoi ne-au rugat să așteptăm cu masa. Pregăteau o masă comună. Aveau toți aerul unor gazde cărora le-au venit musafiri pe neașteptate. Când totul a fost gata, ne-au poțit în restaurant. În capul mesii s'a așezat „nacialnicul“, șeful aeroportului, un colonel scurt, îndesat, cu pieptul plin de decorații. Ceilalți tovarăși, printre noi. Erau foarte bucuroși să ne ofere specialități siberiene, în special celebrele piroști cu carne, atât de gustoase. A fost o masă veselă, frățescă, o masă de vechi și buni prieteni, o masă plină de bunăvoia, simplitatea și dragostea de oameni a tovarășilor sovietici. — „Să bem pentru prietenia noastră“ a spus nacialnicul. „Pentru pacea lumii, pentru toți cei ce luptă pentru prietenie între popoare, pentru comunism... Să bem pentru iubitul nostru tovarăș Stalin“. Cuvinte simple, pornite din adâncul unui suflet de soldat pe pieptul căruia străluceau decorațiile câștigate în marea luptă pentru salvarea omenirii.

La Omsc am rămas până la miezul nopții. Nici n'am băgat de seamă când a trecut timpul. După masă, unii s'au dus să se odihnească, alții am rămas să stăm de vorbă cu tovarășii sovietici în jurul mesei rotunde din sala de așteptare. Le-am povestit ce mai e nou prin țările noastre. Se bucurau de succesele realizate în toate aceste țări pe care ei le eliberaseră, urmăreau în vorbele noastre, în faptele pe care le auzeau, un drum de mult străbătut de ei, un drum pe care ei l-au deschis pentru întâia oară în lume, drumul glorios al socialismului și comunismului.

Pe la ora patru ne-au sfătuit să ne odihnim și noi, deoarece noaptea vom călători. I-am ascultat și ne-am dus fiecare în camera noastră. Am dormit până seara. La deșteptare, ne-a întâmpinat din nou nacialnicul care ne-a comunicat că după masa de seară vom avea un mic spectacol. O surpriză. Dar o fată blondă, de vreo 16—17 ani ne-a desvăluit secretul. Tineretul, aflând că au sosit prieteni din democrațiile populare, a hotărât să ne salute cu o seară de muzică și poezie. Erau în cea mai mare parte copii personalului aeroportului. Iată-ne deci, pe la orele nouă seara, în sala de așteptare a aerogării, strânși în jurul pianului, împreună cu părinții micilor artiști, așteptând să înceapă concertul. Cred că nimeni din cei ce au participat la această seară nu va putea uita imaginea vieții sovietice desvăluite întâmplător într'o aerogară siberiană, imaginea acestei seri în care niște copii sovietici ne-au recitat versuri din Pușkin și Maiacovski, ne-au cântat la pian și vioară valsuri de Chopin, iar micul cor al pionierilor a intonat cunoscute cântece revoluționare ale Komsomolului. Cu câtă înflăcărare a recitat micul Klim Kovalenko „Lui Ciaadaev“ de Pușkin, câtă dragoste era în poeziile închinete luptei poporului coreean și voluntarilor chinezi, ce sentimente adânci, greu de exprimat în vorbe, răsuna în „Cântecul pentru Stalin“ al lui Alexandrov. Cred că nimeni nu va putea uita sentimentul de încredere în viitor pe care-l comunicau acești copii, mândria pentru Patria lor minunată, prietenia pentru popoarele din care făceam parte, profundul atașament pentru pace și cultură, pentru artă, pentru frumos, pentru viața creatoare.

Am plecat din Omsc, purtând în noi amintirea acestor copii sovietici, a acestui minunat tineret care crește pentru viață și pentru pace și din rândurile căruia, atunci când viața și pacea au fost amenințate, au știut să se ridice în apărarea lor și Zoia Cosmodemianscaia și Oleg Coșevoi.

12.45. Avionul se pregătește să-și ia zborul. Tovarășii sovietici ne însoțesc până în avion, ne urează drum bun și nu uită să ne spună că ne așteaptă cu drag la întoarcere, să le povestim ce am văzut în China.

Sburăm spre răsărit. Suntem foarte departe de țară, aproape de granița de răsărit a Uniunii Sovietice. E din ce în ce mai frig. Străbatem Siberia noaptea, o noapte străpunsă din loc în loc de mii de lumini ale orașelor, sburăm peste orașe industriale întinse, cu coșuri de fabrici în plină activitate, ca ziua. Aceeași impresie că activitatea nu încetează, o ai și în aerogările în care facem escale. Totul și aici — deși e mult după miezul nopții — funcționează ca în timpul zilei. În

curând se face ziuă. Ajungem la Ircuţ. Aceasta e ultima escală în Uniunea Sovietică. De aci începe Republica Populară Mongolă.

La Ircuţ ne aşteaptă o nouă surpriză. Aflând că în delegaţiile care pleacă spre China sunt câţiva scriitori, conducerea filialei Uniunii Scriitorilor Sovietici vine să ne salute. Suntem invitaţi la o şedinţă de lucru a filialei. Străbatem străzile vechiului oraş, în care case joase din bârne de lemn se îmbină cu construcţii noi de locuinţe şi de mari uzine. Ajungem la sediul filialei. E multă lume, mult tineret. Sunt scriitori, ofiţeri, muncitori, studenţi. La intrare, un tovarăş cu priviri vii şi prietenoase, mă întâmpină cu un foarte corect „bine ai venit”. E lesne de închipuit bucuria dar şi uimirea de a fi întâmpinat la o asemenea distanţă de ţară în limba ta. Văzându-mi uimirea, tovarăşul îmi spune tot în româneşte, dar de data asta căutându-şi cuvintele — că a stat şase luni în ţara noastră, în timpul războiului. Făcea parte din trupele care au trecut pe la noi, care ne-au eliberat şi au pornit mai departe spre Berlin. Tovarăşul se numeşte Jurii Levitanschi. E poet. Şi adaogă: „Am publicat numai în revistele filialei noastre. Abia anul acesta îmi va fi tipărită o culegere de versuri la Moscova”. Ii strâng mâna cu emoţia de a avea în faţă unul din milioanele de ostaşi sovietici cărora le datorăm libertatea noastră. E şi el emoţionat. Îmi strânge cu putere mâna. Intrăm în sală. Suntem întâmpinaţi cu aplauze entuziaste. Incepe şedinţa. În seara aceasta, secţia de proză a filialei Uniunii Scriitorilor Sovietici discută un volumaş de povestiri al unei debutante, o tovarăşă Mariņa. Tovarăşa Marina nu e scriitoare, ci muncitoare. Povestirile ei sunt inspirate direct din viaţa pe care o trăieşte în fabrica ei, din viaţa ei şi a tovarăşilor ei de muncă. Autoarea ceteşte cu emoţie una din schiţe. Intreaga sală ascultă atent. Se iau note. Ascultătorii se pregătesc de discuţie. O privesc pe debutanta din faţa mea. Cine ştie dacă mâine nu vom auzi vorbindu-se de ea. Din rândurile unor asemenea oameni se ridică doar scriitorii noii generaţii. Nu aşa a pornit şi Ajaev, cu romanul său azi celebru în întreaga lume „Departee de Moscova”?

Incep discuţiile. Lumea participă cu însufleţire, se discută pasionat, se înfruntă puncte de vedere, într'o analiză adâncă, principială, a lucrării. Discuţia tinde să se prelungească. Se hotărăşte aşadar să se amâne desbaterile, pentru ca scriitorii din Ircuţ să poată sta de vorbă cu oaspeţii. Se aprobă. Dar rămân şi asistenţii, nescriitorii, adică ofiţeri, studenţi, în special mult tineret. Se cetesc poezii închinete luptei pentru pace. Poezii din Ircuţ, ca toţi poezii sovietici de altfel, recită admirabil, ca nişte adevăraţi agitatori. Poeziile lor sunt pline de dragoste pentru popoarele lumii care luptă pentru pace, pline de o adâncă ură pentru imperialismul american şi englezi, pline de certitudinea victoriei. Stăm de vorbă. Tovarăşii sovietici se interesează despre cum merg treburile în ţările noastre şi la fel cu toţi oamenii sovietici pe care-i întâlnim în lunga noastră călătorie, se bucură din suflet de succesele noastre.

S'a făcut târziu. Plecăm. Tovarăşii din conducerea filialei ne însoţesc la aeroport. Jurii Levitanschi îmi spune zâmbind „Drum bun”. Am plecat din Ircuţ, cu sentimentul că las şi acolo, ca pretutindeni în Uniunea Sovietică, prieteni buni ai poporului nostru, de care-mi voi aminti mereu cu drag.

În a patra zi a călătoriei noastre, soarele a răsărit peste un peisaj nou. Trecusem de frontiera Uniunii Sovietice. Sburam acum spre sud, peste Republica Populară Mongolă. Soarele luca cu putere. Aşezările omeneşti deveneau mai rare. Casele albe ale satelor şi oraşelelor mongole contrastează puternic cu culoarea arămie a dealurilor. Zburăm peste întinderi mari de şes, peste platouri netede, trecem şiruri de munţi despăduriţi ca nişte spinări imense ale unor animale fantastice, peste stânci sălbatice, un peisaj de vechi legende. Ne apropiem de Ulan Bator, capitala Mongoliei. La coborâre suntem întâmpinaţi de bărbaţi şi femei în minunatul port naţional mongol. O fată brună, cu nişte coade mari atârându-i pe umeri, într'un larg costum verde cu şalvari, ne fotografiază. Sunt printre gazde,

reprezentanți ai sindicatelor mongole, ai femeilor, ai tineretului, ai scriitorilor și artiștilor. Intrăm într'un mic salon al aerogării. Tovarășii mongoli ridică paharul în sănătatea noastră, pentru prietenia noastră, pentru pace. Și mereu, ca și cum ar vrea să nu piardă nici un aspect al acestei scurte vizite în țara ei, fata cu coade negre face fotografie după fotografie. Înainte de plecare, se alcătuește un grup mare, de o deosebită frumusețe. Sunt în grup alături de noi, bărbați și femei mongole, țărani bătrâni care se aflau pe aeroport, cu căciulile lor mari și pipe lungi, caracteristice. Și obiectivul fotografului prinde laolaltă zâmbetul cald, prietenos al fețelor noastre și ale mongolilor, oameni din atâtea țări și colțuri ale lumii, care se țin de braț, strâns, ca un simbol al unității de nedesfăcut a popoarelor.

Peste vreo două ore, avionul coboară din nou. Pentru puțină vreme de data asta. Este o stație mică, în mijlocul deșertului. Se numește Sain Șanda. Aici nu sunt decât câteva iurte -- corturi mongole. În depărtare se văd câteva cămile. În jurul avionului se strâng copii mongoli. Ne salută. Din păcate nu ne putem înțelege cu ei. Le dăm insigne ale organizațiilor de tineret din țările noastre. Se bucură. Mângâie cu drag emailul și ne privesc cu dragoste și recunoștință. Intrăm într'o iurtă. Totul e foarte simplu, mai mult decât modest. Dar, în toată această modestie, pe masă se află un gramofon, într'un colț un instrument muzical mongol, iar alături de gramofon, pe masă, o carte a tovarășului Stalin. Luăm în mână pe rând cartea, ne privim unii pe alții fără să spunem un cuvânt. N'a fost nevoie de cuvinte pentru a înțelege ce am simțit atunci, acolo, privind această carte. O țărăncă mongolă, cu fața arsă de soare și zbârcită de ani, ne privea și râdea mulțumită. Înțelesese și ea. I-am strâns mâna cu putere, pe rând. Copilul căruiu îi dădusem insignele, privea lung, când la noi, când la pumnul de insigne -- cehoslovace, bulgărești, românești, poloneze. Curând avionul a pornit. Pe albastrul cerului, în zare, se profilau cămilele, călcând rar, cu picioarele lor lungi și subțiri.

Mai sunt câteva ore până la Pekin. Un lanț de munți înalți, arămii, se întinde în fața noastră. Apoi începe câmpia. Suntem în China. Incep să se vadă orașe împrejmuite de ziduri patrute, dreptunghiulare. Sburăm peste câmpuri întinse, unde pământul e lucrat cu meticulozitate. Totul e înverzit. Peisajul e al unei imense grădini, brăzdate de canale de irigație. Din loc în loc, așezări omenești împrejmuite de ziduri. Pete roșii colorează vesel verdele câmpiei. Un roșu puternic, violent. Pe măsură ce coborâm, vedem mai limpede. Sunt steaguri roșii care flutură voioase peste satele și orașele Chinei noi, populare.

Când am ajuns la Pekin, era două și jumătate după amiază. Asta, după ora Pekinului. După ora noastră era 7,30 dimineața, căci distanța orară între București și Pekin e de șapte ore. Plecasem cu o săptămână înainte din țară, într'o zi de toamnă, rece. Ne aflam acum într'o zi călduroasă, ca o zi de vară. Pe aeroport, gazdele ne-au ieșit în întâmpinare în haine subțiri, deschise, copiii, în cămăși albe pionerești, cu brațele pline de crisanteme multicolore. Aeroportul din Pekin este un mare aeroport modern, aerogara deasemeni, modernă, elegantă, plină de gust. După salaturile de bun sosit ce ne-au fost adresate de reprezentanții organizațiilor care ne-au invitat în frunte cu președintele Comitetului chinez pentru apărarea păcii, Go-Mo-Jo, am intrat în aerogară. Privirea ni se oprește pe un mare portret al tovarășului Stalin. Domină întreaga încăpere. Pretutindeni se simte că e ajunul mării sărbători: a doua aniversare a proclamării Republicii Populare. Lozinci scrise în ciudatele ieroglife chinezești, steaguri, pancarte peste tot. Portrete ale tovarășilor Mao-Tze-dun, Ciu-En-Lai, Ciu-De, frumos împodobite cu flori,

mătase și lozinci. E în aer ceva sărbătoresc. Pe fețele oamenilor se citește bucuria. Oameni pe care i-am cunoscut acum câteva clipe ne strâng mâinile, surâzând. Copiii ni se prind de braț, ne privesc plini de dragoste, cu ochii mari negri, ne zâmbesc, cu zâmbetul acela de neuitat al copiilor chinezi. Din păcate nu putem vorbi. Ne înțelegem doar prin lumina ochilor, prin căldura zâmbetului. Când le zâmbești, copiii aceștia cu cravate roșii la gât, te strâng mai tare de braț, încep să sară în sus de bucurie și te privesc cu o infinită dragoste în ochi. Apoi izbucnesc în râs, arătându-ți dinții lor albi, perfecți, ca un șirag de perle. Apoi, cu o rară tandrețe, își lipesc căpșorul de brațul tău, de parcă ar vrea să-ți arate prin aceasta toată adâncă lor dragoste. Așa am fost noi primiți la Pekin, așa am fost mai târziu primiți pretutindeni în toate orașele și satele Chinei noi pe care le-am vizitat.

Ne desprindem cu greu de micii noștri prieteni. Trebuie să ne suim în mașini, să pornim spre hotel. Avem brațele pline de flori. Dar unde mi-e pardesiul, unde servieta? Mă întorc. În spate, un chinez mărunț, cu costumul care avea să-mi devină în curând atât de familiar — de bumbac albastru, cu tunică închisă până'n gât, cu pantofi de bumbac în picioare și cu șapcă albastră pe cap — abia merge, încărcat de pardesie, serviete și valize de mână. Când mă vede că-mi caut lucrurile, îmi zâmbeste de sub încărcătura lui, vrând parcă să-mi spună că sunt la el, să n'am nici o grijă. Dau să-l descarc, să-mi iau unele dintre bagaje, deși nici eu n'am nici o mână liberă. Brațele-mi deveniseră adevărate coșuri de flori. La care el îmi răspunde în franțuzește: „Nu, lasă, le duc eu. Voi trebuie să aveți brațele libere, pentru flori“. Așa l-am cunoscut pe tovarășul U, cel care avea să fie însoțitorul nostru în tot timpul șederii noastre la Pekin. Ieșim pe piața aerogării, ne suim în mașini și pornim spre hotel Pekin, unde aveam să fim găzduiți. E un convoi lung de mașini elegante, un adevărat cortegiu. Străbatem o șosea largă. Deoparte și de alta câmp înverzit, lucrat cu mîgală. Sunt grădinării din jurul orașului. Ajungem în fața unui zid impunător, cu o poartă larg arcuită. „E zidul Pekinului“ îmi explică U. Lume multă, forfotă. Ni se face loc. Suntem aclamați. Oamenii se opresc pe trotuare, ne fac semne de bun sosit. „Sunt 14 delegații aici — îmi spune U — din Europa și din Asia. Și oamenii noștri se bucură că atâția prieteni au venit la noi de ziua Republicii. Vizita voastră e pentru noi un eveniment istoric“. Și ca să nu cred că e doar o amabilitate, adaugă: „Da, da, e pentru prima oară în Istoria Chinei că 14 delegații ale popoarelor din Europa și Asia vin la noi ca prieteni“. Străbatem cartierele comerciale ale Pekinului. Pretutindeni steaguri, lozinci scrise pe mătase roșie și galbenă, lampioane, tablouri, portrete. Ne apropiem de centru. „Intrăm în fostul oraș interzis“, îmi spune U. Aici nu avea voie să intre decât împăratul, iar după căderea monarhiei, numai clica gomindanului lui Ciang Kai Șek. Dar mâine aici o să fie parada! — și râde satisfăcut. O să fie sute de mii de oameni, ai să vezi!“ Peisajul e specific chinezesc. Porți mari, împodobite cu motive naționale, cu marginile acoperișurilor întoarse și smălțuite artistic, taie din loc în loc bulevardele. „Uite aici e poarta Tien-An-Men — asta înseamnă poarta păcii cerești. Dar acum se poate numi poarta păcii pământești. Aici sus, va sta mâine Președintele Mao și ceilalți conducători ai noștri. Vor primi defilarea. Și aici — îmi arată niște tribune de granit în dreapta și în stânga porții principale, aici veți sta voi, invitații“. Mașinile merg repede, abia am timp să urmăresc cele ce-mi arată U. „Vezi clădirea aceia înaltă cu drapelul și lozinci? Acolo e hotel Pekin. Acolo veți locui. E cel mai mare hotel din Pekin“. Intrăm. Suntem întâmpinați cu bucurie de o sumedenie de chinezi — bărbați și femei — cu surâsul pe buze — toți în haine simple de bumbac albastru, pantaloni, tunică, șapcă, — și conduși în camerele noastre. Camere mari, luminoase. Pe mese, farfurii cu tot felul de bunătați: banane, mandarine, alune, țigări chinezești... Pun florile pe un fotoliu și privesc spre camerist fără a-i putea spune ceva. Il privesc pe el, apoi florile. A înțeles. Dă buzna pe ușe și revine cu niște vase mari pline cu apă și împarte florile

prin cameră. Deschid ușa balconului. Din stradă vin sgomote vesele, râsete, cântece. Pe o clădire în construcție de pe trotuarul opus, flutură steaguri roșii. Soarele pătrunde în cameră aurind glastrele cu crisanteme. U, care tocmai intra pe ușa, gâfâind cu o valiză în mână, îmi spune: „Aici — și-mi arată spre construcția de pe trotuarul opus — se construiește un mare hotel pentru oaspeți. Asta e neîn-căpător pentru o mare capitală cum devine Pekinul“. Dar n'apuc bine să-i răspund ceva că a și sbughit-o pe ușa. Peste puțin apare din nou, ca un comandant în fruntea unui șir de oameni de serviciu în scurte vesteoane albe, încărcăți cu bagaje. Repartizează valizele membrilor delegației, în camerele respective. Din când în când pune și el mâna pe câte un geamantan. „Trebuie să terminăm mai repede cu bagajele, spune el, privind la ceas. Mai trebuie să mâncăm, să vă schimbați, îndată începe recepția“. Intr'adevăr, la 7 seara avea loc recepția dată de Mao Tze dun în cinstea aniversării proclamării Republicii Populare Chineze. Privindu-l pe tovarășul U, organizând cazarea noastră, fără a sta pe gânduri să dea o mână de ajutor ca treaba să meargă mai repede, puteai face greșala să crezi că face parte din personalul administrativ al hotelului. U era însă profesor de matematici la Universitatea din Pekin și colaborator al secției științifice a Academiei Chineze. Când am aflat aceasta și mi-am arătat admirația pentru modestia și simplitatea sa, U mi-a răspuns: „La noi, oamenii sunt simpli și modești ca niște vechi ostași“.

Simpli și modești ca niște vechi ostași!... U avea dreptate. Aceasta e caracteristica oamenilor Chinei noi. Am avut prilejul să confirm acest lucru ceas de ceas în timpul călătoriei noastre, în toate locurile prin care am trecut. Aceasta aveam s'o constat chiar din seara sosirii noastre, la recepția dată de tovarășul Mao Tze dun.

Când am coborât în hall-ul hotelului pentru a pleca la recepție, majoritatea delegațiilor erau acolo. Sosiseră la Pekin vreo 14 delegații ale popoarelor din Europa și Asia. Erău delegația sovietică, bulgară, română, ungară, cehoslovacă, poloneză, delegația Republicii Democrate Germane, delegația mongolă, indiană, indoneziană, vietnameză, coreană, birmană, delegația Pakistanului... Recunosc dintre delegații care veniseră înaintea noastră pe șeful delegației sovietice Soloviev, vicepreședinte al sindicatelor sovietice, pe academicianul Oparin, pe compozitorul Kabalevski, pe cunoscuta scriitoare germană Anna Seghers, pe tânărul poet german Kurt Bartel (Kuba), pe scriitorul indian Mulk Ray Annand... Deasemeni erau la Pekin Ilya Ehrenburg și Pablo Neruda care veniseră să înmâneze lui Sun Cin Lin, premiul internațional pentru pace Stalin. Azi după masă era pentru întâia oară că toți oaspeții se întâlneau. Domnea o atmosferă de voieșie, se alcătuiseră grupuri de oameni, bucurându-se că se întâlnesc la această sărbătoare a poporului chinez prieten. Peste puțin, coloana mașinilor se puse în mișcare. Străbăteam din nou marele bulevard central al Pekinului. Acum era luminat feeric cu becuri multicolore, cu lanterne chinezești, cu mari lampioane, rotunde, roșii, cu lozinci luminoase. Am ajuns în fața unei porți mari roșii chinezești. Deacolo, după ce am străbătut o minunată grădină, am intrat în sala de recepție. Era o sală mare, împodobită cu draperii roșii, steaguri, lampioane, în care se aflau în fața unor mese pline de mâncăruri vreo 1000 de invitați. Mesele erau așezate perpendicular pe o masă lungă la care aveau să stea conducătorii Partidului și Statului în frunte cu Mao Tze dun. În spatele acestei mese, pe un bogat drapaj roșu era o imensă stemă a Republicii Populare Chineze. Deoparte și de alta a acestei săli, se deschideau două săli mai mici rezervate una corpului diplomatic, alta nouă, delegaților. În sala cea mare se aflau reprezentanți ai poporului chinez, începând cu veterani ai revoluției și ai războiului de eliberare și sfârșind cu eroi ai muncii, cu țărani împroprietăriți care au obținut recolte record. Erău acolo, reprezentanți ai armatei populare de eliberare, ai voluntarilor de pe frontul coreean, ai naționalităților conlocuitoare, ai scriitorilor, artiștilor, oamenilor de știință. La ora șapte punct, aplauze nesfârșite

salutară intrarea în sală a tovarăşului Mao Tze dun şi a conducătorilor Partidului şi Guvernului. Muzica militară aşezată la dreapta mesii prezidenţiale intonă imnul Republicii. Apoi furăm invitaţi să salutăm pe tovarăşul Mao Tze dun. Fiecare delegaţie însoţită de un reprezentant al protocolului, străbătu sala, îndreptându-se spre masa prezidenţială, în aplauzele ritmice ale asistenţii. Am ocolit aproape întreaga sală. Imi treceau prin faţa ochilor feţele surâzătoare ale unora din cei mai buni fii ai poporului chinez. Vedeam feţe îmbătrânite de luptă şi suferinţe, altele tinere de o mare frumuseţe, bărbaţi şi femei deopotrivă, în acelaş costum simplu albastru, tunică şi pantaloni, costumul pe care-l poartă tot poporul chinez. Treceam cu emoţie printre aceşti fii şi fiice ale Chinei care, sub conducerea Partidului Comunist Chinez şi a lui Mao Tze dun eliberaseră Patria, izgoniseră pe trădătorii gomindanişti şi pe cotropitorii imperialişti. Ei ne ovaţionau ca pe nişte prieteni buni, uniţi în aceeaşi luptă, în aceleaşi idealuri. Unii dintre ei ne întindeau mâinile, ni le strângeau pe ale noastre, plini de bucurie. Înaintam cu greu spre masa prezidiului. Imi treceau prin faţa ochilor feţe aspre dar surâzătoare de ostaşi în uniforme lor kaki, simple, fără alte semne distinctive decât o inscripţie pe pieptul stâng. Muzica intona mereu marşuri, cântece revoluţionare. Am ajuns în faţa tovarăşului Mao Tze dun. Un moment de mare şi adâncă emoţie. Am în faţă pe unul din cei mai mari conducători revoluţionari ai vremii noastre, unul din cei mai străluciţi discipoli ai lui Lenin şi Stalin, conducător victorios al luptei de eliberare a unui popor de peste 475 milioane de oameni. Tovarăşul Mao Tze dun ne întinde mâna şi ne-o strânge cu putere. Însoţitorul nostru spune doar: România. Mao Tze dun dă pe rând mâna cu toţi membrii delegaţiei, privindu-ne pe fiecare în parte cu un zâmbet prietenos. E în uniformă simplă, albastră, cu tunică închisă până la gât. Faţa sa exprimă energie, blândeţe, privirea, o imensă umanitate. „Un om simplu şi mare“ spune cineva. Aşa e. Aceasta e impresia pe care o lasă conducătorul poporului chinez. Cu aceeaşi mare simplitate şi prietenie ne-au strâns mâna Ciu-De, Ciu-En-Lai, Liu-Sau-Ci, Sun-Cin-Lin, aceste mari figuri ale timpului nostru intrate de mult în istorie. Ne-am întors în aplauzele sălii, la mesele noastre. Nu peste multă vreme am făcut din nou acelaş ocol, deastădată pentru a ciocni cu tovarăşii Mao Tze dun şi ceilalţi tovarăşi în sănătatea poporului chinez şi pentru înflorirea Republicii Populare chineze. Acelaş lucru îl făceau toţi invitaţii prezenţi la recepţie. Şi când ultimul invitat a trecut de masa prezidiului, recepţia s'a sfârşit. Era ora 9 seara.

Am plecat dela această recepţie profund impresionat de caracterul ei popular, de simplitatea şi sobrietatea ei. Era mai mult o întâlnire între conducători şi reprezentanţii poporului pentru a se felicita cu prilejul mării sărbători. Afară, în faţa somptuoasei porţi, în aşteptarea maşinii, urmăream pe cei ce plecau. Bărbaţi, femei, tineri, bătrâni, ne priveau cu atenţie, voioşi, ne mai strângeau odată mâna. Treceau prin faţa noastră femei în vârstă, cu picioarele mici, nedesvoltate, purtând urmele barbarelor obiceiuri feudale după care fetelor li se legau picioarele de mici copii, — dar treceau alături de aceste femei, asemeni unui simbol al victoriei vieţii, tinere fete, desvoltate normal, generaţia nouă, cu tot viitorul în privirile strălucitoare. Treceau chinezi cu feţele zbârcite pe care se simţeau urmele asupririi feudale, dar treceau alături de ei bărbaţi voinici, militari şi civili cu feţe radioase, pe care se putea ceti victoria. Nu ştiam cine sunt. Erau atât de asemănători unii cu alţii în hainele lor albastre de bumbac, în papucii lor simpli de bumbac, era atâtă măreţie în adâncă lor simplitate. Cine ştie câţi eroi ne-au dat mâna în seara aceea, câţi oameni căroră li se datoreşte eliberarea poporului chinez, pacea lumii, câte personalităţi care aşa cum spusese U „sunt oameni simpli şi modeşti ca nişte vechi ostaşi“. Şi toate acestea se petreceau aici, în centrul Pekinului, în

fostele palate imperiale, în fostul oraș interzis, unde mii de ani poporul n'a putut pătrunde, dar în care a pătruns acum, pentru totdeauna.

E o noapte dulce de sfârșit de vară. În Pekin s'au făcut azi ultimele pregătiri pentru sărbătoarea de a doua zi. Clădirile publice sunt împodobite cu ghirlande de flori, steaguri și portrete. Vitrinele magazinelor puternic luminate cu neon dau străzilor un aspect feeric. Ajungem la hotel. Suim pe terasa ultimului etaj. De aci Pekinul se vede ca o grădină împodobită în vederea unei grandioase serbări populare. Se disting parcurile fostului palat imperial, cu lacurile lui interioare sclipind în bătaia lunii. Puternice reflectoare luminează bulevardul central pe unde vor trece mâine coloanele de manifestanți. Se aud glasuri de copii cântând. Liniștea nopții le face să se audă mai clar, mai aproape. Sunt copii din căminul unei școli; repetă de zor. Mâine, întregul Pekin va răsună de cântecele lor voioase. Totul e simplu, calm, firesc. Și lacurile care scânteiază sub razele lunii, și cântecele copiilor. Plutește deasupra caselor, deasupra grădinilor, deasupra străvechilor monumente o pace adâncă. Suntem sus pe terasă trei oameni. Afară de mine, doi chinezi. Un bărbat și o femeie. Stăm toți trei aplecați peste balustrada terasei și privim orașul în tăcere. Deodată, unul dintre ei mă întrebă: „La ce te gândești?” Mi-e greu să răspund dintr'odată. Prea multe îmi trec prin cap. Toate însă adunate la un loc, gânduri, imagini, îmi dau un adânc sentiment de bucurie, de libertate. Ii spun aceasta tovarășului care m'a întrebat. Tace un moment, apoi spune încet, mai mult ca pentru sine, privind drept în fața lui, ca un om care urmărește firul unui gând anume: „Libertate...! Știi tu ce e pentru noi libertatea? Știi tu *de unde începe* pentru noi libertatea?” Omul acela mi-a vorbit mult în prima mea noapte la Pekin. Nu știu nici până azi cum îl chiamă. Nu l-am mai văzut de atunci. Dar vorbele lui mi-au rămas adânc întipărite în minte. Ele m'au ajutat să înțeleg mai bine tot ce aveam să cunosc mai târziu în China eliberată. „Mâine când vei ieși în stradă, chiar aci în fața hotelului — continuă el — să privești caldarâmul. Vei vedea că mijlocul străzii e pavat, iar trotuarele, nu. Să nu crezi că e o întâmplare peste care se poate trece ușor. E o strânsă legătură între asta și libertatea noastră. Acest fapt în aparență neînsemnat dă măsura a ceea ce se numea înainte un chinez, aici, în Patria noastră. Mijlocul străzii e pavat pentru că pe acolo treceau stăpânii cu mașinile. Trotuarele, nu. Pe acolo mergeau doar chinezii. Ei puteau merge și prin praf. Ei nu erau considerați oameni. Inchipuește-ți cum că ea — și arată spre femeia din stânga mea — mergea pe stradă. O întâlnea un militar japonez, american sau vreun bandit de-al gomindanului. O putea lua cu el, o putea viola, el și încă alți câțiva licâloși, fără a răspunde în fața nimănui de această crimă. Era normal. Ea doar nu era om. Era chinezoaică. Inchipuește-ți acum că nu ea, ci eu, sau altul ca mine, mergeam pe stradă și mă întâlneam cu unul din acești bandiți. Ei puteau oricând și fără a da socotcală nimănui să mă oblighe să alerg într'o direcție pe care mi-o indicau pentru a le servi drept țintă mobilă, pentru exerciții de tir. Mă opuneam? Deveneam o țintă fixă! Eu doar nu eram om. Eram chinez”. Omul de lângă mine vorbea rar, cu o voce seacă, fără a accentua o silabă mai mult decât cealaltă. Cuvintele cădeau grele în liniștea nopții, zguduitoare prin sălbăticia faptelor acestea simple, de fiecare zi. Fapte diverse... „Vei sta mai multă vreme la noi — continuă el — vei vorbi cu compatrioți de-ai mei. Vei merge desigur la țară, în fabrici. Vei vedea casele de lut ale satelor noastre, în care au trăit de veacuri țărani chinezi, vei vedea ce a însemnat feudalismul: câteva milioane de moșieri au ținut în robie un popor de aproape 500 milioane de oameni. Vei vedea parcuri la intrarea cărora stătea scris: „Intrarea pentru câini și chinezi, interzisă”. Vei vedea la Șanhai, alături de uriași zgârie-nori, alături de bulevarde largi

și străzi elegante, zeci de mii de oameni care trăiesc de generații în bărcile de pe lanțe. Atunci vei înțelege mai bine ce conținut au pentru noi cuvintele : feudalism, colonialism, imperialism... vei înțelege mai bine ce înseamnă pentru noi libertatea. Știi, vei spune că pretutindeni exploatarea e la fel de nemiloasă. Dar gândește-te că aici, la noi, ea n'a purtat nicio mască „democratică“. Bancherii din Washington, complicii lor japonezi, clica lui Cian Kai Șek n'a făcut aici „democrație“. S'au purtat deschis, ca niște brute și tâlhari de drumul mare, cu cinism, cu sadism. Pentru ei, noi n'am fost oameni. Au crezut că chinezul n'o să se deștepte niciodată, că nu vor plăti niciodată, că așa va fi în vecii vecilor. Dar s'au înșelat. An de an a crescut ura chinezului, ură de moarte, neîmpăcată. Din marea suferință, s'a născut lupta. În focul luptei s'a călit vitejia. Ei au disprețuit viața noastră. Asta ne-a învățat pe noi să disprețuim moartea. Din poporul ăsta vechi, harnic, cinstit, au crescut comuniștii. Partidul Comunist e ca soarele — spune un cântec al nostru — Unde răsare, se face lumină... S'a făcut lumină și la noi... Comuniștii au condus poporul la victorie. Ei, și mai cu seamă el, tovarășul Mao. Sunt doi ani decând în piața Tien An Men s'a înălțat steagul roșu al Republicii. De atunci chinezul știe că nimeni nu mai poate face cu el exerciții de tir, de doi ani femeile chineze pot merge nestingherite pe stradă... de doi ani chinezul e om. Viața devine frumoasă, mereu mai frumoasă... Înțelegi acum de unde începe chinezul să-și măsoare libertatea ? Înțelegi de unde începe pentru el China nouă ?“

Liniștea se făcuse parcă și mai mare și mai adâncă. Cuvintele omului de lângă mine, deși rostite încet, aveau o rezonanță extraordinară. Se adunase parcă în ele toată suferința și lupta care stăteau la temelia acestei nopți atât de calme, de senine. Corul de copii încetase de mult. Femeia de lângă noi plecase fără s'o observăm. Era târziu. „Să mergem și noi la culcare“ spuse chinezul. Coboram încet treptele spre primul etaj. „Am ținut să-ți spun toate astea pentru ca să înțelegi mai bine de unde vine bucuria pe care ai s'o întâlnești pretutindeni, pentruca să înțelegi mai bine de unde vine entuziasmul cu care poporul nostru își construiește Patria *care e a lui*. De unde vine forța cu care a înfăptuit și înfăptuiește în condiții grele lucruri ce par imposibil de înfăptuit, de unde vine înverșunarea cu care voluntarii noștri luptă în Coreea. Și mai cu seamă de ce suntem noi atât de recunoscători comuniștilor, președintelui Mao, de ce-i iubim cu atâta înflăcărare pe frații noștri sovietici și în primul rând pe Stalin“.

Peste câteva ore, Pekinul se trezea, scăldat în razele puternice ale soarelui. O ceață ușoară, străvezie, care se ridică de obicei din lacurile ce-l înconjoară plutea peste oraș. Verdele viu al copacilor, coloritul vesel al ghirlandelor de flori, steagurile de mătase multicoloră ce fluturau deasupra caselor, dar mai cu seamă figurile deschise, zâmbitoare ale oamenilor, dădeau străvechii capitale chineze un aer de fermecătoare tinerețe. Pekinul sărbătorea în această zi doi ani dela proclamarea Republicii Populare, doi ani de succese ale Chinei noi. Mulți din cei ce contribuiseră prin munca lor la realizarea acestor succese se aflau aici. Fuseseră invitați de către Guvernul Central Popular să ia parte la demonstrație. Erau aici Ma Hon Cian, muncitor vestit din Mucden, a cărui brigadă a stârnit o mișcare de întrecere patriotică pe întreaga țară, era aici Lin Sun Tan, muncitor agricol fruntaș, deasemeni inițiator al unei întreceri patriotice pe țară. Veniseră deasemeni eroi ai Armatei Populare de eliberare și delegați ai voluntarilor de pe frontul coreean — soldați, marinari, aviatori, mecanici, brancardieri, doctori, sanitari, muncitori feroviari — se aflau la Pekin muncitori și muncitoare, ingineri, tehnicieni de pe uriașele șantiere ale lucrărilor de indiguire dela Huai-Ho, precum și numeroși veterani ai luptelor revoluționare ale poporului chinez. Pentru toți aceștia se pre-

gătiseră locuri de cinste în tribunele din piața Tien An Men. Din toate colțurile țării au sosit vești despre marile victorii ale poporului chinez obținute în cinstea lui 1 Octombrie.

Cele mai mari succese au fost obținute de muncitorii chinezi în întrecerea patriotică desfășurată sub lozinca rezistenței împotriva agresiunii americane și ajutorării Coreei. Astfel, muncitorii din China de Nord-Est au anunțat că valoarea plusului de producție va echivala până la sfârșitul anului 1951 cu 10 milioane tone de grâu. Din acest plus de producție s'ar putea construi 32 fabrici textile cu 50 mii de fusuri fiecare, sau s'ar putea cumpăra 4.500 avioane cu reacție. Cincisprezece fabrici de stat din jurul Pekinului au anunțat că până la sfârșitul lunii Decembrie 1951, vor avea un plus de producție în valoare de 923 milioane yeni *), din care s'ar putea cumpăra 61 avioane cu reacție. Rezultate asemănătoare au obținut și muncitorii din Tientin, Șanghai, Vuhan, Canton, etc.

Din partea țărănimii vin deasemenea vești în legătură cu mari succese în producția agricolă. Din toată China se anunță că producția de bumbac pe 1951 va asigura industria textilă cu materie primă pe tot anul 1952.

Megafoane instalate la toate răscrucele drumurilor anunță succese ale oamenilor Chinei noi. Pe trotuare în grupuri, bătrâni, tineri, femei cu copii în spate, cu alții de mână, ascultă atenți. Majoritatea poartă haine noi, albastre, de bumbac. Unii aplaudă succesele pe care le anunță emițătorul de radio. Toate acestea înseamnă că viața devine mai bună, că Patria e mai puternică. Știrile sunt întrerupte din când în când de cântece vesele și de lozinci de luptă. Mai e puțin până la începerea parăzii. Ne îndreptăm spre tribune. Mașinile ne conduc până în interiorul parcului fostului palat imperial. Deacolo mergem pe jos, prin alei pline de flori, străjuite de arbori bătrâni, străbatem minunatele porți, capodopere de artă milenară a poporului, și urcăm spre tribune. De pe tribună, priveliștea e magnifică. Piața imensă, având în dreapta și în stânga două porți cărămizii cu câte trei arcuri fiecare, e goală. Pe margini, formând mici caree, unități de infanterie, artilerie, marină, aviație. Tribunele sunt înșesate de lume. În mijlocul pieții, pe o coloană înaltă, dominând tot spațiul, fâlfâie drapelul roșu cu cinci stele al Republicii, pe locul unde a fost înălțat acum doi ani de Mao Tze dun. De jur împrejurul pieții, de pe toate clădirile fâlfâie drapele multicolore de mătase. Totul are o înfățișare de măreție și pitoresc. Trec minute grele de așteptare, de emoție. Am asistat de-atâtea ori la asemenea parăzi. Și de fiecare dată am trăit cu emoție adâncă bucuria libertății. Dar de data aceasta, e ceva cu totul nou și deosebit. Nu e puțin lucru să vezi cu ochii tăi steagul roșu al libertății fâlfâind în „orașul interzis” din centrul Pekinului, să trăiești bucuria aniversării victoriei revoluției în China, pe un teritoriu cât continentul european. Deodată întreaga piață răsună de urale și aplauze. A intrat în tribună tovarășul Mao Tze dun. E tot în haina lui cea simplă în care-l văzusem cu o seară înainte, cu șapca pe cap, cu surâsul lui blând pe față. Alături de el sunt vicepreședinții guvernului popular central Ciu-De, Liu-Sau-Ci, Sun-Cin-Lin, Li-Ci-Sen și Cian-Lan, apoi președintele Consiliului de miniștri și ministrul de externe Ciu En Lai. Uralele nu mai conținesc. O fanfară militară compusă din 700 oameni — intonează un cântec care umple văzduhul, acoperind uralele. Acorurile cad grele, solemne, pline de majestate. E un cântec de slavă, un imn cu accente grave, plin de noblețe și de lirism. Unul câte unul încep să cânte și oamenii din tribune. E un cor grandios, impunător, de o forță irezistibilă. Fiecare acord e parcă un bloc de granit al unui mare monument al victoriei. Cântecele se numește „Răsăritul e roșu”. Cineva îmi traduce textul :

Din răsăritul roșu a apărut soarele
In China a apărut Mao Tze dun

*) yen = moneda națională chineză.

El muncește pentru fericirea poporului
 El e marele salvator al poporului
 Președintele Mao iubește poporul
 El e călăuză noastră
 El ne conduce înainte să construim China nouă.
 Partidul Comunist e ca soarele
 Oriunde răsare se face lumină
 Să urmăm Partidul Comunist
 Și vom fi eliberați pentru totdeauna !

Salve puternice de tun cutremură văzduhul. 28 de salve. În timpul asta fanfara intonează imnul Republicii populare. Apoi Ciu-De, comandantul șef al forțelor armate chineze, trece în revistă trupele. E în haină simplă, soldățească. Trece dela o unitate la alta într'un jip. Salută. Ostașii răspund cu un „Vansue !“ (Trăiască !) puternic. Ciu-De se întoarce la tribună. Cetește ordinul de zi. „Vă ordon — spune el — să stați fermi și vigilenți la posturile voastre de luptă, să întăriți mai departe apărarea națională și să vă străduiți să făuriți o forță națională de apărare modernă !“

Incepe parada militară. Trec formațiunile academiilor militare. În frunte pășesc vechii comandanți căliți în luptele victorioase contra militaristilor japonezi, a imperialiștilor americani, a mercenarilor gomindaniști. În rânduri dese trec elevii tuturor armelor, infanterie, artilerie, marină, blindate, aviație, parașutiști... noile cadre ale gloriei armate a poporului chinez, cu priviri demne, umane, cu fețe surâzătoare, într'o perfectă disciplină. Armata e salutată cu nesfârșite ovații. Este armata populară chineză de eliberare, care în decursul a 23 de ani de existență s'a acoperit de glorie în lupte crâncene duse pentru libertatea și independența poporului. Numai în cursul celor patru ani, din 1946 până în 1950 ai războiului dus împotriva gomindanului sprijinit de agresorii americani, armata populară de eliberare a nimicit peste 8 milioane de dușmani și a eliberat întreaga Chină continentală. Trec într'o disciplină perfectă trupe de infanterie, cavaleriști, artileriști. În uruitul greu al șenilelor trec unitățile de tancuri. Trec marinari, parașutiști... Pe cer apar puternice avioane cu reacție. Nici n'apuci să le vezi că au dispărut val după val. Tribunele aclamă îndelung impresionanta desfășurare de forțe militare ale Republicii. Ele dau oamenilor Chinei noi certitudinea că munca lor pașnică e bine apărată.

Parada civilă o deschid pionierii care înaintează în coloane compacte. Ei pășesc rar, în cadența muzicii, purtând cu demnitate și mândrie portretele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Sunt îmbrăcați în bluzele lor albe, pionierești, cu cravate roșii la gât. Fetele au unele părul tuns scurt, cu breton, altele poartă cozi care le cad pe umeri de sub șepcuțe albastre. Privesc cu dragoste spre tribuna unde se află Mao Tze dun, salută cu voioșie și strigă cu glasurile lor de cristal : „Maoțuși vansue ! Maoțuși vansue ! (trăiască președintele Mao ! trăiască președintele Mao!)“. E în coloanele acestea de pionieri un amestec de copilărie și gravitate care le dă un farmec deosebit. Aplauze și urale salută un mare portret al tovarășului Stalin. Urmează portretele lui Mao Tze dun, Ciu-De, Ciu-En-Lai și ale altor conducători ai Partidului și guvernului. Deodată, întreaga piață pare un covor roșu, imens. Vin coloane de pionieri, cu maci roșii în mâini, pe care îi ridică deasupra capului. Florile ascund pentru o clipă coloanele, apoi apar din nou capetele copiilor, apoi din nou florile. E un joc continuu de mare efect. Din coloane se desprinde un grup de pionieri care urcă spre tribuna unde e Mao Tze dun. Au ajuns sus, îl salută pionierește și-i predau mari buchete de flori roșii. Tovarășul Mao Tze dun îi strânge la piept cu dragoste părintească. Jos în piață, din coloanele pionierilor au pornit spre înaltul cerului sute de porumbei care zboară în toate direcțiile, așezându-se

pe acoperișul porții Tien An Men, pe umerii spectatorilor din tribune, apoi își iau zborul mai departe.

Un moment impresionant: un porumbel a căzut în apa micului canal care desparte tribunele de piață. E un canal destul de lat pe care se poate circula cu barca. Porumbelul se sbate, gata, gata să se înec. Un om de ordine dă fuga în spatele tribunelor și peste puțin pe canal apare un ostaș într-o barcă, îndreptându-se spre porumbelul căzut. Lumea din tribune aplaudă cu entuziasm apariția ostașului. Va ajunge la timp să salveze porumbelul care se sbate, se sbate...? A ajuns. Se apleacă, îl scoate, îl așează în barcă și pornește cu el înapoi. Câteva clipe numai, și porumbelul desmeticit se ridică, scutură aripile, privește în dreapta, în stânga, apoi își ia zborul. Ostașul îi urmărește zborul, râzând cu toți dinții. Lumea aplaudă. E în aceste aplauze mult mai mult decât bucuria că un porumbel a fost salvat dela înec. Oamenii se gândesc mult mai departe. Ei aplaudă în acest gest al ostașului chinez, simbolul armatei chineze, apărătoare a păcii.

În piață trec mai departe coloanele de pionieri. Mai târziu am aflat din ziare că au fost 18.000. Ei poartă o imensă hartă a Chinei, apoi o stemă a Republicii Populare, alcătuite cu o mare inventivitate și de un colorit de o extraordinară bogăție. Locul florilor roșii l-au luat altele, albastre. Acum piața e albastră ca marea. Copii agită buchetele într-o legănare domoală. Ai impresia că te afli în fața mării. Pe deasupra florilor, un grup de copii poartă un vapor. Alt vapor, apoi altul. Apoi un hidroavion. Imaginea vrea să reprezinte coastele de răsărit ale Chinei, scaldate de apa mării. Acum trec alții, cu flori verzi. Piața a devenit un câmp peste care trece un tractor. Alt grup poartă chipul unui țăran cu brațele pline de bucate, imaginea recoltelor bogate obținute de țăranii împroprietăriți. Urmează alții cu flori roșii, purtând machete de fabrici. „Iată patria noastră în construcție“ parcă ar voi să spună: câmpii bogate cu orez, și grâu, și bumbac, fabrici noi până departe, la marea cea albastră. Intinsă și bogată e Patria noastră! Și glasurile tinerești răsună mereu: „Mao Tze dun vansue!“ Alte glasuri răspund „Stalin vansue!“ Apoi din nou „Stalin—Mao Tze dun, Stalin — Mao Tze dun!“ Coloanele de pionieri par fără de sfârșit. Iată-i pe aceștia cu o carte într-o mână, cu o minge de fotbal în alta. Ridică pe rând cartea și mingea. Poartă lozinci: „să învățăm să ne construim patria! Să ne întărim prin sport!“ Alte coloane vin cu brațe pline de crisanteme pe care le aruncă spre tribune. Din tribune li se aruncă înapoi. E o adevărată bătaie de flori. Prin toată piața zboară buchetele multicolore. Apoi cad pe jos, coloanele calcă pe un imens covor înflorat. Tabloul se schimbă mereu într-o variație nesfârșită de mișcări pline de fantezie. Alte coloane apar, dansând. Fetițe cu rochii albe și bascuri roșii dansează pline de grație. Ele încheie defilarea pionierilor. Și când ultimele coloane au dispărut prin cele trei arcuri ale porții din dreapta pieții, pe covorul de flori încep să apară, purtând din nou tablourile dascălilor marxism-leninismului, tablourile lui Stalin și Mao Tze dun, ale conducătorilor partidelor comuniste frățești, ale șefilor de state ale popoarelor prietene, detașamentele de muncitori din Pekin. Cu câtă emoție am salutat acolo în capitala Chinei libere, portretul iubitului nostru tovarăș Gheorghiu-Dej, purtat cu dragoste de muncitorii chinezi! Piața s'a umplut de steaguri imense de mătase roșie, fluturând cu grație în vârful betelor suple de bambu, apar graficele de producție, portretele frunțașilor diferitelor fabrici. „Trăiască tovarășii muncitori!“ se aude o voce puternică. Și întreaga piață izbucnește în urale. Salutăm cu dragoste, eroica clasă muncitoare chineză, din sânul căreia s'a născut gloriosul Partid Comunist Chinez, sub conducerea căruia a izbândit revoluția chineză. 30 de ani de lupte luminate de învățătura lui Lenin și Stalin, au călăt acest Partid, au format cadrele lui de oțel care, cu arma în mână, au izgonit pe cotropitori. Trec mereu detașamentele de muncitori. „Trăiască Stalin! Trăiască prietenia chino-sovietică!“ răsună în toată piața. Înaintea în coloane compacte bărbați și femei în costumele lor albastre — pantaloni și tunică — cu șepcile pe

cap, cu fețe radiind de fericirea libertății. Pe cele trei arcuri ale porții din stânga pieții se revarsă asemeni unui imens fluviu sute de mii de oameni cu brațele pline de crisanteme pe care le agită în semn de salut spre tribune. În mijlocul pieții cele trei coloane se unesc, pentru a se despărți din nou prin cele trei arcuri ale porții din dreapta pieții. Defilează acum laolaltă muncitori, țărani, tehnicieni, ingineri, oameni de cultură, de artă, poporul Chinei noi. Este o imagine vie a uriașei forțe a poporului chinez eliberat, a unității sale, a combativității, a patriotismului și internaționalismului său. Este o imagine vie a încrederii cu care poporul chinez merge spre viitor, a dragostei nețărmurite pentru Partidul Comunist Chinez. Defilarea durează de câteva ore. Și totuși, coloanele devin tot mai dense. Odată ajunse în fața tribunei unde se află Mao Tze dun se opresc, și cu toată presiunea celor ce vin în urmă, stau pe loc, îl privesc, îl salută, îi arată întreaga lor recunoștință, întreaga lor dragoste. Din marile megafoane pornesc lozinci : „Întețiți lupta contra imperialiștilor americani agresori !”, „Ajutați mai puternic poporul coreean !”, „Întăriți Patria !”, „Desăvârșiți reforma agrară în întreaga Chină !”, „Măriți producția !”, „Duceți cu și mai multă vigoare lupta împotriva contrarevoluționarilor !” Ca un tunet, într'un singur glas, răspund coloanele. Trec unele după altele. Trec mii și mii de bărbați și femei, clocotind de entuziasm și veselie, ținându-se strâns de braț, alcătuiind parcă un singur trup imens, o singură inimă. Trece China nouă, demnă, umană, China luptătoare, victorioasă, China revoluției. Pe fețele oamenilor se citește o adâncă, indescritibilă bucurie. Parcă ar spune : „Insfârșit suntem oameni ! Insfârșit trăim !” Imi vin în minte cuvintele omului cu care vorbisem noaptea trecută, pe terasă : „Libertatea... știi tu ce e pentru noi libertatea ? Știi tu de unde începe pentru noi libertatea ?” Da, încep să știu. Văd această libertate, concret, în strălucirea din ochii oamenilor, în zâmbetul lor larg, luminos, ca viața cea nouă pe care o trăiesc, plină de perspectiva viitorului fericit. Cât de emoționant e să vezi și aci triumful omului eliberat ! Cât de mare trebuie să fie artistul care să poată reda acest tablou ! În fața tribunei unde se află Mao Tze dun s'au masat din nou mii de oameni. Ar vrea parcă să se suie la el, să-l îmbrățișeze. Intind mâinile spre el, aruncă buchete de flori, sar în sus de bucurie ca niște copii, aruncă șepcile în aer... Trec apoi mai departe, privind mereu înapoi, făcând semne cu mâna spre tribună, fericiți că trăiesc în Patria lor liberă. Da, acești oameni, acești bărbați și aceste femei vor construi China socialismului. Această Chină trăiește de pe acum în inimile lor !

„Trăiască Stalin !” se poate citi pe marile pancarde pe care le poartă. „Popoare ale Asiei uniți-vă !”, „Ne opunem tratatului de pace anglo-american cu Japonia !”, „Ne opunem reînarmării Japoniei de către imperialiștii americani !”, „Salut poporului japonez care luptă pentru independență, democrație și pace !” Acestea nu sunt numai cuvinte scrise pe fâșii roșii de mătase. Ele sunt săpate adânc în inimile oamenilor, în conștiința lor. Ele sunt gândurile poporului chinez, voința sa, voința a sute de milioane de oameni cari au cucerit libertatea după treizeci de ani de lupte și care nu vor permite nimănui, niciodată, să se atingă de ea. Aceste lupte au dat masselor o înaltă conștiință politică, forță și combativitate.

Trec acum prin fața noastră oameni care poartă un mare glob terestru. Parcă ar spune : „Iată cât de mare e lumea democrației și a socialismului !” Sunt desenate în roșu puternic Uniunea Sovietică, Republica Populară Chineză, democrațiile populare din Europa și Asia, Republica Democrată Germană. Nenumărate stegulețe roșii care flutură în vânt, pline de viață, simbolizează lupta de eliberare a popoarelor din țările capitaliste. E pe glob și o pată neagră : Statele Unite ale Americii. Globul se învârtește neconținut. Culoarea roșie și steagurile luptei de eliberare domină net pată neagră. E o minunată imagine a raportului de forțe între lagărul păcii și lagărul războiului. Deasupra globului, un porumbel alb, cu aripile larg deschise. Pe postamentul globului scrie cu litere mari : „Pace în lumea în-

treagă!“ La o mică distanță globul e urmat de o statuie care reprezintă un voluntar chinez cu o eșarfă roșie de mătase, și o crisantemă roșie pe piept. Da, pace în lumea întreagă! Dar statuia voluntarului chinez care trece prin fața noastră simbolizează și felul concret în care poporul chinez înțelege să lupte pentru pacea lumii. Mii de priviri pline de admirație și recunoștință urmăresc statuia. Gândul sboară spre câmpiile însângerate ale Coreii, acolo unde alături de eroica armata populară coreană, luptă cei mai buni fii ai poporului chinez. Uralele care însoțesc statuia voluntarului poartă în ele nu numai hotărârea de luptă dar și certitudinea victoriei. Piața răsună din nou de lozinci de luptă: „Mai mult sprijin poporului coreean!“; „Să luptăm cu mai multă înverșunare împotriva agresorilor imperialiști care au invadat Taiwanul și au atacat Coreea!“ Și coloanele dispar în sunetele marșului voluntarilor chinezi.

Piața rămâne o clipă goală. Crezi că parada s'a sfârșit. Au defilat până acum aproape o jumătate de milion de oameni. Dar, deodată, din stânga, pe cele trei arcuri ale porții cărămizii pătrund echipe de dansatori, în superbe costume naționale. Sunt elevii școlilor de artă din Pekin, băieți și fete de o rară frumusețe și grație. Nu mai sunt coloanele unei demonstrații. Acum, întreaga piață a devenit o vastă scenă pe care se desfășoară un splendid spectacol de artă. E o adevărată beție de culori, de muzică, de mișcare. E un minunat tablou al vieții, al frumuseții omenești, al creației, demn de paleta celui mai mare pictor. Ei înaintează la mari distanțe unii de alții, în mișcări când vii, când legănate, în ritmul unei muzici pline de lirism, de căldură, acompaniindu-se cu tobele mici pe care le poartă la brâu. Pe cer încep să apară una după alta rachete luminoase, galbene, roșii, verzi, aurii, sclipind în bătaia soarelui de amiază. În curând tot cerul e plin de dantele care cad pe pământ și se sting în căderea lor lină. Altele le iau locul. Coruri puternice cântă cântecele noi ale Chinei populare, împletire de avânt și lirism. Sunt voci melodioase de femei, care cântă parcă un imn vieții, omului. E când un cântec de leagăn duos, mângâietor, când o arie veselă cu accente energice de luptă. O adevărată paradă a frumuseții. Emoția e prea mare ca să mai poți aplauda. Urmărești cu ochii umezi de emoție și admirație, arta unui popor renăscut, ridicat la viață și care abia acum, eliberat, vine să îmbogățească tezaurul omenirii cu tot ceea ce sufletul lui mare, geniul lui creator e capabil să-i dăruiască. Tobele bat din ce în ce mai puternic. Apar care alegorice, valori de mătase multicoloră împodobesc frumusețea oamenilor. Dansatori și dansatoare însoțesc carele într'un dans al eșarfelor de mătase. Sunt dansuri populare care abia acum pot fi dansate liber, dansuri pe care gomindanul le dase uitării, ca tot ce reprezintă arta populară. Intreaga piață e plină de eșarfe, mânuite cu grație și îndemănare de sute de tinere fete. Tobele bat tot mai puternic. Pe carele alegorice apar tobe din ce în ce mai mari, în care niște toboșari voinici bat cu putere. E un sgomot imens care crește, crește nestăvilit, liber, irezistibil. E ca o explozie a forței, a vitalității, a tinereții care ar vrea parcă să strige în lumea întreagă că aici, în piața interzisă, pășește un popor liber, înainte, mereu înainte, puternic, spre viitor. Impresia de forță a vieții e copleșitoare. Și când ecoul tobelor se pierde, zeci de mii de voci intonează din nou minunatele cântece ale Chinei noi, care vorbesc despre luptă și victorie, despre viitor și fericire, despre libertate, pace și încredere în soarta omenirii...

Steagurile victoriei flutură în vânt

Glasurele milioanei de oameni zguduie pământul și munții

Stalin și Mao Tze dun sunt ca soarele care strălucește pe cer

Cu flamuri roșii în frunte, întreaga omenire pășește pe acelaș drum
al păcii și democrației

În toate popoarele lumii bate aceeași inimă...

Piața s'a golit. Cântecul a încetat. Din partea opusă tribunei, unde erau masași mii de oameni înaintea în tăcere spre tribună, cu gravitate, solemn. In primele rânduri pășesc băieți și fete cu patru portrete mari. Massa îi urmează. Sunt elevii școlilor de Partid din Pekin. Portretele se apropie, urmate de sute de flamuri roșii de mătase, larg desfășurate. Au ajuns în fața tribunei. Ridică portretele, agită flamurile roșii. Marx, Engels, Lenin, Stalin. Și din mii de piepturi izbucnește ca un tunet: „Vansue! Vansue! Vansue!“ Fanfara celor 700 de alămuri atacă imnul cunoscut cu care a început parada. Acordurile cad grave, solenne:

Partidul Comunist e ca soarele
Oriunde răsare se face lumină
Să urmăm Partidul Comunist
Și vom fi eliberați pentru totdeauna!

In gând îmi stăruie titlul cântecului: Răsăritul e roșu!... răsăritul e roșu!...

S'a lăsat noaptea peste Pekin. Sute de mii de oameni au dansat și au cântat toată după masa pe străzi, pe bulevarde, în piața Tien An Men. Fără întrerupere. Acum tineretul demonstrează cu torțe aprinse, în timp ce pe cer se sparg mii de rachete care se revarsă ca o ploaie de dantelă multicoloră peste oraș. Zeci de proiectoare își aruncă fascicolele de lumină pe cer, alcătuind o vastă cupolă de raze deasupra Pekinului. Din stradă urcă vuietul mulțimii, cântecul fanfarelor. Și în timp ce puternice salve de tunuri salută marea sărbătoare, vocea crainicului dela radio Pekin spune: „Frontul Coreean. — Corespondentul special al agenției China nouă transmite: „Voluntarii poporului au sărbătorit cu voie bună ziua de 1 Octomvrie, pe front. Cu mult înainte de zorii zilei, domnea o atmosferă de sărbătoare. De cum a sărit din pat, un soldat al cărui cămin se află în suburbiile Pekinului, a început să cânte vesel: „Mama își pune acum rochie nouă și se duce în piața Tien An Men să-l vadă pe președintele Mao!“ Cantinele erau pavoazate cu steaguri cu cinci stele și cu portretele președintelui Mao Tze dun. Ostași și comandanți s'au strâns în jurul aparatelor de radio, unindu-și glasurile în cântecele pe care le cântau frații și surorile lor în piața Tien An Men. Ei erau fericiți ca și când ar fi fost acolo și s'au simțit nespus de mândri când crainicul a anunțat sosirea la tribuna de onoare a eroilor armatei de voluntari. In tranșee s'au format mici grupe care discutau despre Patrie și popor. Unii ostași citeau scrisori de acasă, povestind despre reforma agrară și despre ajutorul primit în timpul recoltei de toamnă dela Guvern. Tovarășii lor de arme, ostașii armatei populare coreene, i-au felicitat, dându-le buchete de flori de câmp, iar coreenii civili din regiunile din apropierea frontului le-au dăruit alune și miere. In timpul acesta dușmanul executa bombardamente sălbatice. Voluntarii, nu numai că au doborât numeroase avioane, dar au respins și atacuri terestre. „Ziua de azi e ziua noastră națională. Gloria de a nimici pe dușmanii noștri e cu atât mai mare. Victoriile de azi sunt darul nostru pentru sărbătoarea de 1 Octomvrie“ au declarat voluntarii fericiți și mândri..

Pe frontul din Coreea, voluntarii încheie acum o zi minunată. Ei s'au adunat pentru a cânta și a dansa împreună cu tovarășii lor coreeni și strigă din toată inima: „Trăiască Patria noastră iubită! Trăiască președintele Mao!“

II

Republica Populară Chineză se întinde pe 10 milioane kilometri pătrați. Pe această suprafață imensă trăiesc peste 475 milioane oameni, dintre cari 410 milioane, la țară. Nici zece la sută dintre aceștia, — moșieri, compradori *), chiaburi —

*) Mari capitaliști chinezi legați de monopolurile străine.

stăpâneau între 70—80% din pământ. În timp ce 90% din populația sătească — țărani săraci și mijlocași — aveau numai între 20—30% din întreaga suprafață arabilă. Aceasta a fost China împăraților, a feudalilor, China lui Cian Kai Şek și a colonizatorilor imperialiști! Abia acum, după sute de ani de sălbatecă exploatare și asuprire, victoria revoluției populare închide pentru todeauna acest capitol tragic din istoria Chinei.

Am fost în câteva sate de lângă Pekin, Şanghai și Nankin. Azi, peste aceste sate flutură steagul roșu. Trei sferturi din populația rurală a Chinei a primit pământul stropit cu sângele și sudoarea a zeci de generații de robi. Iar în cursul lui 1952, reforma agrară va fi desăvârșită în întreaga Chină.

Oamenii ne-au ieșit în întâmpinare veseli și primitivi, cu brațele încărcate de bucate culese *depe pământul lor*, oferindu-ni-le în dar. În jurul nostru râdea în soare câmpul lucrat cu hărnicia și priceperea atât de bine cunoscută a chinezilor. Pretutindeni însă, în aceste sate, se ridică asemeni unui necruțător act de acuzare împotriva feudalilor chinezi și a stăpânilor lor imperialiști, greaua moștenire a trecutului. Fiecare colț din aceste sate amintește robia seculară. Fiecare cocioabă de lut evocă mizeria de neînchipuit în care generații și generații de chinezi, sute de milioane de oameni, au trăit în beznă, laolaltă cu vitele, sub biciul moșierilor și au murit secerați de foame și molime. Ciumă, holeră, tifos, tuberculoză... Cifrele sunt zguduitoare. Sunt provincii, cum e Honan, unde într'un singur an au murit de foame zece milioane de oameni.

Am vizitat expoziția reformei agrare din Şanghai. O mare parte a expoziției înfățișează acest trecut. Acolo nu sunt numai cifre și grafice. Acolo sunt documente, — piese pentru dosarul, pentru încărcatul dosar al procesului stăpânilor de până mai ieri ai Chinei. Am ținut în mână registre groase ca ceasloavele, în care moșierii treceau „datoriile“ țăranilor. O contabilitate în toată regula. Fiecare țăran avea un cont, dobânzile creșteau cu anii, se adăugau până când petecele de pământ erau smulse de către moșier. Am văzut cântarele măsluite, vasele cu fund dublu și câte alte sisteme cu care moșierul îi jefuia la recoltă scoțându-i datori cu cât nu poți plăti în zece vieți. Am văzut țăruii pe care-i băgau în pământ, ca niște pumnale înfipte în inima țăranimii, ca semn că pentru neplata datoriilor, pământul a intrat în stăpânirea moșierului.

Amenințați să moară de foame și de mizerie, mulți țărani se răsculau. Istoria Chinei e plină de asemenea răcoale spontane ale țăranilor. Ei își ucideau stăpâni cu familiile lor cu tot, dădeau foc caselor... Urma o asuprire și mai mare, se deslănțuia teroarea. Alții, chiar din cei ce nu-și pierduseră încă pământul, dar nu-l puteau lucra, — îl părăseau și deveneau bandiți. Cu timpul, unele bande au fost angajate chiar de moșieri pentru a teroriza țăranimea. Alții au devenit agenți ai siguranței gomindanului. Satele Chinei erau cufredate de zeci de organizații teroriste, alimentate de guvern și de moșieri cu bani și arme. Am văzut expuse asemenea arme și obiecte de tortură. Multe dintre ele purtau marca unor fabrici americane.

Pe măsură ce lupta țăranimii a crescut și s'a organizat sub conducerea Partidului Comunist Chinez, teroarea feudalilor a luat proporții de neînchipuit. Expoziția din Şanghai înfățișează unele din metodele folosite de aceștia în special împotriva cadrelor revoluționare. Unii erau băgați la închisoare, după ce li se tăiau urechile, nasul sau alte părți ale corpului. Alții erau arși cu fierul roșu. Alții, chinuți cu tot felul de instrumente, unul mai sălbatec decât celălalt. Am văzut „Banca tigrlului“. Pe această bancă, omul era așezat cu picioarele întinse, cu genunchii ficși, legat cu frânhii peste piept de spătarul perfect vertical al băncii. Sub glezne se așezau rar, cu socoteală, cărămizi una peste alta. Picioarele erau astfel ridicate până ce se frângeau din încheietura coapselor. Am văzut ceaune în care oameni tăiați în bucăți de vii erau fierți în apă clocotită, iar apoi aruncați câinilor. Dar nici cele mai săl-

batece schingiuiri n'au izbutit să stingă lupta poporului chinez. Dimpotrivă. Ea devenea pe zi ce trece mai îndârjită. Ea a izbândit! A fost instaurată Dictatura democrației populare. Pe tot întinsul regiunilor eliberate recent — adică în cea mai mare parte a teritoriului chinez — în adunări uriașe, moșierii criminali au fost aduși să dea socoteală celor pe care i-au asuprit de veacuri, pentru toate crimele lor. Sunt istoricele „adunări de acuzare“, în care sute de milioane de oameni astăzi liberi și stăpâni în țara lor, acuză pe asasini, desvăluind monstruozițiile comise de aceștia. Am văzut multe fotografii luate în timpul unor asemenea adunări. Ele s'ar putea intitula „Ceasul răfuiei“. O piață publică. Zeci de mii de oameni. Pe o tribună în fața lor, moșierul, cu capul plecat, cu privirile rătăcite. Mulțimea, cu pumnii ridicați, amenințătoare. Pe tribuna improvizată, moșierul singur. Altă fotografie: pe tribună s'a urcat o bătrână. O femeie? Mai curând umbra unei femei. A robit pe moșia lui, canalia din fața ei i-a furat pământul, i-a ucis bărbatul și fiii. Femeia îl acuză. Nu numai pe călăul care tremură acum în fața ei, dar toată orânduirea pe care acesta o reprezintă, pe toți călăii de dincoace și dincolo de ocean. Femeia pare întruchiparea însăși a dreptății!

Se perindă pe tribună femei, bărbați, bătrâni, militari, tineri... Altă fotografie: canalia a căzut în genunchi. E luat și dus la judecată. Dosarul e plin. Este în expoziția din Șanghai o fotografie mare. Ea reprezintă două capete: al unui moșier și al unui țaran. Capul moșierului e plecat. Al țaranului domină. Nu știu dacă pictorii Chinei noi au prins un asemenea moment pe pânză. Fără îndoială însă că el va figura în noua plastică chineză, pentru a arăta viitorimii această clipă istorică. Pe chipul țaranului se citește forță și demnitate omenească. E omul care și-a cucerit libertatea, care și-a făcut dreptate. Pe chipul moșierului se citește înfrângerea, dar și ura și viclenia. Cum ar mai ridica din nou capul! Dar privirea chinezului e atât de puternică, încât o simte fără să-i vadă ochii. Parcă-l ținutește în creștet și-i paralyzează orice mișcare. Este însăși imaginea țărănimii chineze, care în alianță și sub conducerea clasei muncitoare înfăptuiește istorica reformă agrară și lichidează feudalismul. 310 milioane țărani săraci și mijlocași au primit până acum pământ. 100 milioane vor primi în cursul acestui an. Și cu aceasta, visul de veacuri al țărănimii chineze va fi împlinit. Este o luptă înverșunată, sângeroasă. Dacă în fața puterii populare, moșierimea a plecat capul, ea folosește însă toate mijloacele — sabotaj, corupție, teroare, crimă — pentru a se împotrivi reformei agrare, pentru a intimida țărănimea. Zeci de mii de cadre revoluționare conduc masele de țărani în această luptă. Din rândurile țărănimii s'au format miliții populare care organizează vigilența și reprimă fără cruțare încercările de sabotaj, nimicesc pe bandiții care mai acționează la ordinele moșierilor. Până acum un milion de asemenea bandiți au fost descoperiți și lichidați. Și lupta împotriva contrarevoluției continuă. Acestei lupte s'au alăturat până și acei țărani, care sub influența veacurilor de robie, șovăiau în fața reformei agrare și se temeau de moșier. Munca uriașe de lămurire dusă de cadrele revoluționare și acțiunea energetică a puterii populare au spulberat însă și această teamă. În cursul luptei, mii și mii de fii și fiice eroice ale poporului chinez scriu noi pagini de glorie în marea carte a revoluției chineze. Am văzut pe panourile expoziției din Șanghai, alături de imagini reprezentând bucuria țaranilor care au primit pământ, alte imagini în care familiile celor căzuți în această luptă cer răzbunare împotriva contrarevoluționarilor. Am văzut cămăși însângerate ale multor cadre revoluționare sătești, ucise mișelește din umbră, de agenții moșierilor. Priveam oamenii din jur. Erau acolo mii de oameni de toate vârstele și categoriile. Urmăreau aceste documente fără a scoate o vorbă, cu durere și revoltă. Sute de mii de oameni au văzut la Șanghai, până în ziua aceea, expoziția. Asemenea expoziții se organizează pretutindeni în China. Pentruca poporul să învețe că dușmanul învins n'a depus armele, că lupta trebuie dusă mai departe, cu și mai multă înverșunare, până la zdrobirea definitivă a contrarevoluției.

În după amiaza aceleleași zile am plecat la țară. A fost una din cele mai impresionante după amieze din întreaga călătorie. Am trăit acolo, în satul de lângă Șanghai, clipe cu adevărat istorice. Era o adunare în care s'au împărțit țăranilor din opt comune titlurile de proprietate. Cu aceasta se încheiau — în această regiune — lucrările comisiei de reformă agrară. Era devreme când am ajuns la locul adunării. Trei după amiază. Soarele strălucea cu putere, ca la noi în zilele călduroase de vară. Adunarea se ținea în aer liber, în fața unei tribune construite din lemn de bambu, împodobită cu multe steaguri și lozinci. Cântecul mulțimii adunate se auzeau de departe. Pe măsură ce ne apropiam distingeam voci care strigau lozinci de luptă. Am intrat. Cântecul încetară. Din miile de piepturi izbucniră urale de salut. Copiii agitau în aer stegulețele roșii de hârtie. Ne priveau cu atenție chipuri de țăranii bătrâni. Unii se apropiu de noi, privindu-ne lung, fără să scoată o vorbă. Dar tăcerea aceea șpunea mult. Ei știau că cei mai mulți dintre noi veneam de departe, din țări unde popoarele suferiseră deasemeni exploatarea și asuprirea. Ei știau că alții — ca delegații indieni de pildă — vin din țări în care exploatarea și asuprirea continuă. Se bucurau că ne pot primi la ei în ziua aceasta mare. Am fost conduși spre primele rânduri, în fața tribunei. Acolo se așezaseră pentru noi câteva șiruri de bănci aduse din clădirea școlii satului. Tinere țăranii ne-au pus în față câni mari cu ceai, alune și banane. S'a făcut liniște. Pe tribună s'au suit membrii comisiei de reformă agrară. Aveau în față un teanc de titluri de proprietate. Priveam în jur. Erau acolo câteva mii de oameni, dar de fapt era întreaga Chină. Sute de milioane. Bătrâni cu fețe ca pergamentul, în care asuprirea tăiaze brazde adânci, femei cu copii în brațe, tineri cu ochii strălucitori. Imi treceau prin minte cele văzute dimineața la expoziție. Revedeam registrele de datorii, pământul furat, instrumentele de tortură. Aceștia erau oamenii care suferiseră, luptaseră și biruiseră. Erau lângă mine, aici, liberi, fericiți. Asemenea clipe nu se întâlnesc de multe ori în viață. Asemenea clipe nu se pot uita.

Pe tribună un om vorbește. E președintele comisiei. Are o față energetică, osoasă, sculptată parcă. Mișcărilor îi sunt vii, privirea hotărâtă. Vorbește cu pasiune, exteriorizând puternic sentimentele, gândurile. Zâmbetul i se împletește cu expresia gravă a feței, înflăcărea îndemnului la luptă cu ura împotriva sabotajilor, durerea trecutului, cu lumina și căldura perspectivelor. Adesea îl înțeleg numai după expresia feței și tonul vorbelor. Traducerea nu face decât să confirme și să întregească. Din când în când e întrerupt de aplauze. Omul vorbește din ce în ce mai puternic. Aplauzele se întesesc. Uralele mulțimii se împletesc cu vorbele lui, le acoperă. E parcă un singur glas care se ridică plin de forță. Nu mai e o simplă adunare. Am impresia că mă aflu pe un câmp de bătălie unde o armată pornește la atac. Glasul vorbitorului e din ce în ce mai agitat. Vorbește în propozițiuni scurte, tăioase, ca niște ordine de luptă. Traducătorul ține greu pasul. E și el emoționat. Adesea uită să traducă și aclamă odată cu mulțimea. Urmăresc greu frânturi de frază : „Să nu uităm niciodată trecutul... Să ajutăm Coreea... Dacă voluntarii vor avea de mâncare îi vor alunga mai repede pe americani... !” Omul ridică apoi un titlu de proprietate, îl arată, explică : „Acest act suprimă feudalismul pentru totdeauna ! Pentru totdeauna !” spune el rar, apăsător. Apoi pronunță un nume. U Siau Me. Din mulțime se ridică o femeie. Înaintează cu pași mărunți, urcă scara simplă de lemn rezemată de tribună și ajunge în fața președintelui. Mulțimea urmărește într-o tăcere desăvârșită. U Siau Me primește din mâna președintelui titlul de proprietate. Aplauze izbucnesc. Se strigă „Trăiască Reforma agrară ! Trăiască Președintele Mao !” Femeia stă pe tribună, cu hârtia mare dreptunghiulară în mâini. O privește. Hârtia tremură în mâinile ei mici, muncite. Din ochii oboșiți a căzut o lacrimă de emoție. Ne ridicăm în picioare. Mulțimea strigă : „Vansue ! Vansue !” Strigăm și noi, din toată inima, cu lacrimi de emoție în ochi. Alături de tribună câțiva țăranii aprind un foc. „Trebuie să ardem toate documentele prin care feudații ne-au

smuls pământul, toate polițele impuse cu forța..." E în adevăr un moment istoric. Focul se încinge tot mai puternic. Limbi mari de flăcări cuprind maldărul de hârtii. Un fum gros se ridică spre cer. Vântul ușor care vestește începutul înserării duce cu el bucăți de hârtie arsă, ca niște zdrențe dintr'un steag de doliu. Se mistuie în flăcări robia de veacuri, arde feudalismul, trecutul rușinos de împilare, de sălbătăcie.

U Siau Me a coborât de mult. Alte femei, unele cu copii în brațe, bătrâni aduși din spate, tineri surzători urcă și coboară scara. Ne apropiem de U Siau Me. Îi întindem mâna. Ne spune: „Dacă ați ști cât sunt de fericită! Înainte aveam doar trei mu *). Ce puteam face cu ei? Acum am 13 mu. Dela 11 ani am muncit din greu pe moșia boierului. Aveam o casuță. Dar japonezii au distrus-o. Ziceau că pentru nevoi strategice, ca să netezească loc pentru avioane..." U Siau Me nu mai poate vorbi. O înecă plânsul. Câteva tovarășe delegate se apropie de ea și o îmbrățișează. U le privește printre lacrimi, cu dragoste și recunoștință. „Voi sunteți surorile noastre..." spune ea. Dar vorbele îi sunt acoperite de tunetul mulțimii. Toți, în picioare, cu pumnii ridicați, strigă: „Trăiască partidul nostru comunist! Să ajutăm Coreea! Să dăm mai multe tunuri și avioane! Să consolidăm victoria! Să întărim dictatura democrației populare! Să mărim producția! Să ne ridicăm nivelul de trai!" E un adevărat cor vorbit. Copiii agită stegulețele de hârtie. În focul care se potolește treptat, se mistuie trecutul de robie. Din vechile contracte a rămas doar un maldăr de foi arse pe care vântul le poartă deasupra capetelor noastre. Unii, cărora bucăți de hârtie arsă le-au căzut pe haine, le dau la o parte fără să le privească măcar. Lângă mine, un copil se iscălește în carnetul unui delegat. E în clasa a doua elementară. „Al cui ești?" întrebă cineva. „N'am părinți — răspunde el privind-ne cu ochii mari — au murit pe front. Mama mea e Patria!"

Impărțirea titlurilor s'a terminat. Președintele se adresează adunării:

„Frați și surori! 8 luni au durat lucrările noastre, lupta noastră. Ele s'au sfârșit cu bine. Am suprimat feudalismul și în districtul nostru. Incepem o viață nouă. Acum lucrul cel mai important e să consolidăm victoria. Voi știți că imperialiștii americani vor să ne invadeze Patria. Trebuie să fim vigilenți. Ei au invadat Taivanul, au atacat Coreea. Ei înarmează Japonia. Dar China de altă dată a dispărut. Avem o patrie nouă. Trebuie s'o apărăm. Trebuie să dăm mai multe tunuri și avioane pentru Coreea. Trebuie în același timp să întărim Patria. Aceasta e prima noastră sarcină!"

Omul din fața noastră vorbește rar, apăsător, cu aceeași energie și hotărâre. Pot să notez aproape cuvânt cu cuvânt. Totul e concret, limpede, nimic de prisos. Sunt sarcini de luptă, trasate clar, mobilizator.

„A doua noastră sarcină — continuă președintele — e să întărim milițiile populare. Să întărim vigilența împotriva contrarevoluționarilor. Să organizăm rondul pe câmp. Să păzim hambarele.

A treia noastră sarcină e să mărim producția. Să răspundem apelului făcut de guvern, sporind culturile de bumbac. Să vindem bumbac cooperativelor. Voi știți că americanii fac blocadă împotriva noastră. De aceea acum cel mai important e -bumbacul!

A patra sarcină e să ne ridicăm nivelul cultural. Acum avem școli. Trebuie să învățăm teorie politică, trebuie să ne însușim cultura.

A cincea sarcină e să întărim dictatura democrației populare. Să întărim consiliile locale. Să învățăm să ne conducem singuri!

Avem prin urmare cinci sarcini. Sunt unii care spun: „Acum putem să ne odîlnim. Țara e liberă, reforma agrară e înfăptuită, lucrurile merg cum trebuie". — Asta ar fi cea mai mare greșală. Asta așteaptă și americanii. Frați și surori,

*) $\frac{1}{16}$ dintr'un hectar.

nu numai că nu e timp de odihnă, dar trebuie să muncim și mai mult. Suntem deabia la începutul noii democrații. Noi trebuie să mergem spre socialism. Și vom merge conduși de iubitul nostru președinte Mao!

Să trăiți compatrioții mei!”

Mulțimea care asculta atentă, a răspuns într'un singur glas: „Vansue! Vansue! Vansue!” Apoi în ritmul tobelor a izbucnit cântecul:

Partidul Comunist e ca soarele

Oriunde răsare se face lumină

Să urmăm partidul comunist și vom fi eliberați pentru totdeauna!

Oamenii porneau spre șosea, cu steagurile în frunte, cântând și bătând din tobe. Ne-am amestecat și noi în mulțime. O bătrânică mărunță privește coloana care se formase, dând din cap mulțumită. „Câți ani ai, mătușe?” o întreb. „79” răspunde și râde. Un dinte și jumătate i-a mai rămas în gură. Repetă într'una câteva cuvinte. Il întreb pe însoțitorul nostru: „Ce spune?”

— Spune că totul s'a întors pe dos!

În limbajul ei simplu și pitoresc, bătrâna saluta de fapt revoluția.

În primul articol al legii pentru reforma agrară se spune: „Se abolește sistemul proprietății funciare bazat pe exploatarea feudală a clasei proprietarilor funciari și se înfăptuiește sistemul proprietății funciare țărănești, în vederea eliberării forțelor productive a regiunilor rurale și a dezvoltării producției agricole pentru a deschide calea industrializării Chinei noi”.

A deschide calea industrializării Chinei noi. Acesta este scopul fundamental al reformei agrare.

„Partidul Comunist — spune tovarășul Liu Ciau Si, vicepreședinte al Guvernului Popular Central al Republicii Populare Chineze și unul din secretarii Comitetului Central al P. C. Chinez, în raportul asupra problemelor reformei agrare — a luptat dela început pentru interesele țăranilor săraci. Dar ideile comuniștilor s'au deosebit înfotdeauna de cele ale filantropilor. Rezultatele reformei agrare sunt în folosul țăranimii muncitoare sărăcite și pot s'o ajute să-și rezolve în parte problema mizeriei sale. Dar scopul esențial al reformei agrare nu este numai de a îmbunătăți situația țăranimii sărace, ea are ca scop să elibereze forțele productive sătești de jugul sistemului proprietății funciare feudale, pentru a desvolta producția agricolă și a netezi calea industrializării Chinei noi. Problema mizeriei țăranimii nu va fi rezolvată decât în ziua în care producția agricolă va fi dezvoltată considerabil, industrializarea Chinei noi realizată și când China va porni în sfârșit pe drumul dezvoltării socialiste. Reforma agrară, nu poate rezolva decât în parte problema mizeriei țăranilor și nu în întregul ei”.

Răsiunile și scopul reformei agrare urmăresc nevoile producției. În consecință, fiecare măsură a reformei trebuie să țină seama neapărat de dezvoltarea producției agricole și trebuie să fie strâns legată de aceasta. Tocmai pentru acest motiv și acest obiectiv Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez propune menținerea economiei țăranilor înstăriți și nu distrugerea ei prin reforma agrară. Aceasta pentru că existența economiei țăranilor bogați și dezvoltarea ei în anumite limite sunt avantajoase pentru dezvoltarea economiei naționale. Iată pentru ce ea este de asemenea în folosul marilor masse ale țăranimii”.

În ceea ce privește durata menținerii economiei țăranilor bogați, Liu Ciau Si arată în acelaș raport că:

„Numai în ziua în care condițiile vor fi coapte pentru o largă folosire a mașinilor în regiunile rurale, pentru organizarea de gospodării agricole colective și

pentru transformarea socialistă a satelor, necesitatea unei economii a țărănimii avute va înceta să existe, dar aceasta va cere un timp destul de îndelungat“.

În acelaș timp raportorul precizează: „Reforma agrară fiind o luptă sistematică și înverșunată, orientarea noastră principală în timpul realizării ei, este următoarea: ne sprijinim pe țărani săraci și salariații agricoli, ne unim cu țărani mijlocași, neutralizăm pe țărani înstăriți, distrugem metodic și cu discernământ regimul exploatării feudale și în fine dezvoltăm producția agricolă“ Liu Ciau Si atrage apoi atenția Federațiilor țărănești care trebuie să fie principala formă de organizare și execuție a reformei agrare, să vegheze la puritatea acestora. Aceasta înseamnă că „se interzice moșierilor, țărănilor avuți și agenților acestora să fie membri ai Federațiilor țărănești și cu atât mai mult să ocupe posturi de conducere în sânul lor“.

Prin eliberarea de sub jugul feudal, entuziasmul țărănimii muncitoare și forța ei de producție au crescut considerabil. Datorită acestui fapt, producția agricolă a Chinei, greu lovită de dominația imperialismului american, a lui Cian Kai Șek și de război este aproape restabilă, ba în unele regiuni ea depășește cea mai ridicată producție antebelică. Astfel, producția agricolă pe 1950, luată în general, a atins peste 92% din cea dinaintea războiului (1936), iar producția de bumbac a crescut cu 10% față de acest an. Este cea mai mare recoltă de bumbac cunoscută până acum în istoria Chinei. În Octombrie trecut, în timpul vizitei noastre, se aprecia că pentru 1951 se prevede încă un spor de 36% față de 1950. O urmare directă a acestei situații a fost faptul că începând din 1950, China nu numai că a încetat de a mai importa cereale, dar e în stare să exporte. Aceasta a fost o grea lovitură dată imperialiștilor americani care voiau să paralizeze prin blocadă economia noii Republici Populare Chineze.

În satele Chinei viața se schimbă, devine din ce în ce mai bună, mai frumoasă, mai interesantă. Nivelul de trai s'a ridicat simțitor. În satul Iu-ci din provincia Șantun — de pildă — consumul de carne a fost de șase ori mai mare decât în 1950. Nu e locuitor care să nu-și fi făcut haine noi. În cecece privește locuințele, zece familii au fost în stare să-și facă locuințe noi, iar 40 le-au reparat temeinic pe cele vechi.

Flămânzii de eri au azi în multe locuri surplus de cereale și bani lichizi. Desbrăcații de eri își pot cumpăra îmbrăcăminte de o calitate din ce în ce mai bună. În primul trimestru al anului 1951 s'au vândut în China de trei ori mai multe textile decât în 1950. Intr'o scrisoare adresată președintelui Mao, țărani dintr'un sat al provinciei Sansi, scriu:

„Înainte de reforma agrară, din cele 20 de familii care locuiesc în satul nostru, numai două au avut hrana zilnică asigurată. Azi avem cu toți pământ și satul are un surplus de hrană de 6.500 kg. cereale. Recolta noastră actuală este cu 50% — 100% mai mare decât media recoltei dinainte de război. Numărul animalelor de tracțiune a sporit în satul nostru dela 18 la 39, iar numărul oilor s'a mărit dela 50 la 120 în urma reformei agrare“.

În obținerea acestor succese a jucat un rol important munca în colectiv a țărănilor și folosirea unor metode mai înaintate de producție: semințe selecționate, arături și brazde adânci, folosirea unor cantități mai mari de îngrășăminte, grăparea, etc. Țărani își dau tot mai mult seama că unindu-și eforturile, pot obține recolte mai mari. Deaceea se dezvoltă munca în comun a țărănilor împroprietăriți prin așa numitele brigăzi de ajutor reciproc, pe bază de participare voluntară. Țărani care intră în aceste brigăzi, nu numai că muncesc în comun pământul, dar folosesc în comun și vitele și utilajul agricol. Sunt cât se poate de semnificative pentru dezvoltarea muncii pământului în colectiv cuvintele unei țărănci de lângă Pekin: „Sunt sute de motive — a spus ea — pentru care trebuie să arăm ogoarele noastre în colectiv de când s'a înfăptuit reforma agrară. Vedeți, sunt multe lucruri pe care

eu știu să le fac foarte bine, ca de pildă însămânțările, dar sunt în schimb altele cum e treeratul, pe care nu pot să le fac așa de bine. Lucrând împreună, pe echipe, vom face fiecare și pentru celălalt, munca pe care fiecare dintre noi o face cel mai bine“.

Statul popular ajută țăranimea cu unelte agricole. Deasemeni prin fermele de stat, conferințe, școli și expoziții popularizează metode de producție înaintată. Țăranii chinezi, harnici și pricepuți, privesc cu mare interes toate aceste mijloace de îmbunătățire a producției agricole. Foarte mulți au fost evidențiați pentru aplicarea acestor metode, pentru inițiere de întreceri patriotice în vederea unor recolte mai mari și au primit titlul de țărani-model. 44 de țărani model invitați de ziua Republicii la Pekin au declarat:

„La Pekin am vizitat fermele de stat din jurul orașului și fabricile. La Tiejin am vizitat fabricile textile și am văzut expoziția „China de nord“, — expoziție care arată schimbul de mărfuri dintre oraș și sat. La această expoziție am învățat mult despre ceea ce înseamnă tehnica agricolă înaintată și acum înțelegem mai bine de ce fel de materii prime industriale este nevoie. În fabrici am putut vedea spiritul creator al clasei muncitoare și ajutorul pe care muncitorii îl dau țăranimii. Am înțeles mai limpede forța clasei muncitoare, importanța întăririi alianței dintre muncitori și țărani și a strângerii legăturii dintre sat și oraș. Am văzut agricultura mecanizată la fermele de stat și aceasta ne-a ajutat să ne putem da seama concret de perspectivele colectivizării agriculturii în China și de calea pe care trebuie să mergem. Tot ce am văzut ne-a mărit încrederea. Deaceia, pe lângă că vom povesti tovarășilor noștri, țăranilor din comunele noastre, despre tot ceea ce am văzut și auzit, noi semnăm următorul angajament patriotic pentru o producție mai ridicată în 1952: „Vom extinde mișcarea de rezistență împotriva agresiunii americane și vom ajuta Coreea, vom lega mai strâns sentimentul patriotic de producție, vom da tot ajutorul voluntarilor poporului chinez și vom ajuta guvernul să reușească din plin în acțiunea sa de ajutorare a familiilor celor aflați sub arme. Lucrările agricole de toamnă vor fi executate în bune condițiuni, inclusiv muncile de arat și semănăturile de toamnă. Vom folosi timpul liber în zilele de iarnă pentru a mări producția. Nu numai că fiecare dintre noi își va face din plin datoria, dar vom conduce echipele de ajutor reciproc și vom participa la întrecerile patriotice. Ne angajăm să ridicăm nivelul producției noastre și să dăm țării mai multe alimente, mai mult bumbac și mai multe materii prime. Ne vom uni mai strâns cu masele muncitoare și vom învăța dela ele. Vom munci fără automulțumire, vom studia serios și ne vom ridica nivelul politic, tehnic și cultural. Vom păstra pentru totdeauna titlul de „țaran model“.

Pe vremea împăraților Chinei, oamenii cei mai respectabili erau cei ce posedau până la 100.000 mu. (peste 6.000 ha.). Cam atâta pământ aveau în medie mandarinii. Sub regimul lui Cian Kai Șek, această cifră a crescut. Marii proprietari reușiseră să adune din jefuirea țăranimii în medie 350.000 mu (peste 20.000 ha.) fiecare. Acestor oameni „respectabili“ li se acordau pe vremuri toate onorurile. Până și poarta casei în care locuia era împodobită cu un semn distinctiv, un fel de decorație. Ca să știe lumea cine locuiește acolo...

Azi, vorba bătrânicăi noastre din Șanghai, lucrurile „s'au întors pe dos“.

Mergeam într'o dimineață pe ulițele înguste și prăfuite ale unui sat de lângă Pekin. Pe poarta de intrare a unei case mai răsărite am observat un semn deosebit era o bucată de metal galben, tăiată în formă de cerc, pe care era vopsită cu roșu o stea în cinci colțuri. Am întrebat ce înseamnă semnul acesta. Mi s'a răspuns: „Aici locuiește familia unor voluntari. Fiecare asemenea familie are la poarta de intrare un semn asemănător. Ca să știe toată lumea cine locuiește acolo... Am intrat. Ne-a întâmpinat un țaran trecut de jumătatea vieții, dar zdravăn și viu. E

mijlocas. Numele lui e Uan Te Min. Are doi băieți. Unul e voluntar, celălalt, acasă. Muncește la pământ împreună cu el.

— Muncim în spatele frontului, spune Uan Te Min, ca să-i ajutăm pe voluntari. Am și eu un băiat acolo. Ii bat zdravăn pe americani! Aici, la noi, tot satul ne onorează pentrucă suntem familie de voluntari. Ne ajută guvernul. Ne ajută oamenii. Ei au pus umărul de ne-am făcut casa asta...

Satul se numește Lu Huai și are aproape 2000 locuitori. Sunt 478 de familii. Intreaga suprafață arabilă e de 8.700 mu. Din aceștia, înainte de reforma agrară numai 650 erau ai țăranilor. Acum ei au peste 8.000.

E un sat ca atâtea altele. Urme ale trecutului sunt pe ulițe, în case. Dar în viața oamenilor cresc cu putere mugurii viitorului. Stăm de vorbă sub un umbrar, cu țăranii. Gazda, o femeie tânără, ne servește cu găluște umplute cu carne. „E o mâncare pe care țăranii noștri o fac numai de anul nou și la zile mari, de sărbătoare, îmi spune însoțitorul nostru. Acum au gătit-o în onoarea voastră!“ Aflu că tânăra femeie e proaspăt căsătorită. Înainte de eliberare, femeile nu numai că nu aveau nici un drept, dar nici nu se puteau căsători după voința lor, ci erau „logodite“ de mici, după cum hotărau părinții. Ele deveneau niște adevărate roabe în casa bărbatului, supuse la munci grele și tot felul de umilințe. Oricât ar părea de sălbatec acest fapt, el era lege până în 1949. Noua lege a căsătoriei dă femeii drepturi egale cu ale bărbatului. Nimeni nu are voie să-și impună cu cine să se căsătorească. Gazda noastră are 18 ani, tovarășul ei, 19. O întreb „Voi v'ați căsătorit după legea cea nouă?“ La care femeia, privind-și plină de dragoste tovarășul de viață, ne răspunde cu un indescritibil zâmbet de fericire pe obraz: „Noi ne-am căsătorit după voia inimii noastre!“

Vorbim cu președintele federației țăranilor.

„Înainte de eliberare — spune el — n'aveam ce mânca. N'aveam pământ, iar cei care aveau, n'aveau cu ce-l lucra. După reforma agrară, statul ne-a ajutat cu unelte. După prima recoltă am putut să ne și cumpărăm. Țăranii muncesc cu mult entuziasm. Fiecare mu ne-a produs acum 4—500 livre. Ne mai și rămâne. Dăm statului ce-i al lui. Prisosul îl vindem la cooperativă. Din banii primiți am dat pentru fondul de ajutorare a Coreei. Am făcut un meeting, și în trei zile s'au strâns 30 milioane de ieni...

Facem cunoștință cu secretarul organizației de partid, cu responsabilul sătesc al asociației de prietenie chino-sovietică, cu președintele cooperativei, cu responsabilă federației femeilor, cu secretarul tineretului... Stăm de vorbă cu directorul școlii, An Co Dun. Durata școlii e de șase ani și are 13 cadre didactice. Sunt 283 elevi, dintre care 81 fete. „Înainte de reforma agrară — spune directorul — erau 4 clase cu 124 elevi. Dintre aceștia numai 8% erau copii de țărani săraci. După reformă sunt 48%...“ Mai e în sat o școală pentru adulți, neștiutori de carte, așa numita școală de iarnă. Aci, în 1949, erau 42 elevi. În 1950 numărul lor a crescut la 72, iar în 1951, la 104. Jumătate dintre aceștia sunt femei și fete.

„Învățăm aici — îmi spune un țăran bătrân — nu numai să scrim și să citim, dar căpătăm și cunoștințe politice. Învățăm să citim ziarul. Pentru asta ne ajunge să învățăm 300 ieroglife. Învățăm și chestiuni generale, în legătură cu tot ce privește viața și munca noastră... Incepem să citim și cărți. Ne plac foarte mult... Înainte, cine se putea gândi măcar la asta!“

Suntem la masă vreo douăzeci de oameni. Dar privind-i, nu e greu să-ți închipui ce se petrece pe întinsul întregii Chine. Se ridică la viață și la cultură zeci și zeci de milioane de oameni. În 1950, peste 25 milioane de țărani au urmat aceste cursuri de iarnă. În anumite regiuni peste 60% dintre țărani s'au înscris. Pătrunde în satele Chinei lumina învățaturii marxist-leniniste, pătrunde viața nouă, liberă, omenească.

În această lumină crește azi un nou tineret, plin de dragoste de patrie,

înarmat cu o nouă concepție asupra vieții, cu o nouă morală, cu viitorul larg deschis în față. Am întâlnit mulți dintre acești tineri în satele pe unde am umblat. Ei sunt în primele rânduri ale luptei pentru reforma agrară, învață de zor, lămuresc pe cei mai bătrâni, mai șovăelnici și încă temători în fața moșierului la care au robii zeci de ani. Ei constituie grosul efectivelor milițiilor țărănești. Entuziasmul și conștiința ridicată a tineretului constituie un puternic sprijin al Partidului la sate. Am stat mult de vorbă cu o reprezentantă a acestui tineret sătesc, într-o comună lângă Nankin. Numele ei e Cean Su In. Are 19 ani, e membră a Ligii Tineretului și responsabilă organizației de femei a satului. E măritată, dar soțul ei lucrează la construcții de drumuri și vine doar din când în când acasă. Ne aflăm în casa ei. Casă, e un fel de a vorbi. O colibă de lut, tipică satelor chinezești, dar strălucitoare de curățenie și ordine. Coliba era împărțită în două încăperi, printr'un zid des din împletitură de bambu. În prima, erau câteva scăunele, o vatră și niște unelte agricole. În cea de a doua, un pat, cu lenjerie curată pe el și acoperit cu o rețea apărătoare de insecte. Pe o măsuță de lângă pat, câteva broșuri și o vază cu flori de câmp. În prima încăpere, un portret al tovarășului Mao Tze dun.

Eram cu toții strânsi în jurul lui Cean Su In. Veniseră și părinții ei, care locuiesc într'o colibă alăturată. Unii dintre noi ședeam pe scăunele, cei mai mulți însă stăteau în picioare. Erau unii care nu mai încăpuseră și stăteau ciorchine în ușe. Cean Su In avea părul negru strâns într'un coc mic, făcut cu îngrijire. Purta peste pantalonii albaștri, o bluză la fel de albastră. Avea ciorapi de culoare deschisă și niște papuci chinezești de bumbac. Vorbea rar, ca un om care gândește fiecare cuvânt. Din când în când își privea părinții, care dădeau din cap aprobator. În special bătrânul o privea cu blândețe, cu mândrie și cu dragoste.

—Înainte de reforma agrară, spunea Cean Su In, aveam doar un mu de pământ. Munceam pe șapte mu ai boierului. Mai mult de jumătate lua el. Vă închipuiți cum trăiam. Munceam din răsputeri tot anul, dar din toată munca asta abia puteam trăi vreo trei luni. N'aveam ce mânca, n'aveam ce îmbrăca. Acum lucrurile s'au schimbat. Cean Su In tăcu. Privi numai spre portretul lui Mao Tze dun.

Discuția a continuat în jurul reformei agrare. Fata ne vorbea despre lupta cadrelor revoluționare. Făcuse și ea parte din aceste cadre.

— Au vrut să ne cumpere inima, ticăloșii! spuse ea. Numai în regiunea asta, moșierul a pus la bătaie 33 tone de orez ca să corupă cadrele. Și mie a vrut să-mi dea o tonă. Pe atunci eram la școală. Am aflat când m'am întors. Mi-a spus tata. Pe vremea aceea, bătrânul mai șovăia. Nu știa ce să facă. Momeala era mare. O tonă de orez nu e glumă pentru niște lihniți de foame. Mi-am dat seama atunci că tot ceea ce învățasem la școala de cadre trebuia să aplic începând din propria mea familie. Așa am făcut. I-am adunat pe bătrâni, uite, aici unde stăm noi acum, și am început să le explic. I-am întrebat — ții minte, tata? — de ce credeți voi oare că s'a făcut moșierul mielușel dintr'odată? Nu fiindcă vede că noi avem puterea? Atunci de ce să luăm pomana lui și să nu-i luăm pământul care e al nostru? Bătrânii au rămas pe gânduri. Atunci i-am întrebat iar: „Hai să zicem că o să luăm tona asta de orez. Dar ce facem când se termină? Nu e mai bine să luăm pământul? Asta nu se termină niciodată. Tata tot șovăia. Nu-i venea a crede că e posibil ca pământul să fie al nostru. Dar când a venit moșierul să-l întrebe dacă m'a convins — că pe mine n'avea curaj să mă vadă — tata nu m'a dat de rușine. I-a spus...

Aici bătrânul care ascultase tot timpul, își întrerupse fiica:

— Așa i-am spus: Ei boierule, s'a dus vremea când ne duceți de nas cum vroiați. Acum noi avem puterea. S'a întors lumea. Ce-mi trebuie mie o tonă de orez, dacă am să am pământ?

Aplaudăm cu toții. Cean Su In își privea tatăl cu mândrie. Era într'un fel

în vorbele astea o parte din inima ei, din munca ei, din conștiința ei. Bătrânul zâmbea fericit.

— Acum avem 8 mu, continuă fata. Tata nu credea că o să căpătăm nici cinci. Acuma vede și el ce înseamnă puterea poporului. Și o să mai vadă. Am dat pentru ajutorarea Coreii 200 livre de orez, 50 livre de grâu și 20.000 ieni...

Cean Su In e țărancă model. Ea a luptat pentru mărirea producției, a organizat brigăzi de ajutor reciproc, întreceri patriotice între țărani, a învățat oamenii să muncească după metode noi. „Viața noastră a devenit mai bună, mai frumoasă, — ne-a spus ea. Dar asta e numai începutul începutului!” Apoi rotindu-și ochii prin încăperea scundă de lut: „Sunt încă mici și neconfortabile casele noastre. Dar priviți — și ne arată cu mâna un steag roșu care fâlfâia pe o casă din apropiere — priviți steagul. Asta înseamnă că vor fi și case, că va fi totul!”

În cuvintele plin de înflăcărare ale lui Cean Su In, regăseam sub altă formă cele spuse de Liu Ciao Si în numele Partidului, în raportul său despre reforma agrară: „Problema mizeriei țărănimii nu va fi rezolvată decât în ziua în care producția agricolă va fi dezvoltată considerabil, industrializarea Chinei noi realizată și când China va pași însfârșit pe drumul dezvoltării socialiste.

III.

Eram la Nankin. De orașul ăsta mă leagă amintiri vechi care mi-au revenit adesea în timpul călătoriei în China. La cel dintâi Congres mondial al păcii, delegația chineză n'a primit viza de intrare la Paris. Se afla deci în întregime — vreo nouăzeci de delegați, în frunte cu Go Mo Jo — la Praga, unde după cum se știe s'au întrunit și și-au desfășurat lucrările concomitent cu cele din capitala Franței, toate delegațiile care nu primiseră viza franceză. O mare parte a delegației Republicii Populare Române se afla și ea la Praga. Pe vremea aceea — era în Aprilie 1949 — în China, armata populară de eliberare, ducea lupte înverșunate cu trupele gomindanului, trupe puternic sprijinite de imperialiștii americani. Ochii întregii lumi erau ațintiți spre marele popor chinez, care mergea din victorie în victorie, în acest război măreț de eliberare a Patriei sale. Cu atât mai mare a fost indignarea când s'a aflat că delegația chineză, reprezentantă a unei asemenea forțe care apăra cu arma în mână cauza păcii, nu a primit viză. Dar în a treia zi a Congresului, înainte de începerea ședinței — la Praga — scriitorul Ian Drda, care prezida ședința, a anunțat că știri sosite de pe frontul chinez, anunță că armata populară chineză a eliberat Nankin-ul. Acolo, pe câmpul de luptă, vizele guvernului francez nu aveau nici o putere. Imperialiștii puteau opri cu măsuri administrative nouăzeci de oameni de a intra în Franța, dar trupele gomindanului puse sub comandament american, dotate cu armament american, n'au putut opri intrarea victorioasă a armatei populare chineze în capitala lui Cian Kai Șek, după cum n'au putut împiedica poporul chinez să elibereze întregul teritoriul continental al Patriei sale.

Toate aceste amintiri, le povesteam, în a doua zi a sosirii noastre la Nankin, tovarășului Li-Ian, responsabilul secției de propagandă a Comitetului din Nankin pentru apărarea păcii, care ne însoțea în diferitele locuri pe care le vizitam în oraș.

Li Ian era un om cu ochi vii, care râdea cu poftă și vorbea tare. Purta și el, o tunică albastră, închisă la gât. Se vedea bine că era un activist vechi, obișnuit să muncească în mijlocul poporului. Din toată înfățișarea lui radia forță, energie și optimism. Avea un limbaj colorat, cu multe expresii populare, vorbea concret ca un om care trăise cele ce povestea, explica limpede, obișnuit să se adreseze unor adunări mari de oameni. Era în el un amestec de ostaș energetic și de iscusit povestitor.

Ii împărtășeam bucuria de a cunoaște Nankin-ul, oamenii lui, locurile unde s'au dat vestitele lupte, pe care le urmărisem de departe. Ne aflam la masa de prânz. Tocmai sfârșisem; o mare parte dintre delegați se ridicaseră dela masă și se aflau

parte în marele hall al casei de oaspeți în care locuiam, parte în minunatul ei parc. Tot vorbind, nici n'am băgat de seamă că sufrageria se golise, și că rămăsese în masă numai noi doi și interpretul nostru.

Li Ian îmi povestea momentele eliberării Nankinului, vorbea pasionat, schițând cu degetul pe fața albă de masă dispozitivul trupelor, fazele trecerii lanțului. Il priveam pe omul din fața mea cu nespasă admirație. Auzeam din gura unuia din milioanele de ostași care au eliberat Nankin-ul, descrierea uneia din cele mai grandioase bătălii ale istoriei.

„Iată — îmi spunea el, privindu-mă drept în ochi — aici e lanțul, și, trăgea pe fața de masă el, privindu-mă drept în ochi — aici e lanțul, și, trăgea pe fața de masă o linie cu degetul. La Nord de lanțe erau trupele noastre — cam un milion de ostași. Dincolo de lanțe era Nankin. Trebuia forțat lanțul. Și repede. Căci problema pentru noi, nu era să-i izgonim pur și simplu pe dușmanii din Nankin. Obiectivul nostru nu era numai Nankinul, ci încercuirea trupelor gomindanului și eliberarea Șanghaiului.

Dușmanii căutau să evite încercuirea, bombardând puternic forțele noastre aflate dincolo de fluviu.

Lanțul este o apă mare și sălbatică. Trebuia trecută. Și a fost trecută. Un milion de oameni au trecut-o. Cu bărci și plute. Artileria bandiților bătea cu disperare. Dar nu i-au putut împiedica pe ai noștri să treacă fluviul. Un milion au trecut. În cinci zile, sub ploaia bombardamentelor. Ii spun lui Li-Ian că am văzut în reproducere celebrul tablou al pictorului Gu Iuan, care reprezintă ostași în apă până la piept, ținând pe umeri un pod peste care trec coloane de soldați sub bătaia focului dușman. „Sunt pilonii vii!“ spune Li-Ian. Dacă a trebuit s'a făcut și asta! — râde el cu simplitate. — Alți piloni nu erau și nici nu era timp să se construiască. Bandiții trebuiau încercuiți cu orice preț. Două coloane trecuseră fluviul și înaintau pe flancurile orașului. Dar inamicului îi mai rămăsese un drum. Trebuia tăiat și asta. Dealtminteri nu e pentru prima dată când ostașii noștri au susținut cu trupurile lor poduri peste care treceau tovarăși de-ai lor. A rămas celebru „pontoul celor zece soldați“ din Noembrie 1948, când trebuia construit un pod, dar lipseau pilonii. Atunci Fan-Tien-Su, comandant de pluton împreună cu nouă voluntari s'au transformat în piloni vii înfipti într'o apă ca ghiața. Exemplul de atunci s'a răspândit. El a servit și ostașilor care au forțat lanțul. Interpretul nostru, îmi arată o medalie pe pieptul lui Li-Ian. E o medalie simplă de metal. Ea se numește: „Pentru trecerea fluviului lanțe“. „La 21 Aprilie 1949, se spune în ordinul de zi prin care s'a înființat medalia, îndeplinind ordinul Președintelui Mao Tze tun și al comandantului suprem Ciu-De, ostași din armata populară de eliberare a Chinei, imbarcați în câteva mii de jonci, au forțat fluviul lanțe pe o distanță de câteva mii de li, pe cursul inferior al fluviului. Neținând seama de vântul puternic, înfruntând valurile și luptând eroic, ostașii după ce au nimicint întăriturile, au eliberat fulgerător principalul centru de rezistență al bandelor lui Cian Kai Șek, Nankin și centrul economic al țării noastre, Șanghai. Cu aceasta stăpânirea reacționară a gomindanului a luat sfârșit. Acest eveniment constituie o excepțională faptă eroică în istoria Chinei. Cu aprobarea Comitetului Militar al C. C. al Partidului Comunist Chinez, circumscripția militară a Chinei răsăritene, conferă această distincție tuturor aceluia care au meritat răsplata unei veșnice amintiri.“

Da, nu mă înșelasem. În adevăr, aveam în față pe unul din eliberatorii Nankinului, unul din acei oameni la care ne gândeam cu drag cu doi ani în urmă, din sala Congresului Mondial al Păcii, dela Praga. Aș fi vrut să-l felicit, să-i spun cât de emoționat sunt, să stau de vorbă cu un asemenea erou, dar vorbele ar fi fost puține și sarbede în fața marei sale simplități.

Li-Ian urmărea mai departe cu mâna pe fața de masă harta imaginară. Am pus mâna pe a lui și i-am strâns-o cu putere, fără să spun un singur cuvânt.

Și-a ridicat o clipă ochii lui vii, m'a privit emoționat ca un copil, cu o nemărginită căldură și blândețe.

— În ce zi a bătăliei ai intrat în Nankin? I-am întrebat

— În 24 Aprilie orașul era în mâinile trupelor noastre, răspuse el. Am intrat în 25, cu Marele Cartier General al unităților care au forțat lanțul. Li-Ian a spus aceste cuvinte cu simplitate, de parc'ar fi spus numele unei unități oarecare. Aveam deci în fața mea pe unul din marii comandanți ai acestei bătălii istorice. Dar Li-Ian nu avea timp de comentarii. El continuă să urmărească firul povestirii, arătând mereu cu degetul un punct de pe harta numai de el văzută pe albul mesei: „Un singur drum de retragere le mai rămăsese. Pe aici, pe drumul ăsta o parte au reușit să fugă. Dar au fost încercuți pe drum. Fugeau în condiții de nedescris. Au început să se bată între ei. Comandanții lor îi forțau să se retragă luptând, să mai reziste. Dar nu era cu putință. În oraș, muncitorii cooperau cu trupele noastre. Pretutindeni ei introduceau ordinea revoluționară.“

Li-Ian se uită la ceas. Era târziu. Privi în jur, văzu că nu mai era nimeni. „Să mergem“, spuse el luându-mă de braț ca un vechi prieten. „Să ne continuăm programul... Dealtfel, de pe colina pe care mergem s'o vizităm, am să-ți arăt pe unde au încercat să se retragă bandiții.“

E o colină domoală la sudul Nankinului. Se numește Iu-Hua-Thai. Acum se joacă pe ea pionierii cu cravate roșii la gât. Pare un loc de plimbare. De fapt însă e un monument istoric.

Aci, în 22 de ani de stăpânire a Nankinului de către gomindan, au fost executați 200.000 revoluționari. Notați bine: 200.000 într'un singur oraș. Aceasta era presiunea brutală a imperialismului. Intr'adevăr, când a inițiat Auschwitz-ul și Maidanekul, Hitler n'a inventat nimic. A perfecționat numai cecece învățase dela stăpânii lui, care erau și stăpânii gomindanului lui Cing Kai Șek, imperialiștii americani. Iar cecece fac azi imperialiștii americani în Coreea, e continuarea acestor vechi tradiții „democratice“.

Am urcat colina, tăcuți, cu sufletul plin de ură și durere. Și aici, ca și în alte locuri pe care le-am vizitat în China liberă, totul vorbește despre lupta comuniștilor. Pe unde treci, fiecare petec de pământ e stropit cu sânge, fiecare loc vorbește despre imensa putere de sacrificiu, de luptele și eroismul poporului educat de Partid. Urcam colina delegații ai țărilor de democrație populară, ai Coreei însăngerate, ai Germaniei democratice. Purtam mari coroane de flori, pe care le adusesem să le depunem în semn de cinstire a amintirii celor căzuți pentru Patria lor, pentru pacea lumii. În vârful colinei de unde se deschide o largă perspectivă asupra orașului, ne-am oprit. Este acolo o piatră simplă, în locul căreia se va ridica un monument. Piatra a fost pusă la 1 Iunie 1950, din inițiativa locuitorilor din Nankin. Pe piatră, sunt gravate câteva cuvinte simple: „In amintirea eroilor căzuți în lupta revoluționară a poporului. Din partea populației din Nankin.“ Am depus coroanele. Am stat mult pe această colină. Am ascultat cu lacrimi în ochi tragica ei poveste. La început execuțiile erau publice. Dar această etapă a durat puțin. În fruntea poporului adunat, revoluționarii condamnați, disprețuind moartea, se adresau masselor, chemându-le la luptă. Ei transformau aceste execuții în adevărate meetinguri împotriva gomindanului. Atunci călăii au renunțat de a mai face execuții publice. Le făceau în timpul nopții sau în zori. Uneori ucideau în masă, cu mitralierele. Alteori cu pistolul. Pe alții îi ciopârțeau cu baioneta. Furioși că nu mai puteau face execuțiile publice — „exemplare“ cum le numeau — lăsau cadavrele pe colină, ca să înspăimânte populația. Dar a doua zi nu se mai găsea nici un cadavru. Noaptea, locuitorii pândeau momentul prielnic, veneau pe colină și-și îngropau frații căzuți în luptă. Turbați, călăii ucideau pe cei descoperiți că

îngropau cadavrele. Pe alții, îi îngropau de vii. „Toată regiunea aceasta e semănată cu morminte anonime“, ne-a spus tovarășul care ne povestea. Simt că cineva e lângă mine, mă ia de braț. E Li-Ian. Mă privește fără să scoată o vorbă. Ochii lui vii, mari și buni, sunt de astă dată crânceni, plini de ură.

Coborîm. Deodată, Li-Ian se oprește ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva. „Îți spuneam c'o să-ți arăt pe unde au încercat să se retragă bandiții.“ Și-mi arată cu mâna o șosea, în vale: „Uite, pe-acolo, pe unde trece coloana aceea de elevi de școală militară. Șoseaua era plină de armament și de mașini aruncate în desordine...“

A rostit cuvintele acestea cu satisfacția ostașului care și-a răzbunat tovarășii căzuți în luptă.

În casele noastre, ale delegațiilor care au fost în China, se află acum niște cutii de sticlă frumos împodobite cu mătase chinezească. În cutiile acestea e un vas de porțelan alb în care se află câteva pietricele. Sunt pietricele de pe colina din Nankin. Ni le-au dat în dar oamenii Nankin-ului.

Ei ne-au cerut să povestim istoria acestei coline tuturor oamenilor cinstiți din țara noastră, pentruca nimeni să nu uite vreodată masacrul din Nankin. Nu! Nu vom uita niciodată! Nimeni nu trebuie să uite crimele imperialiștilor. Ei trebuie să-și primească răsplata și o vor primi din partea tuturor popoarelor, însuțit, înmiit.

Privesc adesea cutia cu pietricele de pe colina din Nankin. E strânsă în ea, parcă suferința de veacuri a poporului chinez, luptele sale revoluționare în care s'a plămădit marele suflet al oamenilor Chinei noi, acest impresionant amestec de înțelepciune, de poezie și combativitate, de putere de sacrificiu, de dragoste de patrie și de oameni.

Oamenii Chinei noi, aceia care, conduși de Partidul Comunist Chinez și de Mao Tze tun au înfăptuit una din cele mai mari revoluții ale lumii, s'au eliberat și construiesc azi o țară nouă, oamenii Chinei noi care luptă cu arma în mână pentru eliberarea Coreii, pentru pacea lumii, — iată ce am cunoscut mai de preț în călătoria noastră prin Republica Populară Chineză.

Oameni mici cu suflet mare! așa le-a spus unul dintre delegați Chinezilor. Nu știi cât de adevărată e prima parte a acestei afirmații, pentrucă am văzut deopotrivă și chinezi mari și chinezi mici, dar cea de a doua parte e perfect adevărată. Intr'adevăr, faptul cel mai emoționant a fost întâlnirea cu acest suflet mare al poporului chinez.

Am întâlnit mulți oameni. Am stat de vorbă cu unii zile și nopți. Nu-i voiu uita niciodată. Pentrucă aproape în fiecare din acești oameni, atât de simplu îmbrăcați, atât de modești, atât de calzi și de buni, se ascunde un erou. Am redat mai înainte întâlnirea cu Li-Ian, unul din eroii eliberării Nankin-ului. Li-Ian este un exemplu de modestie și de simplitate. Dar Li-Ian nu e o excepție. Stai și-i ascultă. Povestesc. De mici, exploatați, în fabrici, la țară; de foarte tineri în mișcarea revoluționară, în război și acum în funcții de răspundere. Delegația noastră își amintește cu drag de fiii și fiicele Chinei care ne-au povestit multe momente de luptă și eroism din viața poporului chinez, lupte la care participaseră și ei, și pe care ni le-au redat calm, cu surâsul forței și victoriei pe buze, dar fără urmă de fraze pompoase, fără urmă de paradă. Povestea lor se desfășura totdeauna firesc, ca viața. Oamenii aceștia au atât de adânc săpat în ei sentimentul eroic, încât acest sentiment devine ceva foarte obișnuit, de fiecare zi, ca aerul, ca respirația. Patriotism, vitejie, luptă... dar cum ar putea fi altfel? Și când îți exprimi admirația și emoția față de asemenea fapte, cel cu care vorbești, îți răspunde invariabil (sub o formă sau alta, dar conținutul e același): „Ceeace am făcut eu e foarte puțin. Gândește-te ce a făcut Partidul nostru!“

„Oamenii noștri sunt simpli și modești ca niște vechi ostași“. De câte ori nu mi-au revenit în minte — stând de vorbă cu prietenii noștri din China — cuvintele pe care ni le-a spus tovarășul U în prima zi a sosirii noastre! Simplitatea și modestia au crescut în sufletele oamenilor odată cu eroismul, cu puterea de sacrificiu.

Partidul educă pe oamenii Chinei noi în spiritul criticii și autocriticii comuniste. În fiecare fabrică în care am intrat ni s'a spus: „Dragi prieteni, noi suntem deabia la început. Avem lipsuri și greșeli. Vă rugăm să ne spuneți părerea voastră critică“. Iar la despărțirea de una din delegațiile pe care o însoțise în tot timpul călătoriei noastre în China, un inginer de vreo treizeci de ani, a spus șefului delegației: „A fost pentru mine o mare onoare să vă însoțesc. Am învățat multe dela voi. Te rog, dacă ai observat la mine greșeli — pe care cu siguranță le-am făcut — te rog să-mi spui cinstit, prietenește, ca să mă ajuți să le îndrept. În orice caz, aceste greșeli te rog să nu le pui în seama poporului chinez; de ele numai eu singur sunt responsabil!“

Numeroși activiști nu primesc salariu. Ei trăiesc ca ostașii pe front, primind din partea Statului locuință, hrană și îmbrăcăminte. În plus, doar o mică sumă de bani. Cei mai mulți au renunțat la acest surplus, subscriindu-l pentru fondul de ajutorare a Coreei.

În slujba Patriei! Pentru Partid! Aceasta e — pe scară de masă — singura preocupare, singurul gând! Și trebuie să vedeți fețele oamenilor Chinei, ale tineretului chinez, când pronunță aceste cuvinte! Li se citește în ochi mândria și fericirea omului care trăiește pentru înalte idealuri revoluționare.

Am întreat copii în simple școli de țară: „Ce vreți să fiți când veți crește mari?“ Mi-au răspuns după o clipă de gândire: „Încă nu știm. În orice caz o să învățăm acea meserie de care vor avea nevoie poporul și patria!“ Nu voiu uita niciodată cuvintele tinerei noastre însoțitoare din Șanghai, Cen-Io-Fuan, membră a Ligii Tineretului Chinez, care, înainte de a ne despărți mi-a spus: „Fiindcă ne sunteți atât de buni prieteni, eu vă doresc să vă întoarceți cât de curând la noi, unde v'a plăcut atât de mult. Și mie îmi doresc ca la întoarcerea voastră, să fiu membră a Partidului nostru Comunist!“ Dar micuța Ciu din Hanceu, o copilă de 13—14 ani, care era grozav de necăjită că n'au primit-o la școala de piloți fiindcă e prea mică! Și ea care ar fi vrut să plece în Coreea, să-i izgonească pe americani! „La început am fost foarte nefericită, — mi-a spus ea. Dar apoi m'am gândit că și din școala civilă se poate lupta contra imperialiștilor și se poate munci pentru revoluție!“ Spunând acestea, un zâmbet mare, cald, generos îi lumină fața. Am întreat-o cine a învățat-o să gândească așa de frumos. Mi-a răspuns: „Pe noi ne crește Partidul Comunist, partidul copiilor suferinței și ai luptei!“

Astăzi, cercuri foarte largi de oameni cinstiți, care altădată erau sub influența gândirii imperialiste, își dau seama de măreția Partidului Comunist și de dreptatea cauzei sale. Ei încep să înțeleagă ce înseamnă adevărata Patrie și cât de josnică și de primejdioasă este oprimarea ideologică imperialistă, care a infiltrat zeci și zeci de ani în mințile oamenilor teama de americani și ploconirea față de aceștia.

Tot mai mulți oameni cinstiți vin în adunări publice și acuză imperialismul, arătând cât de josnic i-a putut face să gândească în trecut. În asemenea adunări se petrec scene profund emoționante, prin curajul și sinceritatea cu care oamenii privesc autocritic viața lor trecută, și demască infiltrațiile ideologiei dușmane în gândirea lor.

Sâ-Cean-Pu, secretarul secției de propagandă a Ligii Tineretului din Nankin, mi-a povestit că la una din aceste adunări de acuzare a ideologiei imperialiste pe care Liga le organizează pe scară mare, a luat cuvântul o tânără fată. Ea a spus: „Pe vremea gomindanului, în orașul Nankin unde mă aflam atunci ca elevă, niște

ofițeri americani au dat o serată la care au invitat un mare număr de chinezoaice. Ele s'au dus, și pe la miezul nopții, americanii au încuiat ușile, au stins luminile și le-au violat. A doua zi dimineata, studențimea a organizat o mare demonstrație de protest împotriva acestui fapt. M'au chemat și pe mine să iau parte la demonstrație, dar eu am refuzat. Nu de frică, dar pentrucă nu vedeam rostul demonstrației. Imi spuneam atunci în sinea mea : „In fond, asta înseamnă că americanilor le plac femeile chineze“. Și în adâncul sufletului meu regretam că n'am fost și eu la serată“.

„Până acum n'am spus nimănui toate astea, deși am început mai de mult să înțeleg că o asemenea atitudine nu e demnă de o fiică a poporului chinez. Dar n'am avut curaj. Azi însă imi dau seama că a nu demasca aceste atitudini rușinoase, înseamnă de fapt a nu avea curaj în fața dușmanilor Patriei!“

Foarte mulți tineri desvăluie în asemenea adunări ce influență nefastă au avut asupra lor filmele americane cu gangsteri, foarte multe tinere acuză public întreaga literatură pornografică pe care imperialiștii o răspândeau în școli și universități. Și concluzia e una și aceeași : „A te lăsa influențat de propaganda imperialistă e nedemn pentru un chinez!“

Sâ-Cean-Pu adăogă : „Vă dați seama ce transformare uriașe trebuie să se petreacă în mințile acestor oameni, pentru a găsi în ei forța unei autocritici atât de adânci. Asemenea adunări, întăresc unitatea morală a poporului nostru, și îl întăresc în lupta contra imperialismului american.“

Am stat mult de vorbă cu Sâ-Cean-Pu. La despărțire, unul dintre delegați a urat tineretului chinez noui succese în lupta împotriva imperialiștilor, iar lui i-a întins mâna, spunându-i : „noroc!“

Sâ-Cean-Pu a răspuns : „Mulțumesc tovarășului pentru urarea făcută. Dar vreau să-i spun ceva : tineretul chinez a învățat că norocul e în propriile sale mâini. Dacă vom fi credincioși Partidului nostru și tovarășului Mao-Tze-dun, învățaturii lui Lenin și Stalin, atunci e sigur că vom avea și noroc.“

IV

Am trăit printre oamenii Chinei libere treizeci de zile. Am locuit în orașe mari, la Pekin, Șanghai, Hanceu, Nankin și Tientin. Am vizitat sate care abia azi ies din bezna feudalismului. Am călătorit zile și nopți, cu trenul peste câmpii întinse, am străbătut distanțe de mii de kilometri : numai dela Pekin la Șanghai faci cât dela București la Varșovia ! Am cunoscut muncitori și țărani, intelectuali, militari, studenți, elevi, pionieri, voluntari, scriitori, artiști... Am vorbit cu zeci de bărbați și femei, tineri și bătrâni. Am petrecut ore întregi în parcurile fostelor palate imperiale, în interioarele lor devenite azi muzee, am locuit în zgârie-norii din Șanghai, am participat la recepții date în vile elegante și în fermecător de pitoreștile restaurante chinezești, am mâncat cu țărani sub umbrele din fața colibelor de lut, am trecut prin nenumărate temple și pagode, prin stânci și grote pline de statui milenare, am stat în fiecare oraș de vorbă cu muncitorii din uzine, i-am întâlnit în palate de cultură, în teatre, în case de odihnă, am călcat în vârful picioarelor în creșele unde dormeau surâzând copiii celor ce construiesc China nouă ! Și nu odată în decursul acestei neuitate călătorii mi-am amintit de cuvintele spuse de tovarășul U în ziua sosirii noastre la Pekin : „Vizita voastră e pentru noi un eveniment istoric“.

A spune că am fost primiți în China, cu prietenie, nu înseamnă nimic. E ca și cum în fața unui flământ care mănâncă pentru întâia dată în viața lui pe săturate ai constata că îi place să mănânce.

Adesea, coborînd din tren în gările orașelor, aveam impresia că oamenii care ne întâmpină ne așteaptă de foarte multă vreme, atât de mare era explozia de bucurie, când coboram, atât de mare era dragostea cu care ne îmbrățișau. Am spus odată,

cuiva, această impresie. Mi-a răspuns : „Chiar așa este. De veacuri aşteaptă poporul nostru să-și primească prietenii. Acum e pentru întâia oară că însfârșit ne vedem cu atât de mulți“. Pe măsură ce înaintam — nu numai spre inima Chinei — dar și spre inima poporului chinez, pe măsură ce cunoșteam mai bine această inimă mare, generoasă, caldă, care a crescut în veacuri de suferințe și de lupte, înțelegeam mai bine tandrețea cu care își lipeau căpșorul de brațul nostru, pionierii care ne-au ieșit înainte în prima zi a sosirii noastre, la Pekin, adevăratele manifestații care ne însoțeau oridecâteori pe stradă ne întâlnea vreo coloană de pionieri. — „Vă iubim, pentru că aveți ochii colorați“ mi-a spus într-o zi o fetiță, ținându-mă cu amândouă mânuțele de mâini și sărind în jurul meu, cu plețele în vânt și privirea plină de veselie. Cuvintele fetiței mi-au plăcut ca o imagine poetică. Le-am povestit mai târziu unor tovarăși. Ei mi-au explicat tâlcul acestor cuvinte. Nu era de fel numai o imagine poetică. Cuvintele acestea exprimau o realitate adâncă, emoționantă, zguduitoare. „Voi sunteți oamenii cu ochii colorați“ — ne-au spus tovarășii — spre deosebire de oamenii cu ochii albi“. Tot nu înțelegeam. I-am rugat să-mi explice. Oamenii cu ochii albi erau americanii. Copiii îi botezaseră astfel pentru că oridecâteori îi întâlneau aceștia nu-i priveau în față, ci priveau în lături, așa că nu li se vedea decât albul ochilor. Era și acesta un semn al disprețului colonizatorului față de băștinași. „Vin oamenii cu ochii albi!“ — Era destul ca un copil să strige cuvintele acestea, ca toți ceilalți s'o rupă la fugă, să se ascundă. Asta însemna că vin dușmanii, că pe ulițele strâmbe ale periferiilor, sau pe drumurile satelor, își făceau apariția jipurile americane, sub roțile cărora ,nu odată mureau svârcolindu-se în praful gros zeci de copii goi, flămânzi și bolnavi, în hohotul bestial al „rasei superioare“.

„Vă iubim fiindcă aveți ochii colorați“. Asta însemna : Vă iubim fiindcă ne sunteți prieteni, fiindcă privirile nu vă fug în lături când ne vedeți, fiindcă *pentru voi, existăm, suntem oameni*“.

Mi s'a întâmplat uneori, la țară mai ales, să mă apropiu de câte un copil, să dau să-l mângâi, și el să fugă speriat. E lesne de înțeles. Amintirea „ochilor albi“ nu se șterge cu una, cu două. Dar atunci se întâmpla aproape sistematic, un lucru extraordinar, entuziasmant. Din rândurile pionierilor care alcătuiau pretutindeni aproape, un fel de escortă a noastră, ieșea câte unul și ne întindea mâna demonstrativ. De cele mai multe ori, copilul care fugise, se întorcea, ne privea lung, îi privea pe pionieri, apoi ne întindea și el mâna. Și când cineva dintre noi îl îmbrățișa, se uita lung în ochii lui, mirat parcă, apoi un zâmbet de nedescris îi lumina fața.

Există în Galeriaiile Trețiacov din Moscova, un mare tablou al pictorului sovietic Nalbandian. Tabloul reprezintă pe tovarășul Stalin de vorbă în fața biroului său din Cremlin cu tovarășul Mao Tze dun. Mao Tze dun ține în mână o carte pe coperta căreia scrie simplu : Lenin. Tabloul e intitulat „Marea Prietenie“. Am văzut copii ale acestui tablou trase în zeci și zeci de mii de exemplare ,am văzut altele asemănătoare, lucrate de pictori chinezi. Dar ceea ce am văzut pretutindeni în China dincolo de portrete și imagini, este conținutul de viață pe care aceste tablouri îl exprimă, puternică realitate a acestei mari prietenii, săpată adânc în sufletul poporului, în anii lungi și grei ai luptei revoluționare. Poporul chinez leagă indisolubil victoria sa, de existența Uniunii Sovietice, de experiența Mării Revoluții Socialiste din Octombrie. „Ce-am fi noi fără Uniunea Sovietică?“ — am auzit adesea spunând oameni din cei mai diferiți. Pentru poporul chinez cuvintele „om sovietic“ au ajuns să fie sinonime cu prieten.

Eram într-o zi la țară. La plecare, niște femei bătrâne s'au strâns în jurul

nostru, urându-ne drum bun. Au îmbrățișat cu dragoste câteva tovarășe din diferite delegații, despărțindu-se cu greu de ele. Am întrebat pe una din aceste femei: „Voi știți cine suntem noi?” Mi-a răspuns pe loc: „Cum să nu? Voi sunteți oameni sovietici. Le-am spus că nu suntem oameni sovietici că venim din democrațiile populare din Europa. „Dar și voi sunteți prieteni cu oamenii sovietici. Nu-i așa?” ne-au întrebat ele. „Bineînțeles”, am zâmbit noi. „Atunci e bine” — și ne-au întins mâna, strângând-o cu putere. „Atunci sunteți și prietenii noștri”. Sunt convins că femeile acelea bătrâne nu au făcut niciun studiu despre internaționalismul proletar. E sigur că unele din ele sunt analfabete. Dar ele știu din marea școală a vieții, din experiența istoriei lor sbuciumate că acela care e prieten cu oamenii sovietici, acela e și prietenul lor.

În toate fabricile în care am fost, în diferitele orașe ale Chinei, am putut vedea pe pereți nu numai portretele lui Lenin și Stalin, dar și numeroase tablouri reprezentând scene din Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Am regăsit acolo celebrele tablouri „Salvele depe Aurora”, „Asediul Palatului de Iarnă”, alături de fotografii din Uniunea Sovietică. Mi-au zâmbit de pe pereții cluburilor de fabrică, figurile stahanoviștilor sovietici, chipurile luminoase ale colhoznicilor sovietici. Oamenii Chinei noi le privesc ca pe propriul lor viitor. În Palatul Cultural al Muncitorilor din Nankin, am văzut o sală specială intitulată „Sala prieteniei chinosovietice”, unde în imagini foarte sugestive erau reprezentate vechea frăție de luptă între cele două popoare, marea influență pe care Revoluția Socialistă din Octombrie a avut-o asupra dezvoltării Partidului Chinez și a mișcării revoluționare chineze, ajutorul incalculabil pe care Uniunea Sovietică îl dă construirii Chinei noi. Am văzut pe pereții acestei săli hărți mari reprezentând uriașele lucrări de transformare a naturii care se fac în U.R.S.S., alături de fotografii cu imagini din Moscova. Nu lipseau nici clădirile înalte, construcțiile mărețe ale zorilor comunismului. „Adesea noi venim aici — după lucru, stăm ore întregi și privim expoziția asta — îmi spuse un muncitor care se afla în sală. — Muncești mai cu spor când îți vezi viitorul în față!”

Foarte mulți oameni vorbesc limba rusă. Majoritatea studenților care ne-au însoțit cele câteva zile cât am stat la Șanghai, erau studenți ai Institutului de limbi străine — secția rusă. Imi amintesc de vorbele unuia din acești studenți. Abia îl cunoscusem. Veneam împreună în mașină spre hotel. L-am felicitat că vorbește atât de bine rusește. A zâmbit cu modestie. „Nu vorbesc bine, mi-a răspuns el; Ce vrei? Am început să învăț abia după eliberarea Șanghaiului. Înțelegi că înainte era foarte greu să înveți... E doar limba libertății!”

Tineretul chinez are o glorioasă tradiție de luptă revoluționară. Din rândurile sale s'au ridicat nenumărați eroi. Vorbind despre aceștia — care constituie mândria lor — tinerii le alătură adesea numele, numelor eroilor tineretului sovietic. Treceam tocmai prin fața unui cinematograf. Afișele reprezentau chipul unei tinere chinezoaice legată de un stâlp, înaintea execuției: „Ai văzut filmul ăsta? — mă întrebă studentul. — Îi răspunsei că nu. „E Lu-Hu-Lan, e inspirat din viața unei tinere partizane. Iar după o pauză: „Kitaiscaia Zoia” — adică „Zoia chineză”! La despărțire, îmi spuse zâmbind: „Când ai să cunoști mai bine lupta tineretului nostru ai să vezi pe câți dintre noi ne-a înflăcărat și ne-a împins la fapte eroice exemplul fraților noștri mai mari”.

Frații noștri mai mari! Așa îi numesc oamenii Chinei noi, pe oamenii sovietici. În cuvintele astea se cuprinde totul: stimă, dragoste, admirație, respect. Am auzit cuvintele acestea rostite în convorbiri de zi cu zi, recitate în poeme, transformate în lozinci. Am văzut la Hanceu o asemenea lozincă. Ea sună astfel:

Să trăiască frații noștri mai mari, vecinii noștri cei tari, oamenii sovietici! Să trăiască Moscova iubită care ne apără viața și fericirea!

E un lucru obișnuit ca atunci când o delegație vizitează o țară prietenă, ea să primească fie din partea guvernului, fie din partea unor organizații de massă daruri. Sunt semne de prietenie adâncă între popoare, amintiri scumpe. Delegațiile care au fost în Republica Populară Chineză au primit și ele asemenea daruri, de toată frumusețea. Nu despre aceste daruri vreau să vorbesc acum, ci despre altele, în aparență neînsemnate, dar care-și au povestea lor.

Primul este o insignă care reprezintă portretul tovarășului Mao Tze dun. E o insignă simplă de metal, cu emailul puțin ros. O insignă uzată. Mi-a dat-o studentul din Șanghai care învăța limba libertății. El mi-a spus: „Te rog să primești insigna asta dela mine, ca amintire a ceasurilor petrecute împreună. Să nu te superi că e cam uzată. Puteam să-ți cumpăr una nouă. Dar am preferat să ți-o dau pe asta, **pentru că e a mea**. Am purtat-o multă vreme și deaceia s'a uzat!”

Al doilea dar este tot o insignă primită la Hanceu. Mi-a dat-o o tovarășă și reprezintă un țăran cu o făclie în mână care înaintează pe câmp în lumina puternică a razelor unei stele în cinci colțuri. Tovarășa avea paisprezece ani de activitate în mișcarea revoluționară, deși părea cu totul de 18 ani. A răs când i-am spus aceasta. În realitate are 30. A fost pe front, apoi ca activistă în campania pentru reforma agrară în provincia Cekian, și acum — după ce campania s'a încheiat — e secretara Federației Femeilor din această provincie. „Insigna asta nu e prea răspândită mi-a spus ea. O au numai cei ce au participat la campania de reformă agrară din Cekian. Ia-o ca amintire. La noi e o vorbă: unui prieten bun să-i dai totdeauna ceva legat de viața și de munca ta. Atunci are și ceva din sufletul tău”.

Sunt doar două insigne, aparent fără prea mare valoare. Dar sunt mult mai mult decât atât: doi oameni, doi prieteni. Tovarășa se numește Șiu-Nien-Ciu. Studentul, Cen. Sau cum îmi plăcea să-l numesc: „studentul care învăța limba libertății”.

De obicei, când ajungeam într'un oraș, primul punct din program era vizita reprezentanților organizațiilor de massă. Acestea nu erau simple vizite protocolare în care timp de jumătate de ceas să se schimbe amabilități de rigoare, ci minunate manifestări ale internaționalismului poporului chinez.

Îmi amintesc despre două asemenea întâlniri: cea dela Nankin și cea dela Tiențin.

La Nankin veniseră să ne viziteze trei tovarăși: din partea Federației Femeilor, a Comitetului pentru apărarea păcii și a tineretului. Ședeam într'un mic salonaș în fața unei mese pe care se afla ceai, fructe, alune și bomboane. Veneam dela Hanceu. Eram după aproape trei săptămâni de călătorie prin China. Ne-au cerut să le spunem impresiile. Am început să le povestim. Vorbeam complexându-ne unul pe celălalt, adăogând câte un fapt pe care cel ce vorbea îl scăpase, vorbeam cu pasiune despre primirea care ni s'a făcut pretutindeni, despre prietenia ce ni s'a arătat, despre munca minunată, eroică a oamenilor, despre patriotismul lor, despre simplitatea, modestia și toate câte ne impresionaseră. Cei trei tovarăși ascultau cu emoție vorbele noastre, se priveau din când în când, zâmbind, unii pe alții. Aflau dela noi o seamă de lucruri noi pe care nici ei nu le cunoșteau

despre imensa lor patrie. Unii nu fuseseră prin Șanghai sau Pekin după eliberare, alții nu cunoșteau deloc aceste orașe. Ne-au întrebat despre parada de 1 Octombrie, dacă l-am văzut pe președintele Mao. Le-am povestit în amănunt cum s'a desfășurat parada, cum a fost recepția. Ascultau cu emoție și bucurie. Apoi ne-au cerut să le povestim despre țara noastră. Ce? am întrebat. Toiul. Cunoaștem atât de puțin! Și vrem să știm atât de multe. Știm doar că sunteți pentru pace și că sunteți prietenii noștri. Era târziu. „Mai avem timp o oră“ spuseră ei. Bine.

„Dar înainte de a începe — spuse Ileana Răceanu, șefa delegației noastre, vreau să povestesc tovarășilor din Nankin o amintire personală, care mă leagă de multă vreme de acest oraș. Era în 1929 când am fost arestată pentru întâia oară și condamnată la închisoare. Acolo, în închisoare, am învățat un cântec revoluționar chinezesc. Il cântau tovarășii. Mi-l amintesc și acum.“ Și tovarășa noastră începu să fredoneze cântecul. Tovarășii chinezi ascultau cu ochii plini de emoție. Li s'au tradus cuvintele. Trecuseră douăzeci și doi de ani de atunci. De pe cerul Nankinului s'au risipit nouri de asuprii de care vorbea cântecul, ca și de pe cerul patriei noastre. Dar prietenia veche, sădită de Partidul nostru în inimile comuniștilor, și de către aceștia în inimile poporului, a rămas adâncă, trainică.

Am început apoi să le povestim despre țara noastră. Trecuse o oră, trecuseră două.

Ne ascultau sorbindu-ne cuvintele. Le-am vorbit despre lupta ilegală a partidului nostru, despre conducătorii noștri, despre marea zi a eliberării Patriei noastre de către Armatele sovietice — Războiul din Vest — lupta împotriva reacțiunii interne — împotriva imperialiștilor — reforma agrară — anii grei de secetă — sabotajul — apoi proclamarea republicii — naționalizarea — planurile de stat — transformarea socialistă a agriculturii — planul cincinal — Canalul — planul de electrificare... hidrocentralele... stahanoviștii — lupta pentru pace — împotriva lui Tito —...

Seara ne-am întâlnit din nou la o masă comună. Vicepreședintele Comitetului pentru apărarea păcii mi-a spus de cum m'a văzut: „Am fost atât de emoționați azi la despărțire că toată după amiază am vorbit numai despre țara voastră“. Iar apoi ridicând paharul și adresându-se comensalilor:

„Prietenii, azi la amiază, oaspeții noștri din România ne-au povestit despre munca și lupta poporului român, despre vechea prietenie a poporului român pentru poporul nostru. Să bem în cinstea lui, prietenii, pentru succesele lui! Pentru prietenia noastră! Să trăiască tovarășul Gheorghiu-Dej! Să trăiască poporul român prietenul nostru!“

Și la Tiențin tovarășii ne-au rugat să le povestim despre țara noastră, despre poporul nostru. În special despre colectivizare. Ei ne-au spus: știm că țara voastră a fost o țară semifeudală și semicolonială. Și știm că acum mulți țărani de-ai voștri au alcătuit gospodării colective. Asta e viitorul nostru. Ne interesează. Le-am povestit. Câțiva și-au scos carnetele și își luau note. Toți ascultau cu o atenție încordată. Când le povesteam despre lupta grea dusă împotriva chiaburilor, privirile căpătau o adâncă expresie de ură. Când le-am dat câteva cifre cu privire la recoltele bogate obținute de colectivști, fețele li se luminau, începeau să aplaude cu bucurie ca niște copii mari și spun, să ne sară de gât și să ne sărute plini de emoție. „Mereu înainte! ne-au spus ei la despărțire. Mereu înainte! Și nu uitați suferințele trecutului. Loviți-i pe dușmani fără milă. Pentru fericirea poporului! Pentru pacea Patriei voastre, pentru pacea lumii!“

Nu pot încheia acest capitol fără să mai consemnez o scenă petrecută într-o seară la un cinematograful din Tiențin. Cu o seară înainte fusesem la un spectacol

de teatru. La balcon, în primele rânduri se aflau foarte mulți băieți și fete, membri ai ligii tineretului chinez. Ei priveam mereu, de jos, le făceam semne, ei ne răspundeau prietenoși, cu entuziasm.

La un moment dat unul din delegații noștri s'a simțit prost din cauza căldurii și a plecat. La sfârșitul spectacolului am mai privit odată spre balcon ca să ne luăm rămas bun dela micii noștri prieteni. Dar ei plecaseră probabil mai de vreme și nu i-am mai întâlnit.

A doua seară am fost la un cinematograful. Ședeam lângă tovarășa care nu se simțise bine cu o seară înainte și care plecase la mijlocul spectacolului. Mai era puțin până la începerea filmului.

Deodată, ca din pământ, răsăriră în fața noastră 3 prichindei, două fete și un băiat. Veniseră să se intereseze cum se simte tovarășa. Am întrebat de unde știu că nu s'a simțit bine. Ne-au răspuns: „Am văzut că ați plecat din sală și ne-am închipuit“. Ei mai adăugară: „Toți colegii noștri vă trimit salutări și urări de sănătate!“ Și dispărură în întunecul care se făcuse. Incepea filmul.

Plecam din oraș în oraș, mereu mai bogați cu mai mulți prieteni. Care era metalul prețios din care sclipeau atât de puternic razele acestei mari și impresio-nante prietenii? Acest metal era internaționalismul proletar, pe care Partidul Comunist Chinez l-a sădit în inimile poporului chinez. Floarea rară a prieteniei popoarelor, a marei frății de luptă a oamenilor, a rodit în sufletele unui popor care n'a cunoscut timp de veacuri prietenia și care azi o întoarce înzecit și însutit aceluia care-i sunt prieteni cu adevărat.

„Din fiecare oraș pe unde am trecut, am luat puțin din inima voastră“, a spus odată unul din delegații unui grup de tovarăși chinezi. La care cineva din grupul chinezilor răspunse ilustrând printr'o imagine de o rară frumusețe acest adânc și sincer spirit internaționalist:

„Luați tovarăși, luați! Cu cât veți lua mai mult din inima noastră, cu atât ea se va face mai mare și va bate mai puternic!“

V

Imperialiștii colonizatori au folosit toate mijloacele pentru a crea în lume imaginea unei Chine fără chinezi. Țara milenară a Chinei, vechea cultură și artă a poporului, devenise pentru ei un simplu pretext de exhibiționism exotic. China era țara parcurilor imperiale pustii, a florilor de cireș, a opiumului, a lotușilor, a pagodelor, un fel de muzeu părăsit în mijlocul unei naturi misterioase. China era o țară a vechilor legende, a grotelor cu dragoni. Chinezii? Ce contau câteva sute de milioane de „sclavi înapoiți“, buni să tragă la ricșe, buni de înhămat la jug în folosul stăpânilor? Vechea Chină trebuia „civilizată“. Asta însemna că pe „porțile deschise“ de tot felul de Cian Kai Șek puteau pătrunde colonizatorii, că oamenii Chinei puteau muri cu zecile de milioane de foame și de molime, asta însemna că bogățiile ei puteau fi jefuite în voie de către „civilizatori“, că peste monumente și grădini putea crește paragina, că se puteau întinde ca o caracatiță agențiile marilor trusturi, business-ul Rockefellerilor, Morganilor, Dupont-ilor. Și asta mereu, până în vecii vecilor...

Istoria e însă încăpățanată. Ea nu ascultă de Rockefelleri, Morgani sau Dupont. Istoria o fac popoarele.

Călătorul venit azi în China nouă cu imaginea ei creată de imperialiști, va face ochii mari. El va găsi fără îndoială și lotuși și flori de cireș și pagode și legende cu dragoni. Dar va găsi mai cu seamă poporul chinez, însfârșit stăpân în

țara lui, acest popor eroic care a înfipt peste pagode și monumente străvechi steagul roșu al revoluției.

„Unde au fost acești chinezi?” se va întreba mirat călătorul nostru.

„In luptă”, îi va răspunde fiecare locșor al Chinei.

Nu, China n'a fost un muzeu părăsit în mijlocul unui peisaj exotic. In grădini pline de ecol vechilor legende s'au adăpostit luptătorii revoluționari, comuniștii chinezi; în străvechile păduri de bambu s'au dat lupte grele, și nu odată în liniștea lacurilor pe care plutesc albe flori de lotus au râpăit rafalele mitralierelor.

Nu, China nu a fost niciodată un muzeu pustiu. In ea a bătut statornic și din ce în ce mai tare inima celor mai buni fii, a celor mai bune fiice ale Chinei: inima revoluției. Aceste bătăi au răsunat acum doi ani în salvele puternice ale tunurilor din orașul interzis, vestind că unul din cele mai vechi popoare intră cu steagurile roșii ale tinereții lumii în frunte, pe poarta larg deschisă de Lenin și Stalin noii ere socialiste.

Acum, în aurora unei lumi noi, monumentele străvechi, capod'operele artistice, peisajul încântător, capătă o nouă strălucire.

In unele orașe, ca la Șanghai de pildă, această strălucire e umbrită de zgârie-norii înfipti de miliardarii americani ca un corp străin în peisajul chinezesc, ca și de întregul stil cosmopolit al lumii imperialiste. (O singură bucurie ai văzând acești zgârie-nori. Aceea că deasupra lor flutură steagul roșu ca un simbol al înfrângerii imperialiștilor și ca o prevestire pentru viitor). Dar sunt orașe, cum e Hanceu, în care împletirea trecutului milenar cu viitorul este profund emoționantă.

Hanceu e renumit pentru frumusețea locurilor și bogăția monumentelor care numără sute și mii de ani, a templelor sale, capod'opere de artă a meșterilor chinezi. Unul din cele mai vechi orașe ale Chinei de răsărit, cu peste șase sute de mii de locuitori, e așezat în jurul unui lac imens, și e împrejmuț de coline și dealuri.

Am ajuns la Hanceu la jumătatea lui Octombrie, dar zilele erau atât de călduroase, că a trebuit să umblăm numai în cămașe. Totul era înflorit, ca la începutul verii. Oamenii erau arși de soare, iar femeile purtau flori în păr.

Orașul l-am cunoscut mai întâi depe lac, în chiar prima noapte a sosirii noastre. Era o noapte înstelată, cu lună plină. Pe țârm se vedeau luminile caselor și câteva stele roșii pe acoperișuri, în fund, se profilau domoale, dealurile. De departe venea până la noi sunetul unei viori și glasul melodios al unei femei care cânta un cântec popular chinezesc. In lumina argintie a lunii, șirul de bărci cu acoperiș de pânză albă părea un alai de poveste.

Cu noi în barcă se urcase o femeie tânără, în pantaloni și tunică albastră, cu părul dat pe după urechi. De sub șapca pusă pe o parte se vedea o garoafă roșie. Era Cin Lin, membră a Comitetului Federației Femeilor din provincia Cechian, a cărei capitală e Hanceu. Era un om vesel, comunicativ, pe care aveai impresia după primele minute de convorbire că-l cunoști de multă vreme. Când cineva dintre noi și-a exprimat admirația pentru felul ei de a fi deschis și vesel, pentru tinerețea ei, Cin Lin a întrebat:

— Dar câți ani credeți că am?

— Treizeci..., am răspuns noi.

Cin Lin a început să râdă cu poftă.

— Am peste cincizeci, ne spuse ea. Sunt soldat bătrân. — Și își dete șapca

soldățește pe spate.

In adevăr, femeia asta cu suflet de copil condusese ani de zile un sector al organizației ilegale de partid din Șanghai, fusese arestată de călăii gomindanului și făcuse ani grei de închisoare la Pekin. Ne povestea cu satisfacție că după eliberare s'a dus împreună cu alți tovarăși să viziteze celula în care fusese închisă. A trecut însă repede peste toate astea. Ca și tuturor activiștilor pe care i-am întâlnit în China, nici lui Cin Lin nu-i plăcea să vorbească despre persoana ei.

Dar fără îndoială că cel mai frumos moment a fost acela în care, ieşind dintr'una din cele mai vechi pagode din Hanceu, pionierii care se aflau înăuntru, au apărut în micile balconaşe care o înfăşoară ca nişte inele până'n vârf şi ne-au salutat pionereşte. Părea că vechea pagodă căpătase ca prin minune viaţă. Am izbucnit în aplauze cu toţii. Am fi vrut să le spunem ceva copiilor. Dar nu ştiam cum. Unul dintre delegaţi a strigat : „Mao Tze dun vansue !“ Intr'un singur glas, zecile de pionieri au răspuns : „Stalin vansue !“

Maşinile au pornit. Ne depărtăm încet. În urma noastră copiii repetau lozinca iubită.

„Fata de luntraş care descoperea cât de mare e lumea... muncitorii care admirau pentru întâia oară vechile temple... grotele legendare răsunând de cântece revoluţionare... atâtea şi atâtea imagini de neuitat ale victoriei tinereţii pe bătrânul pământ chinez !

Dar cel mai frumos monument pe care l-am întâlnit în China rămâne tot străvechea pagodă de pe care fluturau cravatele roşii ale pionierilor !

VI

Anul trecut, o delegaţie a poporului chinez a vizitat în Coreea pe voluntari. Delegaţia a fost condusă de generalul Cen I. Faptele povestite de Cen I. sunt un document al timpului nostru care — după cum spune chiar el — trebuie cunoscut de toată lumea. Pedeparte, ele stigmatizează pentru vecie fărădelegile de neînchipuit comise de trupele agresorilor americani, oglindesc halul de decădere morală, sălbăticia caracteristică „civilizaţiei“ atlantice : pedeałtăparte, ele arată la ce grad de înaltă demnitate, de eroism, de măreţie sufletească, de înălţime morală, sunt pătrunşi ostaşii coreeni şi voluntarii chinezi care luptă împotriva agresiunii americane, în numele păcii, al libertăţii, al conştiinţei omeneşti.

„...Există zece oraşe mari — spune Cen I. — aşezate între Singciu, la graniţa chineză — şi paralela 38, la 130 mile înspre sud : Sunciun (Pyungan de nord) Ciungcin, Anju, Succiu, Sunciun (Pyungan de Sud), Fenian, Suan, Sinche, Iciun şi Ciuluon. Aceste zece oraşe au fost transformate aproape în întregime în moloz, aproape nici o singură casă nu a rămas neavariată pe cuprinsul lor. Când camioanele traversau noaptea aceste regiuni, nu se putea zări prin întuneric altceva decât ruine, mormane de ruine. Toate au fost nimicite de avioanele şi artileria americană, ca şi de acea diabolică armă incendiară, napalm (gazolină îngheţată). Au fost incendiate până şi colinele şi pădurile din împrejurimi. Numai în oraşul Fenian au fost asasinate cu sânge rece peste 15.000 persoane în timpul ocupaţiei americane de patruzeci de zile. În urma acestor execuţii în massă şi a bombardamentelor anterioare, 43.200 copii din acest oraş au rămas orfani. Mormintele comune ale victimelor imperialismului pot fi văzute pe malurile râului Taitong, pe care este aşezat Fenianul.

În afară de aceste asasinate în massă, nenumărate acte de o cruzime bestială au făcut ca poporul coreean şi cel chinez să vorbească despre trupele americane ca despre „soldaţii fiare“.

La Kangtong, americanii au prins un coreean, pe nume Han Ki Ciun, i-au perforat nasul cu o sârmă de fier, l-au târit în starea aceasta până în oraşul său natal, unde l-au spânzurat de un copac. Un grup de americani s'a distrat apoi făcând exerciţii de tir, luând ca ţintă organele genitale ale celui ucis.

La Rjuzari erau două magazine. După ce au ocupat oraşul, americanii au strâns 54 de mame coreene într'unul din magazine, iar pe cei 77 de copii ai lor, în celălalt. După siluirea mamelor, ei au dat foc casei, astfel încât femeile închise acolo au ars de viu. Cel de-al doilea magazin nu l-au mai deschis. Copiii lăsaţi fără hrană au murit, care de foame, care de frig. Ni s'au arătat unghiile pătate de

sânge ale copiilor, smulse din degetele lor micuțe în timp ce încercau să se cațere pe pereți până la geamul prea înalt pentru ei, ca să vadă ce s'o fi întâmplat cu mamele lor..."

Faptele povestite de Cen I. îmi par cunoscute. Numele oamenilor și locurilor e altul, dar metodele seamănă până la confuzie. Oameni folosiți ca țintă pentru exerciții de tir, execuții și violuri în massă, oameni cu nasul perforat de sârme... toate acestea îmi aduc aminte de ceace-mi povesteau oamenii Chinei că se întâmpla cu ei sub domnia Gomindanului lui Cian Kai Șek, a imperialiștilor japonezi și americani. Mă gândesc la colina din Nankin unde au fost executați de imperialiști 200.000 de revoluționari, la chinezii folosiți ca ținte mobile, la femeile luate de pe stradă și violate, la copiii călcați de jipuri americane, la sârmele de fier trecute prin nasurile țăranilor chinezi... Toate astea pentru China sunt trecutul, trecutul zguduitor de robie și teroare de care poporul chinez s'a eliberat pentru totdeauna. Dar toate acestea se repetă aidoma în Coreea, se repetă oriunde pătrund soldații fiară ai lui Truman și Acheson, se repetă pentrucă acestea sunt metodele imperialismului, aceasta e civilizația atlantică pe care acești monștri ai omenirii vor s'o impună lumii întregi.

Treizeci de ani a luptat poporul chinez pentru libertate și pace. El nu putea rămâne indiferent la noua agresiune pe care imperialiștii americani o puneau la cale împotriva Patriei sale, împotriva întregii Asii și deaci împotriva întregii lumii. El nu putea rămâne indiferent la faptul că trupele americane invadaseră Taiwanul și bombardau spațiul aerian al Patriei sale. El nu putea tolera focarul de război din Coreea. Poporul chinez cunoștea prea bine intențiile imperialismului american. Era vechea metodă folosită de agresorii japonezi : ocuparea Coreei și de aci atacul contra Chinei pentru a-și recuceri „raiul pierdut“. Dar pe pământul Republicii Populare Chineze până și pietrele cântă libertatea cucerită cu atâtea jertfe. Parcă aud și acum cuvintele lui Sao Uei Sin, o tânără fată de 22 de ani, membră a biroului organizației Ligii Tineretului din Nankin : „Noi muncim mult și trăim încă destul de greu. Dar suntem azi atât de fericiți în Patria noastră liberă, că oricât am fi de oboșiți după o zi de muncă, nu ne putem culca fără a ne strânge seara cu toții, să cântăm și să dansăm...“ Nu voi putea uita niciodată stâncă dela Hanceu, una din acele stânci pe care se pot ceti, — săpate în piatră — cugetări despre fericire ale unor poeți de acum câteva sute de ani, și unde cineva — cine știe cine ? — a săpat următoarele cuvinte ca un răspuns dat peste veacuri vechiului poet : „Adevărata fericire e după eliberare !“. Cum și-ar putea deci închipui cineva că sutele de milioane de oameni treziți la viață, ridicați la demnitatea de om, ar putea accepta să se întoarcă vremurile „șintelor mobile“, ale violurilor în massă, ale execuțiilor, vremea moșierilor, a concesiunilor, a stăpânirii străine, a mizeriei și a foamei ?

Poporul chinez s'a ridicat împotriva agresorului. Pentru a ajuta Coreea, pentru a apăra securitatea Patriei, pentru pacea Asiei, pentru pacea lumii, el a creat o largă mișcare de rezistență împotriva agresiunii Statelor Unite ale Americii. Așa s'a născut voluntariatul, această „puternică forță armată de tip nou, nemaiîntâlnită în istorie“ cum o numește generalul Cen I. Ea s'a născut din înalta conștiință politică a poporului chinez, din adâncul său patriotism și internaționalism, din adâncă sa dragoste de pace. Această forță e de neînvins.

În Octombrie 1950 primele detașamente de voluntari chinezi au trecut fluviul Ialu și au intrat în Coreea. În momentul acela agresorii americani se aflau la Ciosan, la frontiera chineză. Bombele lor cădeau pe teritoriul chinez. Sprijinite puternic de voluntari, forțele armatei populare coreene au aruncat pe agresor dincolo de Ialu, până la paralela 38, cauzându-i pierderi grele : dela 25 Octombrie 1950 până la 10 Septembrie 1951, 317.000 soldați și ofițeri ai așa-zisei armate ONU, dintre care 140.000 americani, englezi, francezi, turci, au fost scoși din luptă. De luni

Ne'nfricați și demni treceți fluviul Ialu
 A apăra pacea lumii și Patria înseamnă a-ți apăra căminul
 Voi, cele mai bune fiice și voi, cei mai buni fii ai Chinei
 Uniți, și într'un suflet, împotriviți-vă agresorilor americani
 Ajutați frontul coreean
 Alungați lupii americani !

Mișcarea voluntarilor crește pe zi ce trece. E o onoare și o mândrie să fii voluntar. „Voluntarii sunt cei mai buni copii ai Chinei“ auzi pretutindeni. Acest lucru îl simți la fiecare pas. Și nu în vorbe, ci în fapte.

Eram la Nankin. În a treia zi dela sosirea noastră în acest oraș. Șoferul nostru — Cean Su Pin —, un chinez de vreo treizeci de ani, era în ziua aceea deosebit de vesel. La un moment dat, tovarășul care ne însoțea, ne spune : „E foarte bine dispus. Și mă roagă să vă spun asta și vouă. Zice că atunci când ești vesel, trebuie să comunici asta și prietenilor ca să se veselească și ei.“ Am întrebat de ce e atât de vesel. Ne-a răspuns :

— Acum șase luni am făcut cerere să plec în Coreea ca voluntar. Azi dimineață am primit răspunsul. Am fost primit.“

Ne-am privit unii pe alții, apoi am tăbărât pe el cu întrebările. Ne-a povestit calm, zâmbitor, ce l-a făcut să ceară acest lucru :

„Vedeți — a spus el — eu sunt un om simplu. Am dus-o foarte greu înainte de eliberare. Acum însă, sunt liber și trăiesc mult mai bine. Știu că dacă va fi pace, voi trăi din ce în ce mai bine. Dar americanii au atacat Coreea. Asta e ca și cum ne-ăr fi atacat pe noi. Deaceia noi trebuie să ne ducem acolo cât mai mulți ca să izgonim pe cei ce ne-au atacat. Eu sunt un simplu șofer, continuă el, nu știu multe. Dar atâta cât știu, vreau să dau Patriei“.

Omul vorbea simplu, cu o convingere care dădea fiecărui cuvânt greutatea unui legământ. Vorbea în acest om „simplu“ o înaltă conștiință politică și umană a unui popor care și-a câștigat libertatea după lupte grele și lungi cu arma în mână, un popor care știe să apere această libertate și să lupte alături de frații săi cotropiți de dușmanul comun. În omul simplu din fața mea vorbea marele popor chinez !

Cean Su Pin povesti mai departe :

„La început mi-a fost greu s'o conving pe nevasta mea să mă lase să plec. Îi era frică. I-am explicat că e pentru fericirea Patriei, pentru fericirea noastră. A înțeles. M'au ajutat și copiii s'o conving. În special cei trei mai mari“. Și adăugă cu mare mândrie „Știți sunt pioneri. Ca aceștia“. Și arată cu mâna spre o coloană de pioneri care tocmai trecea și ne saluta plini de entuziasm. Omul îi privi și zise cu o dragoste de parcă ar fi fost toți ai lui : „Strașnici pionerii noștri ! Nu-i așa ?“

Aflară că are cinci copii. De 10, 8, 6, 4 și 2 ani. Primii trei au reușit împreună cu el, s'o convingă pe mama lor să fie de acord cu plecarea tatei în Coreea.

„Acum sunt mulțumit, încheie el. Nevastă-mea și copiii sunt mândri de mine, știu că nu vor duce nicio lipsă, că tovarășii se vor îngriji de ai mei. Pot să plec liniștit să dau o mână de ajutor în Coreea, să se termine odată cu războiul ăsta și să ne putem vedea de treabă liniștiți !“

Șoferul din Nankin n'a fost singurul cu care am vorbit.

Am călătorit în tren, dela Nankin la Tiențin cu corpul medical voluntar din Nankin care pleca pe frontul din Coreea. Am petrecut aproape o zi întreagă cu profesorul Cean Su Lun, adjunctul clinicii de pe lângă Universitatea din Nankin. Gusta Fucikova a participat și ea la această convorbire. Cean Su Lun e un om de statură mijlocie, îmbrăcat în uniformă kaki simplă, soldățească pe care indiferent de grad o poartă voluntarii. Ne privește prin rama ochelarilor cu o privire caldă, bună. Se vede că e emoționat de întâlnirea cu niște prieteni din țări atât de de-

părtate, de entuziasmul cu care pe peronul gării, delegații i-au îmbrățișat pe voluntari. Șade pe canapeaua compartimentului, cu șapca militară pe genunchi și vorbește rar, cu o voce de nespusă blândețe și cu un zâmbet de copil care nu-l părăsește nici o clipă. Și la el, ca și la toți voluntarii chinezi, te impresionează adâncă omenie care se desprinde din toată făptura lor, hotărârea calmă și optimistă cu care pornesc pe unul din cele mai cumplite fronturi de luptă pe care le-a cunoscut istoria, marea certitudine a victoriei care vine din conștiința cauzei drepte pentru care luptă, din adâncul lor patriotism și internaționalism.

— Vreau să vă spun cât de mare a fost bucuria noastră când v'am întâlnit în gara Nankin, spune el. Atâția prieteni din democrațiile populare! Ne-am spus: uite încă o dovadă că poporul chinez și poporul coreean nu sunt singure în lupta lor dreaptă! Prezența voastră aici e încă o dovadă că lumea e cu noi. Asta ne dă curaj, încredere și entuziasm!"

Cean Su Lun ne vorbește despre marea transformare care s'a petrecut în rândurile intelectualilor, după eliberarea țării. În campania de lichidare a urmărilor războiului, în special a bolilor infecțioase răspândite de către japonezi în rândurile armatei de eliberare, au fost mobilizați foarte mulți medici din Nankin. A fost o vreme când aproape toți medicii, printre cari foarte mulți se ținuseră departe de viața politică și erau influențați de ideologia dușmanului, au trăit printre ostașii armatei de eliberare și au avut ocazia să-și deschidă ochii, să cunoască această armată și să-și dea seama de sufletul cel mare al ostașilor.

Cean Su Lun a participat el însuși la aceste campanii.

— Am văzut, spune el cu emoție, că aceștia sunt fiii cei mai buni ai popoului nostru. Am învățat să-i iubim pe ostași cu pasiune, pe măsură ce-i cunoșteam mai de aproape.

În urma acestei campanii care s'a terminat cu succes, mulți dintre medicii care participaseră au fost decorați. Cean Su Lun primise o decorație de rangul întâi.

— Din contactul cu armata noastră de eliberare am învățat mult, continuă el. Ostașii au adus în mințile noastre un aer nou, proaspăt. Aceasta s'a simțit apoi și în munca noastră profesională și ne-a ajutat mult la schimbarea atmosferei în Universitate. Exemplul lor ne-a stimulat. Am înțeles mai bine ce înseamnă China nouă, cât de mari sunt perspectivele ei, ce înseamnă adevăratul patriotism. La 25 Iunie 1950, când imperialiștii au atacat Coreea, amenințând Nord-estul Patriei noastre, am văzut și mai bine care sunt adevăratele țeluri ale dușmanilor noștri. Ura noastră a crescut, odată cu dorința de a apăra Patria. Când poporul nostru s'a ridicat în apărarea Coreii, în apărarea hotarelor noastre, în apărarea păcii amenințate, când primele detașamente de voluntari au pornit spre front, s'a format și un grup medical voluntar din Nankin. M'am înscris și eu, dar cererea nu mi s'a aprobat, din cauza muncii la Universitate și la clinică. Apoi s'a alcătuit a doua serie care a schimbat-o pe cea dintâi. Iar m'am înscris. Iar n'am plecat. Însfârșit a venit la rând a treia serie. Asta. Însfârșit a venit timpul să plec și eu. Suntem 160.

Cean Su Lun râde bucuros. Își șterge ochelarii care se aburiseră. Apoi și-i pune la loc și ne privește cu o mare mulțumire sufletească, ca un om cu conștiința împăcată.

— E o mare onoare pentru mine faptul că am fost acceptat să plec ca voluntar — reia el firul vorbei. — Munca de voluntar e cea mai de cinste din toate pe care le poate face azi un om al țării mele. Mai cu seamă un medic. Ia gândiți-vă. Nu e oare cea mai mare onoare pentru noi să fim alături de voluntari, adică de acei oameni care din propria lor voință își lasă căminurile, familiile, copiii și merg să lupte pentru viața a milioane și sute de milioane de frați de-ai lor din Coreea și din lumea întreagă? Nu e oare cea mai mare cinste și datorie pentru un medic să salveze viețile unor asemenea eroi?

O privesc lung pe Gusta Fucikova. Are ochii umezi de emoție. Intinserăm mâinile amândoi spre omul din fața noastră. El ni le-a luat între palmele lui și ni le-a strâns cu putere.

— Noi vom face totul — spuse el — pentru a ne împlini datoria. Noi avem încredere în victoria oamenilor asupra neoamenilor!

Peste privirile sale adânci, umane, pline de căldura marelui suflet al poporului chinez, trecu tot atât de plin și de puternic fulgerul urei și al dreptei răzbnări.

Gusta Fucikova ieși pentru o clipă din compartiment. I-am cerut lui Cean Su Lun să-mi scrie câteva rânduri drept amintire. Mi-a luat o foaie de hârtie din bloc și începu cu meticulozitate să deseneze ieroglifele chinezești, încet, unele după altele. După ce a terminat a cetit cu glas tare. Interpretul a tradus: „Să ne unim mai strâns, să întărim pacea trainică a lumii, pentru a zădărnici planurile agresiunii criminale a imperialiștilor americani. Cean Su Lun. 26.X.1951“.

Am privit lung foaia de hârtie împodobită cu ciudatele desene ale ieroglifelelor. Era o urare? Era o dorință? Era o poruncă a conștiinței umane!

„Intre România și China e o mare distanță, dar inima e aceeași!“ a spus încet, ca pentru sine, Cean Su Lun.

Gusta Fucikova a revenit. Ii adusese lui Cean Su Lun una din medaliile Iulius Fucik pe care le avea cu ea. Cean Su Lun s'a ridicat în picioare. Fucikova îi prinse medalia pe piept, cu greu. Ii tremurau mâinile de emoție!

Voluntarul spuse:

— Medalia asta mă onorează. Fucik a murit pentru cauza umanității. Am cetit cartea lui. Ea m'a încurajat adesea. Ea dă curaj popoarelor să lupte contra cotropirii, să lupte pentru pace. N'am să uit niciodată cuvintele lui Fucik. Voi face totul pentru binele oamenilor! Pe nimeni dintre prietenii care ne-au încurajat în lupta noastră nu-i voi uita niciodată“.

Ne-am așezat din nou. Nu mai vorbea nimeni. Era în compartiment o tăcere adâncă, emoționantă. Parcă se auzeau inimile bătând. Totul era înalt, curat, de o adâncă și rară frumusețe. Eram acolo oameni din China, din Cehoslovacia, din România. Eram mândru de clipele pe care le trăiam.

— La ce te gândești? mă întrebă Gusta Fucikova.

N'am răspuns nimic. În urechi îmi sunau cuvintele: „Pacea va fi menținută și consolidată, dacă popoarele vor lua în propriile lor mâini cauza menținerii păcii și o vor apăra până la capăt.“

Mă gândeam la tovarășul Stalin.

Soarele de amiază scâldea câmpia, făcea să sclipească în bătaia razelor lui canalurile pe care pluteau micile bărci cu pânze — joncile — atât de caracteristice peisajului chinezesc, țăranii în hainele lor albastre, cu pălării mari de paie pe cap ne făceau semne prietenoase de printre straturile de orez, copiii alergau dealungul liniei ferate, veseli, liberi. Era ora prânzului.

După amiază, în vagonul salon al trenului, grupului nostru i se adăogă Ana Seghers și un tânăr stahanovist cehoslovac, Svoboda. Continuarăm convorbirea cu Cean Su Lun. Ana Seghers îl întreba despre prizonierii americani.

— Personal am să-i văd acolo, răspunse el zâmbind. Dar din câte mi-au spus colegii care s'au întors, la început sunt înfumurați, obraznici și recalcitranti. E greu de lucrat cu ei. Cu timpul însă, mulți se schimbă. Ai noștri îi tratează bine. Li se dă hrană, îmbrăcăminte, îngrijire medicală dacă sunt răniți... Sunt foarte înapoiți, primitivi. N'au o educație omenească. Sunt educați ca niște brute, ca niște depravați. Dacă-i întrebi de ce au venit în Coreea, ce i-a împins, îți răspund simplu. Pe unii: banii, 150 dolari pe lună. Altora li s'a spus că femeile coreene sunt foarte frumoase și dispuse la orgii cu americanii. Altora li s'a cultivat spiritul de aventură, gangsterește. Altora li s'a spus că războiul ăsta va fi o simplă plimbare. Dar odată ajunși în Coreea își dau seama că realitatea e alta. Eroismul femeilor

coreene îi face să le piară pofta de orgii. Sunt sălbateci și criminali cu populația neînarmată, dar fug de luptă ca niște lași și fricoși. Folosesc tot felul de mijloace ca să scape. Mulți se automutilează. Sunt celebre cuvintele unui soldat din divizia 24-a americană luat prizonier: „Speranța noastră e să ne dați mai repede afară din Coreea ca să ne vedem acasă.” Și Cean Su Lun adaogă cu scârbă și dispreț: „Moralul le e la înălțimea „ideologiei”!” Ceeace e mai interesant pentru psihologia lor e că încearcă să aplice aceiaș propagandă pentru a corupe pe ai noștri, pentru a-i face să treacă în rândurile lor. Megafoanele lor urlă: „Avem mâncare bună, avem femei frumoase, avem haine elegante”. E normal. Ei nu pot să ne înțeleagă. Probabil că mercenariiăștia sunt foarte mirați când ai noștri le răspund: „Noi avem dreptatea și conștiința!”. — Ei nici nu știu ce înseamnă asta!

Deacea — continuă Cean Su Lun — se duce cu prizonierii o mare muncă politică. Trebuie să le trezim conștiința, să-i reeducăm. Abia când ajung să înțeleagă monstruoșitatea crimelor lor își dau seama de prăpastia în care sunt ărași. Pe front funcționează o adevărată școală politică de reeducare. Se țin conferințe asupra situației internaționale în spirit marxist-leninist. Căutăm să-i învățăm să gândească, să vadă adevărul, să înțeleagă ce se petrece pe lume. Treptat se introduce ca metodă de educație critica și autocritica. În felul acesta, ei ajung să se autoacuze, să acuze pe cei cari i-au trimis în război. Așa am ajuns să creem din rândurile lor Comitete de luptă pentru pace. Mulți au și semnat apelul pentru un pact al păcii, au dat declarații publice, au trimis scrisori familiilor. Prin intermediul acestor comitete le scriu și cei de acasă, rude, prieteni!” Imi aminteam. Văzusem la expoziția „rezistenței împotriva agresiunii americane și ajutorarea Coreii” un ziar al prizonierilor în limba engleză. Titlul lui e „New life” (Viața nouă). Numărul pe care-l văzusem avea în pagina întâia o scrisoare a soției unui ostaș american. Ea i se adresa pe calea aceasta și-i scria: „Toți te așteptăm. Vino acasă. În fiecare noapte îți privesc fotografia. Nu mai lupta pentru Morgan și Dupont.”

Cean Su Lun își întrerupsese povestirea. „Să vorbim acum despre voi” spuse el. „Se fac lucruri mari în țările voastre, nu-i așa?”.

Incepurăm să-i povestim despre succesele planului cincinal, despre stahanoviștii noștri. Cean Su Lun a stat mult de vorbă cu tânărul stahanovist cehoslovac Vaclav Svoboda, l-a întrebat cu mult interes despre munca lui, despre viața lui. Era nespus de impresionant să privești stând alături pe acest medic chinez în uniformă de voluntar și pe un stahanovist din democrațiile populare europene! În feluri deosebite, doi ostași ai păcii, doi tovarăși de luptă! „Aș vrea să spui tovarășilor dumitale — a spus Cean Su Lun — stahanoviștilor din toate țările libere din Europa și în primul rând fraților voștri mai mari, stahanoviștii sovietici, că le strâng mâna și le urez succes”. Și după o clipă de gândire, el adaogă: „De fapt Coreea e și ea un furnal. În ea se călesc puterile frontului mondial al păcii și se topește laolaltă prietenia popoarelor...”

Cean Su Lun se ridică. „Mă duc să-mi văd tovarășii. I-am părăsit cam de mult” — răsese el. „Dar ne mai întâlnim înainte de ajungem la Tiențin. Mai avem de mers. Privi la ceas. Mai erau vreo două ore de drum. Ne salută cu mâna la șapcă și se depărtă cu pași mărunți. Voluntarul plecase. Dar în vagon rămăsese prezența lui, ecoul vorbelor lui. Am cetit undeva cu multă emoție că ostașii chinezi scriu pe patul armei poezii despre libertate și Patrie. Altădată m'au impresionat cuvintele unui voluntar care salvând dela moarte o tânără coreeană de 17 ani, grav rănită, i-a spus: „Am 26 de ani. Deci sunt destul de în vârstă pentru a-ți fi frate mai mare. Te consider drept o surioară a mea. Desbracă-te fără teamă, să te bandajez.” Fata s'a desbrăcat, voluntarul i-a bandajat rănilor, apoi a îmbrăcat-o cu o haină groasă și i-a dat de mâncare. M'am strădui mult să-mi închipui cum sunt acești oameni minunați în care s'au strâns laolaltă atâta vitejie, atâta curățenie și atâta

delicatețe sufletească. Acum după ce-l cunoscusem pe Cean Su Lun această imagine începea să mi se limpezească.

Dar Cean Su Lun mi-a limpezit prin contrast și o altă imagine. Văzusem la Pekin, în expoziția rezistenței, printre armele capturate dela americani, niște pistoale pe mânerul cărora erau pictate femei goale. Asemenea pistoale poartă bestiile care vin în Coreea pe 150 de dolari pe lună și cu mințile înfierbântate de orgii și crime. Asemenea bestii au prins odată o fată coreeană, Sin Sin Za și ca să-și bată joc de ea, au adus-o goală în fața mulțimii adunate cu forța. Oamenii și-au acoperit ochii cu palmele. Dar fata le-a spus: „Compatrioții mei, de ce vă feriți să priviți o curajoasă fiică a Coreii? Luați mâinile de pe ochi. Priviți cum ne tratează agresorii. Armata poporului mă va răzbuna!” Coreenii îmbărbătați și-au descoperit ochii și au strigat: „Moarte agresorilor!” Fiarele s’au speriat și au dat îndărăt, neîndrăznind s’o atingă pe Sin Sin Za. Ei nu înțelegeau care era forța care o făcuse pe tânăra coreeană să-i înfrunte și să-i pună pe fugă. Forța aceasta se numește: dreptate și conștiință! Imi sunau în urechi cuvintele pline de ură și dispreț ale lui Cean Su Lun: „Ei nu știu ce înseamnă asta!”

Pe Sin Sin Za nu știu dacă o voi întâlni vreodată. Dar imaginea ei mi-a rămas în minte ca o superbă statuie a libertății și a dreptei răzbunări, ca un simbol al victoriei oamenilor asupra neoamenilor...

Ne apropiam de Tiențin. Mai era o oră de drum. Toate delegațiile se aflau acum în vagonul restaurant. Deodată, în pragul ușii apărură o delegație a voluntarilor. În fruntea lor era Cean Su Lun. Erau vreo 12—14. Cean Su Lun îmi spuse că erau toți șefi de secții. Fuseseră împuterniciți de întregul corp medical de voluntari să predea fiecărui șef de delegație ca amintire a întâlnirii noastre, o foaie de hârtie cu semnăturile tuturor membrilor corpului. Și ei veniseră să aducă la îndeplinire acest mandat al tovarășilor lor. Erau toți îmbrăcați în uniforme kaki, cu șepci pe cap, unii mai în vârstă, alții, tineri de tot: medici, farmaciști, infirmieri. Toți aveau studii terminate. Printre ei erau multe fete și femei tinere. Unui delegat care părea surprins de marele număr de femei, o tânără infirmieră i-a spus cu mândrie: „60% din corpul nostru medical suntem femei!” Era o fată de o rară frumusețe, sveltă, plină de viață. Ochii-i sclipeau de inteligență și veselie. Purta și ea uniforma de voluntar. Din toată ființa ei se desprindea demnitatea omului liber și conștient. Vorbea cu simplitate, zâmbind aproape tot timpul.

„Asemenea lor — îmi spuse Cean Su Lun — sunt mii și mii pe frontul din Coreea. Nu-ți poți închipui ce acte mărețe sunt în stare să săvârșească fetele astea, mai cu seamă în condițiile grele în care suntem nevoiți să lucrăm pe front, să operăm sub pământ, în timpul bombardamentelor, la lumina unei lămpi de petrol, în umezeală, adesea fără echipamentul medical necesar. Ca să faci ceea ce fac fetele astea, trebuie într’adevăr să iubești oamenii peste orice limită.” Așa e, înadevăr. Cu o zi înainte auzisem despre fapta unei tinere surori de caritate, Ian Iu Min, care-mi dăduse lacrimi de emotie. Intr’o seară Ian Iu Min a găsit căzut în zăpadă un voluntar chinez, Van Can Hu. Nu murise. Era rănit numai. Crăpau pietrele de frig. Ian Iu Min și-a scos tunică, i-a învelit, i-a luat în cărcă și i-a transportat la spital. Soldatul avusese o hemoragie puternică. Ian Iu Min i-a dat sânge. A început să-i meargă mai bine. Dar peste câteva zile, un bombardament greu incendie spitalul. O parte din răniți reușiră să se evacueze singuri. Dar erau și doi răniți greu, care nu putea umbra. Ian Iu Min a luat în spinare pe unul din ei și l-a transportat într’un loc ferit. Se întoarse să-l ia pe al doilea, pe Van Can Hu, cel pe care-l salvase cu câteva zile înainte. Dar în timpul acesta flăcările au început să cuprindă încăperea în care acesta se găsea. Ian Iu Min n’a stat mult pe gânduri. A trecut prin limbile de foc care creșteau în jurul ei și l-a scos pe Van Can Hu, ducându-l o bucată de drum în brațe. Dar hainele fetei se aprinseseră. Era sleită de puteri. Căzu leșinată. Rănitul s’a rostogolit și el pe pământ. Atunci, într’o supremă încordare,

Van Can Hu s'a târât spre ea și a reușit să stingă focul. Fata nu mișca. Crezând că murise, Van Can Hu a început să plângă, mulțumindu-i printre lacrimi. Dar peste un timp Ian Iu Min și-a revenit din leșin spre bucuria tovarășilor pe care-i salvase cu atât spirit de sacrificiu.

I-am povestit și lui Cean Su Lun întâmplarea asta pe care ei n'o cunoșteau. A povestit-o la rândul lui tinerei infirmiere. Fata a ascultat atent, apoi m'a privit lung și mi-a spus: „Să povestești despre Ian Iu Min femeilor din țara voastră”. — Apoi, întinzându-mi un carnet mic, roșu, îmi spuse: „Scrie-mi te rog numele dumitale aici ca să-mi aduc aminte cine mi-a spus povestea asta minunată”. — Am luat carnetul și am scris: „Povestea asta minunată a scris-o cu prețul vieții o eroică fiică a Chinei noi!”.

Ceilalți delegați își scriau și ei gânduri, sentimente, urări, în carnetele roșii ale celorlalți voluntari...

Am ajuns la Tiențin. Pe peron, alți prieteni ne așteptau, alți pioneri cu brațele pline de flori, alte figuri, dar mereu, mereu, acelaș suflet mare, generos, viteaz.

Porneam spre ieșire. Dela ferestrele vagoanelor, zeci de capete ne zâmbeau, zeci de mâini fluturau batiste. Erau prietenii noștri, voluntarii. Ne-am repezit cu toții spre vagoane și florile pe care le primiserăm dela noii noștri prieteni din Tiențin le aruncarăm în brațele voluntarilor. Și mult timp după ce trenul porni, dintre buchetele mari de crizanteme care umpleau ferestrele vagoanelor, ne zâmbeau ochii vii și plini de dragoste ai acestor oameni între oameni...

Am rămas pe peron cu pionierii din Tiențin, privind trenul care se depărta încet. În jur era veselie, pace, animație. Din piața gării pătrundeau pe peron sgomotul marelui oraș. Viața pulsa cu putere. Becuri puternice de neon luminau ca ziua. Doi pionieri mă țineau de braț, strângându-mă cu putere. Alții erau în brațele delegaților. Imi reveneau în minte cei 77 copii coreeni închiși în magazia din Rjuzari, morți în chinurile foamei și frigului, în timp ce mamele lor erau siluite de soldații fiară ai lui Truman, și apoi arse de vii. Din depărtare se mai auzea sgomotul trenului care se pierdea în noapte. Mai ajungea până la noi, doar din când în când, șueratul locomotivei. Acolo, în tren erau bărbați și femei care lăsau acasă copii ca aceștia pe care-i strângeam la piept, soții, soți, mame, frați, surori. Erau oameni care iubeau pacea, dragostea, florile, viața. Ei plecau în numele vieții libere, a păcii și a marei dragoste de oameni să răzbune copiii și femeile Coreei, ei plecau din proprie voință, răspunzând glasului conștiinței lor, să ducă prin lupta lor pacea și libertatea pe câmpiile însângerate din țara fraților cotropiți.

Nu departe de noi, pe peron, stătea o bătrânică. Își fluturase multă vreme mâna fină, străvezie aproape, ca un voal, în semn de salut adresat voluntarilor. Pornise încet spre ieșire, cu o nemărginită dragoste în priviri. Avea și ea probabil pe cineva drag pe front. Semăna leit cu femeia aceea de neuitat, care cu câteva zile înainte, la 25 Octombrie, vorbise la un meeting ținut la Nankin pentru aniversarea primelor detașamente de voluntari. Femeia aceea se numea Ian-Siu Sin. Ea a spus: „Fiul meu cel mare e voluntar. Când a plecat pe front, eu am devenit bunică. Am trăit o viață întregă ca o roabă. Dar am ajuns însăfârșit să-mi văd Patria liberă și glorioasă. Și acum din nou vor să ne distrugă americanii? Eu răspund: Nu! Când fiul meu mi-a spus că vrea să plece pe front, eu l-am încurajat. Sunt fericită că îi bate pe dușmani. Sunt mândră că asist la această sărbătoare. El se va întoarce victorios cu toți voluntarii noștri. De mine are grijă Patria. Toți îmi spun „Mamă eroină”

Am ieșit în piața gării Tiențin. Ne îndreptam spre hotel în autobuze mari, spațioase. Toată lumea vorbea despre voluntarii din Nankin cu care călătorisem. Un tovarăș din Tiențin care ședea lângă mine mi-a spus: „Și dela noi au plecat mulți în corpul medical. S'au înscris peste 3.000. Iar bani am strâns peste 2 miliarde ieni. Asta, deocamdată...”

Coreea e în flăcări. Dar focul libertății arde mai puternic în sufletele coreenilor decât ploaia de foc a bombardamentelor. Tovarăși veniți din Fenian mi-au povestit că orașul e ras de pe suprafața pământului. Dar viața s'a mutat sub pământ. Acolo, la zeci de metri adâncime se organizează munca și rezistența. Nu numai fabrici s'au mutat în subterane. Dar și teatre și școli. Tovarășii mi-au povestit că au fost la un spectacol la care au asistat într'un entuziasm de nedescris 3000 de oameni.

În furia lor neputincioasă, imperialiștii americani, au întrecut în monstruo-zitate pe criminalii naziști: ei au deslănțuit împotriva Coreii și Chinei de nord războiul bacteriologic.

Soldații fiară ai lui Truman vor să îngenunche poporul coreean prin teroare sălbatecă, crime și umilințe de tot felul. Dar coreenii îi înfruntă cu vitejie, cu ură și cu dispreț. Când l-au prins pe Ri Sun Cin, secretarul comitetului de partid din Kilimli ei i-au poruncit să le cadă în genunchi, acesta i-a scuipat. „Strigă Trăiască Li Sân Man — au urlat ei — că de nu te împușcăm!” Comunistul le-a strigat în obraz de parcă le-ar fi tras o pereche de palme: „Trăiască Kim Ir Sen!”

Ri Sun Cin a murit eroic ca atâția fii și atâtea fiice ale Coreii, dar cu fiecare erou care cade, inima poporului coreean bate mai puternic, loviturile date dușmanului sunt mai puternice. Coreenii spun: „Americani distruge orașele și satele noastre, dar dragostea de patrie nu pot s'o distruge. Noi ne vom reclădi, după victorie o Patrie și mai frumoasă!”

Așa va fi! Popoarele vor învinge! Coreenii își vor reclădi orașele și satele distruse. Peste pământul pârjolit, va înflori strălucind în soarele libertății „țara dimineții liniștite”. Și peste ani și ani, când copiii care se vor naște în orașele și satele noi ale Coreii vor privi în cărți și documente monumentele vechi, clădirile istorice pe care le distruge azi ultimii barbari ai omenirii, și vor întreba unde sunt toate acestea, li se va putea răspunde: „Au fost pe lume niște fiare cu chip de om care au vrut să distruge istoria omenirii. Dar istoria a trecut peste ei și i-a îngropat fără urmă.” Iar cei care au făcut prin lupta lor ca istoria să meargă înainte, vor rămâne în cartea de aur a omenirii, acoperiți de veșnică glorie. Ei se numesc oamenii epocii staliniste.

VERSURI PENTRU COPII

INDEMNURI

„La noi pe Grivița“ — ne spune
Adeseori, pe seară, tata —
„Luptam cu foamea, frigul, zloata,
Munceam silit, cu-amărăciune.

„Când pentru toți copiii viața
Frumoasă-ar fi putut să fie,
Ni-era urâtă dimineața
In mahalaua cenușie.

„Când, iarna, viscolul se vaită,
E parcă vijelia cruntă
A vremii lui Vasile Roaită...
Dar Roaită vremea o înfruntă!

„Răsbate, din acele zile
Cu neuitat și scump ecou, —
Răsbate sufletul erou
Al ucenicului Vasile.

„Cu gene lungi de promoroacă
Scornește iarna, pe uluci,
Zăpezi cu bărbi și cu peruci
Să fiți voioși și să vă placă.

„Voi, da, aveți copilărie...
Vi-i luminoasă dimineața.
Și pentru toți copiii, viața
Frumoasă-a început să fie.

„Dar n'am uitat acele zile.
...Din uriașul lui panou
Ne'ndeamnă chipul de erou
Al ucenicului Vasile!“

„La noi pe Grivița“ — ne spune
Adeseori, pe seară, tata —
„Am fost și'n zile grele gata...
Să fim la fel și'n zile bune!“

PRIMAVARĂ

Fug zilele de iarnă, grele.
 Ne iese soarele în drum.
 Și primăvara vine-acum
 Cu ghiöcei, cu viorele...

Te joci... S'a desghețat de-a bine.
 De fiecare pas te bucuri.
 ...Și ce voioși împung spre tine
 Cornițele, — întâii muguri!

Ia uite, rândunica!... Sboară
 Cu o crenguță mică'n cioc.
 Vezi?... Nici o clipă nu stă'n loc.
 Iși face cuibul, pentru vară.

1 MAI

M'am dus cu tata, la serbare.
 E cald. E soare. E'ntâi Mai.
 Și-un steguleț frumos îmi luai...
 Dar uite, am o supărare:

Prin steagurile fără număr,
 Tovarășului Dej i-e greu
 Să vadă stegulețul meu...
 — Hai, tată, ia-mă sus pe umăr !

MUGURII

Dimineața'n sat pe uliți
Săni, care, trec și vin.
Soarele cu raze suliți
Poposește la cămin,

Mai apoi o rază-și lasă
Către marginea de sat.
Și oprindu-se pe-o casă
Cată soarele mirat.

Un om mic, un mototol,
Tot îi dă porții ocol.
De pe-un ciot de buturungă
Clanța porții vrea s'ajungă.

Din ochi mama nu-l pierdu,
Peste gard vecina 'ntreabă :
— Nu vezi cât îi e de grabă ?
Du-te de-i dă drumul, tu !

Mama i-a deschis porțița
El dă fuga, fugulița
Urcă șanțul, trece drumul,
Bate într'un gard cu pumnul.

De prin uliți, prin omăt,
Alți pitici vin, parcă 'nnot.
Câte doi și câte trei,
Parcă-s pui de bursucei.

Stă educatoarea'n prag
Lângă-un țănc doar cât o șchioapă.
Dintre toți i-i cel mai drag ;
Inimos — nimic nu-i scapă.

— Hei, Ilinco ! Șterge-ți nasul...
 Curăță-ți bocancu-aici.
 Uite, colo'n colț e „razul“
 Ai uitat că-s de servici ?

Intră 'n casă toți buluc.
 Hai și ține-i de mai poți
 Hărmălaie și bucluc
 La lădoiul cel din colț.

Și'ntr'o clipă lada-i goală,
 Au scos cuburile'n sală
 Ziduri, turnuri, uși ferești,
 Casă nouă, cum mai crești !

Unu 'ncearcă-o baterie
 De lanternă, nu-i dă pace.
 — Vreau electrică să fie —
 Și-o tot face, și-o desface.

Unul povestește tare
 Cum făcea, pac, pac, tractorul
 — Când o să mă fac eu mare
 O să-i curăț eu motorul.

Intr'o glastră verde-i grâul.
 Iar Maria — pui de om —
 Nu-i ajunge tot pârâul
 Ca să-l ude... agronom.

Ușa s'a deschis. In prag
 Râde nenea-Președ'nte.
 Toți de șuba mare-l trag.
 — Ionele, stai cuminte !

— Ce-i tăticul tău ? I-al meu !
 Se alintă-un pici în brață
 Și mi-l frage tot mereu
 De urechi și de mustață.

— Uite, mi-a eșit un dinte !
 Ii arată mândră Lina.
 — Nene, nene, președinte,
 Ne mai iei azi cu mașina ?

— Ne mai dai prune și nuci ?
 — Mai ai miere'n stupărie ?
 Și când o să ne mai duci
 La noi în gospodărie ?

MUGURII

— Știi, la vară-o să venim
Să vă dăm noi ajutor !
Dar ne lași să ne suim
Sus la cârmă pe tractor ?..

...A zâmbit educatoarea.
Și-a zis nenea președinte :
— Vieții noastre noi, chemarea
Ei vor duce-o înainte.

Muguri !... Ei știu să se joace.
Dar ca mâine vor zbura
Șoimi spre comunism, în pace,
Șoimi ! Ii crește patria !

VERSURI DE MAI

Pe stradă. Primăvară. Sărbătoare.
Și vântul suflă'n frunze ca'ntr'un nai.
Albastru-i cerul. Merii sunt în floare.
Coloane trec ca'n fiecare Mai.

O temelie nouă, o uzină,
Copii cu steaguri ne apar în drum.
Spre viitorul nostru de lumină,
Zărim mai bine ca oricând, acum.

Pe un panou, într'o răscruce largă,
Doar domnul Truman pe blindatu-i car
Gonește'nfuriat, voind să spargă
Cu tancul, zarea lunii lui Florar.

Privindu-l, crezi că-i beat, că este criță.
E gheboșat. La chip e galben, tras.
Un omuleț cu bot de veveriță
Și ochelari pe subțirelu-i nas.

Deasupra lui a poposit o cioară.
Chiar pasările-l știu șbilțar de robi.
Simt c'acest domn cu pielița de ceară
Aruncă în Coreea cu microbi.

Poporul i-a expus pe stradă boiul
Sub două țevi de tunuri mari, pictat.
Știm: vrea s'aprindă peste tot războiul.
Vrem să-l avem în văz, neîncetat.

...Coloane trec. Războiului și ciumii,
Toți oamenii cinstiți de pe pământ,
În apărarea primăverii lumii,
Le spun un nu! un „nu“ de neînfrânt.

Până'n New-York se mișcă, larg, zăporul
Și mii de ochi pe Truman îl țintesc.

Oricât de mult și-ar biciui motorul
Il va ajunge valul omenesc !

Vezi, mister Truman : vrei să'ntinzi scânteia
Războiului. Dar tremuri rău pe tanc.
Cu toată ciuma dusă în Coreea,
Ești palid, parc'ai fi târit spre ștreang.

CÂNTEC DE MAI

Ai cunoscut Varșovia tu oare
cu frumusețea ei nepieritoare
Când inima-i se sfâșia'n bucăți
Și când ardea, vitează'ntre cetăți,
Nădejde sacră, jertfă, bărbăție
Și faptă ce rămase pururi vie ?

Cunoști tu Lodz amenințând spre cer,
Oraș muncitoresc, oraș sever,
Ce'nverșunările tăcut și-aruncă
În lupta pentru pâine, pentru muncă
Și pentru om — și pentru demnitate
Și pentru drepturile lui adevărate ?

Cunoști puternicul bazin carbonifer
Silezia, fumând ca un crater ?
Privește-acum spre Gdynia : vapoare
Cărbunii îi vor duce peste mare.

Un șantier crescând e'ntreaga țară,
Orașele se'nalță din ruine.
Vapoarele și trenurile sboară
Când ziua noastră, ziua muncii, vine !

Sunt zorii de'ntâi Mai. E sărbătoare.
Ne bucurăm și noi acum, de soare.
Voiși și simpli, trecem în șiraguri
Și inimile pâlpâie în steaguri.

...În cântecul sărbătoresc de-acum,
În purpura de astăzi a cetății,
E sângele plătit pe noul drum
Pe drumul — cucerit — al libertății !

În românește de Tina Teodoru

---

*) Poet din Republica Populară Polonă.

MAI

I

Spun unii, la aceeași caterincă,
de-aceleași primăveri, venind ușor.
Cu steaguri vechi și-o putredă lozincă
sub pomi psalmodiază'n Mai, în cor.

Așteaptă dela alții libertatea.
Se roagă, o cerșesc pentru săraci,
și-ajung să creadă chiar și'n bunătatea
jandarmului cu mâna pe trăgaci.

Nu lupta, sărbătoarea doar li-e dragă.
Rostesc la jurăminte ne'ncetat, —
atâta cât flașneta lor dulceagă
n'o interzice „ordinea de stat“.

II

Și hitleriști mai trec pe-aici prin piață
cu torțe'n ucigașul lor alai.
O mască socialistă-și prind pe față:
Ei totul ne-au furat, și'tăiul Mai.

Degeaba vor flămânzii pâine caldă.
„Mândria rasei“ spun, adevărat!
Dar oile cu lupii laolaltă
ca într'un circ pestriț s'au adunat.

---

*) Poet german născut în 1890. Membru al Partidului Comunist german din 1921. După venirea hitleriștilor la putere, refugiat politic. Din 1936 și până la înfrângerea hitleriștilor în 1945, a trăit și muncit în Uniunea Sovietică. Astăzi se află, alături de Johannes Becher, în fruntea scriitorilor din Republica Democrată Germană.
Poezia de față, scrisă în 1935, e îndreptată împotriva social-democraților trădători și a hitleriștilor.

Robia o slăvesc și toarnă fraze
și-astupă orice gaură ce-o ai.
Nanicând atâta opiu pentru masse,
nicicând mai terfelit întâiul Mai.

III

Dar nouă, în marasmele minciunii
stindardul libertății ne e drag.
Și fără mii de torțe, cum fac unii,
tot frontul nostru-i gata de atac.

Noi nu vom petici vreo haină ruptă
a lumii, căci deviza noastră așa-i:
„Trezii-vă-asupriți la marea luptă!”
Aceasta e tradiția lui Mai.

Chemăm întreaga oaste încă'n umbră,
și vom elibera această zi
de cei ce-o pângăriră. Ziua scumpă
o zi de sărbătoare ne va fi!

In românește de V. Petrescu

S. DANILOV

MARELE PRIETEN AL TEATRULUI SOVIETIC

În toate domeniile vieții sociale a poporului sovietic și în problemele statului, succesele noastre hotărâtoare sunt indisolubil legate de numele lui Iosif Vissarionovici Stalin.

Clasic al marxismului creator, genial continuator al operei lui Lenin, tovarășul Stalin a adus un aport neprețuit la tezaurul teoriei marxist-leniniste.

Bazele ideologiei omului sovietic, principiile culturii noastre socialiste — cea mai înaintată din lume — sunt luminate de lumina veșnic vie a teoriei staliniste și de practica luptei pentru comunism.

Sub conducerea nemijlocită a tovarășului Stalin și a Comitetului Central al Partidului Bolșevic, societatea sovietică urcă spre înălțimile comunismului. Totodată, pe terenul dezvoltării comuniste a societății noastre, arta sovietică înflorește tot mai strălucitoare.

1

Cu mult înainte de Revoluția Socialistă din Octombrie, Lenin și Stalin au pus temelia viitoarei culturi socialiste. Geniala lucrare a lui Lenin „Organizația de partid și literatura de partid”, în care, pentru întâia oară a fost formulat clar principiul partinității bolșevice a creației artistice — principiu care stă la baza întregii noastre activități în domeniul artei — datează din anul 1905. Ulterior, a apărut în presă cunoscutul articol al lui Lenin cu privire la Gorchi: „Născocirile presei burgheze despre excluderea lui Gorchi” (1909), în care a demascat felurile încercări provocatoare de a produce o ruptură între partidul proletariatului și marele artist proletar. Din aceeași vreme datează scrisoarea lui Lenin către Gorchi, care arată în adâncime șovăiala ideologică și greșelile politice ale scriitorului în perioada dela Capri, ca urmare a atracției pe care a exercitat-o asupra sa filosofia idealistă bogdanovistă. Tovarășul Stalin l-a criticat sever pe Gorchi în articolul „Inconjuratu-m'au tauri mulți și grași” (1917). Numeroase intervenții ale lui Lenin și Stalin cu privire la activitatea literară a lui Gorchi reprezintă modele de aplicare vie a principiului partinității, constituie un exemplu de felul cum luptă bolșevicii pentru făurirea artistului contemporan înaintat, un exemplu de educare partinică a artistului pe calea criticii deschise a greșelilor lui.

În acel timp, Lenin a publicat ciclul celebrelor sale articole despre Tolstoi („Lev Tolstoi ca oglindă a revoluției ruse” — 1908; „L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană” — 1910, și altele). Arătând, în aceste articole, contradicțiile unuia din cei mai mari scriitori ruși, limitarea subiectivă a concepțiilor sale sociale și înțelesul istoric obiectiv al operei sale artistice, Lenin a stabilit

încă de atunci cel mai important criteriu metodologic folosit în arta sovietică, atunci când își însușește în mod critic moștenirea culturală a trecutului. Teoria leninistă a reflectării — expusă în articolele despre Tolstoi și în lucrarea „Materialism și empiriocriticism” — înarmează teoretic, creator arta sovietică în lupta ei pentru veridicitate și obiectivitate artistică în zugrăvirea fenomenelor vieții.

Învățătura leninistă despre două culturi care se luptă în fiecare cultură națională, în condițiile societății împărțite în clase antagonice, are un rol hotărâtor în problema preluării și dezvoltării celor mai bune tradiții revoluționare și democratice ale trecutului în arta sovietică. („Note critice cu privire la chestiunea națională” — 1913; „Despre mândria națională a velicorușilor” — 1914, ș. a.)

Tovarășul Stalin a dezvoltat și aplicat în mod creator aceste indicații ale marelui său dascăl și prieten, în condițiile socialismului victorios și în condițiile înfloririi culturii socialiste.

Unul din cele mai strălucite exemple este scrisoarea lui I. V. Stalin către tovarășul Demian Bednii din 19 Decembrie 1930. Demonstrând greșelile grosolane și antipatriotice ale poetului, tovarășul Stalin a dezvoltat învățătura leninistă despre cele două culturi și a aplicat-o la sarcinile luptei pentru caracterul ideologic, partinic, pentru caracterul popular și pentru patriotismul sovietic al artei noastre revoluționare.

Presa bolșevică dinaintea Marii Revoluții din Octombrie a jucat un rol de seamă în făurirea culturii noi socialiste. „Iskra” leninistă, prima gazetă legală bolșevică, „Novaia Jizn” și publicațiile ulterioare ale partidului s’au ocupat pe larg de problemele literaturii și artei. Gazeta „Zvezda” a început să apară la 16 Decembrie 1910. Sub conducerea lui Lenin și Stalin, ea apăra interesele proletariatului revoluționar, ideile partidului bolșevic. Lenin, care se afla în străinătate, participa activ la conducerea gazetei. După ce a evadat la 29 Februarie 1912 din Vologda, tovarășul Stalin a condus în chip nemijlocit organul central bolșevic.

Tocmai în această perioadă apare în paginile „Zvezdei” (3 Aprilie 1912) un mare articol, „Teatrul de Artă din Moscova”, în care se vorbește „despre marea importanță a teatrului de artă, despre meritele sale revoluționare în domeniul artei teatrale”. Străduindu-se să apere acest teatru admirabil, cu adevărat artistic, unic în lume, „împotriva influenței burgheze reacționare”, „Zvezda” a criticat totodată, în mod categoric, tendințele decadente care s’au manifestat în această perioadă, chiar pe scena Teatrului de Artă din Moscova.

În 1912, după Conferința a VI-a a partidului (Praga) și după formarea de către bolșevici a unui partid marxist independent, a fost creat, pe baza indicațiilor lui Lenin, sub conducerea nemijlocită a lui Stalin, un cotidian de masse, „Pravda”. În ziua apariției primului număr al „Pravdei”, la 22 Aprilie 1912, I. V. Stalin a fost arestat și trimis în regiunea Narim. Dar, la 1 Septembrie, I. V. Stalin fuge din nou din deportare, sosește la Petersburg la 12 Septembrie și redactează „Pravda”, până la arestarea sa din Februarie 1913.

Pentru a da un nou avânt mișcării muncitorești, „Pravda” a strâns rândurile clasei muncitoare în jurul partidului bolșevic, a pus în paginile sale probleme acute ale vieții politice, sociale, economice și culturale.

Demascând esența reacționară a decadenței în teatru, lipsa totală de idei a teatrului burghez și funcțiile polițienești ale „Casei populare” întreținute de Stat — „cu distracțiile ei de bălci”, — gazeta bolșevică a desfășurat larg lupta pentru un teatru rus realist, cu idei înaintate, democratice. „Pravda” a ajutat în mod practic Teatrul de Artă din Moscova, pe de o parte sprijinind pe Gorchi în campania lui îndreptată împotriva dramatizării romanelor lui Dostoievski, iar pe de altă parte salutând ideea lui K. S. Stanislavski de a crea „o artă dramatică pentru masele largi populare”, și lecțiile de artă dramatică organizate de regisorul Teatrului de

Artă, L. A. Sullerjițchi cu un grup de muncitori¹⁾, etc. „Pravda“ a acordat o mare atenție caravelor teatrale de sub conducerea lui P. P. Gaideburov, teatrul accesibil tuturor, și care, prin punerea în scenă a operelor clasice ale literaturii ruse și străine, tindea să apropie teatrul de proletariat și să-l elibereze de rolul umilitor de loc de odihnă și distracție pentru păturile burgheze ale „societății instruite“²⁾.

În anul 1913, „Pravda“ a proclamat lozincă: „Este nevoie să se creeze un teatru muncitoresc propriu“³⁾. Gazeta bolșevică a demascat diferitele teatre care pretindeau că sunt „muncitorești“ și în același timp erau în contradicție categorică cu principiile generale ale mișcării muncitorești. Pentru a combate orice fel de încercări de artă pseudopopulară, „Pravda“ propaga în rândurile muncitorilor și țăranilor o mișcare teatrală largă de masă, arătând că: „Pe arena vieții sociale a apărut o nouă clasă socială, democrată — muncitorimea. Această clasă nu pierde nici o clipă pentru a desfășura o activitate menită a-i întări conștiința de clasă, în sânul ei producându-se un imens proces de creație. Ea reconsideră vechile valori, alege pe acelea care îi servesc și crează altele noi, care-i lipsesc“⁴⁾. Cu încredere neclintită vorbește „Pravda“ despre nașterea teatrului nou al proletariatului, care „crează repertoriul corespunzător idealurilor și tendințelor sale de libertate și frumusețe adevărată“.

„Pravda anului 1912 a fost piatra de temelie a victoriei bolșevismului în 1917“⁵⁾ — a scris I. V. Stalin în ziua aniversării a zece ani dela apariția organului central al partidului nostru.

Au constituit o piatră de temelie pentru crearea teatrului nou sovietic, în special articolele „Pravdei“ leninist-staliniste dinaintea de Octombrie, în legătură cu problemele de cultură și artă.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a creat condițiile pentru dezvoltarea largă a noii culturi sovietice. Teatrul sovietic a devenit și el o forță efectivă a construcției socialiste. Educația marxist-leninistă a omului nou sovietic se realizează prin teatrul nostru ca și prin alte mijloace ale activității ideologice sovietice. Dar se realizează prin mijloace specifice artei teatrale, deosebite de celelalte mijloace. Iată de ce intervențiile tovarășului Stalin cu privire la problemele teatrului, precum și documentele de partid asupra chestiunilor teatrale sunt nu numai luări de poziții politice, legate inseparabil de întreaga politică a partidului bolșevic și a guvernului sovietic, ci și luări de poziții estetice care formează baza teoriei teatrale sovietice. Aceasta este aplicarea esteticii socialiste la practica teatrală vie, aceasta este estetica teatrală sovietică în acțiune. Este de nesdruncinat unitatea funcțiilor politice de stat și estetice ale dramaturgiei și teatrului nostru.

2

Rolul de conducător și îndrumător al tovarășului Stalin în dezvoltarea culturii sovietice este deosebit de mare. Tovarășul Stalin arată că problemele culturii sunt probleme importante de stat, iar sarcinile dezvoltării culturale sunt legate inseparabil de sarcinile dezvoltării generale a țării noastre.

Învățătura tovarășului Stalin despre cele două faze principale ale dezvoltării statului sovietic permite stabilirea celei mai importante trăsături ale culturii sovietice.

1) „Pravda“, înainte de Octombrie despre artă și literatură. Gospolitizdat, 1937 p. 247.

2) Idem, p. 76.

3) Ibidem, p. 259.

4) Ibidem, p. 26.

5) I. Stalin, Opere, vol. V p. 128, Editura P.M.R.

În istoricul raport la Congresul al XVIII-lea al partidului comunist (bolșevic), tovarășul Stalin a definit clar fiecare din aceste două faze :

„Prima fază a fost perioada dela Revoluția din Octombrie până la lichidarea claselor exploatoare“.

Și, mai departe : **„A doua fază a fost perioada dela lichidarea elementelor capitaliste dela orașe și sate până la victoria deplină a sistemului economic socialist și adoptarea noii Constituții⁶⁾“.**

În ambele faze, munca economic-organizatorică și cultural-educativă a apărut, pentru prima oară în istorie, ca o importantă chestiune de stat, o funcție nouă a statului, — deși această funcție a statului a dobândit o dezvoltare diferită în împrejurări externe și interne diferite, în lumina unor sarcini politice diferite.

Vorbind despre prima fază a vieții statului nostru, tovarășul Stalin a arătat că : **„Sarcina principală a acestei perioade a constat în înăbușirea împotrivirii claselor răsturnate, în organizarea apărării țării împotriva agresiunii intervenționiștilor, în restabilirea industriei și agriculturii, în pregătirea condițiilor pentru lichidarea elementelor capitaliste“⁷⁾**. În legătură cu aceasta, funcțiunile principale ale statului, după caracterizarea tovarășului Stalin, au fost până atunci, mai întâi, înăbușirea împotrivirii claselor răsturnate înăuntrul țării și, în al doilea rând, apărarea țării împotriva agresiunii din afară.

„Aci a fost și o a treia funcțiune : munca economic-organizatorică și cultural-educativă a organelor statului nostru, muncă al cărei scop a fost să desvolte înceturile economiei noi, socialiste, și să reeduce pe oameni în spiritul socialismului. Însă această nouă funcțiune n'a luat, în perioada aceasta, o dezvoltare serioasă“⁸⁾.

Aceasta a fost viața statului sovietic în prima perioadă a dezvoltării sale. În ceea ce privește perioada a doua a existenței sale, această funcțiune, cu desăvârșire nouă, s'a dezvoltat deplin : **„Astăzi, principala sarcină a statului nostru înăuntrul țării este de a duce o muncă pașnică economic-organizatorică și cultural-educativă“⁹⁾**.

În acest fel, tovarășul Stalin leagă nemijlocit problema culturii de problema educării comuniste a maselor. El consideră munca cultural-educativă drept una dintre cele mai importante funcții ale statului și o înfățișează, din punct de vedere istoric, în legătură generală cu fazele principale ale dezvoltării statului nostru. O astfel de funcțiune — a remarcat el — nu a existat înainte la nici un stat în afară de statul socialist. Dar și la noi această funcțiune a avut o dezvoltare deosebită, în diferitele etape ale vieții noastre.

Aceste indicații fundamentale ale tovarășului Stalin dau posibilitatea de a înțelege cât de importantă este cultura noastră pentru stat și popor, imensul ei rol educativ, misiunea ei de propagator al politicii partidului bolșevic și a statului sovietic. În acelaș timp, după cum rezultă din context, funcția cultural-educativă care reprezintă o funcție complet deosebită și independentă, nu poate fi ruptă de celelalte funcții ale statului nostru.

Aci, tovarășul Stalin se sprijină pe bazelle teoriei marxist-leniniste asupra culturii proletare.

În articolul „Organizația de partid și literatura de partid“, promovând mărețul principiu al partinității literaturii și artei, Lenin a scris : **„Chestiunea literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale proletare...“¹⁰⁾**.

Marele merit al tovarășului Stalin constă în faptul că, în noile condiții isto-

⁶⁾ I. V. Stalin, **Problemele leninismului**, ed. II-a, Editura P.M.R., p. 953.

⁷⁾ Idem, p. 952.

⁸⁾ Ibidem, p. 953.

⁹⁾ Ibidem, p. 954.

¹⁰⁾ V. I. Lenin, **Despre Literatură**, Editura P.M.R., p. 7.

rice, în condițiile revoluției proletare victorioase, el a dezvoltat în mod creator principiul leninist al partinității literaturii și artei, a definit munca cultural-educativă în societatea socialistă fără clase, ca una dintre cele mai importante activități ale statului sovietic și a realizat în practică, în mod planificat, această activitate.

Iată de ce partidul bolșevic și statul sovietic au acordat și acordă permanent atât de multă atenție problemei dezvoltării culturii noastre. Tocmai de aceea conducătorul partidului nostru și șeful guvernului nostru este atât de preocupat personal de această problemă.

A vorbi despre rolul tovarășului Stalin în dezvoltarea și înflorirea artei sovietice — în deosebi a artei teatrale — aceasta înseamnă a vorbi despre rolul partidului și statului în conducerea artei, aceasta înseamnă a vorbi despre importanța hotărârilor istorice ale partidului și guvernului pentru dezvoltarea culturii sovietice.

Este suficient să amintim importante documente de partid și de guvern consacrate teatrului sovietic, pentru a ne convinge cât de consecvent și ferm realizează statul sovietic funcția sa cultural-educativă, pe care I. V. Stalin a caracterizat-o cu claritate. Pretutindeni, partidul și guvernul au afirmat marea misiune de stat a culturii sovietice, legătura ei inseparabilă cu baza vitală a orânduirii sovietice, politica de stat.

Astfel, în deosebi, Hotărârea C.C. al P.C. (b) „Despre repertoriul teatrelor de dramă și măsurile pentru îmbunătățirea lui”, dată la 26 August 1946, stabilește legătura directă între interesele dezvoltării ideologice și artistice ale dramaturgiei și artei teatrale și interesele statului și poporului. Teatrul sovietic — se spune în această Hotărâre — „...poate îndeplini rolul său important în domeniul educării oamenilor muncii numai în cazul când el va propaga activ politica statului sovietic, care este baza vitală a orânduirii sovietice“.

Din primele zile de existență a statului sovietic, munca cultural-educativă s'a dus în jurul funcțiunilor lui principale, fundamentate ideologic și aplicate de Lenin și Stalin. Prin aceasta se definea în chip principal atitudinea tovarășului Stalin față de teatru, ca față de o verigă a lanțului general al activității cultural-educative a statului.

Iată de ce tovarășul Stalin a atins deseori problema teatrului în lucrările consacrate unei sarcini politice de stat sau alteia. Tovarășul Stalin vorbește despre teatru în „Marxismul și problema națională” (1913). În primii ani ai Marii Revoluții din Octombrie, tovarășul Stalin vorbește despre teatru în lucrările „Politica puterii sovietice în problema națională din Rusia” (1920), „Despre sarcinile imediate ale partidului în problema națională — Teze pentru Congresul al X-lea al P. C. (b) din Rusia, aprobate de C. C. al Partidului” (1921). În anul 1929, I. V. Stalin vorbește din nou despre teatru în lucrarea „Problema națională și leninismul“.

Pe de altă parte, o deosebită importanță generală metodologică au lucrările lui I. V. Stalin legate nemijlocit de problemele literaturii și artei. În volumele operelor tovarășului Stalin sunt publicate, odată cu marile lucrări teoretice și cuvântările politice, scrisorile lui către Demian Bednâi (1924 și 1930), Răspuns lui Bill Belofercovschi (1929), Scrisoarea către tovarășul Felix Cohn (1929), Scrisoare către A. M. Gorchi (1930), Scrisoare către tovarășul Bezâmenschi (1930).

Un rol însemnat în existența teatrului sovietic l-au avut istoricele convorbiri ale tovarășului Stalin cu oamenii de artă și litere. Aci a dat tovarășul Stalin definiția genială a metodei artei noastre ca metodă a realismului socialist, aci a caracterizat el scriitorii sovietici (inclusiv dramaturgii), ca „ingineri ai sufletelor omenesci”. Aci a dat I. V. Stalin maeștrilor sovietici ai culturii o serie de prețioase indicații generale, teoretice și concret practice, care definesc conținutul ideologic al unora din cele mai bune opere ale artei noastre, căile dezvoltării formelor lor artistice, mijloacele lor de exprimare.

Lucrările geniale ale lui Lenin și Stalin stau la baza întregii activități a partidului bolșevic și statului sovietic și formează fundamentul ei teoretic solid.

Hotărârile partidului și guvernului, articolele publicate de presa centrală de partid în toate momentele principale ale construcției statului nostru, au contribuit în mod practic la traducerea în viață a mărețelor idei leninist-staliniste. Aceasta se referă, în aceeași măsură, atât la hotărârile istorice ale C.C. al P.C. (b) cât și la articolele publicate de „Pravda“ asupra problemelor ideologice, asupra problemelor dramaturgiei și teatrului, în special. A studia problema rolului conducător al tovarășului Stalin în dezvoltarea culturii teatrale sovietice, înseamnă a studia politica înțeleaptă a partidului bolșevic și a puterii sovietice în domeniul construcției culturale în general.

3

Artistul poate reflecta deplin adevărul vieții numai dacă cunoaște legile dezvoltării ei. Numai având o concepție marxist-leninistă despre lume, artistul poate înțelege bazele metodei realismului socialist, poate crea opere adânc veridice, cu adevărat artistice.

Lucrările filosofice ale tovarășului I. V. Stalin „Anarhism sau socialism?“, „Despre materialismul dialectic și istoric“, „Marxismul și problemele lingvisticii“, au o importanță fundamentală pentru întreaga viață socială.

Cu o claritate neîntrecută, I. V. Stalin a rezolvat problema bazei și a suprastructurii, din care fac parte toate aspectele activității ideologice, toate artele și arta teatrală îndeosebi.

„Orice bază are suprastructura ei corespunzătoare — ne învață I. V. Stalin. Baza orânduirii feudale are suprastructura ei, concepțiile ei politice, juridice și altele, precum și instituțiile care le corespund; baza capitalistă are suprastructura ei, cea socialistă pe a ei. Dacă se modifică și se lichidează baza, după ea se modifică și se lichidează suprastructura ei; dacă ia ființă o bază nouă, în urma ei se naște o suprastructură corespunzătoare acesteia.“¹¹⁾

Geniala lucrare a tovarășului Stalin „Marxismul și problemele lingvisticii“ ne învață să introducem marxismul în toate domeniile ideologiei noastre sovietice, ne învață să aplicăm marxismul, în mod creator. Ea ne ajută să cercetăm și căile dezvoltării teatrului sovietic, pe baza aplicării metodologiei marxism-leninismului. Învățătura lui I. V. Stalin despre bază și suprastructură ne dă posibilitatea metodică de a cunoaște cauzele deosebirii principiale dintre teatrul sovietic contemporan și teatrul dinainte de revoluție, dintre teatrul socialist sovietic și teatrul burgez capitalist. Ea ne explică, cu mai multă adâncime, de ce tot ce a fost legat de istoria mișcării progresiste își păstrează întreaga valabilitate, de ce se păstrează moștenirea noastră clasică și se continuă îndeosebi tradițiile revoluționare și democratice, etc. Totodată, învățătura lui I. V. Stalin despre bază și suprastructură ne ajută să înțelegem de ce, odată cu victoria sistemului economic socialist, s'au produs schimbări fundamentale și în activitatea teatrală sovietică.

I. V. Stalin arată că: „Suprastructura este generată de bază, dar aceasta nu înseamnă nicidecum că suprastructura nu face decât să reflecte baza, că ea este pasivă, neutră, că are o atitudine indiferentă față de soarta bazei sale, față de soarta claselor, față de caracterul orânduirii. Dimpotrivă, odată apărută, ea devine o forță activă din cele mai mari, ajută activ bazei sale să capete formă și să se consolideze, ia toate măsurile pentru a ajuta noii orânduirii să nimicească și să lichideze vechea bază și vechile clase.

¹¹⁾ I. V. Stalin, *Cu privire la marxism în lingvistică*, Editura P.M.R., p. 12—13.

Altfel nici nu se poate. Baza tocmai deaceia își și creează suprastructura, pentru ca să fie slujită de suprastructură, pentru ca ea să fie ajutată activ să capete formă și să se consolideze, pentruca suprastructura să lupte activ ca baza veche care și-a trăit traiul și vechea sa suprastructură să fie lichidate¹²⁾.

Justețea învățaturii lui I. V. Stalin privitoare la funcțiunile active ale suprastructurii, este confirmată de întreaga istorie a teatrului sovietic și de politica partidului în domeniul teatrului.

Funcțiunile teatrului s'au schimbat brusc după victoria Marii Revoluții din Octombrie. În 9 (22) Noembrie 1917 a fost publicat decretul potrivit căruia teatrele au trecut sub conducerea Comisiei de Stat pentru învățământ, transformată curând în Comisariatul poporului pentru învățământ. Dacă din punct de vedere administrativ teatrele de stat depindeau înainte de ministerul palatului imperial, având (ca și grajdurile curții imperiale) rolul de a distra și înveseli curtenii, dacă teatrele particulare erau sub supravegherea generală polițienească conform „Statutului pentru prevenirea și curmarea crimelor“, acum s'a stabilit în mod oficial că teatrele aparțin instituțiilor de stat culturale de învățământ, recunoscându-li-se rolul popular educativ. Aceasta a fost o schimbare radicală în situația teatrului rus dealungul îndelungatei sale istorii.

De atunci, documentele de partid și articolele din presa de partid asupra chestiunilor teatrale, decretule, legile și deciziile puterii sovietice referitoare la teatru accentuează în mod constant importanța de stat popular-educativă a teatrului nostru.

În ce direcție trebuia să fie îndrumată educarea prin teatru a masei largi de oameni ai muncii? Despre aceasta vorbește în mod clar rezoluția „Despre propaganda politică și munca culturală la țară“ adoptată la Congresul al VIII-lea al partidului în anul 1919: „Instrucțiunea generală școlară și extrașcolară (care cuprinde instrucțiunea artistică: teatre, concerte, cinematografe, expoziții, tablouri, ș. a.)... trebuie să fie strâns legată de propaganda comunistă. Nu există formă de știință și artă care să nu fie legate de mărețele idei ale comunismului...“¹³⁾.

În 1923, Congresul partidului a arătat: „Este necesar să punem în mod practic chestiunea folosirii teatrului pentru propaganda sistematică de masă a ideii luptei pentru comunism.“¹⁴⁾

Despre această legătură indisolubilă a teatrului sovietic cu lupta pentru comunism, s'a vorbit în rezoluțiile consfătuirilor de partid asupra problemei teatrului, care au avut loc la Secția de Agitație și Propagandă a C. C. al P. C. (b) în anul 1927: „În condițiile dictaturii proletariatului, care realizează construirea socialismului... teatrul trebuie să îndeplinească prin mijloacele sale speciale rolul unuia din cele mai importante părghii pentru sprijinirea construirii socialismului.“

Misiunea teatrului este de a educa oamenii sovietici în spiritul comunismului. Această teză trece ca un fir roșu prin documentele de partid și de guvern. Ea răsună cu o forță nouă în hotărîrea C.C. al P.C. (b) din 26 August 1946 „Despre repertoriul teatrelor de dramă și măsurile pentru îmbunătățirea lui“. Adresându-se oamenilor de teatru sovietici, partidul îi îndeamnă: „Dramaturgii și teatrele trebuie să reflecte în piese și spectacole viața societății sovietice în mișcarea ei neîncetată înainte, să militeze prin toate mijloacele pentru dezvoltarea necontenită a celor mai bune laturi ale caracterului omului sovietic, caracter care s'a evidențiat cu o forță deosebită în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Dramaturgii și regisorii noștri sunt chemați să participe activ la opera de educare a oamenilor sovietici, să răspundă

¹²⁾ I. V. Stalin, Idem, p. 15—16.

¹³⁾ „P. C. (b) în Rezoluțiile și Hotărîrile conferințelor și plenarelor C. C.“ P. I-a Gospolitizdat, 1940 p. 310.

¹⁴⁾ Idem, p. 512.

nevoilor lor culturale superioare, să formeze un tineret sovietic vîoi și plin de bucuria vieții, devotat patriei și încrezător în victoria cauzei noastre, care să nu se teamă de obstacole, capabil să învingă orice fel de greutate. Totodată, teatrul sovietic este chemat să arate că aceste calități nu sunt ale unor oameni izolați, aleși, ale unor eroi, ci ale numeroaselor milioane de oameni sovietici“.

Funcția activă a suprastructurii s'a exprimat cu o forță deosebită în lupta partidului bolșevic împotriva influențelor ideologice străine asupra teatrului sovietic.

Afirmarea orânduirii economice socialiste ca bază a societății socialiste s'a realizat în condițiile rezistenței din partea bazei care și-a trăit traiul și a vechii sale suprastructuri. În cursul construirii socialismului nu a fost nici o problemă care să nu fi fost obiectul luptei celei mai ascuțite a partidului lui Lenin și Stalin împotriva dușmanilor săi. O luptă cruntă de clasă s'a dus și în domeniul teatrului. Teatrul sovietic nu ar fi putut îndeplini marea sa misiune, fără înfrângerea deplină a influențelor dușmane. Din primii ani ai Revoluției, partidul lui Lenin și Stalin duce o luptă neîncetată împotriva oricărei manifestări a ideologiei burghize în domeniul teatrului.

Cunoscuta scrisoare a C.C. al P.C (b) despre proletcultiști, publicată în anul 1920 în paginile „Pravdei“, demască esența mic-burgheză a proletcultiștilor care au falsificat principiile leninist-staliniste în domeniul construcției culturale. Hotărîrea C.C. al P.C. (b) „Despre restructurarea organizațiilor literare-artistice“ datează din anul 1932. Lichidând R.A.P.P.-ul,¹⁵⁾ ca un obstacol în calea dezvoltării viitoare a culturii socialiste, această hotărîre a pus capăt practicei teatrale vulgare sociologice a rappoviștilor, îndreptată împotriva marilor teatre sovietice, în frunte cu MHAT și Teatrul Mic.

Vorbind despre N. I. Marr în lucrarea sa „Marxismul și problemele lingvisticii“, tovarășul Stalin l-a comparat cu proletcultiștii și cu cei dela RAPP. Cum a arătat tovarășul Stalin, „N. I. Marr a vrut într'adevăr să fie și s'a străduit să fie marxist, dar nu a reușit să devie marxist. El a fost doar un simplificator și vulgarizator al marxismului, în genul celor dela „Proletcult“ sau R.A.P.P.“¹⁶⁾

Această observație a tovarășului Stalin caracterizează cu o extremă exactitate și esența vicioasă a activității proletcultiștilor și rappoviștilor pe frontul teatral. Și aci au intervenit simplificatorii și vulgarizatorii marxismului, încercând să abată teatrul sovietic dela calea principală trasată de Lenin și Stalin.

În 1936, „Pravda“ intervine cu articolele „Haos în loc de muzică“ și „Falsul balet“ cu privire la lucrările lui Șostacovici: opera „Lady Macbeth din districtul Minse“ și baletul „Pârâiașul luminos“. Cu o deosebită ascuțime principală, organul central al partidului nostru a desvăluit viciul formalismului și al naturalismului din arta teatrului muzical. Tot în anul 1936, Comitetul pentru Artă de pe lângă Consiliul Comisarilor poporului al URSS a scos din repertoriu spectacolul Teatrului de Cameră „Uriașii“, pentru că a falsificat trecutul poporului. În 1938, a lichidat teatrul lui Meyerhold ca un teatru antipopular, rupt de realitatea sovietică, ostil acestei realități. Această luptă împotriva rămășițelor burghize din arta sovietică, împotriva oricărei și tuturor influențelor străine asupra ei, nu a slăbit. Sub conducerea partidului bolșevic, oamenii de teatru sovietici se afirmă tot mai încrezători în principiile căi de slujire a poporului, patriei și statului.

Hotărîrile istorice ale C.C. al P.C. (b) „Despre revistele „Zvezda“ și „Lenin-grad“, „Despre repertoriul teatrelor de dramă și măsurile pentru îmbunătățirea lui“, „Despre filmul „Viața cea mare“ (seria II), „Despre opera „Marea Prietenie“ de Muradelli, dezaprobă în mod hotărît și demască recidivele de formalism și lipsă de

¹⁵⁾ Asociația rusă a scriitorilor proletari.

¹⁶⁾ I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., p. 69—70.

idei din arta sovietică și proclamă un program clar și încheșat de luptă pentru îmbogățirea culturii spirituale în țara noastră. „Pravda“ a dat în 1949, prin articolul său „Despre grupul antipatriotic al criticilor teatrali“, o lovitură nimicitoare cosmopolitismului în arta sovietică. Criticilor cosmopoliți le este străin sentimentul de mândrie națională pentru cultura socialistă și pentru creatorul ei — poporul sovietic. Infrângerea grupului de critici cosmopoliți a contribuit la dezvoltarea viitoare a artei sovietice. Articolul „Pravdei“ din 28 Octombrie 1951, „Impotriva recidivelor concepțiilor antipatriotice în critica literară“, a avut o imensă importanță pentru demascarea concepțiilor antipatriotice.

Lucrarea genială a tovarășului Stalin „Marxismul și problemele lingvisticii“ constituie o puternică armă metodologică pentru lupta împotriva curentelor străine în arta noastră teatrală, în lupta pentru o ideologie și o măiestrie artistică superioară în dramaturgie și teatru.

Printr-o serie de exemple strălucite, tovarășul Stalin arată funcțiunea bogată a cuvântului de a exprima idei, gânduri.

Arătând legătura inseparabilă dintre cugetare și limbă, I. V. Stalin scrie : „Fiind nemijlocit legată de gândire, limba înregistrează și fixează în cuvinte și în combinații de cuvinte, în propoziții, rezultatele activității gândirii, succesele omului în munca lui de cunoaștere și face posibil, în acest fel, schimbul de idei în societatea omenească.“¹⁷⁾

Și mai departe, tovarășul Stalin dezvoltă multilateral această teză. El arată îndeosebi că : „Gânduri nude, libere de materialul limbii, libere de „materia naturală“ a limbii nu există.“¹⁸⁾

Geniala lucrare a tovarășului Stalin ajută pe oamenii noștri de teatru să ajungă la concluzia indiscutabilă a rolului conducător și determinant al cuvântului, al literaturii dramatice, ca bază bogată de idei a spectacolului. Lucrarea tovarășului Stalin îndeamnă pe dramaturgii sovietici la lupta pentru o înaltă calitate a expresivității limbii, îi îndeamnă să-și sporească exigențele față de munca privitoare la caracteristicile de vorbire ale personajilor, față de dialog și în genere față de întreaga țesătură verbală a operelor lor. Lucrarea tovarășului Stalin obligă și pe oamenii noștri din cinematografie, actori și regisori, să tragă concluzii practice privitoare la necesitatea de a concentra atenția creatoare asupra redării cuvântului vorbit, asupra pătrunderii adânci a sensului pe care acesta îl are.

Nu există limbă fără idei. Nu există idei fără limbă. Totuși, întreaga practică a regisoriilor formalști din teatrul dramatic a fost îndreptată tocmai spre anularea cuvântului vorbit. Proclamând încă înaintea revoluției „noul lor teatru“, formalștii au declarat „cuvântul în acest teatru va trece ușor la strigătul melodios, la tăcerea melodosă (!?)“. Creatorul „Teatrului de cameră“ — „un teatru cu adevărat burghez“, cum l-a caracterizat I. V. Stalin — (vol. 11, p. 362), regisorul A. I. Tairov scria : „Pantomima este o reprezentare de o atare proporție, de o atare capacitate revelatoare a conținutului sufletesc în care cuvântul pierе și în locul lui se naște o adevărată acțiune scenică... Acțiunea scenică în forma ei inițială este o formă saturată de o emoție creatoare încordată care se cere exprimată printr'un gest corespunzător... Numai gestul emotiv este în stare să exprime arta teatrală autentică.“

În lumina tezei tovarășului Stalin, expusă în lucrarea „Marxismul și problemele lingvisticii“, rezultă cu deosebită evidență viciul viclesugurilor formalștilor, care tind la sărăcirea de conținut ideologic a teatrului, la scoaterea sensului din arta teatrală. Tovarășul Stalin arată că : „...importanța așa numitei limbi a gesturilor — dată fiind extrema ei sărăcie și limitare — este infimă. La drept vorbind, aceasta nu este limbă, și nici măcar un surogat de limbă, care să poată înlocui într'un

¹⁷⁾ Idem, p. 48.

¹⁸⁾ Ibidem, p. 85.

fel sau altul limba sonoră, ci un mijloc auxiliar, cu mijloace extrem de restrânse, de care se folosește câteodată omul pentru a sublinia în vorbire un moment sau altul. Limba gesturilor deasemenea nu se poate compara cu limba sonoră, așa cum nu se poate compara un hârleț primitiv de lemn cu un tractor modern pe șenile, prevăzut cu plug cu cincă brăzdare și cu semănătoare de tractor.“¹⁹⁾

Regisorii formalști au încercat în numele unei așa zise „concepții teatrale“ superioare, să înlocuiască cuvântul viu prin pantomimă și gest. În fond, prin toate încercările lor ulterioare de a opune teatrul — dramaturgiei, spectacolul — piesei, figura scenică — rolului, ei tindeau să lipsească acțiunea teatrală de conținut de idei, să dea o „lovitură“ celor mai bune opere ale clasicilor ruși, să se abată dela rolul dominant al dramaturgiei sovietice în teatru, săucidă cuvântul viu și răsunător pe scenă, pentru a ucide în acelaș timp ideea vie, creatoare, ideea politică, tema publicistică — toate acestea cu scopul de a lipsi arta teatrului de orice sens și a o îneca în haosul „teatralității pure“.

Astfel a ieșit la iveală, în întregime, sensul adânc vicios al „inovațiilor“ formaliste în domeniul artei teatrale.

Lucrările tovarășului Stalin privitoare la lingvistică fac parte dintre acele eminente lucrări teoretice ale marxism-leninismului care înarmează știința și arta sovietică în lupta împotriva influențelor dușmănoase, lucrări care cuprind bazele solide pentru construirea programului de dezvoltare a ideologiei comuniste și, îndeosebi, a uneia din formele acestei ideologii — arta noastră teatrală.

Fără îndoială că acei care lucrează în dramaturgie și în teatrul sovietic, vor putea să ridice arta teatrală sovietică pe o treaptă nouă, superioară, adâncind lucrările lui I. V. Stalin „Marxismul și problemele lingvisticii“, trăgând din ea toate concluziile necesare.

4

În lucrarea sa „Marxismul și problemele lingvisticii“, respingând concepția greșită a unor lingviști despre caracterul de clasă al limbii, Stalin scrie: „Burghezia și partidul ei naționalist conduc într'adevăr cultura burgheză, după cum proletariatul și partidul său internaționalist conduc cultura proletară. Dar ce caută aici „caracterul de clasă“ al limbii? Oare acești tovarăși nu știu că limba națională este o formă a culturii naționale, că limba națională poate servi atât cultura burgheză cât și cea socialistă? Se poate oare ca tovarășii noștri să nu cunoască vestita formulă a marxiștilor, că actuala cultură rusă, ucrainiană, bielorusă și celelalte sunt socialiste în conținut și naționale în formă, adică în ce privește limba?“²⁰⁾

Bazele învățăturii leninist-staliniste despre cultură au fost puse încă înainte de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. După cum spune „Cursul Scurt de Istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice“, la începutul primului război mondial, „Numai bolșevicii aveau un program marxist în chestiunea națională, program ce fusese expus în articolul tovarășului Stalin „Marxismul și problema națională“, precum și în articolele lui Lenin „Despre dreptul națiunilor la autodeterminare“ și „Note critice cu privire la chestiunea națională.“²¹⁾

Lucrarea lui I. V. Stalin „Marxismul și problema națională“, mult prețuită de V. I. Lenin, a intrat între operele clasice ale leninismului.

„Lucrarea lui Stalin „Marxismul și problema națională“ a fost înainte de război cea mai însemnată manifestare a bolșevismului în problema națională, pe

¹⁹⁾ Ibidem, p. 101—102.

²⁰⁾ Ibidem, p. 45—46.

²¹⁾ Istoria P. C. (b) al U.R.S.S., Curs Scurt, Editura P.M.R., p. 219, Ed. III-a.

arena internațională. Ea a reprezentat teoria și declarația-program a bolșevismului în problema națională²²⁾.

Unul din punctele acestei declarații a fost problema teatrului.

I. V. Stalin a scos în evidență „desvoltarea teatrelor populare“, „desvoltarea presei și teatrului“ între hotarele Rusiei, la diferitele naționalități, după 1905. Dar I. V. Stalin a subliniat în acelaș timp caracterul naționalist al unora din aceste teatre, determinat de particularitățile împrejurărilor istorice. I. V. Stalin a scris :

„Perioada de contrarevoluție din Rusia a adus cu sine nu numai „tunete și fulgere“, ci și desamăgire în rândurile mișcării, neîncredere în forțele comune. Oamenii crezuseră într'un „viitor luminos“ și luptaseră laolaltă, indiferent de naționalitate : problemele comune înainte de toate ! In sulete s'a strecurat îndoiala și oamenii au început să se împrăștie pe la căminele lor naționale : fiecare să se bizuie numai pe sine însuși ! „Problema națională“ înainte de toate !

În acelaș timp, în țară avea loc o serioasă prefacere a vieții economice. Anul 1905 nu trecuse în zadar : rămășițele orânduirii iobage la sate primiseră încă o lovitură. Un șir de recolte bune după anii de foamete și avântul industrial care veni după aceea, împinseră înainte capitalismul. Diferențierea la sate și creșterea orașelor, desvoltarea comerțului și a căilor de comunicații făcură un mare pas înainte. Faptul acesta este mai ales adevărat pentru regiunile dela periferia țării. Aceasta însă n'a putut să nu grăbească procesul consolidării economice a naționalităților din Rusia. Ele trebuiau să se pună în mișcare...

Tot în direcția trezirii naționalităților a influențat și „regimul constituțional“ care fusese instaurat în această vreme. Înmulțirea ziarelor și desvoltarea literaturii în general, o oarecare libertate a presei și a instituțiilor culturale, desvoltarea teatrelor populare, etc. — toate acestea, fără îndoială, au contribuit la întărirea „sentimentului național“²³⁾

Și, mai departe : „Capitalismul, năvălind în viața liniștită a naționalităților împinse pe planul al doilea, le răscolește și le pune în mișcare. Desvoltarea presei și a teatrului, activitatea Reichsratului (în Austria) și a Dumei (în Rusia) au contribuit la întărirea „sentimentului național“. Intelectualitatea care lua ființă, se pătrunde de „ideea națională“ și acționează în aceeași direcție...“²⁴⁾.

I. V. Stalin, încă din tinerețe, năzuia în mod practic spre desvoltarea unui teatru adevărat democratic, național.

„Tovarășul Soso ne-a atras prin toate mijloacele în munca revoluționară. Din inițiativa lui, noi am început să organizăm spectacole muncitorești pe o mică scenă a muncitorilor dela căile ferate. Am jucat piesele „Sibireli“, „Kartveli deda“. Poliția a privit aceasta ca o acțiune inofensivă, dar încasările mergeau în ajutorul muncitorilor arestați“ — își amintește Vera Londjaria.²⁵⁾

Astfel, încă înaintea Marii Revoluții Socialiste, problemele teatrului au atras atenția lui I. V. Stalin în legătură indisolubilă cu întreaga lui activitate revoluționară, ca probleme de importanță social-politică. Astfel, în primele declarații ale tovarășului Stalin despre teatru, se accentuează clar rolul politic al teatrului.

Cultura nouă, sovietică, s'a format dela început ca o cultură multi-națională. Teza fundamentală a politicii partidului și puterii sovietice în chestiunea națională a fost formulată de V. I. Lenin în anul 1919 în „Proiectul de program al P.C. (b)“. O prelucrare specială a acestei probleme este făcută în lucrările lui I. V. Stalin despre problema națională.

22) I. V. Stalin, *Scurtă Biografie*, Editura P.M.R., p. 45.

23) I. V. Stalin, *Opere*, Editura P.M.R., vol. II, p. 305—306.

24) *Ibidem*, p. 320.

25) *Povestiri ale bătrânilor muncitori din Caucaz despre Marele Stalin*, Ed. II-a, Editura „Tânăra Gardă“ 1937, p. 47.

În articolul „Politica puterii sovietice în problema națională“ (1920), tovarășul Stalin a scris: „**Țarismul prigonea, iar uneori pur și simplu desființa școlile, teatrele și instituțiile culturale locale pentru a ține masele în întuneric.**“²⁶⁾. Pentru a desființa urmele moștenirii grele, pentru a lichida întunericul în care era ținut poporul, pentru a apropia spiritualicește centrul și periferiile Rusiei, tovarășul Stalin a arătat necesitatea de a încuraja „...școala națională locală, teatrul național, instituțiile culturale naționale, trebuie ridicat nivelul cultural al maselor populare din aceste regiuni, căci e de prisos să mai dovedim că ignoranța și întunericul sunt dușmanul cel mai primejdios al puterii Sovietice.“²⁷⁾.

În tezele „Despre sarcinile partidului în problema națională“ (1921), I. V. Stalin sublinia: „Astăzi, după ce moșierimea și burghezia au fost răsturnate, iar masele populare au proclamat Puterea Sovietică și în aceste țări, sarcina partidului este de a ajuta masele muncitoare ale popoarelor nevelicoruse să ajungă din urmă Rusia centrală... și, în deosebi, îi ajută „...să desvolte în țara lor presa, școala, teatrul, cluburile și în general instituțiile culturale în limba maternă“²⁸⁾.

Astfel s'au întărit bazele teatrului sovietic, baze care îl deosebesc în mod radical de teatrul dinaintea Revoluției.

Teatrul sovietic a început să se desvolte de îndată ca un teatru multinațional. În 1929, în lucrarea „Problema națională și leninismul“, I. V. Stalin făcând un anumit bilanț al politicii naționale a partidului, arăta că desființarea jugului național a dus la renașterea națională a popoarelor din țara noastră, care înainte au fost oprite, la desvoltarea culturilor naționale. Tovarășul Stalin a scris: „**Trebuie să ținem minte că aceste națiuni renăscute nu mai sunt vechile națiuni burgheze conduse de burghezie, ci națiuni noi, socialiste, apărute pe ruinele vechilor națiuni și conduse de partidul internaționalist al maselor muncitoare. În legătură cu aceasta, partidul a considerat necesar să ajute națiunile renăscute din țara noastră să se ridice în picioare, să dea viață culturii lor naționale și s'o desvolte, să creeze școli, teatre, și alte instituții culturale în limba lor maternă.**“²⁹⁾.

Aci a arătat tovarășul I. V. Stalin că, pentru revoluția culturală din țara noastră „...trebuie să creăm o presă, teatre, cinematografe și alte instituții culturale în limbile materne respective“³⁰⁾.

Și dacă în timpul primului război mondial au fost închise din motive șoviniste, multe teatre naționale care își țarau o existență jalnică în condițiile absolutismului țarist, după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, cultura a început să se desvolte tumultuoasă și rodnică, chiar la acele popoare din țara noastră care nu au avut mai înainte o scriere a lor.

În anul 1919, a fost creată pe lângă secția teatrală a Narcomposului o „Comisie a minorităților naționale“, punându-se bazele organizatorice pentru desvoltarea dramaturgiei naționale și a teatrului național. Iar, în anul 1947, se desfășurau în Uniunea Sovietică spectacole în 50 de limbi ale popoarelor înfrățite. Popoare care înainte de Revoluție aveau numai câteva teatre, au obținut o rețea ramificată de teatre. În 1947, funcționau în Armenia 31 teatre, în Bielorusia 13, în Ucraina 115, etc. Au apărut teatre la popoare care înainte nu au avut deloc. În aceeași perioadă au fost 47 teatre în Cazahstan, 18 în Tadjikistan, 12 în Kirghizia, etc.³¹⁾ Astăzi nu există în U.R.S.S. nici o națiune care să nu aibe teatrul ei național.

²⁶⁾ I. V. Stalin, **Opere**, vol. IV, Editura P.M.R. p. 377.

²⁷⁾ Idem, p. 378.

²⁸⁾ I. V. Stalin, **Opere**, vol. V, Editura P.M.R., p. 25

²⁹⁾ I. V. Stalin, **Opere**, vol. XI, Editura P.M.R., p. 387.

³⁰⁾ Idem, p. 389.

³¹⁾ După datele revistei „Teatr“ 1947, No. 11, p. 8.

În anul 1925, I. V. Stalin a dat o formulare genială a existenței culturii sovietice multinaționale. În istorica sa cuvântare „Sarcinile Universității popoarelor din Orient“, tovarășul Stalin a spus : „Sunt oare compatibile făurirea unei culturi naționale, crearea unei rețele de școli și cursuri în limba maternă și formarea de cadre dintre localnici, cu construirea socialismului, cu făurirea unei culturi proletare ? Nu este oare aici o contradicție de neînălțurat ? Desigur că nu ! Noi făurim o cultură proletară. Este perfect adevărat. Dar este tot atât de adevărat că cultura proletară, socialistă prin conținutul ei, capătă la diferite popoare antrenate în construirea socialismului diferite forme și diferite moduri de exprimare, în funcție de deosebirile de limbă, de felul de trai, etc. Proletară în conținut, națională în formă, — iată cultura universală spre care merge socialismul. Cultura proletară nu desființează cultura națională, ci îi dă conținut. Și invers, cultura națională nu desființează cultura proletară, ci îi dă formă.“³²⁾

Această idee a fost dezvoltată de I. V. Stalin în anul 1930, în Raportul politic al C.C. la Congresul al XVI-lea al P.C. (b), când a dat o caracterizare clasică a culturii sovietice : „Ce este cultura națională în condițiile dictaturii proletariatului ? O cultură socialistă în conținut și națională în formă, al cărei scop este să educe masele în spiritul socialismului și al internaționalismului“³³⁾.

Și, după cum am văzut, I. V. Stalin s'a oprit din nou asupra acestei probleme în clasică sa lucrare „Marxismul și problemele lingvisticii“.

Geniala învățătură a lui I. V. Stalin despre cultura sovietică, cultură națională prin formă și socialistă prin conținut, a determinat întreaga dezvoltare a teatrului nostru, unitar prin ideologia sa comunistă, prin partinitatea sa bolșevică, prin patriotismul său sovietic, prin caracterul lui autentic popular, și în același timp pătruns de spiritul internaționalismului proletar. Teatrul rus ajută prin bogata sa experiență artistică celelalte teatre naționale. Și, la rândul lui, repertoriul scenei dramatice ruse se îmbogățește cu piesele cele mai bune ale autorilor altor popoare sovietice, multe asemenea piese figurând alături de cele mai bune lucrări ale dramaturgiei sovietice ruse : piesele dramaturgului ucrainean Alexandr Corneiciuc („Platon Crecet“, „În stepele Ucrainei“, „Crângul de Călini“ și altele), comediile dramaturgului bielorus Condrat Crapiva („Cine râde cel din urmă“, „Cântă ciocârliile“), piesa dramaturgului georgian Șalva Dadiani („Din scânteii“), poemul dramatic al poetului azerbaidjean Samed Vurgun („Răsare soarele“, („Hanlar“), povestirile dramatice ale dramaturgului estonian August Iacobson („Viața în citadelă“, „Lupta fără linie de front“), etc.

Tovarășul Stalin urmărește personal, cu egală atenție, dezvoltarea teatrului rus și dezvoltarea culturii teatrale a celorlalte naționalități.

Începând cu anul 1936, când a avut loc la Moscova prima decadă de artă națională, decada teatrului ucrainean, I. V. Stalin a asistat la toate spectacolele principale ale decadelor naționale — cazahă (1936), georgiană (1937), azerbaidjeană (1938), kirghiză (1939), armeană (1939), etc.

I. V. Stalin a sprijinit în acest fel, personal, organizarea teatrelor naționale prin indicațiile și sfaturile sale. După comunicatele „Tass“, rezultă că după fiecare decadă I. V. Stalin a discutat personal cu participanții ei.

Despre ajutorul dat de tovarășul Stalin teatrului azerbaidjean, vorbește secretarul C.C. al P.C. (b) al Azerbaidjeanului, M. D. Baghirov : „Cea mai bună dovadă a succeselor poporului azerbaidjean în domeniul teatrului, creației muzicale și inițiativei artistice, este decada azerbaidjeană, care s'a desfășurat nu de mult la Moscova, și la care au luat parte 700 oameni care muncesc pe frontul artei. Succesul

³²⁾ I. V. Stalin, Opere, vol. VII, Editura P.M.R., p. 144.

³³⁾ I. V. Stalin, Opere, vol. XII, Editura P.M.R., p. 391.

acestei decade a fost asigurat de atenția excepțională pe care o acordă dezvoltării artei azerbaidjane cel mai bun cunoscător al ei, tovarășul Stalin. Tovarășul Stalin se interesează, în mod constant, de munca teatrelor noastre, el ne-a dat o serie de sfaturi cum să realizăm decada și ne-a ajutat la pregătirea ei. Atenția tovarășului Stalin a însuflețit și însuflețește pe muncitorii noștri pe tărâmul artei, care sunt animați de năzuința de a îmbogăți încă și mai mult cultura azerbaidjeană, națională prin formă și socialistă prin conținut.“³⁴⁾

În convorbirile cu oamenii de artă, I. V. Stalin a arătat necontenit necesitatea pentru artiștii sovietici de a se inspira din izvoarele creației populare naționale. „Din inițiativa personală a tovarășului Stalin — a spus compozitorul A. V. Alexandrov — a luat naștere Ansamblul Armatei Roșii.“ I. V. Stalin a recomandat Ansamblului o serie de cântece populare („Kalinușca“, „Deshamași cail, băieți!“ , ș. a.) și i-a sfătuit „...să introducem pentru cântecele populare, instrumente populare în compoziția grupului coral acompaniator.“³⁵⁾

Regisorul de cinematograf A. Dovjenco redă astfel indicațiile pe care i le-a dat I. V. Stalin în legătură cu munca inițială pentru filmul „Sciors“: „Eu îmi închipui filmul despre Sciors, ca un film despre răscoala poporului ucrainean, despre lupta lui victorioasă împotriva contra-revoluției ucrainiene și a ocupanților germano-polonezi, pentru eliberarea sa socială și națională — a spus tovarășul Stalin. Înfațșând pe Sciors și eroicii săi tovarăși de luptă, filmul trebuie să înfațșeze poporul ucrainean, specificul caracterului său național, umorul lui, minunatele lui cântece și dansuri.“³⁶⁾

Compozitorul Uzeir Gadjibecov redă conversația lui cu I. V. Stalin, care a avut loc cu prilejul recepției la Kremlin a participanților decadei artei azerbaidjane: „Trebuie să mărturisesc că am dorit foarte mult să cunosc părerea tovarășului Stalin despre opera „Ker-Oglu“, pe care o consider una dintre cele mai bune lucrări ale mele și pentru a cărei compunere am consacrat câțiva ani. Dar eram atât de emoționat, că nu îndrăzneam să pun primul întrebarea tovarășului Stalin. Tovarășul Stalin a ghicit parcă dorința mea. Când ne-am așezat la masă, el mi-a spus că are o observație relativ la operă. Afirmația tovarășului Stalin, că i-a plăcut opera „Ker-Oglu“, mi-a umplut inima de bucurie. Tovarășul Stalin a remarcat că meritul operei constă în faptul că a fost scrisă pe baza creației populare și că subiectul ei a fost ales din epopeea populară. I-am răspuns tovarășului Stalin că prin crearea operei „Ker-Oglu“, eu m'am străduit să reflectez în domeniul muzicii linia partidului nostru, am căutat să leg fantezia compozițională de creația populară. Tovarășul Stalin a spus că am procedat just. El a arătat apoi că unii compozitori au o atitudine superficială față de uriașa bogăție artistică a muzicii populare, fiind evident că ei nu înțeleg, că melodiile populare sunt o creație de sute de ani, perioadă în care ele au fost șlefuite, purificate și acum ne-au venit ca o formă desăvârșită, perfectă a artei.

Cuvintele tovarășului Stalin au produs asupra mea o impresie adâncă. Eu le-am primit ca o indicație, ca sfatul conducătorului pentru întreaga mea creație viitoare, ca izvorul forței vieții mele. În cursul convorbirii cu tovarășul Stalin despre opera „Ker-Oglu“, am fost uimit de neobișnuita adâncime și subtilitate a înțelegerii sale pentru toate particularitățile creației dramatice muzicale. Analizând întreaga operă, fiecare act separat, tovarășul Stalin a stăruit asupra finalului celui de al treilea act, spunând că aci va trebui să mai lucrez; finalul operei trebuie să

³⁴⁾ M. D. Baghirov, „Azerbaidjeanul sovietic înaintea alegerilor pentru Sovietul Suprem al Republicii“ — „Pravda“ — 1938, No. 115.

³⁵⁾ A. Alexandrov, „Ansamblul nostru al Armatei Roșii“ — „Zvezda“, 1938 No. 2, p. 110—111.

³⁶⁾ A. Dovjenko, Invățătorul și prietenul artiștilor — „Isvestia“ — 1936 No. 258.

fie majestuos. Ca autor al operei „Ker-Oglu“ pot spune că într'adevăr lipsurile indicate prejudiciau finalului lucrării.“³⁷⁾

Indrumând cu grijă dezvoltarea artei teatrale sovietice multinaționale, susținând realizările ei, I. V. Stalin a luat în acelaș timp atitudine severă față de încercările de falsificare a culturii populare, a istoriei poporului. Conducătorul Ansamblului Armatei Roșii de cântece și jocuri, A. V. Alexandrov a arătat ce mare ajutor a dat I. V. Stalin dansurilor ansamblului „relevând tot cecece este inutil în ele, tot ce are un caracter pseudo-popular și străin spiritului Armatei Roșii“.

Tov. Alexandrov spune : „Membrii Ansamblului își amintesc bine de lecția blândă, dar sugestivă, de gust artistic și stil în executare primită de ei, la unul din concertele la care au asistat conducătorii partidului și guvernului. S'au executat jocuri rusești. Unul din dansatorii noștri soliști a încercat să exceleze prin piruete-sărituri complicate. Acest număr a fost totdeauna primit cu entuziasm de public. Dar acum noi priveam spre scenă cu un sentiment de desamăgire : era evident că această manifestare nu i-a plăcut tovarășului Stalin. După terminarea programului a venit la noi tovarășul Vorosilov : „— Climent Efremovici, l-am întrebat — de ce nu i-a plăcut tovarășului Stalin acel dans rus ?“ El a răspuns scurt, cu sinceritatea lui obișnuită : „— Există dansuri comice și există dansuri stranii. Dansul vostru executat ca un dans comic nu apare pe scenă comic, ci straniu. Și-apoi unde ați văzut ca dansurile populare să se transforme în dansuri acrobatice ?“³⁸⁾

Comitetul pentru Artă a scos, în 1936, din repertoriu, spectacolul Teatrului de Cameră, „Uriașii“, pentru falsificarea trecutului poporului, pentru falsificarea grosolană a figurilor eroice ale folclorului rus. Lupta împotriva falsificării adevărului istoric a fost dusă în mod insistent în toți acești ani. În anul 1946, Hotărârea C. C. al P.C. (b) „Despre repertoriul teatrelor de dramă și măsurilor pentru îmbunătățirea lui“ a arătat că „într'o serie de piese care nu au nici o importanță istorică și educativă, care se reprezintă acum în teatre, se idealizează viața țărilor, hanilor, mărimilor...“, ceea ce înseamnă că se falsifică și trecutul istoric popular.

Pentru a îndrepta această situație, C.C. al P.C. (b) prevede în aceeași hotărâre : „...ținând seama de faptul că repertoriul teatrelor din Republicile Unionale și autonome este extrem de limitat precum și de atracția dramaturgilor locali pentru temele din trecutul îndepărtat, obligă Comitetul pentru Artă ca să ia măsuri pentru traducerea în limbile popoarelor U.R.S.S. și pentru includerea în repertoriul teatrelor republicilor a celor mai bune lucrări ale dramaturgiei sovietice.“

Este vorba de realizările superioare ale întregii culturi teatrale sovietice multinaționale. Este vorba de a ridica sectoarele rămase în urmă din diferitele teatre naționale și prin aceasta a se contribui la restructurarea lor din punct de vedere ideologic creator, prin mijlocirea culturii sovietice, națională ca formă și socialistă prin conținut, creată sub conducerea lui I. V. Stalin.

5

Geniala definiție a metodei de creație a literaturii și artei sovietice, ca metodă a realismului socialist, a fost dată de I. V. Stalin în vremea când statul nostru a pășit în faza a doua a dezvoltării sale, când problema „care pe care“ a fost rezolvată irevocabil în folosul socialismului. I. V. Stalin s'a sprijinit pe procesele reale provocate de viața însăși, care se produceau în literatură și artă. El s'a întemeiat pe particularitățile inovatoare ale metodei create de el și Gorchii și Maia-covski, metoda celor mai buni și mai talentați artiști sovietici. Dar și întreaga masă principală a maștrilor artei a văzut, nu putea să nu vadă, că odată cu

³⁷⁾ U. Gadhibecov, *Intâlniri cu Conducătorul, Comuniștii*, Bacu, 1939 No. 99.

sovietic, ele i-au orientat pe artiștii sovietici spre o studiere foarte completă și utilă a tematicii istoriei revoluționare și i-au prevenit împotriva greșelilor de natură anti-istorică.

Orientarea generală ideologică necesară dezvoltării artei noastre a fost definită de I. V. Stalin cu o foarte mare claritate în 1935. Salutând pe muncitorii din domeniul cinematografului în legătură cu aniversarea de 15 ani a acesteia, tovarășul Stalin a arătat necesitatea creerii unor lucrări „...care asemenea filmului „Ceapaev“ să proslăvească măreția istoricelor momente din lupta pentru puterea muncitorilor și țăranilor Uniunii Sovietice, care să mobilizeze la îndeplinirea sarcinilor noi și care să amintească atât realizările, cât și greutățile construcției socialiste”.⁵⁰⁾

În ceea ce privește scopurile artistice finale, indicația dată de I. V. Stalin, în convorbirea cu autorii spectacolului „Pe Donul liniștit”, — indicația că „e timpul să avem literatura noastră clasică sovietică”, are o importanță hotărâtoare pentru întreaga artă sovietică.

Partidul bolșevic, în frunte cu genialul nostru conducător și învățător Iosif Vissarionovici Stalin a educat oamenii sovietici de astăzi. De numele conducătorului este legată cea mai înaltă recompensă artistică, Premiile Stalin pentru realizările de mare valoare în domeniul literaturii și artei.

Sentimentul dragostei și devotamentului fără rezerve față de I. V. Stalin inspiră oamenii de teatru sovietici noi și superioare cuceriri.

Intruchiparea pe scenă a mărețelor figuri ale lui Lenin și Stalin constituie pentru teatrul sovietic un izvor nesecat de creație. Cu prilejul aniversării a 70 ani dela nașterea tovarășului I. V. Stalin, teatrul sovietic și-a exprimat în chip activ sentimentul față de conducător și învățător, și în același timp și-a arătat maturitatea politică prin punerea în scenă a pieselor „Din scânteie” a lui Șalva Dadiani, „Răsare soarele” de Samed Vurgun, „Neuitatul an 1919” de V. Vișnevschi, etc.

Sub conducerea lui I. V. Stalin, popoarele U.R.S.S. au creat teatrul sovietic, cel mai înaintat, cel mai progresist din lume.

Din „Zvezda”, Nr. 12, 1951

⁵⁰⁾ Citat după culegerea **Partidul despre Cinematografi**, Ed. II-a Gochinozdat, 1939, p. 44—45.

MIHAI GAFIȚA

REALISMUL OPEREI LUI ION CREANGĂ

Despre viața și opera lui Ion Creangă s'a scris mult înainte de 23 August 1944. Rareori însă au scris oameni cinstiți care să fi căutat a aduce o contribuție reală în cunoașterea și studierea celor de-a scris marele povestitor. Cei mai mulți dintre biografii și cercetătorii operei lui Ion Creangă au fost de rea credință, au căutat să întunece importanța operei sale, s'o diformeze, s'o micșoreze. Despre „cercetători“ ca aceștia a spus cu amărăciune Eminescu :

...vor căta vieții tale

*să-i găsească pete multe, răutăți și mici
scandale.*

*Astea toate te apropie de dânsii, nu
lumina*

Ce în lume-ai revărsat-o...

Pornind dela unul dintre colaboratorii povestitorului — anume institutcrului Alexandrescu — numeroși scribi care l-au cunoscut pe Creangă, dar mai ales cei care nu l-au cunoscut, au scris pagini multe caricaturizându-l, prezentându-l fals. Neputându-se contesta frumusețea operei lui Creangă, neputându-se îndepărta atenția marilor masse dela ea, i s'au aplicat lovituri piezișe: s'a încercat discreditarea autorului, reducerea meritelor lui de creator. Ros de invidie, Alexandrescu afirmase că povestitorul nu fusese altceva în viață decât un „țaran primitiv“, încărcat de vicii, bolnăvicios trupește. Legenda aceasta convenea boierilor dela „Junimea“, care niciodată nu l-au înțeles și totdeauna l-au

depreciat pe scriitor. Ei au alimentat legenda, dându-i girul lor: Iacob Negruzzi în „Amintiri dela Junimea“ completează pe Alexandrescu arătând că Ion Creangă a fost un om „grosolan“, „incult“, „primitiv“. Iar Maiorescu, plin de academică superioritate vorbește despre „vartosul glumeț Creangă“, și-i reduce opera la „graiul cuminte și adeseori glumeț“. Pentruca un alt junimist să exclame: „s'a făcut o mare vâlvă în jurul numelui lui Creangă: este o exagerație și o confuziune...“

Nu sunt singurii aceștia. Toți au acreditat meschina legendă a unui Creangă șubred la trup și la minte, trăgând mereu către sat dintr'o „pornire interioară de a trăi în sărăcie și înapoiere“, refractar civilizației, progresului. Generații de școlari au fost învățați că Ion Creangă nu are valoare ca artist „creator“, ci că însemnătatea sa este doar de a fi transcris cu mare fidelitate basme populare, de a fi înșirat unele pozne copilărești „etern umane“. Ceeace dispărea printr'o astfel de prezentare, era în primul rând realismul operei lui Creangă, faptul că această operă este o puternică și vie oglindă — adesea demascatoare — a vremurilor și oamenilor din timpul în care a fost scrisă; în al doilea rând dispărea marea conștiință artistică, puternica personalitate creatoare, care a fost Ion Creangă.

Încă dinainte de 23 August 1944 au apărut încercări — repede înăbușite și acoperite de tăcerea oficialității culturale a regimului — de a restabili adevărul asupra lui Creangă. Cercetători modești, care

în întregul ei. Gazeta Teatrului de Artă din Moscova „Gorcoveț“ a scris în editorialul din 29 Iulie 1937: „Acum noi trebuie să reflectăm serios asupra esenței realizărilor noastre și să înțelegem că „Ana Karenina“ nu este un succes al nostru întâmplător, ci este o consecință a uriașelor progrese ideologice creatoare care s'au produs înăuntrul teatrului în ultimii ani. El este expresia strălucitoare a acelei linii juste, pe care am constatat-o în punerea în scenă a pieselor „Dușmanii“ și „Liubov Iarovaia“, linie ce ne-a fost sugerată de tovarășul Stalin.“⁴⁴⁾

I. V. Stalin a urmărit cu atenție viața teatrului nostru, a asistat la cele mai importante spectacole cu opere sovietice și clasice pe scena Teatrului Mare, a Teatrului Mic și MHAT-ului, etc. Astfel, în anii 1936, în timpul reprezentațiilor date la Moscova de Teatrul Mic de Operă din Leningrad, tovarășul Stalin a asistat la reprezentarea operei lui I. I. Dzerjinschi „Pe Donul liniștit“. După actul al treilea, I. V. Stalin a discutat cu creatorii acestui spectacol și a relevat marea lui valoare ideologică și politică.

Dând sprijin larg realizărilor artei noastre teatrale, I. V. Stalin a ținut seama de întreaga complexitate a luptei pentru afirmarea repertoriului nou, sovietic. În răspuns lui Bill Beloțercovschi, el a înlăturat în primul rând paravanul în spatele căruia s'au ascuns multă vreme în această luptă, elementele dușmănoase care au încercat să înghebeze în artă un pseudo-revoluționar „front de stânga“.

I. V. Stalin a scris: „Consider că însuși modul de a pune problema unora „de dreapta“ și a unora „de stânga“ în literatură (prin urmare și în teatru) este greșit. În momentul de față noțiunea „de dreapta“ sau „de stânga“ este în țara noastră o noțiune de partid, mai bine zis — o noțiune internă de partid. „Cei de dreapta“ sau „cei de stânga“ sunt oameni care deviază într-o direcție sau alta dela linia pură a partidului. Ar fi deci nelalocul lui să aplicăm aceste noțiuni la domenii care nu sunt de partid, ci incomparabil mai vaste, ca literatura, teatrul etc.“ Tovarășul Stalin a arătat că: „Mai just ar fi ca în literatură să operăm cu noțiuni de clasă, sau chiar cu noțiunile „sovietic“.“⁴⁵⁾

Lămurind ideea sa, I. V. Stalin arată că piesa lui Bulgacov „Fuga“ de pildă: „nu poate fi considerată nici ca o manifestare a pericolului „de dreapta“, nici a celui „de stânga“. „Fuga“ este manifestarea unei încercări de a provoca un sentiment de milă, dacă nu chiar de simpatie pentru unele păături ale emigrației anti-sovietice, prin urmare o încercare de a justifica sau de a justifica numai pe jumătate cauza gardiștilor albi. „Fuga“, așa cum este, reprezintă un fenomen anti-sovietic.“⁴⁶⁾

În același fel apreciază tovarășul Stalin și piesele „„„, Insula purpurie“, „Complotul egalilor“ și toată maculatura de acest fel, care nu știu de ce este cu multă îngăduință admisă pentru Teatrul de Cameră — un teatru într'adevăr burghez.“⁴⁷⁾

Tovarășul Stalin examinează lupta teatrului pentru un repertoriu nou, sovietic, ținând seama de împrejurările concret-istorice. Astfel judecă el piesa „Zilele Turbinilor“. Sprijinind lucrările lui A. A. Bezâmenschi — piesa „Un foc de armă“ și poemul „O zi din viața noastră“, I. V. Stalin scrie în același timp: „Ce-i drept, există în ele unele rămășițe de avantgardism comsomolist. Citind aceste opere, un cititor tineretului ar putea chiar să rămână cu impresia că nu partidul îndreaptă greșelile tineretului, ci invers“. Totuși, nu acesta este principalul în acest caz — a arătat tovarășul Stalin: „Nu acest neajuns constituie trăsătura fundamentală, pateticul acestor opere. Pateticul lor constă în faptul că pun în lumină neajunsurile aparatului nostru, precum și în profunda convingere că aceste neajunsuri pot fi

44) Ibidem.

45) I. V. Stalin, Opere, vol. XI, Editura P.M.R., p. 359—360.

46) Idem, p. 360.

47) Idem, p. 362.

îndreptate. Acesta este esențialul, atât în „Un foc de armă“, cât și în „O zi din viața noastră“. Acesta este totodată și meritul lor principal. Și acest merit compensează cu prisosință și pune cu totul în umbră lipsurile neînsemnate, după părerea mea, ale acestor opere, lipsuri care țin de domeniul trecutului.“⁴⁸⁾

Sprijinul dat de tovarășul I. V. Stalin lucrărilor lui Bezâmenschi a avut o importanță principială în acel moment, când „critica“ palmuitoare a rappoviștilor încerca să le declare „mic-burgheze“ și „antipatriotice“, să le stârpească din rădăcină. Scrisoarea tovarășului Stalin către tovarășul Bezâmenschi a fost o lovitură pentru practica rappovistă care ducea la izolarea scriitorilor sovietici, la crearea de grupulețe, la persecutarea artiștilor talentați. Această scrisoare a fost un act de luptă pentru viitoarea dezvoltare ideologică și pentru dezvoltarea creațiilor a cadrelor literaturii și artei sovietice. Critica sovietică vede în ea un model remarcabil de apreciere marxistă a fenomenului artistic în lumina condițiilor concret-istorice ale apariției acestuia, în funcție de concepția lui ideologică, în funcție de forța tendințelor sale fundamentale, în funcție de meritele sale artistice obiective.

Deasemenea, ca un document valoros în lupta pentru maturizarea ideologică și politică a artistului sovietic, un model strălucit de aplicare a metodei criticii și autocriticii bolșevice la fenomenul artei, a fost Scrisoarea amintită mai sus a lui I. V. Stalin către tovarășul Demian Bednâi, din 12 Decembrie 1930.

„Să se ridice la înălțimea sarcinii de cântăreț al proletariatului înaintat...“ „aceasta este datoria adevăratului artist sovietic“, arată tovarășul Stalin în această scrisoare.

Totuși, Demian Bednâi a comis o serie de greșeli grosolane în opera sa. Arătând caracterul clevețitor, antipopular al unora din foiletoanele poetice ale poetului, tovarășul Stalin a subliniat cu multă putere importanța metodei bolșevice a criticii și autocriticii pentru dezvoltarea creației literaturii și artei sovietice: „C.C. te-a lăudat de zeci de ori când a fost cazul să fii lăudat. De zeci de ori C.C. ți-a luat apărarea (nu fără a forța întrucâtva nota!) împotriva atacurilor unor grupuri și tovarăși din partidul nostru. Zeci de poeți și scriitori au fost scuturați de C.C. atunci când au făcut unele greșeli. Ai considerat acest lucru normal și firesc. Când însă C.C. s'a văzut nevoit să-ți critice greșelile, te-ai sburit dintr'odată și ai început să ții „despre laț“. Dece? Poate că nu are C.C. dreptul să-ți critice greșelile? Poate că hotărârile C.C. nu sunt obligatorii pentru d-ta? Poate că poeziile dumitale sunt mai presus de orice critică? Nu găsești că te-ai molipsit de o boală neplăcută numită „îngâmfare“? Mai multă modestie, tovarășe Demian...“⁴⁹⁾

Scrisoarea lui I. V. Stalin către tovarășul Demian Bednâi depășește cadrul criticii făcute unui singur poet. Această scrisoare este un document istoric care marchează o etapă. Dezvoltând învățătura leninistă despre cele două culturi înăuntrul fiecărei culturi naționale, tovarășul Stalin dezvoltă aci un larg și luminos program patriotic de slujire a poporului, a patriei, a statului socialist, de către artistul sovietic. Această scrisoare este strâns legată de o serie de alte intervenții ale tovarășului Stalin în problemele științei istorice. În direcția înfrângerii școlii menșevice vulgar-sociologice a lui Pokrovschi, ea precede în mod nemijlocit convoorbirea tovarășului Stalin cu scriitorul german Emil Ludwig (13 Decembrie 1931), în care dă lămuriri teoretice asupra rolului personalității și al maselor populare în istorie. În unele trăsături aceasta anticipează „Observațiile cu privire la conspectul manualului de istorie al U.R.S.S.“, redactate în August 1934 de I. V. Stalin cu S. M. Kirov și A. A. Jdanov.

Cerințele metodologice expuse în Scrisoarea către tovarășul Demian Bednâi au avut cea mai strânsă legătură cu problemele dezvoltării dramaturgiei și teatrului

⁴⁸⁾ I. V. Stalin, *Opere*, vol. XIII, Ed. Rusă, p. 214—215.

⁴⁹⁾ I. V. Stalin, *Opere*, vol. XIII, Ed. Rusă, p. 23—24.

îndrăgiseră pe marele povestitor și opera lui, au căutat și alte mărturii, izvoare, decât cele oferite și recomandate de reprezentanții culturali burghezi. Reiese din aceste contribuții că portretul caricatural, construit atât de griuliu de biografii burghezi este fals, că Ion Creangă, departe de a fi fost un om înapoiat, un greoi la minte și un incult, — a fost o minte ageră, un autodidact care a studiat cu stăruință și a căutat să-și câștige ceea ce școlile regimului nu-i dăduseră: cunoașterea limbilor și a literaturilor străine, cunoașterea științelor, etc; tot de-acolo reiese că povestitorul și-a dus traiul plin de privațiuni, nu pentru că îi era pe plac, ci pentru că a fost silit să trăiască astfel, fiindcă în condițiile regimului bazat pe exploatare, unui scriitor legat de popor îi era inaccesibilă o viață fără cumplite lipsuri.

Abea după eliberarea țării, a început să se facă dreptate nedreptății lui Creangă. Opera sa a fost așezată la loc de cinste, în marea și prețioasa moștenire pe care ne-au lăsat-o scriitorii noștri din trecut, autorului i s'a decernat titlul de academician postmortem. Cercetarea asupra „Amintirilor“ și basmelor lui Creangă a început a fi făcută în mod științific. Editura de Stat a publicat o primă ediție a operelor lui Creangă, alte edituri deasemenea au tipărit fragmente ale ei. Conferințe, articole, prefețe se unesc să prezinte masselor de constructori ai socialismului viața și opera lui Creangă în adevărata lor lumină.

Creangă face și el parte din șirul acelor scriitori legați de popor, iubiți de popor și lăsați de trecutul regim să trăiască în grele nevoi, care le-au adus o moarte în mare amărăciune. Cârlova, Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Bolintineanu, Eminescu, Caragiale, Creangă, Coșbuc, Neculuță, Pincio, Traian Demetrescu, Sahia și alții alții, au suferit pentru că au scris despre viața și năzuințele poporului, pentru că n'au fost pe placul potenților regimului. Regimul burghezo-moșieresc a fost sgârbit la culme cu aceștia, în schimb a coplesit de onoruri pe Maria Flechtenmacher de exemplu, autoarea unui volum — de care nu-și mai aduce nimeni aminte — de „Poesii și Proză“ dedicat „cătrefeară“ (sic!) și „cătrefeară stimabilului sociu“ (respectatul soț, n.n.) — și

creatoarea următoarei cugetări despre pericolul învățaturii: „În loc de reforme înțelepte și gradate ea (învățătura) provoacă revoluțiuni violente și desastroase, care aduc mizeria și căderea societății“ (Revista „Femeia Română“ an. I. 1878 nr. 4). Este de prisos a spune de care „revoluțiuni“ se temea această cocoană și cărei „societăți“ voia să-i evite căderea; și este delăsine înțeles de ce o astfel de autoare n'a avut a se plânge de necazuri din partea regimului burghezo-moșieresc.

★

Opera lui Creangă este strâns legată de viața lui și tocmai pentru aceasta, atunci când vorbim despre „Amintiri“ și despre basme nu se poate să nu căutăm rădăcinile lor în împrejurările vieții povestitorului. Pentru că, în primul rând aceste împrejurări au constituit în bună măsură materialul care a stat la baza „Amintirilor“ și tot în ele găsim izvoarele basmelor și schițelor.

Copilăria și adolescența lui Creangă pot fi denumite — cu cuvintele lui Mihail Sadoveanu — „perioada de incubație“ a povestitorului, epoca în care o seamă de întâmplări și roadele unor cunoașteri aprofundate s'au sedimentat și s'au combinat în conștiința scriitorului, s'au limpezit cu timpul, devenind materialul operei sale.

Povestitorul însuși ne îndrumă către acest fel de cercetare. El arată că dela oamenii printre care a trăit și-a câștigat tot tezaurul, pe care avea să-l toarne apoi în opera sa. La clăcile de tors la care participa, la adunările de noapte, la focuri cu prietenii, a auzit felurite întâmplări și basme; în vremea școlii, Moș Bodrângă „spunea la povești nopți întregi, șezând cu nasul în tăciuni și ne cânta din fluer“. Și totdeauna povestitorul s'a preocupat să țină minte, să aleagă cele mai frumoase lucruri din câte vedea și auzea: „Dela cinci ani, de când am început a înțelege, până când am venit la seminar, — spunea Creangă — în fiecare seară aproape, am auzit de sute de ori poveștile pe care vi le povestesc și eu. De câte ori n'am stat nopți întregi ca să ascult pe moș Ion sau pe lelea Catinca, povestindu-mi povestea lui Făt-Frumos și a Ilenei Cosânzeana. Iarna, în nopțile lungi,

„Țăranul se culcă de vreme, dar nu adoarme îndată. La lumina opaișului, povestitorii satului spun tot felul de prujituri, iar eu culcat pe cuptor, ascultam cu amândouă urechile și simțeam atât de mult interes și așa de mare emoție, încât după ce povestitorul înceta, eu nu puteam să adorm încă ceasuri întregi“.

Pentru aceasta vom urma în cercetarea operei lui Creangă calea de a arăta câteva lucruri în legătură cu felul în care experiența sa de viață stă la baza operei sale.

Creangă a dus o viață de luptă: pentru a învăța carte, pentru a-și câștiga mijloacele de trai, pentru a scrie. Fire deschisă, plină de dinamism, iubind oamenii și căutând societatea lor, el a dorit să trăiască în bună prietenie cu toți. În condițiile unui regim în care este promovată concurența și ura omului pentru om, dorința plină de umanitate a lui Creangă era un adevărat pericol pentru potențialii zilei. El s'a ciocnit de mic copil cu injustețea regimului, a fost lovit de această injustețe, iar boala nemiloasă și moartea năpraznică fără îndoială tot de aici i se trag. Toate loviturile pe care le-a primit, au făcut din Creangă un răsvrătit împotriva regimului, împotriva oamenilor, moralei, moravurilor lui. Această răsvrătire o vom găsi din plin oglindită în opera lui Creangă. Ea isvorăște din viața și experiența scriitorului, viața și experiență care constituie un izvor principal al realismului său.

Născut în satul Humulești din apropierea orașului Târgu-Neamț, la începutul lui Martie 1837, Creangă este fiul unei familii de oameni muncitori împovărați cu o casă de copii: șapte frați și surori a avut povestitorul. Este ușor de înțeles că părinții trebuiau să muncească din zi până în noapte, pentru a asigura hrana atâtor guri. Că tot nu le ajungea, reiese din faptul că Ionică (povestitorul), cel mai mare dintre copii, a fost luat o vreme de bunici și purtat în școală — ca să mai ușureze greutatea familiei. Tot el, când a ajuns mai răsărit, a intrat din plin în mica industrie a părinților — țesutul sumanilor, ocupația obișnuită a oamenilor din regiune — care le aducea pâinea zilnică: „*trebuia s'ajut acasă: la tors, la pieptănuși, la nevedit, la făcut țevi cu sucala și la tors cu roata.*

Câte trei patru oci de canură torceam pe zi“. Și tot el, fiind cel mai mare, a fost dat la școală, ca să capete o slujbă, să-și poată întreține frații și surorile mai mici. — Sunt doar câteva din indicațiile care pot fi date și care demonstrează viața plină de greutate și a familiei lui Creangă. Aceasta reiese și din cererea pe care o face povestitorul, la vârsta de 21 ani, pentru a i se da un certificat de absolvire a cursului inferior seminarial. El arată că e silit să întrerupă cursurile „*din cauză că părintele meu s'au săvârșit din viață, la tunie în 30 de zile, precum alăturata mărturie adevărește; și maica me este bolnavă de patru ani și cu 7 copii toți mai mici de cât mine; încă și cu o însămnătoare datorie de 1600 lei, ne având cu ce plăti, fiind în cea mai mare sărăcie! ba încă din cauză că tatăl meu nu a murit la locul nașterii lui, nici de bir nu este scutit; pentru care cu o mare amărăciune, abie își poate căpăta hrana dintr'o zi până într'alta; de unde nici eu nu mai am nădejde de a mă mai puțin ajuta“.*

Odată căsătorit, lipsurile nu încetează. E silit să dea lecții particulare în familiile instărite, ține copii în gazdă; când e dat afară din preoție și din învățământ, trebuie să se mute într'o „*bojdeucă“*, o căsuță mică și strămtă, dărăpănată, undeva într'un fund de mahala necăjită, „*în mahalaua Țicău, ce-i mai zic și Valea plângerii, strada Țicăul de sus nr. 4 (dacă se mai poate numi stradă o hudicioară dosnică, plină de noroi, până la genunchi, când sunt ploii mari și îndelungate, zise și putrede, și la secetă geme colbul pe dânsa).* Iar *bojdeuca de căsuță în care locuiesc eu de vreo 18 ani e de vâlătuci și povârniță spre cădere pe zi ce merge, de n'ar fi rezemată în vreo 24 de furci de ștejar și aceea putrede. Iarna dorm într'o odăiță toată hrențuită, iar vara într'un cerdăcel din dos, începând de pe la Mai și sfârșind pe la Octombrie, când este vremea bună, cum îi acum“.* Spre sfârșitul vieții Creangă este silit să țină un debit de tutun. Să ne amintim că și Eminescu și Caragiale au trebuit să dea lecții odraslelor de bani gata, că și Caragiale a fost nevoit să se ocupe cu negustoria, pentru a-și agonisi pâinea zilnică. Cercetătorii care au vrut să arate

că Ion Creangă a avut strictul necesar — chiar când nu mai era în slujbă — din vânzarea manualelor școlare pe care le-a alcătuit, nu fac decât să încerce a ascunde adevărul: în regimul bazat pe exploatare niciun autor n'a putut trăi numai din venitul lucrărilor sale, și cu atât mai puțin Creangă, care lucra împreună cu încă cinci colaboratori.

Situații ca acestea nu puteau să nu-l ducă pe Creangă la o atitudine de ostilitate față de societatea burghezo-moșierească, atitudine care s'a manifestat în diferite forme în viață și s'a oglindit, prin imagini artistice, în opera povestitorului.

Ostilitatea față de societatea vremii, față de morala și prejudecățile ei poate fi urmărită încă din copilăria lui Creangă, în toate momentele mai importante ale vieții sale.

Copil fiind, el se manifestă împotriva școlii bazate pe memorarea seacă și nelo-gică a noțiunilor, împotriva bătăii ca „metodă pedagogică” — și fuge dela școală! Această atitudine o va păstra la școala din Humulești, o vom vedea sporind la școala de catiheți din Fălticeni; ea va avea drept consecință literară în primul rând opera de bază a lui Creangă, „Amintiri din Copilărie” — în care trei din cele patru capitole pe care le are, zugrăvesc aspecte din școală — și în al doilea rând preocuparea lui de a alcătui sisteme pedagogice și manuale școlare, bazate pe înțelegerea, pe adeziunea copilului față de materialul ce i se predă („Metodă nouă de scriere și citire” — Abecedar — 1868; „Învățătorul copiilor” — Carte de citire — 1871; „Povătuitoriu la citire prin scriere după metoda fonetică” — 1876; „Geografia județului Iași”, 1879). Pentru aceste lucrări, Creangă compune minunate istorioare și poezii mici — „Poveste” (Prostia omenească), „Inul și Cămeșa”, „Acul și barosul”, etc. — în care, sub o formă simplă, în imagini grăitoare pentru copii, sunt date pilde și cunoștințe folositoare.

Trebuie spus că Ion Creangă n'a urit școala, învățătura în genere — așa cum s'au străduit să arate unii cercetători burghezi — ci școala burgheză, învățământul burghez, pe care l-a denunțat cu ironie și

sarcasm în scrierile sale, în imagini de neuitat.

Tot de timpuriu se manifestă ostilitatea lui Creangă față de bigotismul religios, față de popii și călugării afaceriști, necinstiți. Faptul de a se fi făcut preot împotriva dorinței lui ne e mărturisit în „Amintiri”: „Nu mă duc, mamă; nu mă duc la școală” — (la seminar, n.n.) — „măcar să mă omori, ziceam eu plângând cu zece rânduri de lacrimi! Mai trăiesc ei oamenii și fără popie!” — și este demonstrat de atitudinea pe care a luat-o în viață împotriva canoanelor și practicilor obscurantiste, care pledau pentru înapoierea preoțimii. Creangă înlocuiește cornănaclul popesc obligatoriu, cu pălăria, își tunde părul în mod civilizată, citește cărți, ziare, merge la teatru — ba chiar atrage și pe alții — deoarece: „n'am văzut nimica scandalos și demoralizator, ci am contră combaterea tuturor viciurilor și susținerea de tot ce este justu...” — adică tot atâtea „abateri grave” dela regulile poștești de atunci. Iată cum prezintă Creangă în „Amintiri” prin gura unchiului său, Vasile, pe asemenea fețe bisericesti: „...Ș'apoi ci-că popa-i cu patru ochi!... Ia mai bine rugați-vă cu toată inima sfântului Hărașc (ierarh) Nicolai dela Humulești, doar v'a ajuta să vă vedeți popi odată! S'apoi atunci... ați scăpat și voi de-asupra nevoii: bir n'aveți a da, și havalăle nu faceți; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dinjăritul... Vorba ceea: picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pânțec de iapă se cer unui popă și nu-i mai trebuie altă-ceva. Bine-ar fi Doamne iartă-mă, ca fețele bisericesti să fie mai altfel!... Dar... veți fi auzit voi, că popa are mână de luat, nu de dat; el mănâncă și de pe viu, și de pe mort. Vedeți cât de bine trăiește Mecetul, (Cathetel), fără să muncească din greu ca noi... Numai... dă...: darul se cinsteste!...” Și tocmai această meserie a fost nevoit Creangă s'o îmbrățișeze, la stăruințele mamei lui și la gândul că poate fi obținută repede, pentru a scuti cheltuiala celor de-acasă și pentru a da el însuși ajutor fraților și surorilor.

Creangă a dorit continuu să părăsească

preoția, pentru care, cum spuneam, nu simțea atracție. Unii din biografii lui arată că nu mergea la botezuri, căsătorii, înmormântări, sfeștăanii, etc. Este explicabil deci pentru ce, îndată ce i s'a ivit prilejul, a intrat la școala preparandală, care pregătea învățători.

Aceste manifestări de răsvrătire împotriva canoanelor și dogmelor oficiale a stat la baza portretului literar „Popa Duhu”. Om cult, spiritual, partizan al libertății de gândire și de acțiune, demn, plin de bun simț, mușcând cu vehemență prostia și ignoranța, luptând împotriva formelor ruginite, care frânează progresul, Isaia Teodorescu — zis popa Duhu — corespunde într'un sens idealului lui Creangă despre intelectuali. Tocmai deaceia în trăsăturile acestui personaj literar găsim trăsături ale autorului, în atitudinile lui găsim atitudini ale autorului. Popa Duhu este iubitor de cărți — Creangă a lăsat drept unică moștenire (în afara prețioaselor sale scrieri), câteva lăzi cu cărți citite și adnotate de el; popa Duhu iubea furnicile, ale căror mușuroaie la admira, numindu-le „republici înțelepte” — Creangă a făcut parte dintr'o manifestație populară de protest împotriva aducerii domnului străin (3 Aprilie 1866); popa Duhu disprețuia pe popii care-și transformau cinul într'o tarabă și biserica în paravan al corupției lor — adică tocmai atitudinea-lui Creangă: ca și Creangă Isaia Duhu nu umbla „morfiș ca alți popi, după cerșetorit, luând și de pe viu și dela mort să aibă cu ce se împopoțona...”. Isaia Duhu a existat în realitate, dar scriitorul i-a adăugat, cu ajutorul artei sale, o serie de trăsături, încât el a devenit un tip literar, un caracter, o imagine artistică plină de realism.

Atitudinea de ostilitate a lui Creangă față de regimul burghezo-moșieresc poate fi urmărită și în raporturile sale cu cele două partide ale monstruoasei coaliții. În tinerețe a făcut parte din „Fracțiunea liberă și independentă” — către care va fi fost atras de anticosmopolitismul programatic și de revendicarea de a se împrietări țaranii. Importantă în această vreme este combativitatea sa împotriva celor două partide, vehemența discursurilor sale politice, popularitatea sa în rândul

maselor largi, lucruri despre care cu aplicabilă desaprobare vorbește Iacob Negruzzi în Amintirile sale dela „Junimea”. Părăsind tabăra politică la care se alăturase, Creangă, deși s'a dus la ședințele „Junimii”, n'a făcut parte niciodată, nici din partidul conservator nici din fracțiunea junimistă, chiar dacă Maiorescu, ajuns la putere, îl reintegrase în învățământ.

Aceeași atitudine de ostilitate față de regim a stat la baza prieteniei strânse a povestitorului cu Eminescu, determinând rezerva și retragerea amândorora față de „Junimea”, al cărei „spirit subțire” — de fapt ipocrizie care masca venalitate, josnicie, corupție — Creangă îl blama adesea, violentându-l cu anecdote populare spuse înadins „fără perdeă”. Iar spre sfârșitul vieții, aceeași ostilitate l-a apropiat pe Creangă de cercul „Contemporanului”, revistă la care a și colaborat cu câteva producții populare culesse de dânsul.

Două lucruri vrem să subliniem cu precădere din fapte ca acelea de mai sus: întâi, că Ion Creangă a fost ostil regimului burghezo-moșieresc, oamenilor, instituțiilor, prejudecăților lui — și al doilea că între viața și opera lui Creangă există o strânsă legătură, că elemente din viață intră în compunerea imaginilor din operă, exprimând, concretizând împotrivirea lui Creangă față de regimul burghezo-moșieresc. Acestea constituie elemente esențiale ale bazei tematico-ideologice a operei lui Creangă.

Creangă începe să scrie târziu, când se apropia de 40 ani. E aproape sigur că el a început să creeze din îndemnul lui Eminescu, care în lungile lor rătăcirii pe dealurile din jurul Iașilor îl va fi auzit povestind întâmplări și povești. Se poate presupune că marele nostru poet a fost și primul cititor al primelor basme ale lui Creangă; în orice caz, din scrisorile povestitorului reiese limpede încrederea lui în aprecierea și gustul lui Eminescu, reiese sprijinul pe care i-l cerea, pentru a scrie literatură. Unele dintre basme sunt scrise chiar în perioada în care poetul, aruncat pe drumuri din slujbă, de către oficiali, a

fost adus de Creangă să locuiască în bojdeuca din Țicău; deasemenea unele părți ale „Amintirilor“ datează din timpul când Eminescu, bolnav și fără mijloace materiale, a locuit și a fost îngrijit în căsuța lui Creangă — el însuși bolnav și sărac.

Opera lui Creangă nu e prea mare: câteva basme, câteva schițe și istorioare și „Amintirile“. Dar dezvoltarea literaturii noastre, procesul de făurire a limbii noastre literare, este de neînțeles fără opera lui Ion Creangă.

Basmele formează prima parte a activității sale literare. Cu excepția basmului neterminat „Făt-Frumos fiul iepei“, găsit după moartea sa între manuscrisele lăsate — toate basmele au fost scrise și publicate între 1875 și 1878. Primul apărut a fost „Soacra cu trei nurori“, urmat de „Capra cu trei iezi“, „Dănilă Prepeleac“, etc. Cele mai întinse, cu episoade mai numeroase, au fost create mai la urmă: în 1877 — „Povestea lui Stan Pățitu“ și „Povestea lui Harap Alb“, în 1878 — „Ivan Turbincă“.

Abia după ce a scris basmele, creații realizate pe baza materialului folcloric, deci după ce a acumulat o anumită experiență literară, Creangă a pășit către o creație cu totul originală — în ce privește materialul de viață, subiectul, personagiile și întâmplările. Încă din 1877 el scrisese încercarea de nuvelă „Moș Nichifor Coțcariul“, dar creația originală se vedește abia la doi ani după publicarea ultimului basm. Astfel, el scrie „Moș Ion Roată și Unirea“ (1880), „Popa Duhu“ (1881), „Moș Ion Roată și Vodă Cuza“ (1883) și cele patru capitole ale „Amintirilor“ (1881, 1882 și 1888); ultimul capitol a fost publicat abea în 1892, după moartea povestitorului.

O constatare care se impune cititorului operei lui Creangă, este aceea că în paginile „Amintirilor“ se găsesc sub diferite forme, o seamă de conflicte, personaje și situații, întâlnite și în basme. Aceasta înseamnă că „Amintirile“ reprezentând epoca de maturitate literară a povestitorului, sunt totodată o operă de sinteză, în care se adună multe din firele începute sau schițate abea în basme. Aceasta face ca analizând această operă să o considerăm ca un tot

unitar, să ne referim în diferite exemplificări deopotrivă la „Amintiri“ și la basme, să nu le cercetăm deosebit.

Două sunt izvoarele operei lui Creangă: deoparte viața de toate zilele a truditorelor cu brațele, mai ales țărani dintr'un sat de munte — de altă parte tezaurul folcloric: basme, obiceiuri, comori ale învățării populare. Tocmai această legătură strânsă cu poporul rezultată din participarea directă la viața lui, din cunoașterea profundă a frământărilor, preocupărilor, năzuințelor lui, constituie trăsătura de bază a caracterului popular al operei lui Creangă. Și tot legăturii trainice și nemijlocite cu poporul i se datorește și frumusețea exprimării literare a operei sale, acest monument de limbă populară ridicată la un înalt nivel artistic.

După cum tot legătura cu poporul face ca opera sa să fie străbătută de un puternic optimism și de încredere în viață, să conțină, ca o trăsătură de bază, umorul fin al cugetării și vorbirii populare.

Cum a utilizat Creangă bogăția materialului care-i stătea în față, care era metoda sa de creație artistică? Pentru a răspunde la aceasta trebuie să amintim un fel specific al povestitorului de a aprecia oamenii și întâmplările. Cei care l-au cunoscut pe Creangă spun că adesea el își da părerea despre ce era întrebat nerăspunzând direct, ci povestind o istorioară scurtă, a cărei concluzie definea cu precizie împrejurarea respectivă, caracteriza cu acuziune omul respectiv.

Despre o poezie plină de vorbe mari, sforăitoare, dar lipsită de conținut, Creangă își dă părerea: „Place! E ca sfârâiacul meșterului nostru Dimache dela Humulești“ — istorisind apoi întâmplarea cu fierarul care a început să bată o ștangă de fier pentru a face un topor și a sfârșit prin a o înroși în jar și a o arunca apoi în apă, ca să obțină o bună sfârâitură: acesta era „sfârâiacul“! Tot astfel despre o discuție în care se bătea apa în piua, fără să se mai ajungă la vreo concluzie, Creangă ar fi spus: „...Domnilor și fraților; domniile voastre faceți întocmai ca acel vestit meșter ciubotar din târgul Ieșilor, care se grăbea să coase o talpă. Impungea cu sula, vâra firul bine

ceruit, trăgea cu putere; iar împungea, iar vâra și iar trăgea și hăt într'un târziu bagă de samă că a uitat să facă nod la ață". Acest procedeu nu este o simplă exprimare în pilde, o sfătoșenie caracteristică celor mai în vârstă, ci e un proces complex de comunicare a adevărului de viață prin mijlocirea unor imagini artistice. Este vizibilă astfel preocuparea lui Creangă de a folosi imaginea, generalizarea artistică, în definirea situațiilor și oamenilor.

Preocuparea aceasta devine procedeu de bază mai ales în „Amintiri”. Ne referim desigur și la faptul că prin expresii ca: „vorba ceea”, „cum s'ar zice la noi în țărănește”, vorba căn'ecului”, etc., el introduce proverbe, ziceri, pilde, întâmplări frecvente în vorbirea populară, pentru a defini diferite momente și situații în mersul acțiunilor. Dar mai ales ne referim la modul original în care apar în opera povestitorului — atât în basme, cât și în „Amintiri” — aspecte ale societății: timpului său.

Iată de exemplu, două din nenumăratele împrejurări care, analizate, ne duc către cunoașterea unor aspecte ale societății vremii, și în același timp ne dau puțința să înțelegem ceva despre metoda de creație a povestitorului.

Creangă și unchiul său Dumitru sunt școari amândoi la Broșteni și stau în gazdă la Irinuca. Din punctul de vedere strict al „amintirilor”, pe scriitor îl intereseau aici fapte puține: că a mers la școală, unde l-a tuns, că s'a îmbolnăvit de râie căprească, a dărâmat cocioaba Irinucăi ucigându-i o capră. Acestea sunt faptele de viață, care stau la baza episodului. Dar, povestind aceste fapte, Creangă desvăluie în același timp o seamă de adevăruri care ne ajută să cunoaștem viața și problemele oamenilor de aici: în sat trăiau oameni necăjiți, cu casele semănate ici și colo pe coastele munteor, ducându-și cu greu viața dintr'un câștig mizer: „...doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abea își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veniau sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii slăciți, și acesta le era câștig pe-deasupra”. Cititorului îi este limpede că acești oameni — care munceau „în munte la făcut ferestrea” (chere-

stea, n.n.) — sunt neomenos jecmăniți de către exploataorii sălbateci și de jefuitoii capitaliști ai bogățiilor naturale ale țării noastre.

O altă împrejurare este aceea a pănăniei cu cireșele. Ajuns în cireșul mătușii Mărioara a lui Moș Vasile, Ionică este silit de greutatea situației, de pericolul bății, să se refugieze în cânepă, pe care, după o goană plină de peripeții, cu bătrâna pe urmele lui, o dă „toată palancă la pământ”. Plin de semnificație este finalul întâmplării: „Dar mai în desară, iaca și Moș Vasile, cu vornicul și pazn'cul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina, și-l cheamă să fie de față când s'o ispăși cânepa și cireșele”. Este fără îndoială că Moș Vasile ar fi putut veni la tatăl vinovatului: cu vorbă bună și s'ar fi înțeles desigur, ca frați ce erau. Dar Moș Vasile a preferat calea judecătii, a apelat la autoritățile judecătorești și executive din sat, pentru a-și apăra interesele. În acest om, care folosește autoritatea de stat pentru a sili pe oamenii săraci să-i plătească ispășire pentru daune reale (cânepa) dar și pentru închipuite (cireșele) — putem deosebi un țaran care a pășit pe drumul închiaburirii și pe care regimul îl sprijină tocmai pentru a-l avea stălp de credință în sat! Exemplele s'ar putea înmulți, fără îndoială. Și iată cum, întâmplări mărunte în aparență, devin pentru Creangă prilej de a desvălui procese sociale, care aveau loc în satele țării noastre.

Aceste episoade ne oferă căi de înțelegere a metodei de creație a lui Creangă. Marele număr de oameni care apar în *Amintiri* și în basme sunt caracterizați în împrejurări concrete de viață, pe baza relațiilor dintre ei și în raport cu personajul central al scrierii. Iar faptele lor, chiar atunci când se referă la întâmplări mărunte, năzbătii copilărești — devin pentru Creangă prilejuri de a lumina sectoare ale vieții sociale, probleme și preocupări ale masselor.

Acționând în împrejurări tipice pentru definirea unor stări de lucruri, probleme și procese sociale, desvăluind aceste stări, probleme și procese sociale, personajele operei lui Creangă devin astfel tipuri reprezentative pentru epoca lor. O caracteristică de bază a operei lui Creangă, constă

tocmai în ridicarea oamenilor despre care vorbește, la înălțimea de tipuri literare.

Este aceasta o metodă realistă, autorul construindu-și imaginile pe baza unui conținut rupt din realitatea vieții de toate zilele, cu elemente aparținând acestei vieți și scoțând la iveală trăsături caracteristice ale ei. Pe această cale apar clare cititorului din opera lui Creangă o seamă de procese sociale, aspecte și frământări ale vieții de toate zilele, care permit alcătuirea unui tablou plin de adevăr al satului românesc din epoca în care a trăit Creangă și despre care a scris.

Acest sat apare în toată bogăția lui de aspecte și manifestări..

E un sat „*intemeiat în toată puterea cu-vântului*”, cu oameni harnici și activi „*care știu învârti și hora dar și suveica*”. În împrejurimi sunt alte asemenea sate: Tuțuieni, ai cărui locuitori „*se țin de coada oilor, lucrează lână și sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloii*”; Codrenii unde oamenii se ocupă cu morăritul și piuăle de făcut sumani, Ocea cu gospodari șgâr-ciți „*care alungă cioara cu perjă'n gură tocmai dincolo de hotar*”, etc. Tot în împrejurimi este și bătrâna Cetate a Neamțului, cea „*îngrădită cu pustiu și ucope-rită cu julfere, locuită vara de vitele juf-gărite de streche și străjuită de ceucele și vinderei care au găsit-o bună de făcut cuiburi în ea*”. În satul acesta situat într-o regiune în care se muncește mult, dar tot pe lângă casă, și în care s'au întâmplat fapte multe și năpraznice în trecut, dăinu-esc o seamă de obiceiuri și de legende. Oamenilor le place să povestească mult, aducându-și aminte cu înflorare isprăvi de pomină: cum plăieșii „*s'au hărțuit odinioară cu Sobiețcki, craiul Polonilor*”, cum „*oștiri străine și o droaie de câtane că-lări, tot nemți de cei mari îmbrăcați numai în fir*”, au trecut „*cu săbăile scoase în spre mânăstirile de maice, după Natalița cea frumoasă*.”

Cum vedem, e un sat care a fost foarte frământat în veacurile trecute, oamenii se mândresc a istorisi cursul acestor frământări, înădind și înflorind cu plăcere întâmplările, ca să pară și mai de crezut. Este, să spunem așa, un mediu foarte favorabil invențiunii artistice: imaginația oricărui lo-

cuitor, artist anonim, are un fond bogat de inspirație, basmul va avea aici o prețuire cu mult mai mare decât în satele cu un trecut mai puțin furtunos.

Dar în acelaș timp oamenii din sat au și alte preocupări: cei mai săraci torc, lăolaltă femei și bărbați, pentru că „*venea cu fuga iarmarocul dela Fălțiceni, care acela este ce este*”. Bătrânul ciubotar Chiorpec muncește de zor în atelierul lui, țărani vin la cosit ovăzul, să nu se scuture. Un Stan oarecare care a pățit multe în viața lui, este plugar vrednic, plin de noroc, alții umblă după sumani și lână, Moș Luca sau Moș Nichifor, fac cărăușie, înlocuind viitorul drum de fier: ei duc oamenii din sat și din târg, până la Piatra sau Iași, alți oameni săraci, ca Dănilă, poreclit „prepeleac”, dau din colț în colț să înnoade firul nevoilor și n'o pot scoate nicidecum la capăt; greu de trăit de vreme ce doi oameni cu doi boi, muncind săptămâna întreagă din zori până noaptea, abea pot câștiga ca să aibă cu ce-și duce zilele.

Sunt tot felul de oameni în acest sat: unii sunt harnici și buni, deaceea oropsiți de cei răi: așa sunt fata moșului cea cuminte, flăcăul care va fi modelul lui Harap alb, sau chiar bietul Ștefan a Petrei, căruia un frate bun îi cere ispășire cu judecată, pentru niște cânepă strivită de unui din copiii lui, dar și pentru o mână de ci-reșe — încât au oamenii de ce se minuna de cărpănoșia fratelui care mai e pe deasupra și destul de înstărit.

Dar mai sunt în sat și oameni răi, leneși, de nu-s în stare nici pesmeții dați de-a gata să și-i înmoaie, iar alții, ca acel frate hapsân sau ca soacra cea rea, nu se mai satură niciodată și silesc pe oameni să le lucreze pe nimica.

Este dela sine înțeles că fapte din ace-
tea creează nemulțumiri și frământări, fără să mai vorbim de aspirarea bieților oameni de către mânăstirea care-i jecmănește și le ia pământurile, tot așa cum și Moș Ion Roată este deposedat de pământ, de către boierul megieș, puternic și rău. E firesc ca oamenii să-i dușmănească pe astfel de asupritori și să spună în adunările lor fel de fel de povești cu tâlc, vestind pedeapsa și pieirea celor răi; povești cu un lup uci-
gaș căzut într-o groapă cu jăratec, cu un

cocoș care înghite toți galbenii și boii boierului și-i duce acasă la moșneag, stăpânul său, cu un fecior bun și inimos care, ajutat de noroc și de alți oameni din sat doboară până la urmă pe spânul cel rău. Oamenii ascultă astfel de întâmplări, se veselesc când prind tâlcul și se gândesc că bine este să pună și ei mâna pe topor, atunci când le ajunge cutitul la os, și să-l lase pe el să arate că mai este o dreptate, în afară de a boierilor și a călugărilor trântori.

În satul acesta se întâmplă o seamă de alte lucruri, nelipsite din orice sat: flăcăii sunt prinși la oaste cu arcanul, oamenii sunt scoși cu biciul la clacă în folosul stăpânirii, popii se ciondănesc între ei, ca popa Oșlobanu cu Isaia Duhu, mai dă câte-o boliște mai ales în copii — ciuma, răia, de nu mai pridesc mamele să-i doftori-cească după regulile moștenite din părinți.

Căsătoriile sunt sărbătorile cele mai de seamă ale satului, după hramuri și după noaptea anului nou, când toți copiii se duc cu plugușorul. Asemenea căsătorii sunt uneori pline de peripeții, dar binecuvântate până la urmă, ca a lui Harap Alb, altele mai stârnesc pricini de ceartă între bărbat și femeie, mai ales când soacrele se pricep să alimenteze discordia. Stan Pățitul va avea multe de tras până să-și aducă nevasta la înțelegere; alteori nurorile nu mai pot răbda și-i trag soacrei o bătaie soră cu moartea.

Întâmplări ca acestea constituie cadrul mare al „Amintirilor” și basmelor, cadru în care se desfășoară peripețiile eroului principal, fie că-l cheamă Ionică a lui Ștefan a Petrei, Harap Alb, Dănilă Prepeleac, Stan Pățitul sau Ivan Turbincă.

★

Dar în opera lui Creangă apar cu claritate — din imaginile care alcătuiesc acest tablou al vieții satului — și contradicțiile între exploatarea și exploatați. Cu acuzime este zugrăvită prăpastia între moșieri și țărani exploatați, mai ales în schițele „Moș Ion Roată și Vodă Cuza” și „Moș Ion Roată și Unirea”: „*In palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pământ și pline de bătătură, cum le vedeți, vă țin pe dumnea-voastră de atâta amar de vreme și vă fac să huzuriți de bine... noi, vite de muncă,*

vă suntem dragi ca sarea în ochi... Din mojiți, din ghiorlani și din dobitoci nu ne mai scoateți...” spune țăraniul Ion Roată unui boier.

Conștiința exploatarea și a și personajii din „Amintiri”, numai că de astă dată exploatarea este întruchipată de conducătorii mănăstirilor, călugări afaceriști și necinstiți. Isaia Duhu pune următoarea problemă elevilor săi: „*Dacă o para luată pe nedreptul îți mânăncă o sută de drepte, apoi șese mii de lei (leafa mea pe an), care mi-a oprit-o starețul Neonil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca dela mânăstirea Neamțului?*” Aceeași referire la raporturile de exploatarea ale mânăstirii cu oamenii; reiese din aluzia pe care tot Isaia Duhu o face la călugării leneși, numindu-i „*bitvolii din mânăstirea Neamțului*”; popa Oșlobanu vorbește deschis despre jecmânirea țărănilor de către mânăstire: „*...după ce ne-ați calicid luându-ne moșia*”, iar autorul însuși, dând explicații cuvintelor popei Oșlobanu, spune: „*Și mi se pare că avea mare dreptate bietul bătrân... moșia preoților a păpat-o mânăstirea ca și moșia Humulești*”.

Contradicțiile între exploatarea și exploatați apare și în puternicele imagini din basme. Este știut că în basm conflictul esențial dintre elementele bune și cele rele, dintre voinicul Făt-Frumos și balauri, smei sau împărați plini de răutate — este o concretizare a conflictului existent în societatea bazată pe clase antagonice; rezolvarea acestui conflict în favoarea lui Făt-Frumos, semnifică năzuința poporului către o dreptate în care el crede cu putere și care va prăbuși pentru totdeauna pe asupritori, ridicând pe năpăstuiții de veacuri.

Dând expresie acestei tendințe populare, basmele lui Creangă cuprind același sens larg al năzuinții celor mulți. Roș împărat și Spânul din „Povestea lui Harap Alb”, boierii hrăpăreți din „Punguța cu doi bani”, „Povestea lui Stan Pățitul” sau „Ivan Turbincă”, soacra cea cu trei nurori, lupul care a sugrumat iezi caprei, etc. fac parte din aceeași categorie cu starețul Neonil sau cu boierul cel cu optzeci de mii de fălci de moșii, care jefuește pe moș Ion Roată de puținul său avut.

Toți aceștia acționează intens în direcția

întăririi stăpânirii lor, a sporirii puterii lor și sunt gata chiar să încerce a teoretiza necesitatea menținerii societății bazate pe exploatare. Iată cum vorbește Spânul, unui din cele mai izbutite imagini a exploata-torului, existentă în opera lui Creangă: „*Hei, dragele mele vere, zice spânul cu vi-clenia lui obicinuită; d-voastră încă nu știți ce-i pe lume. Dacă dobitoacele n'ar fi fost înfrânte, dedemult ar fi sfâșiat pe om și trebuie să știți că și între oameni, cea mai mare parte, sânt dobitoace, care trebuiesc ținui din frâu, dacă ți-i voea să faci treabă cu dânșii*”. Adică tocmai situația caracte-rizată în schița „Moș Ion Roată și Vodă Cuza”, prin următoarele cuvinte: „*Au ră-mas ca niște câni ai nimănui sârmanii oa-meni! Cine se scoală mai de dimineață, acela e mai mare în sat la ei; de-i horop-sește și-i tihăește mai rău decât pe vite*”. Pentruca aceeași situație a exploataților să fie constatată cu amărăciune de povestitor și comentată astfel, în basmul despre Ha-rap Alb:

*Lumea asta e pe dos,
Toate merg cu capu'n jos;
Pușini suie, mulți coboară,
Unul macină la moară.*

Și apoi — adaugă Creangă — *acel unul are atunci în mână și pânea și cușitul și tae de unde vrea și cât îi place, tu te uiți la el și n'ai ce face*”.

În lumina acestor fapte prezente în operă, este clară greșala pe care o fac „Te-zele provizorii de istoria literaturii române” (cl. X. partea III-a, 1950) afirmând despre Creangă că „idealizează în „Amintiri” viața dela țară, care apare lipsită de contradicții între boieri și țărănime”. Este adevărat că în „Amintiri” nu apar chipuri de boieri, dar autorul nu putea introduce astfel de personaje într-o regiune — regiunea de munte, cu terenuri arabile puține — în care nu existau boieri proprietari de pământuri, dar în care apare cu claritate exploatarea feudală, întruchipată în reprezentanți mânăstirilor. Epoca la care se referă Creangă în „Amintiri”, vorbind despre raporturile mânăstirilor cu țărani din regiune și chiar cu preoții sătești, este caracterizată de ne-stăvilta sete de îmbogățire a mânăstiriilor, care ajunseseră posesoare ale unor întinse

domenii. Călugării afaceriști și venali co-coțați la conducerea treburilor mânăstirești stăpâneau și exploatau ca și moșierii.

Pe de altă parte trebuie arătat că nu este deloc just a privi „Amintirile” separate de restul scrierilor lui Creangă, după cum în genere nu e just a trage concluzii asupra personalității unui scriitor apreciind doar fragmente sau părți ale operei sale și nu opera luată în ansamblu. Aceasta cu atât mai mult la Creangă, cu cât opera sa are un vizibil caracter unitar.

Nejust este indicată în „tezele provizorii” și cauza „limitelor” despre care am discu-tat mai sus: „Limitele lui Creangă se da-torau faptului că el a ales din viața dela țară tocmai copilăria, care-i cerea mai pu-țin să înfățișeze critic viața grea a țără-nimii”. Este o greșală teoretică evidentă: ar reieși de aici că în lucrările cu teme din viața actuală a poporului nostru și care au ca personaje copii — lupta de clasă nu poate apare, dușmanul n'are cum fi combătut. A zugrăvi copilăria, a reda anumite fapte prin perspectiva unui copil nu înseamnă cătuși de puțin a ascunde contradicțiile de clasă, a distorfa deci rea-litatea — decât în cazul când autorul ur-mărește în mod deliberat acest lucru și atunci tendința aceasta se manifestă nu nu-mai scriind despre copii, ci despre orice fapte și despre orice oameni. La Creangă nici nu poate fi vorba despre așa ceva.

În opera lui Creangă apare cu claritate și celălalt pol al antagonismelor sociale: lumea oamenilor cinștiți, muncitori, buni la suflet, harnici, către care se îndreaptă din plin simpatia autorului și a cititorilor. Din această categorie fac parte numeroși eroi ai amintirilor: Smaranda și Ștefan — pă-rinții povestitorului, Pavel Ciubotariul, Moș Ion Roată, Moș Nichifor, Popa Duhu — și tot aici se încadrează numeroase perso-nagii din basme: nora cea mică din bas-mul „Soacra cu trei nurori”, fata moșnea-gului cea cuminte, Stan Pășitul, Ivan Tur-bincă, Harap Alb, capra cu cei trei iezi, năzdrăvanul cocoș care a găsit punguța cu doi bani. Într'un anumit sens, chiar per-sonagiile fantastice Ochilă, Gerilă, Lăți-Lungilă, Setilă, Flămânzilă, sau Sfarmă Piatră și Strâmbă Lemne — din basmele „Povestea lui Harap Alb”, și „Făt Fru-

mos fiul iepei" — prin sensul lor simbolic, sugerează același tip uman: elementul bun, care sprijină și face să triumfe dreptatea și adevărul.

Toți aceștia se opun personajilor negative, cu care se află în continuă ostilitate. Mai cu seamă basmele lui Creangă scot în relief acest lucru, dar nici în „Amintiri” el nu lipsește. Legătura povestitorului cu poporul, faptul că el și-a construit imaginea cu elemente oferite de viața și experiența poporului, au asigurat operei sale elementul esențial: oglindirea veridică a contradicțiilor între clase. Tot această legătură, faptul că el a creat în spiritul în care crează poporul, a făcut să pătrundă în opera sa și unele manifestări concrete ale năzuințelor poporului, de pedepsire, de înfrângere a personajilor negative, pe care celelalte — cele pozitive — le lovesc în însăși baza puterii, lor, în exploatare. Este vorba de ceea ce Petru Dumitriu, în prefața volumului de „Opere Alese” (E.S.P.L.A. 1949) numea „cascada de expropriieri fulgerătoare”, referindu-se la felul în care cocoșul, deposedat de punguța găsită, înghite într-o clipă toți galbenii din haznaua boierului tâlhar, îi înghite toți boii din ocol și duce totul la casa stăpânului său, moșneagul cel sărman și bun la suflet. Fără îndoială nu trebuie considerată această istorioară ca o simplă fabulă, în care se vorbește despre o viitoare reformă agrară să zicem, sau de naționalizarea industriei! Ar fi o vulgarizare a intențiilor povestitorului, o interpretare forțată și mecanică, îngustând în suși conținutul imaginii. Istorisirea lui Creangă cuprinde sensul mult mai larg al năzuințelor populare, de pedepsire a exploatatorilor și de răsplătire a celor ce-au fost nedreptățiți. În acelaș sens trebuie interpretată și istorisirea „Capra cu trei iezi”. Ar fi greșit să încercăm a identifica personajii ca în fabulă: cutare este o țărancă muncitoare văduvă, cutare este chiburul, etc. Este vorba și aici de înțelegerea sensului larg al pedepsei pe care poporul o dorește pentru exploatatorii și dușmanii săi. În acest fel trebuie interpretată întreaga galerie de tipuri care apar în opera lui Creangă precum și unele soluții de viață unele exemple pe care ni le propun perso-

najii ale basmelor, schițelor și „Amintirilor” sale.

Deci, opera lui Creangă nu este deloc un idilic tablou al „armoniei” care ar domni în societate între clasele antagonice, sau măcar al resemnării celor asupriți. Începând dela răsvrătirea lui Ionică cel din „Amintiri” împotriva unor dogme învechite din învățământ, continuând cu răsvrătirea Popei Duhu, sau cu revolta lui Moș Ion Roată — în toată opera lui Ion Creangă avem numeroase exemple de oameni care se revoltă, nu acceptă situații nedrepte care li se impun, iar când le acceptă totuși, o fac în căutarea unei pedepse cumplite, pentru a rețeza cu eficacitate orice posibilitate de reînnoire a nedreptății — ca în cazul lui Harap Alb, al urgisitei capre cu trei iezi sau al leneșului dus la spânzurațoare. Întruchipări ale revoltelor sunt și cea mai mică dintre nurorile soacrei celei rele și cocoșul și Ivan, posesorul turbincii, și Dănilă Prepeleac, a cărui poveste pare a aminti, în primele pasagii, de relațiile tatălui povestitorului cu fratele său, închiaburitul Vasile, cel cu cânepa și cireșile. Așa cum spuneam, elementele cu ajutorul cărora sunt create aceste basme și istorisiri, aparțin în cea mai mare parte basmelor populare sau sunt construite de autor în spiritul acestor basme.

Dar aceasta nu trebuie să ne ducă la minimalizarea contribuției lui Creangă. Prezența unor asemenea elemente se datorește faptului că autorul a folosit motive populare, a creat în spiritul basmelor populare, cu ajutorul elementelor folclorice — dar organizându-le după criteriile proprii, potrivit personalității sale artistice, stilului său, pe baza unei atitudini conștiente de ostilitate și chiar de revoltă față de societatea vremii sale, față de unele instituții și oameni aparținând claselor exploatare. Aceasta reiese și dacă ne gândim la o seamă de împrejurări concrete ale vieții povestitorului, amintite la începutul acestor rânduri. Revolta lui Creangă din viața de toate zilele și-a pus pecetea și asupra operei sale, adăugând realismului său o accentuată notă de critică socială, situându-l pe autorul lui Harap Alb în rândul marilor reprezentanți ai realismului nostru critic.

★

Realismul lui Creangă se manifestă și în ceea ce privește zugrăvirea veridică, plină de plasticitate a personajilor.

Avem în opera sa tabloul tipic al satului românesc. Și tot tipic este și copilul Ionică, năsbătios și plin de viață, dar nu rău, chemând dragostea înțelegătoare a cititorului și nu provocându-i ura. Moș Nichifor coșariul, cel înțelept și plin de spirit trebuie să fi avut o copilărie foarte asemănătoare cu a lui Ionică. Popa Duhu deasemenea, nu putea avea altă copilărie; trecut prin școli, învățat și deșteptat de lumina cărților, el își orientează sarcasmul împotriva răilor și proștilor. Harap Alb nu putea arăta altfel decât Davidică Creangă: *„De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte... cu pletele crețe și negre ca pana corbului; cu fruntea lată și senină; cu sprâncenele stufoase; cu ochii mari, negri ca murele și scânteietori ca fulgerul; cu obrajii rumeni ca doi bujori: înalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o câprioară și rușinos ca o fată mare.“*

Ca și el de sfios și încrezător în oameni, Harap Alb va trece prin încercări grele până să se maturizeze, până să-și acumuleze o experiență.

Smaranda, mama lui Ionică, putea fi în tinerețe gata să trântescă de pământ pe o femeie rea, care ar fi umblat cu intrigă, chiar dacă ar fi fost soacră-sa. Iar lui Oșlobanu cel prost, lui Mogorogea cel sgârcit și gata de sfadă, le întrevedem drumul: sgârșiți, brutali, lipsiți de orice scrupule, cum ne apar în Amintiri, renunțând la carte, ei vor lărgi prin toate mijloacele averea părintească, ai cărei unici moștenitori sunt, și vor deveni, în a doua jumătate a veacului XIX, chiaburi sadea; desăvârșind drumul pe care părinții lor abea apucaseră, ei vor fi niște viitori spâni pentru câte un Harap Alb, lupi pentru câte-o familie săracă.

Toți acești oameni ne apar în opera lui Creangă cu personalitatea lor, cu problemele lor, cu destinul lor în viitor. Notații scurte și precise, cu totul semnificative, îi diferențiază puternic; orice personaj din opera lui Creangă, chiar dacă apare într'un singur moment al acțiunii — atât în „A-

mintiri“ cât și în basme — rămâne de neuitat.

Smărăndița popii Humulescu trebuie să fi fost o fată tare frumoasă, de vreme ce toți se dădeau în vânt după ea. *„Era o sgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți copiii și din carte, dar și din nebunii.“* Ea va face pocinogul „calului bălan“ și al „Sfântului Neculai“ — scaunul și biciul de pedeapsă pentru școlarii din vremea aceea. Smărăndița nu mai apare decât în alte două momente, prin câte-o remarcă a autorului, dar ea s'a întipărit în mintea cititorului. Ne vom aduce aminte de această fată care joacă pe degete pe băieți, citind „Povestea lui Harap Alb“: o vom recunoaște în fata împăratului roș, frumoasă și capricioasă la început, dar cumințindu-se până la urmă și îndrăgostindu-se de voinic.

Pe Nică Oșlobanu, deasemenea îl vedem în puține momente; odată când, neștiind lecția, *„se scoală în picioare cât mi-ți-melianul și se roagă de iertare, spunând că-l doare capul“*, pentru a așezându-se la loc în bancă să-i cadă din sân ursul de mămăligă cu brânză; îl vedem apoi la Fălțiceni, punând rămașag cu un țaran că-ia toate lemnele din căruță dintr'odată în spinare, ceea ce și face, nemaiplătind omului, îl vedem apoi întorcându-se dela crâșmărița din Rădășeni, cu ciubotele pline de fasole și în fine, îl vedem ținta bătailor de joc și a poștelor din partea colegilor de cameră, pentru sgârzenia și lăcomia lui la mâncare — situație pe care el o va rezolva, renunțând la învățătură.

Personajii ca acestea apar în mai multe episoade ale *Amintirilor*; sunt altele însă care, prin câte o simplă caracterizare rămân neșterse cititorului. Așa este Bădița Vasile a Ilioaii, cel luat la oaste cu arcanul; sau *„dascălul lordache dela struna mare“* care *„știa glasurile pe dinafară... dar climpănia de bătrân ce era: ș'apoi mai avea și darul suptului“*, etc.

Faptul că astfel de personaje sunt de neuitat se datorește deasemenea realismului cu care Creangă i-a caracterizat prin câte-o trăsătură de bază, care-i diferențiază puternic de alte personaje.

Trebuie spus deasemeni că diferitele momente și acțiuni se întipăresc în

mintea cititorului datorită aceleiași măestrării a povestitorului, de a reda cu mult realism fapte și împrejurări de viață. Plină de dinamism este fuga lui Ionică prin câneapă, cu bătrâna pe urmele lui, după cum de o mare expresivitate sunt scenele ce vădesc relațiile între Harap Alb și prietenii săi: Ochilă, Setilă, Gerilă, Lăți-Lungilă, etc. Ei vorbesc și se comportă ca niște oameni obișnuiți din Humulești, se ceartă, se sfătuiesc, se ajută.

Opera lui Creangă este astfel de un profund realism, o oglindă plină de adevăr, arătând cititorului oameni vii care se mișcă și trăiesc fiecare cu problemele, cu năzuințele, cu personalitatea sa. Marea artă a scriitorului a înzestrat literatura noastră cu o bogată și variată galerie de tipuri literare.

Un capitol important al cercetării operei lui Creangă trebuie să fie studiul tezaurului de o imensă bogăție al limbii lui literare. S'ar părea că tocmai acest capitol are nevoie de mai puțină aprofundare, deoarece, începând cu Maiorescu încă, cercetătorii burghezi ai limbii operei lui Creangă au fost aproape unanimi în a-i recunoaște marea măiestrie. De fapt, însă, a analiza frumusețea exprimării lui Creangă nu înseamnă cătuși de puțin a accepta tezele burgheze în această privință, ci înseamnă tocmai a le respinge.

Cercetătorii burghezi au accentuat asupra calităților artistice ale scrisului lui Creangă spre a micșora sau chiar ascunde conținutul bogat de idei, marile adevăruri despre viață, pe care opera le desvăluie. S'a insistat în trecut asupra limbii lui Creangă atât pentru a minimaliza importanța operei lui în cunoașterea vieții, în educarea și transformarea oamenilor, cât și pentru a scădea meritele creatorului acestei opere. S'a spus astfel despre Creangă că importanța sa constă exclusiv în a fi „reprodus“ vorbirea populară. Atât.

Tot ce poate fi mai fals. Un studiu științific al limbii literare în opera lui Creangă trebuie să pornească dela a arăta că, de parte de a fi frumoasă „în sine“, ea este frumoasă pentrucă desvăluie, la un înalt nivel artistic, un bogat conținut de idei.

La Creangă problemele limbii — și în

special ale limbii literare — au fost o preocupare permanentă. Reiese aceasta atât din cercetarea biografiei cât și din analiza operei sale.

Se știe că în alcătuirea abecedarului și a cărților de citire povestitorul și-a pus din plin aceste probleme, pe care a căutat să le rezolve în modul cel mai fericit. El a căutat o exprimare cât mai pe înțelesul elevilor, cât mai în spiritul vorbirii populare. Deasemenea el era preocupat de găsirea celei mai bune organizări a frazei, de rânduirea cuvintelor într'astfel, încât ideea să nu sufere, ci să reiasă în cea mai clară formă cu putință. Unul din colaboratorii apropiați ai lui Creangă în alcătuirea manualelor școlare, își amintește cum l-a găsit într'o zi pe povestitor recitind de nenumărate ori propoziția „din in ca și din câneapă tot până se face“, — propoziție cu care trebuia să se înceapă istorioara „Inul și cămeșa“ — pentru a vedea care noțiune iese în evidență din această gândire. Întâmplarea este cu totul tipică pentru Creangă, pentru felul în care și-a făurit el opera, cu trudă de artist profund conștient de importanța cuvântului scris — și o putem accepta ca atare. Se pare că, până la urmă i s'a părut că accentul poate fi deplasat de pe un cuvânt pe altul la voia întâmplării, că, adică, propozițiunea n'ar fi destul de corectă de vreme ce nu impune prin însăși construcția ei unde trebuie să cadă greutatea și unde să se îndrepte în primul rând atenția cititorului — și pur și simplu, a renunțat la această propozițiune introductivă.

Scrupulozitatea cu care Creangă și-a lucrat manuscrisele reiese și din insistența cu care și-a apărat creația de intervențiile pe care și le permitea redacția „Convorbirilor Literare“, precum și din protestele sale când aceste intervenții — chiar de mai mică însemnătate — s'au produs totuși. Trebuie să vedem aici tocmai conștiința artistică deosebit de înaltă a lui Creangă, așa cum au avut-o în literatura noastră marii creatori ca un Eminescu sau Caragiale. Ca și la ei, la Creangă, fiecare cuvânt desvăluie un conținut de idei; fiecare întorsătură a frazei sale este un procedeu de desvăluire a adevărului vieții. În acest sens se poate vorbi și la Creangă de aceeași

preocupare, caracteristică pentru marii creatori, de a căuta „cuvântul ce exprimă adevărul“.

Creangă s'a preocupat de problema neologismelor. Pe una din paginile unei gramatici el își notase: „*Neologisme se chiamă toate cuvintele introduse în limbă, unele fără trebuință și pentru care putem găsi un cuvânt românesc corespunzător*“. În epoca lui Creangă erau la modă franțuzismele, întrebuintate oriunde și oricum, căutate tocmai pentru că în mintea celor ce le foloseau păreau o dovadă de cultură și „subțirime“. Creangă a satirizat cu ascuțime această tendință. Opera sa este un document al luptei sale împotriva ei. Dar și prin o seamă de observații directe el a denunțat schimonosirea limbii. Este cunoscută anecdota pe care ar fi spus-o Creangă, și în care a introdus câteva astfel de neologisme care n'aveau deloc ce căuta în contextul în care au fost utilizate. Arătând că pe când era mic a fost trimis la vecină după o oală de borș, Creangă spune că răspunsul acesteia ar fi fost următorul: „*Văleu, văleu, Ionică dragă, nu mă pot scobori că TERIBIL mă doare CORPUL, și nu te pot SERVI, dar ie-ți și tu o oală de borș, din puț'nică, însă să iei seamă ca să nu-mi DERANJEZI huștile*“. Caraghioslăcul neologismelor utilizate este evident

Sigur este că povestitorul a evitat neologismele și a realizat în opera sa o frumoasă exprimare românească. „*Amintirile și povestirile lui Creangă sunt însăși limba vie a poporului, ridicată la un înalt potențial artistic*“ — definește Mihail Sadoveanu specificul limbii lui Creangă.

În opera lui Creangă nu avem o reproducere a vorbirii poporului, ci o *re-creare*, în sensul artistic al cuvântului, asemănătoare numai procesului de creație a literaturii populare. Se știe că orice doină, baladă, basm popular sunt create de un artist anonim care le pune în circulație; opera trece din gură în gură, din generație în generație, adăugându-se, condensându-se, și fiindu-se ca o piatră prețioasă, prin intervenția a numeroși creatori populari anonimi. Fiecare dintre aceștia primește opera respectivă nu ca pe o simplă piesă aflată în circulație, ci ca pe un bun al său propriu, o asimilează, și, când o repune în

circuit, el îndeplinește o adevărată și mereu nouă creare a doinei; baladei, basmului punând în ele sufletul său, năzuințele sale, pecetea personalității sale artistice.

Personalitate artistică de o putere neobișnuită, Creangă a îndeplinit asupra limbii opere sale un proces asemănător. Deaceia opera sa este o excepțională sinteză a spiritului limbii noastre populare, ridicată la nivelul unei înalte arte.

Este evident atunci că personagiile din opera lui Creangă nu vorbesc așa cum vorbesc țărăni din Humulești, dar — adaugă Mihail Sadoveanu — „*dacă țărăni noștri nu vorbesc și nu pot vorbi între ei ca în proza lui Creangă, fără îndoială că recunoaștem atât în „Povești” cât și în „Amintiri” esența cea mai subtilă a graiului nostru popular, ca și cum geniul limbii noastre s'ar fi intrupat. În această limbă, în care cântă suferinși și bucurii ale generațiilor și strălucesc metafore acumulate de secole ca într'un tezaur, Creangă a dat la lumină un bun suprem al acestui neam, însușirile de delicateță, sentiment și umor*“.

Știm că nenumărate flori poartă în potirul lor, ascunsă, câte o picătură de nectar, pe care albina o culege cu mîgală, o prelucurează în trupul ei și o depune în căsuțele fagurului; în zile și săptămâni de chinuitoare trudă, ea adună mierea curată cum e chihlimbarul. Fiecare picătură de nectar poartă în ea o dulcețată nativă, dar mierea este nectarul nectarului, este sinteza superioară, purtând pecetea personalității creatorului ei.

O operă asemănătoare a îndeplinit Creangă în privința limbii literare a scrierilor sale. Din ele apar cu o limpezime cristalină înțelepciunea populară, simțul artistic deosebit al poporului, în definirea situațiilor de viață.

Condensată și plină de plasticitate, de puterea de a sugera, limba operei lui Creangă încântă și impresionează prin muzicalitate, printr'o tehnică desăvârșită a gradăției, prin precizia notației. Iată un exemplu de resemnare țărănească în fața „destinului“, într'o vorbire compusă aproape numai din zicale populare:

„*Zică cine-a zice și cum a vre să zică, dar când este să dai peste păcat, ducă-i înainte te silești să-l ajungi, iar ducă-i*

În urmă stai și-l aștepți. Mă rog, ce mai la deal la vale? Așa e lumea asta, și de-ai face, ce-ai face, rămâne cum este ea; nu poți s'o întorci cu umărul, măcar să le pui în ruptul capului. Vorba ceea: „Zi-i lume și te mântue”. Dar ia să lăsăm toate la o parte, și până una-alta, hai să vedem ce-i de făcut cu cerbul, că spânul te-a și așteptând cu nerăbdare. Și dai! stăpân nu-i? Trebuie să-l ascuți. Vorba ceea: „Leagă calul unde zice stăpânul.”

E cu totul altceva decât o simplă alăturare a unor expresii consacrate, a unor proverbe, oricât de plastice ar fi ele. Avem aici de-a face cu o experiență pe care generații și generații de țărani împilați au acumulat-o și tocmai deaceia ea s'a condensat atât de mult, încât a devenit în întregime o zicală. Am putea spune chiar că este un mic poem, ale cărui versuri — nerimate și neritmate — conțin fiecare din ele părți ale imaginii de ansamblu, pe care o compun, și care la rândul ei reliefează fiecare din elementele sale componente.

Proverbelor, zicerilor, expresiilor consacrate Creangă le atribuie rolul de imagini artistice. Ele apar în vorbirea personajilor sau în comentariul autorului pline de conținut, făcând parte integrantă din imaginea de ansamblu. Limba operei lui Creangă este o limbă plină de imagini, aparținând vorbirii populare, ridicată de el „la un înalt potențial artistic”. În acest sens, opera lui Creangă ne oferă o vorbire populară în cel mai autentic sens al cuvântului.

Creangă a fost profund conștient că operația de selectare și sintetizare, pe care o realizează în făurirea limbii operei sale, este una ținând de domeniul artei. Lucrul reiese cu claritate din operă. Iată două exemple: narațiunea merge firesc utilizând diferite elemente pentru a defini situațiile de viață; la un moment dat însă, ca o culminare și totodată ca o definire bruscă și definitivă, povestitorul rupe ordinea firească a narațiunii și intervine direct, cu un nou element, diferit de cele anterioare, lăcșându-le în urmă — element aparținând vorbirii curente. Acest lucru autorul îl subliniază scoțând în relief faptul că introduce un nou fel de elemente în povestire.

Iată cum e prezentată o fată de o frumusețe uimitoare :

„...era boboc de trandafir din luna lui M-i, scăldat în roua dimineții, desmierdat de cele întâi raze ale soarelui, legănat de adierea vântului și neatins de ochii fluturilor. Sau cum s'ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului; la soare te puteai uita, iar la dansa ba. Și deaceia Harap Alb o prăpădea din ochi, de dragă ce-i era.”

Sau iată cum apare gerul năpraznic provocat de Gerilă : *„...vântul gemea ca un nebun, copacii din pădure se văicăreau, pietrele țipau, vreascurile fiiuiau și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger. Iară veveřișele, govâzdate una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii și plângeau în pumni, blăstămându-și ceasul în care s'au născut. Mă rog, foc de ger era; ce să vă spun, mai mult”. — (Sublinierile noastre, M. G.) —*

Intervenția directă a povestitorului subliniază odată mai mult sensul general al metaforelor și comparațiilor anterioare, le întregeste înțelesul și le asigură o culminație.

Procedul e folosit de Creangă adesea, el intervine în cursul narațiunilor pentru a comenta fapte, pentru a le sublinia semnificația pentru a trage concluzii, sau chiar pentru a adăuga noi argumente. De cele mai multe ori, asemenea intervenții conțin o notă ascuțită critică: *„Căci, drept vorbind, și Moș Vasile era un cărpănos și un pui de sgârie brănză, ca și mătușa Mărioara”,* caracterizează povestitorul, în chip de morală a fabulei, pe cei doi unchi chiaburi, din întâmplarea cu cireșele; *„cumplit meșteșug de tâmpire, doamne ferește”,* exclamă Creangă despre felul cum erau puși să învețe elevii școlii de catiheși din Fălliceni; *„Afursilă priveșiște mai fu și asta”* — se înfioară el văzând prinderea la oaste cu arcanul.

Diferite stări sufletești, împrejurări de viață, sunt desvăluite cu ascuțime de scriitor prin felul special de-a construi fraza, de-a folosi anumite cuvinte și expresii și de-a urmări succesiunea lor. Elocvență este, în acest sens, scena fugii prin cânepă :

„...și eu fuga, iepurește prin cânepă și ea

pe urma mea, până la gardul din fundul grădini, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, fugind tot iepurește; și ea după mine până'n dreptul ocolului, pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de lături, iar gard; și hârsita de mătușă nu mă slăbia din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga; până ce dăm cânepa toată palancă la pământ".

Repetițiile, frazele precipitate, propozițiile fără predicat sau subiect, sugerează panica micului tâlhar al cireșelor, hăituit de hârsita mătușă Mărioară, dar și dinamismul acțiunii care se desfășoară cu repeziciune în fața ochilor noștri.

Discuția lui Pavel Ciubotariul cu Mogorogea asupra ciubotelor acestuia din urmă, pune în lumină caracterele lor.

„Ja ascultă, dascăle Mogoroge, — spune Pavăl — nu te prea întrece cu vorba, că nu-ți șede bine. Pe cine faci cârpaciu? După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în podgheazuri și le-ai scrombăit pela jocuri și prin toate corhanele și coclaurile, acum ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac altele nouă? Dar știi că ești ajuns la cap! Nu ți-i destul că m'ai amețit puindu-ți sfârloagele pe calup, trăgându-le la șan și ungându-le aici pe captior, la nasul meu, în toate diminețile? Ba de câte-ori mi-ai pus și poște la picioare, și eu, ca omul cel bun, tot am tăcut și ți-am răbdat. Imi pare rău că ești gros de obraz! Ei las, că te-oi sluji eu, de-acuma, dacă ți-i vorba de-așa".

Avem de-a face cu o supărare și cu amenințări: înțelegem din micul discurs că un fapt grav s'a petrecut anterior, un fapt care întrece măsura, care face să se verse paharul! O serie de alte întâmplări, trecute, care l-au supărat pe Pavăl, dar pe care până aici el nu i le-a spus conlocutorului, sunt de astă dată scoase la iveală ca argumente pentru supărarea definitivă care a intervenit: mi-ai făcut și asta și asta și asta, zice Pavăl, dar asta de-acum le întrece pe toate și tocmai ea face să redevină actuale și cele vechi, toate determinând, cu dreptate, o schimbare de atitudine

a vorbitorului: „Ei, las'că te-oi sluji eu de-acum dacă ți-i vorba de-așa." Suntem în fața unei prevestiri de furtună, care nu va întârzia să se arate: în adevăr peste câteva zile va avea loc bătaia de pomină între Pavăl și Mogorogea. Să mai remarcăm în pasajul de mai sus mânia reținută, demnă a lui Pavăl, siguranța lui că are dreptate. Comparând-o cu răspunsurile triviale, insultătoare ale lui Mogorogea, ne dăm seama dintr'odată de superioritatea caracterului lui Pavăl.

Și iată un exemplu în care vorbirea personajului indică și caracterul și starea lui din momentul respectiv, dar și desfășurarea spațială a acțiunii:

„Atâta i-a trebuit lui moș Luca ș'apoi lasă pe dânsul: câte parastase și panaghii, toate i le-a ridicat... — I-auzi, măi! Dacă ar ști el, chiolhănosul și ticăitul, de unde-am pornit astă noapte, ș'ar strânge lioarba acasă; n'ar mai dărdăi degeaba asupra căișo ilor mei! Ș'apoi doar nu vin ei acum întâiași dată la Iași, să-mi dee povăț unul ca dânsul, ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n'a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în răs!"

Aici este evident că moș Luca nu are un conlocutor și bombănește de unul singur, știind bine că acel căruia îi e adresat discursul, nu-l poate auzi. Bătrânul a fost jicnit de vorbele unui „flăcăoan al dracului", la adresa cailor: „Moșule, ia seama de ține bine telegarii ceia, să nu-și iee vânt, că Iașul ista-i mare, și Doamne ferește, să nu faci vreo primejdie!" Lovit în amorul său propriu, în onoarea sa nu numai de stăpân dar și de tovarăș de trudă al cailor, moș Luca cearlă și blestemă pe îndrăznețul și imprudentul flăcău nu atât pentru a-l pune pe el la punct, cât parcă pentru a convinge pe cei doi căluți — și în primul rând pe el însuși — că nu este deloc de acord cu insinuarea atât de necuviincioasă.

Bombăneala aceasta, în loc să-l potolească pe bătrân, îl îndârjește, pentrucă-l convinge că are dreptate și astfel blânda moș Luca devine amenințător, eroic, — „dacă n'a stat oleacă, să-l învăț eu..." — tocmai fiindcă știe bine că nu va avea prilejul să-și

pună în practică amenințarea! Furia bătrânului se manifestă sgomotos, plină de injurături, toate referitoare la slujbe de înmormântare! (parastase, panaghii, patruzeci de zile, etc.), — ceea ce indică mânia ajunsă la culme, simțind nevoia să se reverse în imprecații nemaîntâlnite.

Nu vom găsi la Creangă un aflus de regionalisme, deși oricine recunoaște în opera sa vorbirea țaranilor moldoveni dela munte. Cuvintele mai puțin răspândite sunt utilizate în general numai atunci când compun o imagine și în așa fel încât sensul lor să reiasă cu claritate: Mogorogea purtase ciubotele multă vreme, umblând toată ziua în *podgheazuri*, și *scrombându-le* pe la jocuri; Moș Nichifor „scoate *bulicherul* din teacă îl dă pe *amănariu* și începe a *ciocărți* un gârneț de stejar“: Ionică se duce la scăldat și sare „de pe-un mal înalt, în *știoalnă*“; altădată, mama sa îl „vede *tologit* cu pielea goală în năsip, cât mi ți-i gliganul“, etc.

O seamă de alte cuvinte ar putea fi date de exemplu: circulația lor este restrânsă, un cititor din altă parte a țării nu le cunoaște înțelesul exact dar în textul lui Creangă acest înțeles reiese cu exactitate și fără nicio greutate. „A umbla în *podgheazuri*“ este o expresie referitoare la incursiunile turcești și tătărăști din trecut; *podgheazurile* erau cete izolate de năvălitori, lovind ici și colo, umblând după pradă. Expresia s'a păstrat și fraza lui Creangă indică acest sens — pentru a defini mersul continuu la jocuri, clăci, fără altă țintă decât pierderea de vreme și distracția. „*Bulicherul*“ lui Moș Nichifor e un cuțit prost, vechi, o cioarsă: bătrânul nu putea avea un cuțit ca lumea pentru că nici căruța, nici hamurile nu erau în stare mai bună; dacă în text s'ar fi spus că moșneagul a scos „cuțitul“, fraza devenea plată, așa însă ea contribuie la definirea personajului, la conturarea imaginii de ansamblu. „*Știoalnă*“ — nu este numai „locul mai adânc în albia unui pârâu“ cum spune glosarul volumului de „Opere alese“, este mai mult o viitură de apă, stătută și murdară. Intrebuințând „*știoalnă*“ și nu „apă“, povestitorul a vrut să sugereze și ridicolul situației, să ia și

atitudine ironică față de greșeala sa de a fi fugit de-acasă la scăldat. La fel „*tologit*“ indică poziția omului nu pur și simplu culcat, întins, ci și de lenie, somnolență, neapăsare; desaprobarea și disprețul povestitorului față de întreaga situație este evidentă și ea e pusă în lumină și de prezența „*știoalnei*“ dar și de aprecierea „cât mi ți-i gliganul“. —

Fără îndoială bogăția și frumusețea limbii lui Creangă nu este decât sugerată în aceste câteva considerații de mai sus. Este necesar să subliniem încăodată că ea este o vorbire populară în sensul artistic al cuvântului, realizată cu mijloace, cu elemente aparținând vorbirii populare și în spiritul ei. Ea păstrează însă pretutindeni în operă, pecetea marii personalități a autorului „Amintirilor“ și basmelor.

Ceea ce am vrut să urmărim în paginile de mai sus, a fost în primul rând realismul lui Creangă, puternica lui legătură cu viața, felul în care experiența sa l-a ajutat să realizeze o oglindă plină de adevăr a epocii sale, într'o formă de o excepțională bogăție și de o mare frumusețe.

În toată activitatea lui Creangă, a fost vădită legătura lui cu poporul, a cărui viață a oglindit-o în nemuritoare imagini. El a zugrăvit împrejurări și procese sociale, luând adesea atitudinea critică, în sensul în care lua poporul; el a vorbit despre oamenii simpli și cinștiți, despre lupta, frământările și năzuințele lor, a folosit cu o mare măiestrie limba populară, adăugându-i un spor de putere în definirea oamenilor și situațiilor. El este un scriitor profund popular.

Creangă este iubit și prețuit în țara noastră, opera lui este pentru oamenii muncii care construiesc socialismul un exemplu viu de frumusețe artistică, realizată prin folosirea creatoare de către autor, a comorilor de înțelepciune populară, un document plin de adevăr asupra satului românesc dela mijlocul veacului trecut. Multe sunt astăzi altfel decât le-a cunoscut și zugrăvit Creangă, se desăvârșesc în sensul în care,

alături de atâția scriitori, a dorit și povestitorul. Cei care l-au asuprit și nedreptățit pe Creangă au fost izgoniți pentru totdeauna din locurile de unde ei loveau în autenticele valori ale poporului; masele largi se ridică mereu spre lumină, făurindu-și o cultură proprie, întemeiată pe învățătura și practica construirii socialismului

și comunismului, întemeiată pe toate bunele și marile valori culturale create în trecut. Între creatorii de bunuri neprețuite, care stau la temelia noii culturi care se făurește azi în țara noastră, opera lui Creangă ocupă locul pe care-l merită. Autorul ei este înscris cu cinste între înaintașii de frunte ai culturii noastre socialiste.

O IMAGINE DEFORMATĂ A RĂSCOALEI IOBAGILOR

„Toți țărani care s'au răscolat împotriva domnilor lor naturali, ar merita să fie dați morții până la unul, ca niște criminali ce sunt. Dar ca să nu se verse atâta sânge, ca să nu dispară de pe pământ toți iobagii, fără de care nobilii n'ar putea trăi, se dispune să fie extirpați numai căpitani, hotnogii, frunțașii și instigatorii prostimei, precum și aceia despre care se va adevăra că au ucis pe nobili, ori au necinstit femeii de-ale acelora. Țăranul la care se va afla armă își va pierde mâna dreaptă“.

Așa glăsuiește hotărârea luată în Octombrie 1514 de către Dieta Nobililor, după înfrângerea sângeroasă a răscoalelor țărănilor români și maghiari în fruntea cărora se afla secuiul Gheorghe Doja.

După aproape cinci veacuri dela aceste evenimente îngrozitoare, hotărârea de mai sus constituie o mărturie care vorbește deosebit de puternic nu numai despre cruzimea feudalilor, care au ucis peste 60 de mii de iobagi, dar și despre amploarea răscoalei condusă de țăranul inobilat Gheorghe Doja. Numai amploarea acestei răscoale, de care s'a ocupat și Friedrich Engels în cunoscuta sa lucrare „Războiul fărănesc german“, poate explica, pe de altă parte, ferocitatea cu care seniorii s'au răzbunat pe Doja, când acesta, în urma unei trădări, le-a căzut în mână. Țintuit gol pe un tron de fier înroșit în foc, Gheorghe Doja trebuia să țină mâna pe un sceptru încins. De trei ori i s'a pus pe cap o coroană de fier înroșită. Din

trup i se smulgeau cu cleștele bucăți de carne care erau înfulecate de o haită de prizonieri, înebuniți de foame, nutrind speranța unei grațieri. Apoi trupul i-a fost spintecat în patru, iar bucățile de carne, bătute în ținte pe porțile cetăților din Pesta, Alba și Oradea.

Răscoala lui Doja constituie una din cele mai emoționante încercări ale țărănilor români și unguri, viețuind în Ardeal, de a scutura jugul feudalilor, de a-și redobândi libertatea, iar conducătorul ei a fost un luptător hotărât pentru dreptatea și fericirea poporului; un patriot înflăcărat, un precursor vrednic de stimă al acelora care și-au jertfit viața, pentru doborârea claselor exploatare, pentru ivirea mărețelor vremuri pe care le trăim astăzi.

Evocarea literară a răscoalei din 1514 însemnează evocarea uneia dintre paginile cele mai glorioase din trecutul nostru de luptă; evocarea literară a personalității lui Doja însemnează evocarea unuia dintre eroii pe care poporul nostru și poporul maghiar frate îl slăvesc în cântecele lor și ea este de natură a cultiva în rândurile tinerețului, patriotismul înflăcărat, ura împotriva asupririi, sentimentele înalte de abnegație, de jertfire de sine în folosul colectivității.

Sarcina acestei evocări și-a asumat-o I. D. Mușat în romanul „Răscoala iobagilor“, apărut recent în Editura Tineretului.

În intenția scriitorului însă, romanul nu avea numai menirea de a închea imaginea

răscoalei privită ca un eveniment semnificativ, dar izolat, din complexul evenimentelor sociale și politice ale epocii; secolul urma să fie tratat în ansamblul lui, subliniindu-se toată contradicțiile dintre diverse clase și pături sociale care au determinat diferite luări de poziții, evenimente politice.

De aceea, „răscoala iobagilor“ nu este numai un roman al țărănimii, al luptei ei împotriva nobilimii. În roman aflăm numeroase acțiuni în care ni se înfățișează convingător conflictul profund dintre nobilime și burghezie, modul în care burghezia se folosea sau încerca să se folosească de țărănimie în lupta ei împotriva feudalilor, legăturile care se stabiliseră între breslele bogate și Vatican.

Mai mult încă, I. D. Mușat încearcă — și nu fără succes — să arate conflictul surd dintre meșteșugari și calfele lor, să arate ciocnirile de idei dintre diverse pături ale burgheziei, unele moderate și timorate din cauza unei înțelegeri greșite a stării de lucruri și a subaprecierii importanței lor ca clasă; altele, dimpotrivă îndrăznețe, tocmai pentru că încep a înțelege, mai exact a simți, că feudalismul e sortit pieirii și că viitorul le aparține. În cursul romanului, noi asistăm deasemeni la numeroase evenimente care arată contradicțiile dintre diverse grupuri de nobili și în deosebi între marii latifundiari și mica nobilime săracă ce era aservită.

În centrul atenției autorului se află cruciada papei Leon al X-lea și noi asistăm, în decursul celor 450 de pagini câte numără romanul, la numeroase acțiuni care arată modul cum au reacționat față de acest eveniment diferite clase și pături sociale. Starostele Taill, de pildă, reprezentant al burgheziei în creștere, care a dobândit conștiința intereselor ei, se alătură cruciadei și devine un înfocat propagandist al ei, pentru că își dă seama că această acțiune este inițiată de negustorii venețieni, că ea va aduce mari venituri orașelor, va slăbi puterea nobililor și va creia, odată cu posibilitatea abolirii privilegiilor seniorale, și libera dezvoltare a comerțului. El nu pregetă, pentru aceasta, să înfrunte opoziția păturilor burgheze înapoiate, să recurgă la acțiuni îndrăznețe. În decursul acestor

acțiuni caracterul său voluntar, personalitatea sa puternică se conturează.

Nobilii sunt împotriva cruciadei fiindcă își dau seama de pericolul pe care îl prezintă pentru ei înarmarea iobagilor nemulțumiți, și chiar atunci când se constituie într-o tabără de cruciați, n'o fac decât pentru a putea contracara la vreme manevrele masselor țărănești înarmate. Ura lor împotriva țărănilor ia forme deosebit de violente. În acest sens, sunt semnificative pasagiile în care se redau conversațiile dintre tânăra Werböczy și unchiul ei dela Pesta, acțiunile episcopului Kutý, etc. Cancelarul Martinuzzi, conducătorul efectiv al principatului ardelenesc, unul dintre cele mai realizate personaje ale cărții, caută să folosească împrejurările pentru a dobândi independența Ardealului. În acest scop, el stabilește legături diplomatice cu Turcii, îi ațără pe nobili împotriva burghezilor, pe burghezi împotriva nobililor, încearcă să manevreze masa țărănilor, prin intermediul lui Doja, să-i manevreze pe secui, să-i slăbească pe toți și să poată instaura astfel puterea absolută a principelui său. Martinuzzi e cel mai realizat personaj din roman. Mândru de forța sa, urând pe nobili pentru lipsa lor de cultură, pentru cruzimea și bătăria lor, e tipul diplomatului epocii feudale.

Mica nobilime, sărăcită și complet aservită magnaților, vede în cruciadă posibilitatea redobândirii unei poziții sociale satisfăcătoare și i se alătură de îndată. Păturile nevoiașe ale orașelor văd în cruciadă un prilej de a se răfui cu bogătașii, cu notabilii, un prilej de jaf chiar. Vremurile tulburi sunt folosite de o serie întreagă de aventurieri ca arhiepiscopul Bakacs care caută astfel să parvină.

Pentru evocarea atmosferei, autorul folosește în lucrarea sa, o serie întreagă de cerșetori, excroci, călugări fanatizați, iezuiți sălbatici.

Realizarea intențiilor scriitorului impunea o cunoaștere aprofundată a epocii, studierea unui bogat material istoric dar și o justă orientarea în problemă. Autorul pare să fi posedat într'adevăr un bogat material factual. În general, în romanul „Răscoala iobagilor“ se vede că I. D. Mușat a urmă-

rit, fără să reușească însă întotdeauna, să prindă în imagini literare starea de lucruri dela începutul secolului al XVI-lea, așa cum o caracterizează Friedrich Engels în cunoscuta sa lucrare „Războiul țărănesc german“.

Dar autorul n'a avut o justă și aprofundată înțelegere a evenimentelor pe care și-a propus să le nareze. N'a știut cum să ierarhizeze aceste evenimente și de aceea i-a scăpat esențialul, evenimentul central care caracterizează epoca. În complexitatea conflictelor, I. D. Mușat n'a văzut în „răscoala iobagilor“ lui Doja conflictul central al epocii. De aceea, el n'a reușit să redea complexitatea secolului, n'a reușit să contureze personalitatea lui Doja. El s'a pierdut într'o serie de conflicte cu totul secundare, n'a știut cum să-și organizeze materialul și a dat deaceia o construcție epică neînchegată care lasă impresia de stufos, de încărcat. Astfel, povestirii aventurii arhiepiscopului Bakacs i se acordă mult mai mult spațiu decât descrierii situației iobagilor, descriere, care, în treacăt fie spus, nu are un caracter literar, ci unul pur istoric; manevrelor diplomatice al lui Martinuzzi, mult mai mult interes decât pregătirii răscoalei; afacerilor murdare ale casei Fugger — o importanță ca totul excepțională. Massa țărănimii ca factor esențial în desfășurarea evenimentelor e cu totul neglijată, în timp ce în multe zeci de pagini, autorul, pentru a ne reda o imagine a ideologiei epocii, vorbește despre utopiile tânărului teolog Moise Hosza, despre diverși astrologi ex-croci, etc.

Tratând superficial problemele răscoalei, neglijând rolul masselor de iobagi și implicit al lui Doja, romanul e astfel lipsit de forța de a trezi admirație pentru trecutul de luptă al poporului nostru, pentru eroii acestor lupte.

Aceasta se poate vedea chiar numai dintr'o sumară prezentare a subiectului.

I. D. Mușat începe prin a ne înfățișa viața târgoveților din Cluj. Căpeteniile negustorilor și meșteșugarilor, adunate în sfat, discută propunerea polgarmeșterului Demeny și a starostelui Taill, de a organiza o caravană cu mărfuri care să fie trimisă în Lemberg și a pune astfel capăt crizei ce

amenință să sguodie orașul. Faptul că produsele orășenilor nu puteau fi desfăcute pe piața locală și nu puteau fi transportate datorită jafurilor seniorilor, periclita existența târgoveților și, în plus, al'menta revolta latentă a calfelor, a meșteșugarilor săraci și a celor fără căpătâi, era de natură să surpe autoritatea conducătorilor obștei. După lungi discuții, sfatul aprobă propunerea starostelui Taill — un negustor călătorit prin lume, învățat și cutezător — de a-l tocmi pe Doja, mic nobil ce se d'știnsese în lupta împotriva feudalilor, care își avea ceata organizată și se bucura de simpatia masselor, ca păzitor al caravanei cu mărfuri ce urma să ia drumul Lembergului.

Burghezii timorați văd în Doja un hoț; alții, un războinic de profesie, un aventurier; puțini dintre ei, un mic nobil care-i dușmănește pe aristocrați, dar care nu e legat de iobagi decât prin ura împotriva seniorilor; nimeni dintre ei, nici chiar starostele Taill, cel mai perspicace, nu vede în Doja un răzvrătit autentic, care să întruchieze năzuințele de eliberare ale masselor țărănești, ci doar un războinic care se bucură de popularitate. Tocmai deaceia, ei cutează să-i facă propunerea de a se angaja mercenarul lor.

În intenția autorului, Doja urma să accepte această propunere, nu de dragul răsplății ca atare, ci pentru a-și creia posibilitatea întăririi cetei sale și a acționa astfel pe viitor cu succes, nu pentru interesele burgheziei ci pentru iobăgime, împotriva seniorilor. În acest sens, este semnificativ un crâmpel din răspunsul lui Doja la obiecțiile ridicate de răzvrătitul Gavriș:

„Iar cât privește cele despre care vorbeai, nedreptăți, ticăloșii, să nu-ți inchipui că inima mea-i nesimțitoare, dar nu așa cum gândești tu, fătul meu, se pot îndrepta lucrurile. Mi-ai amintit de starostele Taill. Ei bine, s'o știți cu toții, mie nu-mi poruncește nimeni! Nici starostele Taill, nici tu, Gavriș“ (pag. 30).

Dar intenția autorului e ratată, deoarece nu este demonstrat artistic faptul că Doja folosește aceasă funcție pe lângă burghezi din considerente tactice doar, că el urmărește de fapt realizarea unor scopuri înde-

părtate. Scriitorul putea face aceasta înfățișându-l pe Doja sfătuiindu-se cu oamenii săi de nădejde despre acest lucru, legat de soldații al căror comandant este. În carte însă, Doja se simte mult mai bine în tovărășia s'arostelui Taill — căruia, ce e drept, ca orice războinic disprețuitor de burghezi, îi joacă unele farse care să-l bage în sperieți — decât în mijlocul oștenilor săi. Numai când simte că disciplina trupei, că unitatea combatanților sunt periclitare, numai atunci Doja consimte să-l refuze pe Taill și să rămână în mijlocul a'lor săi. În felul acesta, Doja ne apare dela început nu ca un comandant ce-și iubește trupa pe care o folosește în lupta pentru dreptatea norodului batjocorit; nu ca un conducător perspicace consimțind în interesele cauzei, la anumite sacrificii, ci ca un mercenar gata să-și verse sângele lui și al tovarășilor săi, nu pentru un ideal, nu pentru desrobirea iobagilor, ci pentru aur. Deaceea, conflictul lui Doja cu Gavrîș, care e înlăturat din ceată fiindcă nu primise din toată inima să păzească avuția burghezilor și care voia să lovească pe dată în seniori și să-și elibereze frații în suferință, nu apare ca un conflict între un comandant perspicace care știe vedea departe și subordonatul său, luptător bun dar anarhic, incapabil să se supună unei discipline și să înțeleagă tactica șefului său; ci ca un conflict la baza căruia ar fi într'o bună măsură interese meschine de ordin personal, teama lui Doja de a nu-și pierde autoritatea, de a nu se afla la un moment dat în rivalitate pentru conducere cu Gavrîș.

Iată ce gânduri îi atribuie autorul conducătorului „răscoalei iobagilor“ după ce acesta se despărțise de ortacul său:

„Gavrîș ăsta prea îi seamănă în multe. E un viteaz. Doja știe lucrul acesta și regretă pierderea omului. Dar un viteaz greu de înfrânt, și Doja n'are nevoie de asemenea oameni“. (pag. 30)

Comportarea lui Doja în această situație denotă un conducător care își teme autoritatea, și de aceea caută să se înconjoare de mediocri, de lași, gata să-l urmeze orbește fiindcă nu sunt în stare să judece ei înșiși evenimentele sau n'au curajul să-și înfrunte conducătorul. Dar oare așa era Doja în

realitate? Oare e posibil să i se atribuie lui Doja, căruia chiar istoricii burghezi i-au recunoscut curajul, abnegația pentru cauza iobagilor, asemenea gânduri meschine? Oare cu astfel de oameni ar fi putut Doja purta o răscoală ale cărei flăcări au cuprins tot Ardealul, Banatul și o bună parte a Câmpiei Tisei? Oare dacă Doja și-a pus persoana lui mai presus de cauza pe care o slujea, nu era firesc să se dea de partea nobililor, care căutau să-l corupă? — se poate întreba pe bună dreptate, cititorul romanului lui I. D. Mușat.

Obiectiv, cititorul rămâne cu impresia că I. D. Mușat, care nu acordă importanța cuvenită răscoalei, ni-l înfățișează la început pe Doja ca pe un mercenar meschin, timorat de autoritatea sa. Deaceea, toate evenimentele în care va fi implicat mai târziu Gheorghe Doja vor fi legate de cititor de această imagine a unui Doja aventurier și arivist, iar intențiile autorului, care a vrut totuși să ne dea imaginea adevărată a lui Doja, vor eșua în bloc.

Când Doja va accepta mai târziu propunerea cancelarului Martinuzzi, politician machiavelic, care conduce afacerile domnitorului ardelean Szapóia, un principe mărginit și cu apucături plebeiene, de a-l ucide pe nobilul Werböczy, cititorul nu va vedea în aceasta — așa cum intenționa romancierul — o mișcare tactică a lui Doja care caută să dobândească astfel posibilitatea de a acționa nestingherit împotriva seniorilor. El va spune că mercenarul care s'a angajat ieri slujitor la burghezii din Cluj, a acceptat astăzi bucuros să servească pe domnitor. Aceasta, cu atât mai mult cu cât forța noului stăpân e mai mare, iar abilitatea Martinuzzi a lăsat a înțelege că răsplată ar putea depăși așteptările, că Doja are perspectiva de a fi comile al Securilor.

Mai mult încă, în paginile următoare, I. D. Mușat, nu face decât să întărească această falsă imagine a unui Doja rupt de masse. Doja ia în serios propunerea lui Martinuzzi și în loc de a se pregăti efectiv pentru luptă, își trimite cei mai buni ostași, pe Valentin și pe baciul Bandy, să-l urmărească pe Werböczy, ai cărui oameni atacaseră caravana neguțătorilor din Cluj în

tr'o luptă în care Doja a ieșit biruitor, iar carele încărcate cu mărfuri, nevătămate.

Când Doja se află într'un scurt popas la curtea sa, se simte străin, stingher printre iobagii satului său natal; nu poate stabili nici o legătură cu ei.

„Cei care erau în sat nu mai știau unde le stă capul de griji și necazuri. Aveau atâtea de dat, atâtea de plătit, atâtea munci de făcut încât nu le mai rămânea decât să-și ia și ei lumea în cap și să se ducă unde i-o îndruma ochii. Pușini mai erau în sat dintre cei cu care Doja copilărise. Aproape nici nu-i mai cunoștea, îmbătrâniseră cu toții, erau moșnegi, deși nu atinseseră vârsta de 50 de ani. Doja ar fi vrut să vorbească cu ei, să-și reamintească de oamenii și întâmplările de odinioară, însă cu bătrânii nu se putea vorbi, — mormăiau și dădeau din cap; abia înțelegea omul câte un cuvânt din gura lor. Tinerii îi veneau în preajmă cu sfială, se spuneau atâtea despre omul acesta din satul lor, o poveste mai năstrușnică decât alta, încât o apropiere mai simțită nu se putea face, așa că Doja se întorcea de multe ori acasă, fără să fi schimbat o vorbă cu cineva“. (pag. 235).

Firește, iobagii nu se puteau apropia de un ostaș, oricât de vrednic ar fi el în meseria armelor, dacă acesta nu și-a însușit năzuințele lor, dacă el e gata să se vândă oricui plătește un preț mai bun.

Până aici, deci, intențiile autorului sunt ratate. Acest mare luptător care a fost Doja, e denigrat, i se atribuie o serie de păcate pe care nu le-ar putea avea și în acest sens se poate spune că romanul „Răscoala iobagilor“, în loc să cultive patriotismul înflăcărat în masele tinerilor cititori, nu face decât să întărească prejudecățile semănate de istoricii burghezi, care batjocoreau trecutul nostru de luptă, căutau să sădească în rândurile tineretului sentimentele neputinței și al disprețului pentru masă. În acest sens, romanul lui I. D. Mușat, departe de a fi inofensiv, e deadreptul dușmănos.

Autorul a simțit însă nevoia să împărtășe această impresie penibilă, să-l umanizeze pe Doja. Pentru aceasta a recurs la o serie de clișee împrumutate din arsenalul scriitorilor burghezi. Doja, ostașul aspru, se poartă omeneste cu sclavul Hasan pe care

l-a luat prizonier într'o luptă cu Turcii, își mângâie duios nepoțtii și-și înfrânge dorința de a poseda pe Iilina, viteaza logodnică a sfetnicului său devotat și învățat, Valentin. În paranteză fie spus, această Ilină ocupă un loc cu totul disproporționat, nejustificat în economia cărții.

Astfel de amănunte „pitorești“ nu sunt însă de natură să contribuie cu nimic la conturarea personajului și nici să îndulcească impresia penibilă pe care a creiat-o asupra cititorului.

I. D. Mușat pare să-și fi dat seama de aceasta, atunci când a încercat spre sfârșitul romanului său, să arate adevăratele calități sufletești ale eroului, să-l prezinte pe Doja în adevărata sa lumină, ca un luptător avântat pentru dreptatea norodului osândit. Aceasta o face atunci când ni-l înfățișează pe Doja în tabăra țărănilor cruciați care se ridicaseră nu pentru a lupta împotriva Turcilor, așa cum le cereau trimișii papei Leon al X-lea, ci pentru a pune mâna pe arme și a dobândi cu ele libertatea. Doja apare în aceste episoade ca un conducător care și-a însușit în totul năzuințele masei de iobagi, care refuză cu demnitate orice compromis cu aristocrația sau cu burghezi și e gata să-și dea ultima picătură de sânge pentru triumful eliberării iobagilor. Semnificativ este, în acest sens, pasagiul în care e redată întâlnirea dintre Gheorghe Doja și Malatesta, trimisul Veneției în tabăra cruciaților. Malatesta e foarte îngrijorat de conflictul dintre iobagii și seniorii cruciați, cauza cruciadei, finanțată de Venețieni, fiind astfel periclitată. El caută, de aceea, să-l înduplece pe Doja să ajungă la o formulă de compromis. Doja are însă o atitudine dărză, neînduplecată. El știe că iobagii nu consimt la nici o apropiere de seniori, că înaintea turcilor ei au de combătut un alt dușman mult mai apropiat: pe feudali, și o spune răspicat:

„— Spune-i atunci că dușmanul nostru e aici, aproape în prag cu noi. Că înainte de a ne răfui cu păgânii, avem o socoteală de făcut aici, acasă la noi. Spune-i că ne-am săturat de a mai vorbi magnaților și ne-am hotărât să punem capăt iobăgiei! Cât privește războiul, spune-i să fie liniștit, n'au dat banii de pomană, o să ne războim

și cu păgânul numai să ne curățim întâi casa! N'o să lăsăm țara pe mâna turcilor; cum am apărât-o pe timpuri, o s'o apărăm și acum...

„ — ...Eu v'aș propune o împăcare. E absolut necesară în împrejurările de astăzi. Dați-vă seama, pericolul turcesc e prea serios pentru ca dumneavoastră să vă sfârâmați puterile în neînțelegeri interne... Eu aș încerca să mijlocesc între voi.

„ — Iși teme banii, surâse Doja când auzi. Spune-i Iosife, că noi vom stăpâni țara, mai spune-i că vom și apăra-o, să nu aibă dumnealui nici o teamă, ne vom război cu turcii...

„ — El vrea răspuns precis: să încerce sau nu?

„ — Lasă-l să facă ce-l taie capul, noi ne vedem de treburile noastre. Am așteptat prea mult timp prilejul acesta, n'o să ne apucăm acum de cheltueli“ (pag. 372).

O nouă încercare în acelaș sens a arhiepiscopului Tamas Bakacs eșuiază la rândul-i.

„Gheorghe Doja tăcea ca și ceilalți. Mânca liniștit ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat. Uneori se oprea din mestecat și-l asculta pe Tamas Bakacs, părând atent și interesat de cele ce spune arhiepiscopul. Cardinalul Goldoni nu știa ce să mai creadă ascultându-l pe Tamas Bakacs. Mânca în silă, simțind că un nod i se ridică în gât. La sfârșitul cinei, Gheorghe Doja se ridică și mulțumi gazdei, se închină apoi în fața cardinalului Goldoni, apoi făcu semn lui Iosif să-l urmeze și se îndreptă spre ușă.

Tamas Bakacs sări să-l oprească, Doja îl privi de jos în sus, apoi se adresă mesenilor:

— Sănătate bună, domnilor! Dacă doriți să țineți un consiliu de război, poftiți în tabăra iobagilor!“ (pag. 376).

Doja are de astădată atitudinea demnă a unui adevărat conducător al maseilor iobage, conștient de forța pe care o reprezintă. Aceeași atitudine o va avea și atunci când va respinge propunerea starostelui Taill de a merge să cucerească întâi orașele și numai după aceea de a sfârâma puterea seniorială; propunerea de a face, cu alte cuvinte, jocul burghezilor.

Doja vorbește, de astă dată, limba ioba-

gilor, trăiește în mijlocul lor și e gata să-și dea ultima picătură de sânge pentru triumful cauzei lor. Mai mult încă, pe Doja nu-l tentează acum onorurile, îl stânjenesc chiar. Atunci când iobagii entuziasmați îl proclamă rege al lor, Doja se simte prost, desgustat chiar.

Partea aceasta e, cu siguranță mai realizată decât aceea care o precede. Dar raportând-o la capitolele anterioare, ea nu pare firească. Cum a ajuns — se întreabă pe bună dreptate, cititorul — mercenarul acela meschin, care nu se putea apropia de iobagi, un conducător al maseilor răscolate, un luptător care urăște onorurile și e gata de orice jertfă?

În cartea lui I. D. Mușat, nu avem așa dar un singur erou pe care-l cheamă Gheorghe Doja, ci două personaje cu totul deosebite, fără nici o legătură între ele, care întâmplător poartă acelaș nume. De aci caracterul cu totul artificial al construcției cărții, lipsa ei de unitate.

Faptul că „Răscoala iobagilor“ nu stă în centrul romanului lui I. D. Mușat ci constituie un episod ca oricare altul, a determinat ca nici Doja să nu fie personajul principal al cărții.

Neștiind selecționa just faptele, pierzându-se în amănunte, autorul a scăpat esențialul evenimentelor și a deformat într'un mod inadmisibil realitatea epocii pe care o oglindește.

O dovadă în plus a lipsei de orientare a autorului în problemele secolului a cărui imagine s'a străduit s'o închege, este modul în care el prezintă influența mișcării husite asupra răscoalei.

Se știe, în general, că husiții au exercitat o influență serioasă asupra capilor tuturor răscoalelor care au avut loc în Ardeal în cursul evului mediu.

„Este prin urmare clar — scrie Fr. Engels, — că toate atacurile îndreptate, sub forme generale, împotriva feudalismului, erau în mod necesar înainte de toate atacuri împotriva bisericii și că toate doctrinele revoluționare, sociale și politice erau în acelaș timp și cu precădere, erezii teologice. Pentru ca raporturile sociale existente să poată fi atacate, ele trebuiau despuiate de aureola divină pe care o purtau.“ (Fr. En-

gels: „Războiul țărănesc german“, ed. P.C.R. 1947, pag. 34).

Erezia aceasta — spune în continuare Engels — poate fi burgheză sau țărănească plebeiană, după interesele categoriei sociale pe care le exprimă. Erezia lui Huss e o erezie burgheză care a luat forma răscoalei armate.

Cum în războiul lui Doja, burghezia a încercat să exercite o influență și cum husiții aveau experiențe militare, autorul trebuia să arate literar, convingător, modul cum s'a exercitat această influență, efectul ei pozitiv asupra răscoalei. Din păcate, însă, în carte nu aflăm decât un singur husit, un fel de măscărici, care, treaz sau beat, se mulțumește să joace farse popilor catolici, să pălăvrăgească și să-și arate slugărnicia față de domnitor.

Mult mai interesant ar fi fost desigur dacă autorul ar fi arătat cum erezia husită a intrat în opoziție cu cea țărănească-plebeiană, dat fiind faptul că — după cum dovedește Engels — în aceste „două forme ale ereziei medievale, găsim încă în secolul al XII-lea primele manifestări ale marelui antagonism dintre opoziția burgheză și cea țărănească-plebeiană, care a făcut să se prăbușească războiul țărănesc“. (ib. p. 44).

Coloritul ideologic al opoziției dintre Doja și Taill, motivarea trecerii burgheziei de partea nobililor lipsește din romanul lui I. D. Mușat, după cum în acest roman nu e înfățișat destul de convingător conflictul

dintre mica nobilime care a jucat un rol atât de important în răscoală și marea nobilime. I. D. Mușat falsifică faptele pe care le narează, în primul rând prin viciata sa interpretare a evenimentelor. Uneori, însă, îl aflăm chiar falsificând date istorice. Astfel, romancierul nostru ni-l prezintă pe popa Laurențiu, ca pe un aventurier, care de îndată ce s'a văzut ajuns la o anumită situație, se rupe de Doja, îi refuză sprijinul atunci când el se află în primejdie, în timp ce Engels vorbește despre Laurențiu ca despre unul dintre fruntașii mișcării.

Rezultatul acestor lipsuri de natură ideologică îndeosebi, e că, după lectura cărții, cititorul rămâne cu o imagine confuză a epocii, cu imaginea deformată a răscoalei iobagilor și a personalității lui Doja, despre care Engels vorbește ca despre conducătorul unei „armate revoluționare“.

Cartea lui I. D. Mușat constituie, de aceea, un exemplu de felul cum nu trebuie să se scrie romanele istorice. Neavând o justă înțelegere a evenimentelor istorice pe care a vrut să le înfățișeze, deși a cunoscut, în general, faptele istorice, I. D. Mușat a alunecat pe panta obiectivismului și a scris o carte lipsită de unitate, stufoasă, care în loc să fie un instrument de educare patriotică a tineretului, defăimează una din cele mai glorioase lupte din trecutul nostru, pune grește un luptător pe care Partidul Muncitoresc Român, îl consideră printre precursorii săi.

DESPRE EMISIUNILE LITERARE ALE POSTURILOR NOASTRE DE RADIO

Adesea, stai în camera caldă și luminoasă, după o zi de muncă rodnică. Alături de tine, îmbiindu-te, aparatul de radio. Intorci micul buton. Vocea plină și caldă a crai-
nicului nostru anunță noi victorii în producție, vorbește despre oameni care trăesc în anii viitori. Ți dai seama odată mai mult de puterea uriașă a radio-ului pus în slujba idealurilor drepte ale omenirii, radio-ul, literatura ocupă un loc important, popularizator al victoriilor sale pe toate fronturile unde își duce lupta.

În cadrul activității pe care o desfășoară radioul, literatura ocupă un loc important. Nenumărate mijloace slujesc pentru a educa masele cu ajutorul literaturii, deasemeni pentru a stimula și a populariza literatura — oglindă limpede a faptelor mărețe ale omului. Nu numai emisiunile care au drept obiect strict literatura, folosesc texte literare. În cadrul emisiunilor destinate sătenilor (Ora satului) de pildă, sau a celorla închinată pionierilor, lucrările literare sunt folosite ca mijloc activ de educație. Lecturile literare și scenariile radiofonice sunt utilizate în aceste emisiuni atunci când ele sunt potrivite pentru ascultătorii cărora li se adresează. Din această pricină, textele literare care vorbesc despre viața nouă a satului nostru, despre lupta de clasă ca motor al acestei vieți, sunt ades întrebuințate în cadrul emisiunii pentru țărănimea muncitoare.

Scenetele radiofonice, poezii sau nuvele și schițe care oglindesc viața noului tip de tă-

năr, care crește luminat de dragostea poporului, ocupă un loc important în emisiunile dedicate tineretului școlăresc și pionierilor.

În afara acestor emisiuni adresate unor categorii anumite de ascultători — emisiuni a căror sarcină este de a răspunde problemelor specifice ale acestora și, numai pe această linie se adresează literaturii — există și altele, al căror obiectiv îl constituie literatura. Nu se poate face însă o demarcație rigidă între aceste emisiuni. Literatura este folosită ca mijloc de educare a oamenilor în viață; pentru a le da tabloul cât mai vast și cuprinzător al realității noastre. Adresându-se însă numai unor anumite categorii de ascultători, „Ora satului“ și „Emisiunea pentru școlari și pionieri“ au o sferă literară mai limitată.

Centrul activității literare pe care o desfășoară posturile noastre de radio, îl constituie emisiunile radiofonice care cuprind lecturi și cronici literare precum și teatru la microfon. Aceste mijloace, prin care literatura se difuzează în mase, pot răspunde obiectivelor emisiunii literare. Obiectivele acesteia sunt legate în chip nemijlocit de funcția de educator și popularizator pe care o îndeplinește emisiunea radiofonică.

Sarcina centrală a posturilor noastre de radio o constituie educarea maseilor în spiritul ideilor socialismului. Emisiunile literare radiofonice au sarcina de a sublinia ceea ce este înaintat în literatura noastră, ceea ce slujește maseilor muncitoare și de a

critica cece este înapoiat. În acest chip, emisiunea radiofonică devine un important factor educativ în procesul multilateral al transformării omului.

Nu numai la aceasta se limitează însă acțiunea educativă a emisiunii literare. Analizarea lucrărilor literaturii noastre trebuie să se împletească cu inițierea și promovarea de scrieri literare de către posturile noastre de radio. Prin inițierea urmată de difuzare a reportajilor, poeziilor, lucrărilor în proză precum și a scenariilor radiofonice, radio-ul poate contribui în chip efectiv la înflorirea literaturii și prin aceasta la educarea în spirit socialist a poporului nostru.

Aceasta este de fapt misiunea fundamentală a emisiunii literare, a cărei activitate trebuie judecată în raport cu sarcinile care-i stau în față. Pentru a răspunde acestor sarcini posturile de radio au căutat și găsit o serie de mijloace valabile care au condus la realizări valoroase.

Pot fi astfel citate reportajele inițiate, care reușesc să dea imaginea activității culturale pe care o desfășoară unitățile socialiste de muncă. Deasemeni, trebuie subliniată activitatea literară a emisiunilor pentru școlari și pionieri. În cadrul acestor emisiuni, cu prilejul sărbătoririi centenarului Caragiale, a fost transmis un valoros scenariu intitulat „Caragiale printre copii”. Scenariul avea meritul de a-l înfățișa pe marele nostru scriitor aproape de înțelegerea copiilor, fără ca prin aceasta să dăuneze prezentării veridice a vieții și operei lui I. L. Caragiale.

În varietatea de mijloace pe care o folosește emisiunea literară, poate fi citată ca valoroasă difuzarea planurilor de creație ale scriitorilor. În chipul acesta, problemele care-i frământă pe scriitorii noștri, obiectivele pe care ei tind să le atingă, devin cunoscute marelui public. Aceasta constituie un puternic element educativ, deoarece întregeste perspectiva ascultătorilor asupra frontului literar, indicând și punctele spre care se îndreaptă acesta, noile sale sectoare de luptă.

O inițiativă justă și care trebuie continuată și dezvoltată o constituie aceea a prezentării publicațiilor noastre literare. Această prezentare depășește limitele sim-

plei informații, deoarece subliniază ideile principale ale articolelor importante publicate în revistele noastre.

Acelaș procedeu este folosit și în prezentarea conferințelor cu conținut literar, care au avut loc în cadrul diferitelor manifestări culturale.

Toate aceste mijloace pe care emisiunea literară le folosește în chip rodnic, răspund în linii de bază sarcinei de educator pe care o are radio-ul.

Din această sarcină decurge răspândirea și stimularea literaturii noastre. Popularizarea literaturii clasice ruse și sovietice, a literaturii țărilor de democrație populară precum și a operelor literare ale scriitorilor progresiști din țările capitaliste, constituie deasemenea un obiectiv de bază al emisiunii literare radiofonice.

Noțiunea de popularizare nu trebuie înțeleasă în chip strâmt, mecanic. Popularizarea nu înseamnă inventarierea seacă, lipsită de spirit partinic, a fenomenului literar, sau consemnarea indiferentă, după criterii obiectiviste, a operei literare. Popularizarea operei literare înseamnă răspândirea ei în masele largi ale poporului. Ca atare, acest proces trebuie să țină seama de nevoile poporului, de aspirațiile sale, de lupta pe care el o duce.

Unele din emisiunile noastre literare nu răspund însă nivelului ridicat al masselor, exigențelor mereu sporite ale acestora. Constatarea se aplică cronicilor literare precum și unora dintre scenariile difuzate în cadrul emisiunilor radiofonice. Ne vom mărgini la analiza acestora, deoarece în acest sector s'au localizat o serie de deficiențe ale activității literare a posturilor noastre de radio.

Să cercetăm, de pildă, planul acestor emisiuni în ultimele șase luni. Au fost radio-difuzate 27 cronicile literare. Dintre acestea, doar șase se ocupă de literatura noastră. Prima este un articol scris cu prilejul aniversării a 71 de ani ai maestrului Sadoveanu, și care subliniază dragostea cu care oamenii muncii din țara noastră întâmpină această aniversare; cea de a doua cronică se ocupă de antologia de proză „Din literatura lui 1907”; iar a treia despre lupta pentru transformarea socia-

listă a agriculturii oglindită în literatura noastră nouă.

Celelalte trei cronici se ocupă de volumul VI al Operelor lui Mihail Sadoveanu, de volumul „Mărturie” al poetei Veronica Porumbacu și de romanul „Nepoții lui Horia” de Petru Vintilă.

După cum se vede, există doar trei cronici al căror obiect îl formează literatura noastră actuală.

În această rupere de actualitate, își au origina lipsurile emisiunii literare radiofonice. În general, în cronicile închinată actualității literare, posturile noastre de radio se târăsc în coada presei literare, așteptând imuabilul „verdict” al acesteia, pentru a se pronunța și ele apoi. Din această pricină, multe lucrări literare sunt semnalate cu o mare întârziere sau nu sunt semnalate deloc. Poziția aceasta este fundamental greșită. Emisiunea literară radiofonică nu trebuie să fie un simplu amplificator al diferitelor opinii formulate de criticii literari, ci un autentic organ literar. Deaceia cronicile literare radiofonice își pot căpăta „majoratul” lor, emancipându-se de sub tutela presei literare. Aceasta nu înseamnă că opiniile acesteia nu trebuie luate în considerație. Masele largi de ascultători ale radio-ului, cărora uneori presa literară le ajunge mai anevoie, pot lua însă cunoștință, neîntârziat, prin intermediul postului de radio, de noile apariții literare. Și, orientându-se după nevoile masselor largi, cronică literară radiofonică trebuie să răspundă acestor nevoi.

În intervalul de aproape șase luni, de care am mai pomenit, au mai fost radiodifuzate șase cronici literare care se ocupau de literatura sovietică, patru despre scriitorii clasici ruși și nouă cronici al căror obiect l-au constituit opere ale scriitorilor din democrațiile populare precum și ale scriitorilor progresiști din statele capitaliste. Deasemenea, un articol despre „Engels și problemele literaturii” precum și o cronică radiodifuzată cu prilejul comemorării marelui scriitor german, Goethe.

În ultimele trei luni o preocupare însemnată a emisiunii literare radiofonice a constituit-o participarea la sărbătorirea lui Caragiale, Victor Hugo și N. Gogol. Cu acest prilej au fost transmise unele confe-

rințe și articole care se ocupau de viața și opera marilor sărbătoriți.

O trăsătură comună majorității cronicilor literare transmise de posturile noastre de radio este caracterul lor „călduț”, obiectivist. Autorii acestor cronici nu vorbesc despre lipsurile operei literare de care se ocupă. Iar atunci când o fac, nivelul analizei critice este foarte scăzut, obiecțiile fiind superficiale. Astfel, în cronică romanului „Nepoții lui Horia”, (radiodifuzată în Martie 1952) se arată că lipsurile romanului „*decurg aproape în întregime din faptul că urmărind să oglindească evenimente atât de multe și complexe pe o durată mare de timp, într'un cadru atât de restrâns cum sunt cele 250 de pagini ale romanului său, Petru Vintilă a rămas indeosebi în ultima parte a romanului său, într'o oarecare măsură la suprafața fenomenelor*”. Rezultă de aici că numai romanele care depășesc 250 de pagini pot oglindi evenimente complexe și desfășurate pe o durată mare de timp. În rest, formula abstractă „la suprafața fenomenelor”. În cazul particular al romanului scris de Petru Vintilă, nu spun nimic. Deasemenea, nu constituie o preocupare a cronicilor specificul artistic al lucrărilor literare. Din această pricină, cronicile alunecă în generalități, în locuri comune. Neadâncind problemele pe care le ridică lucrarea literară analizată, nedemonstrând importanța ei, cronicile literare își pierd conținutul educativ și nu stărnesc interesul ascultătorilor.

Un exemplu cras în acest sens îl constituie cronică intitulată „Lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii oglindită în literatura noastră” (radiodifuzată la 5 Decembrie 1951). Obiectul articolului ar fi impus evitarea consemnării strict enumerative a operelor literare, a căror temă o constituie transformarea socialistă a agriculturii noastre. Dimpotrivă, trebuia arătat cum etapele transformării socialiste a agriculturii s'au reflectat în literatura noastră. Cronică face însă doar o superficială trecere în revistă a câtorva scriitori care au cu-

prins în operele lor aspecte ale procesului de socializare a agriculturii.

Care este șablonul pe care-l folosește cronica? După ce se vorbește — la început — despre condițiile în care s'au desvoltat gospodăriile colective, se trece la operele literare care au reflectat aspecte ale procesului de transformare socialistă a agriculturii. Se face însă doar enunțarea temei și — în linia fugare — a subiectului. Din această pricină — a uniformității observațiilor de conținut — s'a ajuns și la o uniformitate de expresie. Despre lucrările literare, fie că este vorba de „Mitrea Cocor” al lui Mihail Sadoveanu, de „Lazăr dela Rusca”, a lui Dan Deșliu, de „Vânătoarea de lupi” a lui Petru Dumitru, se vorbește în termeni identici... Aceștia tind să suplinească analiza.

Pe aceeași linie se află și cronica lui G. C. Nicolescu închinată culegerii de proză din literatura lui 1907, cronică transmisă la 11 Decembrie 1951. De fapt, este vorba doar de o simplă notă informativă cu caracter enumerativ; sunt date câteva citate pe care autorul nici nu se ostenește a le analiza. Spre sfârșitul cronicii, se face și o timidă observație critică. Autorul constată că fragmentele publicate în antologie au lipsuri; imediat însă ele sunt declarate firești. De ce? Ascultătorul nu află.

Culmea schematismului, a prezentării sărace, lipsită de analiză, o atinge însă cronica romanului „Cociubei” al scriitorului sovietic Pervenșev. Emisă la 30. XII/1951, cronica se mărginește să nareze subiectul romanului. Unicele elemente de analiză se prezintă sub forma unor constatări — ca acestea, de pildă: „*Cazacul Vania Cociubei, este un erou în adevăratul înțeles al cuvântului. El luptă pentru revoluție, urmând învățătura Partidului clasei muncitoare. Eroismul lui Cociubei nu poate fi priceput decât în raport direct cu masa întregă a luptătorilor partizani. Aici este din nou cazul să precizăm un alt merit al scriitorului. Călăuzit de o concepție științifică asupra mersului istoriei, asupra rolului personalității în istorie, Pervenșev ni-l înfățișează just pe Cociubei ca exprimând și traducând în faptă cele mai înalte năzuinți ale masei din care face parte*”.

Fără îndoială că aceste afirmații sunt

juste în esența lor, dar ele nu spun nimic deosebit despre carte și constituie adevăruri aplicabile oricărui scriitor sovietic. (Aceasta nu înseamnă că ele nu pot figura ca elemente componente ale cronicii literare. Ele nu pot constitui însă unicele elemente ale acesteia; ori, astfel se petrec lucrurile în cronica pomenită mai sus.). În rest, cronica rezumă acțiunea cărții. O face însă într-o manieră ridicolă. Iată de pildă descrierea lui Cociubei: „*Cociubei este un cazac de pe malurile Cubanului care poartă cușma albă îndesată peste urechi, bașlăc roșu pe spate, și având în loc de haină, vestita tunică specific caucaziană denumită cerchezcă, iar în picioare cabardine, așa cum au toți locuitorii regiunii sale*”.

O ținută asemănătoare cronicii despre „Cociubei” o are și cronica Elisei Vasilescu intitulată „Cinci opere ale dramaturgiei sovietice” — radiodifuzată la 22 Decembrie 1951. Procedul utilizat este tot al simplei narări, seci și lipsite de analiză. Este drept că uneori cronicara încearcă să fie lirică. Iată însă ce rezultă: „*In atmosfera sbuciumată și patetică (? n.n.) a unei lumi vechi care se descompune și pierd în timp ce o altă se naște și crește năvalnic...*” „*Și Liubov Iarovaia o face cu o sobrietate, cu o discreție și cu sinceritate impresionantă, care amintesc de creațiile glorioase ale teatrului clasic realist rus*”. Citatul ultim este de alfel o adevărată perlă stilistică. Nu izbutești să afli, din pricina construcției haotice a frazei, cine (Liubov Iarovaia, sau discreția) amintește de glorioasele tradiții ale teatrului clasic rus.

Asemenea mărgăritare stilistice formează o adevărată comoară în cronica volumului VI al Operelor lui M. Sadoveanu, radiodifuzată la 10 Ianuarie 1952. Iată doar câteva exemple:

„*Punând în lumină tinerețea acestor ani, în care poporul nostru altădată asuprit și umilit își clădește o fericire trainică, o viață îmbelșugată și luminoasă, neîntrecutul scriitor creiază opere străbătute de suflul luptei masei...*”

Dar nu pot fi înțelese în toată adâncimea lor paginile scrise acum de Mihail Sadoveanu, dacă le privim în afara (? n.n.) celor o sută și mai bine de volume cari

alcătuesc monumentul unei strădanii creatoare de peste cinzeci de ani..."

„...chiar în ceace privește arta scriitorului, ca de pildă savoarea limbii atât de caracteristică și de mult prețuită de cititori, unele din elementele ei de bază, le întălim..."

„...un țaran care a pedepsit crunt pe vechilul ce îndrăznise să-l obidească..."

„...înțelegător, comunicativ, știind pe deasupra (sic) să cânte minunate cântece..."

Alunecarea în afirmații generale își are uneori originea în greșita înțelegere a temei. O pildă grăitoare o constituie cronică lui Dinu Săraru din 23 Noembrie 1951, intitulată „Literatură sovietică, cea mai înaintată literatură”.

Tratând greșit această temă, cronicarul a făcut un pomelnic enumerativ al celor mai imporante opere apărute în etapele de dezvoltare a literaturii sovietice. Din această pricină, cronică are un caracter abstract, menținându-se în generalități și neaducând nici un element nou, interesant.

Aceeași linie este în deosebi evidentă în articolul care se ocupă de noua poezie poloneză, cronică radiodifuzată la 11 Decembrie 1952. Aici se pare că la originea afirmațiilor abstracte se află lipsa de informație a cronicarului. În orice caz, în această cronică se pot întâlni afirmații tipice pentru șablonul cultivat de emisiunile literare radiofonice :

„In vorbele poetului polonez Tuwin răsună profund și puternic voința de neînfricat de a împiedica realizarea sângeroaselor planuri ale reacțiunii imperialiste; aceeași care a făcut pe muncitorii unei oțelării din Silezia să dea peste plan sule de tone de metal pașnicei industriei poloneze, în zilele închinată păcii”.

„Jan Brezchwa, în „Strofe despre planul de 6 ani” vorbește despre dezvoltarea Poloniei populare, despre Nowa-Hutta. El își exprimă convingerea că pacea va triumfa, căci „în numele păcii lucrează țaranii zi de zi, tracioarele brăzdează câmpurile, poezii scriu versuri, pichammerul pătrunde tot mai adânc în mină”.

„Poezii înfățișează cu drag munca rodnică a poporului. Tema lor principală este viața masselor muncitoare...”

Intreaga cronică este construită pe acest calapod. Ea nu aduce nici un serviciu popularizării literaturii Poloniei noi. Ascultătorul capătă doar unele informații vagi asupra tematicii noii literaturi poloneze. Nici cronică despre „Antologia poezilor decembriești”, transmisă la 12 Decembrie 1951, nu se abate dela linia sus amintită. Rezumatul arid este întovărășit de câteva citate nu totdeauna semnificative, după care urmează o concluzie vagă.

Aceiași procedeu este vizibil și la cronicile închinată romanului „Cociubei” și volumului de teatru sovietic. Prezentarea lucrărilor literare începe printr’o frază generală care arată că Marea Revoluție a deschis lumii orizonturi noi, că ea a însemnat o cotitură istorică în viața popoarelor. După aceasta urmează rezumatul pieselor sau al romanului.

În locul analizei se fac afirmații care nu diferențiază lucrările și autorii lor. Personagiile sunt calificate drept eroice, dârze, iubitoare de patrie, etc. Dar toate aceste trăsături sunt comune întregii literaturi sovietice. Pentru a evidenția specificul unei opere ar fi fost necesar să i se pună în valoare nota ei originală. Ori, cronicile nu au făcut aceasta. Ca urmare se poate observa aparatul identică a cronicilor .

Sub invelișul diferitelor cronică literare găsim un schelet comun. Elementul de bază al acestuia îl constituie rezumatul care este redactat în chip banal, școlăresc. Locul analizei personagiilor, al acțiunii, îl iau afirmațiile vagi, care pomenesc despre ideile *generale* ale cărții. Subliniem „generale”, pentru că ele pot fi comune tuturor operelor literare ale unei anumite epoci. Important este însă modul în care ele se exprimă concret, în materia de viață și în personajele operei literare.

O trăsătură comună cronicilor este sociologismul vulgar, manifestat prin lipsa de preocupare pentru valoarea artistică a operei literare. Ascultând cronicile, ai impresia că este vorba despre un buletin industrial, de pildă. Rareori, răzbat cuvintele *măestrie, talent, frumusețe*. Ele constituie însă doar aprecieri gratuite. Analiza artistică lipsește cu desăvârșire. Din această pricină, opera este ciuntită tocmai de spe-

ciful ei — imaginea artistică apărând deci în această perspectivă fără indicele personalității artistice a creatorului. Ea este apreciată doar după ideile pe care le vehiculează, ca și cum aceste idei ar exista în opera literară, desprinse de formă, în afara formei în care sunt exprimate.

Chiar în discutarea ideilor de bază ale operei literare, cronicile nu depășesc un nivel scăzut. Uneori, chiar, se fac afirmații cari frizează ridicolul. De pildă, vorbindu-se despre primele scrieri ale lui Alexei Tolstoi se spune că „aveau caracter autobiografic. Ele nu aveau valoare ideologică. (!?)” Sau în cronica volumului de poeme al lui Pablo Neruda apărut în traducere românească, (cronică radiodifuzată la 14. III, 1952) se arată că „teroarea hitlerismului, mărșavul război antisovietic, toate acestea au contribuit la orientarea lui Pablo Neruda.”

În sfârșit, cronicile sunt scrise într'un stil sec, incolor, în care abundă exprimările reci și lipsite de putere de sugerare. Ori, credem că modul în care este scrisă o cronică literară ce urmează a fi radiodifuzată trebuie să fie o preocupare importantă a cronicarilor. Cronica urmând a fi rostită, stilul oral, care are mai mulți sorți pentru a captiva atenția ascultătorului, este, credem, cel mai indicat. Acesta ține de altfel de specificul radiofonic.

Cronicile radiofonice trebuie să folosească o exprimare vie, atrăgătoare, pentru a putea reține atenția ascultătorilor, izbutind astfel să comunice valoarea lucrării literare. La aceasta se poate ajunge numai prin modificarea conținutului și orientării cronicii, care poate porni dela o trăsătură esențială a cărții, trăsătură conținând sâmburele materialului de viață cuprins. În felul acesta, se poate începe creind imaginea care să redea atmosfera, cadrul în care se desfășoară acțiunea și în același timp traectoria acesteia. Acest procedeu a fost folosit în literatură în mod strălucit de către democrații revoluționari ruși.

În cadrul emisiunilor literare, au fost prezentate și unele cronică care arată că s'au făcut pași pentru o orientare justă și valabilă. Pot fi citate astfel cronicile care se ocupă de romanul „Cé-i de făcut” de Cernășevski (Dinu Săraru), de romanul

„Agnesa partizana” al scriitoarei italiene Renata Viganò (Alexandru Balaci) și despre „Soldatul Antipov” al scriitorului sovietic Juvavliov, precum și articolul despre N. Gogol. Aceste cronică încearcă și izbutesc în bună parte, să analizeze temeinic opera literară care face obiectul cronicii. Deasemeni, ele sunt scrise vioi, curgător și destul de sugestiv.

Limitele comune cronicilor literare radiofonice — și anume insuficienta analiză critică și artistică — dăinuie însă în parte și la aceste cronică. Totuși, ele deschid drumul pe care trebuie să meargă cronicile literare prezentate în cadrul emisiunilor radiofonice. Acest drum are drept jaloane:

- 1) mărirea numărului de cronică literare;
- 2) discutarea lucrărilor literaturii noastre;
- 3) renunțarea la tipul de cronică literară schematică, plutitoare în generalități și introducerea unui nou tip de cronică literară în care analiza serioasă, bazată pe elementele concrete ale lucrării literare și sublinierea lipsurilor acesteia, să se împletească cu analiza artistică;
- 4) cultivarea unui stil vioi, proaspăt, în care să fie scrise cronicile.

Criteriile de selecție tematică folosite la cronicile literare stau și la baza alegerii lecturilor literare. Textele sunt alese din operele scriitorilor clasici ruși, ale scriitorilor sovietici, din lucrările literaturii noastre și ale literaturii progresiste universale.

Popularizarea literaturii prin aceste mijloace este eficientă. Lecturile din opera unui scriitor contribuie la cunoașterea — măcar parțială — a acestuia și, ceea ce este mai important, constituie un îndemn pentru o cunoaștere mai cuprinzătoare, pentru contactul nemijlocit al cititorului cu opera literară. Lecturile literare sunt precedate de un scurt cuvânt introductiv, care plasează fragmentul ales în contextul lucrării; deasemeni, el schițează personalitatea scriitorului și a operei, ușurând astfel înțelegerea fragmentului a cărui lectură urmează a se face.

În general, textele literare sunt alese just, mergându-se spre cele mai semnificative pentru opera scriitorului respectiv.

În această direcție, postul de radio nu trebuie să se orienteze numai după aprecierile editurilor. Uneori, apar în editurile și

revistele noastre lucrări care se află la un nivel scăzut, atât din punct de vedere ideologic cât și din punct de vedere artistic. Greșala editurii sau a revistei care au publicat asemenea lucrare nu trebuie repetată de emisiunile radiofonice. Aceasta nu presupune însă nici decum reversul medaliei, și anume reducerea numerică a lecturilor literare din operele scriitorilor noștri actuali. În această greșeală au căzut totuși, în parte, posturile noastre de radio. Ca urmare firească, lecturile din literatura noastră actuală sunt în simțitoare minoritate.

În afara cronicilor și a lecturilor literare emisiunile radiofonice cuprind și „Teatru la microfon”. În cadrul acestei emisiuni sunt transmise piese jucate pe scenele teatrelor. Deasemeni, sunt reprezentate scenarii radiofonice.

Trebue subliniată importanța scenariilor radiofonice, specie literară cu posibilități care țin de specificul obiectiv al radiodifuziunii. Scenariul radiofonic are posibilitatea să dea cu mai multă ușurință imaginea desfășurării în timp a acțiunii, să creeze atmosfera necesară datorită unor elemente de natură auditivă și în fine, prin intervenția crainicului, să suplinească o seamă de goluri în acțiune. Aceste trăsături distinctive se împletesc cu trăsăturile generale ale operei literare dramatice, pe care scenariul radiofonic le conține. Cultivarea acestuia constituie deci un element pozitiv pentru activitatea literară a posturilor noastre de radio.

Cercetând însă producția de scenarii radiofonice din ultimul trimestru al anului trecut — producție care se mărginește la două scenarii: „Gheorghe Doja” de Cezar Drăgoi și „Ursoaica morii” de Ionel Țăranu — putem face dela început două constatări care au fost valabile și pentru cronicile literare. În primul rând se observă numărul scăzut de lucrări, în al doilea rând ruperea de actualitate.

Analizând scenariile, constatăm superficialitatea cu care sunt tratate problemele, lipsa de adâncire a materialului de viață, care de altfel constituie un strat destul de subțire.

Scenariul lui Cezar Drăgoi, ar fi trebuit în chip firesc să plaseze în centrul acțiunii figura conducătorului rășcoalei iobagilor. Autorul a întunecat însă această figură, înecând-o în bulboanele unei intrigi amoroase pe care o țese între bardul Dobrotă și fosta iobagă Hanuș, devenită prostituată Vilma.

Prin bunul plac al autorului, Vilma și Dobrotă și legătura lor de dragoste morbidă și întunecată, ajung pe primul plan al acțiunii. Vilma, prezentată la începutul scenariului ca robită gătelilor și băuturii, se alătură brusc și nemotivat rășcoalei iobagilor și o urmează până la crepusculul ei sângeros. Sfârșitul scenariului este de un patetism desuet, fals și melodramatic. Bardul Dobrotă atrage într-o tavernă pe contele care odinioară o necinstise pe Vilma. În fața acesteia se desfășoară un duel tragic în care mor ambii combatanți, în timp ce afară, în piața publică, Doja este executat.

Este semnificativ pentru scenariu faptul că Doja este pus în acțiune pentru a asculta confidențele amoroase ale lui Dobrotă și a-l sfătui, inspirat, în această direcție.

Scenariul este scris într-o limbă artificială, care nu izbutește să sugereze spiritul epocii. Personajile vorbesc un limbaj artificial și exaltat:

CONTELE: (indignat) *Intr'adevăr, aceasta este o mare aventură, fără îndoială. (Subliniază). Totuși o aventură — pe când moșiile mele nelucrate sunt o realitate, o tristă realitate, domnilor. Toți iobagii îmi părăsesc moșiile ca să se înroleze sub steagurile cruciadei. Sunt ruinați.*

DOBROTĂ: *Iată unde ți se sfârșește cariera, poete Ștefan Dobrotă. Hanuș, pentru o clipă ești Hanuș, și nu Vilma. Numai să închid ochii și te văd ca atunci. O, cum râdeai, și râsul tău era mai proaspăt ca clipcitul izvorului, alergai tot câmpul, erai curată ca izvorul.*

WILMA: (cu dragoste) *Taci Ștefane, tac!*
DOBROTĂ: *Mă înpăimântă lăcerea. Mi-a plăcut cântecul, murmurul izvoarelor, iureșul luptei, și totuși pentru mine va veni tăcerea, marea tăcere. Poate cine știe cine, un flăcău, care-a auzit dela bunicul cântecul lui Dobrotă, îl va cânta dragei lui,*

așa cum ți l-am cântat eu ție, Hanuș. Ești proaspătă ca un izvor...

Din care bei și nu te saturi

Mi-i inima...

*Sărmană inimă (încearcă să se ridice)
Oare... oare nu ne va răzbuna nimeni? Ni-
meni, niciodată? (cade) A...*

*WILMA : (se ridică) (crește freamătul mul-
țimii). Fie ca flacăra care urde azi în inima
mea să treacă în inimile tuturor țărilor aces-
tei țări".*

Această ultimă replică a Vilmei este melodramatică și răsună fals. Și este astfel, deoarece momentele anterioare ale acțiunii nu pregătesc sau justifică comportarea ulterioară a Vilmei. Cuvintele exaltate, pline de patos, viziunea revoluționară, nu sunt firești pentru personajul Vilma.

Scenariul lui Ionel Țăranu atacă o temă importantă și care poate prilejui creații valoroase — tema electrificării unui sat. Este valoroasă linia de orientare a scriitorului. Părăsind șablonul idilic al prezentării electrificării fără legătură cu munca agricolă, Ionel Țăranu a arătat că obiectivul central al electrificării satelor îl constituie revoluționarea muncii agricole.

Deficiența centrală a scenariului, deficiență în care își au izvorul toate lipsurile, este însă modul superficial în care este tratată tema, prin cultivarea elementului pitoresc în dauna faptelor majore ale vieții. Un exemplu concludent în această direcție îl constituie personajul Ghindoc, un moșneag hătru, care se pare că nu are altă indeletnicire decât să facă glume. În momentele cele mai dramatice ale acțiunii, Ghindoc face giumbușlucuri, calambururi, mai mult sau mai puțin reușite, declară — de pildă — că fiul său este deștept pentru că îi seamănă, etc, etc...

Acest element pitoresc caracterizează o serie întregă de acțiuni. Mircea, fiul lui Ghindoc, o iubește pe Ileana, tractorista. Numele pare ales special pentru că se poată cânta în scenariu melodia „Ileanuța tractoristă” și pentru că Dumitraș, un tovarăș de lucru al lui Mircea, să poată face glumele de rigoare. Ileanuța îl anunță pe Mircea că nu se va căsători cu el până ce nu se va electrifica satul. Replicile Ileanuței se împletesc cu sgomotul tractorului pus

în mișcare ad-hoc, în fine, o serie întregă de „gaguri” din teatrul de revistă burghez.

După o încercare a chiaburilor de a zădărnici electrificarea, totul ia sfârșit cu bine în acordurile melodiei „S'a făcut lumină în sat”.

Acțiunile sunt în general nemotivate, iar personajii pozitive redade prin discursurile pe care le rostesc, discursuri presărate cu formule abstracte și fără referire la situațiile concrete cărora personajii trebuie să le facă față.

Iată, de pildă, cum se vorbește despre eroii pozitivi ai scenariului. Lui Mincu, secretarul organizației de partid, președintele Siatului Popular din sat îi face eiogiul înaintea unui chiabur prins tocmai când încerca să saboteze electrificarea :

FIRUȚA : Las' c'om vedea noi, când te-om pune față'n față cu ei! Că la ora asta, socot că-s legați cobză, la postul de miliție!... E-he-he! Că unu-i Mincu!... Pe el și pe ai lui, nu-i duceți voi!...

Judecând după lipsurile comune ale acestor două scenarii, înclinarea spre pitoresc se pare că ține de practica curentă a teatrului la microfon. Ea este însă dăunătoare temelor spre care se îndreaptă aceste scenarii și pe care nu izbutesc să le concretizeze artistic. Din această pricină, scenariile nu-și ating scopul propus, neputând fi un „manual de viață” pentru ascultători.

Problemele ridicate pe marginea cronicilor și lecturilor literare precum și a scenariilor radiodifuzate, nu epuizează aspectele activității literare desfășurate de posturile noastre de radio.

Ele sunt totuși semnificative pentru o serie de lipsuri ale emisiunilor noastre literare în sectorul cronicilor literare și al scenariilor radiofonice.

Aceste lipsuri își au originea în faptul că emisiunea literară nu a răspuns pe deplin sarcinei pe care o are, aceea de a fi un factor educativ în spirit socialist al ascultătorilor.

Numai transformând emisiunea literară într'un autentic factor de educare care să promoveze literatura, lipsurile pomenite vor fi înlăturate. Numai atunci, emisiunea literară va răspunde în întregime sarcinilor care-i stau în față.

DELA NECUNOAȘTEREA VIEȚII LA DENATURAREA EI

Încă dela primele sale scrieri, Maria Rovan s'a remarcat ca o scriitoare care căuta să trateze diferite probleme ale procesului de producție, nu în sine, după cunoscutul procedeu proletcultist, ci în strânsă legătură cu viața omului, prin prisma activității sociale a acestuia.

O asemenea intenție este merituoasă, dar ea presupune o profundă cunoaștere a oamenilor, cu frământările și sentimentele lor și în special a celor mai înaintați dintre oameni, comuniștii, cu frumusețea și bogăția lor sufletească. Altfel, necunoscând viața, necunoscând decât superficial oame-nii despre care vrea să scrie, scriitoarea se află în pericol ca nu numai să nu redea chipul lor cu suficientă forță artistică, dar chiar să-l denatureze.

Ultima creație a Mariei Rovan este volumul de nuvele „Din cremene nouă”. Autoarea își propune să zugrăvească eroismul de care dau dovadă femeile din diferite sectoare de producție.

Din păcate o asemenea problemă importantă din realitatea noastră socială, nu și-a găsit o suficientă oglindire în literatură. Deaceia înțelegem interesul cu care cititorul deschide paginile volumului Mariei Rovan. În aceste nuvele se vedește aceeași intenție a autoarei de a zugrăvi diferite probleme printr'un personaj care crește în procesul muncii. Dar, curând, cititorul începe să fie desamăgit. El are în față o lucrare scrisă la un nivel literar și ideologic coborât, din care nu se desprinde imaginea vie, luminoasă, a eroicelor noastre

constructoare ale socialismului, ci o imagine sărăcită printr'o tratare literară de un nivel scăzut, ajungând chiar la o imagine falsă în care autoarea apelează la unele metode de creație antirealiste.

Prima nuvelă a Mariei Rovan poartă numele „Din cremene nouă”. Acțiunea ei se petrece pe două planuri: pe de o parte într'un sat din țara Moșilor în care, cu ajutorul muncitorilor din oraș, se aduce lumină electrică; și pe de altă parte, într'o fabrică de farfurii care se transformă într'una de izolatori electrici.

Locul principal îl ocupă cel de al doilea plan. Autoarea a vrut să înfățișeze procesul de adaptare a unei fabrici la o nouă producție; lupta colectivului de muncitori pentru îndeplinirea sarcinilor noi care le revin, toate acestea redate prin creșterea și transformarea personajului principal, Liviu, o tânără din sat care devine muncitoare înaintată, șefa unei secții din fabrică. Acest personaj nu trebui să facă și legătura dintre cele două planuri ale nuvelei. Dar intenția nu este realizată.

Cititorul parcurge cu greu această nuvelă în care necunoașterea vieții se împletește strâns cu o insuficientă stăpânire a meșteșugului scriitoricesc. Primul lucru care-l izbește pe cititor este lipsa unei unități compoziționale, ceea-ce-i provoacă o imagine confuză, neclară despre ceea ce vrea să spună autoarea. De fapt, el nu are în față o nuvelă, ci două, între care nu există

niciun fel de legătură. Aceasta, pentrucă Livia nu reușește să constituie o trăsătură de unire între cele două planuri ale nuvelei. Livia nu are o prea mare legătură cu viața din fabrică.

Este adevărat că autoarea afirmă despre Livia că este o muncitoare înaintată, că ea califică la locul de producție o tânără muncitoare, că „*Livia se aruncase în muncă, trup și suflet*“, dar acestea rămân simple afirmații ale autoarei, nefiind concretizate în imagini artistice, vii.

Livia trăiește doar prin frământările ei sufletești provocate de conflictul artificial născocit de autoare. Iubitul Liviei, Traian, se întoarce din armată. Ea nu poate să părăsească fabrica într'un moment când nu avea înlocuitoare în secție și când fabrica trecea prin mari transformări. Pentru cititor, soluția unei atari probleme este cât se poate de clară. Dacă nu poate să plece acum, Livia va pleca atunci când va avea timp. Autoarea însă caută să arate că viața e mult mai complexă, că Traian poate să n'o mai aștepte, să se căsătorească cu alta, etc. etc. Și de aici tot soiul de searbăde frământări sufletești.

De fapt, Livia este un personaj al cărui caracter este fixat dela începutul nuvelei și care, chiar dacă se dezvoltă, o face în afara luptei colectivului de muncitori din fabrică. Acest lucru apare cu atât mai evident cu cât însăși munca colectivului nu este zugrăvită. Ea este redusă la ședințe, — foarte plictisitoare — sau la „povestiri“ de felul acesteia : „*fiecare lucra din tot sufletul făcând una cu fabrica întreagă*“. Atunci când se arată în imagini artistice lupta muncitorilor, aceasta este redată prin scene care nu urmăresc acțiunea organizată a colectivului de muncitori condus de partid, ci ne înfățișează diferite aspecte nesemnificative, luate la întâmplare. Cititorul cu greu se descurcă printre episoadele care povestesc când munca din trecut a muncitorilor, când cea din prezent, uneori tratate într'o formă ridicolă. De pildă, procesul transformării fabricii de farfurii într'o fabrică de izolatori electrici este redus la un schimb de svonuri care fac „ocul secțiilor“. Svonurile sunt răspândite, pe de o parte de muncitorii înaintați și pe de altă

parte de meșteri mai bătrâni, cu o mentalitate învechită.

O asemenea desfășurare a subiectului prejudiciază conturarea personajilor: nefiind puse în situații semnificative, în care acestea să-și poată desvălui caracterul, personajii nu trăiesc. Iată, de exemplu, pe secretarul organizației de partid, al cărui nume îl aflăm abia la pagina 22 și dela care memorăm doar faptul că are: „*în colțul gurii o cicatrice albicioasă*“; pe inovatorul Sandru Vuia, care inventează corect și punctual izolatoare electrice de diferite mărimi, dar căruia-i lipsește o viață sufletească proprie, îi lipsesc acele sentimente care clocotesc tumultuos în pieptul îndrăzneților inovatori.

O serie de personaje se întâlnesc dealungul nuvelei apărând și dispărând nemotivat. Nicolae Rișan, Iartă, Ghiță utemistul, Ghețu, Chiș, etc. etc. apar pentru a spune câteva cuvinte și apoi dispar.

Toate acestea fac ca problema transformării oamenilor în procesul muncii să fie minimalizată.

De aceea, Livia nu pare legată de viața din fabrică, iar cele două planuri ale nuvelei devin de fapt două nuvele distincte.

După o asemenea desfășurare a nuvelei, cititorul nu poate să creadă sfârșitul „roz“, „idilic“. Livia vine cu o echipă de muncitori în sat și se întâlnește cu iubitul ei sub becurile care tocmai atunci se aprindeau. Această scenă vrea să simbolizeze ajutorul acordat țăranimii de clasa muncitoare, în lupta pentru electrificarea țării. Dar cititorului îi pare artificial, neconvincător un atare sfârșit.

La eșuarea intenției autoarei a contribuit într'o mare măsură și felul defectuos în care a fost folosită limba.

Nu rareori în cadrul nuvelei vom întâlni fraze de felul acesteia :

„*își porni cășorii într'un trap supărat, care sună printre pietrele străzii cu un svon de rostogolire.*“

Evident că nici chiar un trap „supărat“ de cai nu poate să sune „printre pietre“ și cu atât mai puțin să se asemene unui „svon de rostogolire“.

Asemenea fraze confuze trădează de fapt necunoașterea limbii de către autoare ; fo-

losind o limbă stălcită, evident că și gândurile scriitoarei vor fi confuze, neclare. Numai astfel se pot explica unele imagini care populează nuvela și care capătă uneori aspecte hilare. De pildă: „*cicatricea din colțul gurii părea să i se topească în zâmbet*”.

Insuficienta stăpânire a meșteșugului artistic, care s'a vădit în aspectul haotic al nuvelei — ce desminte cele mai elementare reguli de compoziție — și în necunoașterea gramaticii, se va manifesta și în celelalte nuvele.

Accentul analizei noastre nu va cădea însă asupra acestor deficiențe, locul prim ocupându-l unele greșeli mai grave de ordin politic și ideologic.

★

A doua nuvelă a Mariei Rovan poartă numele „Altă drămuire”. Autoarea își propune să zugrăvească felul în care crește și se dezvoltă o gospodărie agricolă colectivă, întrucipată prin creșterea și transformarea unor țărance colectiviste. În centrul nuvelei stă Lisaveta, o colectivistă cu o mentalitate înapoiată. Încă de la început ea se arată ca o femeie care a intrat în gospodărie de hatărul bărbatului, dar care în adâncul ei urăște această gospodărie a „*calicilor*”, cum spune ea, gospodărie căreia a trebuit să-i predea toată averea: „7 pogoane, boi, cal, și prășitoare”, lăsându-și fata fără zestre. Încetul cu încetul, ea se desparte de bărbat — care face parte din conducerea G.A.C.-ului — și se apropie de o chiaburoaică, Brustureasa, „*femeie umblată și învâțată*”. Ascultând de îndemnuirile acesteia, Lisaveta începe să se apropie de femeile la care observă o oarecare nemulțumire, iar cu celelalte vorbește doar „*cu luări de răs și cu șapte în două înfelesuri*”. Ea este aceea care provoacă panica în rândul colectivștilor dela mașina de treierat, aducând zvonul că în ziua a șaptea din luna a șaptea, va veni sfârșitul lumii.

Toate aceste acte săvârșite de Lisaveta, cititorul le crede, pentru că ele sunt motivate din punct de vedere artistic. Cititorul crede că o asemenea femeie poate ajunge chiar la sabotaj, încercând să arunce în mașina de treierat un resteu de fier odată cu snopul de grâu. El crede, deoarece logica

interioară a personajului, așa cum a fost înfățișat până acum, motivează un atare gest. Dar nu acelaș lucru se întâmplă și cu felul în care autoarea încearcă să rezolve transformarea Lisavetei. Ea a încercat să salveze situația în care fusese pus personajul, „neglijând” trăsătura lui de bază, ostilitatea față de G.A.C. și căutând să o înlocuiască cu o așa zisă gelozie pe care ai resimți-o Lisaveta față de „*văduvele chipoase*” din gospodărie. Toate aceste trăsături acordate personajului îi servesc Mariei Rovan la o rezolvare artificială a conflictului. Astfel, este deajuns ca o văduvă din gospodărie, Viorica Cealca, s'o surprindă în timp ce vroia să înfăptuiască sabotajul, și să o convingă că gelozia ei nu este întemeiată, pentru ca Lisaveta să se și transforme. Însă cititorul, cunoscând trăsăturile fundamentale ale personajului, nu-i convins de verosimilitatea unei asemenea schimbări.

El nu poate să creadă în această transformare „miraculoasă” pe baza unei simple scene duioase. În „transformarea” Lisavetei nici colectivul de țărani din gospodărie și nici partidul nu joacă nici un rol.

În realitate, autoarea și-a silit personajul să acționeze conform planului său confecționat în birou.

Dar această necunoaștere a vieții care duce aici la creierea unor imagini nerealizate, împinge pe autoare spre crearea unor „artificii” care falsifică realitatea.

Singurul membru din gospodărie care contribuie efectiv la transformarea Lisavetei, este Viorica Cealca. Ea este personajul cel mai înaintat din G.A.C. Viorica Cealca este membră în comitetul de conducere al gospodăriei. La ea vin câteva colectiviste pentru a-i cere sfaturi sau pentru a-și arăta indignarea lor față de anumite femei care nu țin la bunul gospodăriei. Chiar Ion, membru de partid, cenzor, membru în comitetul de conducere al gospodăriei, îi cere sfaturi în problemele sale personale. Cealca este aceea care contribuie la transformarea oamenilor, la ridicarea conștiinței lor. Lisaveta, Ioana, văduva care era gata să fie exclusă din gospodărie, toate aceste personaje, stau sub influența binefăcătoare a Vioricai Cealca.

Ne-am așteptat ca dânsa să reprezinte tipul înaintat al țărâncei noastre colectiviste.

Tovarășul Stalin spunea că mișcarea colhoznică ridică minunate și capabile femei în conducerea gospodăriei. Astfel de femei, avem și noi în gospodăriile noastre colective. Este oare și Viorica una dintre acele femei?

Viorica Cealca este văduva unui învățător. Neavând copii, chinuită de „*gândul unei singurătăți fără ieșire*“, ea intră în gospodărie cu cele opt pogoane pe care le avea, aducând cel mai mult pământ dintre toți țărânii înscrși în G.A.C. În sat circulă diferite svonuri cu privire la motivele care au determinat-o să facă acest pas; fie salariu mare, fie vreun bărbat, fie că „*văduvia îndelungată strică mintea femeilor*.“

Un asemenea om este cel mult un personaj propice de a fi transformat.

Dar cititorul rămâne pe bună dreptate nedumerit, când tocmai acesta este dat de autoare drept cel mai înaintat din gospodărie și constituie de fapt factorul motor al acesteia. Nedumerirea devine cu atât mai mare cu cât autoarea creiază din Viorica Cealca „o văduvă pitorească“, insistând asupra unor aspecte de ordin erotic din viața acesteia. Iată, de pildă, sentimentele care o cuprind după intrarea în gospodărie: „*Cu mirare se mai găsea încă tânără și cei 28 de ani n'o mai apăsau, cu toată puterea lor nefolositoare. În ochii ei se aprinsese o flacăără și din nou începuseră flăcării să stăruiască asupra ei cu câte o căulătură lungă*“.

Un asemenea accent acordat unor astfel de aspecte se păstrează în lungul nuvelei, căpătând chiar o nuanță de sensualitate.

Viorica însăși mărturisește sfidător organizatoricului gospodăriei: „*Sunt văduvă... în jurul meu gândurile bărbaților nu se șfiesc*“.

Toate aceste trăsături de caracter demonstrează suficient că Viorica Cealca nu poate să fie tipică pentru colectiviste noastre înaintate, care sunt frământate de alte sentimente, care au cu totul altă comportare. Autoarea a născocit o văduvă „pitorească“, pentrucă a simțit nevoia să arate forța care duce înainte gospodăria, care educă pe oameni.

Dar în realitatea noastră, această forță o reprezintă partidul și nu o văduvă intrată în gospodărie pe motive „duioase“, după care se scurg ochii multor bărbați tineri sau vârstnici, și care este obsedată de preocupări erotice. Dealtfel, nu-i deloc întâmplător faptul că în această gospodărie colectivă nici nu există organizație de partid. În treacăt, aflăm că un brigadier ar fi fost ales de curând secretar de organizație. Nu știm însă dacă este vorba de organizația de partid din gospodărie sau de organizația U.T.M. De fapt, o gospodărie colectivă nu poate lua ființă fără o muncă susținută a organizației de partid. Ea nu poate exista, nicidecum să mai meargă și înainte fără ajutorul partidului care ridică conștiința oamenilor, care le sădește în inimă dragostea pentru gospodăria colectivă, pentru lupta poporului nostru în general.

Maria Rovau a denaturat în mod grosolan realitatea făcând ca partidul să fie substituit printr'o văduvă „romantică“.

Din această greșală ideologică provine și reaua organizare a materialului nuvelei, în care accentul cade cu predilecție asupra elementelor secundare, de pitoresc, din viața gospodăriei. Astfel, în câteva cuvinte seci, în treacăt, se relatează o ședință la sfatul popular al satului, sunt redată câteva declarații ale organizatoricului gospodăriei colective.

În schimb, se descrie cu multă plăcere și în mod amănunțit caracterul spectaculos al svonurilor lansate de chiaburi despre sfârșitul lumii, vedenia care se arată pe geamul dispensarului, femeia Tudosia care „*se dragostea cu bărbalul ca și cum nu mai aveau nevoie de puteri pentru restul vieții*“. Chiar în scena în care brigada tineretului lucrează voluntar noaptea — și când accentul ar fi trebuit să cadă pe munca lor plină de voinție tinerească și de romantism — autoarea se mulțumește să zugrăvească cu amănunte pitorești idila ce se înfiripă între Viorica Cealca și brigadier. Viorica se așează ușor, „*strângându-și picioarele goale sub fustă*“. Serafim, într'o „*liniște primejdioasă*“ vorbește „*răgușit*“. Trebuie spus că asemenea idile mai întâlnim în cadrul nuvelei și de multe ori

au un aspect neverosimil. De pildă, brigadierul Serafim, amorezat de văduva Viorica Cealca, este deajuns ca să privească în ochii Ioanei „*adânci și limpezi ca apa eșteului*”, pentru a se îndrăgosti subit de ea.

Această „*nepuțință a scriitorului de a pătrunde esența fenomenelor, alunecând la suprafața lor*”, „*nepuțința de a desluși ceea ce este frumos (tipic) de ceea ce e dubios, cerebral, artificial*” — constituie — așa cum spune criticul literar sovietic Tarasenkov — o manifestare a naturalismului.

La a treia novelă manifestarea naturalismului va deveni și mai vizibilă.

Ea este intitulată „Arzătorii”. Titlul novejii arată intenția autoarei de a zugrăvi munca „arzătorilor” dela o fabrică de ciment. Ca de obicei, autoarea va încerca să trateze această temă prin prisma unei probleme umane. Soția unui muncitor se îndrăgostește de un altul. Urmează o serie de întâmplări în cadrul cărora soțul ei devine inovator, începe să capete în ochii nevastei lui prețuire, și liniștea căminului pentru o clipă turburată se restabilește.

Unei astfel de intenții nu i se poate reproșa, inițial, nimic. Viața fiind complexă și variată, personagiile nu urmează o linie dreaptă, comună multora, ci una proprie.

Avdotiei, din „Secerișul” de Galina Nico-laeva, i se pun aceleași probleme. Dragostea ei se sbate între Stepan și Vasili. Dar autoarea motivează din punct de vedere artistic asemenea stări. Avdotia, fostă fruntașă în muncă, nu poate să stea cu toată inima alături de un bărbat care o socoate doar bună pentru treburile casei. De aceea gândul ei se va îndrepta spre acela care a prețuit-o ca om și care a ajutat-o să se desvolte în acest sens. Numai atunci când Vasili o va privi cu alți ochi, ca pe o colhoznică înaintată, numai atunci vechile ei sentimente vor reapare.

Intorcându-ne la novejii Mariei Rovan, să vedem măsura în care autoarea a reușit să arate lucrurile așa cum se petrec în realitate.

Raluca, personajul principal al novejii, este nora unui bătrân ilegalist Ilincu, mem-

bru în biroul organizației de partid din fabrică, șeful secției de arzători, și care da dovadă de acte de un neasemuit eroism și de o înaltă conștiință muncitorească. Atunci când un cuplor se defectează, Ilincu, în fruntea unei echipe îl repară, deși nu era complet răcit, riscându-și viața pentru ca producția să nu fie stânjenită. Tot bătrânul Ilincu descoperă și demască dușmanul de clasă care începuse unele manevre de sabotaj. Soțul Ralucăi, este un muncitor înaintat. Încă dela începutul novejii aflăm că este înzestrat cu „o minte născocitoare”.

Deși debil, nu pregetă să se arunce în cup-torul abia stins, atunci când numărul oame-nilor din echipa de reparat nu era de-ajuns. Mai târziu devine inovator și unul din cei mai prețuiți muncitori din fabrică. Cumnatul Ralucăi este și el fruntaș în producție. Intreaga familie ascundea în timpul teroarei fasciste pe comuniștii ilegaliști. Acesta este mediul în care trăiește Raluca. Ea însăși este „*șuică și nepoată de muncitori*”. În discuțiile care au loc despre producția din fabrică ea participă cu însuflețire, sub privegherea îngrijorată a soacrei, care cum spunea autoarea: „*era din altă generație, când femeile nu se încumetau să se bage în treburile bărbătești*”.

Un asemenea mediu, o asemenea comportare creiază personajului acea „*calitate naturală*”, „*acele însușiri de bază*”, despre care vorbea Maxim Gorki și în virtutea cărora acționează fiecare personaj în felul său propriu, verosimil.

Raluca se îndrăgostește de un alt muncitor. Noi credem aceasta, viața fiind așa după cum am spus, complexă. Dar o astfel de dragoste nu poate fi concepută decât pe linia acelor trăsături de caracter de bază ale personajului, care constituiesc însăși esența lui.

Ori, cititorul, încă dela primele pagini, începe să fie indignat. El are în față nu o muncitoare conștientă, ci o simplă femeiușcă burgheză care se îndrăgostește de Petrică Vâscan, nu pentru că acesta ar avea anumite calități morale care să-i stărnească simpatia, ci pentru că e un „Don Juan”, la apropierea căruia „*fetele pâlesc*”. Petre Vâscan este de fapt un muncitor care fuge dela ședințele de producție din fabrică, care

dă dovadă de nemaiîntâlnite acte de lăși-tate și care până la urmă devine aproape unealta dușmanului de clasă.

Maria Rovan, mai departe, vrând să argu-menteze „justețea“ acestei dragoste, insistă asupra înfățișării fizice a soțului Ralucai. „Lung, slab, ușor încovoial, nu era un bărbat arătos“. În schimb, „umerii lași“, ai lui Petru Vâscan „mustața tăiată scurt“ îi provoacă autoarei exclamarea „chipeș bărbat“.

Iată scena cu care începe nvela. Lângă un pod „vestit de murmurul apei“, Raluca merge încet, „ca într'o așteptare“. Deodată apare Petru Vâscan. Vorbind cu el, Raluca apucă parcă din greșală, ca în alătea seri, pe un drum ocolit. Vâscan începe să-i destăinuie „ispitele“ la care îl supune Raluca și să debiteze o amăgitoare filosofie. Raluca ascultă vrăjită acel glas bărbătesc care conține în același timp intonații de poruncă și de rugăminți. Vrea să se smulgă de sub mreaja cuvintelor lui ademenitoare care-i adorm voința, o subjugă. Vrea să fugă. Dar... „Mâinile lui mari, calde, îi cuprinseseră umerii cu început de îmbrățișare.

— Spune, Raluca, e adevărat că nu mă poți suferi? Ochii îi luceau șagalnic. Glasul lui râdea“.

Râdea pentrucă era sigur de victorie. Era răsul încrezut al învingătorului. Din acest moment cititorului îi va apărea clar că unei asemenea femei îi place adulterul, îl caută. Autoarea ne descrie apoi cu plăcere și cu o atenție demnă de o cauză mai înaltă, creșterea și dezvoltarea acestor sentimente josnice, mânate de o dorință pur fiziologică. Astfel de sentimente însă nu sunt ale unui om înaintat. Această femeie ușurată este de fapt un personaj nou, care nu are nici o legătură cu Raluca, nora lui Ilincu. Dragostea ei nu este dragostea unei muncitoare conștiente. Nu o astfel de dragoste, nu astfel de sentimente înfloresc în inima femeii din patria noastră. Asemenea dragoste și asemenea sentimente sunt de tip burghez. Și autoarea atribuindu-le unei muncitoare conștiente, a falsificat chipul acesteia.

Autoarea nu s'a mulțumit cu atâta, ci în pofida trăsăturilor de bază ale personajului, o împinge pe Raluca să se îndepărteze de fabrică, de lupta clasei muncitoare. Într'un act eroic ca repararea captorului încă

în stare de funcționare, Raluca nu vede decât sprâncenele arse ale soțului ei și ale tovarășilor săi, pielea cojită de pe mâinile lor. Lucruri care-i provoacă o oarecare repulsie, în timp ce ochii ei caută îngrijo-rați pe iubit, ca nu cumva și el să fi participat la această faptă.

La prima vedere mulți s'ar lăsa îndemnați să creadă că este vorba doar de o nepotrivire între trăsăturile de caracter ale unui personaj. Nepotrivire între trăsăturile lui de bază: muncitoare conștientă și trăsăturile acordate de autoare, ale unei femei ușuratece. În fond deci, o problemă de imagine artistică care-și poate găsi o rezolvare printr'un lucru mai susținut asupra ei, eliminându-se aceste trăsături acordate. De fapt, problema este mult mai profundă. Ea este o problemă de concepție, de poziție ideologică a autoarei. Este grav faptul că autoarea, descriind manifestările burgheze ale unei muncitoare conștiente, nu ia nici o atitudine. Mai mult, ea se complăce în zugrăvirea detaliată a acestor sentimente meschine, caută să le motiveze. În afară de atenția pe care o acordă asupra deosebirilor fizice dintre cei doi bărbați, iată ce spune autoarea zugrăvind unele stări sufletești ale eroinei: „Se adăposti în umbra unui soc înflorit. Miroseau florile tare, de parcă șopteau și ele că tinerețea femeii nu se sfârșește odată cu mărițișul... că, la aproape 25 de ani câți număra, mai era îngăduit să-i răbușnească doruri pe care nici nu le bănuise la 18 ani“.

Tocmai din cauză că autoarea nu a cunoscut viața, că s'a situat pe o poziție ideologică greșită, ea a ajuns că denatureze chipul muncitoarei din patria noastră, alunecând pe pantă unor metode de creație anti-realiste. Un asemenea „caz“ constituie o manifestare crasă de naturalism.

Cât de credul trebuie să fie cititorul nostru, pentru a se lăsa convins de o rezolvare atât de dulceagă și de idilică a conflictului! Soțul ei muncește cu eroism — nu pentrucă în inima lui ar fi clocotit sentimentul unei pălămașe dragoste față de patrie — ci pentru a „cuceri“ dragostea Ralucai.

Iar aceasta, „cucerită“, se îndrăgostește din nou de el. De aceea, intenția autoarei

de a zugrăvi prin prizma acestui personajiu lupta muncitorilor din fabrică, este ratată. O asemenea imagine falsă nu denaturează numai chipul muncitoarei, dar murdărește totodată și figurile eroilor pozitivi. Cât de adevărate sunt cuvintele lui Fadeev care spune că naturalismul „urmărește defăimarea omului“. Autoarea vroind să motiveze antipatia Ralucăi, insistă asupra unor amănunte ne semnificative, care au drept urmare întinarea personajilor pozitive. De pildă la soțul Ralucăi, pe care autoarea vrea să ni-l arate drept inovator și care nu pregetă să-și primejduiască viața pentru fabrică, se insistă asupra aspectului lui fizic, asupra „sorbăiturilor lui din ciorbă“, care o obsedează pe „eroină“. La bătrânul Ilincu, ea insistă asupra atitudinii sale de comandă, trăsătură contrarie actelor lui de bătrân comunist.

Prizma prin care autoarea vrea să zugrăvească lupta muncitorilor fiind falsă, utilizarea uneltelor de creație naturaliste, pentru caracterizarea personajilor, fac ca autoarea să nu reușească să redea din rân-

dul acestor muncitori nici un personajiu viabil din punct de vedere artistic, iar acțiunile dușmanului de clasă să pară artificiale.

Volumul de nuvele al Mariei Rován nu a reușit să-și atingă scopul, să zugrăvească faptele pline de abnegație ale femeilor din patria noastră.

Necunoscând viața, având o slabă educație politico-ideologică și nestăpânind suficient meșteșugul scriitoricesc, Maria Rován a ajuns să denatureze chipul acestor luptătoare, recurgând la metodele de creație anti-realiste.

Este regretabil faptul că E.S.P.L.A. a putut să tipărească o asemenea carte cu greșeli atât de grave. Nefiind ajutată îndeajuns, nedepunând ea însăși suficiente eforturi pentru a fi la înălțimea care se cere scriitorilor din patria noastră, Maria Rován nu a putut ridica la un nivel mai înalt succesele câștigate în creațiile de până acum, ci dimpotrivă a dat o lucrare care este departe de a avea un caracter educativ.

PE MARGINEA NOULUI VOLUM AL POETULUI D. CORBEA

Când, în 1936, un volumaş de versuri intitulat „Sânge de ţăran“ anunţa apariţia unui nou poet în literatura română, cronicarii şi recenzenţii la modă pe atunci nu s'au grăbit să-i acorde atenţie. Nici nu era de mirare. Intr'o vreme când în vitrinele librăriilor şi la rubricile de critică ale revistelor literare se lăfăiau titluri ca „Eulalii“, „Podul eleat“, etc., etc., o culegere de poezii sociale cuprinse sub titlul „Sânge de ţăran“ nu putea stârni interesul esteţilor deprinşi să strămbe din nas ori de câte ori simţeau că pătrunde în literatură o undă a vieţii. După acest volum au urmat altele: „Război“ (1937) „Nu sânt cântăreţ de stele“ (1940), care nu s'au bucurat nici ele — spre onoarea lor — de consideraţia criticii literare burgheze.

Publicul cărui i se adresau versurile lui Dumitru Corbea — ca şi versurile altor interpreţi ai durerii masei asupraite, ca A. Toma, M. Beniuc — nu era acela din saloanele burgheze. Poet al răsvrătirii ţărănimii oprimate, Corbea îşi trimite mesajul către toţi cei ce sufereau de pe urma exploatării sălbatice exercitată de regimul burghezo-moşieresc. Astfel, poezia lui se situează pe baricada acelei literaturi, care lovea în orânduirea şi ideologia capitalistă.

După eliberarea ţării noastre de către armata sovietică, D. Corbea îşi continuă lupta cu şi mai mult elan. 23 August 1944 marchează o etapă nouă în creaţia poetului. Sitluându-se în prima linie a luptei poporului, Dumitru Corbea îmbrăţişează şi el o teme

tică a cărei noutate reprezenta începutul drumului pe care avea să se îndrepte poezia noastră nouă. Printre primii poeţi din ţara noastră — alături de A. Toma, Miha. Beniuc, Marcel Breslaşu, Maria Banuş — Dumitru Corbea a participat intens ca scriitor la lupta politică. În anii când Cioculescu, Străinu et comp. urlau cu disperare despre „autonomia esteticului“, despre apolitismul artei, el creia o poezie „angajată“, care servea lupta poporului muncitor. Poezia lui Corbea constituia o armă folosită împotriva claselor exploatoare şi a partidelor lor, împotriva literaturii decadente.

Dacă în creaţiile anterioare eliberării, poetul utiliza din plin motivele folclorice pentru a da glas suferinţelor şi a înfieră nedreptăţile, după 23 August, procedeele poeziei populare — pe care le foloseşte cu tot mai multă îndemânare — exprimă mânia populară împotriva duşmanilor, hotărîrea celor exploataţi de a-şi lua soarta în propriile mâini.

În plachetele „Poezii“, „16 milioane“, „Torente“ — toate trei apărute în acelaş an — poetul cântă trezirea la viaţă nouă a poporului nostru, demască şi infierează acţiunile trădătoare ale exponenţilor reacţiunii burghezo-moşiereşti, cheamă la luptă masele populare. Aceeaşi linie o urmează poetul în lucrările următoare, în poeziile din „Balade“ (1946) „Hrisovul meu“ (1948), „Balada celor patru mineri“ (1949) ca şi în evocarea istorică „Singura cale“ (1946)

și în drama „Bălceștii“ (1948). În toate aceste scrieri se vedește clar participarea scriitorului în vâltoarea actualității.

Îndrumarea și ajutorul primit din partea Partidului ridică pe o treaptă superioară poezia lui Corbea. Partidul îl îndreaptă pe poet spre problemele cele mai arzătoare și astfel îl ajută să sesizeze sentimentele cele mai puternice, mai caracteristice întregului popor muncitor. Împreună cu alți poeți alăturați luptei poporului muncitor, D. Corbea aduce în primii ani de după eliberare o poezie cu un bogat conținut revoluționar. În anii asupririi, poetul era mai mult un răsvrătit; acum el este un revoluționar, mergând sub steagul Partidului, spre izbânzi sigure. Astfel, caracterul profund popular al poeziei sale nu constă doar în forma populară a versurilor, ci mai ales în conținutul de idei, isvorite din frământările întregului popor.

Noutatea pe care o aducea Dumitru Corbea încă din primele sale versuri și care dă o notă specifică tuturor poeziilor sale constă, cum spuneam, în folosirea, în mod creator, a poeziei noastre populare. Și alți poeți utilizau forma versului popular în perioada când Corbea scria „Nu sunt cântăreț de stele“. Dar, în timp ce poezii burghezi recurgeau uneori la motive folclorice pentru a-și camufla ideile retrograde, anti-populare, — D. Corbea dădea versului popu- lar un viguros conținut social; el exprima sentimente de ură și revoltă împotriva o- rânduirii bazate pe exploatare.

Placheta „Anii tineri“, recent apărută, cuprinde trei poeme mai întinse: Balada „Doftanei“, „Balada celor patru mineri“ și „Noroc bun“, precum și câteva poezii care au servit drept texte pentru cântece de masă. În aceste versuri întâlnim adesea, aceeași vigoare a cântecului autentic popu- lar. Versuri ca acestea:

*Bogat cu hambare pline,
Tulpină de mărăcine,
Săracu-ți dorește bine
Cum și tu i-ai dorit bine,
Căci pe omul sărăcit
Nesătul l-ai dijmuit.*

împresionează prin simplitatea cu care vor- besc despre suferința de veacuri a celor oropsiți. Respiră din aceste puține versuri

ura împotriva „bogatului cu hambare pline“, suferința nemăsurată a „omului să- răcit“, dorul de răzbunare mocnit în stră- fundurile inimii și vigoarea încrederii în sfârșitul exploatării. O singură metaforă conține acest pasaj, dar care luminează toate versurile în contextul cărora se află: „Tulpină de mărăcine“ exprimă plastic ideea că bogații, chiaburii, sunt niște ființe o- dioase care trăiesc din vraga și sângele ce- lor săraci, ființe care nu aduc nici un fo- los, ci dimpotrivă dăunează celor din jur. Această metaforă exprimă disprețul celor ce muncesc față de o astfel de făptură veni- noasă și dorința de a o stărpi.

Poetul denunță mijloacele barbare folo- site de burghezo-moșierime pentru a men- ține poporul muncitor în lanțurile exploa- țării. Balada „Doftana“ înfățișează tortu- rurile la care erau supuși cei mai buni fii ai patriei, comuniștii, pentru vina de a fi che- mat poporul la luptă pentru o viață mai bună. Imaginea Doftanei văzută ca „o omidă cenușie — așteptând pomul să-i vie“ prinde viața în această poezie, stârnind o ură ne- împăcată față de călăii burghezo-moșie- rești. Exterminarea fizică a comuniștilor e înfățișată în mod alegoric, după exem- plul „Mioriței“. Astfel, versurile respective reușesc să provoace cititorului un senti- ment de durere sfâșietoare, ce devine in- dată revoltă pătimașă:

*...Azi e zi de jericire
Că'mbraci cămasă de mire.
Cusută cu ibrișin,
Să-ți scoată viața din chin:
Bătută'n fluturi de foc
Să ai în viață noroc.
Mâne noaple te cununi
Lângă malul cu trei pruni...*

Poetul revalorifică într'un mod creator motivul folcloric al mamei care bate la porțile închisorii în căutarea fiului osân- dit. Ca în balada populară despre Corbea haiducul, mama luptătorului întemnițat vine la Doftana să-și mângâie fiul. Alun- gată de sbiri, mama strigă: „Am să mai viu, — lângă tine m'oiu muta — Să-ți alin suferința. — Spre tine să tot privesc. — Pe- reții să-ți încălzesc — Rana să-ți tămădu- esc“. Prezența mamei capătă aci valoarea

unui simbol. Ea reprezintă întregul popor care își manifestă solidaritatea cu fiii și conducătorii săi. Zărindu-și mama, luptătorul prinde dintr'odată puteri nebănuite; el exclamă:

*Bună vreme! Bun sosil!
Feciorul nu ți-a murit!
Cum nu pot vântul opri
Nu pot glasul stăpâni!..*

Balada „Doftana“, preia creator tradiția vechilor „cântece bătrânești“. Eroul baladei „Doftana“ e un minunat fiu al poporului, în el clocotește ura față de bogătanii, dorul de viață liberă, dragostea față de tot ce lumea aceasta are frumos. Cât de emoționant povestește el cum „*trăgea brazda largă, groasă*“ pe pământul boierului, cu durerea în suflet de a ara pe pământul altuia! Dar, într'o zi, i-a apărut în cale o copilă aducând în viața-i necăjită un val de lumină:

*Copila, dragostea mea,
Câmpul ars îmi răsădea.*

Iubind cu atâta patimă viața, acest om, în care regăsim trăsăturile viguroase ale omului din popor, este nedreptățit de bogat, nevoit să-și părească satul și să-și caute de lucru într'o mină. Dar și aici era o viață îngrozitoare. Când se răzvrătește, stăpânii îl închid într'o temniță mult mai înspăimântătoare decât acelea în care erau duși vitejii din balade în Doftana. Suferințele lui, chinurile fizice, dar mai ales sbuciumul lăuntric ne amintesc de haiducii căzuți în prinsoare. Poetul știe să releve însă ceea ce e nou în eroul său față de haiduci. Intre zidurile Doftanei, el e singur. Acolo sunt cei mai buni fii ai poporului. Întregul popor privește cu admirație spre cei închiși, luptând pentru libertatea lor. Cu toate suferințele îndurate, luptătorii ferecați în lanțuri în celulele întunecoase nu disperau. Dimpotrivă:

*Tovarăși încătușați
Țineau pumnii ridicați
Și cântau ne'nfricoșați:
Sculați, oropsiți, sculați!*

Credința în sfârșitul robiei, în victoria libertății, înfrumusețează chipul eroului,

care devine simbolul eroismului popular din zilele noastre.

Forța talentului poetic al lui Dumitru Corbea explică popularitatea de care se bucură versurile sale.

În primii ani de după eliberare, Corbea s'a aflat neconținut pe baricade. În ultimul timp însă glasul său s'a făcut din ce în ce mai puțin auzit. Placheta „Anii tineri“, apărută la sfârșitul anului 1951, întrunește poezii scrise cu mult înainte. Astfel „Doftana“, „Balada celor patru mineri“ și „Noroc bun“ au fost publicate mai întâi în 1949. „Cântecele“ au fost scrise în parte, înainte de 1949.

Trebue spus că aceste poezii nu răspund în toate privințele sarcinilor lor de luptă. Dacă luăm „Doftana“ bunăoară, vom constata că ea redă mai ales torturile suferite de comuniști și reușește astfel să aprindă în suflete ura împotriva exploataților. Nu vom găsi însă în poezie imaginea Doftanei luptătoare, a acelei Doftane care era în realitate o fortăreață de care se înspăimântau puternicii zilei. Doftana ca universitate comunistă nu ne apare din poezie. Poetul ne spune la un moment dat că torturile n'au reușit să înfrângă țăria morală a luptătorilor, dar trece ușor peste acest fapt esențial. În felul acesta, forța poeziei scade.

În poeziile cuprinse în „Anii tineri“, Dumitru Corbea este preocupat de evocarea trecutului de exploatare. Atât în „Doftana“ cât și în „Balada celor patru mineri“ și „Noroc bun“ — mai puțin în „Cântece“ — poetul întreprinde foarte largi digresii în trecut. Iată, de pildă, „Balada celor patru mineri“. Vedem „*patru bravi mineri, — între dânșii veri*“ urcând în munți pentru a pune în funcție o mină nouă. De mai multe ori, ei fac popasuri; „*Focul înțeleg — și grăiesc, grăiesc*“... Despre ce? Ei nu vorbesc deloc despre scopul pentru care urcă spre mină, ci „*povestesc pe rând — tot ce au în gând*“. Și anume:

*Grea viață am dus
La mina de sus.*

— începe unul. Pentruca altui să completeze:

*Scoteam minereu
Cu suflul greu...*

Oare numai atâta „aveau în gând“ cei patru bravi mineri? Greu de crezut. E foarte bine că ei își aduc aminte de trecut; amintirea suferințelor de altădată îi va îndârji în acțiunea lor pentru făurirea vieții mai bune. Această amintire, este firesc însă să fie legată de sarcinile prezente, să lumineze munca și lupta de astăzi. De multe ori, faptele povestite nu aduc nimic nou pentru demascarea prăbușitei orânduiri. Adesea, ele nu fac corp organic cu poezia. În „Noroc bun“ poetul scrie: „*Săracul își amintește — Și altora povestește*“. Urmează o înșirare de informații generale cu privire la exploatarea chiaburească, pentru ca în restul poeziei să se prezinte desfășurarea cronologică a evenimentelor din țara noastră din anii războiului fascist și mai apoi până în 1949, când iau ființă primele gospodării agricole colective. Poezia „Noroc bun“ tindea să cânte aceste prime gospodării colective, să mobilizeze țărâtimea muncitoare pentru a porni mai însuflețită la lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii. Ea însă pomenește doar în treacă despre ele, accentul cade pe evocarea trecutului. Lipsită de perspectiva viitorului, poezia nu și-a atins scopul decât în mică măsură.

Am văzut că Dumitru Corbea folosind în mod creator folclorul, ajunge adesea la rezultate frumoase. Alteori nu folosește procedeele populare pentru a realiza un conținut nou, ci de dragul pitorescului lor. „Balada celor patru mineri“ are părți de un lirism cald, emoționant. Dar acțiunea, eforturile minerilor, care ar trebui să stea pe primul plan, sunt învăluite în ceața legendei în așa măsură, încât uneori nu ne mai dăm seama unde merg și ce fac aceștia. Ni se povestește cum cei patru urcă pe munte, cum unul din ei este urmărit de dorul logodnicei, apoi îi vedem în mină. Poetul se oprește aci, pentru a urmări drumul logodnicei minerului îndrăgostit. Fata rătăcește prin munți. Ea vorbește cu izvorul adus la lumină de mineri și acesta îi spune că peste gura minei s'a prăbușit un bolovan, îngropându-i pe cei patru înăuntru. Fata sună din corn, vin oamenii munților „*mineri și ciobani — femei și țărani*“ care „*munții biruiau — Și-afară ieșeau — „Vii, doi căle doi — patru frați eroi*“. Acesta e

cuprinsul baladei. Acțiunea e neverosimilă — patru mineri se duc la întâmplare să pună în funcție o mină, numai cu puterile lor — par'că ar fi niște năzdrăvani care merg să ucidă un balaur. Viața sufletească a minerilor, ca și munca lor, ne rămân ascunse. Poetul ne spune doar că „*Patru săp-tămâni — n'au mai dat prin sat — Și au tot săpat*“. O altă deficiență a poeziilor lui Corbea e prozaismul. Dacă poetul realizează adesea versuri de o remarcabilă intensitate lirică, el se limitează alteori la o versificare banală. Omul sărac — ne informează poetul, — astăzi „*În drum nu se mai smereste — Când popa-l blagoslovește — Spinarea nu și-o'ndoiește — Pâinea nu și-o mai cerșește*“.

Folosirea creatoare a folclorului nostru a făcut ca în general, D. Corbea să scrie într-o mlădioasă și expresivă limbă populară. Diferite procedee de tehnică a versului (aliterații, asonanțe, etc.) specifice poeziei populare, sporesc farmecul versurilor lui D. Corbea. Din păcate însă — din necesități de rimă sau ritm, uneori, iar alteori cu totul nejustificat — poetul stâlcește uneori cuvintele poporului, scriind „*ții*“ pentru „*ție*“ „*oricină*“ pentru „*oricine*“, „*tif*“ pentru „*tifos*“ sau acordând deseori greșit numărul substantivului cu al verbului, „*munții îi zice*“, în loc de „*și zic*“. Faptul că aceste cuvinte se pronunță în această formă greșită în unele localități nu dă poetului dreptul de a le introduce în limba literară. De asemenea, socotim că nu e tericată întrebuintarea unor moldovenisme, pentru înțelegerea cărora trebuie să recurgi la dicționar, ca: „*cir*“ „*nagări*“, „*ugit*“, „*hulpit*“, „*șincuri*“, etc.

Explicația prezenței acestor deficiențe — alături de numeroasele calități — în versurile lui Dumitru Corbea, se află și în faptul că poetul nu a luptat îndeajuns pentru a depăși elapa în care se afla în 1949, și aceasta se explică și prin faptul că a scris puțin în anii din urmă. Numeroasele versuri izbutite, imagini de ansamblu din acest volum, dovedesc că D. Corbea poate scrie o poezie cu deosebite calități. Masele muncitoare care îl prețuiesc demult pe poet așteaptă dela el aceste poezii.

Marele merit de a fi aplicat în creații

valoroase experiența poeziei noastre populare, îi indică lui Dumitru Corbea perseverența și pe acest drum. Poporul cere azi poezilor cântece care să exprime bucuria și elanul lui în muncă, poeme care să imor-

talizeze chipurile eroilor construcției socialiste. Dumitru Corbea, care și-a dovedit capacitatea de a grăi oamenilor muncii dela inimă la inimă, nu poate să nu răspundă acestei mărețe comande sociale.

ARME CARE NU SUNT ARME *)

Întâlnești uneori în librării — și chiar difuzate larg, în biblioteci, cămine culturale — cărți despre care te întrebi cu surprindere cum de au putut fi tipărite. Și totuși ele au apărut în edituri de seamă ca E.S.P.L.A. și „Editura Tineretului“. Și ceea ce e mai grav: poartă semnatura unor scriitori de frunte al literaturii noastre.

Nuvela „Râpa Oarbei“ editată de E.S.P.L.A. este sub nivelul creației lui Eusebiu Camilar și, evident, sub nivelul cerințelor impuse de tratarea unei teme atât de importante.

Este drept, poporul așteaptă cu nerăbdare opere literare care să înfățișeze problemele legate de mărețul plan de electrificare. Nu avem încă prea multe. Bine intenționat, scriitorul s'a îndreptat spre această temă. Bine intenționată, editura s'a grăbit să-i publice lucrarea, socotind probabil că pune astfel la îndemâna masselor o armă necesară în lupta pentru construirea socialismului. Atât autorul cât și editura au trecut însă cu ușurință peste un fapt esențial și anume: o armă nu este armă, decât dacă poți trage cu ea; o armă literară nu este armă decât doar dacă este literatură, dacă emoționează și convinge prin imagini artistice veridice și puternice.

Ori, nuvela „Râpa Oarbei“ este mai mult o schemă decât o operă literară deplină, vie.

Pretutindeni simți că ai de-a face cu o construcție artificială, care scârțâie din încheeturi. Ai continuu impresia că autorul a pornit dela o schemă prestabilită, căutând apoi s'o umple cu câleva fapte de viață.

*) Eusebiu Camilar: *Râpa Oarbei*, ESPLA 1952.

Planul ca atare nu-i greșit, în linii mari, deși vădește o înțelegere îngustă a ceea ce înseamnă electrificare. În satul Râpa Oarbei — sat codaș — secretarul de partid Zamfir se hotărăște să pornească acțiunea de electrificare. Cu banii adunați din vânzarea pietrei de pe Ciuhă, el cumpără un motor electric pe care-l instalează în moara părăsită a chiaburului Hușupaș. În ciuda uneltirilor chiaburului, într'o bună zi motorul este pus în funcțiune, o echipă de muncitori veniți de la oraș întind firele și luminile se aprind în „Râpa Oarbei“. Efortul comun i-a întărit pe oamenii din Râpa Oarbei, i-a făcut să capete încredere în forțele lor: odată cu lumina din casă li s'a aprins în suflet dorința și hotărârea de a nu-și cruța puterile pentru a-și croi o viață fericită.

Planul e bun. Găsești aici de toate: acțiunea partidului, uneltirile dușmanului, electrificarea, transformarea oamenilor, ajutorul muncitorilor dela oraș. Dar totul rămâne un simplu plan, nerealizat artisticeste. Lucrarea suferă puternic de schematicism.

Oamenii nu trăiesc, nu sunt ființe vii; acționează conform unor formule-șablon pe care le întâlnim și la alți scriitori, dar chiar și în alte opere ale lui Camilar. Autorul se repetă pe el însuși. Iși repetă în special greșelile: întâlnim aceeași predilecție naturalistă pentru extraordinar (figura mulului oropsit), rezolvarea facilă a problemelor prin introducerea nelipsitei ședințe cu mărturisiri autobiografice și discursuri (— „Ascultați... începu o femeie. Eu am unsprezece copii...“ p. 20), etc. Modificările de atitudine sunt nemotivate, arbitrare. Cum s'a schimbat așa peste noapte, Sterie? După ce s'a înverșunat împotriva-i atât de mult, încât credeai că ai de-a face cu o unealtă a dușmanului de clasă, autorul îl absolvă brusc, îl scoate basma curată. Dacă lipsa lui de entuziasm pentru electrificarea satului poate

fi pusă pe seama birocratismului, aceasta nu poate explica o atitudine direct dușmănoasă cum este discreditarea secretarului de partid, acțiune care coincide cu aceea a dușmanului. (Coincidență semnificativă: atât Sterie, cât și fostul notar Bazucă afirmă că Zamfir va cheltui banii prin căruciumi).

Oscilările bătrânului Iovu, sunt, în principiu, plauzibile: dar concret, în nuvelă, ele rămân nemotivate. Nu înțelegem de ce se rușinează de avântul cu care îmbrățișase ideea lui Zamfir, nu înțelegem de ce se întristează și se demobilizează când nu primește imediat vestea telefonică așteptată, etc.

E în toate acestea o pedalare nejustificată asupra anumitor fapte, pentruca lucrurile să fie mai „impresionante”. Ne izbim aici de o tendință — întâlnită și în alte opere ale lui Camilar — o tendință ce poate deveni periculoasă dacă scriitorul nu va lupta cu hotărâre pentru lichidarea ei: tendința de a „înfrumuseța” viața, manifestare indirectă a neîncrederii în înfrumusețea vieții reale și totodată a necunoașterii ei suficiente, adânci.

Deși — așa cum arătam — schema e relativ corectă, imaginile artistice sunt astfel construite, încât falsifică în anumită măsură realitatea.

Zamfir, secretarul de partid, e înzestrat de autor cu un fel de „supra-eroism”. Nu numai că nu îndrăznește să ceară căruțașului mantaua de ploaie ca să acopere cu ea motorul; dar nici măcar nu-i cere să-l lase și pe el să se adăpostească sub manta. Din contră, își desbracă șumanul, acoperă cu el motorul și rămâne să dărdăie în frig: „Bunda i se înmuie repede, ploaia îl udă până la piele, șiroaie îi alunecau prin sân. Frigul îi sguduia umerii, dar el râdea cu buze reci, învelind mai bine motorul”. Mai mult: se culcă el însuși peste motor ca să-l apere cu propriu-i trup (Tot nu era destul de ferit motorul?) și refuză să se miște de acolo atunci când căruțașul îl imbie să vie lângă dânsul ca să se adăpostească sub manta.

Zamfir are o mulțime de inițiative valoroase, se dovedește un om energic, un om

de acțiune. Este un merit al autorului că s'a străduit să arate cum intervine concret în muncă un comunist, cum acționează practic pentru a influența oamenii, pentru a-i scoate din impas.

Se ajunge însă și în această privință la o falsificare a realității. Zamfir deține monopolul inițiativelor, ba, în bună parte și al realizării acestora inițiative. Alții oameni înaintați nu mai există în nuvelă. Zamfir apare astfel ca un „supra-erou” care lucrează de unul singur.

Este semnificativ că singurul care-i dă ajutor este Iovu, un moșneag (ca baba Tănăsoaie din „Temelia”). Figura acestuia e bine conturată; frământările lui cu privire la momentul când va trebui să pună în funcțiune motorul, discuția cu celălalt moșneag care îngrijește motorul dela Vulpeni, — constituie unele din cele mai reușite pagini ale nuvelei. Dar tocmai de aceea, accentul cade exclusiv asupra bătrânilor, ca și cum alții n'ar contribui la munca de construire a socialismului. Probabil că pe bătrâni îi cunoaște mai bine Camilar, sau în orice caz i se par mai „impresionați”.

Tot pe linia „înfrumusețării” involuntare a realității, ca efect al felului cum sunt construite imaginile artistice, se situează și alunecarea spre o anumită formă de idilism. Greutăți există, dar ele sunt afirmate verbal, în discursuri. Imaginile artistice sunt neconvingătoare în această privință. În practică, lucrurile se desfășoară în nuvelă așa fel încât rămâi cu impresia că greutatea nu existau, sau erau minime: oamenii se lasă convinși repede, cei care se conving sunt numeroși, muncesc cu spor și rezistă cu ușurință încercărilor dușmanului de a-i abate dela drumul drept.

Dar ceea ce e mai grav: imaginea acestui dușman e neveridică, el apare minimalizat. Chiaburul Huțupaș aleargă peste văi și dealuri ca să nu scape mâncarea dela praznic. Cam inofensiv chiabur — gândește cititorul — dacă-și pierde vremea mergând dela o înmormântare la alta! Dar Huțupaș e direct prost; se dă singur de gol. Deși are intenția să se folosească de frate-său mutul, ca să strice moara, își schimbă brusc atitudinea față de frate-său și aceasta în văzul lumii, ostentativ. Cum să nu bănu-

iască oamenii că e ceva necurat la mijloc?

Dacă Huțupaș se dă singur de gol prin prostia lui, fostul notar Bazucă zis „Com-car“ pare mai mult ridicol decât periculos. Nu numai că nu-și ascunde gândurile, dar — bețivan renumit, cunoscut ca atare — nu vezi cine l-ar putea lua în serios.

O însemnată deficiență o constituie felul cum e folosită limba.

S'a păstrat tendința, manifestată și în lucrările anterioare, de a împrumuta personalităților un limbaj înflorit, „poetic“. Interesant, că un atare limbaj folosește și dușmanul, deși nu e deloc intenția autorului de a ni-l prezenta simpatic. Huțupaș, de pildă, gândește așa despre apa Solcuții; „He-e-i, Solcuță... Solcuță dragă... m'ai ținut atâția ani cu turtă albă, ca pe un ibovnic m'ai ținut, Solcuță...“ (pag. 26)

Dar ceace nu am întâlnit, sau am întâlnit rar în lucrările anterioare, sunt neglijențele stilistice, neglijențe atât de grave încât se ajunge la ridicol.

Personagiile sunt caracterizate prin semne fizice, stereotipe; asudă, chiar când nu e neapărat nevoie (Zamfir. p. 11), li se înroșesc urechile. Bătând toate recordurile, lui Sterie nu numai că i se înroșesc strașnic urechile, dar i se și îngâbenesc.

Inceputul nuvelei sună astfel: „Ușa se deschise într'un scârțâit lung, intră un bărbat voinic, cu picioarele suflecate, ud tot. Mălul i se uscaser în sprâncene“

Ce salturi acrobatice de gândire! Până acum știam că-ți poți sufleca mânecele. Aflăm ceva nou și ciudat: îți poți sufleca nu numai mânecele, dar eventual mâinile și chiar picioarele. Și mai sunt posibile și alte minunății: prin ușa „care se deschide într'un scârțâit lung“, să-ți intre în casă un om „cu picioarele suflecate, ud tot“, și căruia totuși „mălul i se uscaser în sprâncene“!

Toate acestea arată că nuvela suferă de serioase lipsuri, că publicarea ei pripită nu face cinste nici autorului, nici editurii. Unui scriitor ca Eusebiu Camilar, care a dat opere valoroase, cititorii sunt în drept să-i ceară un sporit spirit de răspundere. Nu-i este îngăduit unui atare scriitor să se boare pe el însuși prezentând lucrări de un nivel atât de scăzut ca „Râpa Oarbei“. Iar editurii, cititorii sunt în drept să-i pretindă

să nu săvârșescă acte de liberalism și plocnire în fața scriitorilor de frunte, acceptând necritic orice material oferit de aceștia, chiar dacă este departe de a fi la înălțimea exigențelor poporului muncitor...

Eugen Campus

NUVELE SPORTIVE *)

Sportul a fost practicat în trecut, în țara noastră, aproape exclusiv de fiii familiilor de bani gata. Singurul sport la care aveau un acces mai larg oamenii muncii pentru a-l practica și mai ales pentru a-l privi — era fotbalul. Dar spiritul burghez isbutise să transforme și acest sport atât de popular într'o afacere extrem de bănoasă pentru proprietarii „întreprinderilor“ sportive. Ne amintim adevăratul târg care se făcea la începutul sezonelor sportive, corupția care se întinse între practicanții acestui sport, deveniți repede niște profesioniști, care participau din plin la rușinoasele manevre ale stăpânilor lor.

Moravuri urite, joc urit pe teren, arbitri cumpărați: publicul adesea își manifesta desaprobarrea pentru atitudinile nesportive, huiduind copios pe cei ce transformau întrecerea sportivă cinstită, în tarabă. Într'un cuvânt, în sport domnea o atmosferă cu nimic mai prejos de marasmul care domina întreaga viață a burgheziei, marasm atât de copleșitor azi în statele capitaliste, în care sportul este un „business“ tot atât de rentabil pentru patroni, cum este și o fabrică de tunuri, o bancă, sau o editură de maculatură decadentă. În Marea Țară a Socialismului victorios și, după pilda ei, în țările de democrație populară sportul aparține masei largi muncitoare, care participă la întrecerile sportive cu mare entuziasm. Ne amintim cum, în țara noastră zeci și zeci de mii de sportivi însufleșiți de dragoste de patrie desfășurau la sărbătorile oamenilor muncii — la 1 Mai, 23 August,

*) N. S. Ambrozie, C. Beiu, G. Mihalache: *Oameni noi pe stadion*. ESPLA, 1951; Victor Vântu: *Rotița lui Costan*; Tudor Vornicu: *Recordul*, Ed. pentru Cultură Fizică și Sport, 1951, G. Berariu și G. Mihalache: *Prima victorie*, idem 1950.

7 Noembrie — cum la întrecerile populare ce se organizează, iau parte sute de mii de tineri și tinere: muncitori, țăranii muncitori, ostași, elevi, studenți. Ei nu sunt alții decât oameni ai muncii din diferite sectoare de activitate; ei sunt aceiași oameni care participă la întrecerile socialiste, care sporesc producția, frunțași în muncă, stahanoviști, țăranii muncitori frunțași ai gospodăriilor colective, ostași apărători ai cuceririlor poporului sau tineri studioși care se pregătesc temeinic în școli pentru a deveni buni constructori ai socialismului.

Tocmai pentru că aceștia și nu alții sunt cei ce practică sportul, tocmai pentru aceasta o nouă atmosferă domnește în sport: una sănătoasă, patriotică. În sport, ca și în toate direcțiile de activitate și manifestare a omului nou din țara noastră, a apărut noul, a apărut sportivul de tip nou, acel om care unește înalte calități de om al muncii cu o pregătire intelectuală serioasă, cu o conștiință cetățenească avansată și cu un fizic corespunzător. El este omul nou al patriei noastre, tocmai pentru că viața lui e complexă, activă, creatoare, închinată idealului socialismului și păcii, și în același timp disciplinată, plină de dragoste față de cei din jur. El este omul „puternic, sănătos, cu nervi de oțel și mușchi de fier, capabil să înfrunte orice greutate în lupta pentru construirea socialismului” — cum îl descria Lenin.

Este delă sine înțeles că această nouă temă nu putea să rămână străină literaturii și este un fapt semnificativ apariția navelor din viața sportivilor. De curând, Editura de stat pentru literatură și artă a editat un volum cuprinzând trei astfel de nuvele (N. S. Ambrozie: Oameni noi pe stadion, C. Beiu: Primul concurs și G. Mihalache: Un maraton care nu se uită), volum prefațat de acad. Camil Petrescu. Dacă la acestea adăugăm și faptul că și în Editura pentru cultură fizică și sport au fost publicate câteva nuvele cu teme sportive (V. Vântu: Rotița lui Costan, Tudor Vornicu: Recordul, etc.) precum și traduceri din literatura sportivă sovietică (Victor Utcov: Recordul) — ne dăm seama că tema sportului începe a fi din ce în ce mai

bogat reprezentată în literatura noastră.

Sunt câteva probleme cu totul importante pe care le ridică aceste nuvele. Este evidentă, la lectura lor, preocuparea autorilor de a prezenta sportul în legătura lui firească — așa cum e în realitate — cu activitatea în producție, de a arăta contribuția sportului în educarea oamenilor, în formarea noilor conștiințe. Dacă această preocupare este comună tuturor autorilor, nu se poate spune însă că toți au izbutit să-și realizeze intenția. Dimpotrivă, așa cum tratează unii din ei relația dintre sport și muncă, apar deformate și sportul și munca și, ca atare, caracterele oamenilor respectivi apar cu totul falsificate. Un exemplu de realizare pozitivă îl avem în nuvela lui G. Mihalache „Un maraton care nu se uită”. Este vorba de un tânăr mecanic de locomotivă, Bratu — frunțas în muncă, frunțas în sport. Episoade diferite ni-l arată la locul lui de producție, în familie, pe stadion — Bratu e alergător maratonist — în relațiile cu alți oameni. Felul cum acționează acest tânăr, atitudinea lui față de muncă, față de tovarășii lui, ni-l arată ca pe un om înaintat, cu o largă perspectivă a muncii sale, a obiectivelor generale ale construirii socialismului. El se instruește zi de zi, lucrează pe locomotivă, se antrenează zi de zi pe terenul de sport, iubește cu pasiune pe Ana, logodnica lui, după cum iubește pe toți oamenii cinstiți. Toate acestea ni-l arată ca un om nou. Cititorul îl iubește la rândul său pe Bratu și-i înțelege emoția atunci când, participând la concursurile internaționale din Cehoslovacia, Bratu aleargă chiar pe locurile pe care a luptat împotriva hitleriștilor în 1945. Personalitatea lui Bratu se lărgeste, se întregește astfel cu o nouă trăsătură: luptător împotriva fascismului, el este luptător pentru pace, luptător pentru victoria în sport a culorilor patriei sale, luptător pentru victoria în muncă. Dar toate acestea apar atât de îmbinate, inseparabile, încât nu avem de-a face cu patru direcții deosebite de activitate, ci cu laturi ale uneia și aceleleași mari lupte: pentru ca viața tuturor oamenilor să fie liberă, fericită, frumoasă.

Bratu nu câștigă totuși maratonul — dar cititorul nu simte nicio nemulțumire, dimpo-

trivă, el recunoaște că lănarul are încă lip-suri: cu toate că Bratu sprijină pe cehul Zbrodny să nu cadă, cu toate că e' folosește cu iscusință sfaturile prietenului și dascălului său, sportivul sovietic Vania, — cu toate acestea Bratu nu e lipsit de deficiențe în comportarea sa. El are încă unele manifestări de încredere prea mare în forțele proprii, ceea ce-l face să-și irosească inutil eforturile, și totodată să nu apreciez în mod just calitățile adversarilor săi în întrecerea sportivă. Deci el mai are rămășițe vechi de lichidat, lipșuri de împlinit. Faptul că ajunge al doilea în alergare, înseamnă pentru el o critică serioasă, ca atât în sport ca și în muncă și în viața personală, să muncească mult mai bine.

Profilul lui Bratu se apropie simțitor de acela al omului nou din patria noastră, fruntaș în muncă, fruntaș în sport, om cu o viață complexă, multilaterală. Nu vrem să spunem că nuvela este lipsită de slăbiciuni: de exemplu, ajutorul sportivului sovietic Vania nu apare destul de strâns legat de toată pregătirea lui Bratu; deosemena din nuvelă, nu ne apar cu claritate, prin fapte, factorii care au influențat creșterea lui Bratu, transformarea lui; uneori Bratu apare antrenându-se singuratic pe stadion; nu reiese o trăsătură importantă a sportului actual în țara noastră: aceea că sportul e o chestiune de stat, că factori însemnați se ocupă de creșterea sportivului de tip nou — și în primul rând partidul, al cărui rol în acțiunea nuvelei este destul de neconcludent.

Ceea ce însă este deosebit de important în nuvela „Un maraton care nu se uită“, este tocmai strânsa legătură care apare între muncă și sport, multilateralitatea preocupărilor lui Bratu, caracterul lui complex, conștiința lui înaintată de luptător al patriei sale, trăsături care definesc omul nou.

Lucruri asemănătoare se pot spune și despre nuvela „Primul concurs“ de C. Beiu.

Ioniță — lănarul mecanic are majoritatea calităților unui muncitor și sportiv nou: e îndrăgostit, pasionat de munca sa și de sport, e iscusit, energic, dârz, cloccând de viață, ambițios, impetuos. El se angajează cu curaj într'un concurs de motociclete —

deși nu are prea multe șanse — numai pentru a nu lăsa unitatea sa nereprezentată la concurs. El luptă cu dârzenie, și faptul că nu câștigă îi dă imbold de-a concura în viitor cu propria-i motocicletă, de-a se perfecționa și de a învinge la concursul în cinstea zilei de 7 Noembrie.

Calitățile acestui muncitor (mecanic pe o locomotivă) reies treptat din momentele de acțiune — bine alese — în care-l urmărește autorul. El se definește în aceste momente, se conturează în fața cititorului. Unul din aceste momente, în care Ioniță ne apare un muncitor cu o înaltă conștiință, este acela în care el e gata să-și sacrifice viața pentru a salva trenul de marș pe care-l conducea și care era gata să se prăbușească, din cauza sabotajului unui dușman.

Deși rănit, Ioniță își sporește eforturile și, printr'o încordare de voință, reușește să-și învingă durerile fizice, să lege tuburile conductei tăiate de Stavrache, unealta unor trădători, să restabilească mersul normal al locomotivei și să ajungă cu bine la destinație: „Trenul fuge mereu. Mai sunt cam șapte km. până la curbă. Dacă în trei minute nu cuplează capetele tubului: dela conducta generală, nu mai poate frâna trenul și atunci se prăbușește cu totul în prăpastie. Dar nu trebuie să se întâmple asta. Nu. Trenul trebuie salvat, chiar dacă din pulpa zdrobită a piciorului șițioaie de sânge înfloresc rubinii pe marginea drumului“.

Fapta patriotică a lui Ioniță emoționează pe cititor. Dar ceea ce convinge și mai mult este zgrăvirea caldă, omenească a suferinței lui Ioniță: suferința fizică, din pricina piciorului rănit — dar mai grea suferința de-a nu mai putea urca un timp pe locomotiva-i dragă, de-a nu mai putea participa la concursul de motociclete în cinstea zilei de 7 Noembrie, concurs în care-și pusese alătea speranțe.

„...Nu-l mai doare piciorul. Părcă nici nu mai are picior. Poate i l-au rupt cu totul tampoanele... Nu mai are picior. Cu ce va conduce motocicleta? Cum va câștiga concursul din 7 Noembrie. Cu ce? roțile trenului îi țiuie în urechi: Mo-to-ci-cle-ta...“

Dar dârzenia lui va învinge boala și... hotărîrea e luată.

„Se ridică dârz și ochii îi fulgeră. — Mamă! nu mai pot! mai stau o zi, două și mă sui pe locomotivă — plec în curând!“

În ziua concursului, în orașeul de munte un jurnicar de oameni se revarsă spre locul startului. Era pentru prima oară că în acest îndepărtat colț de munte se întâmpla un asemenea eveniment; publicul — muncitori ceferiști, tovarăși ai lui Ioniță, copii, bătrâni vin să urmărească nerăbdători întrecerea.

Alături de ceilalți, ia startul și Ioniță.

Dealungul competiției sportive, există totdeauna un moment în care concurentul simte că puterile îi slăbesc. că nu va putea duce la capăt cursa, că va abandona. Este așa zisul „moment critic“ sau „punct mort“. În acest moment însă se conturează mai puternic figura sportivului. Acum se vede voința, dârzenia cu care luptă, tehnica lui; dorința patriotică de a învinge pentru patria lui, pentru tovarășii de muncă, îl mână spre victorie, îi susține trupul și moralul lui Ioniță în aceste momente extrem de grele. Este tocmai conștiința omului nou, care-l fortifică, îl face să-și continue cu un și mai sporit ritm eforturile. Momentul acesta, în general bine redat și în nuvela „Un maraton care nu se uită“, apare cu mai multă claritate în „Primul concurs“.

„Ioniță simte toate privirile care-l îmbracă în lumina lor caldă ca într-o mantie; simte toată dragostea acestor oameni care-l iubesc cu adevărat... O vede pe Zina cu pumnii ei mici, încordați, nerăbdătoare, gata să dea totul pentru victoria lui de azi. Iată-l pe Ioniță Bobu, pe Stavăr, pe Mihu, îngrijorați dar luminoși, strigând peste capetele mulțimii: suntem aici Ioniță — succes!“

Aici problema noului public, a legăturii ce există între sportivi și spectatori este bine rezolvată. Publicul (ca și în nuvela „Un maraton care nu se uită“) nu este obiectivist indiferent (așa cum va apărea în cealaltă nuvelă, „Oameni noi pe stație“), ci participă cu însușire, cu interes la desfășurarea concursului.

Ceeace trebuie sesizat însă ca o greșeală

în nuvela „Primul concurs“ este faptul că autorul n'a izbutit să redea în proporții juste pasiunea lui Ioniță pentru motocicletă, a exagerat-o și a făcut-o să apară ca o obsesie. Fiindcă, una este temperamentul vioi, pasionat al tânărului Ioniță și alta este obsesia motocicletei care-l urmărește zi și noapte:

„Am înnebunit! își spune Ioniță. Parcă aș fi în doaga lui Stavache. Apucă pârghia de comandă a fluerului și trage, trage... Hău! prelung se năpustește năuc în văile întunecate. Ioniță ar vrea să nu se mai gândească la nimic, dar gândurile vin singure, devalma, se frământă, se strecoară ca o apă pe care n'o poți stăvili... Motocicleta. Noembrie! Concursul! Apoi vălmășagul de gânduri se adună într'un singur cuvânt. Motocicleta... Roțile trenului parcă strigă și ele sacadat: Mo-to-ci-cle-ta — Mo-to-ci-cle-ta...“. Scene ca aceasta însă se repetă prea des și acest cuvânt apare obsedant în mintea mecanicului dealungul nuvelei. În plus, Ioniță ne apare singurul sportiv în C.F.R., lipsește tocmai ceea ce caracterizează sportul de tip nou: participarea activă a masselor de oameni ai muncii, sprijinul organizației de Partid. Faptul că la concurs asistă secretarul organizației de Partid și că lui Ioniță i se acordă un premiu de 20.000 lei pentru salvarea trenului, nu rezolvă acea problemă, a cărei lipsă se vedea și în nuvela „Un maraton care nu se uită“ — anume aceea că sportul este în țara noastră o chestiune de Stat.

În cele două nuvele analizate, zugrăvirea justă a legăturii între sport și activitatea în muncă a oamenilor, a permis conturarea convingătoare a sportivului de tip nou. Căci numai atunci când punerea problemei este justă, personagiile pot apărea veridice. Dimpotrivă, atunci când sportul este privit ca o activitate „în sine“, sau când legătura cu viața apare deformată — și oamenii apar într-o lumină falsă, neconformă realității. În loc de sportiv de tip nou, în loc de om nou, complex, multilateral, obținem un om cu preocupări înguste, cu orizont limitat, lipsit de conștiința înaintată, care caracterizează azi omul nou.

Acest lucru este vizibil în nuvelele „Oameni noi pe stadion“ de N. S. Ambrozie și „Roțița lui Costan“ de Victor Vântu. În „Oameni noi pe stadion“ lipsește legătura firească a activității sportive cu aceea de muncă. Autorul declară că personagiile sale sunt oțelari, ostași, studenți — dar nu vedem acest lucru nicăieri, ceea ce duce la o mare uniformizare a tuturor oamenilor — destul de mulți — care apar în paginile nuvelei.

Personagiul central, boxerul Ghindă, nu se deținește prin acțiune ci prin vorbe și descrieri vestimentare. Căutând să reconstitui — pe baza materialului artistic din nuvelă figura sportivului Ghindă, va trebui să te rezumi la extrem de puținele momente în care el boxează sau stă de vorbă cu unii și alții, iar restul să-l deșinești după afirmații goale, seci, făcute fie de el însuși, fie de cei din jur: „de oameni ca noi, sportivi noi, este nevoie astăzi“, sau „cu câtă răspundere față de ai săi boxează Ghindă“, fără ca aceste afirmații să decurgă firesc din acțiunile personajului — acțiuni care de fapt lipsesc.

Dealungul a 82 de pagini, Ghindă boxează (și autorul are grijă să închine zeci de pagini descrierii amănunțite a câtorva matchuri de box cu toate fazele lor) și vorbește (are el clișeele lui: „nu e sportiv să faci așa“, „un adevărat sportiv nu se poartă în felul ăsta“ etc.) Se spune despre el, că a ajutat pe tânărul strungar Flueraș să-și însușească tehnica boxului. Dar aceasta numai se spune — ca dealtfel și faptul că Ghindă e muncitor oțelar venit dela Reșița.

Toată lumea afirmă că Ghindă e un „adevărat sportiv“. Dar cum, prin ce, autorul nu ne-o arată. El nu apare din lucrare nici măcar ca un om care trăiește cu adevărat, necum ca un om cu o conștiință nouă, un erou pozitiv cu individualitate puternică.

În loc să ne prezinte fapte care să caracterizeze, autorul introduce în acțiune pe fiecare personaj prin descripții vestimentare, de cele mai multe ori neconcludente. Astfel, Tedy, dealtfel singurul mai realizat din nuvelă, și care reprezintă în intenția autorului, sportivul de tip vechi, „are pan-

tofi de antilopă, cravată cu palmieri și haină pepită“. Din fericire, la Tedy apar și fapte, spre deosebire de Milică, inoțătorul, om cultivând învechitul spirit vedetist în sport și care nu este caracterizat decât prin aceea că... mănâncă friptură în sânge și se culcă deoreme.

Dana, personagiul în transformare, apare și dispare cu totul nemotivat în cursul acțiunii — și anume numai pe terenul de sport, jucând — ca și boxerii — interminabile partide de volley, foarte minuțios redade. Transformarea ei se petrece de fapt în afara paginilor cărții, cititorul nu află nimic despre această transformare și deaceia atât frământările Danei — care aci iubește, aci nu, aci e îngâmțată, aci îi trece — cât și creșterea ei din finalul nuvelei, nu izbutesc să-l convingă pe cititor de veridicitatea lor.

De ce nu se caracterizează acești oameni? Pentrucă, în primul rând, problema sportului apare izolată față de viața cea mare a oamenilor, ruptă de ea, apare ca o activitate în sine. Nicio perspectivă nu-i însușește pe acești „sportivi“, care nu diferă nici în ansamblu și nici în amănunte de vechii practicanți ai sportului, în regimul burghez — chiar dacă autorul îi pune pe unii să pronunțe fraze sonore despre sportul de tip nou.

Astfel că cele mai multe personaje vorbesc un jargon de un „sportivism“ exagerat, un limbaj greoi, plictisitor, care apare atât în gura personajilor, cât și în pasiunile în care autorul însuși prezintă unele împrejurări. Tot astfel publicul e prezentat ca un public obiectivist, care „impresionat de rapida schimbare a situației (matchul Ghindă — Păun) admiră din nou pe Ghindă“, și care vorbește, cască și se plictisește în timpul unei faze mai puțin palpitate și comentează cam așa: „e mare zmecherie (sic) de capul lui“. Menținându-se la acest fel de-a prezenta oameni și fapte, nuvela nu reușește să realizeze chipuri vii, de oameni noi care cresc în țara noastră astăzi.

De deficiențe asemănătoare sunt lovite și alte nuvele cu temă sportivă. Astfel „Roțița lui Costan“, sugerează ideea falsă că un fruntaș în muncă, Megelea, a devenit

frunțasă pentru că are antrenamentul mișcărilor de mâini și picioare, respectiv pentru că practică sportul. Costan, care nu face sport, are încheieturile anchilozate și deci nu e frunțasă în muncă, dar va deveni, când va fi și el sportiv. A reduce sportul la un simplu antrenament fizic, a prezenta în chip mecanic legătura între muncă și sport, este desigur o falsificare, și deaceia e clar de ce toate frământările personajilor naveli nu ne mișcă, nu ne conving: pentru că problema care-i agită e o falsă problemă, artificial creată de autor, simplificată în mod nerealist și neconformă cu viața. La fel în altă navelă — apărută tot la Editura pentru cultură fizică și sport — „Adevărata victorie“ de J. Berariu și George Mihalache — munca de lămurire pentru alcătuirea gospodăriei agricole colective este înlocuită cu munca de alcătuire a unei echipe de fotbal. Autorul lasă să se înțeleagă că, ce n'a izbutit munca de lămurire, face un spectacol sportiv. Este și aici o diformare a raporturilor șirești care există în viață între diferitele aspecte ale muncii dusă de partid. Și deaceia este lesne de înțeles de ce nici munca la Canal — în prima navelă — nici viața satului — în a doua — nu ne apar: pentru că autorii lor au inventat problema, au legat-o nefiresc de cadrul în care ea trebuia să se desfășoare și să se rezolve, au ignorat factorii reali care trebuiau să determine rezolvarea ei.

De o deficiență asemănătoare este lovită și navela „Recordul“ de Tudor Vornicu, în care activitatea sportivă este prezentată ca un prolog și apoi ca un epilog la o navelă din viața oamenilor deltei. Un tânăr care nu izbutește să câștige la un concurs, pleacă la muncă între pescari, și stă un timp acolo, timp în care nu duce nicio activitate sportivă. Intors, el câștigă concursul. Sportul apare și aici, ca și în navela „Roțița lui Costan“, prezentat mecanic și simplist, ca o simplă chestiune de antrenament.

★

Apare deci cu limpezime că există deficiențe în însăși punerea problemei și aceasta determină nerealizarea personajilor, le

face neconvingătoare. Pe de altă parte, acolo unde problema legăturii între muncă și sport este pusă în mod just, personajele pot apărea bine conturate, pot avea trăsăturile omului nou, se pot apropia de profilul omului nou din patria noastră.

Sucele în sport pe care le-au obținut sportivii din țara noastră dovedesc că sportivii de tip nou — oameni cu o bună pregătire sportivă, cu o conștiință înaintată — există tot mai mulți. Rămâne numai ca scriitorii să reușească să redea aceste figuri în opere literare în întreaga complexitate, să adâncească și să redea just problemele sportivilor din țara noastră.

În felul acesta literatura sportivă va ajuta efectiv la oglindirea și în același timp va contribui la formarea acelei „noi generații de muncitori sănătoși și plini de bucurie de viață, capabili să ridice la înălțime puterea țării socialiste și s'o apere, cu pieptul lor de orice atac din partea dușmanului“, cum îi caracterizează tovarășul I. V. Stalin.

Alice Mănoiu

★

„CLOCOT VOINICUL“ ȘI UNELE PROBLEME ALE BASMULUI *)

Basmul „Clocot Voinicul“ de Ion Jipa contribuie la împlinirea unui gol în literatura noastră pentru copii, gol manifestat în domeniul creațiilor fantasticostăințifice. Într'adevăr, în ultimii ani, cu excepția basmului în versuri „Nică fără frică“ de Nina Cassian și a lui „Lăstar Voinicul“ de Gica Iuteș — „Clocot Voinicul“ este singurul basm de proporții mari apărut la noi. Cercetând colecțiile revistelor pentru copii „Pogonici“, „Licurici“, sau materialele difuzate în cadrul emisiunilor radiofonice pentru copii, ne vom da seama de săraca prezență a basmului, a elementelor de fantastic.

Aceasta se datorește în mare parte faptului că autorii de literatură pentru copii și tineret au încă nedumeriri asupra felu-

*) Ion Jipa, Clocot Voinicul, Ed. Tineretului, 1951.

lui în care trebuiesc puse și rezolvate problemele basmului în genere și ale fantasticului în special. A lipsit în această privință cercetarea articolelor sovietice de îndrumare, dar a lipsit și sprijinul efectiv și: continuu ce ar fi trebuit dat de critica noastră literară. Cei mai mulți dintre autorii care au încercat să scrie basme au căzut într'una sau în alta din următoarele două greșeli: fie că aduceau forțat în cadrul fantastic al basmului, elemente realiste, identificând de exemplu lupta de clasă cu aspecte ale faunei și florei, fie că alunecau pe o pantă idealistă admițând logica unor forțe supranaturale.

Despre adevăratul caracter al basmelor și al elementelor de fantastic avem exemple puternice în creația populară, în bogata noastră tradiție clasică. Creangă, Eminescu, Slavici, Caragiale, toți marii noștri autori realiști au scris și minunate basme, s'au apropiat de sufletul copiilor, îngrijindu-se de educarea lor. Preocupări pentru o literatură pentru copii s'au manifestat la noi și în paginile „Contemporanului”, (1881—1891) dar au fost repede înăbușite de buruienile otrăvitoare ale literaturii burgheze care au năpădit și sectorul rezervat copiilor. În afară de faptul că literaturii pentru copii se consacrau acei autori socoliți „inapți” pentru literatura adresată celor maturi, dar așa zisa lor creație era străbălută de veninul artei burgheze. Pe planul basmului și al fantasticului se căuta să se promoveze atotputernicia unor forțe supranaturale, a destinului, — „ce ți-e scris, în frunte ți-e pus” — resemnarea oarbă. În felul acesta, copiii erau învățați să urmeze în viață conduita supunerii în fața „inefabilului”, să se supună soartei lor, în ultima consecință, exploatații.

Omul prezentat slab în fața marilor forțe care veneau nu se știe de unde și de ce, omul singur în fața forței covârșitoare a naturii — iată eroul acestor fantezii. Toate aceste așa zise povestiri, urmăreau deci să sădească neîncrederea în propriile forțe ale omului, care urma să aștepte rezolvarea problemelor pe cale supranaturală.

Studierea adâncită a elementelor crea-

ției populare, a basmelor clasicele noastre, ca și a clasicelelor ruși (mai cu seamă Pușchin) însușirea temeinică a metodei de creație a realismului socialist, dau azi posibilitatea unei juste orientări cu privire la basm. Fantasticul nu mai apare legat de forțele oarbe supranaturale, ci el are o legătură logică cu legile lumii materiale. Eroul nu-și primește resemnat destinul, ci el este un „voinic”, — cum e de exemplu „Clocot” din basmul lui Ion Jipa, — voinic care-și croește cale cu ascuțimea paloșului și a minții sale. Eroul pozitiv pleacă să se ia la trântă cu „Baba Cloanța” sau „Zmeul”, cu „răul” — cu „Vraiște zmeul” în cazul nostru — învinge piedici, nu se supune forțelor naturii, ci le subjugă. Acest fantastic — folosit și în basmul „Clocot Voinicul” — stimulează imaginația creatoare a copiilor, le dă încredere în propriile lor forțe, îi face să viseze, să năzuiască la împlinirea minunilor din foile cărții în viață, cu ajutorul științei și al tehnicii înaintate. Gorchii arată că „în copilărie fantezia este o capacitate dominantă și o forță sufletească nu prin impuls, ci un principal mijlocitor între spiritul copilului și lumea realității din afara lui”.

De această concepție a fost călăuzit și autorul basmului „Clocot Voinicul”.

Povestirea ne duce într'o vreme „când locuri, oameni și sălbăteciuni, se cheamă după înfățișarea și firea lor și nu după alte rândueli”.

Autorul sugerează astfel o țară într'o vreme îndepărtată, în afara claselor sociale, o țară a muncii și fericirii colective. Cărmiuitorul fărăi, Clocot Voinicul, posedă toate calitățile unui voinic din poveste; el va porni la luptă împotriva lui „Vraiște-zmeul”, care i-a răpit logodnica și i-a pustit țara, cu ajutorul vânturilor sece-toase. După o întreagă odisee, călătorind de-a-lungul întregului pământ până la mările înghețate, căpătând ajutorul forțelor naturii, Clocot va birui. Sunt pline de farmec călătoriile voinicului. Dela pitoreasca prezentare a pădurilor plină de caldă și sugeslivă poezie, până la bogata imagine a Polului, autorul desfășoară o imaginație vie. Poezia nu este însă într-o

dusă artificial, ci se degajă din însăși acțiune, din fapte. Limba folosită este deosemeni bogată, plină de plasticitate. Basmul se citește cu mare atenție și de cetitorii maturi, ceoace demonstrează odată mai mult că o bună creație artistică sparge zăgăzurile unei anumite vârste, căreia i-ar fi destinată.

Sunt față în față cele două elemente: binele și răul; „binele” stăpânit de dorința de a aduce fericire, viață îmbelșugată, „răul” urmărind distrugerea. Clocot Voinicul luptă pentru a-și atinge scopul și el reușește să-și apropie elementele naturii prin curaj, bunătate sau istețime. Sunt date astfel copiilor, sub o reușită formă alegorică, o serie întreagă de noțiuni asupra vânturilor, asupra faunei și florei. Animalele, deși au grai omenesc, își păstrează caracteristicile lor, prețioase pentru îmbogățirea cunoștințelor copiilor. Cu privire la aceasta, autorul se situează pe o justă poziție, definită încă de Belinschi care arată că: „pentru copii obiectele sunt aceleași ca și pentru oamenii mari numai că ele trebuie zugrăvite potrivit înțelegerii lor și aceasta constituie una din cele mai importante laturi ale acestei probleme”.

Păcat însă că uneori, alături de elemente care au explicații științifice și care reies ușor din basm (aurora boreală) — autorul introduce altele greu inteligibile. Care copil, de exemplu, își dă seama că sub denumirea „pește-nepește” trebuie să se înțeleagă: balena?

Cu toate că insuficienta documentare, unită cu neclarități de text se simte uneori (de pildă, vișeii de mare, aceste animale inofensive, sunt prezentate de autor ca foarte feroase) autorul reușește să aducă în basmul său multe noi cunoștințe copiilor. Lupta dusă de Clocot împotriva vânturilor secetoase și biruința lui, poate sugera copiilor lupta dusă de oameni pentru înfrângerea și supunerea forțelor naturii.

Episodul cu care se încheie cartea: plantarea perdelelor de păduri împotriva secetei este grăitor pentru copii. Autorul a urmărit să meargă pe linia transpunerii

elementelor științifice în cadrul fantastic și în general, a reușit.

Purtarea lui Clocot Voinicul poate trezi în sufletul micilor cititori idei, sentimente, atitudini necesare cetățeanului de azi: dragostea pentru popor, în numele căreia își duce la îndeplinire faptele, curajul, perseverența, hotărârea. Dar imaginea lui Clocot, apare sărăcită de unul din elementele de bază care trebuiau s'o susțină: relațiile lui cu alți oameni. Voinicul Clocot este în permanență ajutat de forțele naturii, dar el acționează de unul singur, străbătând în solitudine întinderi și pustietăți. În afara lui Clocot nu apare în basm nici o altă ființă omenească. Se pomenește doar în treacă de popor, dar eroul unic de fapt, al cărui este Clocot. Autorul a greșit, transformându-l pe Clocot într'o ființă care depășește atât de mult restul personajilor, încât în comparație cu el acestea apar cu totul figurative și neînsemnate. Ruperea lui Clocot de orice altă ființă omenească scade însăși vigoarea personalității voinicului, reduce puterea de sugerare a imaginii, reduce impresia care ar fi putut fi mult mai puternică pentru copil.

Este deosebit de semnificativ faptul că, cel mai reușit, cel mai pasionant capitol al cărții este tocmai acela care înfățișează, proiectate pe plan fantastic, elementele cele mai apropiate de realitate. Capitolul „Lupta cu fiara sburătoare”, este pasionant tocmai prin bogăția sa de fapte, care-l pun pe voinic în nemijlocită legătură cu realitatea înconjurătoare.

Așa cum mai arătam, Ion Jipa folosește o limbă bogată, un stil colorat. Însă uneori, în dorința de a da mereu „culoare locală”, autorul cade pe alocuri într'o imagistică excesivă, chiar grotescă, așa ca în descrierea Sânzienii (personajul este utilizat și apoi „uitat” de autor, în basm el apărând cu totul episodic).

Această imagistică ține uneori în loc și acțiunea basmului, curgerea vieții care șarmecă pe copii. O atență simplificare a stilului, nelipsindu-l însă de șarmecul și culoarea de care vorbeam și care trezește la copii gustul pentru poezie și literatură de

bună calitate, ar fi contribuit desigur la sporirea valorii basmului.

„Clocot Voinicul”, cu toate aceste lipsuri, constituie o contribuție pozitivă în domeniul literaturii pentru copii, un semn că printr-o muncă perseverentă se pot crea lucrări valoroase în acest gen.

Este o sarcină de cinste a scriitorilor noștri de a crea în domeniul literaturii pentru copii, de a contribui la educarea viitorilor vrednici constructori ai socialismului.

Câteva cuvinte despre ilustrațiile Ioanei Olteș care însoțesc basmul lui Ion Jipa.

Aceste ilustrații, mai ales cele de proporții mai mari, trădează încă rămășițe formaliste, cum e de exemplu scena în care este prezentată Sânziana; alteori, coloritul e excesiv în dauna compoziției, ca în scena „Aurorei Boreale”; și înșfârșit alteori, elementele de peisaj întunecă, ascund acțiunea omului, ca în scena în care Clocot duce sania cu pești la „Pește-nepește”.

Autoarea reușește totuși lucruri valabile când utilizează mijloace realiste, cum a făcut în vignete.

★

„Editura Tineretului”, realizând această carte, a adus o contribuție la dezvoltarea mai largă, tot mai bogată a literaturii noastre pentru copii.

Al. Popovici

★

O CAPODOPERA A LUI GOGOL *)

Gogol a așezat în fruntea nemuritoarei sale comedii următorul avertisment: „Nu învinovățiți oglinda, dacă fața e hidoasă”, prevăzând astfel ura cu care clasele stăpânitoare se vor năpusti asupra-i îndată după apariția „Revizorului”.

Scris pe baza unei sugestii ingenioase primită din partea marelui poet Pușkin și reprezentat pe scenă pentru întâia dată în 1839 — „Revizorul” n'a fost pe placul aristocrației ruse. Exprimând opoziția cercurilor conducătoare din Rusia, criticul literar Bulgarin declara piesa lui Gogol „calomnie la adresa Rusiei”. Ne amintim că și D. A. Sturdza în 1891, la Academia Română — pretindea că „Dl. Caragiale prin comediele sale, ofensează națiunea”.

*) N. V. Gogol: Revizorul, Ed. Cartea Rusă, 1952.

„Rusia”, „națiunea”, aveau în conștiința asupra lor un înțeles precis. Pentru optica reacționară diformată, a lui Bulgarin, „Rusia” — pe care Gogol o „calomniează” în „Revizorul” — însemna: țarul, feudalii, înalta funcționărimă. Mai șireți, alții s'au presăcut a nu pricepe sensul operei. Ei au prezentat pe Gogol drept un umorist inofensiv, iar comedia sa drept o simplă farsă bazată pe încercări de situații și personaje. Chiar țarul se prăpădise de răs la reprezentarea „Revizorului”. Rădeau și aristocrații din sală care slujiseră ca model personajilor lui Gogol. „De ce râdeți?” — întreabă primul la finalul actului V, întorcându-se către publicul „select” care ocupa lojile — „Râdeți de voi înșivă!”

Acesta este adevărul. Gogol nu făcea humor gratuit. El pronunța un viguros rechizitoriu împotriva claselor stăpânitoare, împotriva statului țarist. „Revizorul” nu era o simplă farsă, ci o piesă cu o semnificație profund socială.

Nu de un biet mediu provincial își râdea cu amărăciune Gogol, ci de o întreagă societate generatoare de nedreptăți cumplite. Comedia „Revizorul” este o oglindire veridică a epocii trăite de Gogol, o expresie a nemulțumirii față de acele condiții social-politice, caracterizate prin exploatarea cruntă a mării majorități a poporului, prin despotism, absolutism și înapoiere culturală.

Concluziile care se desprind din această operă sunt asemănătoare celor formulate de democrații revoluționari, cu cele formulate de Belinschi în critica literară.

Ocupând primul loc în literatura din jurul anilor 1840, comedia lui Gogol a avut un răsunet excepțional, stârnind discuții aprinse în cercurile progresiste ale societății ruse.

„Revizorul” — expresie a luptei de eliberare a maselor — apare într-o vreme când în occident scriitorii burgheziei se orientau tot mai mult către poziții anti-realiste și anti-democratice. Înăsprirea antagonismului de clasă, din ura maselor față de regimul ascuțit caracteristico-satiric. „Revizorul” însuși, s'a născut din opoziția înverșunată de clasă, din ura maselor față de regimul dominant. Biciuind fără cruțare sistemul

social-politic țarist, comedia lui Gogol marchează începuturile literaturii realist-critice. Și aceasta, într-o vreme când pe scenele teatrelor rusești erau la modă piesele „pastorale”, vodevilurile cu etichetă occidentală. Melodramelor siropoase, pseudo-patriotice, pline de elogii slugarnice la adresa „tatucului” țar, Gogol le opune adevărata dragoste de patrie, simpatia față de poporul înlănțuit. Belinschi atribuie teatrului rus un rol însemnat în viața socială, rolul de tribună a adevărului, de „catedră” dela care se poate spune lumii, mult bine”. Așezând cu nemuritoare sa comedie „Revizorul” piatra de temelie a dramaturgiei realiste ruse, opera lui Gogol a constituit un răspuns strălucit cerințelor lui Belinschi. „Revizorul” a devenit într-adevăr un act de acuzare împotriva nedreptelor întocmiri sociale din Rusia țaristă.

Demascarea abuzurilor administrației, a jelturilor nedreptăți sociale este o tradiție mai veche în literatura rusă, încetățenită încă de Radiscev. Oameni care fură veniturile ce le sunt încredințate, care făptuiesc nelegiuiri și samavolnicii, apar încă la Crilov, Derjavin, Griboedov. Gogol reia această critică în „Revizorul”, desfășurând-o pe un plan mai larg.

Precizând locul lui Gogol în literatura rusă, în conștiința poporului rus, marele critic democrat-revoluționar, Cernășevski, scria: „De mult n'a existat în lume un scriitor care să fi avut o importanță atât de evidentă pentru poporul său, cum a avut-o Gogol pentru Rusia”.

„Revizorul” reprezintă fără îndoială o culme a realismului lui Gogol. Subiectul e simplu. Deschidem prima pagină a comediei. Ne aflăm la locuința lui Anton Antonovici, unde sunt întruniți stâlpii puterii locale. Fără complicații inutile suntem introduși în miezul acțiunii: „V'am convocat, domnilor — le spune primarul — spre a vă comunica o veste foarte neplăcută. În orașul nostru sosește un revizor”. Acțiunea declanșată se desfășoară la început pe două planuri: la locuința primarului — și la hanul care adăpostea pe Hlestacov, presupusul revizor. Mai târziu, planurile se interjerează.

Vestea sosirii revizorului deslănșue con-

șlictul. Ea obligă personagiile să iasă din cadrele lor tradiționale, să-și precizeze pozițiile. În fața noastră se perindă o suită de personaje ale căror caractere sunt multilateral examinate, insistându-se asupra laturilor concludente, semnificative ale personalității lor. Resortul principal în desfășurarea acțiunii îl alcătuiește figura lui Hlestacov, tânărul aristocrat, socotit „revizor” în imaginația stimulată de „mici” păcate, a conducătorilor administrației locale. Hlestacov e o veritabilă nulitate. Frivol, plin de sine, josnic, ușuratec, impertinent, el e un personaj foarte frecvent la balurile mondene din Petersburg. Hlestacov întrușipează „șferele înalte”, aristocratice. „Tipul veșnic al lui Hlestacov — remarcă Herfen — s'ar putea repeta dela secretarul de plasă, până la țar”. Hlestacov nu-și mai amintește titlurile nenumăratelor sale opere, scrise toate într-o singură seară. E prieten bun — zice — cu ilustrul poet Pușkin. „Adesea mi se întâmplă să-i spun: „Cumetre Pușkin, ce mai faci?” Și el îmi răspunde: „Așa și așa, cumetre”. În jurul său roiesc o sumedenie de paraziți, care îi excită îngâmșarea.

Iată-l pe primar, stâlpul puterii locale: șperțar șiret, viclean, carierist, lacom, în veșnică goană după decorații și — dacă se poate — după titlul de... general. E pe deplin convins că „micile” sale păcate sunt ispășite prin frecventarea regulată a bisericii. Referindu-se la primar, Belinschi scrie: „el a moștenit dela tatăl său și dela lumea înconjurătoare, următoarea regulă de credință și de viață: trebuie să fii fericit și pentru acest lucru este nevoie de bani și de titluri, iar pentru obținerea lor: mita, delapidarea, lichelismul, umilința față de autorități, de bogăție și de oamenii supuși, fasoane și vulgaritate animalică față de inferiori”.

Hlopov, inspectorul școlar, individ cu desăvârșire șters, fricos, veritabil „educator” al tineretului; Șpechin, dirigintele poștei, care „din curiozitate” dar mai ales „spre binele patriei” și „spre folosul comun”, controlează scrisorile ce-i trec prin mână; Liapchin-Tiapchin, judecătorul orașului, cu lustru de „filosof” și cu pretenții de bărbat învățat, de orator, de „cicero”, ignorant și

încrezut; Ana Andreievna, soția primarului, cu veleități de eroină de roman; Zemleanica — administratorul așezămintelor de binefacere, care guvernează părințește pe bolnavi, după principiul: „omul e un mecanism foarte simplu: dacă e să moară, moare, dacă e să se vindece, se vindecă“. Dobcinski și Bobcinski, aristocrații orașului, moșieri scăpătați, bufoni intriganți, proști, sugerând descompunerea nobilimii rusești — cu toții alcătuiesc o veritabilă faună de personagii, nu numai ridicole, ci și odioase. Crearea unor eroi complexi, smulși din înșepentele tipare învechite care reduc personagiile la o unică pasiune dominantă, constituie o dovadă a măiestriei artistice a lui Gogol, a geniului său. El n'a urmărit răsul ca atare, nu și-a caricaturizat eroii. Interpretarea șarjată la care se preta un actor din Petersburg, în rolul lui Hlestacov îl umple de amărăciune și indignare. La prima reprezentare a „Rezivorului“, simpla apariție pe scenă a lui Hlestacov, Hlopov sau Dobcinski stârni răsul spectatorilor. Gogol a avut atunci vorbe pline de mânie față de regizorul piesei.

Eroii lui Gogol nu constituie colecții de trăsături grotești. Hlestacov sau Scvoznic-Dmuhanschi își arată dibăcia nu de puține ori, iar Dobcinski și Bobcinski nu sunt numai proști, ci și canalii. Gogol nu voia să prezinte pe primar sau pe Hlestacov drept anormali, neobișnuiți. Eroii lui Gogol sunt rodul natural al dezvoltării lor morale impuse de o societate al cărei postulat etic fundamental era: „homo homini lupus“. În felul acesta personagiile nu sunt numai caraghioase, ridicole, ci și odioase; ele nu inspiră numai răsul, ci și revolta, ura. Gogol — prin ridicolii și hidoșii săi eroi de provincie, prin Hlestacov, Liapchin-Tiapchin, Scvoznic Dmuhanschi — a înșierat înaltele personagii dela Petersburg, pe aristocrații ce roiau la curtea lui Nicolae I. Nimic curat, nimic sfânt nu există în oamenii aceștia. Prin examinarea atentă a acestor exemplare din fauna exploatatelor, Gogol reușește să stabilească coordonatele esențiale ale vieții lor intime: meschinăria, lăcomia, lășitatea, îngâmfarea. Pentru caracterizarea personagiilor, Gogol folosește o gamă foarte variată de pro-

cedee. Eroii „Rezivorului“ se demască unul pe altul. Ne referim în special la actul al IV-lea, când Liapchin-Tiapchin, Hlopov, Spechin se perindă prin fața lui Hlestacov, pentru a-și scuza prin mită, „micile păcate“, folosind prilejul de a se bărși și a-și desvălui reciproc ticăloșiile. Cu acest procedeu ingenios, Gogol alcătuiește un tablou complex al adevăratei stări de lucruri din Rusia. Prostia și îngâmfarea deșartă, aristocratică a lui Bobcinski reies din dorința sa ca Hlestacov, odată ajuns la Petersburg, să înformeze pe țar, de existența lui, „a lui Petru Ivanovici Bobcinski“. Eroii își modifică pozițiile potrivit împrejurărilor, potrivit diverselor situații. Liapchin-Tiapchin e îngâmfat și în același timp slugarnic. Cu o uimitoare forță artistică, Gogol redă evoluția sentimentului dominant al primarului. Gogol folosește cu mare artă dialogul pentru a-și caracteriza personagiile. Starea psihologică a primarului urmează o curbă foarte complicată. Actul I — neliniște abia stăpânită. Actul II — frică. Actele III și IV — încredere nemăsurată în sine, îngâmfare. Actul V — primarul se află în culmea gloriei, vanitatea sa triumfă, apoi brusc lucrurile iau o întorsătură nefavorabilă; toate iluziile se prăbușesc.

Din caracterul unitar al acțiunii, din desăvârșita construcție arhitectonică a comediei — autorii noștri dramatici au posibilitatea să extragă valoroase învățăminte. Unitatea subiectului rezultă în primul rând din atragerea tuturor personagiilor în acțiune. Nici un erou, nici un dialog, nici o situație nu e de prisos. Intre acțiune și caracter există un echilibru desăvârșit. Atenția principală a lui Gogol e reținută de crearea unor eroi tipici categoriei sociale căreia îi aparțin. Situațiile neașteptate, dialogurile scăpărătoare constituie cadrul în care se mișcă și trăiesc eroii. Gogol își concentrează toată puterea talentului său, forța satirei și a ironiei sale incisive — cum arată Herșen — asupra celor doi dușmani de moarte ai poporului: birocrațul și moșierul, desvăluind, prin procedee adânc realiste „anatomia patologică a funcționarului rus“. Prin focul nimicitor al satirei sale se succed: moșieri (Dobcinski, Bobcinski), birocrați (Scvoznic-Dmuhanschi, Spechin),

intelectuali (Hlopov, Liapchin-Tiapchin), poliști, negustori — personajii tipice pentru categorii sociale cu rol însemnat în Rusia primei jumătăți a secolului XIX. Toți au „mici păcate” — cum se spune cu îngăduință în scrisoarea citită de primar colaboratorilor săi — păcate pe care ei le socotesc în ordinea firească a lucrurilor și în general, foarte puțin condamnable. Încolo, ei sunt chipurile, cetățeni onorabili, frunțași și patrioți. În realitate, alcătuiesc o clică odioasă de oameni venali, vanițoși și lacomi, concretizând un monstruos sistem social. Absența personajilor pozitive sugerează că, în acest mediu corupt, existența unor asemenea personaje este în general — imposibilă.

În valoroase imagini artistice, Gogol a surprins într'adevăr ce era rău în Rusia țaristă, a concretizat acest „rău” prin mijlocirea unor personaje tipice. În orașelul de provincie peste ale cărui „mici păcate” planează spectrul înfricoșător al revizorului închipuit, lucrurile nu mergeau tocmai bine. Oamenii simpli sunt crunt exploatați, dar pe lângă aceasta ei au de îndurat și biciul „mângâietor” al primarului. Școala orașului unde — sub permanenta supraveghere a inspectorului Hlopov — înspăimântat de umbra a cine știe ce idei liberale — profesori maniaci și nebuni fac educația tineretului; administrația, în cap cu primarul care jefuiește cumplit populația; spitalul, unde bolnavii sunt lăsați în voia lui Dumnezeu să zacă în camere friguroase fără paturi, fără geamuri la ferestre; judecătoria — în ale cărei dosare împovărate pentru sărăcie nici deșteptăciunea de filosof a lui Liapchin-Tiapchin nu reușește să pună ordine — iată tabloul realist al „Impărăției întunericului”.

„Revizorul” este un veritabil act de acuzare. Demascând alcătuirile nedrepte ale Rusiei țariste, fiind generată de un înalt patriotism, această comedie — cum spune însuși Gogol — a adus laolaltă și a denunțat tot ce era rău și putred în Rusia.

Caracterul profund patriotic și popular al comediei lui Gogol, izvorăște din altitudine de protest față de statul țarist care încătușa libertatea maselor.

Numeroasele abuzuri care caracterizau

regimul țarist fură desvăluite. Măștile fură smulse și statul țarist apărură în toată hidoșenia lui. Parazitismul, dobitocia, mediocritatea, falsul patriotism, meschinele ambiții funcționărești, lașitatea, prostia, îngâmfașarea stupidă a asupritorilor, goana după titluri și decorații, fățărnicia relațiilor de familie, lăcomia, venalitatea, putreziciunea feudalismului, banalitatea, nimicnicia, carierismul, îngustimea vieții aristocraților și a înalților funcționari, într'un cuvânt „tot ce era rău” în „impărăția întunericului” trecu prin focul nimicitor al satirei gogoliene.

Gogol critica abuzurile înalților funcționari nu cu scopuri moralizatoare — deși el mai credea în triumful unei „dreptăți eterne”. Gogol indică răul pentru a îi smulge dela rădăcină. Nu numai că ridiculizează, dar și demască, desfășurând o critică biciuitoare a statului — ca instrument de menținere a exploatării și ignoranței. Birocratismul apare ca un atribut firesc al absolutismului. Nici una din „binecuvântatele” instituții moșierești, din componentele cumplitului sistem absolutist: școala, justiția, poliția, administrația — nu este ferită de critica usturătoare a lui Gogol.

Nici negustorii nu sunt iertați. Furații și apăsății de primar și autorități, ei însuși jefuiesc cumplit sărăciimea.

Cu biciul ironiei necruțătoare a plesnit Gogol obrazul mârșav al absolutismului țarist. Cu mânie, cu ură i-a izbit el pe asupritori, a înfierat birocratismul. În împărăția întunericului a răsănat glasul plin de mânie al marelui scriitor și dramaturg rus. În procesul descompunerii relațiilor feudale, când lupta de clasă între boieri și țărani deveni tot mai aprigă, comedia lui Gogol a fost o lovitură serioasă dată vechilor forme de viață.

„Revizorul” determină o cotitură radicală în teatrul lui Gogol. Răsul capătă un pronunțat caracter social-politic. Dela cazurile particulare se trece la cazuri generale, la satira cuprinzând o viziune integrală asupra societății. Umorul lui Gogol este un adevărat răs printre lacrimi. E de fapt singurul personaj cinstit, pozitiv din întreaga sa comedie. La originea răsului mușcător, neiertător al lui Gogol, stă ura,

revolta marelui scriitor față de sălbatecul sistem țarist. Evidențierea aspectelor grotești, folosirea hiperbolei nu duc la abandonarea adevărului, ci dimpotrivă la elucidarea veridică a relațiilor sociale din acea vreme.

Comedia dureroasă a „Revizorului” se petrece pe o poșhiță subțire, gata să plesnească, dedesubtul căreia se află o lume care nu apare direct în piesă, dar către care se îndreaptă întreaga simpatie a autorului. Lumea durerilor și a mâhnirilor înăbușite, dar și a urii clocotitoare.

Se poate afirma că Gogol, cu „Revizorul”, întocmește o adevărată sinteză a moravurilor clasei stăpânitoare din Rusia anilor 1840, rodul unei atente analize a vieții, a unei bogate colecții de impresii asupra lumii contemporane, demonstrând — cu valoroase mijloace critice — că societatea rusă era defectuos alcătuită. Criticul sovietic M. Hrapenco formulează astfel însemnătatea comediei lui Gogol: „Rămânând credincios adevărului vieții și demascând fără milă crimele și viciele asupritorilor, Gogol își răstoarnă propriile sale iluzii, „el a creat o operă al cărei obiectiv avea un caracter revoluționar”.

„Revizorul” a determinat un întreg curent literar. Eroui din „Domni Golooliov” de Saltăcov-Scedrin, din piesele lui A. N. Ostrovschi sunt urmași demni ai personajilor lui Gogol.

„Revizorul” a avut și are un excepțional răsunet mondial.

Scribii imperialiști „sărbătorești” și ei pe Gogol într-o manieră demnă de urmașii lui Hlestacov și Ciciocov. Ultima ispravă în acest sens a businessmenilor literari yankei a fost transformarea „Revizorului” într-o comedie muzicală de cel mai autentic tipic hollywoodian. Acțiunea acestui film pigmentată cu „gaguri” de prost gust se desfășoară într-un decor de operetă, într-un sat din Austro-Ungaria habsburgică. Interpretul revizorului este clownul de circ Danny Kaye: Hlestacovul de tip 1951 este un om bun și drept, care pedepsește pe scelerai și introduce ordinea în sat. Cu toate aceste transformări considerabile, critica literară americană a primit strămbând din nas versiunea filmului, pretinzând că

el este încă prea puțin „americanizat”. Intr’adevăr, din film lipsesc cow-boy-ii și... „girls”-ele specifice „modului de viață american”. Toate acestea dovedesc că în țările de sub dominația dolarului, unde necinstea, escrocheria și înșelătoria sunt la largul lor, Hlestacovii — incarnați sau nu de clownii de teapa lui Danny Kaye — sunt mai actuali și mai periculoși decât oricând.

Satira lui Gogol este și astăzi puternică și deplin valabilă. Durabilitatea comediei lui Gogol stă în adevărul ei.

„Revizorul” este opera care smulge vălul de pe viciele orânduirii burghezo-moșierești, trezește ura împotriva regimului de exploatare; ea ne învață să combatem rămășițele capitaliste în conștiința oamenilor. Această operă este o dovadă nepieritoare a forței realismului critic rusesc, a puterii demascatoare a marelui literaturii ruse.

Lucian Raicu

UN EROU AL RĂZBOIULUI CIVIL *)

Indreptându-și cu deosebire atenția asupra masei în mișcare și căutând să descrie mersul ei impetuos către victorie, Serafimovici dăruise — cu „Torentul de fier” — tinereii literaturii sovietice — o carte de mare valoare artistică, o adevărată operă clasică din care se înălța viziunea grandioasă a forțelor revoluționare luptând împotriva bandelor albgardiste și a intervenționiștilor. Aceste masse știuseră să ridice atunci comandanți militari remarcabili, eroi populari a căror vitejie și putere de sacrificiu inspiraseră ostașilor roșii credința nesdruncinată în biruință. Un astfel de erou popular înfățișase Furmanov în „Ceapaeo”, iar personalitatea vestitului comandant — pe care scriitorul îl cunoscuse de-aproape, căci fusese comisarul său politic și luptase alături de el, — fusese zugrăvită pe materialul concret de fapte petrecute în realitate și la care el luase parte în mod efectiv.

*) A. Pervențev, Cociubei, Ed. Cartea Rusă 1951.

Cartea lui Arcadii Pervențev, al cărei personaj central este Ivan Cociubei, — căpetenia unei formații de cazaci partizani, mai târziu comandant al brigăzii de cavalerie, ce-i purta numele, din armata a XI-a revoluționară, — este prima lucrare de proporții a scriitorului și a fost terminată în 1936. Publicată în 1937, ea marchează talentul său viguros, puternica lui originalitate. La baza construcției romanului se află un prețios material de viață. Pervențev este originar din regiunea Cubanului de răsărit și se trage dintr'una din familiile cazacilor deportați acolo, pentru că participaseră la răscoalele împotriva regimului țarist. Aici, în regiunea Stavropol, și-a petrecut scriitorul de mai târziu copilăria, și anii ce i-au urmat, anii furtunoși ai războiului civil și ai perioadei consolidării puterii sovietice, el i-a trăit din plin.

Pe de altă parte, romanul se sprijină pe un bogat material documentar ce îmbrățișează aproape întreaga desfășurare a evenimentelor războiului civil din Cuban și Caucazul de Nord, iar majoritatea personajilor, având în centrul lor pe Cociubei, au existat adevărat și poartă numele adevărate ale tovarășilor de luptă ai acestuia. Cu aceeași pricepere artistică, și care conturează personalitatea eroului său, Pervențev izbuțește să creeze imaginea dinamică a masei, vibrând de ură împotriva dușmanului, luptând cu îndârjire, încrezătoare în victorie.

Faptele povestite în roman cuprind evenimentele petrecute între anii 1918-1919, în Cuban și Caucazul de Nord, — când tânăra Republică Sovietică trecea printr'unul din cele mai critice momente; ele se situează anume între căderea Ecaterinodarului și ofensiva împotriva trupelor albgardiste ce asediau Țarișinul. Situația trupelor roșii, îngreuiată de căderea Ecaterinodarului, se agravase prin trădarea elementelor socialist-revoluționare de teapa lui Sorochin și a agenților lui Troțki, strecurați la conducerea armatei a XI-a. Oprind înaintarea trupelor roșii spre Țarișin, Sorochin permisesse ocuparea Cubanului întreg de către Denichin. Drumul spre Țarișin, pe care plecase „Divizia de oțel”, fusese astfel tăiat. Situația devenise și mai grea după împușcarea con-

ducătorilor organizațiilor bolșevice, de către același Sorochin. După ocuparea Caucazului de Nord, Denichin intenționa să-și unească trupele cu cele ale lui Kolceac și se îndreptă spre Volga. În același timp Astrahanul deveni centrul strategic de regrupare a forțelor revoluționare. Spre Astrahan se îndreptă și armata a XI-a din care făcea parte brigada de cavalerie a lui Cociubei. În ciuda tuturor greutăților, atacați mereu de trupele proaspete ale lui Denichin — trupe echipate și instruite după toate cerințele războiului de atunci, cu banii intervenționiștilor englezi — ostașii armatei a XI-a, cu toate că erau înfometaji și bolnavi de tifos, izbutiră să străbată până la Astrahan. Păstrând o perfectă disciplină, Cociubei, „cazacu neștiutor de carte din Cuban, comandantul unei brigăzi din Armata Roșie, întunecase de o sută de ori așa zisul „erism” al campaniei de ghiață a lui Cornilov, cu care se mândreau atât de mult generalii albi” — și se apropia de Astrahan. Ordinul ce i se trimisese lui Cociubei, de a se întoarce înapoi, străbătând din nou pustiul pentru a cuceri Chizlearul, fusese o perfidă manevră provocatoare a oamenilor lui Troțki, în frunte cu generalul de origine nobilă, Severin — executat mai târziu pentru trădare — pentru a face dovada indisciplinei lui Cociubei. În situația în care se afla brigada, misiunea era, firește, irealizabilă. După ce i se respinge cererea de a fi lăsat să meargă la Lenin sau Stalin, Cociubei refuză misiunea, brigada este dezarmată, iar el se hotărăște a străbate din nou pustiul, cu o gardă credincioasă, pentru a ajunge la Țarișin. Bolnav de tifos și înfometat, el cade, după o luptă crâncenă în mâinile albilor și este spânzurat.

Născută în focul luptelor împotriva forțelor unite ale intervenționiștilor și contrarevoluționarilor albgardiști, Armata Roșie s'a organizat în plin război civil și a ieșit învingătoare. La început cu cadre neinstruite, lipsită de muniții suficiente, luptând împotriva unui dușman superior numeric și bine echipat de către imperialiștii intervenționiști, Armata Roșie a învins fiindcă era condusă de Partidul bolșevic, pentru că în fruntea ei stăteau Lenin și Stalin. Educată de partid, Armata Roșie a ridicat din sânul

masselor populare străluciți comandanți militari care au insuflat ostașilor curajul revoluționar. Astfel apar comandanți militari de tipul lui Ceapaev, Parhomenco. Un astfel de erou popular, ieșit din popor, este și Cociubei.

Ca și Ceapaev, Cociubei este un exponent al urii poporului împotriva exploataților, încadrându-se în tradiția revoluționară a poporului rus, asemănător în multe privințe lui Pugacev și Stenka Razin. Pervențev a știut să scoată cu putere în evidență aceste trăsături ale eroului său. Cartea întreagă se axează în jurul lui Cociubei, procesul creșterii conștiinței lui întregeste treptat imaginea luptătorului care s'a jertfit pentru cauza poporului, pentru cauza leninist-stalinistă. Numai așa se poate înțelege cum, dintr'o formație neorganizată de cazaci partizani, se naște eroica brigadă de cavalerie a lui Cociubei. Un rol de seamă în această privință l-au avut comisarii politici militari. Un astfel de comisar este Vasiliu Candâbin, tovarășul și sfătuitorul cel mai apropiat al lui Cociubei. Primit la început cu neîncredere, el reușește să-i câștige pe cazaci și pe căpetenia lor, prin ceea ce aceștia prețuiesc cel mai mult la un luptător: vitejia. Disprețul față de moarte, calmul neclintit cu care comisarul pornește la luptă, cimentează prietenia dintre el și Cociubei. „Băieți, gloanțele nu-i ating pe comisari!” — spune în glumă un cazac văzând curajul cu care Candâbin înfruntă ploaia de gloanțe la începutul unei bătălii. Sub influența comisarului, datorită muncii continue de lămurire duse de acesta, Cociubei începe a vedea clar sensul măreței lupte care se desfășoară pe întreg cuprinsul țării sale. În sufletul lui de țărăn, ura împotriva exploataților se organizează, el înțelege limpede rolul conducător al clasei muncitoare în această luptă, orizontul lui se lărgeste cu perspectiva revoluționară a misiunii istorice a proletariatului. Astfel, alianța dintre proletariat și țărănime se sudează pe câmpul de bătăie, în plin război civil. Cociubei este înfățișat cu calitățile și defectele sale, cu iscusința lui excepțională în luptă, cu moravurile lui aspre și caracterul lui sălbatec. Imaginea creată de Per-

vențev capătă, în acest fel, o valoare profund umană, veridică, emoționantă.

Meritul cel mai de seamă al romanului trebuie văzut, totuși, în altă parte. Viteaz și priceput în luptă era Cociubei și înainte de a se răscula împotriva albilor. „Balâșevi și Cociubei, găsești câți săraci sunt în Cuban“, spune însuși Cociubei. Dar calitățile lui de excepțional comandant iau amploare și se dezvoltă, faima sa se întinde dealungul și dealatul Cubanului natal și e dusă și mai departe în cântece și legende, din clipa în care el înțelege că lupta lui se identifică cu țelurile juste ale cauzei proletare, că în această luptă rolul conducător îl are partidul bolșevic. Partidul bolșevic este acela care, descoperind însușirile nevalorificate ale oamenilor din păturile largi ale poporului, le-a îndreptat spre un scop înalt, dându-le posibilitatea să crească și să se dezvolt.

Aci trebuie să vedem, de altfel și caracterul exemplar al personajului creat de Pervențev. Este important de semnalat că data la care a fost publicat romanul coincide pe plan internațional cu înțepirea cursei înarmărilor în țările capitaliste, când imperiaștii puneau la cale planurile lor de agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Reamintind în actualitate una din eroicele figuri de luptători ai Armatei Roșii, scriitorul transmitea tinerelor generații de cetățeni sovietici, un vibrant mesaj de nețărmurită dragoste de patrie.

Asemănător în multe privințe cu Clăciov al lui Furmanov, comisarul Candâbin este un om simplu, modest, întotdeauna calm. El știe că are de îndeplinit o sarcină de o importanță covârșitoare, aceea de a educa patrioți de talia lui Cociubei. Din primele clipe ale sosirii sale în formația lui Cociubei, el se devotează muncii lui educativ-politice. El începe prin a-l învăța pe Cociubei abecedarul. Legătura de prietenie dintre cei doi luptători, merge mână în mână cu lămurirea politică a lui Cociubei. În ultimele pagini ale romanului, după moartea tragică a lui Cociubei, autorul notează următoarea frază: „În ultima locuință a lui Cociubei, s'a găsit o cerchescă modestă roasă de nisip și vânturi, iar în buzunarele hainei un abecedar jerpelit și o căciulă de

astrahan de Buhara". Notația simplă, aproape rece, a acestui sumar inventar are o mare putere emoțională. Cât de adâncă fusese impresia lăsată de comisar și cât de puternic atașamentul lui Cociubei pentru tovarășul său de luptă, ne-o revelează prezența acestui abecedar de care el nu s'a despărțit niciodată. Pentru Cociubei acest abecedar însemna prima treaptă către o viață nouă, viață pe care nici nu o bănuise înainte și care începea odată cu întâlnirea lui cu partidul, reprezentat aci în persoana lui Candâbin. Ullimele cuvinte ale lui Cociubei înainte de a muri, fuseseră: „Tovarăși, luptați pentru Puterea Sovietică, pentru Partid, pentru Lenin!” Cu o surprinzătoare economie de mijloace, Pervențev a cuprins termenii esențiali ai procesului evolutiv al eroului său, termeni care închid în interiorul câtorva fraze întreaga semnificație a cărții: rolul covârșitor pe care l-a avut în timpul războiului civil partidul ca factor educativ și mobilizator în rândurile ostașilor roșii.

Povestirea e plină de poezie, simplă, profundă, deschisă speranței, încrederii în oameni, în primăvara pe care Revoluția o vestea întregii omeniri muncitoare. Din paginile cărții se ridică galopul trepidant al căzăcimii răsculate, tropotul vijelios al brigăzii de cavalerie „Cociubei”, mereu învingătoare, niciodată înfrântă. Personagiile sunt zugrăvite în culori puternice, cu o mână sigură. Uneori, câteva trăsături sunt suficient pentru ca personajul să apară viu înaintea noastră — cu o prezență uimitoare. Alteori, cu o imagine neobișnuit de plastică e surprinsă întreaga individualitate a personajului. Iată-l pe Batâșev, tânăr comunist, cu un temperament sălbatec, despre care comisarul spune: „E un comunist prea tânăr, s'a înscris în Partid cu sabia și călărind în galop”. Cititorul nu va uita ușor, de aceea, pe vitejii comandanți ai lui Cociubei, ca Roi, șeful său de stat major, Mihailov, Pelipenco sau Levșacov: la fel de realizat este Volodca, „șeful partizanilor”, copilul vagabond găsit de cazacii lui Cociubei pe tampoanele unui tren, și care va deveni mai târziu stegarul mândru al „Diviziei Cociubei”.

Pe câmpul de luptă, la lumina stanițelor

incendiate, se naște povestea, când duioasă, când pasionată a dragostei dintre Roi și Natalia. Sub înfățișarea aspră și mândră a îndrăgostiților, Pervențev a descoperit sentimente de o rară finețe, pe care le-a descris în imagini de o mare măiestrie.

Paginile în care este descrisă traversarea stepei calmăce rămân printre cele mai izbutite ale romanului. Sunt pagini de antologie, al căror dramatism te duce fără voie la măreția tragică a textelor clasice.

Trebue deasemenea, cu precădere subliniat, un procedeu pe care Pervențev îl utilizează în construirea personajilor sale. Aproape fiecare dintre eroii săi este proiectat din mijlocul acțiunii prezente, spre viitor, în așa fel încât personajul să poată fi urmărit dincolo de cadrele romanului, în perspectiva transformării lui ulterioare. Iată, de pildă, cum e privit Petro Redcodub, cazacul care în timpul traversării pustiului, îngropându-și pe cel mai scump tovarăș, arde de dorința de a-l răzbuna: „Petro Redcodub rămase acelaș luptător viteaz. Mai târziu, ajungând comandant de escadron în divizia a șasea a lui Budionnai, a mai retezat multe capete de ofițeri. În mîntea lui a rămas multă vreme nestinsă, flacăra răzbunării”. Procedeu e întrebuițat frecvent, la majoritatea personajilor. Il regăsim însă și în viziunea mai largă a imensei mulțimi a ostașilor care se luptă cu vânturile înghețate ale stepei, înaintând totuși, în ciuda unor greutăți ce par de neconceput: „Oamenii mergeau cum puteau: pe jos, în căruțe, unii târându-și picioarele. Nu-și închipuiau că va veni vremea, când vor fi proslăviți în cântece de biruință și că prin piețele și iarmaroacele Cubanului și Terecului, vor trece cobzari orbi, cântându-le vitejia căzăcească”.

Alcătuit din episoade ce par să se succedă fără o prea vizibilă legătură între ele, romanul amintește adesea, în compoziția lui, o factură proprie procedului cinematografic al decupajului. Cartea are însă o unitate perfectă. Din fiecare pagină se desprinde ideea măreață care a stat la baza concepției romanului și care constă în glorificarea eroismului și dragostei de patrie a ostașului sovietic. Pe acestea, romanul lui Pervențev

nu încetează să le illustreze cu o mare putere artistică.

Tașcu Gheorghiu

★

„CAIETUL GĂSIT LA SUNCHON“ *)

Cititorul cinstit care întoarce ultima pagină a romanului „Incendiatorii“ de Nic. Spanov, nu se poate opri să nu spună: „Așa dar, iată adevărul asupra celor ce-au deslănțuit al doilea război mondial, iată ce interese murdare i-au mână și-i mână să ațâțe la un nou război. De azi înainte, am învățat mai bine să le recunosc manevrele ticăloase“. Aceleași gânduri le are omul cinstit și după citirea povestirii lui Roman Chim „Caietul găsit la Sunchon“, pentru că și în această carte ne sunt arătați aceiași „incendiatorii“ care, mânați de aceleași odioase interese, au pregătit și au deslănțuit criminalul război din Coreea. De data aceasta, desigur, ei poartă alte nume, găsesc alte mijloace de a complota împotriva păcii lumii, dar îi mână aceeași ură împotriva popoarelor libere, și în primul rând împotriva glorioasei Uniuni Sovietice, stavila de netrecut în calea planurilor inrobitoare ale imperialiștilor.

Povestirea lui Roman Chim e de o mare conciziune și de o mare exactitate, asemenea unui manual de istorie, dar în care, cu o deosebită măiestrie literară, sunt prezentate tipurile de agresori. Autorul își prezintă lucrarea sub forma însemnărilor zilnice ale unui ofițer japonez din serviciul de spionaj american: această slugă americană se hotărăște ca măcar în jurnalul său zilnic, față cu el însuși, să fie în întregime sincer:

„Insemnările mele nu sunt destinate ochilor străini. Le scriu pentru mine însumi, iar față de mine n'am nicio taină“ — cu această mărturisire încep „insemnările“ mercenarului din armatele agresoare care s'a hotărât însfârșit să spună adevărul. Că un asemenea om, un trădător de soiul acestuia, nu poate fi pe de-a-ntregul sincer, nu poate spune adevărul nici măcar față de el în-

suși, sau mai exact el spune „adevărul“ lui, convenabil lui și cliicii lui de ațâțători, aceasta o arată cu măiestrie Roman Chim. Prea multe defecte ar trebui să-și recunoască ofițerul japonez dacă ar spune adevărul. De aceea, unde ticăloșiile ar ieși prea mult la iveală, el oprește șirul însemnărilor, ocolește faptele. Departe de a fi o slăbiciune a cărții, acest procedeu devine un element în plus care demască pe trădător și toată ticăloșia sa.

Vorbind despre tehnica în teatru, Stanislavski arată că actorii trebuie să fie „apărătorii“ personajilor atunci când acestea sunt pozitive, dar că întruchipând pe cele negative, trebuie să fie totodată și procurorii lor. Punând să vorbească un asasin de rând, Roman Chim l-a făcut să trăiască viu în paginile cărții, să gândească, să aibă atitudinile pe care un asemenea om le poate avea în realitate. dar totodată tocmai prin aceasta, autorul a devenit și „procurorul“ odiosului personaj, a isbutit să stârnească ura cea mai puternică a cititorului împotriva tuturor monștrilor de teapa spionului aflat în solda agresorilor. Față de prizonierii americani, el se poartă cu o cruzime deosebită. A face „kinotorii“ celor prinși, e o plăcere deosebită și adevărată cinste pentru ofițerii japonezi. „Kinotorii“ e o practică străveche, care constă în măiestria de a se despica trupul unui om în două, dintr'o singură lovitură de sabie. Și acest „erou“, care a omorât mulți prizonieri în felul acesta, ia hotărârea atunci când își dă seama că războiul e pierdut — să se sinucidă, în semn de credință față de împărat. Pentru aceasta merge în piața din fața palatului, unde trebuie să aibă loc „jertfa“ supremă. Ceilalți ofițeri au plecat mai înainte. Iată niște cadavre alături de care se află plicurile cu numele ofițerilor morți, pe care viitorul „sinucigaș“ nu-i mai recunoaște: „Poate că aceasta se explică prin poziția neobișnuită a prietenilor mei și prin faptul că moartea transfigurează pe oameni, dar eu nu am recunoscut pe niciunul dintre ei“. Fostul ofițer nu mărturisește șiretlicul. Cadavrele sunt ale cătorva fanatici care, orbiți de minciunile conducătorilor au urmat sfaturile perfide ale preoților. Fostii ofițeri au lăsat plicurile cu numele lor lângă trupurile acestor nenorociți.

*) Roman Chim: Caietul găsit la Sunchon, Cartea Rusă, 1952.

Așa va face și cel ce povestește; va lăsa ca din întâmplare să-i cadă sabia și plicul lângă un cadavru și va găsi un motiv ca să plece de acolo. Desigur, lașul nu recunoaște niciodată că e laș. Și, când prietenii se vor întâlni din nou, nu va roși niciunul pentrucă toți se bătălesc în aceeași mocirlă și trec în corpore în slujba americanilor. foștii lor dușmani.

Așa sunt foștii ofițeri din serviciul secret japonez, Tintan Mussolini, sau Si, care deasemenea au devenit executanți zeloși ai ordinelor lui Mac Arthur. Povestirea reliefează cu aceeași putere chipul și scopurile ocupanților. Aceste scopuri sunt arătate clar de generalul călău pe care bancherii din Wall-Street l-au trimis să „pacifice“ Japonia: „Imediat după ce se termină prezentarea, Mac scoase pipa din gură și vorbi sacadat, cu o voce groasă și răgușită:

— Sunt foarte bucuroși să văd pe prietenii Americii. Sunt încredințat că eforturile noastre comune vor da rezultate, eeh... în domeniul întăririi bazelor democrației în Japonia și eeh... traducerii în viață a idealurilor democratice. Foarte bucuroși“.

Aceste cuvinte făgarnice sunt spuse în fața foștilor ofițeri, cărora li se încredințează refacerea vechii armate. Vorbe de același fel, trâmbețează americanii și azi, la toate conferințele, prin toate posturile de radio, dar ele ascund aceleași scopuri războinice.

Altul dintre noii stăpâni este Herschberger. Căzut prizonier, acest Herschberger, ofițer de stat major, își arată chiar dela început „calitățile“ sale. El trădează până și cele mai secrete operații ale comandamentului său. După ocuparea Japoniei, fostul prizonier a ajuns în serviciul secret. Acum își dă cruzimea pe față, mai ales atunci când poate tortura prizonierii coreeni. Pentru asasinul japonez, care-și scrie însemnările purtarea aceasta e perfect normală, pentrucă e pe măsura moralei lui. Trădarea, lașitatea, cruzimea, sunt trăsături specifice care caracterizează pe „incendiatori“.

O serie de evenimente importante sunt povestite așa cum le-ar povesti un criminal de război, care a luat direct parte la evenimentele. Pregătirea războiului bacteriologic împotriva Uniunii Sovietice, alianța cu hcardele lui Ciang Kai-Șec împotriva va-

lului revoluționar popular, încercările de înăbușire a năzuințelor de libertate ale poporului japonez, prigoana împotriva Partidului Comunist din Japonia. Toate aceste fapte, deși povestite de un fost ofițer al armatei imperiale apar cititorului totuși în adevărata lor lumină — și aici se relevă arta realistă a autorului care a reușit să fie „procurorul“ nu numai al unui om, ci al unui întreg sistem, al unei întregi orânduiri. Roman Chim ne arată adevărul, punându-i pe imperialiști să vorbească, lăsându-i să se demaște singuri.

Prin fapte, prin gânduri, prin purtări ne apare toată această odioasă galerie de uneltitori, în cap cu călăul Mac Arthur. Ura cititorului nu e stărnită prin îngroșarea de către autor a acestor personaje. Figurile lor nu sunt șarjate, nu sunt schimonosile. Ele sunt prezentate așa cum le poți întâlni în viața de toate zilele, așa cum sunt în realitate și tocmai de aceea conving, și tocmai de aceea rămân ca tipuri reale.

Roman Chim a pus pe erou să noteze în jurnalul său doar faptele principale, și doar atât cât e necesar pentruca fiecare din ele să deșinească o trăsătură caracteristică spionilor și trădătorilor. Scene ca aceea din piața palatului imperial, sau aceea în care sunt redat interogatoriul prizonierului și discuția dintre ofițerul japonez și prizonierul american, sunt puternice tocmai din această pricină. De aici rezultă și preciziunea stilului. Iată cum e arătată întâlnirea celor trei prieteni, care mai înainte plecaseră să se jertfească „pentru împărat“.

„Dela un restaurant apropiat ni se aduseseră gustări și câteva sticle de soche. Începurăm să bem. Nu mi-am întrebat prietenii, cum de-au ajuns plicurile și săbiile lor la alții. Tintan și „Mussolini“ nu pomeneau deasemenea despre aceasta. După un timp oarecare însă, Tintan, spuse cu un zâmbet reținut:

— Am fost sigur că te va duce capul să examinezi cadavrele și că vei înțelege despre ce e vorba.

— Nu-mi mai rămânea decât să confirm acest lucru“.

Adevărul asupra luptei pentru libertate a poporului japonez se vede clar chiar din povestirea unuia care ia parte la înăbușirea

acestor lupte, cum e ofițerul autor al însemnărilor.

În studioul cinematografic din Tokio, greviștii s'au baricadat de trei zile. Sub comandă americană cu armament american, poliția japoneză se pregătește pentru masacrul. „Dar de după copaci, în loc de împușcături se auzi un cântec care se apropia de poartă. În spatele șirului de camioane ale polițiștilor apărură steaguri roșii. Greviștii trecură primii la atac. Însă, nu se știe de ce, americanii și polițiștii noștri care stăteau la poartă, dădură înapoi și făcură loc primelor rânduri ale greviștilor, care purtau steaguri pe prăjini lungi de bambus. După ei, câte patru în rând mergeau, ținându-se braț la braț oameni fără steaguri și fără niciun fel de arme. Se petrecea ceva de neînțeles. Cântând puternic „Internaționala“, coloanele roșilor treceau pe lângă tancurile, blindatele și camioanele pe care stăteau americani“.

Despre eroicii partizani care luptau împotriva intervențiștilor americani și bandele mercenare listnmaniste, se vorbește puțin în cartea lui Roman Chim. Dar lucrarea sugerează forța poporului coreean luptător pentru libertate, prin felul în care americanii se pregătesc pentru atac, cu înfrigurare și cu teamă în acelaș timp, prin felul cum este redată în carte furia lor neputincioasă în fața loviturilor armatei populare, prin cruzime fără seamăn față de populația civilă. Sfârșitul brusc al însemnărilor, într'un moment când agresorii erau foarte siguri de reușita ofensivei lor, sugerează puternic înaintarea vijelioasă a armatelor populare, acțiunile fulgerătoare ale partizanilor, care au făcut ca până și ofițerii din serviciile speciale ale comandamentului american, să-și piardă capul și să o ia la goană, înnebuniți de spaimă.

În puținele pagini închinat luptei partizanilor coreeni, autorul surprinde ceea ce formează esențialul în viața acestor eroi. Ei își iubesc Patria lor liberă, pe care și-o apără cu îndârjire. Dragostea lor pentru Uniunea Sovietică și pentru glorioasa tradiție de luptă a ostașilor și partizanilor sovietici este nemăsurată.

„Băieții noștri au păstrat cu grijă cartea lor cea mai iubită. Ea este tradusă din

limba rusă. Este un roman, dar în el se vorbește despre ceea ce s'a întâmplat în realitate în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei“, spune unul din partizani. Pe această carte — „Tânăra Gardă“, de A. Fadeev, — linerii luptători își depun jurământul lor spunând: „să fie pentru mine cea mai înaltă onoare și cea mai mare răsplată dacă voi reuși să semăn cât de puțin cu tovarășii despre care se vorbește în această carte“.

Conciziunea și preciziunea stilului cărții au adus desigur multe greutăți traducătorilor, care s'au silit să redea cât mai exact originalul, izbutind aceasta într'o bună parte. Sunt capitole întregi în care exprimarea este plină de plasticitate și vioiciune, fără însă a se îndepărta de textul în limba rusă. Dar sunt și pasagii unde traducătorii au incurcat timpurile verbelor, uitând că există o anumită regulă a timpurilor (pag. 6, 33, 34). Supărătoare devine întrebuintarea deasă și forțată a lui „deacum“ și „de acum“. Asupra dublei ortografieri a cuvântului nu insistăm, deși nu se văd motivele care au determinat-o, dar redarea unei acțiuni trecute printr'un invariabil „deacum“, înseamnă o nesocotire a posibilităților limbii române. Expresia e întrebuintată adesea de către două-trei ori pe aceeași pagină (pag. 66, 115, 131, etc.). Deasemeni ortografierii numelor proprii nu s'a dat destulă atenție. Un nume foarte simplu și care revine destul de des în povestire este al ofițerului japonez Tintan, pe care însă la pag. 15 îl chiamă Dzinatan și la pag. 122 ajunge Dzintan. Desigur că aceste greșeli de redactare nu alterează înțelesul textului, dar reflectă un aspect deficitar al muncii editurii.

Prin tipărirea în românește a lucrării lui Roman Chim, oamenii muncii din țara noastră au prilejul să cunoască odată mai mult adevărul asupra evenimentelor din Orientul îndepărtat. Aceiași dușmani hrăpăreți care au năpustit mercenarii lor, sub steagul mârjit al O.N.U.-lui, asupra poporului coreean, pândesc și uneltesc din umbră împotriva păcii. Dar forța apărătorilor păcii și ai libertății din lumea întreagă, hotărîrea de luptă și solidaritatea popoarelor libere din Uniunea Sovietică și țările de democrație

populară, cu popoarele țărilor cotropite de imperialism cresc și se întăresc pe zi ce trece, înspăimântându-i pe ațățătorii la un nou măcel mondial, așa cum eroicii luptători coreeni și voluntarii chinezi i-au îngrozit pe agresorii din Coreea.

Cu suflul alături de vitejii ostași și partizani coreeni care-și apără Patria și viața lor liberă, alături de toți luptătorii pentru pace, cititorul urăște din toate puterile pe agresorii de tot felul și pe uneltele lor, pe care îi demască atât de puternic Roman Chim în povestirea sa.

G. Viniciu

★

DIN REZISTENȚA CEHOSLOVACĂ *)

In 1945 Jan Drda scria: „Anii cotropirii prusace au adus în prima linie de foc a rezistenței pe acei scriitori care au înțeles să facă din cuvântul lor baionetă, din scrisul lor chemare la luptă.“

Făcând parte dintre scriitorii care au dus mai departe și au îmbogățit creator tradițiile literaturii progresiste cehoslovace, ilustrată de I. Olbracht, M. Majerova, M. Puimanova, T. Svatopluk, — Jan Drda făcea parte, ca și Iulius Fucik, din rândurile Partidului Comunist, în zilele celei mai dureroase drame a poporului cehoslovac: trădarea dela München. În anii ocupației fasciste, Drda a închinat creația sa artistică luptei de eliberare dusă de poporul muncitor cehoslovac. Astăzi, scriitorul este cunoscut nu numai ca unul dintre scriitorii de frunte ai Cehoslovaciei, dar și ca militant în primele rânduri ale mișcării mondiale pentru pace.

Cele 11 schițe apărute recent în traducere românească, la E.S.P.L.A., sunt documente vii ale rezistenței dârze pe care poporul cehoslovac a opus-o ocupanților fasciști, în anii neguroși ai războiului. În pagini impresionante, Drda sugerează momente din complexul proces al închegării rezistenței: dela acțiuni spontane și izolate de sabotare a producției de război, dela atentate, oamenii trec la acțiuni coordonate, organizate. Un asemenea drum străbate

Slava Mach („Al treilea front“). Insuflă de-o puternică iubire de patrie, Slava vrea, după ocuparea Cehoslovaciei de către hitleriști, să părăsească țara în căutarea unui front de luptă împotriva nazismului. Își dă însă curând seama că acest front se află în propria sa patrie: „...aici, pe linia durată de primii morți, se află frontul pe care-l căuta! Linia lui trece prin inima fiecărui. Și peste liniile acestea fasciștii nu vor mai trece niciodată.“

In adevăr, celelalte 10 schițe pun cu asufime în evidență existența unui front ce trece prin inimile eroilor, unindu-i, închegându-i în aceeași armată de rezistență, armata „soldaților fără uniformă“.

In cartea lui Drda trăește o diversitate de tipuri umane, toate însă cu o viață proprie intensă, precis individualizate, care se maturizează în jocul evenimentelor, legați între ei prin patriotismul fierbinte care îi caracterizează și care generează eroismul lor.

Oameni simpli, cu ocupațiuni și firi obișnuite, în fața marilor probleme ale patriei amenințate devin luptători, eroi. Slava Mach de exemplu nu e un aventurier. Dimpotrivă, el are nostalgia vieții liniștite. Dar nu a unei vieți zdrențuite în compromisuri sau plătită cu sacrificiul libertății umane. Când țara întreagă devine o uriașă închisoare, Slava înțelege că viața liniștită nu mai e posibilă. Tihna proprie ar însemna dezertare. Atunci pune mâna pe armă. Un profesor de liceu, care trăia doar în lumea cărților lui, — atunci când e pus să vestejească în fața elevilor săi participarea câtorva dintre ei la o acțiune antifascistă, își dă seama care e adevărata lui datorie și se solidarizează cu acțiunea școlărilor („Inaltul principiu“). Om în vârstă, Franțišek Milec este păzitorul unui depozit, de dinamită la o mină. Suferind de cord, el se ferește de orice emoții care ar putea să-i zdruncine sănătatea șubredă. Dar când conducătorii unui detașament din rezistență îi cer să le procure din depozit dinamită, Milec nu ezită, cu riscul vieții, să o facă. Surprins de Gestapo cu cantitatea de dinamită pe care tocmai trebuia s'o predea, Milec o așeză într'un cazan pe plita încinsă și sare în aer împreună cu ofițerii naștiți

1) Jan Drda: „Nuvele“ E.S.P.L.A., 1951.

(„Paznicul dinamitei“). Fapte ca acestea întâlnite în nuvelele lui Drda, desvăluie chipul în care poporul cehoslovac a înțeles să răspundă ocupanților fasciști. Eroii nuvelor sunt oameni obișnuiți. Dar ceea ce pune autorul în lumină este tocmai frumusețea, măreția oamenilor obișnuiți în fața problemelor patriei lor.

Ei au mers — cum spune un personaj din „Baricada mută” — „pe drumul ce duce spre libertate”. Faptele lor pline de eroism dau o adâncă semnificație umanității și simplității lor. Ei consideră că nu-și fac decât datoria și această conștiință le dă puteri nebănuite. Ei nu se consideră eroi, ci simpli cetățeni. Există în nuvela „Baricada mută” un episod deosebit de semnificativ. În Praga, în ultimele zile ale ocupației naziste, se dau violente lupte de stradă. O baricadă centrală e amenințată de hitleriști. Un ofițer din rezistența cehoslovacă, dându-și seama că poziția este pierdută, ordonă retragerea. Pe poziție rămân totuși trei oameni, comuniștii Frantz Krompa, Nederland și poliștului Broncek, care gândesc: „În spațele baricadei e Praga...” Și hotărârea urmează firească, eroică: „Frate locotenent, eu... rămân aici. O consider necesar...” Când o companie de S.S. cu mitraliere și protejată de tancuri atacă baricada, Frantz remarcă: „Uite-i cum tremură și sunt cu zecile”. Iar Nederland scrie pe trotuar: „No Passaran” (nu vor trece). Frontul trecea prin inimile celor trei, fierbinte ca și sângele... „Nălucile s'au apropiat la treizeci de pași. Nu se mai tem de baricadă, o cred părăsită. Prind curaj unii dela alții”. Dar lupta încă nu s'a dat! Inițiativa nu e în mâna hitleriștilor. Cei ce hotărăsc sunt dincolo de baricadă, așteptând calmi să lovească năpraznic, să pedepsească gloata de atacanți, care au pornit la atac nu pentru că sunt puternici, ci în spasmul agoniei, pentru că se tem de sfârșitul inevitabil ce-i așteaptă. „În privirea domnului Broncek s'a aprins nerăbdarea. Ochii lui Nederland s'au înăspriț, ca un tăiuș de cuțit. Iar ochii lui Frantz, dau comanda printr'o singură clipire a genelor: Pentru Praga! Tovarăși, foc!” În acest fel, din câteva trăsături, Drda sugerează măreția eroilor săi, în momente

în care fiecare clipă ce trece, grea ca și plumbul gloanțelor, constituie o verificare a tăriei lor morale isvorită din încrederea fermă în triumful cauzei căreia i-au închinat viața.

Din astfel de momente și episoade, din astfel de fapte ale eroilor, scriitorul conturează profilul omului rezistenței din Cehoslovacia.

Cât de hidos apare, prin contrast, chipul ocupantului. Iată-l pe ofițerul Walter care, ascuns într'un bloc, trage asupra copiilor de pe stradă; iată-l pe oberfeldwebelul uci-gaș Obermayer care, când vede că totul e pierdut, recurge la asemenea raționamente, în care se autoabsolvă de orice răspundere a crimelor înșăptuite: „Eu n'am avut nimic de-aface cu toată povestea asta”. Iar când partizanii atacă, Obermayer, cu vocea sugrumată de jrică strigă: „Dau... dau totul înapoi”. („Baricada mută”).

Trebuie spus că în redarea tipurilor de cotropitori, scriitorul a desvăluit nu numai caracterul lor odios dar și josnicia, ridicolul lor. Disprețul său față de Walter, Obermayer, etc, este corosiv, distrugător.

În mai puțin de 150 de pagini, autorul prezintă o lume de tipuri: dela bătrânul învâțător Havlic — care prins de nemți pe când adăpostea un partizan le spune: „Câinilor, nu răspund nimic” — până la micul Pepik care luptă și el pe baricadă — cu înțelegerea matură a datoriei de cetățean — și până la minunatul grup din „Baricada mută”, toți sunt conturați în câteva trăsături, eroismul lor reiese cu claritate din două sau trei momente de viață. Aceasta este una din posibilitățile schiței, de a prezenta o secțiune îngustă din realitate, dar când fascicolul de lumină pe care îl îndreaptă scriitorul e pătrunzător și dirijat asupra unor momente esențiale, — ca la Drda — viața este sugerată în complexitatea ei. Cu o mare măiestrie scriitorul a surprins momente semnificative pentru o întreagă perioadă istorică. Scriitorul a isbutit să surprindă tocmai aceste momente pentru că el a participat intens la evenimentele evocate.

...Linia frontului trecea și prin inima fierbinte a scriitorului luptător.

Iar Drda folosește diferite procedee pen-

tru a-și contura personagiile. Adesea el prezintă aspectul lor exterior. „Obrazul îi era ciupit de vărsat, hainele prost croite, neperiate și necălcate, servieta veșnic ticșită de operele clasicilor. Evenimentele cele mai groaznice se scurgeau fără ca auzul sau cugetul lui să prindă ceva din înțelesul lor („Inaltul principiu“). Alteori scriitorul zugrăvește în câteva cuvinte faptele de viață: „Abia acum dă cu ochii de fiara verde. Din burta-i spintecată se înalță fumul și o flacără ușoară de benzină aprinsă îi linge carapacea. Un fior de entuziasm îl desgheață. Totul se topește în calda strângere prietenească a mâinilor ce-l înconjoară. Pepik svârle ranga goală. Mai privește odată monstrul răpus. Apoi scuipe, cascade ochii albaștri, mari și sughiță, înneându-se de fericire.

— Cristoase!... Asta da... zic și eu lovitură („Panzerfaust“).

Drda folosește adesea dialogul ca mijloc de sugerare a faptului de viață, de caracterizare a oamenilor. De cele mai multe ori el este motivat logic în trăsătura conflictului. Dialogul poate fi însă și o batere pe loc, și atunci el deservește acțiunii, participarea verbală a eroilor oricât ar fi de abundentă, nu poate suplini faptele. Sesizând în acest sens unele lipsuri ale nuvelei „Baricada mută“, criticul sovietic T. Motiliova scrie: „Deși operă isbutită, retorismul gol, vădit uneori în „Baricada mută“, sărăcește personagiile pozitive“.

Un alt procedeu constă în aceea că în finalul schițelor scriitorul intervine adesea și printr'un comentariu scurt, dar sugestiv („Când învie morții“ sau „Al treilea front“). Aceeași economie a mijloacelor de expresie apare și în redarea peisagiului. Toate aceste calități reies cu claritate din versiunea românească a navelor lui Jan Drda, limba traducerii slujind în mod vizibil originalul. Exprimarea în românește redă dinamismul acțiunii, vioiciunea celor mai multe din dialoguri, precum și concizia scrisului lui Drda.

La congresul intelectualilor din țara noastră pentru pace și cultură, în 1949, Jan Drda a spus: „Vrem să înfăptuim cu

hotărîre solidaritatea activă a tuturor celor care nu vor să cerșească pacea și care vor să lupte pentru ea prin voința lor fermă“. Și scriitorul a precizat, adresând avertismentul său piraiților bombe atomice: „Frontul apărătorilor păcii nu are granițe; el trece prin inima tuturor popoarelor“. Adevărul cuprins în aceste cuvinte care definesc firul roșu al prezentului volum al lui Drda, a găsit o strălucită confirmare în acțiunea partizanilor păcii, în amploarea luptei unite dusă de popoarele lumii pentru ca apărătorii vieții să înfrângă pe propagatorii morții, pentru ca pacea să învingă războiul.

H. Zalis

PIETRE DE INCEPUT *)

Era la Wroclaw. Războiul trecuse pustii-tor peste întreaga Polonia. Hoardele naziste urmărite îndeaproape de oștile sovietice fuseseră nimicite în însuși bârlogul lor. Oamenii căutau să se regăsească și să gândească la ceea ce urmau să înfăptuiască în viitor, pentru ca niciodată această liniște să nu mai fie turburată.

Peste tot însă se întindeau ruinele, lipsurile, foamea; și teama mai stăruia în conștiința oamenilor ca o amintire grea a trecutului.

„Din ruine — trebuie construit întregul; din lipsuri trebuiesc făurite bogății; din cei rătăciți — să se facă oameni adevărați; din mit — realitate; din spaimă, foame, ură și iubire — forță; din prejudecăți și din neputință — știință și avânt creator; din propria slăbiciune — fapte; iată pilonii care marchează desfășurarea acțiunii, imperativul ei“.

Rândurile de mai sus conțin însăși ideea de bază a romanului „Pietre de început“ de Jerzy Pytlacowski, apărut în 1949. În orașul distrus de hoardele hitleriste, o mână de oameni se întorc după eliberare, pentru a reconstrui și pune în producție uriașa fabrică de vagoane.

Imaginaea Poloniei distruse de naștiți, cu

*) Jerzy Pytlacowski, *Pietre de început*, E.S.P.L.A., 1951.

satele arse din temelii, cu șoselele înșesate de oameni care se întorceau spre locurile de unde războiul îi isgonise; Polonia cu orașele distruse, pe străzile cărora mai răsunau încă focuri de armă și mai puteau fi văzuți strecurându-se ultimii naziști răătăciți de coloanele lor, această imagine înfățișată cu multă măiestrie în prolog ca și dealungul cărții întregi, constituie fundalul pe care se desfășoară acțiunea și dă specific atmosferii în care se petrec faptele ce stau la baza romanului lui Pytlacowski. Eroul principal al „Pietrelor de început” este Boczar. Când el s'a întors în Wrocław, la fabrica de vagoane începuseră lucrările de reconstrucție. Pentru Boczar întâlnirea cu fabrica în ruine, cu prietenul său Grabisz, acum director al fabricii, cu inginerul Zielinski a trezit cu putere amintirea trecutului, a luptelor pe care le-a dus împreună cu tovarășii săi pentru libertate, pentru viitorul mai bun, spre care se îndreptau acum. Un pas, o treaptă o constituia reconstruirea fabricii de vagoane. Spre acest scop se desfășoară toată acțiunea cărții lui Pytlacowski, culminând cu contruirea celui de al o mielea vagon.

Așa cum arăta criticul sovietic T. Motiliova într'un articol consacrat „Trăsăturilor literaturii progresiste de peste hotare”, „marele merit al lui Pytlacowski este de a fi fost cel dintâi (în literatura poloneză de după război, n.n.) și de a fi știut să redea într'o operă artistică un întreg proces vital, de o mare importanță istorică și anume nașterea unei noi atitudini față de muncă a proletariatului democratic din Polonia”.

Citind romanul „Pietre de început”, asigă la o aprigă încheștare a două tabere: de o parte clasa muncitoare poloneză reprezentată prin constructorii fabricii de vagoane din Wrocław, de cealaltă parte reacțiunea, condusă de ultimii fasciști ascunși și de urmașii castei aristocratice ofițerești din vechea Polonie, organizată în bande teroriste care jefuesc la drumul mare, atacă înarmați fabrica de vagoane, pun la cale sabotaje și asasinate. Pytlacowski a reușit să surprindă această luptă în profunzimea ei, generalizând în victoriile și jertfele constructorilor fabricii de

vagoane din Wrocław — întregul drum urmat de clasa muncitoare poloneză dela primele zile după eliberare până la marile cuceriri pe tărâmul luptei economice și politice, în vederea clădirii unei noi Polonii.

Romanul „Pietre de început” cuprinde o înfrigurată acțiune, la care iau parte oameni cu diferite fizionomii destul de încheigate. Urmărind ascensiunea eroului principal, Boczar, dela postul de maistrușef de atelier la postul de director tehnic al fabricii, cunoaștem întreaga desfășurare a lucrărilor de reconstrucție și punerea în funcțiune a fabricii. Alături de Boczar se evidențiază figurile altor eroi, directorul Grabisz, un tânăr entuziast, inginerul Zielinski, directorul Wolinski, muncitorii Ioszeș Kurec, Gavlik, — care va cădea eroic la datorie în luptă cu bandele teroriste — tânărul Gresz — prin care autorul a înfățișat transformarea oamenilor numiți de Boczar „rătăciți”, în „oameni adevărați” — Jadwyga, soția lui Ioszeș, apoi Kama, fiica directorului general Oszarski și profesorul Traczyk.

Autorul a înfățișat cu iscusință viața de fabrică, de atelier, de secție chiar, prezentând cu amănunțime procesul de producție, pe care Pytlacowski îl leagă de felul general al luptei pe care o duc muncitorii acestei fabrici. Materialul de viață al acestui roman este original și impresionant, tocmai prin specificul lui. Însăși structura artistică a romanului „Pietre de început” este determinată de originalitatea materialului de viață în care autorul a surprins noul care apărea în viața Poloniei. Romanul este scris sub formă de planuri care alternează, autorul urmărind în acțiune, de o parte viața colectivului de fabrică, de altă parte uneltirile subversive ale reacțiunii. Acest procedeu îi ajută scriitorului să creeze scene reușite, ca de exemplu aceea în care este înfățișată lupta muncitorilor cu teroriștii, sau scenele din final, în care cititorul urmărește cu înfrigurare acțiunea, căutând să deslege ca pe o enigmă întreaga rețea de fire țesute conspirativ de reacțiune împotriva fabricii.

Scriitorul dovedește un mare talent în descrierea cadrului general al fabricii în

care se desfășoară acțiunea: dar centrul romanului îl ocupă colectivul de conducere a fabricii, cu toate frământările din sânul lui, cu victorii dar și cu lipsuri.

★

Dacă citind romanul, cititorul cunoaște o seamă de oameni caracteristici vieții Poloniei de după război, în același timp însă trebuie să spunem că romanul este lipsit tocmai de acel element esențial, cea de forță principală care a unit întreaga Polonie de după război în vederea reconstrucției: partidul clasei muncitoare. Reconstrucția Poloniei a fost inspirată și condusă din primele zile de după război de Partidul clasei muncitoare poloneze. Aceasta nu reiese cu claritate însă în romanul lui Pytlacowski, lipsă din care derivă și alte deficiențe. Reprezentarea artistică a forței partidului ar fi făcut ca fabrica despre care se vorbește în roman să nu ne apară ca o insulă izolată, lipsită de legături cu întreaga viață a țării, ci ca o parte integrantă a unui tot, ca un inel al întregii munci de reconstrucție a Poloniei. E drept că apar în acțiune unele elemente care să sugereze tocmai complexitatea vieții, dar ele apar sporadic, insuficient angrenate în ansamblul faptelor și de aceea nu reușesc să creeze acea imagine de ansamblu care să ne arate că fabrica de vagoane din Wrocław este o parte a marelui șantier de reconstrucție: Polonia. Din cauza acestei izolări, atacurile bandelor teroriste împotriva fabricii, chiar dacă primesc din partea muncitorilor o ripostă dâră, ne apar ca o defensivă neorganizată, oamenii muncii sunt mereu în urma evenimentelor, într-o expectativă ciudată și nu în ofensivă, așa cum au fost în realitate. Dar chiar aceste bande par uneori ca simple cete de tâlhari, nu se vede cine sta în spatele bandelor de teroriști, legătura acestor bande cu imperialismul american și englezi, de care fasciștii polonezi erau legați în chip nemijlocit. Dacă în roman ar fi apărut cu claritate cea de forță uriașă, capabilă să-i unească pe muncitori, capabilă să țină tot timpul în mâinile sale acțiunea, cea de forță uriașă care este partidul, — aceste lipsuri puteau fi evitate, iar prezența partidului ar fi dat perspectiva

și ar fi trecut inițiativa luptei în mâinile muncitorilor. În cartea lui Pytlacowski acționează muncitori înaintași, conștienți, dar ei sunt neorganizați, nu reprezintă încă partidul. Această lipsă explică și nerealizarea deplină a personajilor. Sunt reprezentate în romanul lui Pytlacowski, două lagăre: clasa muncitoare și reacțiunea. Figura centrală a romanului, muncitorul Boczar, director al fabricii, este un om cu o dragoste nemărginită de oameni, care știe să rezolve cu succes multe din sarcinile care-i stau în față. Căutând să-i creeze o personalitate complexă, Pytlacowski ni l-a înșăfășiat în viața personală ca pe un om nefericit. Apar în roman și alți oameni cu caractere și temperamente frământate, complicate artificial, lucru care dăunează acțiunii. Așa se întâmplă cu Ioszeף Kurek, Grabisz, și alții. Pytlacowski înșăfășează însă cu mult realism pe reprezentanții reacțiunii, care prin ceea ce fac, prin ceea ce pun la cale, ne apar în toată hidoșenia lor de criminali de rând. Faptul că până la sfârșit toate uneltirile lor dușmănoase se prăbușesc inevitabil, sdrobindu-se de forța muncitorilor, a căror conștiință a crescut dealungul anilor de muncă și lupte, faptul acesta capătă în roman caracterul de simbol al victoriei depline cu care se încununază astăzi lupta dusă de clasa muncitoare poloneză în frunte cu partidul.

Oferind, în romanul „Pietre de început”, o imagine a Poloniei în anii următori eliberării, reflectând aspecte din lupta muncitorilor polonezi pentru o viață nouă, pentru reconstruirea Patriei lor, Pytlacowski a construit o povestire atrăgătoare, o operă reprezentativă a noii literaturi poloneze, cu tema luptei și muncii oamenilor din industrie, pentru o viață liberă și prosperă în țările de democrație populară.

Dinu Săraru

★

CULEGERE DE POEME DIN OPERA LUI SHELLEY *)

Se împlinesc 160 ani dela nașterea unuia dintre cei mai mari poeți englezi, Percy Bysshe Shelley. E de presupus însă că a-

*) P. B. Shelley, „Culegere de poeme” E.S.P.L.A. 1952.

ceastă aniversare va fi diminuată, dacă nu trecută deadreptul sub tăcere, de reprezentanții culturali ai Angliei de azi, ca și ai altor țări fără capitaliste, deoarece opera și personalitatea lui Shelley au constituit totdeauna pentru regimurile reacționare un subiect dintre cele mai incomode. De fapt, critica și istoriografia burgheză au făcut totul pentru a acredita legenda unui Shelley desprins cu totul de realitate, trăind într'o lume poetică de aventuri spirituale și peregrinări „romantice”, drapând figura acestui poet în mantia unui „înger răzorâit” și căutând să ascundă elementele revoluționare ce caracterizează viața și opera sa.

Dar dacă oficialii culturali ai Angliei imperialiste de azi și ai celorlalte țări capitaliste, se vor feri să dea celei de a 160 aniversări a lui Shelley importanța cuvenită, oamenii muncii din lumea întreagă vor reciti astăzi cu un interes sporit, opera poetului din care o mare parte îl ajută să cunoască mai bine asuprirea pe care burghezia de acum un veac și jumătate, o exercita asupra proletariatului ce începea să capete conștiința forței și misiunii sale istorice.

Percy Byshe Shelley (1792—1822) face parte dintr'o generație care a luat contact cu lumea, imediat după revoluția franceză, când popoarele din întreaga Europă, trezite de ecourile acestei revoluții se ridicaseră cu hotărâre să șfârme jugul feudalității și al tiraniei. Neputând suporta corupția, ipocrizia, minciuna și tirania regimului burghez din Anglia, care, coalizată cu aristocrația feudală, devenise portdrapelul reacțiunii europene împotriva maselor populare care își cereau dreptul la libertate și independență, Shelley, deși făcea el însuși parte din aristocrația engleză, a declarat război acestui regim. Încă din fragedă tinerețe s'a pus în slujba celor mai nobile idei de libertate și progres. În conflict cu familia, urmărit peste tot de agenții guvernului, Shelley a colindat întreaga Anglie, luând peste tot apărarea celor asupriți, combătând tirania și exploatarea, participând la întruniri și redactând manifeste, pe care le tipărea și difuza singur, manifeste în care propunea o organizare socială mai dreaptă. În 1812, Shelley

se află în Irlanda, unde se alăturase popoului irlandez — revoltat împotriva guvernului dela Londra — redactând Apelul către poporul irlandez. În 1814 a scris un eseu despre Combaterea deismului; în 1817 a redactat Propunerea pentru reforma votului, în care arăta că, prin aplicarea sistemului electoral de atunci, „Camera Comunelor nu reprezenta voința națiunii britanice”.

În toate aceste manifestări, Shelley denunță în mod viguros metodele de asuprire și exploatare pe care burghezia engleză coalizată cu aristocrația feudală le exercita asupra maselor populare.

În Apelul către poporul irlandez — Shelley scrie: „Oamenii nu sunt nici sclavi, nici animale, pentru simplul fapt că sunt săraci; există însă un sistem practicat de pungașii și imbecilii claselor superioare, de a ascunde în fața celor săraci adevărurile pe care eu mă străduiesc să le aduc la lumină”.

Conflictul lui cu regimul reacționar al Angliei devenise atât de acut, încât, în 1818, la douăzeci și ceva de ani, Shelley, urmărit și persecutat de agenții guvernului, a fost nevoit să-și părăsească patria. El și-a găsit refugiu în Italia, unde răscoala carbonarilor se afla în plin avânt și unde o moarte tragică și pretimpurie — a murit într'un naufragiu — a pus capăt existenței sale sbuciumate, însetată de libertate și dreptate.

În scurta lui viață, Shelley a creat o operă vastă. În afară de eseuri, pamflete și manifeste politice, (atingând fiecare proporțiile unui volum de 50—60 pagini), opera lui literară propriu zisă se compune din lungi poeme epice, ca: „Regina Mab”, „Revolta Islamului”, „Adonais” (scrisă la moartea poetului Keats — unul din prietenii lui Shelley care a murit cu câteva luni înaintea sa, în vârstă de 24 de ani), „Triumful vieții” (operă neterminată, întreruptă de moartea poetului); drame lirice ca: „Cenci” (cu subiect din viața unei familii italiene), „Carol I”, „Prometeu deslănțuit”; tragedii ca: „Oedipos Tyranus”, etc. Partea cea mai caracteristică a operei sale lirice o constituie însă acel număr imens de poeme mici, care adeseori nu sunt decât simple impro-

vizații, simple notații lirice, în care se oglindesc toate mișcările sufletești ale poetului ce participă cu întreaga lui ființă la evenimentele vremii, și cânta manifestările naturii.

A scris deasemenea numeroase dizertații în proză, ca: „Apărarea Poeziei”, „Despre renașterea literaturii”, fragmente de romane și de autobiografii în care poetul exprimă crezul său fierbinte în artă și în valoarea ei socială.

Shelley și-a pus tot sufletul, toată viața și toată ființa în opera sa. El s'a identificat așa de mult cu ea, încât se poate spune pe drept cuvânt că această operă este cel mai bun comentariu al biografiei sale. Creația lui Shelley este pătrunsă de optimism, de dragoste pentru oameni și ură față de asupritori, este un înflăcărat imn închinat libertății și luptei pentru cucerirea ei. În „Apărarea Poeziei”, combătând ipocrizia societății burgheze care încălușează libertatea, Shelley consideră poezia ca o „artă în slujba forțelor progresiste”; ca o „armă de luptă pentru progresul omenirii”.

Shelley era unul dintre conducătorii proletariatului internațional, Marx și Engels. Despre Shelley, Marx spunea că „era revoluționar până în măduva oaselor” și că, dacă n'ar fi murit la o vârstă atât de fragedă (30 ani), „ar fi aparținut totdeauna avangărzii socialismului”.

În cadrul manifestărilor prilejuite de cea de a 160 aniversare a nașterii poetului, Editura de Stat pentru Literatură și Artă a publicat o „Culegere de poeme” din opera lui Shelley, culegere care e, totodată, primul volum de poezii ale lui Shelley ce apare în limba română. Traduceri din Shelley s'au mai făcut în limba noastră. Acestea au fost însă întâmplătoare, nu totdeauna au fost alese bucățile cele mai reprezentative și ele au rămas uitate prin revistele în care au fost publicate. „Culegerea de poeme” apărută de curând, oferă pentru prima dată cititorilor din țara noastră prilejul de a lua contact mai pe larg cu opera lui Shelley și de a cunoaște adevărata semnificație și valoare a acestui mare poet.

„Culegerea de poeme”, traduse de Petre Solomon, este însoțită de un studiu introductiv al traducătorului, în care este prezentată în mod succint viața poetului și sunt analizate stările politice și sociale din vremea sa. Din cuprinsul ei, cititorul își poate face o imagine justă despre conținutul și importanța operei lui Shelley — mai puțin despre puterea artei sale.

În culegerea de față sunt nenumărate versurile în care Shelley dă glas revoltei sale împotriva regimului de asuprire. În poemul epic „Regina Mab”, denunțând oligarhia engleză, în frunte cu monarhia care trăia din exploatarea popoarelor „comunității britanice”, Shelley spune:

    Ce sunt aceste
Gângăanii aurite care se lăfăie
În strălucirea unei curți regale
Și se îngrașă din putreziciunea ei?
Sunt trântorii Comunității — se hrănesc
Din munca lucrătorului!”

    Pentru ca, în acelaș poem, demascând cu și mai multă tărie pe cel dintâi reprezentant al imperiului britanic — acel „descreerat supranumit „monarh” de-ai săi curteni” — Shelley să strige plin de indignare și dispreț:

Sătul, el molfăie bucatele regești
Aduse din întreaga lume,
Și-i fericit când poate birui
Cumplitul sațiu și când nu simte
Mâncarea — prefăcută în venin

În toate poemele din prezenta culegere răsună ca un leit motiv neîntrerupt, ura poetului împotriva tiraniei exercitată de burghezie și larga lui simpatie față de clasa muncitoare. În poemele „Cântec pentru fiii Angliei” și „Mascarada anarhiei” — acesta din urmă scris în Italia, unde poetul aflase de masacrarea muncitorilor din Manchester — Shelley denunță în termeni cât se poate de viguroși nedreapta orânduire capitalistă bazată pe exploatare și asuprire:

Fii ai Angliei, de ce oare
Trageți brazda pe ogoare
De stăpân, cu grea migală
De ce-i faceți trai de gală?

Stați în pivnițe, puzderii,
Ca'n palat să stea boierii.
Lanțurile ce vă leagă
Din oțelul vost' se 'ncheagă.

Și iată cum deținește poetul noțiunile de
sclavie și libertate în societatea capitalistă,
unde cei pușini dispun de soarta celor mulți :

Sclav înseamnă să fii tare
Și'nsetat de răzbunare —
Dar cu mâinile în sân
Lângă crâncenul stăpân.

.....
Insă libertatea ce-i ?
De-ar putea răspunde ei,
Sclavii îngropați de vii —
Toți tiranii n'ar mai fi.

Burghezia îl prezentase pe Shelley ca
pe un poet „aerian“ care a cântat dragostea
și natura, lăsând să se înțeleagă că el ar
fi fost cu totul străin de luptele politice
din vremea sa. De fapt, Shelley a scris
poezii care sunt adevărate pamflete la a-
dresa conducătorilor Angliei de acum un
veac și jumătate. Astfel, poezii ca aceea
intitulată „Sch țe pentru doi oameni poli-
tici în 1819“ (în care e vorba de doi re-
prezentanți ai guvernului de atunci, primul
ministru Castlereagh și Ministrul de In-
terne Sidmonth, cei mai sângeeroși călăi ai
clasei muncitoare din vremea lui Shelley)
sau „Anglia în 1819“, „Rânduri scrise în
timpul guvernului Castlereaga“, „Lordului
Cancelar“ și altele exprimă din plin atitu-
dinea poetului față de conducătorii „Albio-
nului văduvit de libertate“. Este limpede
că, pentru asemenea poezii, Shelley nu mai
putea rămâne în Anglia. El a fost nevoit
să-și părăsească pentru totdeauna patria
și să treacă pe continent atras de flacăra
revoluției în care poetul vedea zorile li-
bertății. În poemul „Hellas“ — închinat
revoluției din Grecia — revoluție pentru
care Byron, alt poet izgonit din Anglia și
cel mai bun prieten al lui Shelley avea
să-și dea propria sa viață, Shelley spune :

Incepe-a lumii eră nouă,
Vin anii ei de aur, iar
De pe pământul plin de rouă

Semnele iernii vechi dispar.
Surâde cerul. Crezuri și imperii
Se risipesc sub vraja primăverii.

Shelley a scris nenumărate poezii în care
înălță un imn impetuos frumuseții naturii
și vieții, care prefac și înnoiesc totul. Poezii
ca : „Unei ciocârlii“, „Imn frumuseții in-
telectuale“ sau „Oă vântului din apus“,
sunt cunoscute de cititorii din lumea în-
treagă. În „Oă vântului din apus“, deji-
nind misiunea nobilă a poetului-luptător,
ale cărui cântece se împletesc cu armo-
niile vaste ale lumii vii, Shelley exclamă,
adresându-se forței innoitoare a naturii :

Fă-mă, ca și pădurea, lira ta !
Ni-s frunzele la fel de căzătoare.
Puternicul tău dangăt va lua

Din amândoi tomnatece și clare,
Adânci și grave tonuri. Duh cumplit,
Fii duhul meu ! Năvalnică suflare !

Alungă-mi gândurile ce-au murit,
Ca frunze veștede prin univers,
Ca să grăbească noul Răsărit !

Și'mprăstie-mi, prin vraja ăstui vers,
Cuvintele-scânteii, ca să se-aștearnă
Profetic lângă-al oamenilor mers

Cu svon de goarnă. Când e iarnă-afară
Mai poate fi departe primăvara ?

Spațiul nu ne îngăduie să cităm aici
prea multe versuri din „Culegerea de poe-
me“ apărută recent. Dar lectura ei con-
stitue un prilej pentru a cunoaște latura
cea mai importantă a marelui poet englez,
anume caracterul revoluționar ale poeziei
sale. Având o structură unilară în sensul
că toate bucățile alese sunt legate între
ele, prin acea efüziune lirică revoluționară
în văpaia căreia se topește tot ce e vechi
și se plămădește noul pe care Shelley l-a
întrezărit cu un veac și jumătate în urmă,
conținutul culgerii de față își păstrează
încă deplina lui actualitate, poemele alese
răsunând și astăzi ca un imn de luptă al
muncitorilor din țările capitaliste ale Eu-
ropei marshalizate :

Unde cei care îndură
Ch.nurile, văd cu ură,
Cum stăpânul îmbuibat
Pune țara la mezat.

Traducerea lui Petre Solomon reușește în parte să comunice conținutul revoluționar al poeziei lui Shelley, care capătă pentru cititorul actual caracterul unui înflăcărât mesaj liric.

Din punct de vedere artistic traducerea lasă în multe locuri de dorit. Poezia lui Shelley e desbrăcată de acea haină elegantă, de marea forță de sugestie ce caracterizează lirismul poetului.

De bună seamă, Shelley este unul din poeții care prezintă cele mai multe diji-cultăți la transpunerea în altă limbă — lucru pentru care multe traduceri, în alle limbi, au fost făcute în proză, nu în versuri — dar, cu toate acestea, se poate spune că traducătorul a acordat prea puțină atenție alegerii stilului celui mai potrivit poeziei lui Shelley.

Opera lui Shelley este creația unui poet care, adeseori improvizând, a dat glas tuturor tresărilor vieții, pe care le-a exprimat în versuri nuanțate, muzicale și vibrante. Dar traducerea nu izbuteste să redea măiestria lirică și marea putere de viață a originalului; dimpotrivă, pe alocuri, ea pare jadă, dând impresia unei creații de laborator, fiind lipsită de sugestivitate și căzând într-o versificație prozaică.

Uneori, ideea din original se alterează în traducere sau capătă o expresie greoaie.
De pildă:

Cum să te pot numi eu Anglie sau patria
mea?

Să mergem crainic al aprigei furtuni —
Ce ne va duce inimile libere ca și-a ei
(pag. 46).

Rămâi, căci dacă nu, tot pe potriva
Nădejdlor și vieții moartea fi-va (pag. 55).

Acestea dau impresia că traducerea nu a fost făcută în anul 1951, ci cu zeci de ani în urmă, în plină epocă a semănătorismului, ceea ce nu corespunde cătuși de puțin lirismului novator al lui Shelley.

Poemele alese — și mai ales fragmentele traduse — ar fi fost mai bine înțelese de

cititorul de azi, dacă ar fi fost însoțite de câte o notiță explicativă asupra momentului sau evenimentului la care se referă fiecare. Unele poeme au această notiță, dar cele mai multe nu. Insuși Shelley își însoțea — în special poemele lirice mari — de câte o prefață strâns legată de corpul poemului. Ce poate înțelege, bunăoară, cititorul neavertizat, din cele 16 versuri extrase d'n poemul „Revolta Islamului”, care în original conține 4750 versuri? Dealtfel în general, culegerea este mult prea „fragmentară”.

Totuși, culegerea trebuie socotită ca o contribuție la prezentarea — pentru prima dată mai pe larg — a lui Shelley în românește. Trebuie relevat în special faptul că ea definește caracterul revoluționar al vieții și operei lui Shelley, și aceasta cu atât mai mult, cu cât Shelley era prezentat într-o lumină falsă de critica și istoriografa burgheză. În trecut, în multe ediții „complete” ale operei lui Shelley erau omise unele lucrări ale poetului în care elanul său revoluționar se exprima cu mai multă vigoare. Așa, de pildă, în ediția franceză a „operelor complete” ale lui Shelley înlocuită în 1907 de Felix Rabbe, editorul declara că lasă la o parte fragmentele, eseurile și poemele care, după mărturia „celor mai buni” critici, „par inferioare și nedemne de el.” Este vorba, se înțelege, tocmai de acele bucăți în care Shelley denunța cu mult curaj metodele de aspirare și exploatare folosite de guvernele reacționare din vremea sa.

În ceea ce privește personalitatea lui Shelley, aceasta a fost pur și simplu trecută prin săgețile pline de otravă ale inchiștilor culturale ai Occidentului. Este deajuns să amintim că, acum 20 de ani, cu prilejul unei aniversări a lui Shelley organizată de populația din Sangiuliano — o localitate din Italia unde poetul și-a petrecut ultimii ani ai vieții în exil — organul Vaticanului, Osservatore romano, a protestat cu vehemență împotriva acelei aniversări scriind: „Ar fi fost mai bine dacă un asemenea om nu s'ar fi născut niciodată. Poezia ar fi pierdut puțin și ar fi fost evitate multe scandaluri mari. Viața lui Shelley — care s'a revoltat împotriva părinților săi, împotriva dascălilor, împotriva societății din

vremea sa, care și-a cheltuit toată averea ca să-și formeze o bibliotecă revoluționară și care a fost eliminat din Universitate pentru opusculul său incendiar „Despre necesitatea ateismului” — constituie un subiect dintre cele mai abjecte“. *Pentru o astfel de presă, marele poet englez nu era decât „un poetastru care mânua cu ușurință versurile erotice“. Aceeași atitudine de ură și dispreț au avut-o față de poet și cercurile conducătoare din Anglia lorzilor, despre care Shelley spunea că sunt niște „vampiri care sug sângele popoarelor“.*

Fără îndoială, aceeași atitudine o au și acum față de Shelley nepoții și strănepoții actuali ai acelorași familii de lorzi.

Astăzi însă, la a 160-a aniversare a lui Shelley, opera poetului este primită cu multă căldură și dragoste de oamenii muncii de pretutindeni care văd în ea un mesaj de libertate și dreptate, un imbold nou la lupta împotriva imperialismului anglo-american, care încearcă să subjuge întreaga lume.

Pericle Martinescu

CĂRȚI NOU I

MARTIE — APRILIE 1952

EDITURA P. M. R.

- *** Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. privind măsurile necesare pentru consolidarea succesului reformei bănești (32 pag., 0,20 lei).
- ERNŐ GERŐ, Invățămintele anului trecut și lupta pentru îndeplinirea planului economic pe 1952 în Ungaria (16 pag., 0,30 lei).
- OLGA ILIEȘ, Țărâna muncitoare în lupta pentru pace și socialism (36 pag., 0,50 lei).
- C. SANDU, Sfaturile Populare valorifică resursele locale (32 pag., 0,50 lei).
- C. SARBU, Cu toate forțele în luptă pentru mai mult cărbune (44 pag., 0,50 lei).
- *** Colectiviștii și-au primit răsplata după muncă (36 pag., 0,30 lei).
- *** Pentru dezvoltarea mișcării stahanoviste în Republica Populară Română (36 pag., 0,30 lei).
- *** Pregătirea însămânțării trebuie grăbită (20 pag., 0,20 lei).
- I. M. VOLCOV, Despre lucrarea lui Lenin „Ce-i de făcut?” (64 pag., 1 leu).
- C. EVSTAFIEV, Lenin și Stalin despre întrecerea socialistă și despre cultivarea disciplinei comuniste în muncă (32 pag., 0,45 lei).

E. S. P. L. A.

- ION CREANGĂ, Amintiri (104 pag., 1,25 lei).
- GEORGE COȘBUC, Poezii (304 pag., 2,40 lei).
- N. GOGOL, Taras Bulba (224 pag., 2,55 lei).
- M. GORKI, Clim Samghin, Vol. II (620 pag., 14,85 lei).
- I. SWIFT, Călătoriile lui Guliver (384 pag., 4,25 lei).
- MARK TWAIN, Pagini alese (168 pag., 2,10 lei).
- H. BALZAC, Verișoara Bette (392 pag., 8,30 lei).

- AL. D. ZAMFIRESCU, Fără frac și joben (328 pag., 6,65 lei).
- AL. FADEEV, Infrângere (192 pag., 2,85 lei).
- IVAN VAZOV, Sub jug (416 pag., 8,50 lei).
- ALVES REDOL, Fanga (216 pag., 3,90 lei).
- DUNINA, Vera Marețcaia (52 pag., 1,50 lei).
- V. COLOGIAJNAIA, Boris Andreev, (52 pag., 1,50 lei).
- *** Despre dezvoltarea muzicii în R.P.R. (32 pag., 0,50 lei).

„CARTEA RUSĂ”

- M. GORCHI, Doi vagabonzi (98 pag., 1,06 lei).
- I. ARTIOMENCO, Colaborarea creatoare dintre oamenii de știință și oamenii muncii din producție în U.R.S.S. (92 pag., 1,57 lei).
- A. P. CEHOV, Nuvele vol. I (288 pag., 5,95 lei).
- P. BELIAVȘCHI, Oameni obișnuiți (264 pag., 4,96 lei).
- M. GORKI, Pentru pace și democrație (320 pag., 6,97 lei).
- V. GROSSMAN, Nuvele (216 pag., 4,53 lei).

EDITURA TINERETULUI

POLITICE

- *** Hotărîrea Plenarei a VI-a a Comitetului Central al Uniunii Tineretului Muncitor din 22-24 Dec. 1951 (40 pag., 0,50 lei).
- *** Materiale pentru cercurile care studiază statutul U.T.M., Vol. III (244 pag., 4 lei).
- A. T. FEDOROVA, Munca, baza educației comuniste (48 pag., 1 leu).
- C. VASILENCO și A. CRONOV, Tineretul sovietic liber și fericit (128 pag., 2,34 lei).

*** Din activitatea comsomolului la sate
64 pag., 1,25 lei).

LITERATURA PENTRU TINERET

V. ZACRUTCHIN, Stanița plutitoare (336
pag., 7,60 lei)

N. CALMA, Copiii raiului de muștar (384
pag., 10 lei).

XENIA LVOVA, Crește pădurea (130 pag.,
2 lei).

N. GOGOL, Cum s'a certat Ivan Ivanovici
cu Ivan Nichiforovici (64 pag., 1,65 lei).

N. GOGOL, In noaptea de ajun (64 pag.,
1,65 lei).

SERGHEI ANTONOV, Lena (84 pag., 1,50
lei).

LUCRARI PENTRU COPII

M. SADOVEANU, Dumbriava minunată,
Ed. II (40 pag., 0,75 lei).

G. COȘBUC, Povestea găște'lor (8 pag.,
1 leu).

ION CREANGA, Amintiri din copilărie, Ed.
II (108 pag., 4,80 lei).

A. GHEORGHIU POGONEȘTI, Basme (48
pag., 1,85 lei).

MIRA IOSIF, Pe colina cu salcâmi (136
pag., 3,88 lei).

V. MAIACOVSCI, Pe fiece filă — un
elefant, o cămilă (16 pag., 1,70 lei).

IOSIF DIC, Șuvoiul de foc (144 pag.,
2,90 lei).

BORIS JITCOV, Ajutorul vine (32 pag.,
1,23 lei).

V. BIANCHI, Prima vânătoare (16 pag.,
1,74 lei).

E. CEARUSIN, Nichitca și prietenii lui (56
pag., 1,80 lei).

A. ALEXIN și S. BARUZDIN, Stegulețul
(32 pag., 1,15 lei).

CH. PERRAULT, Scufița Roșie (16 pag.,
0,95 lei).

E R A T A

In No. 3 al revistei noastre pe Martie 1952, in pagina 252, dela rândul 18 in jos, paragraful se va citi: „Legea luptei contrariilor, a luptei dintre vechi și nou, se manifestă într'o societate socialistă altfel decât într'o societate împărțită in clase antagoniste. Forma de desvăluire și de lichidare a contradicțiilor din societatea socialistă este critica și autocritica bolșevică. Deaceea Partidul nostru a sprijinit întotdeauna critica și autocritica creatoare și-i condamnă cu asprime pe cei ce nu înțeleg importanța criticii și autocriticii in societatea sovietică”.

CUPRINSUL

	Pag.
RĂSPUNSUL TOVARĂȘULUI STALIN LA ÎNTREBARILE PUSE DE UN GRUP DE REDACTORI AI UNOR ZIARE AMERICANE	3
CUVĂNTAREA TOVARĂȘULUI GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ LA CONGRESUL SUL ÎNVAȚĂTORILOR DIN R. P. R.	5

MIHAIL SADOVEANU : Nicoară Potcoavă (Povestire istorică, I)	15
---	----

LUPTĂM PENTRU PACE

EUGEN JEBELEANU : Războiul bacteriologic ; Beloiannis	110
MIHU DRAGOMIR : Ochii	113
SUZANA DELCIU : Pentru Van-Cuni	116
PLATON VORONCO : Glasul mâniei (în românește de Al. Philippide)	117
SEMEN GUDZENCO : Catiușa (în românește de Mihail Andrei)	119

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

TRAIAN ȘELMARU : Reportaj din China nouă	121
--	-----

CICERONE THEODORESCU : Versuri pentru copii : Îndemnuri ; Primăvara ; 1 Mai	173
VASILE IOSIF : Mugurii	175
CRISTIAN SĂRBU : Versuri de Mai	178
WLADISLAW BRONIEWSKI : Cântec de Mai (în românește de Tina Teodoru)	180
ERIK WEINERT : Mai (în românește de V. Petrescu)	181

ORIENTĂRI

S. DANILOV : Marele prieten al teatrului sovietic	183
---	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

	<u>Pag.</u>
MIHAI GAFIȚA : Realismul operei lui Ion Creangă	203
EUGEN LUCA : O imagine deformată a răscăleii iobagilor	221
SORIN ARGHIR : Despre emisiunile literare ale posturilor noastre de radio	228
A. OPREA : Dela necunoașterea vieții la denaturarea ei	236
D. MICU : Pe marginea noului volum al poetului D. Corbea	243

RECENZII

EUGEN CAMPUS : Arme care nu sunt arme	248
ALICE MĂNOIU : Nivele sportive	250
AL. POPOVICI : „Clocot Voinicul” și unele probleme ale basmului	255
LUCIAN RĂICU : O capodoperă a lui Gogol	258
TAȘCU GHEORGHIU : Un erou al Războiului Civil	262
G. VINICIU : Caetul găsit la Sunchon	266
H. ZALIS : Din rezistența cehoslovacă	269
DINU SĂRARU : Pietre de început	271
PERICLE MARTINESCU : Culegere de poeme din opera lui Shelley	273

BIBLIOGRAFIE

279